

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

ÇANKIRI MASALLARI

Ahmet Serdar ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

ÇANKIRI MASALLARI

Ahmet Serdar ARSLAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Ahmet Serdar ARSLAN tarafından hazırlanan "Çankırı Masalları" başlıklı bu çalışma, 13.06.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

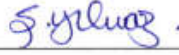
Doç. Dr. Abdulselam ARVAS (Başkan)

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU (Danışman)

Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN

Yrd. Doç. Dr. Şirin YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Zehra KADERLİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

13.06.2017

Ahmet Serdar ARSLAN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin..... tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin 13/06/2019 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

13/06/2017

Ahmet Serdar ARSLAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. zkul ÇOBANOĞLU danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ahmet Serdar Arslan

TEŞEKKÜR

Çankırı masalları isimli bu çalışma boyunca yüreklendirici sözleriyle beni destekleyen ve fikirleriyle ufkumu açarak aydınlatan saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca akademik destek ve eleştirileriyle bana her zaman yol göstermiş olan Prof. Dr. Metin Özarslan, Prof. Dr. Nebi Özdemir, Doç. Dr. Abdulselam Arvas, Doç. Dr. Ahmet Özcan, Doç. Dr. Gülin Ögüt Eker, Yrd. Doç. Dr. Şirin Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. Zehra Kaderli, Yrd. Doç. Dr. Serap Aslan Cobutoğlu ve Yrd. Doç. Dr. Gönül Gökdemir'e; yardımlarını benden esirgemeyerek daima ilgi gösteren Dr. Serdar Erkan, Dr. Hicran Karataş, Dr. Pınar Karataş ve Arş. Gör. Başak Acınan, Arş. Gör. Hasan Ali Diken ve Arş. Gör. Gülperi Mezgit'e teşekkür ederim.

Araştırma alanım olan Çankırı coğrafyasında geçmiş yaşantılarını özlemle anarak bilgilerini ve hatıralarını benimle cömertçe paylaşan kaynak kişilerime; özellikle de Emine Kamış, Fatma Cılbır, Hale Gürbüz, Şefika Tekin, Ulviye Demirel, Ahmet Cerrahoğlu, Bahtiyar Korkmaz, Hamdi Uslu, Hüseyin Yaylacı, Sadık Softa'ya ve çalışmalarım esnasında vefat ettiğini öğrendiğim Yaşar Şahin'e de teşekkür borçluyum.

Son olarak tez yazmak için sonsuz huzur, sonsuz mutluluk ve enerjiyi bana sağlayan, her zaman varlıklarını yanımda hissettiğim ve derleme esnasında da bir halkbilimci gibi mülâkat çalışmalarında bana eşlik eden annem ve babam Azize- Mustafa Arslan'a ve Şafak Gökçe'ye şükran duyuyorum.

Göçten üç elma düşmüş. Biri hocalarıma, biri kaynak kişilerime biri de aileme...

ÖZET

ARSLAN, Ahmet Serdar. *Çankırı Masalları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Çankırı Masalları isimli bu çalışma; alan araştırmasından, elde edilen derlemelerin yazıya aktarılmasından ve masal metinlerinin halkbilimi araştırma metotları kullanarak incelenmesinden oluşmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma beş bölüme ayrılmış ve Giriş kısmında; Çankırı masal geleneğinin araştırma amacı ve önemi ile masal çalışmalarının tarihçesine değinilmiştir.

Birinci bölümde masal kavramı, masalların özellikleri ve masallarda yer alan unsurlar, Çankırı masallarından örneklerle açıklanmış ve çalışmanın araştırma kısmında kullanılacak olan kavramsal veriler elde edilmiştir.

İkinci bölümde masalların popüler kültür ürünleri olarak yer aldığı teknoloji dünyasından örneklere yer verilmiştir. Bu örneklerle masalların nasıl algılandığı sorusu üzerinde durulmuş; dijital kültür, medya, internet ve android uygulamalarında yer alan masallar kavramsal açıdan irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde araştırma alanımız olan Çankırı ilinin sosyo- kültürel özellikleri; tarihî, demografik ve ekonomik yapısından yola çıkarak ortaya konulmuş, ardından Çankırı üzerine hazırlanan tez çalışmalarına yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm; yazılı kaynak taramasından elde edilen veriler ile alan araştırması neticesinde kaynak kişilerden elde edilen verilerin, bütüncül bir şekilde değerlendirilerek anlatıcı- dinleyici bağlamı çerçevesinde Çankırı masal geleneğinin ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Çankırı'da alan araştırması yapılan bölgelerde; derleme esnasında yaşanan sorunlar, yerli halkın araştırmacılara karşı tutum ve davranışları, Çankırı masallarına dair zaman, mekân ve icra çevresi incelenmiştir.

Beşinci bölümde Çankırı masallarının formel unsurları, halk kültürü unsurları ve arasözlerinin yapısal incelemesine yer verilmiştir. Ardından derlenen masal metinlerinin tip tasnifi yapılarak motif unsurları tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde Çankırı ilinin anlatıcı- dinleyici bağlamı, sosyo- kültürel özelliklere göre işlevsel açılardan karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Halkbilimi, Halk Edebiyatı, Masal, Alan Araştırması, Çankırı, Çankırı Masal Geleneği.

ABSTRACT

ARSLAN, Ahmet Serdar. *Folk Tale in Çankırı*, Master Degree Dissertation, Ankara, 2017.

The thesis entitled “Folk Tale in Çankırı” is composed of field work, recordings of the compilations and the analyses of the folk tale texts using the methods of folklore. To do this, the thesis is divided into five chapters. In the Introduction, the aim of the Çankırı folk tale tradition and its importance as well as the history of the folktale studies are mentioned.

In the first chapter, the concept of the folk tale, its characteristics and components have been explicated through examples from Çankırı folk tales, and contextual data to be used in the research part of the thesis has been reached.

In the second chapter, related examples from the technology, in which there is popular folk tales have been presented to display the sense of folk tales today.

In the third chapter, socio- cultural, historical, demographical and economic characteristics of Çankırı are handled, and thesis about have been demonstrated.

In the fourth chapter literature review analysed thoroughly and tradition of Çankırı folk tales has been put forward within the context of narrator audience. In this context; problems which have been come across during compilation studies, the attitudes of the natives to the researchers, time, location and context of the Çankırı folk tales have been underlined.

In the conclusion, the general structure of the Çankırı folk tales has been analyzed in terms of the formulas, digressions and use of folk literature elements. In this chapter, type classification and motif index components of the related folk tales text have been included.

A functional analysis of the Çankırı folk tales according to the socio- cultural characteristics in the narrator- audience has been achieved in the conclusion.

Keywords

Folklore, Folk Literature, Folk Tale, Field Work, Çankırı, Çankırı Folk Tales Tradition.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvi
GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEKNİKLER	4
1.3. ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI	6
1.4. MASAL ARAŞTIRMALARI TARİHİ VE YÖNTEMLERİ	7
1.4.1. Masal Araştırmaları Tarihi.....	7
1.4.2. Masal Araştırma Yöntemleri.....	9
1.4.3. Türk Masal Araştırmaları Tarihi.....	14
1. BÖLÜM: MASAL TÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ	17
1.1. MASAL NEDİR?	17
1.2. MASALLARIN ÖZELLİKLERİ	22
1.2.1. Masalların Genel Özellikleri.....	22
1.2.2. Masalların Şekil Özellikleri.....	23
1.2.3. Masalların İçerik Özellikleri.....	24
1.2.4. Masalların İcra Özellikleri.....	26
1.2.4. Masalların Üslup Özellikleri.....	27
1.3. MASALLARIN DİĞER EDEBÎ TÜRLERLE İLİŞKİSİ	29
1.3.1. Mitoloji- Masal İlişkisi.....	29
1.3.2. Efsane- Masal İlişkisi.....	29
1.3.3. Destan- Masal İlişkisi.....	30
1.3.4. Halk Hikâyesi- Masal İlişkisi.....	30
1.3.5. Atasözü- Masal İlişkisi.....	31
1.3.6. Bilmece, Tekerleme ve Masal İlişkisi.....	31

1.3.7. Fıkra- Masal İlişkisi.....	32
1.3.8. Memorat- Masal İlişkisi.....	32
1.4. MASALLARIN TÜRLERİ.....	33
1.4.1. Hayvan Masalları.....	36
1.4.2. Asıl Halk Masalları.....	37
1.4.3. Zincirleme Masallar.....	39
1.4.4. Edebî Masallar.....	39
1.5. MASALLARIN UNSURLARI.....	40
1.5.1. Masal Kahramanları.....	40
1.5.2. Masallarda Zaman.....	45
1.5.3. Masallarda Mekân.....	47
1.6. MASALLARIN İŞLEVLERİ.....	50
2. BÖLÜM: TEKNOLOJİ ÇAĞINDA MASAL ALGISI.....	57
2.1. DİJİTAL KÜLTÜRDE MASAL.....	57
2.2. MEDYA ORTAMINDA MASALLAR.....	61
2.3. MASALLARIN İNTERNET ORTAMINDA SUNUMUNA DAİR ÖRNEKLER.....	65
2.3.1. Masal Barındıran İnternet Sayfaları.....	66
2.3.2. Youtube.com Video Sitesinden Örnek Masal Kanalları.....	67
2.3.3. Google Play Store Üzerinden Erişilebilen Masal Uygulamaları.....	68
2.3.4. Filmler ve Diziler.....	71
2.3.5. Hayran Kurguları.....	71
2.3.6. Masal Karşıtı Söylemler.....	72
2.4. MASALLARIN TIP ALANINDA KULLANIMI.....	74
3. BÖLÜM: ÇANKIRI'NIN SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ.....	76
3.1. ÇANKIRI'YA DAİR GENEL BİLGİLER.....	76
3.1.1. Çankırı'nın Tarihi.....	76
3.1.2. Çankırı'nın Demografik ve Ekonomik Yapısı.....	78
3.1.3. Çankırı'nın Kültürel Çevresi.....	81
3.2. ÇANKIRI ÜZERİNE HAZIRLANMIŞ ÇALIŞMALAR.....	85
3.2.1. Çankırı Konulu Bitirme Tezleri	85
3.2.2. Sosyal Bilimler Alanında Çankırı Üzerine Hazırlanmış Tezler.....	86
3.2.2.1. Yüksek Lisans Tezleri.....	86
3.2.2.2. Doktora Tezleri.....	88
4. BÖLÜM: ÇANKIRI MASAL GELENEĞİ.....	89
4.1. ÇANKIRI MASALLARININ DERLENME ŞEKLİ.....	90

4.2.YAZILI KAYNAK TARAMASINDAN ELDE EDİLEN VERİLER.....	93
4.2.1. Kitaplar.....	93
4.2.2. Dergiler, Gazeteler.....	101
4.2.3. Tezler.....	101
4.2.4. Arşivler.....	103
4.3. KAYNAK KİŞİLERDEN ELDE EDİLEN VERİLER.....	104
4.3.1. Anlatıcı- Dinleyici Bağlamında Zaman.....	109
4.3.2. Anlatıcı- Dinleyici Bağlamında Mekân.....	110
4.3.3. Zaman ve Mekân Bağlamında Masalların İcra Ortamı.....	113
5. BÖLÜM: ÇANKIRI MASALLARININ YAPISAL AÇIDAN İNCELENMESİ	
.....	116
5.1. ÇANKIRI MASALLARININ YAPISI.....	116
5.1.1. Çankırı Masallarının Formel Yapısı.....	116
5.1.1.1. Başlangıç (Giriş) Formelleri.....	118
5.1.1.2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri.....	122
5.1.1.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller.....	124
5.1.1.4. Bitiş Formelleri.....	126
5.1.1.5. Çeşitli Formel Unsurlar.....	128
5.1.2. Çankırı Masallarında Ara Sözcükler.....	131
5.1.2.1. Açıklayıcı ve Öğretici Ara Sözcükler.....	131
5.1.2.2. Görüş Yorum ve Eleştiri İfade Eden Ara Sözcükler.....	135
5.1.2.3. Şahsi Serzeniş ve İtiraf İfade Eden Ara Sözcükler.....	136
5.1.3. Çankırı Masallarında Halk Kültürü Unsurları.....	137
5.1.3.1. Âdetler ve İnanışlar.....	137
5.1.3.2. Çankırı Masallarında Eşyalar.....	139
5.1.3.3. Çankırı Masallarında Meslekler.....	139
5.1.3.4. Çankırı Masallarında Geçen Mekânlar.....	139
5.1.3.5. Çankırı Masallarında Yiyecek ve İçecekler.....	140
5.1.3.6. Çankırı Masallarında Yer Alan Kahramanlar.....	141
5.2. ÇANKIRI MASALLARININ TİP YAPISI.....	144
5.3. ÇANKIRI MASALLARININ MOTİF YAPISI.....	246
5.3.1. Çankırı Masallarında Tespit Edilen Motifler.....	248
A. Mitolojik Motifler.....	248
B. Hayvanlar.....	248
C. Tabu.....	252

D. Sihir.....	253
E. Ölüm.....	257
F. Harikuladelikler.....	257
G. Devler.....	263
H. İmtihanlar.....	265
J. Akıllılar ve Aptallar.....	267
K. Aldatmalar.....	270
L. Talihin Ters Dönmesi.....	272
M. Geleceğin Tayini.....	272
N. Şans ve Kader.....	273
P. Toplum.....	274
O. Mükafatlar ve Cezalar.....	279
R. Esirler ve Kaçaklar.....	280
S. Anormal Zulümler.....	281
T. Cinsiyet.....	282
U. Hayatın Tabiatı.....	284
V. Din.....	284
W. Karakter Özellikleri.....	285
Z. Çeşitli Motif Grupları.....	286
SONUÇ.....	290
KAYNAKÇA.....	297
MASAL METİNLERİ.....	308
Masal 1: Kat Kat Katları mı Giyeyim Top Topları mı?.....	309
Masal 2: Sıçan Ahmet Süte Düştü.....	311
Masal 3: Keloğlan'ın Tuz Almaya Gitmesi.....	312
Masal 4A: İbibikler Ötünceye Kadar Çalışma.....	313
Masal 4B: Hizmetkâr Keloğlan.....	316
Masal 4C: Antaz ile Kantaz.....	318
Masal 5: Antaz ile Kantaz.....	321
Masal 6: Parlak At.....	324
Masal 7A: Tilki ile Tozlu Bey.....	326
Masal 7B: Tilki ile Tozlu Bey.....	327
Masal 8A: Mızrak.....	329
Masal 8B: Hançer.....	331
Masal 9: Tuz Kadar Sevgi.....	335

Masal 10A:	Kuma Gömülen Gelin.....	336
Masal 10B:	Helvacı Güzeli.....	341
Masal 10C:	Helvacı Güzeli.....	344
Masal 10D:	Hacca Giden Kardeş.....	346
Masal 11A:	Demirkıran.....	348
Masal 11B:	Elma.....	351
Masal 12:	Canavarcık.....	355
Masal 13A:	Şık Battal.....	357
Masal 13B:	Kelle.....	361
Masal 14:	Köse.....	366
Masal 15:	Urusun Padşa.....	369
Masal 16:	Külden Eşek.....	373
Masal 17:	Küflü Kız.....	376
Masal 18A:	Fatmacık ile Yusufçuk.....	377
Masal 18B:	Fatmacık ile Yusufçuk.....	381
Masal 19A:	Eğil Kavağım Eğil.....	384
Masal 19B:	Eğil Kavağım Eğil.....	386
Masal 20:	Canavarla Tilki.....	388
Masal 21:	İyici Dede Pamuk Satarım.....	390
Masal 22A:	Dondom Böcü.....	393
Masal 22B:	Dondom Böcü.....	395
Masal 23A:	Ayının Gelini.....	396
Masal 23B:	Ayının Gelini.....	397
Masal 23C:	Ayının Gelini.....	398
Masal 23D:	Ayıoğlu Aslan.....	399
Masal 24A:	Tülüce.....	404
Masal 24B:	Muradına Eremeyen Dilber.....	409
Masal 25:	Yılan Bey.....	412
Masal 26:	Ev Güzel Bey Güzel.....	416
Masal 27:	Nalıncı Mehmet Ağa.....	417
Masal 28:	Leylek Memiş.....	419
Masal 29:	Sarı Ali.....	421
Masal 30:	Zekiye.....	424
Masal 31:	Eplim Hıyaroğlu.....	426
Masal 32:	Nohut Mehmet.....	428

Masal 33A:	Neydim, Noldum Daha Ne Olacam.....	429
Masal 33B:	Ne İdük? N'Olduk? N'Olacaz?.....	431
Masal 34A:	Eski Padişah.....	434
Masal 34B:	Gençlikte mi? Kocalıkta mı?	436
Masal 35:	Şah İsmail.....	438
Masal 36A:	Eba Müslim.....	442
Masal 36B:	Eba Müslim.....	446
Masal 37:	Bey Börek.....	451
Masal 38A:	İnsanoğluna İyilik mi Olur?.....	457
Masal 38B:	İnsanoğluna İyilik mi Olur?.....	459
Masal 39:	Avcı Ömer.....	461
Masal 40:	Çakuş.....	467
Masal 41A:	Topal Karga.....	470
Masal 41B:	Topal Karga.....	471
Masal 41C:	Topal Karga.....	472
Masal 42:	Bitmeyen Masal.....	474
Masal 43:	Keloğlan'ın Geyik Sütü.....	476
Masal 44:	Harun Reşit ile Pevrül.....	477
Masal 45:	Aslan Ali.....	479
Masal 46:	Keçi Kız.....	487
Masal 47A:	Yapılan İyiliğin Karşılığının Görülmesi Hikâyesi.....	489
Masal 47B:	Baltabıyık.....	492
Masal 48:	Azrail ile Arkadaşı.....	495
Masal 49:	Altın Perçemli Oğlan ile Altın Perçemli Kız.....	497
Masal 50:	Bit Derisi Bit Kafası.....	499
Masal 51:	Merdane Coz.....	502
Masal 52:	Sihirli Mühür.....	505
Masal 53:	Yarımca Deyyüs.....	507
Masal 54:	Keloğlan ve Altın Bülbül.....	509
Masal 55:	Rasgele.....	511
Masal 56:	Hiç Yok.....	513
Masal 57:	Kuyruk Acısı.....	514
Metin 58:	Öyle Olmasaydı Böyle Olmazdı.....	515
Metin 59:	Sofra Başında Cinayet.....	517
Metin 60:	Ağaç Dikmenin Faydası.....	518

Metin 61:	Miktad.....	519
Metin 62:	Keçeci.....	523
Metin 63:	Hikâye-i Kesikbaş.....	525
Metin 64:	İki Kardeş.....	527
Ek 2:	Sözlük.....	528
Ek 3:	Orjinallik Raporu.....	531
Ek 4:	Etik Kurul İzin Formu.....	532
Ek 5:	Etik Kurul Derleme Formu.....	533
ÖZGEÇMİŞ.....		534

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
AaTh:	Antti Aarne- Stith Thompson Motif İndeksi
AÜ:	Atatürk Üniversitesi
DTCF:	Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
M:	Masal
SEKA:	Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları A.Ş
SÜTHKUAM:	Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi
TTV:	Typen Türkischer Volksmarchen

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: 2000’li Yıllarda Masalların Kültür Aktarımı.....	64
Şekil 2:Türkiye’de Masalların Kültürel Aktarım Şeması.....	64
Şekil 3: Karikatür.....	66
Şekil 4: Çankırı Haritası.....	80

GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Kültür ürünleri, toplumlar için her zaman bir can damarı vazifesi görmüş ve toplumu ekonomik, toplumsal ve sosyo-kültürel açılardan ayakta tutan dinamiğin en önemli unsurunu oluşturmuşlardır. Toplumsal bir birikim olarak kültür, varlığını geleneksel yöntemlerle muhafaza ederken aynı zamanda ürünlerini yeni ortamlara aktararak, onları güncelleştirerek toplumların yaşadığı çağa ayak uydurmasını sağlamaktadır. Bu sürdürülebilirlik sadece kültür ürünlerinin veya gelenek unsurlarının aktarımı olarak değerlendirilmemelidir. Kültür ve kültürel ürünler gelenekten günümüze; yaşayan, canlı bir olgudur ve insan yaşamının düzen içinde devam edebilmesinin temel koşullarındandır. Toplumsal varlığın, birlikteliğin, mücadelenin ve millet olma bilincinin korunmasında da en etkin rol kültüre aittir. Halkbilimi disiplini içinde kültürün sonraki kuşaklara aktarılması işlevinin yerine getirildiği bu tutum, günümüzde yaşayan kültür hazinesi masalarda da kendine açıkça yer bulmaktadır. Köken arayışı ve antropolojik değerlerin ortaya konulmasının yanında büyük bir kültür birikimi oluşturan ve ekonomi kaynağı olan masallar, günümüzde eğlence aracı olarak da değer görmektedir. Bu anlamda halkbiliminin en önemli dört işlevi olarak bilinen eğlence, geleceğe aktarım, geleneğe destek verme ve kişisel baskılardan kaçış işlevlerinin tamamını hâlâ canlı bir şekilde koruyan masallar, günümüz insanı -özellikle de gençleri- açısından kültür aktarım aracına dönüşmektedir. Bu işlevleri yerine getirirken masalların artık sadece sözlü belleklerde yaşamadığını; sinema, televizyon, reklam ve oyunlarda kendini daha çok gösterdiğini vurgulamak gerekir. Kendine özgü bağlamı içinde geçmişten geleceğe masalların korunması, aktarılması ve güncellenerek üretilmesi, yerel coğrafyalardaki masal çalışmalarına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar geçmiş ile gelecek arasında bir köprü vazifesi görerek araştırmacıya, kültür kurumlarına, topluma ve sanatçılara kültür kaynağı olmaktadır.

Masalların karakteristik özelliklerinden hareketle hemen her araştırmacının uzlaştığı ortak veri, masalın hayal gücünün sınırlarını genişlettiğidir. Gerçek ile hayal, soyut ile somut aynı anda masalarda bulunur ve masallar sadece olağanüstülükleri barındırmaz. Aynı zamanda dinleyicisinin toplumsal baskılardan kaçınarak psikolojik rahatlaması işlevini de yerine getiren bir benzetme sanatıdır. İnsanın aklında var olanları ortaya

dökme isteği, eleştirmek istediği kişilere yöneltilen gizli bir eleştiri, insanların yenemediği, söz geçiremediği veya zulüm gördüğü kişilere karşı aldığı tatlı bir intikam veya mutlu bir olayın sonucu bir masalla aktarılabilir. Kısacası masallar, gerçeği süsler ve gizli bir biçimde tekrar sunar. Bir masal; bölge halkının geleneğini, sosyal hayatını, bireyin acılarını, deneyimlerini, tecrübelerini, kültürel çevresini, anlatı zevkini ve daha birçok bilgiyi dinleyiciye aktarır. Masalın kültür taşıyıcılığındaki rolü bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Giyim- kuşam, yeme- içme, yer adları gibi millî ve dinî kodlar da masalın anlatıldığı kültür coğrafyası içinde yer alırlar. Bireylerin kimlik oluşumunda önemli bir rol olarak geçmişten günümüze aktarılan masallar, bu yönüyle Çankırı coğrafyasında da önemli yer tutmuş geleneklerden birisidir. Günümüzde maalesef Çankırı coğrafyasında masal anlatma geleneğinin zayıfladığını görmekteyiz. Eğer Çankırı sözlü geleneği içinde anlatılan masallar, yazıya aktarılıp kayıt altına alınmasaydı birçok kültür unsurumuz da anlatıcılarıyla beraber yok olmaya başlayacaktı.

Masalın anlatıldığı coğrafya içerisinde onu gelenekten aktaran anlatıcının yanında; masalın hitap ettiği ve genellikle çocuklardan oluşan dinleyici kitlesi; masalın anlatıldığı mekân ve dinlenildiği zaman masalın icra unsurları olarak onun bağlamını oluşturmaktadır. Masalın icra edildiği doğal ortamında aktarılması; dinleyici kitlesinin zihinlerinde anlam kazanan toplumsal belleğin ortaya konulması açısından da değerlidir. Masal geleneğinin bahsedilen bağlam unsurları dâhilinde sözlü olarak aktarılmıyor oluşu, masalların yok olduğunu değer, onun icra bağlamının değiştiiğini kanıtlar. Günümüzde masallar varlığını teknolojik ortamlar başta olmak üzere birçok ortamda sürdürmektedir. Bu durum kültür hazinesi olarak masalların diğer sözlü anlatı ürünlerine göre sürdürülebilirliğinin daha kolay olduğunu gösterir. Halk hikâyesi gibi kendine has dinleyici kitlesi tarafından yaşatılan sözlü kültür ürünlerine göre masallar, barındırdığı evrensel motifler açısından teknoloji ortamlarında çok daha fazla kullanıcıya ulaşma imkânına sahiptir. Medya ortamlarından radyo, televizyon ve sinemanın sözlü gelenek üzerindeki etkisi Çankırı coğrafyasında da kendini göstermektedir. Çalışmanın içeriğinde daha detaylı ele alacağımız gibi geçmişte açık ve gizli işlevleriyle Çankırı'da güçlü bir şekilde var olduğu tespit edilen masal geleneği, günümüzde masal dinleyicisi kalmadığı için bazı aktarım işlevlerinin yitirilmesine; arz ve talebin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Birçok masal anlatıcısının son 15 yılda

masallarla birlikte bu dünyadan göçüp gittiğini birçok kaynak kişiden duyduğumuz göz önüne alınırsa masal metinlerine dair anlatıcının aklında kalan son bilgileri kazımaya çalıştığımızı söyleyebiliriz.

Geçmişte büyük bir ekonomik öneme sahip olan tarihî ticaret yolunun, kervancılarının uğrak noktası olan köy odalarının, âşıkların etkinlikler düzenlediği Yapraklı panayırının, Anadolu sohbet gelenekleri içerisinde önemli bir yer tutan yârenlik geleneğinin 1900'lü yıllara kadar Çankırı'da etkin bir şekilde varlığını sürdürmesi sözlü anlatı geleneğinin de bu tarihlere kadar çok daha canlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ne var ki kültür ürünlerinin kayıt altına alınmaması ve özellikle de muhafazakâr bir toplum özelliği göstermesi gibi nedenlerle erkeklerin daha baskın yer edindiği anlatı geleneği, masalların unutulmasına veya masalın meddahlık, halk hikâyesi gibi diğer edebî türlerle bütünlükçü bir formda aktarılmasına sebep olmuştur.

Öte yandan Türk masal kültürünün yeni anlatılarda yer bulması ve tozlu raflardan çıkarılarak yaşamın içine katılmasının sağlanması da gerekmektedir. Bu anlamda birçok genç ve yetişkin bireyin rol model aldığı Harry Potter, Pokemon vb. ürünler bir yönüyle çağdaş masallar olarak nitelendirilebilir. Bugün dünyada yer edinmiş ve milyonlarca okuyucu, izleyici tarafından ilgiyle takip edilen bu eserlerde kullanılan birçok motifin Motif İndeks'te yer aldığı görülmektedir. Örneğin Hobbit isimli eser, yazarının hayal gücünü kullanmasıyla evrensel masal ve mitoloji unsurlarını birleştirerek oluşturduğu yeni bir yaratımdır. Yine bütün geleneksel kalıpları yıkan Shrek, evrensel masal unsurlarını birleştirip ortak duygu ve düşünceye aracılık eden post modern bir metin olarak değerlendirilebilir. Bu noktada Türk dünyası açısından bütün Türkistan'ı kapsayacak şekilde estetik zevk ve duyguya hitap edebileceğimiz, ortak bir dil kurup birlikte düşünebileceğimiz, ortak kültür ve benliğimize seslenebilecek güncel anlatılara ihtiyacımızın olduğu ve bu nedenle Türk sözlü anlatılarının motiflerinin ortaya konulmasının önemli görüldüğü söylenebilir.

Dinleyici kitlesinin özellikle 18 yaş altı genç kuşak olduğu göz önüne alınırsa; toplumsal düzenin sağlanması, kültürün aktarımı, dil ve konuşma becerilerini geliştirmesi, hayal gücünün canlı tutulması gibi işlevler açısından da masalların önemli olduğu unutulmamalıdır. Çankırı masalları, ağız özelliklerini barındırması açısından Türkçenin söz varlığına da önemli katkılar sağlamaktadır.

Son olarak Çankırı’da masallar üzerine daha önce sistematik bir çalışmanın hazırlanmaması, Anadolu sohbet geleneğinin hâlâ canlı bir şekilde yaşatılması, neredeyse bitmeye yüz tutmuş bakırcılık, yüncülük, ciltçilik gibi mesleklerin Çankırı’da günümüzde icra ediliyor oluşu, köy yaşantısı içinde kukla gibi maddî kültür ürünlerinin yaşatılması ve âşıklık geleneğinin yerel etkinliklerle hâlâ sürdürülmesi gibi açılardan gelenekten kopmamış bir görüntü ihtiva eden Çankırı coğrafyasının sosyo-kültürel biyolojisi adına önemli görülmektedir.

1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEKNİKLER

Çankırı’da yapılan alan araştırmasında gözlem ve mülâkat teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler; kaynak kişilerle yapılan mülâkatlar, yazılı kaynak taraması ve alan araştırması yapılan bölgelerdeki gözlemler sonucunda değerlendirilmiştir.

1. Mülâkat

Çankırı masal geleneğini ortaya koymak amacıyla Çankırı il ve ilçe merkezleri ziyaret edilmiştir. Belediyelerden, muhtarlardan ve meydan kahvehanelerinden yardım talep edilerek kaynak kişi araştırması yapılmıştır. Masal anlatıcısı veya masal bildiği varsayılan kişilerin listesi hazırlanmış; örneklem olarak seçilen köylere ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Özellikle Yapraklı ilçesinin Pehlivan köyünde, Eldivan ilçesinin Saray köyünde ve Merkez Bozkır köyünde masal geleneğinin az da olsa yaşadığı tespit edilmiş; kaynak kişilere referans yoluyla ulaşıldıktan sonra randevu talep edilerek ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Çankırı’nın kırsal kesimlerinde yaşayan halk, yaz aylarında tarımla uğraştığından dolayı oldukça meşgul ve yorgun olmaktadır. Bu da derleme yapmayı zorlaştıran bir etkendir. Kış aylarında ise köy halkının çoğu Ankara başta olmak üzere İstanbul gibi büyükşehirilere göç etmekte ve il nüfusu azalmaktadır. Nüfusu 100’ün altında olan kasaba ve köylerin muhtarlarının *yere.org* adresinden telefonlarına ulaşılarak mülakat gerçekleştirilmiş ve bu bilgi doğrulanmıştır. Görüşme gerçekleştirdiğimiz muhtarlardan pek azı bir masal anlatıcısının varlığını tespit etti. Hemen her yerel yöneticiden alınan ortak görüş, geçtiğimiz son 15 yıl içinde masal anlatıcısı olan ninelerin vefat ettiği veya köyden göçtüğüydü. Bu bağlamda derleme yaptığımız onlarca kaynak kişi, ikincil kaynak olarak masal anıları ve geleneği üzerine yaptığımız mülakatlarda değerlendirildi. Yarım bırakılan anlatıları da kapsayacak şekilde masal anlatan ve bir icra ortamında

masal dinlemiş 28 kaynak kişiden masal metinleri derledik. Çankırı’da derleme yapmak uzun ve yorucu bir süreçti. Kaynak kişi bulmak sıkıntılıydı. Anlatıların çoğu diğer edebî türlerle karıştırılarak aktarılıyordu. Çankırı’da ikamet eden diğer araştırmacılar bile en zor bulunan anlatı türünün masal olduğunu belirtmişlerdir.

2. Yazılı Kaynak Taraması

Çalışmanın kapsamı dâhilinde Çankırı masalları hakkında bilgiler ihtiva eden yazılı kaynaklara da erişildi. Dergilerde müstakil olarak yayınlanmış bir iki masalın dışında, içinde Çankırı masalı barındıran lisans bitirme tezleri, geçmiş yıllara ait gazeteler, Çankırı halkiyatına dair yayınlanmış kitaplar tarandı. Bu aşamada özellikle 2005 yılında DTCF yönetimi tarafından lisans bitirme tezlerinin SEKA’ya gönderilmesiyle orada tespit ettiğimiz Çankırı masal ve ağızlarına ait birçok eski derlemenin kaybolduğunu öğrenmek bizi üzdü. Taranan yazılı kaynakların tamamı ile ilgili bilgilere çalışmanın 3. bölümünde yer verilmiştir.

3. Gözlem Tekniği

Çankırı, halk yaşantısı açısından muhafazakâr bir toplum özelliği göstermektedir. Bu noktada, Çankırı halkının Türk insanının karakteristik misafirperverliğini en yüksek dereceden gösterdiğini belirtmek gerekir. Ancak yabancı bir konuk, diğer coğrafi bölgelere göre hane halkının güvenini daha yavaş kazanmaktadır. Köy odalarının hemen her köyde bulunmasıyla misafirlerin orada ağırlanıyor olması, bir hane halkının evine girerek masal dinlemeyi zorlaştırmaktadır. Elbette buna derleyicinin cinsiyeti, yaşı ve statü özelliklerini de eklemek gerekir. Bu nedenle alan araştırmasında farklı şekillerde mülâkat yöntemleri kullanılmış olup ziyaret edilecek bölgenin veya kaynak kişinin sosyo-kültürel özellikleri dikkate alınarak yaşı, cinsiyeti ve statüsü farklı refakatçılarla birlikte alana çıkılmıştır. Aynı ilçe sınırları içerisinde birkaç köye farklı zamanlarda derlemecinin annesi, arkadaşı, öğrencileri de derlemeye eşlik etmiştir. Bu tutum; alan araştırması sırasında derlemenin icrası ile masalın icrası hakkında gözlem yapmaya, iletişim ortamında sohbet kalıplarının nasıl geliştiğinin gözlemlenmesine ve aktarılan masalarda gelişen bağlamların ne şekilde ortaya çıktığına yönelik bilgilere ulaşmayı kolaylaştırmıştır.

4. Bilgilerin Doğruluğu

Elde edilen verilerin doğruluğunu sağlamak amacıyla yazılı ve sözlü veriler karşılaştırılmış, tutarlı olan bilgiler dikkate alınmıştır. Derleme bilgilerinde kaynak kişi

tarafından anlatıldığı söylenen ama hatırlanmayan veya yarım aktarılan metinler bu özellikleriyle belirtilmiştir. Her bir metin 1'den başlayarak 64'e kadar numaralandırılmış, yazılı kaynaklardan alınan metinler, kaynak gösterilerek çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca belirli masalların numaraları elde edilen varyantlar sonucunda A,B,C,D harfleriyle çeşitlendirilmiştir. Örneğin 10A masalı yazılı kaynaktan alınan ve daha eski tarihli bir derleme metnini belirtirken; 10B masalı tarafımızdan derlenmiş 10A masalının benzer metnidir. 10C masalı ise farklı bir kaynak kişiden yine tarafımızdan derlenen benzer bir metni göstermektedir.

1. 3. ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI

I. Aşama: Tez çalışmasına başlanırken öncelikle Çankırı masal geleneği üzerine ön araştırma yapılmış olup araştırma alanı olan Çankırı coğrafyasını tanımak amacıyla ilgili kaynaklar ve eserler taranmıştır. Ardından alana çıkılarak Çankırı coğrafyasının büyük bir kısmı gezilmiş, masalın metnine ve geçmiş halk yaşantısında masalın icra ortamına dair bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Buna göre; Atkaracalar, Orta, Çerkeş ilçelerine gidilmemiş; resmî kurumlardaki yetkililerle özellikle de köy muhtarlarıyla telefonda görüşülmüştür. Çankırı kültürüne ve halkbilimine ait kaynak taramasının yanında, masal araştırmalarına dair kaynakça oluşturulmuş ve kavramsal bilgiler bu eserlerden alıntılanarak elde edilmiştir. Eş zamanlı olarak kaynak kişiler tespit edilmiş, derleme yaptığımız kaynak kişilerden izin alınarak çoğunluğu ses kaydı olmak üzere malzemeler derlenmiştir.

II. Aşama: Derleme safhasından sonra elde edilen malzemeler yazıya geçirilmiş; masal metinleri tasnif edilmiştir. Masalların birer metin olarak deşifre edilmesinin yanında Çankırı halk yaşantısının bir unsuru olarak masalın geleneksel yönünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle malzemelerden elde edilen veriler; tip tasnifi, motif tasnifi, ara söz ve formellerin ortaya konulmasıyla yapısal açıdan incelenmiştir. Ardından masalın icrasına yönelik elde edilen veriler sayesinde halk kültürüne bütünlükçü bakış açısıyla yaklaşılarak işlevsel değerlendirmelere yer verilmiştir.

III. Aşama: Son aşamada ise tez metni beş ana bölüm halinde incelenmiş ve sonuç bölümü oluşturulmuştur. Sonuç kısmında bir anlatı türü olarak Çankırı'da masalın işlevsel açıdan önemi ve geleneksel bağlamı sorgulanmıştır.

1.4. MASAL ARAŞTIRMA TARİHİ VE YÖNTEMLERİ

1.4.1. Masal Araştırmaları Tarihi

Yıldırım (1998: 43) folklor disiplini Avrupa’da doğmuştur, der. Disiplinin doğuşunu hazırlayan sebeplerin kökleri coğrafi keşiflere kadar uzanır. Coğrafi keşifler, Rönesans ve reform hareketleri Avrupa’da köklü birtakım değişikliklere yol açar. Yıldırım bu durumu; romantizm cereyanı ‘halk’ hayatına karşı ilgi uyandırır, şeklinde belirterek ‘halk’ kavramına dayalı bir ‘halk edebiyatı’ anlayışının doğduğunu aktarır. Yıldırım (1998: 43) bu anlayışın doğuşuyla ilgili şunları kaydeder:

“Alman filozofu J. G. von Herder’in ‘milliyet’, ‘millî ruh’, ‘halk edebiyatı’, ‘millî edebiyat’ ve ‘millî kimlik’ konularında başvurulacak yegâne kaynak olarak halk’ı göstermesi, çağın sosyal ve beşerî ilimlerinde heyecan yaratır. Fransız İnkılabı ile birlikte ‘halk’ hayatının araştırılması ve ‘milliyet’in tespiti ehemmiyet kazanır. ‘Evrîm teorisi’, milletlerin geçmişlerini arayıp bulma, öğrenme arzusunu uyandırır. Folklor, bu ortam içinde vücûda gelen araştırmalar arasında doğar ve kendine bir yön çizmeğe çalışır. 19. yüzyılın milliyetçilik ve sömürgecilik hareketleri, folklor kavramı etrafında kümelenen araştırmalara yeni boyutlar kazandırır. Milli ve milletlerarası nitelikli ideolojilerin geliştirilmesinde folklorik araştırmalardan ve folklor ürünlerinden geniş ölçüde istifade edilir. Çağın bilgi ve teknolojesi ile folklor ürünleri kullanılmak suretiyle milletler, çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek niteliğe sahip ‘millî kültür’ler oluşturulmasına girişir. Bu yöneliş milletlerin hayatında bir sürekliliğe sahiptir.”

Yıldırım(1998: 44) sözlerine; günümüzde sıcak savaşın yerini kültürel savaşa bıraktığını bunun da en önemli elemanının tanıma, tanıtma ve yayılma aracı olan halkbilim araştırmaları olduğunu vurgulayarak devam eder.

Masallar da Avrupa halkbiliminin erken dönem kuramlarına konu olmuş, masal araştırmaları Alman Grimm Kardeşlerin “Kinder und Hausmarchen” isimli çalışmasıyla başlamıştır. Grimm Kardeşler 1812 yılında yayınladıkları bu eserle, romantik dönemin folklor mahsullerini bilimsel olarak ele alan ilk araştırmacılar olmuştur (Çobanoğlu, 2008: 97). Bu açıdan masal araştırmaları tarihi de halkların köken arayışlarıyla başlamıştır. Bu nedenle erken dönemdeki ilk çalışmalarda masalın kaynağının neresi olduğuna dair teoriler üretilmiştir. Grimm Kardeşler ise derlemeler yaparak ve karşılaştırmalı dilbilim yöntemlerini kullanarak halkbiliminin bağımsız bir disipline dönüşmesinde etkin rol oynamış ve bu amaç doğrultusunda *Mitolojik Teori veya Mitolojik Okul* denilen teoriyi savunmuşlardır. Jacob Grimm, dilbilim çalışmalarında “ortak aile dili”ni ortaya koymayı amaçlayan anlayışını folklor ürünlerine uygulamıştır

(Çobanoğlu, 2008: 99). Bu teoriye göre J. Grimm ortak kültürel mirasın ürünü olarak düşünülen, sözlü kültürel ürünlerden hareketle, çok eski zamanlarda, ortak atadan ortaya çıkmış olan yeni milletlerin ve onların çeşitli kollarının ortaklığının ortaya konabileceğini düşünür (Çobanoğlu, 2008: 99). Dolayısıyla ilk halk ürünleri mitlerdir.

Erken dönemde ortaya çıkan bir diğer teori ise *Mitlerin Meteorolojik Gelişimi*'dir. Hint-Avrupa mitleri üzerine çalışmalar yapan Adalbert Kuhn mitlerde geçen kelime ve isimlerin kökeninde fırtına, yıldırım, şimşek ve rüzgâr, bulutlar gibi doğal güçlerin yattığını ileri sürer (Çobanoğlu, 2008: 100).

Ortaya atılan bir diğer görüş; *Güneş Mitolojik Okul ve Güneş Mitleri Teorisi*'dir. Max Müller ile birlikte anılan bu teoriye göre mitlerin kaynağını dillerdeki semantik değişimler oluşturmuş, doğal olgulara ait açıklamaların çeşitlenmesiyle mitler ortaya çıkmıştır (Çobanoğlu, 2008: 101). Max Müller öte yandan Hindolojist idi. Hindistan'ı batı edebiyatlarının kaynağı olarak kabul ediyordu. Robert Brown gibi kimi bilim adamları ise Mısırolojist yaklaşımı benimsemişlerdi (Çobanoğlu, 2008: 103).

Teodor Benfey öncülüğünde ortaya çıkan *Masalların Göçü ve Kültürel Ödünçleme Teorisi* ise Hint masallarıyla Avrupa ve Avrupalı olmayan milletlerin masalları arasındaki benzerliklerden yola çıkarak milletlerarası kültürel ve tarihî ilişkilerin bu ortaklığın kaynağı olduğunu ortaya koymayı amaçlıyordu (Çobanoğlu, 2008: 105). Bu doğrultuda Benfey, Pançatantra'nın Hindistan'dan Avrupa'ya göç yoluyla yayılımını, dağılma yolları aracılığıyla ortaya koymaya çalışmıştır.

Buraya kadar bahsedilen erken dönem halkbilim kuramlarının temelini köken arayışları oluşturmaktaydı (Çobanoğlu, 2008: 107). Bütün bu görüşler, tek merkezli kültürel yaratma anlayışına sahiptiler. Adolf Bastian, *Çok Merkezli Yaratma Kuramı*'na göre "İnsan zihninin birbirine benzer sosyo- kültürel, fizikî ve psikolojik şartlar altında aralarında ilişki olmamasına rağmen benzer şeyler düşünüp üretebileceğini" ileri sürerek tek merkeze indirgeyici yaklaşımları eleştirmiştir (Çobanoğlu, 2008: 110).

Masalların kökenine dair yapılan en son çalışma¹ Da Silva ve Jamshid Tehrani (2016: 2-3) tarafından evrimsel biyoloji alanında kullanılan filogenetik (pyhlogenetic) ağaç tekniğinden faydalanarak hazırlanmış; buna göre 'Demirci ve Şeytan' (The Smith and The Devil) isimli masalın kökeninin Bronz çağına kadar (6.000 yıl önceye) dayandığı tespit edilmiştir. Sihir Masalları (AaTh 300- AaTh 749) üzerine odaklanılan çalışmaya

¹ Bu makale hakkındaki bilgiye ilk kez "<http://www.kayipriitim.org/portal/2016/03/02/dunyanin-en-eski-masali-ortaya-cikti>) isimli internet sayfasından ulaşılmıştır (Erişim Tarihi: 12.03. 2017).

göre; bu tasnifte yer alan 275 masaldan Hint- Avrupa dil ailesine ait olan 76 masalın ağaç şeması çıkarılmıştır (Da Silva ve Jamshid Tehrani, 2016: 5).

Masalların köken arayışı, bilinen en eski masal kitapları ve metinleri üzerinden değerlendirilmekte ve aynı zamanda masalların kaynak eserleri olarak görülmektedir.

Aslan (2008: 277- 278) dünyada önemli masal kaynaklarını şöyle belirtir:

- “1. Hintlilerin Pançatantra’sı beş kitap anlamına gelir. Devlet yönetimi ve politikadan bahseder.
2. 1001 Gece Masalları, kadın sadakatsizliği olan ana konudur, bir olaya bağlı olarak yüzlerce masal anlatılır. Yazarı bilinmez. 1992- 1993 yılında A. Şerif Onaran tarafından 16 cilt olarak yayınlanmıştır.
3. 1001 Gündüz Masalları. Erkeklerin sadakatsizliği üzerine kurulmuştur.
4. La Fontaine, Aisopos Batı’nın önemli masal kaynaklarıdır. Avrupa masalları Doğu masallarına göre oldukça kısadır.
5. Grimm Kardeşler- Kinder und Hausmarchen-“Çocuk ve Ev Masalları”

Masal araştırmaları tek merkeze indirgeyici tutumun ardından çeşitli kuram ve teorik yöntemlerle geliştirilmiştir. Aslında bu durum da masal araştırmalarının çağın ve ele alındığı dönemin ihtiyaçlarına göre şekillendiğini ortaya koyar. Masal araştırmalarına dair geliştirilen ve ortaya konan kuramlar şunlardır: Metni merkeze alan Tarihî- Coğrafi Fin Okulu, Tarihi Yeniden Kurma Kuramı, Evrimsel Halkbilimi Kuramı, Psikoanalitik Halkbilimi Kuramı, Mit- Ritüeli Halkbilimi Kuramı, Tarihi- Kültürel Halkbilimi Okulu, Biyolojik Halkbilimi Kuramı, Seçkin Kültürün Dibe Batması Kuramı, İdeolojik Halkbilimi Kuramı, Kültürlerarası Çaprazlama Yöntemi, Yığın Kültürü Kuramı ve Yapısalcı Halkbilimi Kuramları’nın yanında İşlevsel Halkbilimi Kuramı, Sözlü Kompozisyon Teorisi, Performans Teorisi gibi bağlam merkezli kuramlar masal araştırmaları ve inceleme yöntemlerini oluşturmaktadır (Çobanoğlu, 2008: 8- 9).

1.4.2. Masal Araştırma Yöntemleri

1. Metin Merkezli Kuramlar:

Metin merkezli kuramlar, metni temel alan çözümlenmelere odaklanırlar. Çobanoğlu (2008: 111- 222) *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş* isimli kitabında 12 metin merkezli kurama yer vermektedir. Ancak bu çalışmanın sınırları dâhilinde sadece değerlendirme aşamasında yöntemleri kullanılan veya bahsedilen kuramlara kısaca değinilecektir. Bunlardan ilki Tarihî- Coğrafi Fin Okulu yöntemidir.

a. Tarihi Coğrafi Fin- Okulu

Fin okulunun kurucusu Julius Krohndur. Onun çalışmalarını ölümünden sonra devam ettiren oğlu Kaarle Krohn ve aslında bir yöntem olarak geliştirilen kuramı, Epik Kanunlar Teorisi ile sistematize eden Axel Olrik kuramın diğer öncülerindedir (Çobanoğlu, 2008: 114). Kaarle Krohn'un öğrencisi Antti Aarne ve onun öğrencisi Stith Thompson'un tip ve motif çalışmaları Tarihi- Coğrafi Fin Okulu'nun geliştirdiği temel araştırma araçlarını oluştururlar (Çobanoğlu, 2008: 114). Masalların sınıflandırılması konusunda ilk ciddi çalışmayı Aarne; Krohn, Oscar Hackman, Axel Olrik, Johannes Bolte'nin fikirlerinden yararlanarak 1910 yılında *Verzeichnis der Märchen typen mit Hilfe von faschgenossen Ausgearbeitet* adlı eseriyle yayımlamıştır (Sakaoğlu 2002: 53). Aarne'nin öğrencisi Stith Thompson onun bu çalışmasını geliştirerek 1928 yılında *The Types of The Folktale* adlı çalışmayı hazırlamıştır.

Tarihi- Coğrafi Fin Okulu'nun amaçları doğrultusunda kullanılan bir diğer önemli yöntem, motif araştırmalarıdır. Thompson'un "Gelenekte yaşama gücüne sahip olan masalın en küçük unsuru" olarak tanımladığı motiflerin tespitiyle, halk anlatılarının tasnifine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Çobanoğlu, 2008: 119).

Fin Okulu geleneksel anlatının; belli bir zamanda, belli bir yerde ve bilinçli bir yaratma sonucunda ortaya çıktığını kabul eder ve söz konusu ilk yaratılışla ortaya çıkan formu bütün incelik ve teferruatı ile görebilmeyi ister (Çobanoğlu, 2008: 122). Böylece ele alınan masalın mevcut bütün varyantlarını toplayarak yeniden kurulması ve ilk şeklini yani urformunu elde etmeyi tasarlar (Çobanoğlu, 2008: 123). Fin Okulu; kolayca tasnif edilemeyen, sıra dışı masalları çalışmaya dâhil etmemesi, tek merkezli olması, arketipleri bulmanın zorluğu, metin merkezli olması gibi yönlerden eleştirilmiştir (Çobanoğlu, 2008: 142).

b. Yapısalcı Halkbilimi Kuramı

Yapısal halkbilimi kuramının amacı; halkbilimi türlerini evrensel modellere ve formüllere indirgeyerek zamanla oluşturulacak bir folklor grameri sayesinde evrensel temelde mukayeseli çalışmaları daha kolay gerçekleştirilir kılmak ve insanlığın kültürel gelişimi anlayıp açıklayabilmektir (Çobanoğlu, 2008: 188). Yapısalcılığın üzerinde geliştiği üç temel yöntem vardır. Bunlardan ilki Lord Raglan tarafından ortaya konulan halk anlatılarında yer alan kahraman biyografisinin yapısal çözümlemesidir. Vladimir Propp ile Levi Strauss'un geliştirdiği yöntemler ise diğer yapısal çözümleme

yöntemlerini oluşturmaktadır. Bu yöntemlerin amacı en küçük yapısal anlatı birimini bularak geleneksel anlatıların nasıl birleştiklerini açıklamaktır (Çobanoğlu, 2008: 188). Propp yöntemi, ilk kez Vladimir Propp'un 1928'de Rusça yayınladığı *Masalın Biçimbilimi* eseriyle ortaya konulmuştur (Dorson, 2006: 55). Propp, bu akımın asıl akıl hocası olup Antti Aarne'nin taksonomisinin yerine geçmesi için bilinçli bir şekilde ortaya çıkarmıştır (Dorson, 2006: 56). Buna göre masalda kişiler değişebilir fakat eylemler sabit kalır ve bir eylem olay örgüsü içinde birbirini izleyen bir sırayla devam eder. Propp; masalın kökeni, doğuşu ve kaynaklarından ziyade masalın ne olduğu sorusuna yönelmiş ve dilbilim yöntemlerini kullanarak artsüremli ve eşsüremli incelenmesi gerektiğine inanmıştır. Propp, masaldaki her bir eyleme işlev diyerek ve bunları masalın temel bölümleri olarak belirlemiştir. Bir masalın değişmeyen 31 işlevi bulunmaktadır (Propp, 2011: 9).

Propp'a (2011: 9) göre masalların olağanüstü, hayvan ve töre masalı olarak sınıflandırılması esasen mitlere dayalı okulun yaptığı bir tasniftir. Propp (2011: 14) Aarne'nin masallar için hazırladığı tip sınıflamasını kullanışlı bulur fakat masalların unsurlarının bir bütünlük içinde sunulmadığı eleştirisinde bulunur. Esasen masalın unsurları değişmez ve değişken değerler olarak ikiye ayrılır. Değişken değerler, kişi adları ve aynı zamanda kişilerin özel nitelikleri iken; değişmeyen değerler ise kişilerin eylemleri ya da işlevleridir (Propp, 2011: 23).

Bir diğer yapısalcı bakış açısı ise Fransız antropolog Levi Strauss tarafından dilbilimsel yönetime dayalı olarak geliştirilmiştir (Dorson, 2006: 57). Propp öykünün çizgilerini takip ederken Strauss doğal yapıyı ortaya çıkarmak için mitteki anlatı unsurlarının düzenlerine ve yeniden düzenlemesine önem vermekteydi (Dorson, 2006: 58).

Yapısalcı çözümlene yönteminde Levi Strauss gibi mitsel çözümlene üzerinde duran ve Greimas gibi Fransız ekolünden gelen araştırmacılar da önemli bir yer tutar. Strauss ve Greimas, Propp'un bütün masalları tek bir masala indirgemesini reddederek dilsel yapıları göz ardı ettiğini vurgular (Meletinski, 2011: 192). Dundes (2009d: 180) Strauss'un anlatıların yapısı için önerdiği formüllerin Propp'tan farkının "fonksiyonlar"ı ve "terimler"i kapsayan tamamen cebirsel bir işlem olarak belirtir. Buna göre Strauss, karşıtlık dizilerinin altında yatan şeyi keşfetmeyi amaçlamıştır. Greimas masalı çözümlerken hem Propp hem de Strauss'un çözümlenmelerini bütünleştirerek 'Eyleyenler Örnekçesi' isimli bir şema hazırlamıştır.

2. Bağlam Merkezli Halkbilimi Kuramları:

Bağlam merkezli kuramlar, tek nedene indirgeyici ve metne odaklanıcı yaklaşımı reddederek halkbilimi ürününü içinde bulunduğu ortamında ele alarak yorumlamayı temel alır. Buna göre bir ürünün bağlamına odaklanarak onu açıklamaya çalışan üç temel kuram bulunur:

a. İşlevsel Halkbilimi Teorisi

İşlevsel teorinin en anlaşılır uygulaması Franz Boas'ın ve Melville Herskovits'in de öğrencisi olan William Bascom tarafından ele alınır (Dorson, 2006: 34). Dorson (2006: 38) bu görüşe göre modern folklorcunun; masal anlatma, dinleyici reaksiyonları, önemli ve sıradan anlatıcıların biyografileri ve kişilikleri hakkında; popüler ve sanatsal edebiyattaki masal repertuarını, anlatıcı ve dinleyicinin anlatı türlerinden çıkardığı anlamları ve doyumunu etkileyen faktörler hakkında bilgi topladığını aktarır. İşlevsel kuram, icra edilen bir folklor unsurunun onu anlatan ve dinleyen de oluşturduklarının niteliğini ortaya koymayı amaçlar. Bu niteliklerin ortak yönlerini belirlemeye yönelik olarak Bascom "Folklorun Dört İşlevi" isimli makalesinde folklorun en önemli dört işlevine yer vermektedir (Çobanoğlu, 2008: 235).

b. Sözlü Kompozisyon Teorisi

Sözlü Kompozisyon Teorisi, Homer'in Odessa ve İlyada'sının sözlü kültür ortamının ürünü olup olmadığını anlamaya çalışan ve "Homer Meselesi" olarak bilinen araştırma sahası üzerine Milman Parry ve Albert Lord adlı araştırmacılar tarafından ileri sürülmüştür (Çobanoğlu, 2008: 238). Derleme, gözlem ve sözlü formüllere odaklanan bu teoriyi Albert Lord, sözlü kültür ortamında şiirini meydana getiren kişinin onu oluşturma anının icra anı olduğunu ve sözlü şiirden kastının icra için önceden hazırlanan değil, icra anında irticalen meydana getirilmiş olan ürün olduğunu aktarır (Çobanoğlu, 2008: 244). Lord ve Parry, "Anlatılmak istenilen bir ana fikri anlatmak için aynı vezin şartları altında düzenli olarak kullanılan bir grup sözcük" olarak belirttiği *formüllerin* anlatımın daha hızlı, daha etkin ve daha kolay hatırlanabilirliğini sağladığını ortaya koymuşlardır (Çobanoğlu, 2008: 250). Sözlü Kompozisyon Teorisi, bağlam merkezli olmasının yanında formülleri aramaları yönünden metin merkezli kuramlara benzemesi ve bu formüllerin toplanmasına dayalı işlemin tıpkı Propp tarzı yapısalcılıktaki gibi mekanik olması yönünden eleştirilmiştir (Çobanoğlu, 2008: 260).

Bu teori sayesinde icra edilen anlatıların birer metin (text) değil; bir süreç (process) olduğu ortaya çıkmıştır.

c. *Performans Teorisi*

Çobanoğlu (2008: 267), sosyo- dilbilimsel ‘performans’ yani icra paradigmasının halkbilimine yönelik kuramsal çerçeve temelini oluşturan kişinin Roman Jakobson olduğunu belirtir. Öte yandan Alber Lord’un *The Singer of Tales* adlı çalışmasıyla sözlü destanların doğasını, yapısını ve icra özelliklerinin birçoğunu ortaya koyması açısından Performans Teori’nin oluşum sürecinde son derece önemli rol oynamıştır. Performans Teori, asıl çıkışını 1960’lı yıllarda etkin olmaya başlayan ve Amerika’da Genç Türkler adıyla anılan bir grup akademisyen ile yakalamıştır. 1971 yılında Journal of American Folklor tarafından yayınlanan ‘Toward New Perspectives in Folklore’ isimli özel sayı, Performans teorisinin manifestosu niteliğindedir.

Dundes (2006b: 41) herhangi bir halk bilgisi unsurunu bir kişi; dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları (context) itibariyle tahlil edebilir ve bu üç unsurun hepsinin göz önüne alınması gerekir, der. Doku, hususi fonemlerin ve morfemlerin içinde yer alan dildir. Örneğin tekerlemeler, dokuya ait özelliklere bağlıdır ve bir dilden başka dile nadiren geçerler (Dorson, 2006b: 42). Bir halk bilgisi ürününün metni (text) esas itibariyle bir masalın bir versiyonu veya tek bir anlatımı, bir atasözünün yeniden söylenmesi, bir halk türküsünün okunmasıdır (Dorson, 2006b: 42). Metin, bir dilden başka bir dile çevrilebilir bir unsurdur. Konteks ise bir ürünün içinde yer aldığı hususi sosyal durumdur. Konteks ile yapısalıcı kuramların ortaya koyduğu fonksiyon birbirinden ayrıdır. Fonksiyon, özü itibariyle belli sayıda kontekse dayanarak oluşan özel bir sonuçtur (Dorson, 2006b: 43). Dolayısıyla performans teorisi hiçbir anlatının bir diğerinin varyantı olmadığını, her anlatının kendi başına bir icra olduğunu kabul ederek varyantlaşmayı reddeder.

Performans teorisiyle birlikte değişen önemli kavramlardan biri de halk tanımında ortaya çıkmıştır. Alan Dundes ‘Halk Kimdir?’ isimli makalesinde halk terimini yeniden sorgular ve öncesinde vahşi veya ilkel toplum; şehirli halk veya köylü ile medeni veya seçkin olarak ayrılan halkı; en az bir ortak unsura sahip topluluk, şeklinde tanımlamıştır (Çobanoğlu, 2008: 287- 290).

1.4.3. Türk Masal Araştırmaları Tarihi

Türk masallarının kökeniyle ilgili olarak Demiray (1988: 42), ilk Türk masallarında bilhassa göçebe dönemde hayvan imaj ve simgelerinin ağırlık kazandığını; kurt, geyik ve atların ilk dönem masallarının önemli kahramanları olduğunu belirtir. Ardından Türk halkının ulu atası, ilk masal ve öykü ustası olarak Dede Korkut'un ismini verir. Dede Korkut Masalları bu hayvan imajı ve simgeleriyle doludur. Alptekin'den (2003: 23) aktaran Gökdemir (2008: 15) ise Türk masallarının kökeninin "İlk törenler dediğimiz ve daha çok kam, şaman, oyun, baksılar tarafından yönetilen 'şölen/ şeylan', 'sığır', 'yuğ' gibi şaman ayinleri dediğimiz ve bugün mitolojinin kökü diyebileceğimiz pek çok olayın günümüzde masal olarak adlandırabileceğimiz metinlerin ilki" olduğunu belirtir. Yardımcı (2013: 134), Türk edebiyatında öğretici nitelikteki masalların ilk örneklerinden birini Hint kaynaklı olan Uygurca Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesi olarak bildirir.

Aslan (2008: 278) edebiyatımızda ciddi anlamda ilk defa masaldan Namık Kemal'in Celâl Mukaddimesinden söz edilir, demektedir. Burada masal, tamamen hayalî olaylardan meydana gelen, ahlakî, eğitici ve terbiye edici özellikleri bulunan sözlü edebî ürünler olarak tanımlar.

Sakaoğlu (2002a: 143) ülkemizde 1908 yılında kurulan Türk Derneği, 1911'de kurulan Türk Yurdu Derneği ve 1912'de kurulan Türk Ocağı dergilerinin yöreklendirici derleme çalışmalarının yeni bir yol başlattığını belirtir. Bu çalışmalar, ülkemizde masal derleme ve yayınlama çalışmalarının başlangıcı sayılırlar. 1910'lara gelindiğinde İzzet Ulvi birçoğu yapma olan masalları Türk Yurdu dergisinde yayınladı. Bir diğer derleyici K.D. Hanım 1912 yılında 'Türk Masalları' isimli kitabında 13 masal metnine yer verir (Sakaoğlu, 2002a: 144).

Sakaoğlu (2002a: 144- 177) Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde masal derlemesi yapan daha birçok masal araştırmacılarından bahseder. Hamit Zübeyr Koşar, Bahtaver Hanım, Ali Rıza Yalın, Yusuf Ziya Demircioğlu, Suat Salih Asral, Naki Tezel, Mehmet Tuğrul, Pertev Naili Boratav, Eflatun Cem Güney, Ahmet E. Uysal, Tahir Alangu, Nuri Taner gibi Türk araştırmacıların yanında Ignos Kunos, Theodor Menzel, Barbara Walker vb. yabancı araştırmacılar, Türk masallarını derleyerek yayınlamışlardır.

Sakaoğlu (2002b: 38- 39) Türk masallarını içine alan en eski derlemenin, Fransa kralı Lui XVI'nın mütercim ve sekreteri olan M. Digeon'a ait bir eserde olup 'Halil',

‘Derviş’ ve ‘Şirvanlı Tüccar’ adıyla yayınlanan üç Türk masalına yer verdiğini belirtir. Sakaoğlu (2002a: 159) bilinçli ve bütünlükçü olarak Türk masallarının en eski derlemelerini ise Rus Türkolog Wilhelm Radloff’un Türk boylarının halk edebiyatı ürünlerini topladığı *Proben der Volksliteratur der Türkischen Stämme* adlı on ciltlik eserinin sekizinci cildinde yer alan ve Macar bilim adamı I. Kúnos tarafından Anadolu’dan yapılan derlemeler olduğunu belirtir.

Anadolu’da ise “Türk Masalları” isimli kitabını 1912 yılında bilinçli olarak geleceğe aktarmak kaygısıyla yazan K. D. Hanım, ilk masal derlemelerimizi yapan kişi kabul edilmektedir. Aynı yıl içinde Ziya Gökalp, ilk manzum masalı olan ‘Alageyik’i yayımlar (Sakaoğlu, 2012: 37).

Türk masalları üzerine ilk bilimsel çalışma ise Küçük Mecmua’da ‘Usullere Dair Halkıyyat’ isimli yazısıyla Ziya Gökalp’e aittir. Bilimsel çalışmalar açısından Ziya Gökalp’ı Mehmet Tuğrul takip eder. Sakaoğlu (2002a: 178), Türk halk anlatılarıyla ilgili ilk doktora tezini hazırlayan Mehmet Tuğrul’un masalları “a. Kahramanlarına göre (kahramanı hayvan olan masallar, kahramanı insan olan masallar vd.) b. Genel niteliklerine göre (realist masallar, olağanüstü masallar)” olmak üzere iki başlık altında topladığını aktarır. Masallarla ilgili ilk doktora tezi ise 1971’de Saim Sakaoğlu tarafından hazırlanmıştır.²

Sakaoğlu (2012: 19) Türk masal araştırmalarını tarihsel dönemlerine göre beşe ayırmaktadır:

A. İslamiyet Dışı Dönemin Masalları

Çeviri ve örnek olaya dayalı dinî bilgilerin yer aldığı bu dönemde Altun Yaruk ve özellikle Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi gibi metinler ilk örnek ürünlerimizi oluşturmaktadır (Sakaoğlu, 2012: 20). Dede Korkut hikâyelerine içerdiği motifler yönünden bu kısımda, yazılı olması yönünden yazmalar kısmında yer verilebilir.

B. Yazmalar, İlk Basmalar

Dâstan-ı Ahmed Haramî, Mecma’ü’l- Letaif, Billür Köşk Masalları, İbni Sina Hikâyeleri ve Muhayyelât gibi bu dönemde ortaya çıkmış eserler, Türk masal araştırmaları tarihinde içerik ve motif açısından önemli yer tutarlar. 13. yüzyıla ait bir

² Türkiye’de masal ve masal çalışmaları tarihi ile ilgili yer verilen bilgiler, Sakaoğlu’nun ‘Masallar’ bölümünü hazırladığı ‘Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi II’ isimli eserden alınmıştır. Konuyla ilgili daha kapsamlı ve detaylı bilgi için bakınız: ‘Masallar’ (Sakaoğlu, 2002a: 140- 194).

mesnevi olan Dâstan-ı Ahmed Haramî'nin ise Çankırı için özel bir yeri bulunmaktadır. Eser, 1933 yılında Çankırlı Ahmet Talat Onay tarafından yayınlamış olup içeriğinde Anadolu'da 'Haramibaşı Ahmet' adıyla bilinen sihirde ve ilm-i nücümde üstad olan bir soyguncunun hikâyesi anlatılmaktadır (Sakaoğlu 2012: 22).

C. Yabancıların Çalışmaları

Çankırı masallarıyla ilgili tespit edebildiğimiz tek yabancı çalışma, Otto Spies'in Türk Halk Kitapları isimli kitabında yer alan Asüman ile Zeycan hikâyesinin değerlendirmesidir (bkz. 4.2.1.)

D. Dilciler, Dergiler, Tezler

Sakaoğlu (2002: 171), Türk masalları üzerine hazırlanan tezler bölümünde Çankırı'da Mustafa Evren tarafından derlenen masalları "Çankırı Masalları Üzerinde Derleme-İnceleme", 1969, 36 masal" şeklinde yer verdiği görülmektedir.

E. Yeni Dönem: Üniversitelerde İlk Masal Çalışmaları

Türk masallarına önemli katkılardan birisini de Pertev Naili Boratav ve hocası W. Eberhard yapmıştır. 1953 yılında hazırladıkları *Typen Türkischer Volksmärchen* isimli çalışmayla Türk masallarının ilk tip kataloğunu ortaya koymuşlardır (Sakaoğlu, 2012: 45). Bunun dışında Türk masal araştırmalarına gönül veren daha birçok önemli araştırmacı bulunmaktadır. Örneğin Warren S. Walker ile Ahmet E. Uysal *Tales Alive in Turkey* isimli çalışmalarında Türk masallarını yedi başlık altında toplayarak incelemiş ve 'Archive of Turkish Oral Narrative' isimli internet sitesinde³ bu masalları İngilizce metinlere çevirerek büyük bir arşiv yayınlamıştır.

Bu çalışmanın kapsamı gereği, masal araştırmaları tarihine özet olarak yer verilmiş olup konuyla ilgili yapılan araştırmalara atıfta bulunulmuştur.

³ ATON. (t.y.). Erişim Tarihi: 20.04. 2017, <http://aton.ttu.edu/>

1. BÖLÜM: MASAL TÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. MASAL NEDİR?

Sözlü kültür ortamında bir konuşma ve anlatma olayı olan halk nesri; konuşma dilinden farklı olarak tahkiyeli anlatılan, belirli bir üslup ve mekânda gerçekleşen, anlatıcı, dinleyici ve çevreyi de içine alan bir icra olayıdır. Bu icra, anlatılacak sözlü kültür ürününün temasına ve biçimine göre belirli kalıplarla gerçekleşir. Halk nesri, kendine has türsel özelliklerinin dışında anlatıldığı ortamda belirli bir sosyo- kültürel bağlamda yer almaktadır. Çobanoğlu'nun (2015: 27) konuşma grubunun, konuşma olayını ve durumlarını belirleyen bir dizi kurallara yani icra töresine sahip disiplinli ve gelenekli sözel sanatsal bir iletişim biçimi olarak tanımladığı halk nesri; bu anlamda sözlü kültür ortamında yazılı nesrin sahip olduğu noktalama ve imlâ işaretlerine sahip değildir ancak duygu ve düşüncelerin ifade edildiği dildeki tonlama, ifade biçimleri, el-kol işaretleri, jest ve mimiklerle yazılı edebiyatta olduğu gibi ölü bir metin değil yaşayan bir gösterimdir. Bu sözlü kültür ortamı içerisinde anlatılan ve aktarılan anlatmalık türlerinden olan masal, kendi sosyo- kültürel bağlamında değerlendirilen ve kendine has bir gelenek oluşturan önemli bir halk edebiyatı nesir türüdür.

Masal kelimesinin kökeni üzerine Carl Brockelmann (1979: 120) “Habeşçe mesl, messâle; Ârâmice maslâ ve İbrânîce mâşâl gibi mukayese ve karşılaştırma ifâde eder; tâbirler mûtad olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umûmî olarak, atalarsözü ve darb-ı mesel mânasını almıştır” demektedir. Ercilasun da (1991: 562- 563) masal kelimesinin Türk dünyasındaki anlamları hakkında şunları aktarır:

“Masal sözcüğü Habeş kökenli olup Habeşçe'den Arâmice'ye, Arâmice'den Arapça'ya Arapça'dan da Türkçe'ye geçmiştir. Masal Azerî Türkçesi'nde nağıl, Başkurt Türkçesi'nde akiyat, Kazak Türkçesi'nde şabuv, Kırgız Türkçesinde at çabu, Özbek Türkçesi'nde ertük, Türkmen Türkçesinde erteki, Uygur Türkçesinde çöcek olarak geçmektedir”

Bunun yanında, Çuvaş Türkleri masal kelimesi için “hallap”, Balkan Türkleri ise “masal” terimini kullanırlar (Gökdemir, 2008: 7). Tolkun ise (2014: 9) Özbek yazı dilinde masal için ‘ertek’ ve ‘çöpçek’ kelimelerinin kullanıldığını belirtir.

Anadolu coğrafyasında masal kelimesi yerine “metel, mesele, matal, hikâ, hikiya, hekeya, oranlama, ozanlama ve nağıl” terimleri kullanılmaktadır (Sakaoğlu, 2012: 4). Divan-ı Lügati't- Türk'de masal kelimesinin karşılığı olarak “ödkünç” ifadesine yer verilir. Sakaoğlu (2012: 3) aslı ‘mesel’ olan masal kelimesinin 19. yüzyılın başlarından

itibaren kullanılmaya başlandığını belirterek Ziya Gökalp'ın 'Halk edebiyatı nelerdir?' sorusuna "Evvelâ masallar, fıkralar, efsaneler..." dediğini aktarmaktadır.

Masal sözcüğü İngilizce'de "Tale", Fransızca'da "Le Conte", Almanca'da "Märchen" terimiyle karşılır. Sarı ve Ercan (2008: 12) Almanca Duden sözlüğünde masalın karşılığı olan 'märchen' kelimesinin tanımını şöyle aktarır: "1. Halklar tarafından yeni nesillere aktarılan, içinde insanların yaşamına doğüstü güçlerin ve yarattıkları saldırdıkları ve çoğunlukta da sonunda iyilerin ödüllendirildiği ve kötülerin cezalandırıldığı hikâyeler/anlatılar. 2. İnanılmaz, uydurulmuş hikâye."

Türkçe Sözlük'te (2005: 1349) masal tanımı şu bilgilerle verilir:

"Masal is. Ar. Mesel 1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye: 'Masal olsun roman olsun, ikisi de anlatı sanatıdır.' -N.Cumalı. 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser: La Fontaine masalları. 3.mec. Boş ve yalan söz: 'Müttefikler karşı hücumla geçtikten sonra, milleti aynı masalla uyutmak olanaksızlaştı.' - H.Taner. 4.mec. Değersiz, önemsiz şey: 'Yaratıcı gücü kalmayan bir yazıcı bir masaldan başka nedir?'- H. E. Adivar. Masal gibi olmayacak biçimde, masal okumak (veya anlatmak) inandırıcı olmayan, oyalayıcı sözlerle kandırmaya çalışmak."

Ayrıca Türkçe Sözlük'te (2005: 1349) masal âlemi için de şu bilgilere yer verilir:

"Masal âlemi is. Doğüstü, gerçek dışı, ancak masallarda rastlanabilecek yerler. Masal âleminde yaşamak 1) gerçek olmayan, gerçekleşmesi güç olan şeyler düşünerek yaşamak; 2) masallardaki gibi olağanüstü güzel anlar yaşamak."

Türk Ansiklopedisi'nde (1976: 317) masal; olayların geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan, peri, cin, dev, ejderha, cadı karı, arap, padişah, vezir gibi kahramanları bulunan hikâye, olarak tanımlanır.

Karataş (2007: 305), Edebiyat Terimleri Sözlüğü'nde masalı; "İnançları, bazı örf-âdetleri ve genel ahlakı genellikle çocuklara aşılacak, ders vermek; onları eğlendirmek amacıyla uydurulan ve olması hemen hemen dünya gerçekliğinde mümkün olmayan olayları konu edinen ilginç anlatılar" olarak tanımlar.

Edebiyat Ansiklopedisi'nde (1991: 195) ise masal, "Masal halkın ortak şuurundan doğmuş, kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa aktarılan, geçtiği yer ve zaman bilinmeyen, normal veya olağanüstü şahıs, peri, cin, dev, ejderha gibi yaratıkların meydana getirdiği gerçek dışı olayların hikâye edildiği anonim halk edebiyatı ürünü" olarak tanımlanır.

Masallar üzerine araştırma yapan bilim adamları, masalın tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda daha detaylı tanımlar yapmışlardır. Bu araştırmacılardan İgnas Kúnos (2001: 112) masal hakkında, "Masallar hem eski zamanların dinini ve bu dinlerin nasıl olduklarını, hem de geçmiş zamanlarda yaşayanların edebiyatlarını,

yargılarını, yazılmış tarihlerden fazla anlatır. Masal dediğimiz şey milletin dönen aynasıdır” demektedir.

Pertev Naili Boratav (2003: 95) masalı; “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” diye tanımladıktan sonra “Çocuğa ana dilinin, bir işçi elindeki alet gibi, nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini: kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu,- ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşlayan masaldır” der (Boratav 2009: 17).

Saim Sakaoğlu (2012: 2) masalı, “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür” şeklinde tanımlar.

Naki Tezel masal kelimesi hakkında “Masalın öz Türkçe karşılığı ödkünç/ ötkünç’tür. Uygurca’da öd, öğüt; ödkünç ise, öğüt verici ad, öğüt verici hikâye, ahlâk dersi veren alegorik eser anlamına gelmektedir” (Tezel, 1968: 447; Aça vd., 2015: 151) demektedir. Tezel (2009: 7), ayrıca “‘Kâmus-ı Osmânî’ye göre ‘masal’ kelimesi ‘mesel’in değiştirilmiş şeklidir. ‘Mesel’, halk dilinde meşhur olan, âdap ve öğütleri anlatan söz demektir. ‘Darbı mesel’, atalardan kalma hikmetler, ibretli sözler anlamındadır” diyerek sözlerine devam etmektedir. Tezel (2009: 8), içeriğe dayalı başka bir masal tanımı daha yapar. Buna göre masal, “Olaylarının geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, arap bacı vb. gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir.”

Masalların hür bir zamanda anlatıldığını belirten Elçin (1986:369), masal tanımı üzerine şunları kaydeder:

“İşte böyle bir zaman içinde köklü geleneğe bağlı, kolektif karakter taşıyan ‘hayâli-gerçek’, ‘mücerret-müşahhas’, ‘maddî-mânevî’ birtakım konu, mâcera, vak’a, problem, motif ve unsurlar nesir dili ile vakit geçirmek, insanları eğlendirirken terbiye etmek düşüncesinden hareketle, hususî bir üslûpla anlatılır veya yazılırlar. Umumiyetle kadınlar tarafından anlatılan ve sonradan bir kısmı meraklılarca yazıya geçirilen bu mahsullerin kahramanlarının yaşadıkları veya buldukları ülkeleri tâyin ve tesbit etmek imkânı yoktur. Ancak bu yerler, yeni icât veya taklit eserler çoğalınca, birbirlerinden ayırma güçlüğü karşısında: ‘Hindistan, Türkistan, Çin, İstanbul, Mısır, Bağdat, Bursa’ gibi isimler almışlardır.”

U. Türkeş Günay (2011: 705) ise masalın üslup ve millî özelliklerini öne çıkararak onu “İnsanın kendine güzel bir kader çizdiği, gerçek dünyanın güçlüklerini, yeknesaklıklarını olağanüstü, süslü ve fantezi bir dünyada ortadan kaldırdığı, imkânsız

mümkün kıldığı bir dünyanın hayat hikâyelerini belli bir plan içerisinde nakleden özel ve milli üsluplu geleneksel anlatım türüdür” şeklinde tanımlar.

Bilge Seyidoğlu’nun (1986: 149) masal tanımında formellere dayalı türsel özelliklere yer verildiği görülür:

“Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yediler içtiler, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetlerine, gökten üç elma düştü, biri anlatana biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekan kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.”

Esmâ Şimşek’in (1990: 3) masal tanımı “İçerisinde olağanüstü kahramanların ve hadiselerin geçtiği, klişe bir sözle başlayıp, yine klişe bir sözle biten, dinleyiciyi inandırmak gibi bir iddiâsı olmayan ve umumiyetle nesir şeklinde söylenen hayâl mahsulü türlerdir” şeklindedir.

Ahmet Kabaklı (1989: 80) ise hayal gücünü ön plana çıkararak masalı: “Günlük hayatın sınırlı, kuru gerçeğiyle yetinemeyen halk muhayyilesinin tabiat ve gerçek dışı bir âlemdede yaşattığı kahramanların hikâyesi” olarak aktarır.

Artun’a göre masal (2006: 107) “Bütünüyle hayal ürünü olan, doğauüstü olaylara ve varlıklara yer veren, belirli olmayan bir yer ve zamanda ortaya çıkan, insanların ve tanrıların başından geçen olağanüstü olayları anlatan, düş ürünü olaylarla örülü, öğüt verici yanı olan, kısa ve mensur, sözlü bir anlatım türüdür.”

Kıbrıs masalları üzerinde performans teorisini uygulayan Gönül Gökdemir’in (2008: 8) masal tanımını ise şöyledir:

“Masal, kaynağını geçmişteki mitolojik olaylar, efsaneler ve yaşanmış olaylardan alan, geçmiş bir tarihte var olduğuna inanılan, kendine has motif ve formelleri olan, genel olarak kadınlar tarafından geceleri çocuklara anlatılan, kültürler arası köprü oluşturup bağ kuran, gelecek nesilleri eğiten, eğlendirme, eğitime, uyutma, bağ oluşturma, problem çözme gibi birçok gizli ve açık işlevi olan, nesir türünde, genellikle bir “sözlü kültür” ürünüdür.”

Ensar Aslan (2008: 270) masalları: “Kendisine ait kavramları ve anlatım dili ile olağan ve olağanüstü olayları anlatan eğitici nitelikli, geleneksel ve kolektif karakter taşıyan ve zaman ve mekân kavramının olmadığı, herhangi bir zamanda herhangi bir yerde geçen nesir ürünleri” şeklinde tanımladıktan sonra masalların bu özellikleriyle yaşadığımız dünyadan farklı bir dünya yaratarak, iyiliğin ve iyilerin kazandığı, kötülerin kaybettiği, insanların mutlu olduğu özlenen bir toplumsal düzen içinde insanlara umut vererek derin bir halk felsefesini telkin ettiğini belirtir.

Mehmet Yardımcı (2013: 121) masalı, “Nesirle söylenmiş; dinlik, büyüklük inanışların, törelerden bağımsız tamamıyla hayal ürünü olan, gerçeğe ilgisiz hatta anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” şeklinde tanımlar.

Handan Kasımoğlu (2010: 7) masalın tanımına “Bu çerçevede masal; bir toplumun temel yaşam biçimini, değerlerini, özlemsel düşüncülerini açık ya da örtülü bir şekilde değerlendiren ve sınırsız konular ile ilgili toplumsal yapı içinden ya da bazı metaforlar kullanarak örnekler ortaya koyan eğitici ve öğretici anlatılar olarak değerlendirilebilir” şeklinde yer verir.

Ali Berat Alptekin (2002: XI) ise masal tanımına “Büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatımlar” olarak yer vermektedir.

Son olarak Mustafa Gültekin’in (2013: 50) masal tanımı şöyledir:

“İnsan, hayvan veya olağanüstü varlıkların gerçek olmayan bir zaman ve mekânda başlarından geçen olayların anlatıldığı; toplumsal tecrübe ve gözlemlerin, geleceğe dair ümit ve beklentilerin yansıtıldığı; başında sonunda ve ortasında bazı kalıp ifadelerle yer verilen, inandırmak iddiası olmamakla birlikte, dinleyicilerin veya okuyucuların kahramanların yaşadığı olaylara acı, sevinç gibi duygularla katıldığı, kadın ve erkek anlatıcılar tarafından sözlü olarak yaratılıp aktarılan; bazıları çeşitli nedenlere bağlı olarak yazıya geçirilen ve bir kısmı da yazılı olarak yaratılan; dinleyicileri eğitmek, eğlendirmek ve öğüt vermek gibi işlevleri olan halk bilgisi ürünlerine masal adı verilir.”

Görüldüğü üzere edebî bir tür olarak ‘masal’ terimi; içeriğine, türüne ve sosyo-kültürel ortamına göre birçok araştırmacı tarafından çeşitli açılardan tanımlanmıştır. Bu tanımlardan hareketle bu çalışmada da işlevsel bir tanıma yer verilecektir. Buna göre masallar, günlük hayatın içinde bir anlatıcı tarafından eğlenme, eğitime, vakit geçirme, sosyalleşme gibi belirli ihtiyaç ve amaçlar doğrultusunda aktarılan; dinleyicinin düş gücüne hitap ederek ona belirli iletiler telkin eden; karakterleri, mekânı ve zamanı olağanüstü kurmaca özelliklere sahip olan her türlü anlatılardır. Bu tanım doğrultusunda masalın; içinde bulunduğumuz çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek özelliklere sahip, geleneğin aktarımını da kendi bünyesinde barındıran ve sadece geçmişte değil günümüzde de yaşayan bir anlatım türü olduğunu belirtmek gerekir. Masallar günümüzde fantezi, bilim kurgu gibi sanatsal faaliyet türlerinin halk tarafından yapılan icrasındır. Masallarda iyilik, çalışkanlık, fedakârlık, emek vermek, doğru söylemek, büyüklere saygı duymak gibi erdemler ödüllendirilir; aksi olan kötü huy ve davranışlar ise cezalandırılır.

1.2. MASALLARIN ÖZELLİKLERİ

Masallar toplumun zihninde ortak bir bellek meydana getirip davranışsal modeller oluşturur. Bu bellek sözlü gelenekten beslenir. Masal kendine özgü özellikler dışında öncelikle sözlü kültür ürününün özelliklerini taşımaktadır. Bunlar, sözlü iletişim ortamına giren ve nesilden nesile aktarımı ifade eden *sözlü olma*; belirli bir ‘form’ içinde kendi varlığını sürdürmesini ve var olma sebebinin ait oldukları toplumun üyeleriyle uyum içinde bulunması olduğunu ifade eden *geleneğe bağlılık*; ortamı paylaşanların yetenekleri, durumları, tecrübeleri, icra edilen folklor ürününün, farklı biçimlerde tekrar edilmesini ifade eden *çeşitlenme*; ilk söyleyenin bilinmediğini belirten *anonimlik* ve bir folklor ürününün iskeletini meydana getiren unsurları ifade eden *kalıplaşma* özellikleridir (Brunvand 1968: 4-6; Yıldırım 1998: 68-69).

Masalların benzer ve ayırt edici birçok özelliği bulunur. Bu özellikler, masalın ne olduğunu anlatan tanımların yanında masalların ne olmadığını da bize gösteren ve masalı şekil, içerik, icra ve üslup yönünden değerlendirmemizi sağlayan unsurlardır. Bu çalışmanın içeriğinde de masallar; genel, tür, içerik, icra ve üslup özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

1.2.1. Masalların Genel Özellikleri

1. Masallar, anonim halk edebiyatının bir türü olup anlatıldığı bölgenin özelliklerini taşırlar. Dolayısıyla çeşitlenme özelliği gösterirler. Bir masalda geçen kartal, başka bir masalda akbaba olabilir. Bu nedenle anlatıcının bilgisi ve deneyiminin masal üzerinde etkisi büyüktür. Aynı anlatıcı tarafından anlatılan *7A Tozlu Bey ile Tilki* masalında bulunan çiftlik devindir ancak *7B Tozlu Bey ile Tilki* varyantında krala aittir. Farklı anlatıcılar tarafından anlatılmış *Hançer* masalının *8A* varyantında çocuğun karnına saplanan çakıdır ancak *8B* varyantında hançerdir.

2. Masallar yer ve zaman yönünden belirsizdir ve olağanüstü unsurları barındırırlar.

3. Masalların ilk söylendiği zaman belli değildir. Çok eski bir zamanda, bir ülkenin yaşayışını, alışkanlıklarını, düşünce yapılarını aktarırlar (Yardımcı, 2013: 128). Masallarda çocuğa ad koymak için dervişi beklemek, hocaya verilme, dünür olmak, görücü gitmek, sözlenmek, nişanlanmak, düğün yapmak, dua etmek, büyülenmek, hediye vermek- almak, helva sohbetleri ile misafir ve yakın ağırlamak, ev sahibine saygı duymak, saraya girmek, bilmece sormak, hastalık, ölüm vb. halk âdet ve inanmalarına

yer verilebilir (Sakaoğlu, 2002b: 265- 269). *36A Eba Müslim* masalında derviş çocuğa ad koymak için geri gelir. *51 Merdane Coz* masalında ise köy odasında büyükler fiskos yaparken Merdane Coz selam vererek içeri girer.

4. Masallar belirli bir bağlamda belirli bir ihtiyacı yahut işlevi karşılamak için anlatılırlar. *23B Ayının Gelini* masalının anlatıcısı “Önceden toplumun anayasası olsun diye gelinlere anlatılan bir masal vardır” der ve doğrudan işlevi vererek masala başlar.

5. Kuşaktan kuşağa aktarılarak gelişirler. *18A ile 18B Fatmacık ile Yusufçuk* masalları anne ile onun kızından aynı motiflerle derlenmiştir.

6. Hemen bütün masalarda ortak özellik; meziyetlerin güzelde, iyide ve güçlüde; kusurların ise çirkinde, kötüde ve zayıfta toplanmış olmasıdır (Yardımcı, 2012: 15). *24A Tülüce* ve *24B Muradına Eremeyen Dilber* masallarında kahraman güzel, zengin, iyi ve ahlaklıdır. Kötü kalpli olan teyzesinin kızı ise kötü, urlu, pis ve fakirdir.

7. Bir masal metni içerisinde, anonim edebiyatımızın diğer türlerinden (efsane, fıkra, dua, beddua, mani, türkü, bilmece, ağıt, atasözü, deyim vb.) örneklere de rastlanılır. Bunlar masalın aslında olmayıp, anlatıcının bilgi ve kültürüne bağlı olarak sonradan eklenmiştir (Sakaoğlu, 2002a: 134). *37 Bey Börek* masalında kervancı, hapsolmuş Bey Börek’e bir maniyle soru sorar:

Sen bizim elden geçerken

Ben sizin elden geçerken

Yaz mıydı kış mıydı

Bahar değil yazıdı.

Akgavak Gızı gelin miydi kız mıydı?

Akgavak Gızı gelin değil, gızıdı.

1.2.2. Masalların Şekil Özellikleri

1. Masallar nesir ürünleridir. Bunun yanında manzum parçalara da metin içinde yer verilebilir. Aslan (2008: 273- 274) “...masal anlatan kişi eğer bir halk şairi ise, masalın bazı kısımlarında ‘örneğin, aşk, ayrılık, kavuşma gibi’ yoğun duyguların yaşandığı durumlarda, konunun anlamına uygun bir bayat veya kısa bir şiir söylediğini” belirtmektedir. Özellikle halk hikâyesinin masallaştırıldığı anlatılarda bu tutum daha sık görülür. Dilçin (2002:217- 264) tarafından derlenen *Hürü* masalında Hürü ile Beyoğlu karşılıklı deyişlerde bulunurlar:

“Uluların da yalvarması üzerine müsaade olundu. Keloğlan bakalım ne demiş:

Aldı Keloğlan:

Aldı Beyoğlu:

Yedi yıldır yârin seni özledi

Yaşa hey Keloğlan sen binler yaşa

Çiğerini aşk odunda közledi

İnşallah olursun üç tuğlu paşa

Bir gün gelir deye yolun gözledi

Hükümün yürüsün dağ ile taş

Yârin sana kurban olsun ağlama

Ağalar yârimi gören oldu mu”

12. *Canavarcık* masalında da canavar başına gelen hadiseleri tekerlemeli olarak söyler:

“...Eline geçti bir at,
Yi de yanının üstüne yat,
Neyi lazım kağat mağat,
Be herif, katip mi olacan?...”

29. *Sarı Ali* masalında da Ali'nin annesi üzüntüden bir türkü söyler:

Ne zevkini gördüm ben senin dünya,
Aliyle hep sığır güttürdün bağa
Otuzbeş yaşımdan sona bu yana
Sulak çeşme benim gözüm yaşıdır

Evren (1969: 117) tarafından derlenen *Mahir Bey* masalında da kahraman, ölen sevgilisi için şu türküyü yakar:

Yedi gün havanın deldim.
Yedi gün unun eledim
Yedi gün çamurun gardım

Yedi gün galıbın atdım.
Gırh gün Hagga niyaz etdim
Uyan Mahir beyim uyan.

2. Hayvan masalları hariç diğer bütün masallar genellikle üç bölümden oluşur. Bunlar; döşeme (giriş), gövde (gelişme) ve sonuç bölümleridir (Yardımcı, 2013: 128). Giriş bölümünde masal başı tekerlemeleri bulunur. Gövde kısmında ise masalın asıl metni yani olaylar yer alır. Sonuç bölümü ise genellikle iyi niyet dileklerinde bulunan bir masal sonu tekerlemesiyle biter.

3. Sakaoğlu (2002a: 133) “Masalların başı, ortası ve sonu olmak üzere belirli yerlerinde belirli görevler için kullanılan formel adı verilen kalıplaşmış ifadeler vardır. Formellerin kullanılışı, masal anlatıcısının ustalığını da ortaya koyar. Bu formellerin çoğu tekerleme şeklindedir” diyerek masallarda yer alan bu unsurları şekil açısından değerlendirir.

4. Her masal bir tip olarak kabul edilir. Ancak bazı anlatıcıların dilinde, birkaç masalın birleştirilerek tek masalmış gibi anlatıldığı da görülür (Sakaoğlu, 2002a: 133).

5. Masallar uzun metinler olmasının yanında asıl halk masalları ile peri masalları; hayvan ve zincirlemeli masallara göre daha uzundur (Sakaoğlu, 2002a: 132).

1.2.3. Masalların İçerik Özellikleri

1. Her şey masalın konusu olabilir. Bir masal olağanüstü veya gerçek hayattan izler taşıyabilir (Sakaoğlu, 2002a: 137). Masallarda imkânsızlık bulunmaz, her şey mümkün olarak görülür. Olaylara inandırma çabası görülmez.

2. Masallardaki karakterler çoğu zaman belirli tiplerle veya konularla sembolize edilirler. Yardımcı (2013: 128) bu konuda “Büyü, cin, peri, dev, ejderha, cadı, zenci, arap, bacı, padişah, padişahın oğulları, Keloğlan ya da çoğu hayal ürünü olan tipler

masal kahramanları olarak önemli görevler yüklenirler. Masal tipleri her dinleyici üstünde başka bir çağrışım zenginliği sağlar. Tipler genellikle figür olarak yer alır” demektedir.

3. Masallardaki kişilerin duyguları belirtilmez. Eğer bir karakter ağlarsa bu davranışı kendisine yardım edecek temas açısından önem taşır (Luthi, 1992: 17; Oruç, 2014: 252). Aynı şekilde masalarda hastalıklar, yaralar, ruhsal acılar detaylı olarak tarif edilmezler. Luthi’den aktaran Oruç (2014: 252), masalda gerçek dünya ile gerçek üstü dünyanın hakikat ile yalanın iç içe oluşu, aynı boyutu paylaşması, düşünce ve duygu bazında aynı boyutta olmaları masalın “tek boyutluluk” ilkesidir, der. Bunun yanında “Masalda derinlik yoktur. Her şey aynı düzlemde anlatılmaktadır. Kahramanın ailesi, kardeşleri ve diğer akrabalarının isimleri sadece masalın olay örgüsünde önem kazandıkları takdirde geçerler; masallardaki eşyalar iki boyutludur; bunlar daha çok belli durumlarda sadece bir defa kullanılırlar” (Oruç, 2014: 252).

4. Masalarda bütün karakterler insanlar gibidir. Hepsi insanların dilinden konuşur. Devler, canavarlar aile hayatı sürdürürler, kimileri çiftçilik yapar, kimileri avcılıkla geçinir, insanlarla evlenebilirler, hukuksal, ahlakî, duygusal kuralları yine insanların dünyasıyla aynıdır (Boratav, 1982: 277).

5. Masalarda sebep-sonuç ilişkisine yer verilmez. Olayların neden meydana geldiği anlatılmaz. Olaylar birdenbire gelişir (Yardımcı, 2013: 127).

6. Masalarda belirli temler bulunur. Boratav (2009: 43) Türk masallarının temlerini şöyle belirtir: “1. Rasyonel düzeni altüst olmuş bir dünya tasavvuru, 2. Düşler, 3. Toplum düzeninin ve günlük hayatın alay- şaka konusu olması.”

7. Masallar erdem, ahlak, töre, toplumsal düzen gibi konularda eğitici ve didaktik özelliğe sahiptir. Masal sayesinde dinleyici hangi davranışının nelere yol açacağı konusunda bilgilendirilir. Raptis Korkut (2015: 228) “Benjamin’e göre masal ve genel olarak anonim hikâye anlatma geleneğini modern roman geleneğinden ayıran en önemli özellik etik kaygıdır” demektedir.

8. “Masalarda kimi ahlakî kavramlar karşıtlarıyla ele alınır. İyi meziyetler güzelde, iyide ve güçlüde; kusurlar ise çirkinde, kötüde ve zayıftadır” (Yardımcı,2013: 129).

9. Masalların kendilerine özgü özel ülkeleri vardır: Hint, Yemen, Kaf Dağı, Çin- Maçin, periler ülkesi, devler ülkesi, yedi kat yerin altı vb. (Sakaoğlu, 2002a: 136).

10. Bütün masallarda, dinleyicileri iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa, dürüstlüğe, çalışkanlığa yönelten bir mesaj vardır. Bu sebeple her masalın sonunda iyiler mükâfatlandırılır, kötüler ise cezalandırılır (Sakaoğlu, 2002a: 136).

11. Boratav (2003: 104) vakanüvislerin Osmanlı toplumunda sıfırdan başlayarak en tepeye çıkmış kişileri anlattığını ancak bu kişilerin bu makamlara eriştikten sonraki hayatlarının anlatıldığını aktarır. Ona göre masallar bu kişilerin resmi tarih kitaplarında baş tarafı anlatılmayan hayat maceralarını tamamlamak vazifesini üzerine almıştır.

12. Masallar içerik yönünden hayvan masalları, olağanüstü masallar, gerçekçi masallar, komik masallar olmak üzere sınıflandırılabilir.

1.2.4. Masalların İcra Özellikleri

1. Masallar, anlatıldığı ortam ve onu aktaran anlatıcılar ile birlikte varlıklarını sürdürür. İnsanlığın benzer yaşam şartlarından doğan ortak duygu ve düşüncelerini işledikleri için herhangi bir toplumun kolaylıkla benimseyebileceği bir kalıpta anlatılırlar. Masalın değerleri de evrenseldir.

2. Yardımcı (2013: 129) “Anadolu’da masallar mâni, ağıt, ninni gibi kadınlar çevresinde oluşmuş, sanki kadınlara özgü gibi tanınmıştır. Bu nedenle de daha çok kadınlar tarafından anlatıldığı için masal anlatanlara masal anası denir” diyerek masal anlatıcısının profesyonel kimliğine dikkat çeker. Alptekin (2003: 22) ise “Erkek masal anlatıcıları da bulunur. Bunlar daha çok halk hikâyelerine yakın olan masalları anlatırlar” demektedir. Erkekler özellikle köy odası ve köy kahveleri gibi meclislerde sözlü anlatıyı icra ederler.

3. Alptekin (2015: 77) halk anlatısının anlatıldığı zamanın sosyo-kültürel, ekonomik, siyasî ve teknolojik olaylarından etkilendiğini belirterek bugün Köroğlu anlatıcılarının hem Köroğlu’nun hem de yiğitlerinin eline dürbün verdiklerini belirtir. Buna göre; gelecek yıllarda da bilgisayar, mail, mesaj vb. kavramların halk anlatılarına ekleneceğine şüphe yoktur, der. Alptekin (2015: 80-81) ayrıca hikâye anlatıcılarının günlük hayattan yararlandığı belirterek kumar, genel af, vatandaşlığa kabul etme, cenazeyi belediyenin kaldırması vb. uygulamaların masal metnine girmesini örnekler. Çankırı masallarından *36B Eba Müslim* masalında Said oranın emniyet amiri, polisi tarafından tutuklanır. *47B Baltabıyık* masalında padişahın oğluna memleketten telgrafla haber gelir. Kahraman, Baltabıyık’a otelde kalmasını teklif eder. *10B Helvacı Güzeli* masalında ise anlatıcı, kahramanın ninni okumasını ‘ninni çalarmış’ şeklinde belirtir.

4. Sakaoğlu (2002a: 137) “Masallarda, anlatıcısının durumuna göre, dinî inanışlarla ilgili bilgiler de görülür. Anadolu sahasında anlatılan masallarda İslâmî inanışın hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Kahraman, bir işe başlarken Besmele çekerse, o işte hayır olur” der.
5. Boratav (1982: 278) kentsel ortamda derlenen masalların klasik masalların anlatım modeline daha yakın olduğunu, köylerde derlenen masalların anlatımında ise doğüstü niteliklerin daha da azaldığını ortaya koymaktadır. *Zümrüdüanka kuşu*, köylerde *kartal* olarak anlatılabilmektedir (11B). Buna göre, köylerdeki anlatılarda güncelleştirme daha yoğundur.
6. Azadovski (2002: 55- 56); her halk zümresinde masal, bu zümrenin kişisel ve yerel özelliklerini edinir. Bu özellikler, anlatıcı kişinin dili ile masala girer diyerek anlatıcıyı ön plana çıkarır. Bilkan (2001: 66) ise masalları, evrensel bir tür olmaktan çıkarıp ‘millî’ bir tür haline getiren unsurun anlatıcının becerisi olduğunu vurgular.
7. Anlatıcı, masala başlamadan evvel dinleyicileri anlatacağı masala hazırlamak için belirli tekerlemeler söyler. Bu tekerlemeler dinleyicinin dikkatini toplayacağı gibi anlatılacakların birer yalandan ibaret olduğunu da vurgular.
8. Masal anlatımı, gerçekleştiği ortama göre şekillenir. İcra sırasında küçükler büyüklerinin yanlarında oturur. Özellikle kış aylarında bir soba etrafında toplanılır. Dinleyicilerin özelliğine göre kavurga, leblebi gibi çeşitli ikramlarda bulunulur.
9. Artun (2006: 117) Masalcının varlığı, masalın kişilerini birer düşünce, duygu kalıbı olmaktan çıkarır, diyerek masalın sadece metin olmadığını belirtir.
10. Acemi anlatıcılar kahramanlarına bir ad aradıkları zaman hemen Keloğlan’ı hatırlarlar. Hakikî Keloğlan kurnaz, elinden iş gelir, haksızlığa tahammül edemez vs. (Sakaoğlu, 2002b: 178). *10A Kuma Gömülen Gelin* masalında anlatıcı; kahramanı şöyle örnekler: “Erkek gıyafetinde Keloğlan gibi.” *11B Elma* masalında da küçük kardeş masalın sonuna doğru Keloğlan olur.
11. Masallar özellikle ortak iş yapımında, işi kolay kılma amacıyla yoğun şekilde anlatılır (Artun, 2006:109).

1.2.5. Masalların Üslup Özellikleri

1. Masalların dili sadedir. Halkın kullandığı günlük ve yerel kelimelere masallarda sık rastlanır.

2. Masallar özellikle öğrenilen geçmiş zaman ‘miş’ ile aktarılırlar. Bunun yanında şimdiki zaman ‘yor’ anlatımına da sıkça başvurulur. Masal anlatıcısı kahramanların konuşmalarını ‘ demiş, diyor, o zamana kadar’ gibi ifadelerle belirterek diyaloglara yer verebilir.
3. Masallarda birbiriyle zıt kavramlar belirli sembolleri ifade edecek şekilde ve güldürücü özelliklerle ele alınırlar. Bunun yanında Türkçenin söz varlığını ortaya koyması açısından masallar dilin zenginliklerini de ortaya koyar.
4. Masal anlatıcının bulunduğu bölgenin diline, masal anlatılan mekâna göre farklı biçimlerde anlatılabilir. Çocuklara anlatılan bir masalın yetişkinlere anlatılan benzer metni farklı kelimelere veya olaylara sahne olabilir.
5. Masallarda komik unsurlar, alaycı ifadeler ve gülünç durumlar, dinleyicinin dikkatini toplayan ve edebî metni zevkli bir hale getiren unsurlar olarak önemli bir yere sahiptir (Bilkan, 2001: 75).
6. Masalcının varlığı, masalın kişilerini birer düşünce, duygu kalıbı olmaktan çıkarır (Artun, 2006: 117).
7. Masalın anlatımında ayrıntılara fazla yer verilmez. Zamanda hızlı değişimler gerçekleşebilir. Luthi’den (1992: 51) aktaran Oruç (2014: 255), “Herhangi bir neden dayanmadan meydana gelen tesadüfler, soyut masal üslubunun bir sonucudur. Birbirinden tamamen farklı tecrit edilmiş iki olay, görünmez bir şekilde koordine olarak aynı zamana mükemmel bir titizlikle denk gelir” demektedir.
8. Luthi’den (1992: 34) aktaran Oruç (2014: 253), “Masalda adı geçen her şey nihai bir bütün olarak tezahür eder; örneğin büyük bir ev, dev bir ejderha, genç bir kral vb.” der.
9. Masallar anlatıcının daha önce bildiği hazır kalıplar ‘formeller’ üzerine anlatılır. Kahraman üç kardeşe sahiptir, kahraman üç kere sınanır vb. Sakaoğlu (2002a: 250) ayrıca formeller anlatıcı için yardımcı olup ustalığı göstermesi bakımından bir ölçüdür, diyerek anlatıcının ustalığında formellerin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

1.3. MASALLARIN DİĞER EDEBÎ TÜRLERLE İLİŞKİSİ

Bauman (2006: 109) tür; gelenek haline gelmiş bir sunum şeklidir, der. Halk edebiyatının içinde de manzum ve mensur olmak üzere birçok edebî tür bulunur. Esasen sözlü anlatı geleneği içinde anlatıcılar kesin bir tür ayrımı yapmazlar. Anlatıcıya sorulduğunda mesel yerine; bilmece, mani, hikâye, tekerleme, fıkra, anekdot, tarihî olay, yaşanmış olay vb. birçok sözlü anlatı türü anlatılabilmektedir. Ancak bunları tek bir başlık altında analiz ve tasnif etmek oldukça zordur. Dolayısıyla hangi sözlü anlatının hangi türe ait olduğunu belirleyerek bilimsel tasnifini yapmak amacıyla her türün kendine özgü özelliklerini birbirinden ayrılan yönleriyle beraber ortaya koymak gerekmektedir. Bu anlamda halk masallarıyla ortak tem ve motifler içeren anlatmalık türler; mitoloji, halk hikâyesi, efsane, bilmece, memorat, fıkra ve iletilerin benzerliği yönünden atasözleridir.

1.3.1. Mitoloji- Masal İlişkisi

1. Masal metni veya masalın herhangi bir motifi mitolojik bir unsuru barındırabilir.
2. Mitoloji; dünyayı, yaşamın varlığını ve kaynağını konu edinirken masallar; sosyal hayatı, insanlar arasındaki ilişkileri ve sosyal değerleri konu edinirler. Bu nedenle mitoloji insanlığı, masal ise masalın anlatıldığı bağlamı ilgilendirir.
3. “Mitoloji genellikle yaşanmış bir yaşam gerçeği olarak kabul edilir ve gerçeklikle gizlilik ön plandadır. Masalsa uydurma olaylar dizisi konumunda olup gizlilik yönü olmayan bir anlatımdır” (Yardımcı, 2013: 47).
4. Mitoloji açıklayıcı olup izah edici bir özellik taşıdığı halde, masalarda bir açıklık yoktur (Yardımcı, 2013: 47).

1.3.2. Efsane- Masal İlişkisi

1. Efsane, anlatıcıları tarafından genellikle gerçek veya yaşanmış olarak aktarılırlar. Masallardan ise doğrudan hayal ürünü olarak bahsedilir. Masalların belirli bir yere, tarihe, şahsa dayandığı görülmez (Yardımcı, 2013: 85).
2. “Masal ile efsane arasındaki temel fark, gerçek dünyayla kurdukları ilişkileri ayrı yöne çekmelerinden kaynaklanmaktadır. Efsane gerçeği bildirdiği iddia ederek kendisine inanılmasını isterken sadece eğlendirmek amacı güden masal dünyevi olayların içinde bulunduğu koşullarla ilgilendirmez.” (Yardımcı, 2013: 85).

3. Efsane bir olayın nedenini irdeleyip açıklar, masalda sebep sonuç ilişkilerine yer verilmez (Yardımcı, 2013: 85).
4. Efsanelerin konusu ya bir yere ya da şahsa bağlanır. Masallar ise belli bir yere bağlanmazlar (Yardımcı, 2013: 85).

1.3.3. Destan- Masal İlişkisi

1. Destanlar masallara göre daha uzun metinlerdir.
2. Masalların içinde birçok destan kahramanı, destan unsuru ve motifler ortak olarak bulunabilir.
3. Her ulusun destanı bulunmaz. Ancak evrensel özellikler göstermesi yönünden hemen her millette masal ve masal yerine anlatılan metinler bulunur.
4. Destanlar, anlatılan olayları tarihî gerçeklik açısından ele alır. Masallarda ise tarihî gerçeklik aranmaz (Çobanoğlu, 2011: 22).
5. Destanların kahramanı soylu kişilerdir. Destancı soylu sınıfın ideal tiplerini çizer, masal kahramanının soylu kişi olma zorunluluğu yoktur. Keloğlan, köylü, çoban vb. sıradan kişiler masal kahramanı olabilirler (Yardımcı, 2013: 207).
6. Destanlar toplumların ve bir toplumun en önemli tarihî şahsiyetlerinin hikâyesini ön plana çıkarırken masallar, kahramana verilmek istenen mesaja odaklanır.
7. Destanlar toplumun oluşmasını ve nasıl bir araya geldiğini de aktaran sözlü kültür ürünleri olarak değerlendirilir. Bu yönüyle destanların; toplumun kurallarını düzenleyen, toplumsal hayatı içinde barındıran masala göre daha önceki bir zamanda söylendiği varsayılabilir.

1.3.4. Halk Hikâyesi- Masal İlişkisi

1. Halk hikâyelerinde gerçek hayat ön plandadır. Olağanüstülük bir süs olarak arka planda kalmıştır. Masalda ise olağanüstülük ön plana çıkar ve gerçek hayat ikinci planda kalır (Yardımcı, 2013: 296).
2. Masallar şekil yönünden nesir ağırlıklıdır. Halk hikâyesi ise nazım- nesir karışık söylenen bir türdür.
3. Masalların zamanı belirsizdir. Yüzyıllar ve mesafeler bir anda geçer. Halk hikâyelerinde ise olaylar belli bir zaman içinde gerçek olarak anlatılırlar (Yardımcı, 2013: 296).
4. Hem halk hikâyesinde hem de masallarda birçok motif ortak olarak bulunur.

5. Halk hikâyesi genellikle âşıklar tarafından belirli bir bağlamda belirli bir icra ortamına göre anlatılırlar. Masallar ise günlük anlatılan bir türdür.

6. Halk hikâyesi masallara göre daha uzun metinlerdir. Bu nedenle içinde masallara yer verebilir. Boratav (2014: 52) masalın asıl karakterini hiç bozmadan da halk hikâyelerinin içinde mühim bir yer tuttuğunu belirterek hikâyenin esas planıyla ilgisi olmayan ilâveler arasında münasebet getirilerek anlatılan bu masallara *karavelli* adı verilir, der.

Sakaoğlu (2012: 167), Ebû Âli Sînâ Hikâyeleri'nden yola çıkarak birçok masallaşma hadisesi olduğunu ortaya koyar. Bunun dışında Dâstân-ı Ahmet Harami ile Muhayyelât gibi birçok yazılı eserden örnek vererek pek çok masalın gerisinde hikâyeleri aramalıyız, der (Sakaoğlu, 2012: 168). Çankırı Masalları isimli kitapta yer alan ve Aksaray'da bulunmuş bir el yazmasından Dehri Dilçin tarafından çevrilen Şifai ve Selvihan, Esman ile Zeycan hikâyeleri, aslında halk hikâyesi formunda yazıya geçirilmiş anlatılardır. Ayrıca 37 *Bey Börek* ile 61 *Miktad* isimli masallar, halk hikâyesinin masallaştırılmış formları olarak karşımıza çıkarlar.

1.3.5. Atasözü- Masal İlişkisi

Atasözleri masallarda verilen iletilerin benzer şekilleri olması açısından masallarla ortaklık barındırır. Kimi zaman vakit darlığından dolayı söylenen “El elden üstündür” gibi bir atasözü; benzer iletiyi barındıran masal metninin vermek istediği mesajı daha açık ve hızlı bir biçimde ortaya koyabilir. Bununla birlikte bir atasözü bir masalın içinde doğrudan yer alabilir veya masallar, bir atasözü veya vecize söz ile bitirilebilir.

1.3.6. Bilmece- Tekerleme ve Masal İlişkisi

Bilmeceler, masal metninin formel unsurlarını veya masalda yer alan bir olayın bütünü oluşturabilir. Kahramanı sınyayacak olan padişah, kahramana bir bilmece sorar. Eğer cevabını bilirse onu ödüllendirirler. Çankırı'da hem masala hem de bilmeceye mesel denilmektedir.

Tekerlemeler ise masalın başında, ortasında ve sonunda yer alan formel unsurlardır. Ancak doğrudan bir tekerleme de masal formunda anlatılabilmektedir (Bkz. Bölüm 5.1.1.2).

1.3.6. Fıkra- Masal İlişkisi

Esasen bir masal türü olan fıkra; herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, dinleyiciyi inandırmak, bir olaya tanık göstermek, bir durumu açıklamak için anlatılan kısa anlatılardır (Boratav, 2003: 105).

Boratav (2003: 106) fıkraları iki bölümde ele alır:

“Kişileri belirli halk tipleri olan fıkralar, ya gerçekten tarihe mal olduğu sayılan kişileri ya da özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişileri konu alırlar. Bir diğer fıkra türü ise belirli bir topluluk tipi görülmeden, insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralardır.”

Günay (2011: 707) masallarla fıkraları sonuçları açısından karşılaştırarak masalların daima iyiler ve mazlumlar tarafından kazanıldığını ve bir ödülle dinleyenleri rahatlattığını belirtirken fıkralarda gerçek hayata paralel zeki ve becerikli olanlar, zamana ve zemine uyma esnekliği gösterenler sonuçta kazançlı çıkar, der.

Fıkraların asıl özelliği fikranın en sonundaki ‘çarpıcı’ yeri duyurmaktır. Özellikle fıkra belirli bir bağlamda, bir konuşmanın üstüne veya bir konuyu örneklendirmek amacıyla anlatılırlar. Dolayısıyla bir fıkra metni aktarıldığı bağlamından koparıldığında nüktenin gücü kaybolur.

Yıldırım (1998: 222) Türk fıkraları ile ilgili olarak şunları kaydeder:

“Türk fıkraları, işledikleri konular itibarıyla incelendiğinde, yaşanmış veya yaşanması mümkün Türk hayat sahnelerini yansıttığı görülür. Bu sahnelerde, insan-insan, insan-toplum ilişkileri ve bu ilişkilerin yarattığı durumlar sergilenir. Fıkra içinde yer alan tipler, bu ilişkilerde, olumlu ve olumsuz durumları belirlemede kullanılan araçlardır. Verilmek istenen mesaj, varılmak istenen hüküm, takınılan tavır ve tutum, eleştiri konusu edilen davranış ve zihniyeti hep bu tipler aracılığıyla dinleyiciyle ulaştırılır.”

1.3.7. Memorat- Masal İlişkisi

Çobanoğlu (2015: 29) memoratların masallarla olan ilişkisine; her ikisinde de tabiatüstü olaylar yer almakla beraber masallarda yer alan olağanüstü olaylarda inanmak söz konusu değildir ve masal türünde anlatılanın hayalî, ‘uydurma’ olduğu memorat da ise bizzat yaşanmış bir ‘gerçek’ olduğunu belirterek yer verir. Ayrıca masal metinlerinin içinde yer alan kimi motiflerle, memoratlarda bulunan motifler ortaktır. Rüya görme yoluyla kurulan iletişim, Hızır ile kurulan iletişim, nazar değmesi, falcılık vb. pek çok motif; masal ile memorat arasındaki ortak noktalardır.

1.4. MASALLARIN TÜRLERİ

Masal anlatıları kendi içinde sınıflandırılması amacıyla belirli türlere ayrılırlar. Bu nedenle Aarne, kendi başına var olabilen her bir masal anlatısını belirli konulara göre sınıflandırmış ve bağımsız her masal metnine *tip* demiştir (Thompson, 1964: 19). Thomson'dan (1977:415) aktaran Gültekin (2013: 104) tip kavramını “bağımsız olarak var olma özelliğine sahip geleneksel bir masal” diyerek aktarır. Buradaki bağımsızlık kendi başına anlam üretebilmesini ifade etmektedir. Bununla beraber bir masal, başka bir masalın içinde veya başka masaldaki unsurları kendi bünyesinde barındırabilir. Metinleri anlamlandırmak, yayıldığı ve dağıldığı bölgeleri tespit etmek ve nihayetinde anlatıcının masala dair bilgisini ölçmek amacıyla masal tiplerini tespit etmek masal çalışmaları açısından önemli görülmektedir. En küçük ve anlamlı masal anlatısı olan tipler, metinlerde motif adı verilen en küçük anlamlı birimlerden oluşur (Bkz. Bölüm 5.3.).

Degh (2006: 136), ilk masal tip kataloğunun Finli Antti Aarne (1867- 1925) tarafından 1910 yılında Kuzey Avrupa masallarını sınıflandırmak için ortaya konulduğunu ve Amerikalı Stith Thompson tarafından 1928 ve 1961’de mümkün olan bütün ulusal katalog ve arşiv materyallerini kapsayacak şekilde genişletildiğini belirtmektedir. Sakaoğlu (2002b: 53), Antti Aarne’nin hazırladığı sınıflamada masalların üç ana kısma ayrıldığını aktarır. Bunlar:

1. Hayvan Masalları: 1-299; 2. Asıl Halk Masalları: 300 - 1199; 3. Fıkralar: 1200 -1999. Stith Thompson 1928 yılında yayınladığı *The Types of The Folktale* eserinde bu tasnifin temel unsurlarını değiştirmeden genişleterek yer verir. Ardından 1964 yılında tasnife yeni metinler ve tipler eklenerek yeniden yayınlar. Thompson’un (1964: 19- 20) tasnifi şöyledir:

1. Hayvan Masalları

1 - 99: Vahşi Hayvanlar

100 - 149: Vahşi ve Evcil Hayvanlar

150 - 199: İnsan ve Vahşi Hayvanlar

200 - 219: Evcil Hayvanlar

220 - 249: Kuşlar

250 - 274: Balıklar

275 - 299: Diğer Hayvanlar ve Nesnelere

2. Asıl Halk Masalları

A. Sihir Masalları (300 - 749)

300 - 399: Olağanüstü Düşmanlar

400 - 459: Olağanüstü veya Büyülenmiş Karı, Koca veya Diğer Akrabaları

460 - 499: Olağanüstü Görevler

500 - 599: Olağanüstü Yardımcılar

600 - 649: Sihirli Nesnelere

650 - 699: Olağanüstü Güç ve Bilgi

700 - 749: Diğer Olağanüstü Masallar

B. Dinî Masallar (750 - 849)

C. Kısa Hikâye Tarzındaki Masallar (850 - 999)

D. Aptal Dev Masalları (1000 - 1199)

3. Fıkralar ve Anekdotlar (1200- 1999)

1200 - 1349: Ahmak Fıkraları

1350 - 1439: Evli Çiftler Hakkındaki Fıkralar

1440 - 1524: Kahramanı Kadın Olan Fıkralar

1525 - 1874: Kahramanı Erkek Olan Fıkralar

1525 - 1639: Kurnaz Adam

1640 - 1675: Şanslı Tesadüf Fıkraları

1675 - 1724: Aptal Adam

1725 - 1849: Papaz ve Dinî Tarikatlara Dair Şakalar

1850- 1874: Diğer Halk Grupları Hakkında Anekdotlar

1875 -1999: Yalan Masalları

4. Zincirleme Masallar (2000- 2399)

2000- 2199: Zincirlemeli Masallar

2200- 2249: Yakalamacalı Masallar

2300- 2399: Diğer Zincirlemeli Masallar

5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar 2400- 2499

Sakaoğlu'na (2002b: 55- 56) göre Thompson'un bu tasnifi özellikle Avrupa ve Batı Asya masalları için kullanılmıştır.

Türk masallarının tip çalışmaları ise Pertev Naili Boratav ile Wolfram Eberhard'ın çabalarıyla başlamıştır. Yayınladıkları *Typen Türkischer Volksmärchen* isimli bu tip

katalogu 23 konuyu barındırmaktadır. Sakaoğlu'nun (2012: 14- 15) verdiği bilgilere göre yeni bulunacak tipleri yerleştirebilmek için araya boş numara bırakılmamış olan bu tip katalogu şöyledir:

- “A. Hayvan masalları 1-22
- B. Hayvan ve insan 22-33
- C. Hayvan veya bir ruh bir insana yardım eder 34-82
- D. Tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenme 83-109
- E. İyi ruhla ve evliyalarla yaşama 110-122
- F. Kaderin hâkimiyeti 123-142
- G. Rüya 143-145
- H. Kötü ruhlarla yaşama 146-168
- İ. Sihirbazlar 169-184
- J. Bir kız sevgili bulur 185-196
- K. Bir erkek sevgili bulur 197-222
- L. Fakir kız zenginle evlenir 223-238
- M. Kıskançlık ve iftira 239-255
- N. Hor görülen koca kahramandır 256-258
- O. Zina ve baştan çıkarma 259-280
- P. Acayip icraatlar ve olaylar 281-289
- Q. Acayip davalar 289-301
- R. Realist masallar 302-310
- S. Acayip tesadüfler 311-316
- T. Komik hikâyeler 317-332
- U. Aptal ve tembel erkekler ve kadınlar 323-338
- V. Hırsız ve dedektif 339-349
- W. Akıllı, hilekâr veya cimri erkek ve kadınlar 350-378”

Ayrıca Boratav (1982: 271-272) masalları şu şekilde tasnif etmektedir:

1. Harikulâde hikâyeler: Dev, peri vs. masalları
2. Realist hikâyeler: Karı koca, hırsız vs. hikâyeleri
3. Tuhaf hikâyeler
4. Kahramanları hayvan olan hikâyeler.

Sakaoğlu (2002: 179) Türkistan masal anlayışını göz önünde bulundurarak konuya dayalı yeni bir sınıflama önermiştir. Bu sınıflama:

1. Hayvanlarla ilgili masallar,
2. Yaşanabilen olaylarla ilgili masallar,
3. Olağanüstülüklerle örülü masallar,
4. Güldüren masallar.

Yardımcı (2013: 142), Türk masallarını halk masalları ve edebî masallar olmak üzere iki ana başlıkta ele alır. Yardımcı'nın yer verdiği masal tasnifi ise şu şekildedir:

A. Halk Masalları

I. Hayvan Masalları

II. Asıl Masallar

a. Olağanüstü Masallar

b. Gerçekçi Masallar

III. Yalanlamalı Masallar

IV. Zincirlemeli Masallar

B. Edebi Masallar

I. İşlenmiş Masallar

II. Yapma Masallar

Bu çalışmada da Aarne tarafından hazırlanan ve Thompson tarafından genişletilen masal tasnifi kullanılmıştır. Thompson'un masal tasnifi içerik, tür ve yapısal özellikler temel alınarak hazırlanmıştır. Hayvan ve asıl masallar içeriklerine göre sınıflandırılmışken; fıkra türe göre; zincirlemeli masallar ise masalın yapısına göre değerlendirilmiştir. Sınıflandırmaya girmeyen masallar ise herhangi bir başlık altına girmeyen masal metinlerini belirtmektedir.

1.4.1. Hayvan Masalları

Yardımcı (2013: 142) hayvan masallarını; insanî değerleri sorgulayan, kısa ve yüklü bir anlatıma sahip, eğitime amacı güderek kişilere ders çıkarmaları için olanak tanıyan ve genellikle okul öncesi ve okul çağı çocuklarına anlatılan bir tür olarak aktarır.

Bakırcı (2004: 4) ise hayvan masallarının diğer masallara göre daha kısa olduğunu, genellikle olağanüstü kahramanlar (dev, cadı, cin vb.) olmadığını, hayvanların sembollerle öğüt verme amacı güdüldükçe kişileştirildiğini, bazı masalların bir

atasözünün veya deyimın açıklaması olabileceğini ve motif sayısının diğer masallara göre daha az olduğunu belirtir.

Boratav (2003: 99), Hayvan masallarında hayvanların kendilerine özgü nitelikleri yitirdiğini ve kılık değiştirmiş insanlar gibi hareket ettiğini söylemektedir. Asıl masalarda kendi kimliğiyle yer alan hayvanlar ise genellikle kahramana bir iyiliğinden dolayı yardım eder veya ondan şikâyetçi olur.

Asıl masal ile hayvan masalları arasındaki temel fark, verilmek istenen mesajın belirginliğidir. Hayvan masallarında temel ahlakî değerler üzerine kısa ve basit mesajlar verildiğinden asıl halk masallarına göre daha kısa ve iletisi daha açıktır. Hayvanların sembolleri hiç şüphesiz genellikle onların insanlar tarafından gözlemlenen davranışlarına göre belirlenir. Örneğin aslanın güçlü olması bir masalda aslanın güç veya güçsüzlük üzerinden anlatılmasıyla ortaya çıkar. Bu tutum dahi aslında kültürel bir olgu olarak karşımıza çıkar. Kırsal kesimlerde yaşayan insanların hayvanlara karşı bakış açısı masal metinlerine girmiştir. Sinek süte düşer, çünkü pistir. Yılan yeraltından bilinmeyen bir dünyadan çıktığı için esrarengizdir. Fare ve tavşan gibi kemirgenler insanların ekonomik faaliyetlerine zarar verirler.

1.4.2. Asıl Halk Masalları

Asıl masallar; sihri, olağanüstülüğü, dinî tarzda anlatılan daha çok efsanevî özellikler barındıran anlatıları, kısa hikâyeye tarzındaki masalları ve aptal devlerle ilgili olan anlatıları barındırırlar. Asıl masallar kısmında en çok aktarılan tür, olağanüstü masallardır. Olağanüstü masalların kahramanları; insanlar, cinler, periler, devler, ejderhalar, ifritler gibi olağanüstü yaratıklardır.

Boratav (2003: 101) olağanüstü masalları, diğer masal türlerine nazaran daha uzun, kişileri daha kalabalık, olayları daha çapraşık ve kuruluşları ile üslupları bakımından da belirli kalıplara oturtulmuş masallardır, şeklinde tanımlar. Bununla beraber Boratav (2003: 101) şehirlerden uzaklaştıkça, yani sözlü geleneğin, yazılı edebiyatın ve yabancı kültürlerin etkilerinden korunduğu çevrelere, köy ve göçebe ortamına yaklaştıkça masallardaki olağanüstü çeşni hafifler; bu nitelikteki varlıkların çoğu kez sadece adları anılmakla yetinilir, demektedir.

Boratav'ın (2003: 102) gerçekçi masal veya kocakarı masalları olarak değerlendirdiği *Kısa Hikâyeye Tarzındaki Masallar* ise kahramanları bakımından olağanüstü masallardan pek az farklıdır ve bu masalarda hocalar, kadılar gibi din adamları da doğru yoldan

saptıkları zaman eleştirilirler. Boratav (2003: 105) gerçekçi masalların Keloğlan ve Köse'den başka deli kişilerin masalları, hırsız yankesici haydut masalları, düzenbaz erkek veya kadınların masalları diye başka çeşitleri olduğundan da bahseder.

Degh; kısa hikâye tarzındaki masalları, *novella* olarak tanımlar. Degh'e (2006: 143) göre, *novella* büyüklere özgü masallar olarak gerçekçi masalların yerini tutmaktadır. Buna göre daha az fantastik unsura sahip kısa hikâyelerin teması; maceracı, dokunaklı ve duygusaldır ve gerçekmiş gibi anlatılırlar. *10B Helvacı Güzeli* masalının bir varyantına değinen Degh (2006: 143) bu masalın iftiraya uğramış masum kadının masumiyeti ispatlanana kadar sabırla acı çekişini anlattığından bahseder.

Asıl masallar aynı zamanda kimi araştırmacılar tarafından eleştiri konusu olmuştur. Olağanüstü masalları, peri masalı olarak adlandıran Rohrich (2006: 159) bu anlatıların merkezinde bencillik bulunduğunu ve kahramanın akrabayı, anne, baba ve kardeşleri bir kenara iterek salt kendini öne çıkardığını söyler. Rohrich (2006, 159), Ortodoks Freudcuların peri masallarını “erotik istiareler” olarak nitelendirirken Marksist ideologların peri masallarına feodal güçlerin ve sömürünün bir parçası olarak yaklaştığını da aktarır.

Dinî masallar da asıl masalların bir alt türüdür. Degh (2006: 142) dinî masalların temelini Orta Çağ edebiyatına dayandırmakta ve bu masalların Hristiyan efsaneleriyle ilişkisine değinmektedir. Benzer şekilde İslamiyet'in etkisi Türk kültürü içinde yer alan masallarda da görülmektedir. Bunlar özellikle Müslüman olma motifi üzerine odaklanmaktadır.

Fıkralar da Thompson'ın tasnifinde *asıl halk masalları* içerisinde yer almaktadır. Boratav (2003: 106) fıkraları iki bölümde ele alır. Kişileri belirli halk tipleri olan fıkralar, ya gerçekten tarihe mal olduğu sayılan kişileri ya da özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişileri konu alırlar. Bir diğer fıkra türü ise belirli bir topluluk tipi görülmeyen, insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralardır. Fıkra türünde de tıpkı hayvan masallarında olduğu gibi anlatım kısa ve yoğundur ve en sonda verilmek istenen ileti önemlidir. Güldürücü masallar olarak da adlandırılan fıkralarda; kurnazlık, yalancılık, cehalet, ahmaklık, saflık, sakarlık, açgözlülük gibi konular işlenir (Akbay, 2015: 108). Degh (2006: 145- 146) ise fıkra ve anekdotun hedefi insanın zayıflığıdır, der. Fıkralar da hayvan masalları gibi didaktik unsurlar içerebilir.

1.4.3. Zincirleme Masallar

Olayları birbirine zincirleme olarak bağlanan ve genellikle birden fazla ana olayın olmadığı masallara zincirleme masal denilmektedir. Bu masal tipinde sürekli bir hareket ve geriye dönüş mevcuttur. Boratav (2003: 115) zincirlemeli masallarla ilgili olarak şunları kaydeder:

“Zincirlemeli masalların çoğunun kişileri hayvanlardır; asıl hayvan masallarından onları ayırt eden nitelik, bir kez kuruluşlarındaki özellik, ikincisi de bir “ders verme” çabasında olmayıp sadece eğlendirmek, şaşırtmak maksadıyla düzenlenmiş olmalarıdır. Özellikle küçük çocukların severek dinledikleri ve kendi aralarında en çok anlattıkları masallardandır.”

1.4.4. Edebî Masallar

Halk edebiyatı çalışmalarında sözlü gelenek ürünlerinin yanında sözlü gelenekten beslenerek onun yaşamasına ve popülerleşmesine katkı sağlayan ürünler olan ve Yardımcı'nın (2013: 160) edebî masallar adıyla sınıflandırdığı bu kategori, işlenmiş ve yapma masallar olarak iki kısımda ele alınmaktadır. Yardımcı (2013: 31) işlenmiş masalları; geleneksel biçimleri ve masalcının anlatım özellikleri korunan halk masalları olarak tanımladıktan sonra bundaki amacın halk masallarını yazılı edebiyata mal ederek kalıcı duruma getirmek olduğunu belirtir. Almanya'da Grimm Kardeşler, Danimarka'da Andersen, Türkiye'de Eflatun Cem Güney, Oğuz Tansel halk masalını işleyen yazarlara örnek gösterilmiştir. Yapma masallar ise edebî bir dille yazılı olarak yazarının hayal gücüyle oluşturulan masallar olup öncülüğünü milli değerlerimize sahip çıkmak amacı ile Ziya Gökalp yapmıştır (Yardımcı, 2013: 160).

Masalları tür, içerik ve yapı yönünden ele alan daha birçok sınıflama bulunmaktadır. Bununla beraber masal sadece geleneksel bir tür değil; içinde geleneği barındıran bir türdür. Masal, sadece özlemle çocukluğumuzu yâd edeceğimiz, büyükannelerimizin verdiği öğütleri anacağımız ve geleneksel unsurları tespit etmeye yarayan bir anlatı türü olarak nitelendirilemez. Masal da nihayetinde edebî bir tür, zevk ve estetik haz aracı olarak varlığını farklı ortamlarda ve aktarım araçlarıyla sürdürmektedir. Bu anlamda masalı içerik, yapı ve tür özelliklerinin yanında aktarıldığı ortamlar ve barındırdığı motiflere göre tasnif etmek de mümkündür. Sözlü anlatım türü olarak geleneksel masal; benzer motifleriyle elektronik ortama aktarıldığında dijital masal; masalın geleneksel kalıbını kırarak benzer motiflerle yeni bir anlatı oluşturulduğunda postmodern masal ve bir yazar tarafından kurgulanarak yeniden üretildiğinde edebî masal olarak sınıflandırılabilir.

1.5. MASALLARIN UNSURLARI

1.5.1. Masal Kahramanları

Masal kahramanlarının olağanüstü özellikler gösterdiğini belirten Sakaoğlu (2002b: 164- 210) kahramanları üç başlık altında inceleyerek şöyle sınıflandırır:

“a. İnsanlar: Halktan veya insanüstü özelliklere sahip olabilirler, saray ve idare adamları, din adamları, halk tabakasına mensup olanlar vb.

b. Gerçeküstü Varlıklar: Devler, periler, Hızır, diğer gerçeküstü varlıklar vb.

c. Hayvanlar: Ehlî hayvanlar, orman hayvanları, kuşlar ve kümes hayvanları.”

Sakaoğlu (2002a: 135) masalarda şekil değiştiren insan ve hayvanların çeşitli bitki ve eşya şekline girdiklerinden de bahseder. Ayrıca çeşitli masalarda iyilik, kötülük, güzellik gibi tipler de kahraman olarak yer alabilir.

Bahşişoğlu da (1998: 347) masal kahramanlarını “Padişah, keloğlan, arap gibi insanlar; at, güvercin gibi hayvanlar; ağaç vb. bitkiler; dağ, taş, kuyu, su, sofraya gibi maddî unsurlar; dev, peri vb. hayalî yaratıklar; akıl zekâ, iyilik, kötülük, güzellik gibi yalın fikirler olmak üzere akla gelebilecek her şeydir” şeklinde tanımlamaktadır. Hayal ürünü olan masalarda kahraman sınırı bulunmaz ve herhangi bir varlık, masal kahramanı olabilmektedir.

Geleneksel anlatılarda anlatıcının daha kolay hatırlanmasını sağlayan ve belirli karakter özelliği taşıyarak o grubun temsilciliğini üstlenen kahraman tipleri de bulunur. Yardımcı (2013: 138- 141) Türk masalarında tipleri özetle şöyle belirtir: İnsana benzeyen ve insan eti yiyen *Dev*, kötülükten zevk duyan ve güldürücü unsur olarak anlatılan *Köse*, büyü yaparak insanlara zarar veren *Cadı karı*, masalların yardımcı karakteri olan *Zenci veya Arap*, sarayda oturan ve masal kahramanını sınavan *Padişah (veya Bey)*, masalarda itilip kakılan ve olumsuz özellikler taşısa da zekâsıyla kendini sevdiren *Keloğlan*, hırsızlık yapan kötü tipler *Haramiler*, iyilik yapan *Avcılar ve Çobanlar*, peri padişahı veya peri padişahının kızı olarak görünüp insanoğluna âşık olan *Periler* veyahut erkek olan *Cinler*, bilge kişiler olup saygın tipler olan *Vezirler*, Türk masalarında yer alan kahraman tiplerindedir.

Umay Günay (1983: 21-46)⁴ Türkiye’de derlenen masallardaki efsanevî ve geleneksel kahramanları fonksiyonları yönünden üç grupta inceler:

1. Daima Kahramana Yardımcı Olanlar:

a. Dinî Temele Dayalı Yardımcılar: Derviş, Hızır gibi İslâmiyetten derin izler taşıyan yardımcılarıdır.

b. Olağanüstü Niteliklere Sahip Yardımcılar:

b.1. Zümrüdü Anka: *11B Elma* masalındaki hak dedikçe et, huk dedikçe su isteyen masal kahramanı; kartal olarak anlatılır ama masal “Zümrüdü Anka” masalı olarak belirtilir.

b.2. Konuşan Atlar

b.3. Periler: Türk masallarında periler çok güzel ve olağanüstü gücü olan insan şeklinde tasvir edilirler. *24B Muradına Eremeyen Dilber* masalında periler, fakir kadının kızına zenginlik ve güzellik hediye ederken; kötü ve kıskanç teyzesinin kızına kötü dileklerde bulunurlar.

b.4. Olağanüstü Hünerlere Sahip Kahramanlar: Çankırı masallarında *11A Demirkıran* masalında *Kayışkıran*, *İp Eğiren* gibi kahramanlar, masal kahramanına verilen güç görevi yerine getirirken kahramana yardımcı olurlar.

b.5. Tilki, güvercin, sıçan, yılan, karınca, bülbül, kedi, atmaca, kara köpek gibi çeşitli hayvanlar kahramana yardımcı olurlar.

2. Kahramana Zarar Vermek Üzere Ortaya Çıkan Ancak Kahramanın Dürüstlüğü, İyi Huyu, Zekâsı, Hüneri ile Yardımcılık Görevi Üstlenen Karakterler

a. Devler: Türk masallarında devler, çok iri ve insanlar gibi tasvir edilirler. Zaman zaman kırk başlı kırk kulaklı, yedi başlı yedi kulaklı devlerden söz edilir. Devler de insanlar gibi yaşarlar; evlenirler, çocukları olur ve yemek pişirirler. Genellikle devler çok zengindir; konaklarında, bahçelerinde en nadide eşyalar, değerli kuşlar, değişik meyveler bulunur. Devlerin uyanırken gözleri kapalı, uyurken açıktır. *11A Kelle* masalında devin memesinden süt emen kahramana dev dokunmaz, bu nedenle kahramanı sınamak amacıyla akrabalarına gönderir.

b. Bir Dudağı Yerde Bir Dudağı Gökte Arap: Genellikle kuyu başında bilmece sorarlar. Çankırı masallarında Arap tipi, hizmetkâr rolünde ve genellikle kötü karaktere sahiptir.

⁴ Umay Günay’ın (1983: 21-46) sayfaları arasında yer vermiş olduğu bilgiler özetlenerek, hazırladığı tasnif temel alınmış, verilen örnekler ise Çankırı masallarından aktarılmıştır.

c. Özel Tipler: Gülükan, Zülfü Mavi, Yakası Çalar Kendi Oynar, Dilâremcengi gibi özel tiplerin yanına gidenler genellikle taş olup geri dönemezler. Masal kahramanı bu tiplerin yanına gönderilerek denenirler.

3. *Doğrudan Doğruya Masal Kahramanına Kötülük Etme veya Onu Öldürmek Amacıyla Ortaya Çıkan Düşman Yaratıklar*

a. Devlerin büyük çoğunluğu: Devler genellikle aptal olarak tasvir edilirler. Masal kahramanı çok kere onu aldatarak öldürür. *18A Fatmacık ile Yusufçuk* masalında dev, masal kahramanı tarafından oyuna getirilerek ırmakta boğularak ölür.

b. Ejderhalar: Günay (1983: 37) Türk masallarında ejderhaların kesin bir dış görünüşünün tasvir edilmediğini belirterek zaman zaman büyük bir yılan gibi veya ağzından ateş çıkaran korkunç bir canavar olarak anlatıldığını aktarır. Çankırı'da derlenen *11B Elma* masalında çeşmenin başını tutarak her yıl su almak için gelen köylülerden bir kız kurban alan ejderha, büyük bir yılan olarak tasvir edilmektedir.

c. Cadı Kadınlar: Türk masallarında genellikle küpe biner ve büyü yaparlar. Çankırı masallarında ise cadılar genellikle ihtiyar ve yaşlı olarak belirtilmiştir.

d. Özel Tipler: Ateşkâroğlan, Bostancı Dede vb.

İğci Baba: Çankırı'da da aynı isimle derlediğimiz (21) masal kahramanı, iğ satan bir dev olarak tasvir edilir. Üç kız kardeşi iğ göstermek bahanesiyle yaşadığı mağaraya götürür. İnsan eti yemesi için kızları zorlar.

Kötü Niyetli İnsanlar: En yaygın tipi, kocakarı, ihtiyar kadın gibi masal kahramanını aldatmaya çalışan tiplerdir. Bu tipler, doğrudan doğruya kahramanın düşmanı olmayıp düşman tarafından para veya menfaat karşılığı kullanılan tiplerdir. Kendilerini acındırarak veya överek konuşurlar. Çankırı masallarından *18A Fatmacık ile Yusufçuk* masalında cadı kadın, yaşlı ve kurnaz biri olarak tasvir edilir. *10A Kuma Gömülen Gelin* ile *10B Helvacı Güzeli* masalında kahramanın ihtiyar komşusu, kahramana tuzak kurarak onu hamama çekmeye çalışır. *24B Muradına Eremeyen Dilber* masalında kahramanın gözünü çıkarmak için teyzesinin görevlendirdiği kocakarı da bu tipe örnektir. Üvey anneler de genellikle kahraman için tehlike arz ederler. *18A Fatmacık ile Yusufçuk* masalında üvey anne; çocukları öldürmeye çalışır, başaramayınca dağ başında yalnız bırakılmalarını sağlar.

Günay (1983: 42) hazırladığı sınıflamanın ardından “Masalarda gizli kalan kötülük yoktur, kötüler mutlaka teşhir edilir ve cezalandırılırlar” diyerek masalarda iyi ve kötü kahramanların genellikle tipler halinde bulunduğuna dikkat çeker.

Masal kahramanlarını belirli tiplerin yanında cinsiyetlerine göre tasnif etmek de mümkündür. Masal kahramanının erkek veya kadın olması masalın iletisini ve işlevini doğrudan etkiler. Cinsiyetin farklı olması aslında masal anlatıcısının vermek istediği iletiye ve bilgi birikimine bağlıdır. Belirli bir bölgede bir masalın kahramanı beyin oğlu iken benzer bir masalın varyantında padişahın küçük kızı ana kahraman olabilmektedir. Helimoğlu Yavuz (2013: 46-47) masalların ana kahramanı olan kadınları yedi grupta toplar:

“a- Mutluluğu yakalamak için uğraş veren, olayların gidişini yönlendiren akıllı, vefalı, özverili, direşken kadınlar: 13B Kelle masalında kadın kahraman, kocasını aramak için yola koyulur. 10B Helvacı Güzeli masalında da kadın kahraman asla pes etmez ve kötülük yapanları kendisi cezalandırır. Sakaoğlu’nun (2002b: 180) “Bilhassa gadre uğramış zengin veya padişah çocukları kendilerini tanıtmamak için kılık değiştirirler. Karşlarına çıkan bir çobana bol para vererek bir koyun kestirirler ve karnını başlarına geçirerek Keloğlan olurlar” diyerek belirttiği Düzme Keloğlan karakteri ise 10B Helvacı Güzeli masalında görülür. Güzelliğinden dolayı başına gelmeyen kalmamış Helvacı Güzeli, gördüğü bir çobanla elbiselerini değiştirir ve erkek olarak hayatına devam eder. Keçi Kız masalında kadın kahraman, beyin oğluna kavuşmak için direnir.

b- Kıskanç ve iftiracı kadınlar: 16 Külden Eşek masalında kahramanın görünmcesi ona iftira atar. 10A Kuma Gömülen Gelin masalında da kahramanın görünmcesi, suyun içine yılan yavrusu koyar ve kahramanın hamile olduğunu söyler. Helimoğlu Yavuz (2013: 54), yılan yavrusu içme sonucu karnın şişmesi motifini, savunmasız kızların ve kadınların uğradıkları cinsel taciz ve tecavüzler sonucu oluşan, istenmeyen hamilelikleri de sembolize ettiğini belirtmektedir.

c- Kötü kalpli üvey anneler, büyücü kadınlar ve acımasız dev anaları: 18A Fatmacık ile Yusufçuk masalında Fatmacık; hem üvey annesi hem cadı karı hem de acımasız dev ile mücadele eder ve sonunda beyin oğluyla evlenir.

d- Cinsel tacizlere uğrayan kadınlar: 10B Helvacı Güzeli masalında kadın kahraman, Hicaz’a giden ailesinin yokluğunu fırsat bilen kötü insanlara karşı mücadele verse de

iftiraya uğrar. Helimoğlu Yavuz (2013: 59) bu grupta yer alan masallarla ilgili şunları kaydeder:

“Toplumun yaşanmış olaylardan hareket ederek yarattığı bu masallardaki ileti görüldüğü gibi, dinsel geleneklerimizden olan, hacca giden babanın geride bıraktığı kızını, karısını, çok iyi tanımadığı, iyice güvenmediği insanlara bırakmamasını öğütlemektedir.”

e- Eşlerine ihanet eden kadınlar: 23D Ayioğlu Aslan masalında Aslan’ın kaçırdığı kız, yiğit oğlana kocasını nasıl öldürmesi gerektiğini söyler.

f- Yalan ve kurnazlıkla mutluluğa ulaşmak isteyen kadınlar: 17 Küflü Kız masalında kahramanın annesi, ağayı kandırarak onun kızıyla evlenmesini sağlar.

g. Akılsız, beceriksiz, sağduyusuz kadınlar.

Şen (2008: 52-53), Anadolu masallarındaki kadınlar hakkında masalarda en çok görülen kadın tipinin “akıllı kadın” olduğunu bunun da Türk kadınının söylenilen aksine eve hapsolarak kaderine boyun eğmeyen, aklını, zekâsını kullanabilen, aktif insanlar olduğunu gösterdiğini, ortaya koyar. Akıllı kadından sonra en çok görülen tip ise “anne”dir.

Helimoğlu Yavuz (2013: 62) masallardaki erkek karakterleri ise işlevsel özellikleri ve iletileri açısından şu şekilde sınıflandırmıştır:

a. Kadınlar tarafından yönlendirilen pasif erkekler: 27 Nalıncı Mehmet Ağa masalında erkek kahraman, peri kızının yardımıyla peri padişahının isteklerini yerine getirir.

b. Akıllı, becerikli, özverili, cesur, iyiliksever erkekler: 11B Elma masalında en küçük erkek kardeş devle mücadele eder, ejderhayı öldürür ve insanlara yardım eder.

c. Kolayca aldatılabilen erkekler: 10B Helvacı Güzeli, 16 Külden Eşek, 10A Kuma Gömülen Gelin, 46 Keçi Kız ve 24A Tülüce masallarında görülen erkek kahraman tipi, olaylar karşısında pasif kalırlar. Mücadele etmezler ve kolaylıkla aldatılırlar. Bu gruba giren masalların ana kahramanları genellikle kadınlardır.

d. Hilekâr, kurnaz, açgözlü, kötü yürekli erkekler: 7A Tilki ile Tozlu Bey ve 38A İnsanoğluna İyilik mi Olur? masallarında yer alan ve kendisine yardım eden tilkiye karşı vefa göstermeyen erkek kahramanlar bu tipe örnektir.

e. Bilge ihtiyar erkekler

Helimoğlu Yavuz (2013: 66- 70) masallardaki çocuk karakterlerin çoğunlukla mutsuz olduklarını belirtir. Buna göre; ekonomik nedenler, üvey ana etkeni, cinsel tacizler, kardeşlerin ve yakın akrabaların kıskançlıkları, ebeveynin eksikliklerinden dolayı

çocuklara yüklenen zor işler çocukların temel mutsuzluk sebepleridir. Masallarda çocukların kötü durumdan kurtulması için olağanüstü uğraş vermeleri beklenir.

Masallarda genel olarak kimi hayvan tipleri belirli kahramanları sembolize eder. Tilki, kurnazlığı; ayı, kabalığı ve aptallığı; geyik, iyiliği; kurt, gücü; karga, belâ ve yol göstericiliği; yılan, sinsiliği ve kötülüğü vb. belirtir. Çankırı masallarında kurt simgesi zıt anlamıyla ele alınmış ve *12 Canavarlık* masalında zekânın güçten üstün olduğunu vurgulamak amacıyla anlatılmıştır. *23A Ayının Gelini* masalında ise ayı kabalığıyla ele alınmıştır. Fare, sıçan, dondom böceği gibi hayvanlar küçük olması sebebiyle güçsüz ama kibirli olarak aktarılmaktadırlar. Karga ise zeki ama açgözlüdür. *41A Topal Karga* masalında karga, kendine yapılan iyiliğe karşı zekâsını ve sinsiliğini kullanarak insanları bıktırır. Bunun yanında karga, kadın kahramanın yanına gelip dövünerek belânın haberini de vermektedir.

Masallarda kahramanın ismi, bulunduğu mekâna göre değişebilmektedir. *10B Helvacı Güzeli* masalında kahraman, kendi evinde hacca giden adamın kızı iken, dağda ayın on dördü kadar güzel kız, Beyoğlu'nun evinde Dağ Güzeli, Arap'ın elinden kaçtığında Keloğlan, helvacı yanında çalışmaya başladığında ise Helvacı Güzeli isimleriyle anılabilir.

1.5.2. MASALLARDA ZAMAN

Masalların zamanı belirsizdir. Bu belirsizliği anlatmak amacıyla 'evvel zaman içinde, zamanın birinde, o zamana kadar, bir süre sonra, az gitmiş uz gitmiş' gibi kalıp ifadelere yer verilir.

Masallarda zamanın belirsizliği masalın en başında söylenen "Evvel zaman içinde kalbur saman içinde" tekerlemesiyle başlar ancak gerçeklikten tamamen ayrılana kadar masalın olay örgüsünde bulunan *iç zaman* belirsizdir. Realist olaylarla başlayan masallarda dahi zaman mefhumu genellikle bulunmaz. Masalın asıl olaylarına çoğu zaman karanlık, puslu bir havada girilir. *18A Fatmacık ile Yusufçuk* masalında kahramanın macerası gece olunca başlar. Olağanüstü olaylara geçişle birlikte zaman kavramı tamamen ortadan kalkar. Bundan sonra tüm vakitler "akşam olmuş, hava kararmış, sabah olmuş" gibi terimlerle veya formal ifadelerle anlatılır. *54 Keloğlan ve Altın Bülbül* masalında "Cuma namazı vakti", *10B Helvacı Güzeli* masalında "gece yarısı", *42 Bitmeyen Masal* masalında "hasat zamanı", *4A* masalında "ibibiklerin öttüğü vakit", *13B* masalında "sabah ezanıyla" ifadeleri, zamanın işlevsel özelliklerini de

ortaya koyar. Zaman kavramı; kırk gün kırk gece, üç gün üç gece gibi formeller yardımıyla aktarılır ancak burada önemli olan kırk günlük sürenin geçmesi değil, olayın aktarılması için belirli bir zamanın geçmek zorunda olmasıdır.

Bağlamsal açıdan masalarda yer alan zaman kavramı üç kısımda incelenebilir:

1. Masalın yapısal özelliğinden kaynaklanan ve genellikle formellerle anlatılan iç zaman, masalarda kullanılan formel ifadeleri belirtir.
2. Masal anlatıcısının hayal gücünden kaynaklanan ve masalın gidişatına etki eden dış zaman; masalın icra bağlamını etkileyen zamanı ifade eder. Masal anlatıcısı bulunduğu ortamın etkisiyle masalı uzatabilir veya kısaltabilir. Belirli bir zamanı veya olayı atlayarak “o zamana kadar, yıllar sonra, günün birinde” şeklinde zamanı ifade edebilir.
3. Masalın anlatıldığı dönemin özelliklerine göre değişen gerçek zaman, masalların kültürel etkinlik olarak anlatıldığı zamanı ifade eder. Bir masalın varyantlarını, aynı tarihte ve aynı kişiden derleme imkânı her zaman bulunamaz. Bu nedenle, bir masalın yüz yıl önceki metniyle günümüz metni arasında birçok simge, kahramanların özellikleri ve anlatıcının kültürel bilgileri değişiklik gösterebilir. *36A Eba Müslim* masalı ile *36B Eba Müslim* masalı aynı kişiden farklı zamanlarda derlenmiştir. Masalın 8 yıl önce derlenmiş metni olan *36A*'da Said'in kim tarafından tutuklandığı belirtilmez. *36B*'de ise Said emniyet amiri tarafından tutuklanır. Bu tutum, masal metninin ve anlatıldığı ortamın özelliklerinin yanında anlatıcının kendi bilgisiyle masal üzerinde yaptığı değişikliği ortaya koyar.

Kültürün zamansallığında insanlar değil, düşünceler hedeftir. Masallar, bunu ortaya koyan önemli bir gelenek taşıyıcısıdır. Bu nedenle hiçbir padişah veya devrin ileri geleni, masalarda kendini hedef almaz. Zamansızlık, masalın gerçeklik algısını yok eder. Öte yandan düşünceye veya bir kavrama yönelik tutum, kültür olarak geleceğe aktarılır.

Boratav (1982: 278) masallardaki devlet kuşu motifinin; sıradan halkın başına konarak padişah olmaları yönünden insanların hak isteme düşünün bir parçası olduğunu, bunun da toplumsal- psikolojik boyutta cumhuriyet idealini temsil ettiğini belirtmektedir. Ancak cumhuriyet fikri ortada yokken masalların bugünküne benzer bir ‘Cumhuriyet’ düşü, zamanın kavramsal varlığının da ‘zamansallık’ içerdiğini göstermektedir. Bu noktada geleneksel anlatıyı tespit edebilmek için günümüz masallarına modern; geçmişte derlenen masallara geleneksel demek, esasen yapay bir sınıflandırmadan

ibarettir. Geleneksel anlatı kalıbının dışına çıkmış bir masal, aslında sadece geleneksel anlatı kalıbının dışına çıkmış bir anlatıdır. Asıl ayırım; halkın, daha net bir ifadeyle anlatıcının yaşantısında ve aktardığı anlatısında yer alır. O, masalı anlatırken “Annemden, babamdan, dedemden” dinledim diyerek masalın geleneksel yönünü ortaya koyar. Ancak gelecek kuşaklara aktarma işini de kendi üstlenmiştir. Bu nedenle aktarımın gerçekleştiği zamandaki benliği, kendisini de tıpkı bir soyağacının basamağı gibi “Anne, baba, dede” olarak ortaya koyar ve anlattığı masal, kendi kattığı unsurlarla beraber yine geleneksel bir anlatıdır. Bu duruma daha birçok örnek verilebilir. Uçan halı motifi, bugünkü uçan araçların işlevsel benzeridir.

Gerçekten de bilimsel gelişmeler için birtakım düşlerin ve hayallerin etkili olduğu bilinmektedir. Ancak kavramsal varlıkların zamanın boşluğunda yer edinmiş olması; insan zihninin ve kültürel simgelerin ortak olduğunu ve geçmiş ile bugünü, bugün ile geleceği ve geçmiş ile geleceği birbirine bağlayan yapıların bu ortak zihnin ürünü olduğunu ortaya koyar. Zira masalarda yer alan zamansızlık, bu boşluğu dolduran insan zihninin bir ürünüdür. Zaman kavramını upuzun bir çizgi varsayarsak bir başı, yani “dünyanın başlangıcı”, bir de herkesin kavrayıp ama bilmediği bir sonu, bir “kıyamet”i vardır. İnsanoğlu, bu çizgi üzerinde başlangıca yakın veya uzak herhangi bir noktada zaman adı verilen o anın üzerinde yer alır. Geçmişini anlamlandırır, geleceği hisseder ama anı yaşar. Dolayısıyla insanoğlu, o çizgi üzerinde ‘an’ adı verilen bir noktaya bağımlı kaldığı için kavramları anlamlandırırken zamana veya bir metne bağlı kalmaktadır. Bu nedenle; mitler başlangıcı, sonu veya bilinmeyenini konu alırken; memoratlar, halk hikâyeleri, destanlar vb. türler insanoğlunun geçmişini veya öngördüğü belirli bir çizgiyi anlamlandırır. Bu türler içinde bir tek masallar; dün, bugün ve gelecek adına bir noktayı anlamlandırmaya çalışmaz. Bu nedenle masal motiflerinin evrenselliği de bu zamansızlıktan etkilenerek ortaya çıkar.

1.5.3. MASALLARDA MEKÂN

Masallar genellikle “memleketin birinde” geçer. Ancak “Çinmaçın ülkesi, Yemen, Hindistan, İsfahan, Mısır ve İstanbul masalarda olayların en sık geçtiği yerler olarak görülür. Bu yerlere, masal araştırmacıları tarafından “masal ülkeleri” denilmektedir (Aslan, 2008: 276).

Sakaoğlu (2002b: 211) mekânı “Şehirleri ve memleketleri anlatan geniş mekânlar ve bir şehrin veya bir köyün herhangi bir dar kısmını anlatan dar mekânlar” olmak üzere iki kısımda ele alır.

Boratav (2009a: 36- 37) ise masal mekânı ile ilgili olarak şunları kaydeder:

“Küçük şehir- kasaba halkı ise köy şartlarına yakın bir toplum hayatı yaşar: Buralarda çiftçi, küçük zanaat ehli, küçük memur... Bir arada düşüp kalkar. Küçük memurlar ya yerlidir ya yabancı. Yabancılardan, asılları büyük şehirlilerdir. Böyle olunca masal, çokluk, derlendiği yerin değil, anlatanın dilini, üslubunu ve meselelerini yankılandırır. Büyük şehirlerde derlenen metinler için de öyle: Ankara ve İstanbul’dan gelen birçok anlatmalar köy veya kasaba özelliklerini gösteriyor. Geçim kaygısıyla –temelli veya geçici bir süre için- büyük şehirlerde yerleşmiş, aslı köylü veya kasabalı masalci, kendi şehirleşinceye kadar masalının aslındaki çeşniyi de yitirtmeyecektir. Asılları kasabalı olan öteki masallarda padişahın evi sanki zengin bir şehirlidir. Padişah ava gidecek: anası onun av azığını hazırlar, hamurunu kendi açar. Padişah pencereden sokağı seyrederken, geçen bir sürü içindeki bir koçu pek beğenir.”

Sakaoğlu (2002b: 211) masalarda mekân değiştirilmesinin iş aramak ve ticaret amacıyla, gezmek ve macera aramak niyetiyle, kaçmak, evlenmek, yardım etmek, evden kovulmak, sürgün edilmek gibi nedenlerle olduğunu belirtir.

Anlatıcı genellikle mekânı “Çankırı gibi bir yere gelmiş” şeklinde ifade ederek somutlaştırma eğilimindedir. Ayrıca masal mekânları; devler ülkesi, periler diyarı, yeraltı gibi kahramanın sınanacağı yerlerin özellikleriyle de adlandırılırlar.

Masal mekânlarını, masal icrasının olduğu dış mekân ile masal metninde yer alan iç mekân olmak üzere iki başlıkta incelemek mümkündür. Masallardaki iç mekân, daha çok işlevleriyle ön plana çıkar. Masal kahramanı, maceraya zorunlu bir yolculuk ile başlayarak mekânın değişikliğinden dolayı güvensiz bir duruma gelir. Bu noktada masalın içinde geçen mekânları da gerçek ve gerçeküstü olmak üzere iki başlık altında ele alabiliriz. *18A Fatmacık ile Yusufçuk* masalında kahraman, evinden yani gerçek olan yaşamsal alanından uzaklaşarak kendileri için olağanüstü ve bilinmez bir mekân olan dağa/ ormana giderler. Konyalı (2015: 20) “Alışkanlık ve güvenin kırılması yerin farkına varmayı sağlar. Biz farkına vardığımız yeri yorumlarken, onu mekânlaştırırız. Mekânlaşmayı mümkün kılan ise yerle aramızda oluşan mesafedir” demektedir. Bu anlamda evinden uzaklaşan kahraman, kimi zorluklarla beraber bilmediği bir mekânı özelleştirir veyahut o mekânı terk ederek güven duyabileceği yeni bir mekân aramaya başlar. Konyalı (2015: 20) sözlerine “Yerin mekânlaşması sürecinde anlam gösteren mesafe daima yitimle ilişkili değildir. Bu aynı zamanda insanın farklı yerleri tecrübe etmek için bulunduğu yerden uzaklaşması, kendini yeni tasarımlara açık kılması anlamında özgürleştirici bir eylem olarak görünür” şeklinde devam etmektedir.

Dolayısıyla masal kahramanının yetişkin bir birey olarak geri dönme isteği de masalarda mekân değişikliğinin bir diğer sebebidir. *36A Eba Müslüm* ile *47B Baltabıyık* masalarında erkek kahramanlar, yetişkin bir birey olmak için yolculuğa çıkarlar. Bu eylem, kahramanın kendi benliğini ve varlığını özgürleştirmesini de ifade eder. Erkek kahramanlar için özgürleştirici olan mekân, kadın kahramanlar açısından güvenli yer arayışına dönüşür. Özellikle köy ve kasaba anlatılarında orman, dağ başı gibi yerler, güvensiz olarak ifade edilir. Evin olduğu kalabalık bölgeler ile ırmak, nehir kıyıları ise kadınlar için güvenlidir. Toplumun geçmiş yaşantısı göz önüne alındığında genellikle kadınların vakit geçirebildikleri mekânlar olarak çamaşır yıkamak için gidilen nehir veya su doldurmak için gidilen çeşme başları gibi bölgeler, bu anlamda güvenlidir. Erkekler ise avlanmak veya odun kesmek için sık sık bilinmeyen bölgelere giderler. *18A Fatmacık ile Yusufçuk* masasında Fatmacık, babası tarafından ormana bırakıldığında önünde iki seçenek ancak tek amaç vardır: güvenli bir bölgeye yolculuk. Fatmacık güvenli bir bölge ararken gittiği devin evinden nehir kıyısına geldiğinde kurtulur. Ardından susayan kardeşine yerdeki suyu içmemesini tembihler ancak o bir erkek olarak Fatmacık'ın bulunduğu bölgede yer alamaz. Onun mekânı dağlar ve ormanlardır, bu nedenle Yusufçuk bir geyiğe dönüşür. Yalnız ve kimsesiz kalan Fatmacık için en güvenli bölge, sonsuz hayatı ve yaşamın başlangıcını simgeleyen ağaçtır. O, bildiği bir ortam olan nehir kıyısından yeni bir sınanma gerçekleşene kadar uzaklaşmak istemez. *10A Kuma Gömülen Gelin* ve *10B Helvacı Güzeli* masalarında kadın kahraman, kendisiyle beraber olmak isteyen hizmetkârdan kurtulmak için nehir kenarında abdest alacağını belirtir ve kendisini bağlayan ipi, ağaca bağlayarak kaçar. Masalarda geçen mekânlarda kişilerin sosyal durumları, zenginlikleri, yaşantıları gibi birçok bilgi de gizlidir. Kişinin sosyal durumundaki değişiklik, mekânın anında değişmesine sebep olur. Bu anlamda masalarda gereksiz tevazu bulunmaz. Masal kahramanı; hak ettiği sarayda oturur, hak ettiği mekânı özelleştirir. Son olarak masalın icra mekânı masalların dinleyici kitlesi açısından önemlidir. Yılmaz (2010: 89), konuya çocuklar açısından yaklaşarak icra mekânıyla ilgili şunları kaydeder: “Masalda mekân, masalın bütünü içerisinde algılanmaktadır. Mekânın anlatımı değil, çocuk/okuyucu tarafından algısı önemlidir. Doğrudan tariflenen bir mekân anlatımı yoktur. Bu durum; çocukları pasif algılamadan kurtarıp, onları aktif birer algılayan olarak görmeyi beraberinde getirmektedir.

1.6. MASALLARIN İŞLEVLERİ

Çobanoğlu (2008:26) işlevi; folklor unsurunun bir ögesi olarak yer aldığı sosyal yapıdaki diğer öğelerle birlikte, o yapının çalışmasına olan katkısı, gördüğü iş veya karşılaştığı ihtiyaçlara işlev denilmektedir, şeklinde tanımlar. Masallar, birtakım ihtiyaçlar doğrultusunda belirli bir bağlam içinde anlatılırlar. Masal metni, bağlamı ve onu oluşturan işlevleri olmaksızın sadece yazılı bir metindir. Bascom (2014: 72) Malinowski'den aktararak (1926: 24) “Metin çok önemlidir ancak bağlamsız bir metin ölüdür” demektedir.

Bascom (2014: 78) eğlenceyi folklorun en önemli işlevlerinden birisi olarak belirtir ancak çoğu gülme unsurunun altında daha derin anlamlar bulunmaktadır. Folklorun diğer önemli işlevi (Bascom, 2014: 79) ritüelleri gözlemleyen kültürlerin onaylanması ve kurumlarının doğrulanmasıdır. Bu durum geleneğin güçlendirilmesi anlamına gelir. Bascom'un (2014: 80) belirttiği üçüncü işlev okuma yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işleri; dördüncü ve son işlev ise davranış örüntülerini sürdürme işlevidir (Bascom, 2014: 81). Bu tutum, sosyal baskı uygulanması ve sosyal kontrol çalışmaları açısından da önem arz etmektedir. Helimoğlu Yavuz (2014: 15), bu işlev hakkında “İnsanlar düşündüklerini ve doğru bildiklerini açıkça söyleyerek, baskıcıların hışmına uğrayıp yaşamlarını yitirmeden ve susup bastırarak da ruhlarını- yüreklerini baş etmeden, dolaylı örtük söylemenin yollarını aramışlar, bu “örtük transaksiyon” (imalı iletişim) arayışları sırasında da çoğu kez oldukça etkili bir araç olan sözlü halk anlatılarını, özellikle de masalları kullanmışlardır” demektedir.

Genel olarak “Hoşça vakit geçirme”, “Kültürün gelecek kuşaklara aktarımı”, “Değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme”, “Kişisel ve toplumsal baskılardan kaçıp kurtulma” işlevleri folklor ürünü olan masalın da temel işlevleridir ancak Bascom'un da belirttiği üzere folklorun işlevleri bunlarla sınırlı değildir.

Özdemir (2015: 309); eğlencenin ekonomik, siyasal, sosyal, psikolojik, kültürel olmak üzere gizli işlevleri bulunur, der. Toplumsal, kültürel, psikolojik ve ekonomik bu olgular, sosyal iletişim aracı olan masalın her bir işlevinin temel paradigmasını oluşturmaktadır. Maslow'un ‘İhtiyaçlar Hiyerarşisi düşünüldüğünde masalların yaratımı; fizyolojik, güvenlik, ait olma ve sevgi, saygınlık, kendini gerçekleştirme gereksinimlerinin en son basamağında yer alır (Gökdemir, 2008: 342). Ancak kendini

gerçekleştirme gereksinimi içinde piramidin alt dallarındaki diğer gereksinimlerin sürekliliği ve güvenliği için masallar, sürekli telkinlerde bulunur.

Gökdemir (2008: 341), işlevi; toplumsal kurumların uyumunu azaltacak nitelikte ise ‘karşı işlev’; toplumsal yapı içerisinde kolaylıkla tanımlanabiliyorsa ‘açık işlev’; ilk bakışta açıkça görünmeyip esas niyeti doğrudan belli olmuyorsa ‘gizli işlev’ olmak üzere üç başlıkta incelendiğini belirtir. Masallar, halk kültürü ve anlatı geleneği açısından değerlendirildiğinde birçok karşı, açık ve gizli işlevi yerine getirir.

Masalların işlevleri ve anlatılma nedenleri masal geleneğinin temel unsurlarını ortaya koyması bakımından önemli görülmektedir. Bu nedenle birçok masal araştırmacısı doğrudan masalların işlevlerine yer vererek onu anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu araştırmacılardan Saim Sakaoğlu (2012: 153) masalların anlatılma sebeplerini; çocuklar için masal, zevk için masal ve kültür malzemesi olarak masal olmak üzere üç kısımda incelemektedir.

Öğüt Eker (2015: 400) ise genel olarak halk anlatılarının işlevleriyle ilgili şunları kaydeder:

“Efsane, destan, masal, hikâye, fıkra, türkü gibi halk edebiyatı ürünleri, sahip oldukları gelenek taşıyıcılığı, eğitime, sosyal motivasyon, yararlılık, bütünleştiricilik, dengeleme, bir düşünceyi destekleme, sosyal eleştiri ve denetim mekanizması, dikkat çekme, az sözle çok şey anlatma, son sözü söyleme, kıssadan hisse kapma, gerilimleri yumuşatma, eğlendirme, güldürme ve rahatlatma fonksiyonlarıyla sosyal yapının güçlü tutulmasında çok önemli görevler yüklenmektedir.”

Helimoğlu Yavuz (2013: 16); masalarda ait oldukları toplumun gelenek, görenek ve inançlarını, sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını yansıtan pek çok ileti bulunmaktadır, diyerek masalların işlevlerini, iletiler açısından değerlendirmiş ve içeriklerine göre masalların ileti dizinini hazırlamıştır. Buna göre masalarda; etik iletiler, psikolojik iletiler, sosyolojik iletiler, ekonomik iletiler ve öteki iletiler olmak üzere beş temel ileti bulunur (Helimoğlu Yavuz, 2013: 27).

Gökdemir (2008: 342- 384) ise doğrudan masalı konu alan en kapsamlı işlev sınıflamasını hazırlamıştır. O, masaları gizli ve açık işlevlerine göre yirmi başlık altında toplamış; bunların anlatıcı ve dinleyici bağlamında ne şekilde işlendiklerini incelemiştir. Gökdemir’in tespit ettiği masalların işlevleri başlıklar halinde şöyledir:

- a) Çocukları oyalama-Vakit geçirme -Eğlendirme -Aileyi bir araya toplama
- b) Çocukların kendi aralarında kavgaya etmelerini engelleme -Uslu durmalarını sağlama – Sakinleştirme
- c) Dış tehlikelerden koruma –Sakındırma
- e) Gün boyunca yaşanan olumsuzlukları unutarak güzel bir uykuya dalmalarını sağlama
- d) O gün içinde yaptıkları bir hatayı düzeltme -Ders verme -Psikolojik tatmin sağlama

- e) Toplumsal değerleri öğretme -Öğüt verme -Kültürel sürekliliği sağlama
- f) Hayal gücünü zenginleştirme
- g) Çocukların -Büyüklerin sevgisini kazanma
- ğ) Misafir gidilen evde hürmet görmeyi sağlama
- h) Yeni girilen aileye kabul görmeyi sağlama
- ı) Olaylardan ders çıkarma
- i) Uyum -Uyku halinde öğrenmeyi sağlama
- j) Kendini ifade edebilme -Dili öğrenme -İyi bir okuyucu, konuşmacı, anlatıcı yazar, çizer, oyuncu olabilme
- k) Yaşantı ortaklığı oluşturarak bağ meydana getirme
- l) Derslerinde başarılı olma -Çalışkan olma
- m) Olumlu bir kişilik geliştirme -Başarı güdüsünü, mücadeleye gücünü verme
- n) Gün içerisinde karşılaşılan çocuklarla ilgili sorunlara çözüm üretme
- o) Anlatıcıyla özel bir bağ kurarak kaliteli zaman geçirme- Kuşaklar arası bağ kurma
- ö) Gelecekte karşılaşılabilecek sorunları engelleme/önleme
- p) Büyüklerin birbirlerine laf dokundurma durumları olduğu zaman masalı araç olarak kullanması”

Masalların işlevleriyle ilgili değinilmesi gereken daha birçok özel husus bulunmaktadır. Özdemir (2015: 327- 328) bireylerin içinde bulunduğu toplumda uyum içinde yaşayabilmesini; o bölgedeki iletişim sistemlerini (ses, dil- söyleyiş, anlam, cümle yapısı, sözlük bilgisi gibi-, el-kol-kaş-göz- baş ve benzeri vücut hareketlerini, giyim/kuşam/ yemek-içecek/ dans gibi gösterge sistemleri) öğrenmesine ve yetkin bir şekilde kullanabilmesine bağlar. Bu süreçte birey, bir olay karşısında toplumda nasıl davranacağını öğrenirken aynı zamanda kendi kültürünü öğrenip toplumsal belleğe sahip olur. Köse (2015: 13) ise masalarda atfedilen ideolojik işlevin toplumda dışlanmadan yaşayıp gitmenin ve meşru bir kimliğe sahip olmanın yegâne imkânını sunduğunu söyler. Köse’ye göre (2015: 18) “Kahraman maceraya genellikle maddî ya da manevî bir ödüle erişmek için atılır. Bu ödül her şey olabilir; iktidar, kadın, güç, zenginlik, başarı, şan, şöhret, mevki, makam vb. Zenginlik, şöhret ve başarı günümüz küresel kapitalist kültürünün de başat iletileridir.” Bu anlamda masallar, baskılanmış dürtü ve isteklerin dışavurumunu da ortaya koyar. Toplumsal sınıf ayrımı; fakir- zengin mücadelesi, çocuk sahibi olma isteği, alışveriş, hayatta kalma, beslenme- korunma gibi sosyal konular masalarda sıkça yer bulan temeldendir. Masal metinleri, farklı bakış açılarıyla okunduğunda alt metinde gizlenmiş birçok anlam çıkarılabilir. Örneğin *11A Demirkıran* ve *11B Elma* masallarında “Biz bir haftada bir su alırız, orada bir ejderha durur. Bu ejderha bir kurban yiyene kadar suyu alırız” iletileri geçmişin ağalık, günümüzün kapitalist düzeninin sürdürülmesine ait bir söylem olarak yorumlanabilir. Masallar, kültürün aktarımı konusunda da birçok gerçeklik sunarlar. Türkeş Günay (2011: 750) masalların gerçek dünyayla ilgili özelliklerini “Coğrafya, tarih, folklor ve etnografya malzemesi ve bugün kullanılan araçlar” açısından toplayabiliriz, demektedir.

Bu noktada Doğramacıoğlu (2011: 18) Kilis'te derlediği masalların bir kısım motiflerinin eski inançlarla bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Buna göre, Kilis masallarında *Şah Mehemet*, Çankırı masallarında *13B Kelle* ismiyle yer alan masalda kahramanın don değiştirmesi, Şamanizm'deki şekil değiştirme motifini hatırlatır. Özarslan (1998: 436) ise “Yine günlerden bir gün Oğuz Kağan Tanrı'ya yalvarmakta idi. Karanlık bastı. Gökten bir gök ışık indi. Güneşten ve aydan daha parlaktı. O ışığın içinde bir kız var, yalnız oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Başında ateşli ve parlak bir beni vardı, demir kazık gibi idi. O kız öyle güzeldi ki gülse gök tanrı gülüyor; ağlasa gök tanrı ağlıyordu...” şeklinde yer verdiği Oğuz Kaan Destanı'ndan hareketle “Oğuz Kaan'ın evlenmesi gökle ilgili kozmik unsurların bol olduğu sahneler ve tabiatüstü özelliklerle doludur” tespitini yapmaktadır. Buna göre; Türk masalı olan, Çankırı'da da *24A Tülüce* ile *24B Muradına Eremeyen Dilber* adıyla derlenen masalarda, kahramanın ‘ayın on dördü kadar güzel olması’, ‘ağladıkça güller açması, yürüdükçe inci mercan saçması’ tabiatüstü sahneler yönünden Oğuz Kaan'ın evlenme motifini hatırlatmaktadır. Kültürel açıdan insanların dünyayı ve toplumsal yaşantıyı anlamlandırma çabasının bir tezahürü olarak bu gerçekliklerin bir şekilde anlamlandırılmış ve kodlara dönüştürülmüş simgelerini masalarda bulabiliriz. Bir masalda ‘zalimliğin kötü bir şey olduğu’ iletisi zalim bir padişah tarafından temsil edilebilir, çünkü zalim olmak için güç, hasetlik, kötülük yapabilme yetkisi gerekir. Böyle bir masalda bütün karakterlerin kötü veya iyi olması beklenmez. O, karşıtıyla birlikte kendini var eder. Art zamanlı bakıldığında ise zalim padişah tipi anlatının bir unsuru olarak ortaya çıkmış değildir. Zalim padişah motifinden dolayı ancak bir mit, destan veya masal anlatısı oluşabilir. Bu nedenle; toplumsal hayat, ekonomi, psikolojik etmenler açısından evrensel veya yerel unsurlar barındıran masallar, işlevsel açıdan büyük önem arz eder.

Masallar sayesinde insanlar, hayallerini ve özlemlerini gerçekleştirme imkânı da bulurlar. Türkeş Günay (2011: 705) masalların doğuş sebebini; insanın huzurlu, zengin, başarılı, mutlu bir dünyada yaşama özlemi olarak belirtir. Sarı ve Ercan (2008: 30) ise masalların bilinçten ayrı düşünülemeyeceğini söyleyerek onu, zihinle ve bilinçle bağlantılı olan bir hayal gücü ürünü şeklinde değerlendirirler. Sarı ve Ercan'a (2008: 31) göre: “Mesafe tanımamazlık, zamanlar arası geçişlilik, normal hayatta yapılamayan gerçeküstücü izlekler (insanın rüyada uçabilmesi, su altında sonsuz yüzebilmesi vb.) abartılı olağanüstülükler rüya dilini masal diline yaklaştırır. Bilincin rüya dilinde ördüğü

şifreli dil her ne kadar birbirine benzese de, rüya dili bazen daha karmaşık, absürt, acımasız ve karışık olabilmektedir.” Akbay (2015: 1), İsviçreli ruhbilimci Von Franz’dan (1988: 4) aktararak masalın, bilinçaltının ruhsal gelişim aşamalarının en yalın ifade biçimi olup insanın duygu ve düşüncelerinin en sade biçimlerinin masallara yansıdığını ve masalın bizi insanın tüm süslerinden arınmış en yalın hâline ulaştıracağını iddia eder. Masallardaki olağanüstülüklerin gerçeklikleri sorgulanmaz. Bu nedenle masallar, bilinçaltındaki özlem ve isteklerin gerçekleştirilmesine imkân tanır. Bilkan da (2001: 34) masalı özlem ve istekler açısından ele alarak şu tespitte bulunur:

“Padişahlığın irsiyete dayandığı Doğu toplumlarında, halktan rastgele insanların da padişah olabilecekleri tek mekân masallardır. Soyu soppu belli olmayan, hatta biraz da gülünç ve basit nitelikteki insanların padişah olabilmeleri yönündeki hayaller, insan fitratının en tabii yönetim anlayışına duyduğu özlemi dile getirmektedir. Peygamberlerin halktan kimseler olması bu bakımdan dikkat çekicidir. Bilhassa Doğu toplumlarında padişah ve krallarda aranan soyluluk, kabile üstünlüğü gibi ilkel uygulamalara karşı ‘ümme’, ‘yetim’, ‘çoban’, hatta ‘köle’ olarak bilinen kişilerin peygamber olmaları, halkın kendini peygamberlere daha yakın görmelerini de sağlamıştır.”

Burke ise (1996: 177) *34A Eski Padişah* masalının Avrupa’daki bir varyantına değinir. Hükümdar’ın kimliğini gizleyerek ülkeyi dolaşması Avrupa’da çok tekrar eden bir motiftir. Buna göre, “Tebaasının sırlarını öğrenmek için kılık değiştiren kral” motifi, hükümdarın aramızda dolaşıyor izlenimini sağlayarak halk arasında bir otorite ve adalet simgesi oluşturmada işlev sahibidir (Burke, 1996: 177).

Masallarda yer alan eğitim işlevi aynı zamanda bireysel erginleşmeyi de ifade etmektedir. Sezer (2014: 33) bu konuyla ilgili şunları aktarır:

“Ana hedefi çocuğu yetişkin yaşamına hazırlamak olan masallar, ağırlıklı olarak ergenliğin sona eriş sürecini konu edinir. Bunun en önemli temsili olan evliliğin ve kahramanlık aracılığıyla kendini kanıtlamanın başlangıcında ise; aileden, memleketten, yani bir başkasının erkinin geçerli olduğu merkezden ayrılmak yer alır. Büyük kardeşler ergenliğin devirgenlik sağlayan tecridini yaşamak için geç kaldığından, başrolü en küçük kardeş kazanır. Evden ayrılan en küçük kız görkemli evliliği, erkek çocuk ise kahramanlığın ardından gelen evliliği edinecektir. Böylece bir çocuk olarak evinden ayrılan kahraman, bir yetişkin olarak geri döner veya aile kanıtlanmış olan yetişkinliğinden haberdar edilir.”

Sezer’e göre (2014: 34) kahramanın maceraya atılmasının mantıklı bir nedeni yoktur. O yenebileceği devler, savaşaacağı bir kötülük, aşır geçeceği bir bilmece arar. Aslında aradığı, rüştünü ispatlayacağı alandır. Bu nedenle masal kahramanlarının çoğu, ergenlik yaşındaki gençlerden oluşur. Öte yandan masallarda yer alan erkek egemen kültür göz ardı edilemez. Ögüt (2015: 117) “Kadına zorla içselleştirilen cinsellik, namus, bekâret, annelik, iyi eş olma, güzellik, edilgenlik gibi kavramlar, kadın ve erkek olmaya dair algılar, kadın ve erkek ilişkileri için tarifler, heteropatriyarkal aşkın ve evliliğin tasviri

masalarda sıkça yer almaktadır” diyerek kadınların ergenleşmesindeki unsurları, erkek egemen toplumun gereksinimlerine bağlar. Ancak sadece metin bazında bir okuma ile bireysel erişkinlik, sosyo-kültürel ortamdaki soyutlanamaz. Çankırı'nın köyünde yaşayan ve gelenek taşıyıcıları olan kadınlar; ömrünü o köyde, o dağın ve o suyun başında geçireceğini bildiğinden çevreye ve toplum hayatına ayak uydurmanın yollarını arar. Özellikle geleneksel anlatıları kendi bağlamı ve zamanı içinde değerlendirmenin gerekliliği, onun işlevlerinin daha net tespit edilmesini sağlar. Örneğin Öğüt (2015: 118); popüler kültür ürünlerinde sınırın olmadığını, geleneksel masallardaki kraliçe, prenses, cadı, büyücü tiplerinin çağdaş kızın rol modeli Barbie, Cindy ve giydirme bebeklerle birlikte, metalaştırıcı ve poplaştırıcı kapitalist yöntemlerle sunulduğundan bahseder. Bu durum, kapitalist sistemin çatısı altında ‘bir diğer’ popüler söylemi oluşturmaya başlamaktadır. Masallardaki geleneksel kalıpları yıkan birey olarak başarılı bir iş kadını, özgür ve kendi egemenliğini ilan eden kadın; önceden belirlenen iş kadını formunda giyinir, onlar gibi alışveriş yapar ve hareket eder. Tıpkı masal formlarında olduğu gibi sadece kendisine sunulanı seçme hakkına sahiptir ve o formlar dışına çıkmaz.

Bilkan (2001: 31), Bergson'un sanat anlayışına göre, masalın belki de en önemli fonksiyonunun daha önce de belirtildiği gibi telkin aracı olduğunu aktarır. Ancak geleneksel masalarda da mutlaka kendi kalıbının dışına çıkarak toplumun ona dayatmak istediği yüklerden kurtulmak için çabalayan kadınlar bulunur. Bu durum, masal anlatısının değil bireyin yaşantısının ve seçimlerinin bir sonucudur. Masallar, bu seçimlere karşı bizi uyarır ve başarısız olunması durumunda ne olacağını ortaya koyar. Esasen olaylar, anlatıldığı düzlem içinde daha çok “gücü” ön plana çıkarır. Zenginlik, fizikî kuvvet, güzellik ve zekâ güç unsurlarıdır. Bir masal kahramanı “ayın ondördü” kadar güzelse doğal seçilimi onu güzelliğini kullanmaya iter. Eğer kahramana sonsuz bağış, sonsuz para ve sonsuz mutluluk sebepsiz vaat edilemiyorsa; aslında masal kahramanının benliği de tehlikeye giriyor, demektir. Bu durumda kahraman, evinin sınırları içindeki güvenli bölgeden ayrılmayı seçmez. Evi güvensiz yapan şey maddiyatın yetersizliğidir. Ekonomik anlamda göç veya ayrılış, maddî bir ihtiyaca bağlanır. *M30 Zekiye* masalının evden uzaklaşma motifinde Zekiye, “Bacadan işeyince atesi söndümüş gız. Evdeki ateş söğmüş Allahım demiş ben tütün tüten yere mi gidim,

horoz öten gapıya mı gidim. Ben nereye gidim demiş ateş yok yemek yapmaya ağana” diye düşünür. Ateş yani ocak sönünce ev güvensiz hale gelir.

10B Helvacı Güzeli ve *10A Kuma Gömülen Gelin* masallarında kadın kahraman, gücünün yani güzelliğinin kendisine tehdit olarak döndüğü noktada zekâsını kullanarak erkek kılığına girer ve bir terziye veya kahveye çırak durur. Bu noktada toplumun kadını kendi bireysel kimliğinden sıyrılmaya zorladığı açıktır ancak kahramanın o anda varlığını devam ettirebilmesinin yolu da budur. Gücü bir anda zayıflığa dönüştüğünde, kahraman son çareye başvurarak benliğinden vazgeçer ve gücünü fizikî ve zekâsıyla sınamaya karar verir. Hatta kahraman, erkek olduktan sonra ancak devlet kuşu sayesinde “padişah” olabilir ama o yine de güçlüdür çünkü başına gelen her şeye rağmen dimdik ayakta ve kötüler, bu bağlamda erkek egemen toplum, ona muhtaç olacaktır. O, doktordur ve çare aslında yine kadının kendisindedir. *M33A Neydim, Noldum, Nolacam* adlı masalda da çoban en yakışıklı oğlu olan en küçüğüyle kahramanı evlendirmek ister ancak kadın, kaderine razı olarak çirkin olan en büyük erkekle evlenir. Kadın kahramanın kendisinden beklenen “evlenme kuralı” dışında bir seçeneği vardır ama o kadere razı gelmeyi tercih ederek masalın geleneksel formunun dışına çıkar. Hâlbuki ondan beklenen, en küçük oğlanla evlenerek toplumsal düzeni ve kendisine dayatılanı seçmesidir. Aynı masalın sonunda padişah babasının zenginliği tekrar önüne serilmişken kadın, köyde kalmayı tercih eder. Bu durum, iki şekilde yorumlanabilir. Metin bazında okunduğunda masal “Ne olursa olsun kocandan ayrılma” mesajını telkin ediyor olabilir. Öte yandan bağlamsal açıdan bu masal, dinleyiciye “Kendi tercihlerini kendin yapabilirsin, kendi kaderini senin seçimlerin belirler” mesajı da veriyor olabilir. Masalların bugünkü teknolojik gelişmelerinin pek çoğunun hayalî olarak alt yapısını oluşturduğu düşünülmektedir. Yardımcı (2013: 122) “İnsanın hayaliyle uçuş motifi masalarda işlenmeseydi uçak düşüncesi belki olmayacaktı” demektedir.

Son olarak Kantarcıoğlu (1991: 44) masalı dinlemek kadar anlatmak da büyük bir ihtiyaçtır, der. Masal anlatmak, özellikle günümüzde çalışan anne ve babalar için çocuklarla bağ kurmanın en kolay yolu ve ev ortamında yapılabilecek en kolay faaliyetlerden birisidir.

2. BÖLÜM: TEKNOLOJİ ÇAĞINDA MASAL ALGISI

2.1. DİJİTAL KÜLTÜRDE MASAL

Gelenek içinde anlatılan masalların bir toplum için kültürel değeri ve kıymeti sorgulanamaz. Bununla beraber masallar veya daha genel bir ifadeyle halk anlatıları; yaşayan, dinamik ve belirli formlarla varlığını sürdüren halk unsurlarıdır ve bağlamından koparılamazlar. Bir masal anlatısı, bağlamı olmaksızın sadece bir metindir. Titon (2009: 276) metine bağlı olmanın ise sanallaşmak olduğunu belirtir. Masalı yaşatan, anlatan, aktaran, yazan, dahası yaşayan halkın ona bakış açısı; masalların asıl değerini ortaya koyar.

Her ne kadar geçmişte ve günümüzde sözlü anlatılan masallar, genel itibariyle sözlü anlatılar (narrative) başlığıyla değerlendirilse de; bu çalışmada geçmişte sözlü olarak anlatıldığı formuyla aktarılan masallar, günümüzle kıyaslanması açısından geleneksel masal olarak nitelendirilmiştir. Buna göre geleneksel masallar, geleneğin yeniden sunumu şeklinde varlığını çeşitli ortamlarda devam ettirmektedir. Bu yeni ortamlar, özellikle teknolojik hayatın sunduğu dijitalleşme ile kendini göstermektedir. Günay (1996: 10), folklor mahsulleri ve hadiseleri ancak değişen şartlara uyum sağlayarak hayatîyetlerini sürdürebilir, derken bu mahsullerin geçirdiği veya geçireceği değişimlerin farkındalığını ortaya koymaktadır. Çocuklar artık büyükannelerinden soba başında masal dinlememekte ancak annelerinin akıllı telefonlarından veya tabletlerinden masal metinlerini görüntü, ses ve yazıya sahip formuyla izlemektedirler. Halk nesri, bu ortamda hâlâ bireylerin günlük hayatlarında yoğun bir şekilde varlığını sürdüren bir konumdur. Özdemir (2001: 127); her kültür ortamı, kendine özgü unsurları yaratacaktır ve yaratıcılarını ortaya çıkaracaktır, der. Dijital ortam kullanıcıları da tam olarak internet halkını meydana getirir. Birey, dijital ortamda kullanıcı, bulunduğu her ortama kendi kültürünü taşımaktadır. Halk nesrinin en genel özelliği olan sözlü geleneğin söz konusu türleri arasındaki epizot, motif hatta genel temanın bazı dönüşümlere açık olması, günümüz ihtiyaçları açısından masalın icra edildiği ortamları da etkilemiştir (Çobanoğlu, 2015, s. 28). Özdemir (2015: 159), masal kahramanlarının veya benzerlerinin elektronik kültür ortamında yeniden yaratılarak bu ortama aktarıldığını belirtmektedir.

İnsanların niçin masal anlatma ihtiyacı hissettiği düşünüldüğünde akla gelecek en temel cevap olan iletişim ihtiyacı; halk anlatılarını iletişimin birincil kaynağı haline

getirmektedir. Ong (2013: 23- 24) iletişimin yalnızca konuşma dilinden oluştuğu kültürleri birincil sözlü kültür; günümüz teknolojiyle yaşantımıza giren radyo, televizyon ve diğer elektronik araçların sözlü nitelikleri, üretimi ve işlevi yazı dilinden çıkarak konuşma diline dönüşen kültürleri de ikincil sözlü kültür olarak tanımlarken en temel ayrımı *iletişim* olarak belirtmektedir.

Ölçer Özünel (2011: 53) ise masalarda geleneksel ile modern olmanın arasındaki giriftliği şöyle değerlendirir:

“Geleneksel olarak masal, öyle bir gösterim türüdür ki anlatıldığı ortama, hitap ettiği topluluğa ve de anlatıcısına göre sürekli biçim değiştirebilir. Masalın anlatıldığı ortam sinema olduğunda ise anlatıcı, bağlam ve dinleyici arasındaki ilişki farklı bir boyut kazanır. Geleneksel bir olguyu modern bir iletişim aracıyla birlikte sunmak birbirine karşıt iki unsurmuş gibi algılanabilir. Ne var ki, günümüzde yürütülen gelenek, modernleşme, köy ve kent tartışmaları birbirinin karşısında konumlandırılan ikili karşıtlar olmaktan çok iç içe geçmiş, yumaklar gibi ya da ikili birlikler gibi algılanmaktadır.”

Teknolojinin halk geleneğini ve kültürünü yok ettiğini savunan araştırmacılar ile halk geleneğinin bu ortamda yaşadığını savunan birçok araştırmacı bulunmaktadır. Bu araştırmacılardan Dundes (2006a: 16- 17), teknolojinin halk bilgisini yok ettiği iddiaları üzerine “A.B.D’ de halk bilgisi olmadığını ve endüstrileşmenin halk gruplarını silip süpürdüğünü iddia etmek anlamsız ve saçma olur. Belki köylülerin sayısında bir azalma vardır, fakat bu sadece halkı oluşturan bir grubun azalmasıdır. Gerçekte endüstrileşme, örneğin bilgisayar, halk bilgisi gibi yeni halk bilgisi yaratmaktadır” diyerek tam tersine yeni bir halk bilgisinin ortaya çıktığını vurgular. Masalın roman, hikâye, tiyatro, sinema gibi vakit geçirici bir tür olduğunu belirten Boratav (1982: 277), Dundes gibi düşünerek sanayileşmenin sebep olduğu bu durumda bile masalın işlevlerinin devam ettiğini belirtir.

Şimşek de (1990: 4) doktora tezinde; günümüzde, ilim ve teknolojinin ilerlemesi, hemen her eve, radyo ve televizyonun, hatta videonun girmesi, masallarımızdaki birtakım özellerin de kaybolmasına, yerine, bazı yeni unsurların girmesine sebep olmuştur, diyerek bu değişimin farkındalığını oluşturmuştur.

Özdemir (2015: 245) özellikle Türk sosyo-kültürel yaşamındaki değişmelerin en temel dinamiğinin televizyon olduğunu vurgulamaktadır. Bahsi geçen araştırmacıların belirttiği üzere hayatımıza yeni giren bu ortamlar, radyo, televizyon, bilgisayar ve nihayet internet; masal ve masal unsurlarının farklı ve yeni ama bir yönden de geleneksel özelliklerini barındırmaktadır. Bu nedenle, göz ardı edilemezler.

Dijital ortamlar; ses, görüntü ve yazı olarak üç farklı boyutta veya üçüne birden sahip şekilde ürünü sunabilme imkânı tanır. Titon'un (2009: 270) dijital ortamdaki her türlü bilgi ve aynı zamanda birbirilerine bağlantılarla bağlanan, doğrusal olmayan, post modern bir metin olarak tanımladığı ses, görüntü ve yazıyı aynı anda içeren hiper metinler; sanal dünyada multimedya ve hipermedya gibi farklı isimler verilen yeni bir bilgisayar temsili olarak belirtilmektedir. Sanal terimi de bu anlamda var olan, görülen metni ifade etmektedir. Titon (2009: 274- 275) sanal gerçekliği; bilgisayar başında bir metinle zihinsel düzlemde karşılaşan insanın deneyimleri üzerine dijital ortamdaki metinler yeniden üretilebilen, aynen çoğaltılabilen şeylerken, deneyim bu niteliklere sahip değildir, şeklinde karşılaştırmaktadır. Bu nedenle, dijital olan metnin tekrarlanabilme özelliği bir avantajken sözlü iletişim ortamındaki halk anlatısının anlatıldığı ana özgülüğü onu özel bir deneyim kılar.

Koven (2014: 119) “Stith Thompson, sinemayı hem masalları dağıtmayı sağlayan muhteşem bir araç hem de bir tür öykü anlatma olayı olarak görmüştür. Masala ilgilerini uzun süre önce yitiren çok sayıda yetişkinin beklemedikleri bir şekilde halkın hayal gücüne ilişkin bu filmlerden büyük zevk almıştır” demektedir. Buna göre Thompson, tek bir metnin aynı anda çok sayıda insana ulaşabilmesinden dolayı şaşkınlığa düşmüştür. Koven (2014: 122), Elizabeth Birds'ün popüler kültürün folkloru aktarıp aktarmadığı olgusu yerine belirli popüler kültür biçimlerinin folklorla benzedikleri için başarılı olduklarını düşünmeliyiz, görüşüne de yer vererek bu ürünlerin bir ölçüde yeni ürünler değil, halk ürününün yerini almış ürünler olduğunu vurgular.

Şirin (2007: 111), Boratav'ın (1982: 40) La Fontaine'den sonra hayvan masallarına kıymet kazandıran sanatkarın canlı resmin mucidi, Miki oyunlarının yaratıcısı Disney oldu, dediğini aktarır.

Arvas (2012: 357) “Toplumların artık anlatılmayan ve unutulmuş mitolojilerini, destanlarını, efsanelerini vd. sözlü gelenek ürünlerini kendi halkına sinema ve TV vasıtasıyla ulaştırmakta, böylece kendilerini diğer toplumlardan ayıran özelliklerini hatırlatmaktadırlar. Sinemalarda gişe rekorları kıran “Truva” ile “Yüzüklerin Efendisi” filmleri buna örnek gösterilebilir” diyerek halk ürünlerinin yerini alan ürünlere dair bilgiler vermektedir.

Kızıldağ (2016: 457) ise Batı sinemasının halk kültürü unsurlarına sıkça yer verdiğini aktararak “Batı kaynaklı filmlerde ‘Külkedisi, Rapunzel, Bremen Mızıkacıları vb.’ gibi

masallar, ‘Zeus, Hades, Thor, Loki vb.’ gibi mitolojik karakterler ve daha birçok sözlü anlatım unsuru birer hareket noktası olarak kullanılmakta, bu filmler aracılığıyla diğer toplumlara bir kültür aktarımı yapılmaktadır” der. Bu görüş önemli bir eksikliğe dikkat çekmektedir. Kültürün hem bu denli hızlı ulaşılabilir bir kaynak oluşu hem de toplumsal yaşantıdaki işlevleri doğrudan etkileyebilir olması, bireyin kendi kültüründeki gelenek unsurlarından ziyade kendisine hazır sunulanı cazip görmeye başlamasına yol açabilir. Bu durumda; Türk halk kültürü öğelerinin zenginliğinden yararlanılmaması, geleneksel masallarımızın tamamen yok olma tehlikesini beraberinde getirmektedir.

Geleneksel ile günümüz masal anlatıları konusunda en toparlayıcı yaklaşım, bizce Gökdemir’e (2008: 406) aittir. O, masal CD’leri, TV’de masallardan oluşan çizgi filmler ve masal kitapçıkları artmış olsa da hiçbiri sözlü kültürün yerini tutamamaktadır diyerek sözlü kültürdeki masalarda kültürel değerler, ailevi değerler, dil, anlatıcı dinleyici yakınlığı vb. birçok unsurun çocuk gelişimi açısından çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bakış açısıyla kaybolan ve unutulmuş; masal metninden ziyade, masal anlatma geleneğini içinde bahsi geçen değerlere yönelik işlevlerdir. Bir masal metni, çağın ihtiyaçları ve kullanılan araçları karşısında boyut değiştirerek belki farklı işlevler kazanmıştır ancak bu durum gelenekselden dijitale masalarda yer alan ve toplumumuz açısından önemli olan kimi değerlerin aktarılamaması anlamına da gelmektedir.

Ölçer Özünel (2011: 56), geleneksel kültürün aktarımında meydana gelen erozyonu şöyle niteler:

“Masalın bir ritüel yani gösterim olarak aktarıldığı geleneksel bağlamındaki saygınlık ne yazık ki çağdaş kentin sınırları içerisinde kendine yer edinemez. Dolayısıyla masal ritüel mekanı olarak kendine başka yerler aramak ve bulmak zorunda kalır. Ne var ki masalın kendine bulmak zorunda olduğu şey yalnızca yeni bir ritüel mekanı ile sınırlı değildir. Masal kendi coğrafyasındaki özgün haliyle zaten çağdaş kentte yer bulamayacağını bildiğinden kendine yeni kahramanlar ve taze kültürel kodlar da ithal etmek zorunda kalacaktır. Bu da geleneksel kültürün aktarımında daha şiddetli bir erozyona neden olur.”

Masalın dijital kültür içindeki yeri konusunda henüz bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Nitekim dijital ortamlarda masallar, genellikle fantastik ürünlerle birlikte anılırlar. Dolayısıyla her geçen gün yenilenen, çok hızlı popülerleşen ve tüketimin ön planda olduğu bu ortamın kendini anlamlandırma süreci devam etmektedir. Bir sinema filmini halkbilimi ürünlerinin sahip olduğu anonimlik, geleneksellik, güncellenebilirlik özelliklerini barındırdığı sürece masal metni olarak kabul ettiğimizde; yönetmenin, senaristin ve oyuncunun bağlamını hangi yöntemlerle

değerlendirmeliyiz? Dijital ortam içindeki masal ‘geleneksel anlatı özelliklerini çağın araçlarına bırakarak olağanüstülükler barındıran ve ortak hafızaya seslenen (anonim) dijital ortam ürünü’ olarak tanımlanabilir mi? Bu sorulara cevap verebilmek için dijital ortam çalışmalarına yer vermek ve bu ortamlarda yer alan halkbilimi ürünlerini bilimsel bir yöntem ışığında ve sınıflandırarak değerlendirmek gerekmektedir.

Masalın bu ortamlarda yeniden doğuşunu örneklendiren Ölçer Özünel (2011: 62), masalın kültürel birikim olarak ihtiyaçları karşılaması hakkında şunları kaydeder:

“Masalın bir gösterim olduğunu ve her anlatımda yeniden doğduğunu söyleyen performans kuramı takipçileri haklıdır; ne var ki aynı ifadeyi bu sorular ekseninde, “masal hangi biçimde ele alınır alınır yeniden doğar” diyerek ifade etmek de mümkündür. Kendine tüm dünyada milyonlarca okur ve izleyici bulan Harry Potter adlı kahramanın ünlü “felsefe taşı” Doğu’nun “gizemli” Binbir Gece Masalları’nda bulunmaktadır. Buradan, on yedinci yüzyılda Fransız Charles Mayers’in Cabinet de Fée adlı eserine aktarılmıştır. Harry Potter adlı romanın yazarı J. K. Rowling’in eserine gelene kadarki yolculuğu masalın söz- yazı-gösterim üçlüsü bağlamında takip edilmeye değerdir.”

Esasen Grimm kardeşler ile başlayan ve günümüze gelen sınıfsal, türsel ve kuramsal ayrılıkların bir benzeri bugünün teknoloji dünyasında da ele alınırken benzer aşamalardan geçmektedir. Filmi çekilen bir masal; senaristin, yönetmenin ve son olarak da oyuncunun bakış açısıyla izleyiciye/ dinleyiciye aktarılmaktadır. Performans teorisi, anlatıcının kendi dünyasını masala dâhil ettiğini kabul eder. Ancak anlık iletişim, olayın icra anında değil izleyicinin sabit bir anlatıya verdiği tepkiyi ölçebilir.

Sonuç olarak dijital kültür ortamlarında masal türüne ait özellikler, işlevler ve ona duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Öte yandan fantezi ve masala benzer düşsel yaratmalar ile fan-fiction ve kurgusal metinlerin halk kültürü ürünlerinin ortak özelliklerini taşıyabilirler bile masal türü olarak kabul edilip edilmeyeceği, tür ve sınıflandırma meselesini ortaya çıkarmaktadır.

2.2. MEDYA ORTAMINDA MASALLAR

Dijital ortamlar; radyo başta olmak üzere televizyon, sinema, bilgisayar, internet, akıllı telefonlar ve tablet, e-kitap okuyucu, bilgisayar ve konsol oyunları, çeşitli elektronik oyuncakları barındırırlar. Radyo, sinyaller aracılığıyla çalıştığı için tam olarak dijital sayılamaz. Ancak internet üzerinden erişebilirliği açısından sayısal verilerle ortaya konulmuş anlamına gelen *dijital* kavramı dâhilinde bu ortamda değerlendirilebilir. Dijital ortamlar; kitle iletişim aracı, sosyal medya araçları, uygulamalar, programlar vb. kullanıldığı araçlara göre isimlendirilirler. Her ortamın içerik denilen kendine has

ürünleri bulunmakta; masal, hikâye vb. halk kültürü unsurları ‘içerik’ olarak ‘anonimleşmekte’ veya ‘uyarlanmakta’dır.

Radyo yayınları ve 166 Alo Masal hattıyla başlayan masal yayınları, günümüzde başta animasyon fimleri olmak üzere çok boyutlu ortamlara doğru evrimleşmiş ve içerik, kullanıldığı ortamın özelliklerine uygun olarak şekillenmiştir. Örneğin resimlerin arka arkaya anlamlı bir bütün oluşturmasıyla bir araya gelen çizgi filmler; Türkçe Sözlük’te (2005: 100) canlandırmak anlamına gelen ve bilgisayar çizimleriyle hazırlanan ‘animasyon’lara evrimleşmiştir. Başlangıçta ‘.pdf’ gibi sadece görsel açıdan okunabilen e-kitaplar, ‘.epub3’ formatıyla görüntü, ses ve yazıyı içeren şekilde geliştirilmiştir.

Genel olarak dijital ortamlar adıyla belirtilmiş olan ve kullanılan aracın türüne göre isimlendirilerek çeşitlenen bu ortamın en önemli unsurlarından birisi, kitle iletişim araçlarını içinde barındıran medyadır. Radyo, televizyon ve ulusal ile yerel alanda hizmet veren gazeteler, dergiler vb. çeşitli kuruluşlar, medyanın yayın organlarını oluşturmaktadır. Bu yayın organlarında yer alan sinema, çizgi film, animasyon, anime, manga, televizyon dizileri vb. ürünler, medyanın yayınladığı başlıca kültür aktarım araçlarıdır. Kültürü barındıran unsur ise içeriktir. Bu araçlar içinde özellikle masal anlatımına en uygun türler; sinema, çizgi film ve animasyonlardır.

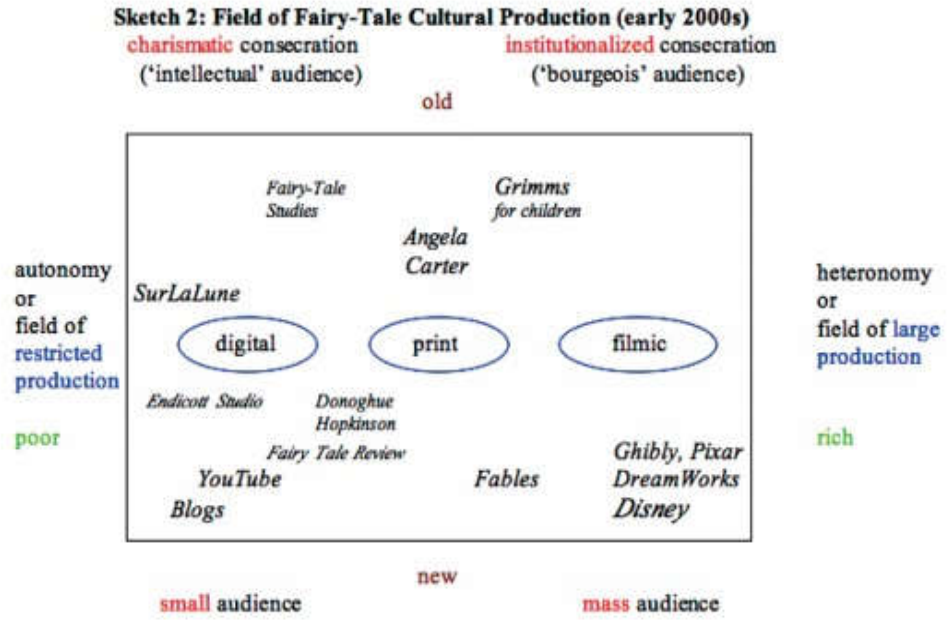
Özdemir (2008: 211) edebiyattan sinemaya yapılan masal uyarlamalarında, en çok çizgi film uyarlamaları yapıldığını belirtir. Tüzel (2009: 5) ise animasyonlarla ilgili olarak şunları kaydeder:

“Animasyon filmler ise kahramanlara her türlü özelliğin kolayca yüklenebildiği, kahramanların her şekle büründürülebildiği bir türdür. Bu yönü ile düşünüldüğünde animasyon filmler, masalın o sınırsız hayal gücüne ve imge dünyasına kolayca hizmet edebilecek niteliktedir. Hem animasyon filmlerde hem masallarda fantastik ve sınırsız bir dünya vardır. Masalın sınırsız hayal dünyası kelimeler ile sınırlanırken animasyon filmlerde ki sınırsız dünya görseller ile genişletilmiştir.”

Ayrıca animasyon filmlerde Tüzel’in (2009: 86) belirttiğine göre tıpkı masallarda olduğu gibi belirli giriş, geçiş ve bitiş kalıplarına sahiptir. Bunun yanında Şirin (2007: 112), Avcı’dan (1990: 133) aktararak çizgi filmlerin -bu bağlamda animasyon filmlerinin de- çocukları özellikle iyi birer tüketici haline getirebilme amacıyla tasarlanıp düzenlendiğini aktarır. Yaşama biçiminin, sosyal çevrenin, iletişimin, ekonomik yapılanmanın, üretim ve tüketim kalıplarının hızla değişmesi, yenilenmesi, klasik masalın gücünü zayıflatmıştır (Şirin, 2007: 103).

Masalların bir diğer önemli aktarımı zengin görsel araçlar vasıtasıyla sinema uyarlamaları sayesinde gerçekleşmektedir. Ancak belirtildiği gibi bu uyarlamalar, geleneği koruyucu değil yıkıcı özelliklere sahiptir. Zipes (2016: XIV), peri masalı filmlerini ‘herkese hitap eden bilinen bir hikâye yaratmak amacıyla video, film veya dijital ortama kaydedilen bir çeşit sinemasal temsildir’ şeklinde tanımladıktan sonra bu filmlerin kültürel tsunamiler olduğunu belirtir. Zipes (2016: 6) "Günümüzde Peri masalları filmlerinin net bir tanımı yoktur çünkü geleneksel halk masallarını film gibi araçlarla yeniden kullanmanın pek çok yolu vardır. Bu nedenle peri masalları zamanın sosyo- ekonomik koşulları bağlamında ele alınmalıdır" demektedir. Alıcı da (2014: 127) animasyon filmlerinin algı oluşturmaları açısından tüketime özendirilmeye yönelik haz kaynağı unsurları barındırdığını iddia eder.

Bacchilega (2013: iv) masal uyarlamalarını sinema açısından değerlendirdiği çalışmasının giriş kısmında aşk ve kişisel tatminin fantastik dünya içinde pek çok etkenlerle bir arada bulunduğunu belirtir. Kurbağa Prens masalını örnek veren Bacchilega bu masalın modern bir varyantında karakterlerin bayram, sevgililer günü vb. özel günlerde ‘ücretsiz’ alışveriş yaparak hediyeleşmesini, masalın ‘hediyeleşme ekonomisi’nin bir parçası haline getirilmesi anlamına geldiğini vurgular. Aynı masal içindeki bir sahne; manken gibi olan prenseslere, sonsuza dek mutlu bir fantezinin ‘tüketicisi’ olmasını telkin eder. Tüketiciyi ve tüketimi arttırmak için gösterilen bu tutum; televizyonlara, reklamlara, peri masallarına, şakalara ve şarkılara kadar nüfuz eder (Bacchilega, 2013: 2). Ürünlerin üretimi ve yayılımı açısından Bacchilega (2013: 15) Disney, Studio Ghibli, Pixar gibi uluslararası büyük şirketlerin Amerikan Endüstrisi tarafından domine edilmiş olup kitaplar, oyuncaklar, bilgisayar oyunları gibi birçok ürünün dağıtım hakkı bu firmalara aittir, demektedir. Bacchilega’nın (2013: 18) ‘fairytale web’ olarak adlandırdığı bu masallar, sadece interneti kapsamaz. Daha soyut ve metodolojik olarak ele alınır. Ona göre *fairytale web*’in iki amacı vardır: Tarihin yeniden kurgulanması ve bu türün kapitalizm, güç ilişkileri, sömürgecilik ve disiplinlerin kendi arasındaki mücadelelerinden kaynaklanan hedeflerinin belirlenmesi. Bacchilega (2013: 17) 2000’li yıllarda peri masallarından kültür üretimini ise şu şekilde gösterir:

Şekil 1

Bu şemayı ülkemizde yayınlanan ve bilinen masal ve masal uygulamaları açısından değerlendirdiğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Şekil 2

Bu tablo, düşük bütçeli ürünler ile geniş kitlelere ulaştırılan yüksek bütçeli ürünlerin hangi ortam ve bağlamlarda ele alındığını göstermektedir. Grimm ve Anderson masalları ülkemizde de en çok bilinen masallarken Keloğlan ve Türk masalları eski anlatılar olarak değerlendirilmektedir. Küçükbasmacı'nın (2009: 248) öğrencilerle yaptığı bir ankete göre öğrencilerin türler arasındaki farkları bilmediğini ve Shrek,

Kayıp Balık Nemo gibi çizgi film ve sinema ürünlerinin masalın yerini aldığı şeklinde okunabileceğini iddia etmektedir. Küçükbasmacı ardından sözlü kültür ortamından dijital ortama geçiş süreciyle ilgili şunları kaydeder:

“Öğrencilerin en çok bildiği on masaldan ikisi (Heidi, Pinokyo) roman, altısı ise Grimm masallarındandır. Masal çocukluk çağında daha çok sözlü kaynaklar yoluyla öğrenilirken, yaş ilerledikçe sözlü kaynakların yerini yazılı kaynaklar almaktadır. Masal anlatma giderek azalmakla birlikte devam etmektedir. Diğer türlere göre daha çok sayıda masal bilinmektedir” (Küçükbasmacı, 2009: 299).

Bu noktada Türkmen’in tespiti de çok önemlidir. Türkmen (2012: 152), Pepee çizgi filmi ve karakterinin Türk kültürünün aktarım aracı olarak faydanılması bilinciyle yapılan sistemli ilk örneklerden birisi olduğunu önemle vurgulamaktadır.

Dijital ortamdaki masallar ve masal uyarlamaları; özellikle çocuk tüketiciyi hedef alarak geleneksel anlatı metinleri, seslendirilmiş anlatı metinleri, görsel veya canlandırılmış anlatı metinleri formuyla bu ortamda varlığını devam ettirmektedir. Bunun yanında yetişkinler ve gençler için masallar, sözlü anlatının dışında ‘fantastik’ türlerin içinde karışık bir yapıda yer alan ‘hayalî’ olma özelliğinin devam ettirildiği bir tür olarak varlığını sürdürmektedir. Bu noktada Yıldırım (2005: 30), Todorov’un (1999: 48) fantastik ile olağanüstülüğün aynı şey olmadığını; olağanüstülüğün bilinmeyen, hiç görülmemiş, gelecek bir olayın karşılığı; fantastiğin ise dinleyicide gerçek bir dünya gibi algılatılması olduğu şeklindeki görüşünü aktarır. Kavramsal olarak düşünüldüğünde kurgusal evrenlerin oluşturulduğu fantastik dünyada, Harry Potter dünyasının kendisine ait bir masal kitabı (Ozan Beedle Masalları) bulunmaktadır.

2.3. MASALLARIN İNTERNET ORTAMINDA SUNUMUNA DAİR ÖRNEKLER

Masal metni bağlamından koparılmış bir içerik biçimiyle internet ortamında farklı türlerle birlikte sunulabilir. Bu tutum kimi zaman geleneği yıkıcı, kimi zaman geleneği yaşatıcı kimi zaman da bireysel etkinliklerle gerçekleşmektedir. Örneğin masalın karikatür olarak bir sunumunda Keloğlan, kıvrak zekâsıyla padişahın kızını elde etmeyi başarır. Ancak ondan sıkılınca yine kıvrak zekâsıyla ondan kurtulur. Bu karikatür, modern bir Keloğlan anlatısı olarak değerlendirilebilir. Günümüz kız- erkek ilişkilerinde ayrılıp boşanmalar daha fazla göz önünde olduğundan ve olağan karşılandığından,

Keloğlan eğer kıvrak zekâlı biriye padişahın kızını elde edebileceği gibi kolaylıkla da kurtulabilecek ve modern erkek tanımına uygun davranacaktır.⁵

Şekil 3

İnternet ortamında yer alan html metinler, internet sayfaları, Word, pdf, epub dosyaları gibi okuyucular, oyunlar, programlar, uygulamalar, filmler, videolar, resimler, fotoğraflar, sesli kitaplar, ses dosyaları vb. ürünlerin içeriği masal barındırabilir. Bunlar medyadan farklı olarak ulusal değil belirli bir kitleye veya dinleyiciye hitap etmeye çalışırlar.

2.3.1.Masal Barındıran İnternet Sayfaları

Masal barındıran internet sayfalarının ortak özelliği; görüntü, ses ve metin unsurlarını kullanarak anonim veya kişisel üretimlerle yayın yapmaya imkân sağlamalarıdır. Ancak yer verilen masal içeriklerinin birçoğunun kimden dinlendiği, nereden derlendiği bilgilerine yer verilmez. Bu da içeriğin doğrudan anonim olarak kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu sayfalara şu örnekler verilebilir:

1. The Uysal - Walker Archive of Turkish Oral Narrative (U-W ATON): Ahmet Edip Uysal ile Warren Walker tarafından oluşturulan Türk Sözlü Anlatı Arşivi'ne ait

⁵ Özer Aydoğan'ın hayranları tarafından Facebook'ta oluşturulmuş fan sayfasından alınmıştır. Daha detaylı bilgi için bakınız. Facebook. (t.y.) Erişim: 1.11.2016, <https://tr-tr.facebook.com/penguenozer/>

malzemelerin deşifreleriyle birlikte yayınlandığı Texas Tech University tarafından yayınlanan internet sayfasıdır.⁶

2. S. Thompson- Motif-Index Of Folk-Literature⁷

Stith Thompson'un motif indeksinin tam metninin yayınlandığı internet sayfasıdır.

3. Once Upon A Blog: Masallara dair haberler, fikirler, videolar, yayınlar içeren bir blog sitesidir.⁸

4. Masal Bu Ya: NTV Radyo programında Judith Liberman tarafından sunulan radyo programının geçmiş programlarının yayınlarının arşivini sunan internet sayfasıdır.⁹

Ayrıca, İnternet ortamında özellikle çocuklara yönelik Türkçe masal yayını yapan binlerce sayfa mevcuttur: <http://www.masalsitesi.com>, <http://www.masaldinle.com>, <http://www.masaldinle.org>, <https://www.masalcisite.com> vb.

2.3.2. Youtube.com Video Sitesinden Örnek Masal Kanalları

1. 'Pepee Masalları Kanalı'

TRT çocuk tarafından yayınlanan Pepee isimli çizgi filmde yayınlanan kurmaca masalların toplandığı bir video sayfasıdır.¹⁰

2. 'Adisebaba Masal Kanalı'

Grimm masallarının animasyona dönüştürülmüş versiyonlarına ait yayın yapan bir kanaldır.¹¹

3. 'Masal Ülkesi Kanalı'

Türk masallarını akademik çalışmalardan da aktararak seslendiren bu video kanalı, özellikle Türk masallarına ait giriş tekerlemelerine yer vermeleri açısından dinleyicilerin söz varlığına katkı yapmayı amaçlamaktadır.¹²

4. 'Turkish Fairy Tales Kanalı'

Türkçe masalları, İngilizce altyazıyla yayınlayan bir kanaldır.¹³

⁶ ATON. (t.y.). Erişim Tarihi: 20.04. 2017, <http://aton.ttu.edu/>

⁷ Motif Index Of Folk-Literature. (t.y.). Erişim: 1.2.2017, <http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>

⁸Once Upon A Blog (t.y.) Erişim: 5.4.2017, <http://fairytalenewsblog.blogspot.com.tr/>

⁹Masal Bu Ya (t.y.) Erişim: 5.4.2017, <http://www.ntvradyo.com.tr/PodcastDetay/29705/9xxmafjd/masal-bu-ya>

¹⁰Youtube. (t.y.) Erişim: 5.4.2017, <https://www.youtube.com/user/Dusyeri>

¹¹Youtube. (t.y.) Erişim: 5.4.2017, <https://www.youtube.com/user/adisebabaanimasyon>

¹²Youtube. (t.y.) Erişim: 5.4.2017, <https://www.youtube.com/channel/UCqcRDBmx-CcTTGEZsSKxvrA/about>

¹³Youtube. (t.y.) Erişim: 5.4.2017, <https://www.youtube.com/channel/UCIRQ3c1JCNoLc7WePHHZ2Zw>

5. ‘Masal Evreni Kanalı’

Nasreddin Hoca, Keloğlan, Hacivat ile Karagöz ile birlikte derlenmiş birçok Türk masalını seslendirerek sunan video kanalıdır.¹⁴

6. ‘Bizim Masallar’

İnternet ortamında masal geleneğini yaşatan Bizim Masallar kanalı, masalın çevrimiçi icrasına örnek gösterilebilir. Masalların anlatıcısı Figoş Abla, anlatılan masala uygun arka plan resimleriyle ve parmak kukla gibi çeşitli materyaller aracılığıyla anlatımını icra eder. Anlatıcı; jest, mimik ve güzel bir Türkçe kullanmaya çalışarak aynı zamanda masalın eğitimsel işlevini de yerine getirmeyi amaçlamaktadır.¹⁵

7. ‘Naz Müzik Kanalı’

Naz Müzik isimli yapımcı şirketi tarafından hazırlanan masal albümleri, satın alma seçeneklerinin yanında kendi ismiyle açılan bu kanalda yayınlanmaktadır.¹⁶

Youtube adlı video sitesinde bununla birlikte profesyonel veya amatör şekilde masal seslendiren, görsel unsurlarla destekleyen daha birçok kanal bulunmaktadır. Bu videolar, yayıncısı tarafından belirli aralıklarla yenilenmektedirler. ‘Masal Evi Kanalı’, ‘Sihirli Masallar Sesli Masal’, ‘Masal Dinle Kanalı’ vb. amatör Türkçe masal yayını yapan kanallar, yabancı dilde yayın yapan kanallara göre daha az kullanıcıya sahiplerdir. Bu noktada yabancı dilde yayın yapan kanalların kullandığı araçların daha profesyonel olduğu ve daha zengin (metin, ses, görüntü) içerik üretmekte olduğu gözlemlenmiştir. ‘T-Series Kids Hut’ kanalının 241.312 abonesi bulunmaktadır ve kanal binlerce masalın animasyonuna yer vermektedir.¹⁷ Bir diğer örnek, ‘Bedtime Story’ 128. 439 üyeye sahip olup Avrupa masallarını animasyona uyarlamaktadır.¹⁸

2.3.3. Google Play Store Üzerinden Erişilebilen Masal Uygulamaları

Google Play Store; android işletim sistemine sahip olan telefon, tablet gibi cihazlar için çevrimiçi uygulamalar sunan bir platformdur. Masalın icra özellikleri temel alındığında masalın işlevlerine en yakın ve erişme imkânı açısından en kullanışlı ortam olan Google Play Store’da çocuklar için oluşturulmuş ücretli veya ücretsiz masal uygulamaları yer

¹⁴Youtube. Erişim:5.4.2017, <https://www.youtube.com/channel/UCTCX9NZkfOMtlwstydhamfg/playlists>

¹⁵Youtube.(t.y.).Erişim:5.4.2017, <https://www.youtube.com/channel/UCIgL9Hinroowaac0SarzdCg/playlists>

¹⁶ Youtube. (t.y.). Erişim:5.4.2017, <https://www.youtube.com/user/nazmuzikyapim/about>

¹⁷ Youtube. (t.y.). Erişim:5.4.2017, <https://www.youtube.com/user/kidshut>

¹⁸ Youtube. (t.y.). Erişim:5.4.2017, <https://www.youtube.com/user/story/featured>

almaktadır. Bu uygulamalar; android, OİS, Symbian gibi işletim sistemlere sahip akıllı telefon ile tablet bilgisayar gibi araçlarla internet üzerinden indirilebilmektedirler. İndirilen bu uygulamalar, özellikle çocuklara hitap edecek şekilde tasarlanmış olup etkileşimli kitap, sesli kitap, zenginleştirilmiş kitap, oyun vb. birçok formatlarda sunulmaktadır. Mart 2017 itibariyle masal üzerine en çok yayın yapan geliştirici Miraysoft¹⁹’tur. Bu üretici, her biri ortalama 100.000 kullanıcı tarafından indirilen ‘Sesli Masallar (İnternetsiz)’ ile ‘Keloğlan Masalları’ isimli iki masal uygulaması yayınlamaktadır. Bir diğer Türkçe uygulama olan ‘Masalcı: Masal dinle ve oku’nun indirilme sayısı 50.000 ile 100.000 arasındadır.²⁰ ‘Harika Peri Masalları’ isimli uygulama ise 100.000 ile 500.000 arasında kullanıcı tarafından indirilmiştir.²¹ Bu uygulamayla popüler kültüre ait evrensel masallar, mini oyunlarla birlikte sunulmaktadır. Masal metinleri ise tiyatro oyuncularından seslendirilmektedir. Aynı uygulamanın İngilizce ve Rusça sürümleri de bulunmaktadır.

Her uygulamanın altında ‘Kullanıcı Yorumları’ kısmı bulunur. Bu yorumlardan, masal çalışmalarına ve masalların günümüzde nasıl algılandığına dair çıkarımlar yapmak mümkündür. Örneğin S.Ç. isimli bir kullanıcı, uygulamaya beğeni puanı olarak 5 üzerinden 5 vermiş ve şunları belirtmiştir:

“Ş.Ç. 23 Nisan 2016: Bu uygulamaya çok beğendim ancak aynı hikayeyi uç beş defa izlemekten sıkıldım niye uç beş kere izledin dersin obur hikayeye geçmek için ama hikaye gerçekten çok güzeldi bayıldım kuzenimlede izliyoruz saten”

Aynı uygulamaya S.G. isimli kullanıcı 5 üzerinden 4 puan vererek şöyle değerlendirmektedir:

“S.G. 27 Ağustos 2016: Kızım çok beğendi ve eğitici kitaplar... Bugün yeni bir kitabın kilidini açacaktık malesefki kasadan jetonu az verdi... jeton almak bu kadar zor olmamalı 2 haftadır aynı kitabı okuyoruz...”

Bu ve gözlemlenen daha birçok yorumun güvenilirliği tartışmaya açıktır. Kimi uygulamaların (özellikle az kullanıcıya bulunanların) yayıncıları, uygulamayı özendirmek amacıyla kendi ürünlerine olumlu yorumlar yapabilirler. Genel gözlemlerden anne ve baba olan kullanıcıların çocuklarını uyutmak veya birlikte vakit geçirmek için bu uygulamaları telefonlarına indirdiği anlaşılmaktadır. Birçok ebeveyn, bu uygulamaların gelir kazanmak için araya koyduğu reklamlardan şikâyetçidir. Ancak

¹⁹ Google Play Store. (t.y.). Erişim: 5.4.2017, <https://play.google.com/store/apps/developer?id=Miraysoft>

²⁰ Google Play Store. Erişim: 5.4.2017, <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.arneca.masalci>

²¹ Google Play Store, (t.y.). Erişim: 5.4. 2017, play.google.com/store/apps/details?id=com.amayasoft.bookstorem4.tr

reklamları kaldırmak veya daha çok içeriğe erişebilmek için belirli bir ücret ödenmesi gerekmektedir. İçerik olarak incelendiğinde Türkçe masal uygulamalarının çoğunda evrensel kültüre ait popüler masallara yer verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca “Fairy tale, tales” gibi yabancı terimler arandığında çıkan sonuç, yabancı dilde yayınlanan uygulamaların kullanıcı sayılarının Türkçe masal uygulamalarına göre çok daha fazla olduğudur. Kullanıcı sayısı da daha fazla olan bu uygulamaların ortak noktası, masal metinlerinin oyunlaştırılarak zenginleştirilmesidir.

Android uygulama sektörünün ne kadar büyük bütçelere sahip olduğu göz önünde tutulursa çok dilli yayın yapan kimi uygulamaların, Türk kültüründe var olmayan imgeleri ve hayalleri barındırdığı bir gerçektir. İsmine yer vermek istemediğimiz bir geliştirici, bebeklere ve çocuklara yönelik animasyonlu uygulama yayınlamakta olup bu uygulamaların ortak teması ‘Çılgın Havuz Partisi’, ‘Havalı Makyaj Mağazası’, ‘Popüler Ol’, ‘İlk Sevgilim’ gibi tüketime özendirici ve çocukları yönlendirici içerikler barındırmaktadır. Uygulamaların ortak noktası ise masal kitapları da dâhil olmak üzere etkileşimli (oyunabilir, okunabilir, izlenebilir ve dinlenebilir) birçok unsuru bir arada sunmasıdır. Çoğu 500.000 ile 1.000.000 kullanıcı tarafından indirilmiş bu uygulamaların kullanıcı yorumlarında Türk çocuklarının yer verdiği ifadeler özellikle araştırmaya değerdir. Bir uygulamanın sonunda geliştiricinin adresi, e-postası, kaç kişi tarafından indirildiği gibi bilgilere de yer verilmektedir. Örneğin uygulamalardan birinde uygulama içi bir ögenin fiyatı ₺2,40-₺9,60 olarak belirtilirken yayıncısının adresi Tel Aviv olarak yer alır ve geliştiricinin e posta adresine yer verilir.

Türk dünyası gelenek ve kültürlerine örtüşmeyen ve Türk çocuklarına zararı dokunacak içeriklerden bir diğer uygulama, 1.000.000 ile 5.000.000 kullanıcı tarafından indirilmiştir ve ortaokul ile lise çağındaki gençlere şu telkinler verilmektedir:

“Kendi lise hayatını yaşa. Erkeklerle tanış, onlarla ilk kez buluş, hatta bir erkek arkadaş edin! Arkadaşını dansa götür. Balo kraliçeliğini kazan! Alışveriş merkezinde çalış, dolabına en son moda ürünlerini koy, buluşmalara ve özel etkinliklere git” vb.

Buraya kadar aktarılan ürünlerde var olan bir diğer önemli sorun, kullanılan dilin bozukluğudur. Geleneksel masallar; anlatıldığı bölgenin dil ve ağız özelliklerini, kültürel ve toplumsal anlamlarını barındırarak dinleyicinin dil kullanımını geliştiren ve Türkçenin söz varlığını koruyan ürünlerken bu ortamda yayınlanan masalların; dil ve ağız özellikleri yönünden karmaşık, çok dilli ve sözdizimsel bozuklukları içeren bir yapıda olduğu görülmektedir. Ayrıca bu uygulamalar, Türkçe karakterleri de ihtiva etmemektedir.

2.3.4. Filmler ve Diziler

Amerikan film endüstrisinin son yıllarda üzerine eğildiği konuların başında masal veya masalımsı (fantastik) filmler gelmektedir. Güzel ve Çirkin (2017), Küçük Denizkızı (2017), Ormanın Kitabı (2016), Sindirella (2015), Pan (2015), Malefiz (2014), Hansel ve Gretel (2013), Pamuk Prenses ve Avcı (2012), Shrek(2001) bu filmlerden birkaçıdır (Zipes, 2016 5). ‘Once Upon A Time’ isimli yabancı dizi ise Pamuk Prenses, Uyuyan Güzel, Pinokyo, Alaaddin vb. birçok masalı bütünlük içinde barındıran fantastik kurgu dizisidir (Zipes, 2016 5).

Türk sinemasında ise özellikle 1970’li yıllarda masal uyarlaması filmlerin çekildiği görülür. Masal temalı filmler arasında en başarılı olanlardan birisi Keloğlan serisidir. 70’li yıllardaki masal temalı filmler şunlardır:²²

Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler – 1970 (Yönetmen Ertem Göreç)

Keloğlan Aramızda 1971 (Yönetmen Sırrı Gültekin)

Sinderella Külkedisi 1971 (Yönetmen Süreyya Duru)

Ayşecik ve Sihirli Cüceler Rüya Ülkesinde 1971 (Yönetmen Tunç Başaran)

Binbir Gece Masalları 1971 (Yönetmen Ertem Göreç)

Sinderella Saraylar Meleği 1971 (Yönetmen Aram Gülyüz)

Ali Baba ve Kırk Haramiler (1971) (Yönetmen O. Nuri Ergün)

Keloğlan 1971 (Yönetmen Süreyya Duru)

Keloğlan'la Can Kız 1972 (Yönetmen Metin Erksan)

Ben Bir Garip Keloğlanım 1976 (Yönetmen Süreyya Duru)

Türk sinemasında daha birçok masal uyarlaması film bulunmaktadır. 1970’li yıllardaki bu masalların özelliği masal konulua sinema tarihimizin ilklerini barındırmasıdır. Ayrıca günümüzde TRT Çocuk kanalında ‘Masal Kitabı’ adlı dizi- program, her gün saat 21.15’te masal yayını yapmaktadır.²³

2.3.5. Hayran Kurguları

Yıldırım’ın belirttiği sözlü gelenek ürünlerinin özellikleri ve de Bascom tarafından ortaya konan halkbiliminin en önemli dört işlevi; dijital ortam “halkı”nın ortaya koyduğu ürünlerle çoğu yönden benzeşmektedir. Geleneksel masalın barındırdığı olağanüstülük, modern masalarda popüler bir anlatı unsuru olma özelliği kazanmıştır.

Fantastik edebiyat alanında bir yazarın kurgusu olan Harry Potter, okuyucuları tarafından anonimleştirilerek yeniden üretilmeye, günlük yaşantının bir parçası olarak

²²Türk Sineması Araştırmaları, (t.y.). Erişim: 2.4. 2017, <http://www.tsa.org.tr>

²³ TRT. (t.y.). Erişim: 1.4.2017, <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=18861>

sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bu öykülerin en önemli özelliği, bir hayran tarafından anonim olarak ortaya konulmasıdır. Fan- fiction olarak bahsedilen ve hayran- kurgu olarak çevirebileceğimiz bu tür, tıpkı sözlü gelenekte masalın dağılımı gibi anonim olarak yayılır. Okuyucunun yeniden üretimidir ve bir metnin ölü değil yaşamakta olduğunu ortaya koyan kültür aktarım aracıdır. Ancak anonim olmasının tek sebebi hayranlık değildir. Telif hakkı da kullanıcıları engelleyen önemli bir faktördür. Sadece Harry Potter'in dünyada 643.000'den fazla hayran- kurgusu bulunmaktadır.²⁴

Sonuç olarak yazılı veya sözlü edebî bir eserin değeri; okuma sırasında veya bitirildiğinde değil, onunla yaşamaya başlayınca ortaya çıkmaktadır, diyebiliriz. İcra gerçekleşirken kurulan hayal ile icra sonrasında bireyin o metin içinde yaşamaya başlaması farklı iki hayal türüdür. Günümüzde televizyon, internet vb. kitle iletişim araçlarıyla görsel bir kültür oluşmakta ve masal gibi anlatıların karakterleri dijital olarak çizilmektedir. Bu durum; bireyin hayal gücünü kısıtlamak yerine çok daha fazla hayal kurmasına, hatta hayal- hakikat çatışması yaşamasına sebep olabilmektedir.

Son olarak Türk gençlerinin internette fan-fiction, creppypasta, wattpad vb. ortamlarda kimi gelenek ürünlerini bilinçsizce yeniden üretmeleri, sözlü kültür ortamında anlatılan masalların ardından dolan boşluğa ve ona ve onun işlevlerine duyulan ihtiyaca örnekler teşkil etmektedir.

2.3.6. Masal Karşıtı Söylemler

Sinema sektörünün en son eğilimi bahsedildiği üzere masal ve masal uyarlamaları üzerinedir. Özellikle uyarlamalar; sinemaseverlerin ve fantastik kurgu hayranlarının ilgisini çekmesi nedeniyle popülerleşme eğilimi göstermektedir. Bu tutum; masal ve masal metinlerine karşı popülist söylemler geliştirilmesine ve masal metinlerinin kimi yönlerden eleştirilmesine yol açmaktadır. Örneğin sosyal medyada “Pamuk Prenses ve Ardından Yatan Gerçekler” veya “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Masalının Orijinal Hikâyesi”²⁵ başlıklarıyla dolaşan bir video-metin, kullanıcıların yoğun ilgisini çekmektedir. Turgut Yüksel'in Ot Dergisi 16. sayısında yayımlanan “Sekizinci Ölümçül Günah” başlıklı köşe yazısından aktarıldığı belirtilen bilgilere göre; Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalı, Jacob ve Wilhelm Grimm'in Frankfurt'ta Rudi Völler isimli bir

²⁴Harry Potter Fan Fiction. (t.y.). Erişim: 1.4.2017, <http://www.harrypotterfanfiction.com/>

²⁵ Ekşi Sözlük. (t.y.). Erişim: 6.4.2017, <https://seyley.eksisozluk.com/pamuk-prenses-ve-yedi-cuceler-masalinin-orijinal-hikayesi>

bankere sattığı erotik hikâyelerden birisidir ve yedi cüceler aslında yedi büyük günahı temsil etmektedir.²⁶

Masalların internet ortamında dedikodu ve söylem malzemesi olması bununla sınırlı değildir. Youtube, Facebook, blog tarzı internet sayfalarında ‘Masalların Gerçek Yüzleri’, ‘Sonsuza Dek Mutsuz Masalların Ardındaki Gerçekler’²⁷ şeklinde başlıklarla sunulan birçok içerik yayınlanmaktadır.²⁸ Bu içerikler, genellikle kaynak verilmeden ve verilmek istenen iletiye göre şekillenmekte ve içeriklerden gizli anlamlar çıkarılarak yeni bir mitik söylem ve komplo teorisi üretilmeye çalışılmaktadır. Ancak söylem tektir, masallar hiç de bize anlatılanlar gibi değildir.

Teknolojik ve dijital ortamları yüzeysel olarak ele aldığımız bu çalışma kapsamında daha birçok ortam ve kültür unsuru örnek gösterilerek detaylı olarak incelenebilir. Konunun kavramsal bütünlüğünü tanımlamak amacıyla verilen bilgiler değerlendirildiğinde, bu ortamların yeni olduğu ve anlamlandırma sürecinin devam ettiği söylenebilir. Öte yandan farklı kültürler; doğrudan veya yeniden üretilmiş bir şekilde, kendi kültür unsurlarını bu ortama aktararak kültürel yozlaşmayı engellemeye çalışmaktadır. İnternet ortamında yaptığımız gözlemlerden biri de günümüzde Türk çocuklarının Kore ve Japon yayınları olan anime ve manga ürünlerine hayran olduğu, kültürel olarak bu ürünlerden oldukça etkilendiğidir. Türk gençleri; Dilaremcengi, Bengiboz, Bey Börek, Akkavak Kızı, Fatmacık ve Yusufçuk yerine Pamuk Prens, Külkedisi, Bremen Mızıkacıları gibi evrensel kültüre mâl olmuş masalları daha iyi bilmekte; okula giden öğrenciler, sırt çantalarından kalemiğine kadar birçok tüketim eşyasını, bir bakıma metni giyerek metnin anlamını yeniden üretmektedirler. Bu noktada Çıblak (2008: 44) tarafından ortaya konulan “Bize düşen görev teknolojiyi reddetmek değil, ondan olumlu anlamda yararlanmak ve insanımızı da bu yönde bilinçlendirmek; geleneksel kültürümüze bağlı ancak yeniliklere de açık bireyler yetiştirmektir” görüşü dikkate alınmalıdır.

Dijital ortamlar ve özellikle internet -şimdilik- yapay mekânlardır. Kesmecî’nin (2012: 45- 50) internetteki masal siteleri konusunda hazırladığı yüksek lisans tezinde değerlendirilen masal sitelerinin neredeyse tamamı bugün kapanmıştır. Dijital ortamda

²⁶ Of Pof, (t.y.). Erişim: 7.4.2017, <https://ofpof.com/merak/pamuk-prens-o-kadar-da-masum-degilmis/1>

²⁷ Sabit Fikir, (t.y.). Erişim: 7.4.2017, <http://www.sabitfikir.com/dosyalar/sonsuza-dek-mutsuz-masallar-ardindaki-gercekler>

²⁸ Onedio, (t.y.). Erişim: 8.4.2017, <https://onedio.com/haber/masallar-original-hallerinden-10-korkunc-detay-319324>

yayın yapan internet sayfası gibi bir ortamın yıllık sunucu ücreti (hosting) ödenmediği takdirde sayfa veya ürün silinebilir ve yayından çekilebilir. Sözlü gelenekte yer alan bir masal ise yüzyıllarca yaşayabilir. Bu nedenle, dijital ürünler tüketilmek için sunulurlar. Ayrıca internetin ve elektriğin olmadığı bir mekânda bu ortamın bütün kuralları geçersiz kalacaktır. Bu bağlamda internet, kendi kültürüyle var olmaktadır.

Masal konusuna dönecek olursak onun asıl yapısı, insanın kültürel varlığıyla ortaya çıkar. Başlı başına karmaşık bir varlık olan insan, gereksinimlerini karşılamak için iletişime ihtiyaç duyar. Mitler, destanlar, halk hikâyeleri ve masalların geçirdiği kültürel aşamalar; insanlığın geçirdiği ortak dönemlerin bir sonucu şeklinde tasavvur edilir. Dolayısıyla masal ne sadece belirli yapısı olan bir anlatı ne sözlü anlatı ne de belirli bir coğrafyanın kültürel unsurudur. Masal bunların bütününden ortaya çıkan bir icradır. Bu icra; geçmişin iletişim, basın vb. araçlarının olmadığı devirlerde uzun kış gecelerinin, köy odası sohbetlerinin vazgeçilmez unsurudur. Masal metni sadece nostaljik bir özlemle ele alındığında, kendi yapısının getirdiği bağlamından koparılmış olur. Bugün için geleceğin geleneğini yaşayanlar; sıcak sobanın üzerine konan portakal kabuğu kokusunun, cızırdayan kestanenin ve anlatılan masalların nağmeleriyle bu ortamı yaşamış her birey, hafızasında toplumsal bağı güçlendiren ve geleneğine ilgi uyandıran bir merak ve özlemle o günleri yâd ederler. Gelenek diye adlandırdığımız bu duyguya duyulan özlem, halk yaşantısının o günkü heyecanına ortak olunması açısından çok kıymetlidir. Halk kültürü içinde bir genç kızın yavuklusuna dokuduğu bir mendilin ‘Seni seviyorum, Beni babamdan iste’ vb. birçok edebî anlam taşıdığı gerçeği Türkoloji ve halk edebiyatı alanının içinde yer bulamazsa; geleceğin geleneğini yaşayan bugünün yetişkinleri, kendi heyecanlarını değil tüketici ürünlerinin nostaljik hezeyanlarını miras bırakacak demektir.

2.4. MASALLARIN TIP ALANINDA KULLANIMI

Masallar eğitim ve öğretim yönünden birçok işleve sahiptir. Bu anlamda verdiği iletilerle bireyler üzerinde bilişsel, psikolojik, sosyal ve ahlakî etkiler bırakmaktadır. Korkmaz (2010: 40), masalların bilişsel gelişime olan etkisini “Çocukların, mantık kurallarına uygun düşünmeye başladıkları, somut işlemler dönemine girmeleriyle birlikte; masallar, eğitim araçları olarak yeni anlamlar kazanırlar” diyerek açıklar. Masallarla toplumsal hayatın gerekliliklerini de öğrenen birey, psikolojik anlamda rahatlamak için de masala başvurmaktadır. Bu noktada çocuk travmaları klinik

psikologu olan Dr. Ricky Greenwald²⁹, masalları psikotravmatik olay ve vakalarda yaratıcı sanat atölyelerinde kullanılabilir bir unsur olarak değerlendirmektedir. Onun oluşturduğu "Bir Peri Masalı" modeli, travma sonrasında yapılacak psikolojik yardımlarda kullanılmaktadır. Terapistlerin izlemesi gereken yol ve yöntemler masal bileşenleri ile temsil edilerek; travmanın hangi adımlarla izlenebileceği ve tedavi edileceği tespit edilmeye çalışılmaktadır³⁰

Masallar, kültürel bellekteki anlamları sayesinde tıp terimlerinin tanımlanmasında da rol oynarlar. Dr. George Thompson³¹ Pamuk Prenses'in ölümünün 'Listeria Monocytogenes' isimli elmalarda da bulunan bakterilerden biri olabileceğini söyleyerek 'menenjit ve koma haline gelene kadar karmaşa ve sersemliğe sebep olur' şeklinde tanımlar. Eğer bir öpücük antibiyotikal bir madde barındırıyorsa bu bakteriyi öldürmektedir. Tıp dilinde bu duruma *Pamuk Prenses Sendromu* adı verilir. Vücudun her yerinde veya belirli bölgelerinde aşırı miktarda kıl büyümesini ifade eden Hipertrikoz, *Kurtadam Sendromu* olarak bilinir. Belki de bugün yeni tanımlamaya başladığımız kimi hastalıklar, geçmiş dönem yaşantılarında farklı anlamlandırılmaktaydı. Fil hastası olan birisi ağaç şekline dönüşmüş biri olarak tasavvur edilmekteydi. Genetik olarak tek gözle doğmuş birisi kendisine yöneltilen davranışlarla hırçın bir karaktere sahip olmuş veya Tepegöz şeklinde adlandırılarak anlatılara konu olmuştu.

²⁹ A Fairy Tale Model, (t.y.). Erişim: 27.04.2017, <http://www.childtrauma.com/blog/fairy-tale/>

³⁰ Arka Bahçe, Erişim: 7.04.2017,

<http://www.arkabahcepsikoloji.com.tr/file/130/272/265/36/#.WM1Ayc-LTIW>

³¹ LiveScience, (t.y.), 27.04.2017, <http://www.livescience.com/34047-fairy-tale-stories-science.html>

3. BÖLÜM: ÇANKIRI'NIN SOSYO- KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

3.1. ÇANKIRI'YA DAİR GENEL BİLGİLER

3.1.1 Çankırı'nın Tarihi

Çalışmanın bu bölümünde amacımız genel hatlarıyla Çankırı'nın geçmişindeki temel bilgileri ortaya koymak ve sosyal, ekonomik, kültürel dinamiklerini tarih bağlamıyla ilişkilendirmektir.

Çankırı ilinin kuruluşu milattan önceki yıllara dayanmaktadır. Bu bölgede daha önce Hititler, Frikyalılar, Persler, Makedonlar, Paflagonlar, Galatlar, Romalılar, Bizanslılar ve nihayet Selçuklu ile Osmanlı devletleri hüküm sürmüştür. Yerel araştırmacılardan Bahattin Ayhan (1998: 52) Çankırı'da ilk yerleşim hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte özellikle Hitit dönemi kalıntılarının dikkat çektiğini vurgulamaktadır. Bunlardan İnandık Höyüğü M.Ö. 1200 ile tarihlenmiş son tunç çağına ait yerleşim birimidir. Çankırı'nın Şabanözü Karakoçuş Köyü sınırları içinde MÖ. 2000 yılına ait olduğu söylenen Aslan Heykelleri yer almaktadır. Uslu (2005: 8) yerel bilgilerden Çankırı bölgesindeki ilk yerleşimin Hititler zamanında olduğunu belirterek adının bu tarihlerde adı “keçi” anlamına gelen “Gangra” olduğunu söyler. Bazna (2014: 25) ise Gangra/Germanikopolis ismi hakkında “Wilson'a göre Gangra kelime olarak “keçi” anlamına gelmekte olduğunu belirtir.

Çankırı'nın Türk toprakları olması Karatekin Bey'in fetihleriyle başlamıştır. Onunla beraber Feslikan, Çağa, Doğan, Şeyh Bahaeddin ve Umurbey gibi komutanlar bu amaç doğrultusunda fetihlere katılmışlardır. Ayhan (1998: 99) Danişmendname'de adı Mankuriyye olarak geçen Çankırı'ya; Horasan'dan gelip Çankırı kalesine ilk Türk bayrağını diken İmanlı Baba'nın da yardımıyla 1080'de Atkaracalar ilçesine Karacalarlı boyunun, Kurşunlu ilçesine Yazır ve Comart boylarının, 1082'de Yapraklı ilçesinin Türkler tarafından fethi ile Eldivan'a; Gölezkayı ve Hisarcıkayı'ya da Kayı boyu mensuplarının yerleştiklerini söylemektedir. Aydoğdu (2011: 2); 1071 Malazgirt zaferi sonrasında Anadolu'da daha kolay yerleşme imkânı bulan Türkler, ciddi kuvvetlerle karşılaşmadan Anadolu içlerine kadar ilerlemişlerdir, demektedir. Buna göre Çankırı, Emir Danişmend'in kumandanlarından Emir Karatekin (Karatigin) tarafından 1082-1083 yıllarında fethedilmiştir. Emir Karatekin 1082 yılında Çankırı'yı aldıktan sonra

fütuhâtını sahile doğru genişletmeye başlamış ve Sinop ile Kastamonu'nun fethinden sonra 1084 yılında Çankırı'yı kendi adıyla anılan beyliğin başkenti yapmıştır (Turan, 2005: 86). Bu beylik, I. Haçlı seferi sonrasında Danişmendlilere bağlı olarak varlığını sürdürmüştür (Ayhan, 1998: 101). Emir Karatekin'in türbesi bugün Çankırı'nın merkez noktasındaki tepede yer alan ve Hititler tarafından inşa edildiği söylenen kale sınırları içerisinde yer almaktadır. Ayhan (1998: 105), bu kalenin bugün kalan kalıntılarının Bizans harcı olduğunu aktarmaktadır.

Karatekin'in ölümünden sonra Danişmendlilerin taht kavgaları yüzünden tekrar Bizans'ın eline geçen Çankırı, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mes'ud tarafından kurtarılarak o tarihten bu yana Türk vatanı haline gelmiştir (Keleş, 1986: 9). Alaeddin Keykubat döneminde Atabey Cemâleddin Ferruh'un emirliği sırasında Çankırı'da Taşmeciitte bulunan Darüş-şifa'nın inşa edilmesi Çankırı'nın önemli tarihî yapılarından biridir (Keleş, 1986:9).

Danişmendlilerden sonra Çobanoğulları, Pervaneoğulları, Ahi Devleti, Candaroğulları, İsfendiyaroğulları ve nihayet Osmanoğulları gibi farklı beyliklerin kontrolüne giren Çankırı, 1416 yılında Kastamonu'ya bağlı bir sancak olarak Osmanlı'ya dâhil edilmiş, 1464'de Kasım Bey öldüğünde Osmanlı topraklarına katılmış ve sancak olmuştur (Ayhan, 1998: 113- 128; Keleş, 1986: 10).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde adı Kangırı Sancak Beyliği olan Çankırı doğu ve batı seferlerinde askerî üs olarak kullanılmıştır (Ayhan, 1998: 150). Kanunî döneminde planı Mimar Sinan, inşaatı kalfası Sadık Kalfa tarafından inşa edilen Büyük Cami ise şehrin önemli yapılarından birisidir (Ayhan, 1998: 156). Kanunî'nin Doğu'ya yapılan İran Seferi sırasında Büyük Cami'nin (1522- günümüz) olduğu yere büyük bir külliye yapılmasını ve geri döndüğünde camiyi açacağını emrettiği ancak halkın külliyenin yapımını bitirip kullanmaya başlamasıyla Kanunî'nin buna kızıp bütün müstemilatın yıktırıldığı ancak bugünkü Büyük Cami'nin ayakta kaldığı halk arasında dolaşan olumsuz söylentilerdendir. 1579 yılına gelindiğinde Çankırı sancağının toplam nüfusu 175.000 civarındadır (Kankal, 2011: 118).

Türk fütuhâtının ve yerleşimlerinin Çankırı'da en önemli göstergelerinden birisi yer isimleriyle kendini gösterir. Çankırı ili sınırları içerisinde günümüzde de Türk boylarının isimlerini taşıyan köyler varlığını sürdürmektedir: Kayı, Kınık Hasan, Bayındır, Yenice Bayındır, Çavundur, İğdır, Dodurga, Beydili, Salur, Afşar, Büğdüz,

Yuva, Kınık vb. bunlardan birkaçıdır (Ayhan, 1998: 20). Aydoğdu (2011: 16- 20) Çankırı ili ve çevresinde 1530 yılına ait Kengırı Livâsı Tapu Tahrir Defterlerine göre “Kayı boyuna ait 6 yerleşim yeri, İğdir boyuna ait 2 yerleşim yeri, Bayındır boyuna ait 2 yerleşim yeri, Avşar boyuna ait bir yerleşim yeri, Eymür’e ait 2 yerleşim yeri, Kınık’a ait 2 yerleşim yeri, Yuva boyuna ait 2 yerleşim yeri, Büğdüz’e ait 1 yerleşim yeri, Yazır’a ait 1, Çavundur, Ala-Yuntlu, Salur ve Dodurga boylarına ait birer yerleşim yeri görüldüğünü belirtmektedir.

Geçmişte Çankırı’yı ziyaret eden seyyahlar da Çankırı tarihi ile ilgili birçok bilgi sunmaktadır. Toruk (2008: 18) Evliya Çelebi’nin “...yol üzre ayende ve reveden misafirhane hanelerinde buldukları rahmettir...” dediğini belirterek köy odalarının tarihî varlığına işaret eder.

Toruk (2008: 22) 1808- 1809 yılları arasında Koçhisar’dan (İlgaz) geçen İngiliz temsilcisi Morier’in ise “Kent halkı akşamları kahve içerek sohbet etmeyi bir gelenek haline getirmiş. Yemekte bize biraz çorba ile bal verdiler” dediğini aktararak Morier’in Karacalar’dan geçerken “Karacalar, ağaçsız kıraç bir yer. İnsanların kazançları az olduğu için olmalı ki büyü gibi batıl şeylere inanıyorlar” dediğini belirtmekte ve halk yaşantısı hakkında önemli ipuçlarını aktarmaktadır.

3.1.2. Çankırı’nın Demografik ve Ekonomik Yapısı

Orta Anadolu’nun kuzeyinde, Kızılırmak ile Batı Karadeniz ana havzaları arasında yer alan Çankırı, 40° 30’ ve 41° kuzey enlemleri ile 32° 30’ ve 34° doğu boylamları arasındadır. Batıda Bolu, kuzeybatıda Karabük, kuzeyde Kastamonu, doğuda Çorum ve güneyde Ankara ile Kırıkkale’nin komşusudur. Karadeniz iklim kuşağından İç Anadolu Bölgesine özgü kara iklimine geçiş kuşağında yer almasına rağmen Çankırıda İç Anadolu’ya özgü iklim hâkimdir. Merkez, İlgaz ve Yapraklı ilçelerinde kışlar serin, yazlar ılık geçmektedir. Çerkeş İlçesinde ise kışlar soğuk, yazlar serin geçer. İlin en fazla yağış alan ilçesi Yapraklı’dır.³²

Çankırı, tarihî İpek yolunun Yapraklı’nın içinden geçmesi nedeniyle geçmişte önemli bir yerleşim yeri olarak görülmüştür. Tanzimat’tan sonra eyaletten vilayete geçiş sırasında Çankırı sancak merkezi olarak Kastamonu vilayetine bağlanmış, Cumhuriyet’ten sonra 1925 yılında il merkezi haline gelmiştir (Keleş, 1986: 10).

³²Çankırı Valiliği. (t.y.). Erişim: 17.03.2017, <http://www.cankiri.gov.tr/cografya-yapi>.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan nüfus sayımlarında Çankırı'da toplam 177. 587 kişi ikamet etmektedir (Üçok, 2002: 96).

1965 yılı nüfus sayımında toplam 250. 706 olan nüfus, 2000 yılı nüfus sayımında 270.355; 2016 tarihinde yapılan adrese dayalı nüfus sayımında ise 183.880 olarak belirtilmiştir.³³ 1965'ten günümüze Çankırı nüfusunun azalmasındaki en büyük etken Eskipazar, Ovacık ve Kalecik ilçelerinin başka illere bağlanmasıdır. Çankırı ilinin idarî yapısı en son 1995 yılında 550 sayılı kanun çerçevesinde Çankırı'nın Eskipazar ve Ovacık ilçelerinin ayrılmasıyla düzenlenmiştir (Gökmen, 2007: 247).

2013 verilerine göre il ve ilçe merkez nüfusunun toplam nüfusa oranı %62,6'dır. 119. 476 kişi şehirlerde yaşarken, 71. 433 kişi bucak ve köylerde yaşamaktadır. İl merkezi nüfusu ise 74 442'dir (TÜİK, 2013:XIV).³⁴ Günümüzde Çankırı ilinde 12 ilçe, 15 belediye ve 375 köy bulunmaktadır. Çankırı ilinin ilçeleri ve nüfus bilgileri günümüzde şöyledir³⁵:

İlçe Adı	Nüfusu
Atkaracalar	4.804
Bayramören	2.361
Çerkeş	16.539
Eldivan	5.346
Ilgaz	13.716
Kızılırmak	7.320
Korgun	4.116
Kurşunlu	8.178
Merkez	88.538
Orta	11.485
Şabanözü	10.746
Yapraklı	7.796
Toplam:	180.845

Aşağıda yer alan haritada Çankırı ilinin sınırları ve komşu iller gösterilmektedir.

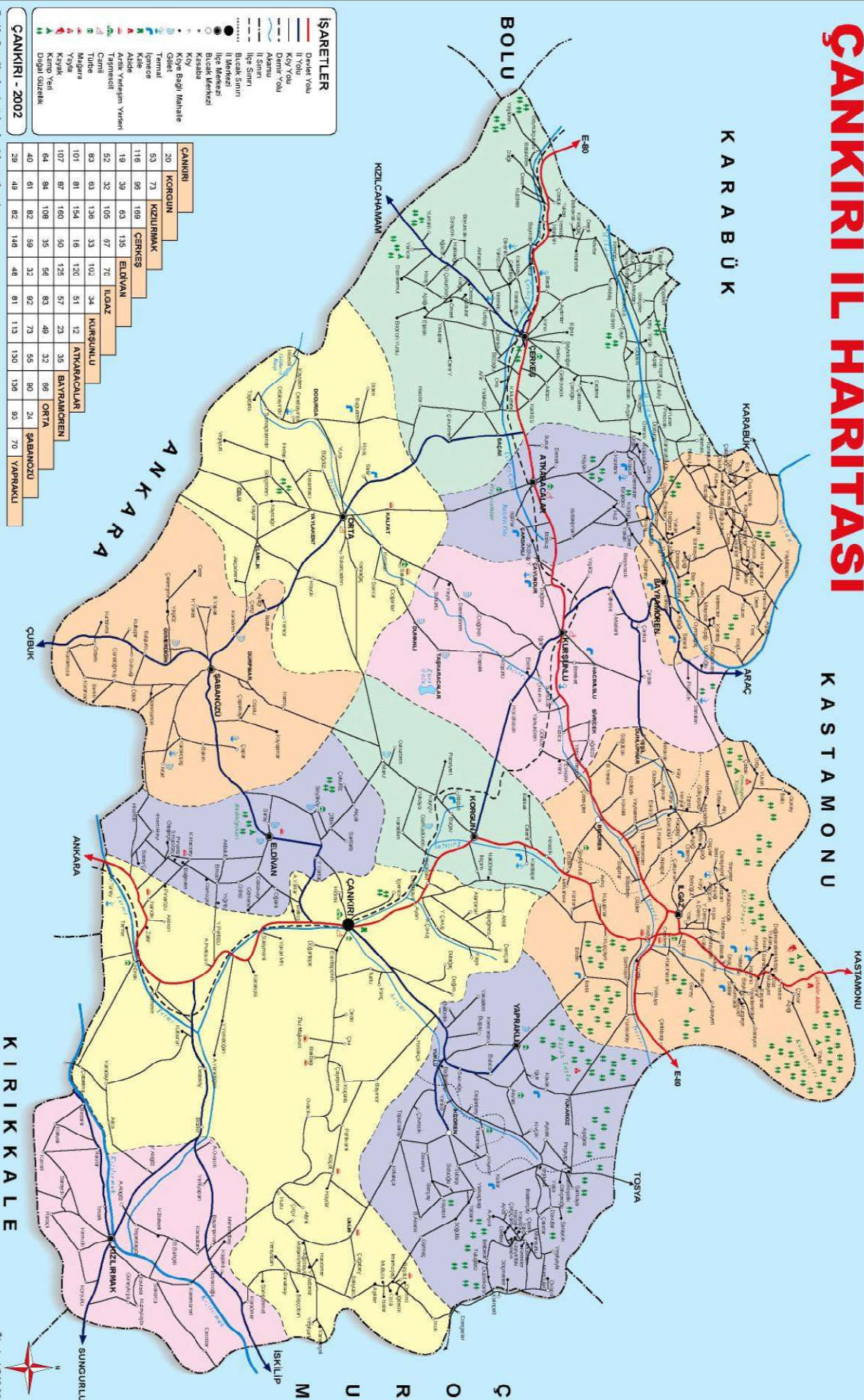
³³ TÜİK, (t.y.). Erişim: 17.03. 2017, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1595

³⁴ TÜİK, (t.y.). Erişim: 17.03. 2017, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/CANKIRI.pdf>

³⁵ Yerel.Net. (t.y.). Erişim: 17.03.2017, <http://cankiri.yerelnet.org.tr/>

ÇANKIRI İL HARİTASI

KARABÜK KASTAMONU

Genel: Çankırı Köyleri (cankirikoyleri@hotmail.com)

Çankırı'nın önemli bir şehir olmasındaki en önemli pay şüphesiz Bursa- Tebriz arasındaki tarihî İpek yolunun Ankara- Çankırı- Çorum- Amasya- Tokat yönüyle bağlanan kısmıdır (Ayhan, 1998: 147). Bu ticaret yolunun geçtiği ve bugün kullanılmayan Yapraklı yolunda gerçekleşen Yapraklı Panayırı da önemli bir etkinlik olarak 16 ve 17. yüzyıllarda etkinliğini sürdürmekteydi (Ayhan, 1998: 161). Ayhan (1998: 235) 999 barakadan oluşan panayırın, her yıl Eylül ayında kurulup Hint, Mısır, Fas, Suriye, İran ve Anadolu'dan gelen tacirlerin uğrak yeri olduğunu ve panayırdaki cariyeye ticareti, manifatura, itriyat, baharat, saraciye, ayakkabı, mücevharat ve hayvan ticaretleri yapıldığını aktarmaktadır.

Çankırı'nın ekonomisi geçmiş yıllarda tarıma dayanmaktadır. Tarım alanlarında çoğunluğu buğday ve arpa tarımı olmakla beraber fasulye, soğan, mısır, nohut, mercimek, burçak, yulaf, darı üretilmekteydi (Ayhan, 1998: 209). Hayvancılık alanında ise sığır ve manda başta olmak üzere eşek ve katır sayısı o dönemki yıllıklarda sayıca fazla olarak belirtilmiştir (Ayhan, 1998: 210). Geçmiş yıllarda Çankırı'ya ait en önemli ekonomik değerler; alçı, tuz, tahıllar ve küçükbaş hayvancılık olup 1946 yılında Çankırı'nın sahip olduğu ilk fabrikalardan birisi alçı diğeri un üzerine faaliyet göstermektedir (Gökmen, 2007: 183).

Cumhuriyetten sonra Çankırı'da buğday ve arpanın yanında pirinç, kavun, kiraz tarımı da ön plana çıkmıştır (Ayhan, 1998: 240). Çankırı'da Hititlerden beri işlendiği söylenen tuz mağarası ekonomik kazanımlarından birisi olarak günümüzde de varlığını korumaktadır (Kankal, 2011: 169). Bunun yanında sanayisinin büyük çoğunluğunu tuz, kiremit, tuğla, mermer, parke ve yapıtaşı gibi ürünler oluşturmaktadır. Günümüzde Çankırı'da en çok üretilen tarım ürünleri ise buğday, arpa, kavun, şeker pancarı, domates, kiraz ve çeltiktir.³⁶

3.1.3. Çankırı'nın Kültürel Çevresi

Çankırı, tarihî belgelerinin araştırmacılar tarafından sıklıkla çalışılmış olması nedeniyle kültürel açıdan şanslı illerden birisidir. Nitekim 1. Dünya Savaşı döneminde ve cumhuriyetin ilk yıllarında Çankırı'da Ahmet Talat Onay, Dehri Dilçin, Behçet Kutlu, Tahsin Nahit Uygur, Ahmet Kemal Üçok, Hacışeyoğlu Hasan Üçok gibi edebî yönleri de bulunan şahsiyetler, Çankırı adına önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu şahsiyetlerden Hacışeyoğlu Hasan Üçok, 1932 yılında 'Çankırı Tarih ve Halkiyatı'

³⁶ ³⁶Çankırı Valiliği. (t.y.). Erişim: 17.03.2017, <http://www.cankiri.gov.tr/sayilarla-cankiri>

isimli kitabını yayımlayarak Çankırı kültürüne katkılarını sunmuştur. Coğrafya öğretmenliği yapmış olan Ahmet Kemal Üçok ise 1930 yılında ‘Çankırı Tarihinin Anahatları’ isimli bir kitap yazmış, 1945- 1946 yıllarında Çankırı coğrafyası hakkında yazdığı yazılar, Çankırı gazetesinde tefrika etmiştir. Üçok’un yazıları sonradan Ali Birinci editörlüğünde ‘Çankırı Coğrafyası’ isimli kitaba dönüştürülmüştür. Tahsin Nahit Uygur ise ‘Çankırı Halk Edebiyatı’ isimli eseriyle birçok yönden günümüze ışık tutmuştur. Bu eserler, Çankırı’nın kültürel tarihini ortaya koyması açısından kaynak niteliğindedir.

Çankırı, kültürel çevresi bakımından bir halk kültürü şehridir. Günümüzde birçok bölgede önemini yitirmiş yüncülük, ciltçilik, dokumacılık, boyacılık, ayakkabıcılık gibi meslekler -az da olsa- bölgede halk yaşantısının bir unsuru olarak halen varlığını sürdürmektedir. Bu durum, sosyo-kültürel anlamda yerli halkın geleneksel bilgi ve öğretilere değer verdiğini ortaya koymaktadır. Vakıf faaliyetleri de geçmişte belirli bir amaç için tahsis edilen mekânların restorasyonu ile günümüzde de aynı işlevini korumaktadır.

Çankırı’da düz dokuma, sepetçilik ve halıcılık önde gelen el sanatı ürünlerini oluşturmaktadır. Yörenin geleneksel kıyafetlerinde erkekler poşu ve şal; kadınlar ise fes, taç, harmani, bindallı, okkalık, içlik, şal, don, çuha, çarşaf, üçetek, önlük, şalvar giyerler (Ayhan, 2008: 184).

Çankırı’nın demografik yapısı; kültür çevresinin bu denli korunmasında önemli bir olgudur. Çankırı’da dolaşan bir söylentiye göre il dışında daha fazla Çankırlı yaşamaktadır. Bu nedenle şehrin üniversite kurulmadan evvel, dışarı göç veren ama dışarıdan göç almayan bir yapıda olduğu söylenmektedir. TÜİK verileri bu söylentiye doğrulamaktadır.³⁷ Türkiye’de Çankırı nüfusuna kayıtlı toplam 377.304 kişi bulunmaktadır.

Üçok’un anıları da kültürün tarihsel bağlamında halk yaşantısı açısından dikkat çekicidir. Üçok (2002: 64) Çankırı’da kış aylarının çetin geçtiğini, yolların kapandığını, evlerde ancak sobanın etrafına dizilip oturmak suretiyle ısınmanın mümkün olduğundan bahseder. Bu nedenle halk, işlevsel açıdan yardımlaşmak zorundadır. Üstelik tarım işlerinde imece usulü yardımlaşma, güvenlik amacıyla köy yerleşim düzeninin iç içe oluşu; Çankırı halkının, toplumsal hayatın önemini iyi kavradığını ortaya koymaktadır.

³⁷ TÜİK. (16.04.2014). Erişim: 5.5.2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16048>

Çankırı’da her köyün günümüzde de işlerliği bulunan bir köy odası mevcuttur. Köy odaları, toplumsal hayatın düzenlenmesi açısından işlevseldir. Geçmişte özellikle sohbet bağlamında Kur’an ve Siyer okunup duaların edildiği köy odaları; günümüzde de düğün, ölüm vb. önemli olaylarda köy halkının yegâne toplanma merkezidir. Günümüzde genellikle köylerin tek bir ortak odası bulunur. Ayhan (2008: 167) Çankırı köy odalarının geçmiş yıllardaki işlevleriyle ilgili olarak şunları aktarır:

“Varlıklı ailelerin bir odası bulunur. Odalar oldukça özenilmiş, süslenmiş yapılardır. Geçmişte köye gelenler bu odalarda ağırlanır, yedirilir içirilir ve hayvanına bakılırdı. Odalar, ailenin bayram ve önemli günlerde toplandığı bayramlaştığı, özel günleri kutladığı yerlerdir. Bunların yanında tüm köylünün toplandığı, sohbet ettiği odalar da vardır. Bunlardan Yâren odaları ayrı bir mimari özellik ve tefrişe sahiptir.”

Araştırmacı Sadık Softa (2010: 23- 24) Çankırı’da şehir ve köy hayatının iç içe olduğunu, Türkiye genelinin aksine şehir halkının köy hayatı hakkında çok şey bildiğini aktarır. Ancak Softa (2010: 25) köy ile şehir halkının bu iç içe yaşantısının köy yaşantısına dair gelenekleri zayıflattığı görüşündedir. Teknolojinin gelişmesi, haberleşmenin yayılması ve tarım faaliyetlerindeki makineleşme, şehirle iç içe olan köy halkının yeni bilgilerle köye dönmesini sağlamıştır.

Çankırı’nın en çok bilinen ve belki de en önemli kültür varlığı ise yâren geleneğidir. Çankırı halk yaşantısı içinde yâren sohbetleri özel bir yere sahiptir. Softa (2010: 28) Çankırı yâren geleneği hakkında şunları belirtir:

“Yâren sohbetleri daha çok gençleri hayata hazırlamak, onların zor şartlarda bile dayanıklılık gösterecek, çabucak öfkeye kapılmayacak yönlerini geliştirirken, diğer yandan da sosyal hayatta birlik, beraberlik ve dayanışma içinde hayatın üstesinden daha kolay gelinebileceğini ve insanlara mutluluk verecek görevleri yapmaktan, mutluluk duymalarını sağlayacak bir yapı kazandırmak amaçlarını kapsar.”

Çankırı toplumsal hayatı içinde sosyalleşme, toplumsal birlik, kültürün aktarımı ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılayan geleneklerden en az üzerinde durulan konu ise masallardır. Yapılan araştırmalarda ve yazılan eserlerde masal geleneğine dair bilgilerin genellikle bir paragrafla geçirildiği ya da hiç değinilmediği gözlemlenmiştir. Softa (2010: 71), “Çankırı’da uzun kış gecelerinde, Çankırı merkezde ‘yâren evleri’nin, köy ve kasaba bazında ise kişi ve umuma ait odaların dolup taşıdığı, burada toplananların masal, hikâye, bilmece anlattıkları, muhtelif oyunlar çıkardıkları, ağıt ve gazellerin okunduğu, yâranda ise orta oyunu dâhil bunların tümüne yer verildiği görülür” demektedir. Ancak yâren sohbeti içinde masal anlatma geleneği yok denecek kadar azdır.

Çankırı’da Davar Yüzü Gezme denilen bir etkinlik ise masal geleneği açısından ilgi çekicidir. Koç katımından üç gün sonra yapılan ve davarların kuzulamaya başlamalarına gösterilen bir sevincin işareti olan Davar Yüzü Gezme, köy delikanlılarının oynadığı ve def ile birlikte oyun türküleri ve manilerinin çalındığı bir etkinliktir (Softa, 2010: 79). Oyunda Köse, Alabacak, Çingene Kızı gibi karakterler bulunmaktadır. Buna göre; ekibin lideri olan ve elinde bir sopa bulunan Köse korkunç, acımasız, heybetli ve çirkin yüzlüdür (Softa, 2010: 80). Çingene Kızı ise fistan veya entari giyen zayıf bir delikanlı tarafından oynanır. Elinde uzun bir sopa ve dürüm yapılmış bir yufkayla oyun boyunca sahnenin etrafında sakın sakın dolaşıp beklenmedik bir anda sopasını birine vurur, sonra da bir şey olmamış gibi ekmeğini yemeğe devam eder (Softa, 2010: 81). Köse ve Çingene Kızı Çankırı’da derlediğimiz masalların karakterlerindedir. Buna göre Köse kötü kalpli, kurnaz ve cimriyken; Çingene kızı kavak ağacında oturan kahramanı kıskanarak onu ağaçtan iter ve hiçbir şey olmamış gibi onun yerine geçer (M14, M19B). Çankırı, komşu şehirler ile birlikte evliyalar şehri özelliğini de göstermektedir. Gerçekten şehrin dokusunda medreseler, türbeler önemli bir yer tutar ve buna dair inançlar sıkça anlatılır. Çankırı’da yapılan alan araştırmasında etrafı tellerle veya kafeslerle çevrilmiş türbeyi andıran birçok mezar dikkat çekmiş ve her biri halk arasında önemli zâtlara ait mezarlar olarak nitelendirilmiştir. Çankırı’da mekânın tarih ve bireyle ilgisini doğrudan hissetmek mümkündür. Nitekim bugün bölge tarihine damgasını vurmuş önemli şahsiyetlere rağmen Çankırı tepesinin doruğunda yer alan türbesiyle Emir Karatekin şehrin bütün nüfuzuna hâkimdir. Anadolu’nun Türkleşmesinde ve Müslümanlaşmasında rol oynayan bu zâtlardan bir diğeri ise Hacı Murad-ı Veli’dir.

Çankırı’nın önemli bir sembolü olan somut mekânlardan birisi de, Aladdin Keykubat döneminde Cemaleddin Ferruh tarafından 1235’te yaptırılan Dar’ül- Hadis bugünkü adıyla Taş Mescit’tir. Taş Mescit’te bulunan ve eczacılık sembolü olan yılan sarılı kupa Çankırı Müzesi’nde sergilenmektedir.

Çankırı’nın ağız özelliklerine değinecek olursak alan araştırması esnasında “k” sesinin çoğu zaman “g”ye dönüştüğü gözlemlenmiştir. Kelime sonundaki eklerde bulunan “-r” sesi de kimi zaman düşerek yuvarlaklaşma meydana getirmektedir. Kelime ortasında “nazal n” olarak bilinen “ŋ” sesi belirli kelimeler de korunur. (Örneğin bujar- pınar). Kelime başında “p-” sesi ise “b-” olarak telaffuz edilir.

Çankırı üzerine tahrir ve tapu defterlerden seyyahların anılarına kadar yapılan bütün çalışmalar, Çankırı'nın kültürel varlığını ortaya koyan önemli belgelerdir. Çankırlı yerel araştırmacılar da kendi şehirlerinin tarihine büyük ilgi duymaktadırlar. Ne yazık ki bu tarih bilinci içinde halk kültürü, en çok yâren eğlenceleriyle anılmaktadır.

3.2. ÇANKIRI ÜZERİNE HAZIRLANMIŞ ÇALIŞMALAR

Bu çalışma kapsamında bugün ile geçmişi birleştiren ve halk söylentileri arasında da yer bulmuş tarihî, coğrafi, ekonomik ve kültürel bilgiler özetlenmiştir. Çankırı hakkında daha geniş bilgiler edinilmesi amacıyla özellikle sosyal bilimler alanında Çankırı üzerine hazırlanmış tez çalışmalarına yer verilecektir.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarıyla ilgili ilk akademik çalışma Ahmet Caferoğlu'na (Anadolu Ağızlarından Toplamalar, TDK, 1994) aittir (Aydoğdu, 2011: 20). Çankırı'da yapılan ilk masal derlemesi de kaynağının bilinmesi nedeniyle Ahmet Caferoğlu tarafından bu çalışmayla yapılmış; bilinen en eski masal metni ise Dehri Dilçin tarafından yayınlanmıştır. Çankırı üzerine hazırlanan kültürel çalışmaları, Çankırı Valiliği, Çankırı Belediyesi ve Çankırı Rıfki Kamil Urga Araştırma Merkezi desteklemektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Çankırı Rıfki Kamil Urga Araştırma Merkezi'nde okunmayı bekleyen birçok elyazması eser bulunmaktadır. Bunun dışında çeşitli üniversite ve halk kütüphanelerinde Çankırı ile ilgili lisans tezleri; YÖK TEZ³⁸ arşivinde de Çankırı üzerine hazırlanmış birçok yüksek lisans ve doktora tezi yer almaktadır.

3.2.1. Çankırı Konulu Bitirme Tezleri

İsmail Ünver (1972: 148-149) Ankara Üniversitesi DTCF'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Çalışmaları isimli makalesinde Çankırı üzerine hazırlanmış lisans tezlerinden de bahseder:

Çankırı Ağızı, Ayten Çetiner, 1964

Çankırı Ağızı, Afet Göksel, 1964

Çankırı Ağızı, Mübeccel Subaşı, 1970

Çankırı Folkloru, Ayşe Ülkü Önal, 1965

Çerkeş Ağızı, Gülçin Şuşut, 1964”

³⁸ Ulusal Tez Merkezi. (t.y.). Erişim: 1.5.2017, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Kavruk da (1991: 245) 1970'ten sonra DTCTF'de Çankırı üzerine yapılmış lisans bitirme tezlerini aktarır:

Çankırı'da Folklor Araştırmaları, Nesrin Karpuzcu, 1974.

Çankırı Folkloru, Hatice Altan, 1973.

Çankırı ili Bayramören Bucağı Ağzı, Ferhan Alioğlu, 1975.

Çankırı İlinin Kızılırmak Bucağı ve Yöresi, Haydar Battal, 1974.”

Ne yazık ki bu çalışmalar bugün elimizde bulunmamaktadır. Necati Asım Uslu ‘Çankırı’dan Sözler’ adlı kitabının masallar bölümünde Afet Göksel ve Nesrin Karpuzcu’nun çalışmalarından bahseder. Bu çalışmalar, en azından karşılaştırma açısından faydalı olabilirdi. Ancak üzülecek belirtmek gerekirse DTCTF’de hazırlanan lisans tezleri 2004 yılında kütüphanede yer olmadığı gerekçesiyle SEKA’ya gönderilmiştir. Bahsi geçen bitirme tezlerinin içinde SEKA’ya giden çalışmaların olup olmadığı bilinmemekle beraber üniversite kütüphanesinin bu bölümü kapalıdır. Uslu’nun yer verdiği bilgilerden o dönemde çalışmaların bir nüshasının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Çankırı masallarını konu alan ve ‘kurtarılmış’ bir diğer lisans bitirme tezi ise 1969 yılında Atatürk Üniversitesi’nden Bilge Palandöken danışmanlığında aslen Çankırı’nın Yapraklı ilçesinden olan Mustafa Evren tarafından hazırlanan “Çankırı Masalları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmadır. Dr. Muhan Bali bizim de bir nüshasını edindiğimiz bu çalışmayı Kültür Bakanlığı’na ait kurumlardan Boratav Halk Kültürü Araştırma Kütüphanesine bağışlayarak şüphesiz Çankırı’ya büyük bir hizmette bulunmuştur. Sayın Mustafa Evren de aynı oranda değerli bir çalışmayla Çankırı’nın kültür varlığına somut katkıları sunmuştur. Bu çalışmanın varlığı daha önce Sakaoğlu (2002b: 50) ve Boratav (2009) tarafından belirtilmiş olup Çankırı’da yer alan kütüphane ve araştırma merkezlerinde hiçbir nüshasının olmadığını da vurgulamak isteriz.

3.2.2. Sosyal Bilimler Alanında Çankırı Üzerine Hazırlanmış Tezler

3.2.2.1. Yüksek Lisans Tezleri

Mehmet Kiremit. 1986. Yapraklı İlçesi (Çankırı) Ağzı. Gazi Üniversitesi.

İrfan Keleş. 1986. Şabanözü Yöresi Ağzı. Gazi Üniversitesi.

Ahmet Elibol. 1995. Şer'iyye Sicillerine Göre 19. Yüzyıl Başlarında Çankırı'nın İdari ve Sosyal Durumu. Gazi Üniversitesi.

Ali Gökmen. 1995. Çankırı'nın 22 Nolu Şer'iyye Siciline Göre XIX.Yüzyıl Başlarında (H.1218-1223, M.1803-1808) Çankırı Sancağı. Gazi Üniversitesi.

- Feridun Ata. 1995. Çankırı Mevlevihanesi. Selçuk Üniversitesi.
- Taner Kılıç. 1996. İlgaz'ın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. Ankara Üniversitesi.
- Vildan Köklü. 1997. Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar. Gazi Üniversitesi.
- Reşat Tüysüz. 1997. Kalecik İlçesi Coğrafyası. Gazi Üniversitesi.
- Hatice Metin Kuşcu. 1998. Çerkeş İlçesinde Dört Ev. Hacettepe Üniversitesi.
- Çiğdem Kara. 1999. Çankırı/Şabanözü/Karaören Köyünde Kente Göçün Etkisiyle Aile ve Ekonomi İle İlgili Değer ve Tutumlardaki Değişmelerin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi. Ankara Üniversitesi.
- Bekir Gökmen. 2000. Eldivan İlçesi Coğrafyası. Ankara Üniversitesi.
- Tuncay Ekici. 2001. Orta (Çankırı) İlçesi Coğrafyası. Ankara Üniversitesi.
- Gül Banu Duman. 2002. Çankırı Türkülerinin Derlenip Halk Bilimi Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi.
- Candan Torun. 2002. Halk Hekimliği ve Çankırı'daki Halk Hekimliği ile İlgili İnanış ve Uygulamalar. Gazi Üniversitesi.
- Kezban Kaya. 2002. 5 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre XVII. Yüzyıl Sonlarında (H. 1109-1110 / M. 1697-1698) Çankırı Sancağı. Ankara Üniversitesi.
- Münir Cerrahoğlu. 2005. Çankırı Çocuk Folkloru. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kadir Çayır. 2006. TRT Repertuarında Bulunan Çankırı Türkülerinin Makam-Ayak, Tür-Biçim Yönünden İncelenmesi. Ege Üniversitesi.
- Metin Kaderoğlu. 2007. Âşık Edna Murat'ın Hayatı-Edebi Şahsiyeti-Eserleri. Gazi Üniversitesi.
- Bengisu Kolcu. 2007. Çankırı Türbeleri. Gazi Üniversitesi.
- İlknur Bayrak İşcanoğlu. 2007. Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağzı. Gazi Üniversitesi.
- Ayşe Öznur Kadioğlu. 2007. Çankırlı Halk Şairlerinde Geleneksel Etkileşimin Eğitime Katkısı. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tuncay Dursun. 2007. Orta Öğretim Gençliğinin Demokrasi Düşünceleri (Kurşunlu ve Bayramören Örneği). Ankara Üniversitesi.
- Nurçin Akkaya. 2008. Taşrada Bir Değişim Örneği: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çankırı (1923 - 1939). Kırıkkale Üniversitesi.
- Ömer Özbey. 2008. Âşık Aşur Uygur'un Hayatı - Sanatı ve Eserleri. Gazi Üniversitesi.
- Uğur Köse. 2009. H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi.
- Melek Varvar. 2010. Çankırı'da Kına, Nişan ve Düğün Geleneği. Gazi Üniversitesi.
- Hatice Sargın. 2011. Çankırı Âşıklık Geleneği ve Çankırlı Âşık Durmazî (Bilâl Durmaz). Gazi Üniversitesi.
- Demet Cansız. 2011. Halk Yolu Mecmuası (1923-1927). Marmara Üniversitesi.
- Özge Kadioğlu. 2012. Çankırı İli Merkez Köylerinde Bulunan Düz Dokuma Yaygıların Tespiti ve Günümüzdeki Durumu. Selçuk Üniversitesi.
- Hatice Demir. 2013. Şer'iyeye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Çankırı'da Aile. Çankırı Karatekin Üniversitesi.

- Sait Zübeyir Güleşen. 2013. Çankırı'da Siyasal Hayat (1923-1945). Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Recep Büyüktolu. 2013. IX. Dönem TBMM Çankırı Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri. Pamukkale Üniversitesi.
- Ayşe Gül Eroğlu. 2014. Çankırı Sancağı Kurşunlu Kazası Temettuat Defterinin Latin Harflerine Çevrilmesi ve Değerlendirilmesi. Dumlupınar Üniversitesi.
- Yalçın Bazna. 2014. Antik Kaynaklara Göre Paphlagonia. Ankara Üniversitesi.
- Uğur Demirbağ. 2016. Çankırı'da Türk Mimarisi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Ömer Sami Sağancı. 2017. Çankırı Yâran (Yâren) Sohbetleri ve Simav Yâren Toplantılarında İcrâ Edilen Eserlerin Makam-Usûl-Tavır Açısından Mukayeseli İncelenmesi. Gazi Üniversitesi.

3.2.2.2. Doktora Tezleri

- Ahmet Kankal. 1993. Tapu-tahrir defterlerine göre 16. yüzyılda Çankırı Sancağı. Ankara Üniversitesi.
- Cemil Bingöl. 1997. Çankırı'nın İdari, Nüfus ve Sosyal Yapısı (1839-1903). Gazi Üniversitesi.
- Ahmet Elibol. 2005. Yakınçağ Başlarından Tanzimat'a Kadar Çankırı. Gazi Üniversitesi.
- Bekir Gökmen. 2007. Çankırı İli Coğrafyası. Ankara Üniversitesi.
- Cevdet Yakupoğlu. 2007. Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi -XIII-XV. Yüzyıllar. Gazi Üniversitesi.
- Gökhan Ekim. 2009. Çankırı Yâran Geleneğinin Tarihi Kültürel Kökenleri ve Müzik Uygulamaları. Ege Üniversitesi.
- Özkan Aydoğdu. 2011. Çankırı İli ve Yöresi Ağızları. Fırat Üniversitesi.
- Şaban Çelikoğlu. 2011. Çerkeş İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi.
- Uysal Dıvrak. 2012. XXIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çankırı Kazası. Atatürk Üniversitesi.
- Hasan Emre Ünal. 2014. Göçün Kırsal Değişme ve Tarımsal Üretime Etkisi: Çankırı İli Köyleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi.

4. BÖLÜM: ÇANKIRI MASAL GELENEĞİ

Masal anlatma geleneği, belirli bir grubun eğlenme, kültür aktarımı, sohbet etme vb. kimi ihtiyaçlar etrafında bir araya gelerek oluşturduğu kültür ortamlarında icra edilirler. Gelenek içinde bir masalı kültür aktarım aracına dönüştüren anlatıcı, geleneğin temsilcisidir. Anlatıcı, daha önce kültürel bellekte edindiği belirli formüller sayesinde masalını anlatır. Çankırı’da bu deyim, *mesel satma* olarak tanımlanır.

Masal metni, anlatıcının da daha önce bir başkasından dinlediği ve kurgusunu oluşturarak kendinden de bir parça katabileceği metindir. Metin, anlatıcının karşısında belirli birtakım istek veya ihtiyaçlar doğrultusunda mesel satılmasını bekleyen dinleyicilere aktarılır.

Masalların anlatıldığı ortamda dinleyici kitlesi, içinde bulunduğu kültür çevresi dâhilinde değerlendirilir. Dinleyiciler; doğrudan bir masal anlatılmasını istemiş olabilir, konuşmanın bağlamına uygun bir masal metni, anlatıcının aklına gelmiş olabilir veya üçüncü kişiler tarafından bir araya getirilen anlatıcı ve dinleyici masalın icrasını gerçekleştirebilirler. Sohbet ortamında bir âşık varsa masalı saziyle söyleyebileceği gibi meddahlık yeteneği olan kimseler kimi malzemeleri kullanarak masal anlatımını destekleyebilirler. Masallar; sohbet ortamında belirli anlatı türleriyle birlikte iç içe, bir atasözünden hareketle, dinleyicilerden gelen isteklerle veyahut tamamen farklı bir bağlamla çocukları uyutmak için anlatılabilir. Ayrıca masalın anlatıldığı zaman, mekân ve anlatıldığı coğrafyanın özellikleri de masal anlatımını etkileyen başat unsurlardır. Masalın her anlatımında tekdüzeliğin kırılması da ortamın, mekânın, zamanın ve dinleyicilerin verdiği tepkilerin farklı oluşuna göre birçok şekilde gerçekleşebilir. Çobanoğlu (2015: 63) bu sohbet ortamlarını “Herhangi bir sözlü anlatım türü, daha önce defalarca anlatılmış olsa da ortamda o anlatıyı bir bilmeyenin olması veya istenilmesi halinde sözlü türlerin yeniden rahatlıkla anlatılarak icra edilebileceği bir ortamdır” şeklinde niteleyerek anlatının her icrada yeni bir ürün olduğunu ortaya koyar.

Özellikle Çankırı gibi geçmişte yolcuların ve kervancıların uğrak noktası olan şehirlerde anlatılan masallar, birçok masalın birleştiği girift bir yapıda anlatılabilir. Yaz aylarını Çankırı’da, kış aylarını ise Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde geçiren yerli halkın anlatılarında bu yönde bir çeşitlilik meydana gelebilir.

Halbwachs’tan aktaran Assmann (2015: 44), belleğin bireysel olduğunu ama onu toplumun oluşturduğunu belirtir. Buna göre halk anlatıları, kültürel belleğin

oluşmasında, öğrenilmesinde, aitlik duygusunun oluşmasında rol oynayan birincil kaynaklardır. Assmann (2015: 149), toplumsal kimliğin onu biçimlendiren daha doğrusu yeniden üreten belli bir kültürel sisteme denk düştüğünü söylemektedir. Bu durum, kimliğin oluşmasında ve aidiyetlik duygusunun hissedilmesinde kendini göstermektedir. Assmann (2015: 151) ‘Biz kimiz?’ sorusuna cevap veren metinlere *formatif*; günlük yaşamın işleyiş kurallarını oluşturan ve “Ne yapmalıyız?” soruna cevap veren metinlere ise *normatif* metinler demektir. Buna göre masallar, normatif metinler olup insanlara kimi zaman sembolik kimi zaman iletiler yoluyla yapılması gerekeni, dahası ne yaparsa ne şekilde sonuçlanacağını ortaya koyar.

4.1. ÇANKIRI MASALLARININ DERLENME ŞEKLİ

Çankırı masalları derlenirken alan araştırması yapılmış; mülakat, gözlem ve kılavuz kişilerden yararlanma teknikleri kullanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle masal bilen ve masal dinlemiş olan kaynak kişiler tespit edilmeye çalışılmış, oldukça kısır bir anlatıcı çevresinde uzun bir derleme süreci yaşanmıştır. Çankırı’nın 12 ilçesinden 9’una doğrudan gidilmiş; mahalle muhtarları, belediye personeli ve cami imamlarından yardım istenmiştir. Gidilemeyen belediye ve nüfusu 100’ün üzerinde olan köylerdeki muhtarlara birincisi araştırma yapmak, ikincisi sonuç elde etmek amacıyla iki kez telefonla ulaşılmış ve (varsa) masal anlatıcılarının tespit edilmesi rica edilmiştir.³⁹ Ne yazık ki köy muhtarlarıyla yapılan görüşmeler neticesinde, ya köyün masal anlatıcısı geçtiğimiz yıllarda vefat etmiş ya da köyde yaşayan hane sayısı kış sebebiyle göç vermiştir. Yaz aylarında ise çok meşgul oldukları gerekçesi öne sürülmüştür. Mevsimlik göç, bu anlamda, Çankırı halk yaşantısının genel özelliklerinden birisidir. Kış şartlarının çetin geçtiği -özellikle de Ocak ve Şubat aylarında- geceleri don olaylarının görüldüğü dönemlerde yerli halk ya şehre inmekte ya da büyük şehirlerdeki çocuklarının yanına gitmektedir. Böyle bir kaynak kişiden masal derlemek için iki kez Ankara’ya gidilmiştir. Çankırı Merkez İlçe Nüfus Müdürü H. İlyasoğlu (Kişisel iletişim, 15.03.2017) “Şu anda köylerde eşlerden biri öldü mü hane kapanır. Tek kalan eş, çocuklarının yanına gider” demektedir.

Masal bilen veya masalı dinlemiş kaynak kişiler tespit edildikten sonra bu kişilerle mülakat ayarlanmıştır. Derleme esnasında profesyonel kayıt yapabilen cep telefonu,

³⁹ Çankırı coğrafyasında yer alan belediye ve köy muhtarlarına ait bilgiler (<http://cankiri.yerelnet.org.tr/>) sitesindeki verilerden elde edilmiştir.

yedek batarya ve video kayıt cihazı kullanılmıştır. Ayrıca tespit edilen kaynak kişilerin az olması nedeniyle daha çok kaynak kişiye ulaşmak amacıyla Çankırı haritası, yol gösteren cihazı yardımıyla hususi araç kullanılarak yaklaşık 2000 kilometre yol kat edilmiş, gidilen bölgelerde camiler, kahveler ve belediyeler ziyaret edilmiştir. Bu süreç içinde, Çankırı'ya dair çeşitli gözlemlerde ve araştırmalarda da bulunulmuş, gidilen bölgeler fotoğraflanmıştır.

Alan araştırması sırasında derleme yapmanın kolay ve zor yanları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çankırı'da derleme yapmanın zorlukları derleyicinin cinsiyetine göre değişmektedir. Erkek derleyiciler için halkın güvenini kazanarak sohbet ortamına girmek zorken; kadın derleyiciler için Çankırı'nın ıssız bölgelerine ve uzak köylerine erişmek güvenlik sorunları doğurmaktadır. Günümüzün yaşam koşulları göz önüne alındığında, kaynak kişilerin güvenini kazanmak özellikle de erkek derleyici açısından kadınlardan derleme yapmak oldukça zordur. Bu nedenle, genç kadınların olduğu evlere giderken, mülakatlara derleyicinin annesi de eşlik etmiştir. Bu durumda da komik anlar yaşanmış, köye kız bakmaya geldiğimizi düşünen kişiler olmuştur. Ayrıca yetişkin ve aileden biriyle alana çıkıldığında kadın ortamlarına çocuk sıfatıyla daha rahat girildiği gözlemlenmiştir. Öte yandan yine de erkek olduğumuz için masal anlatmak istemeyen, ses kaydının günah olduğunu belirterek yazdırmak isteyen, utangaç olduğu için ses kaydını kabul eden ama asıl derleyicinin dışarıda beklediği anlatımlara da bu çalışmada şahit olduk. Derleme faaliyetlerinin çeşitliliğini gözleme ve benzer metinlerin icra özelliklerini karşılaştırmak açısından bu anlatıların kıymetli olacağını düşünerek onları da derledik. Sosyo- kültürel bağlam içinde bu çalışmalar, masalın anlatımından ortamın hazırlanmasına kadar birçok duruma tanıklık etmemize ve katılımsız gözlem yapmamıza olanak sağlamıştır. Aynı anlatıcıya değişik derlemeciler de gönderilerek anlatılardaki farklılıkların incelenmesi amaçlanmıştır. Derleyicinin sözlüsüyle, arkadaşıyla, köyün veya o yerin ileri geleniyle ve öğrencileriyle birlikte alana çıkmıştır. Bu tutumun, tutarlılık açısından eksiklik değil çeşitlilik olduğunu söylemek mümkündür, öte yandan kimi bölgeleri zamanın yetersizliği sebebiyle ikinci bir defa gitme şansımız olmadı.

Derlemelerimizin çoğunda anlatıcıya masal çalışmamızla ilgili bilgi vermek zorunda kaldık. Hacettepe Üniversitesi'nin Etik Kurul İzin Formunda belirtildiği üzere öncelikle orada bulunma amacımız belirtildiğinden hiçbir anlatıcıya doğrudan masal

anlatırlanamamıştır. Bu nedenle, ikincil kişilerin bulunduğu ortamlarda masal geleneğiyle ilgili bilgiler derlenmiştir. Ayrıca izin formuna imza atma konusunda kimliğimizi açıkça göstermemize rağmen yine de tereddütler yaşanmış, sesli izin verilmesine rağmen neden yazılı izin istenildiği de sorulmuştur. Okuma- yazma bilmeyen kaynak kişilerin imza atmamak istememesi de karşılaşılan bir diğer durumdur. Kaynak kişilerin çoğu; böyle bir durumda evlerini elinden alacağımızı, kendilerini borçlandıracağımızı düşünmekteydi. Kaldı ki günlük haberleri izleyen ve yabancılara karşı tedirginlik duyulan bir bölgede güven kazanmak için oldukça uzun bir süre alan araştırması yapılması gerekmiştir.

Kullanılan derleme yöntemleri, anlatıcının kişiliğine ve taleplerine göre de değişiklik göstermiştir. Derleme sırasında tek tip bir derleme yöntemi kullanılmadı. Bu da derleme konusunda kaynak kişilerin verdiği tepkileri daha kolay ölçmemizi sağladı. Örneğin Eldivan ilçesinde tespit edilen erkek anlatıcıya önce tek, daha sonra erkek bir yardımcıyla gidildi. Ayrıca anlatıcıya daha önceden, belirlediğimiz kız ve erkek öğrencilerimizi masal dinlemesi için yönlendirmiştik. Anlatıcının iki erkeğe anlattığı hikâyelerde bir derece açık seçik unsurlar yer almaktaydı. Eldivan'ın Saray köyüne ise ilk önce yalnız gidilmiştir. Köy muhtarının yardımıyla birkaç kişiyle görüşebildik fakat anlatıcılar, masal anlatma konusunda pek hevesli değildiler. İkinci sefer, annemle beraber ziyaret ettiğimizde erişte açan kadınlar, bizi evlerine davet ettiler. Masal metnini eksiksiz hatırlayan anlatıcılar nadir bulunsa da mülakat yaptığımız kaynak kişiler; mesel yerine hayatını, bir bilmeceyi veya fıkrayı, eski bir anıyı, köyde yaşanmış bir olayı naklettiler. Masal metinleri kısmında yer alan *28 Ev Güzel Bey Güzel*, *58 Öyle Olmasaydı Böyle Olmazdı*, *60 Ağaç Dikmenin Faydası*, *61 Mikdad*, *62 Keçeci*, *63 Hikaye-i Kesikbaş* isimli anlatılar, bu tutumla aktarılmışlardır.

Daha önce bildiği masalları unutan, masal anlatmaya utanan kaynak kişilere de masal geleneğiyle ilgili sorular sorularak bu yolla masalı hatırlamasını ve cesaretlendirmesini umduk. Anlatılanların çoğu kez televizyon kültürünün etkisinde kalmıştır. Ek olarak yapılan gözlemler, masal derleme günlüğüne kaydedilmiştir.

4.2. YAZILI KAYNAK TARAMASINDAN ELDE EDİLEN VERİLER

Halk edebiyatının kaynaklarını sözlü, yazılı ve elektronik olmak üzere üç ana başlıkta toplayabiliriz. Bu çalışma kapsamında sahaya çıkmadan önce masal ve Çankırı hakkındaki yayınlara YÖK Tez Arşivinden, Çankırı’da bulunan kütüphanelerden, il halk kütüphanelerinden ve üniversitelerin lisans tez arşivlerinden ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Konya Selçuk Üniversite’nin Halkbilimi Araştırma Merkezi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Kültür Bakanlığının Kütüphaneleri ziyaret edilerek masalla ilgili kaynaklar taranmıştır. Çalışma bibliyografyasının Çankırı’ndan derlenen masallara uygun, modern masal ve masalcılık anlayışını da içine almasına dikkat edilmiş ve masal ile ilgili her yayın incelenmeye çalışılmıştır. Yabancı dilde yazılan eserlerden kaynak kitap niteliğinde olanların orijinallerine bakılmıştır. Eberhard ve Boratav’ın TTV kataloğunun orijinal dilinin Almanca olması nedeniyle tip numaraları Stith Thompson’un motif indeksinde yer alan şekliyle verilmiştir.

Çankırı’da daha evvelce yapıldığı tespit edilen masal derlemelerinin kayıtları maalesef elimizde yoktur. Selçuk Üniversitesi’nin arşivinde yer alan Çankırı masallarının ses kayıtları Araştırma Merkezinde mevcuttur. Ağız çalışmalarıyla ilgili tezlerde de transkripsiyonlu derleme metinleri yer almaktadır.

4.2.1. Kitaplar

Caferoğlu, Ahmet. 1943. Anadolu Ağızlarından Toplamalar. İstanbul: Bürhaneddin Basımevi.

Ahmet Caferoğlu’nun Kastamonu, Çankırı, Amasya ve Niğde ağızlarından yaptığı derlemelere yer verdiği kitabının 81- 136 sayfaları arasında Çankırı ağızlarından çoğunluğu türkü olmak üzere, hikâye, fıkra, fabl ve masal derlemeleri bulunmaktadır. Caferoğlu, derlemeleri yaparken okuması yazması olmayanları daima öncelikli olarak tercih ettiğini belirtmiştir. Caferoğlu’nun eseri yazma amacı, ortaya koymuş olduğu diyalektolojik unsurlardır. Bu nedenle derleme metinlerini transkripsiyonlu deşifre etmiştir. Derlemeler, tür açısından sınıflandırmamakla birlikte başlıklandırılmıştır. Caferoğlu’nun 1942 yazında Çankırı’da yapmış olduğu bu derlemeler; 3 masal, 23 türkü, 6 hikâye, 4 fıkra, 5 mani, 3 destan, 21 bilmece ve 2 tekerleme ve 1 fabldan oluşmaktadır. Bu metinlerin anlatıcıları olan 8 kaynak kişinin hepsi erkek olup metinler Kızılırmak, Merkez ve Şabanözü ilçelerinden derlenmiştir. Caferoğlu’nun yer verdiği

masallar *Merkep, Koyun, Köpek; Köse; Muallim* ve *Urusun Patşa* isimli anlatılardır. Karşılaştırma yapmak amacıyla bu çalışmanın metinler bölümünde *Köse* ve *Urusun Patşa* masallarına yer verilmiştir.

Dilçin, Dehri, 2002, Çankırı Masalları. (Edt. Ali Birinci). Okuyan Adam Yayınları: Ankara.

Çankırı masalları ilk kez, 9 Nisan 1932 yılında Duygu gazetesinde “Hikâyei Şifayi ve Selvi Han” başlıklı halk hikâyesiyle yayınlanmıştır. Yine Duygu gazetesi tarafından Esmen ile Zeycan (1932) hikâyesi, Yılan Bey (1932) ve Hürü (1933) isimli masallar yazı dizisi olarak yayınlanmış; ardından kitap olarak ayrı ayrı basılmış, Ali Birinci’nin editörlüğünde 2002 yılında tek bir kitapta toplanmıştır.

Çankırı Masalları kitabının ikinci baskısına önsöz yazan Cem Dilçin (2002: 9) kitapta yer alan metinlerin babası Dehri Dilçin tarafından anlatıcı kadınların ağzından derlenerek yazıya geçirildiğini ve derleme metinlerde Çankırı’ya özgü kültür öğelerinin korunarak Çankırı ağzının yansıtılmasına özen gösterildiğini belirtmektedir. Ancak Ahmet Talat Onay (2002: 23), Duygu gazetesinde Dasitan-ı Ahmet Harami hikâyesinin yayınlanmasından sonra “Milli bir hikâye daha” olarak belirttiği Şifaî ile Selvihan hikâyesinin önsözünde, Aksaray civarında bulunmuş ve aralarında Çankırlı Zahmî’nin de bulunduğu beş âdet mecmuadan bahsetmektedir. Onay (2002: 23) mecmua içindeki tarihlerden yola çıkarak mecmuanın Aksaray’da yazılmış olmadığını düşündüğünü ileri sürer. Çankırı’yı kastederek daha ziyade bizim havalide dolaşan bir şaire aittir, diyerek tahminde bulunur. Şifaî ile Selvihan hikâyesi de bu mecmuadan alınıp Dehri Dilçin tarafından aktarılmıştır. Hikâyenin muharriri ve mecmuaya nâkilinin kim olduğu bilinmemektedir. Şifai ve Selvihan hikâyesi biçim ve tür açısından halk hikâyesi özelliği gösterir. Hikâye şöyle başlamaktadır: “Râviyan-ı ahbar ve nâkılan-ı âsar ve muhaddisan-ı rûzigâr şöyle rivayet ve böyle hikâyet ederler ki zeman-ı evâilde Nişabur şehrinde hanedan-ı kadimden iki adam var idi” (Dilçin, 2002: 27).

Esmen ile Zeycan hikâyesinin de önsözünde Onay (93- 147) metnin Çankırı’da bulunan bir nüsha ile karşılaştırılarak yayınlandığını belirtir. Bu hikâye ise şöyle başlamaktadır: “Söyleyim hikâyeti, güzeller elinden şikâyeti; Zeycan ile Esmen’ı yâd edelim. İşitenlerin gönüllerini nur ile âbat edelim.”

Bununla birlikte Onay'ın (2002: 25) aktardığı bilgilerden o dönemde Çankırı'da güzel hikâye nakleden kadınların olduğunu, bu hikâyeler içinde Âşık Kerem, Âşık Garip, Yedi Dullar, Arap Güveyi hikâyelerinin de bulunduğunu öğreniyoruz.

Bu kadınlardan derlendiği belirtilen Hürü masalının (2002: 217- 264) önsözünde Onay (2002: 213- 214), Çankırı masallarını derleyerek yazan Ali Dehri Dilçin'in mahallî masalların birçoğunu kaydetmekte başarılı olduğunu belirterek ayrıca “..romanların ve matbu hikâyelerin meydan alması hasebiyle halk masallarına rağbet azaldığı içindir ki, bu masalları düzgünce nakleden kadınlar pek azalmıştır. Bu cihetle herhangi bir hikâyenin mevzuunda değilse bile bilhassa manzumelerinde bazı noksanlar meydan aldığı görülmektedir” demesi masal 1900'lerin başındaki durumu açısından da dikkat çekicidir.

Metinlerin derlendiği ve toplandığı tarihlerde tür ve şekil yönünden sınıflandırılmadığı ve anlatıların ayrı ürünler olarak değerlendirilmediği açıktır. Keza Hasan Üçok'un 1932 yılında Çankırı sinemasında verdiği Halk Edebiyatı konferansında da tür ayrımının olmadığını ve halk edebiyatının şiir ve âşıklık geleneği üzerinden tanımlandığını görüyoruz. Ayrıca Duygu gazetesindeki tefrikalarda ilk iki hikâyeye doğrudan yer verilirken, Yılan Bey ve Hürü hikâyelerinin yanına “Çankırı Masalları” şeklinde küçük bir ibare eklenmiş olması da dikkat çekicidir. Dehri Dilçin'in iki halk hikâyesini Çankırı masalları altında yayınlanması; Otto Spies'in (1943: 34) görüşünü desteklediği için olacak ki masal, halk hikâyesi ve destan metinleri *halk kitabı* olarak görülmektedir.

Çankırı Masalları kitabında yer alan Yılan Bey ve Hürü isimli masallar; başlangıç, bitiş formelleri ile olay örgüsü açısından masal özelliklerini göstermektedirler. Ayrıca Yılan Bey masalı (2002: 151- 210) içinde atışmalar, türküler, karşılıklı mani söyleme gibi birçok anlatı unsuru bir arada yer almaktadır. Ne yazık ki masalın kimden ve nerede derlenerek yazıya döküldüğü belirtilmemiştir.

Sakaoğlu, Saim. (2002b). Gümüşhane ve Bayburt Masalları. Ankara: Akçağ Yay.

Gümüşhane'den derlediği masalların varyantlarına yer veren Sakaoğlu, masalların yayıldığı bölgelerle ilgili olarak Çankırı'dan da örnekler vermektedir.

Sakaoğlu (2002b: 88- 89) Gümüşhane'den derlediği 7 numaralı “Namert ile Cömert” masalının bir varyantının Çankırı'da olduğunu belirtir (AÜK- 8, S. 91-92). Bu masal Evren'in (1969: 91- 92) Üç Arkadaş isimli masalıdır.

Sakaoğlu (2002b: 117) Gümüşhane'den derlediği 32 numaralı “Devleri Korkutan Bilâl Ağa” masalının bir varyantının Çankırı’da olduğunu belirtir (AÜK- 8, S. 130- 134). Bu masal, Evren’in (1969: 130- 134) Merdane Coz isimli masalıdır (bkz. M51).

Sakaoğlu’nun (2002b: 121) Gümüşhane’den derlediği 35 numaralı “Ecel Ecayip” masalının bir varyantının Çankırı’da olduğu belirtilir (AÜK- 8, S. 221- 222). Bu masal Evren’in (1969: 221-222) “Of Masalı” ismiyle yer verdiği masalıdır.

Sakaoğlu’nun Şemşirak Taşları (2002b: 127) masalı da Saygı tarafından (1969: 5354- 5355) Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayınlanmış “Keloğlan ve Altın Bülbül” masalıdır. (bkz. M54).

Sakaoğlu (2002b: 130) Gümüşhane’den derlediği 43 numaralı “Çoban Ahmet” masalının da Çankırı’da olduğunu belirtir (AÜK- 8, S. 77- 85). Bu masal, Evren’in (1969: 77- 85) “Mehmet Ağa” isimli masalıdır.

Sakaoğlu (2002b: 135) tarafından derlenen Helvacı Güzeli masalı da Evren’in çalışmasında (1969: 210- 213) Helvacı Güzeli ismiyle yer alır.

Son olarak Sakaoğlu’nun (2002b: 154) Rus Kralını Çalan Hırsız isimli masalı da Evren’in (1969: 169- 171) Hırsız isimli masalının varyantı olarak belirtilmektedir.

Spies, Otto. (1943) Türk Halk Kitapları. (Çev. Behçet Gönül). İstanbul: Rıza Koşkun Basımevi.

Çankırı masallarından bahseden bir diğer önemli eser Spies’in *Türk Halk Kitapları* isimli kitabıdır. Spies (1943: 27) Çankırı halk hikâyelerinden Asuman ile Zeycan’ı şöyle değerlendirir:

“Masal edebiyatında tanıdık bir motif imtihan kaidesidir. Bu motife Asüman ile Zeycan halk kitabında rastlıyoruz. Asüman sevgilisine bedel hayatını ortaya koyar. Sair yerlerde sık sık olduğu gibi, burada da, işlerde muvaffakiyetsizlik takdirinde ölüm cezası vardır. Yalnız üç zor suale cevap vermesi şartile (Turandotformel) Asüman, Zeycanını elde edebilir. Mat olan taraf, verdiği sözü tutmadığı için imtihanında galib gelen Asüman, boynu vurulmak üzere siyasetgâha iletilir. Cellât Asümana acır ve onu serbest bırakır, ölümüne delil olarak da Asümanın hayvan kanına bulanmış gömleğini götürür.”

Uygur, Tahsin Nahit. (2002). Çankırı Halk Edebiyatı. (Editör. Ali Birinci). Ankara: Okuyan Adam Yay.

1899 yılında Çankırı’da doğan şair, yazar, gazeteci ve Çankırı mebusu olan Tahsin Nahit, Çankırı halk edebiyatı ürünlerini derleyerek 1926 yılında Hâkimiyet-i Milliye’de yayınlamıştır (Birinci, 2002: 21). Bu kitapta Çankırı manilerinden ve türkülerinden

örneklere yer verilmiş; kitabın tasarlanan ve hangi edebî türlerin yer aldığı bilgisi bulunmayan ikinci cildi basılamamıştır.

Kitabın yayımlandığı dönemlerde halk edebiyatının millî benlik çerçevesinde değerlendirildiği ve kimi çevrelerde divan edebiyatının üstünlüğüne dair tartışmaların devam ettiği anlaşılıyor. Tahsin Nahit (2002: 23) bu konuda “Bir kısım tetkikçiler de: Halk edebiyatı, âşık edebiyatından başka bir şey değildir. Halkın söylediği türküler, destanlar, maniler âşıkların mahsulüdür, diyorlar. Bunun yanlışlığı açıktır. Bir defa halk edebiyatı dairesi içinde yalnız vezinli ve kafiyeli sözler dâhil değildir. Masallar, meseleler, tabirler, bilmece de dâhildir” demesinden o dönem içinde bir tür sorununun varlığını anlıyoruz.

Tahsin Nahit Beyefendi’ye Veled Çelebi (2002: 56) tarafından yazılmış ‘Halk Edebiyatına Dair’ başlıklı makalede ise masal ile ilgili şu bilgiler aktarılır:

“Kezalik masallar, bunların zaptı çok mühimdir. Bugün masalları zapteden bir Türkçü hem bugünün hem yarının en meşhur en nafi âlimi olmaklığa namzettir.”

Hacışeyhoğlu, Hasan Bey. (1934). Çankırlı Hacı Şeyh Oğlu Hasan Bey Tarafından 14/15 Mart 934 Perşembe Gecesi Sinema Binasında (Halk Edebiyatı) Hakkında Verilen Konferans. Çankırı: Çankırı Matbaası, Çankırı Halkevi.

Hacışeyhoğlu Hasan Bey, 1934 yılında Çankırı’da verdiği konferansta sadece saz ve vezinle söylenen türleri ele almıştır. Hasan Bey (1934: 3) “Çok şöhretli şairler ekseriya panayirleri kovalarlar. Orada muşaeere ve tekellümlerde bulunurlardı, bir panayire muhtelif memleketlerden gelen şairler bir kahvehanede toplanırlar. Yaş boyunca otururlar” demektedir. Bu bilgilerden bu konferansın amacının halk şiirinin edebî zevk ve estetiğini açıklayarak halk şiirinin önemini ortaya koymaktır.

Üçok, Hasan Hacışeyhoğlu. (2002). Çankırı Tarih ve Halkiyatı. (Editör: Ali Birinci). Okuyan Adam: Ankara.

Hasan Hacışeyhoğlu Üçok tarafından 1932 yılında kaleme alınmış Çankırı Tarih ve Halkiyatı yazılarından oluşan bu eser; Çankırı masallarının geleneksel ortamını aktaran en önemli ve bilinen en eski bilgilere yer vermektedir. Masallara ait giriş tekerlemeleri ve kalıplarından bahseden Üçok (2002: 322-326), Çankırı masalları üzerine çalışma yapacak araştırmacıların ana kaynağı durumundadır. Kitabın editörü Ali Birinci (2002: 17), neredeyse tüm hayatı Çankırı’da geçen Hasan Üçok’un her fırsatta Çankırı ve çevresinin halk âdet ve itikâdını tespit etmeye çalıştığını söylemektedir.

Bilmece ve masal Üçok'un belirttiği üzere Çankırı'nın kış gecelerinde çocuklar tarafından eğlenmek için anlatılırdı (Üçok, 2002: 190). Üçok'un yer verdiği masal tekerlemeleri örneklendirme amacıyla bu çalışmada kullanılmıştır.

Boratav, Pertev Naili. (2007). Az Gittik Uz Gittik. Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav, Az Gittik Uz Gittik kitabının "Notlar" kısmında, kitapta yer alan masalların varyantlarına değinerek "Yayıldığı Yerler" bölümünde "Çankırı"da derlendiği bilinen masalları belirtmektedir. Bunlardan 22 numaralı Çember- Tiyar masalının varyantına erişemedik. Boratav (2007: 321) bu masalın *Ankara 3, no 27. TVM, no. 8'de* kayıtlı Ankara DTCF'de 1939- 1947 yılları arasında hazırlanan bir tezden aldığını belirtir. Bu masalın, *Ankara 62, no. 40* kaydının; Çankırı/Çerkeş bölgesinde derlenmiş bir varyantından bahseder. Bunun dışında Boratav (2007: 322) 26 numaralı Altı Kız Babası masalı ile (2007: 330) Zengin Hamamı masallarının Çankırı'da yayıldığını söyler ancak kaynağı belirtilmemiştir.

Boratav, Pertev Naili (2009). Zaman Zaman İçinde. Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav (2009: 270- 271) bu kitapta Nezahat Aydın isimli derleyicinin derlediği; Ankara dosyasına kayıtlı iki Çankırı masalına yer vermiştir. Bunlardan biri Bostancı Dede masalıdır. Masalların 1947'de Nezahat Aydın tarafından Çankırlı masalcılardan öğrenip yazıldığı belirtilmektedir.

Bir diğer Çankırı masalı Hasses Paşa'dır. Boratav (2009: 271), Hasses Paşa masalıyla ilgili olarak şunları belirtir:

"22 numaralı "Hasses Paşa masalı (Ankara 62 No 41) (Çerkeş), (TTV 368) nolu masala benzemekle beraber ondan ayrı olan ve TTV'de incelenmemiş bulunan bu tipi 368 A. ile gösterilmiş olup masal, aslı Çerkeş olan Nezahat Aydın'ın annesi Emine Aydın'dan yazdığı metindir, bu metin meddah hikâyelerinin özelliklerini gösterir; masalda İstanbul damgası açıktır."

Boratav'ın yer verdiği 4 numaralı Ben Bir Yeşil Yaprak İdim masalının da (TTV 190 AaTh 900) yayıldığı yerler arasında Çankırı belirtilir ancak nüsha numarasına yer verilmez (Boratav, 2009: 263). Bu şekilde yer verilen diğer masallar 14 numaralı Sabır Taşı (Boratav, 2009: 268) ile 19 numaralı Usta Nazar isimli masallardır (Boratav, 2009a: 270).

Uslu, Necati Asım. (2005). Karatekin Eli Yâren Diyârı Çankırı'dan Sözler. Çankırı Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı: İstanbul.

Necati Asım Uslu'nun *Karatekin Eli Yâren Diyârı Çankırı'dan Sözler* isimli Çankırı coğrafyasına ait atasözleri, tekerlemeler, çocuk oyunları, Çankırı'nın kültür ve sosyal hayatı, yaren sohbetleri, Çankırı ağzı ve Çankırı yemekleri gibi halk kültürü unsurlarını aktardığı kitabının üçüncü bölümünde “Çankırı Hikâye ve Masallarından Örnekler” başlığı altında masal başı ve meddah tekerlemelerine yer verilmiştir. Üç farklı masal başı tekerlemesinden sonra 11 masal metni yer alır. Bu masallar şunlardır:

Kat Katları mı Giyeyim Top Topları mı Giyeyim: Feride (Uslu, 2005: 376- 378).

Eğil Kavağım Eğil Ben Çıkayım Da Sen Doğrul: (Uslu, 2005: 378- 379).

Siçan Ahmet Süte Düştü: (Uslu, 2005: 379 - 380).

Keloğlan'ın Tuz Almaya Gitmesi: (Uslu, 2005: 381).

Keloğlan'ın İmam Ölüsü: (Uslu, 2005: 381- 384).

Keloğlan'ın İbibikler Ötünceye Kadar Çalışması: (Uslu, 2005: 384- 387).

Yarım Göt: (Uslu, 2005: 387- 389).

Huh Yoruldum: (Uslu, 2005: 389- 392).

Üç Peltek Dilli Kız: (Uslu, 2005: 392).

Topal Karga: (Uslu, 2005: 393).

Parlak At: (Uslu, 2005: 394- 396).

Guş Meteli: (Af. Hacer Boyacı'dan nakil) (Uslu, 2005: 606- 607).

İki Kardeş ile Dev: (Uslu, 2005: 607).

Bahçıvan Gızı: (Lütfiye Kaleliköse'den) (Uslu, 2005: 607).

Metel II: (Af. Lutfiye Çavuş'dan) (Uslu, 2005: 607- 608).

Masal başı tekerlemeleri, Hacışeyhoğlu Hasan Bey'den alıntı olup (2002: 322-326) bunların kısaltılmış şeklidir. Masallardan iki tanesi, Afet Göksel Özen'in DTCF hazırlanan lisans tezlerinden alıntıdır. Necati Asım Uslu anlattığı masalları yer yer keserek gelenekle ilgili bilgiler vermiş ve hatırlayamadığı masalları kısaltarak eklemiştir. Bu çalışma kapsamında Asım Uslu'nun ağabeyi Hamdi Uslu'yla mülakat yapılmış ve kardeşi ile birlikte eskiden dinlediğini hatırladığı beş masal metnine yer verilmiştir. Asım Uslu bu masalları, “Babaannem Emine Hanım'ın Hanasi'den dinlediğim masallar” diyerek belirtmiştir. Hamdi Uslu ise (kişisel iletişim, 2016) Hanasi'nin dayısının adı olduğunu söylemektedir. Aslen Çankırı Yapraklı ilçesinden olan Uslu'nun aktardığı diğer masallar ise annesi Zeliha Uslu tarafından anlatılmıştır. Bunun yanında Hamdi Uslu (kişisel iletişim, 2016) kimi masalları onları büyüten Hafize Abla'nın kaynanasından dinlediklerini aktararak şunları belirtir:

“Masalları biliyorum, hepsini duydum ama hatırlamıyorum. Annem babam bize masal anlatırdı. Bir de bir akrabamız vardı, bizi büyüten Hafıza Abla. Babam onu evlendirdi. Onun kaynanası, Kat katlarımı ondan dinledik. Çoğu masalı ondan dinledik. 1940'lı yıllardı. Otururduk dizine, masallar anlatırdı. Biz onun ağzına bakardık hadi anlat dinleyelim diye. Biz yalvarırdık anlat diye. Benim hafızam zayıf, ben Necati gibi tutamadım. Şimdi de yaşlılık halî teyzenin ismini hatırlayamıyorum.”

Çankırı İl Yıllığı. 1998. Kültür Bölümü. Çankırı: Çankırı Valiliği. s. 65-66.

Çankırı Valiliği tarafından hazırlanmış 1998 İl Yıllığında bir adet Keloğlan masalına yer verilmiştir.

Geçmişten Günümüze Şabanözü. 2008. Edt. Yüksel Arslan. "Külden Eşek: Masallar". Şabanözü Belediye Başkanlığı. 190- 192.

Bu kitapta, Ayaş Akyol'dan derlenen Külden Eşek isimli bir masal metni yer almakta olup aynı masalın oğlu İbrahim Akyol'dan derlenmiş varyantı metinlerimiz arasında mevcuttur (bkz. M16).

Sağlam, Ömer. 2005. Geçmişten Geleceğe Köyümüz Gürmeç (Anadolu'da Bir Köyün Hikâyesi). Ankara: Ömer Sağlam Kitaplığı.

Çankırı'nın Yapraklı ilçesinin Gürmeç köyünden olan araştırmacı- yazar Sağlam (2005: 67) masallarla ilgili olarak şu bilgilere değinmektedir:

"Gürmeç ve çevresinde masala meseleme, masal anlatma ya da meseleme söyleme denilmektedir. Ayrıca yörede Oranlama şeklinde söylenen bir söz ile bu isimle anlatılan kimi anlatılar da bulunmaktadır. Meseleme (masal) ile Oranlama bazen birbirilerinin yerine kullanılıyor ise de her iki kavram arasında önemli farklar bulunmaktadır ki; bu farkların başında içerik gelmektedir. Meselemeler genelde gerçek üstü ve hayal mahsulü şeyler olduğu halde, Oranlama'nın konusunu gerçekleştirmiş veya gerçekleşmesi imkan dâhilinde olaylar da girmektedir. Bu yönüyle oranlama roman ve hikayeye daha yakın durmaktadır. Ancak Oranlama'nın içine bazen masal öğeleri ve özellikle rivayet ve menkıbeler de karışabilmektedir. İkinci önemli fark, yöremizde Meselemeler daha çok kadın ve çocuklar arasında anlatılırken, oranlamalar erkekler tarafından da anlatılmaktadır. Oranlamaların anlatıldığı yerler genelde köy odaları, Meselemelerin anlatıldığı yerler ise genelde evlerdir."

Sağlam'ın bilgilerinden yola çıkarak Yapraklı bölgesindeki derlemelerde masala, meseleme veya oranlama kelimeleri sorulduğunda kaynak kişilerin kafalarının karıştığı, genelinin mesel olarak masalı tanımladığı görülmüş; masalla ilgili verilen bilgiler, yazarına sorulmuş ve masal geleneğini bilenlerin azaldığı cevabı alınmıştır.

Onay, Ahmet Talat. 1933. Dastan-ı Ahmed Harami. Çankırı Matbaası.

Ahmet Talay Onay tarafından bulunan Dasitan-ı Ahmed Hâramî'nin Çankırı masal geleneği adına özel bir yeri vardır. Duygu gazetesinde tefrika edilmiş bu eserle ilgili Bakırcı (2004: 50) mesnevi ve nazma çekilen ilk eser olan Dâstan-ı Ahmed Haramî Türk masalları tip kataloğu olan TTV'de 153 numaralı tipin nazma çekilmiş hâlidir, demektedir.

4.2.2. Dergiler, Gazeteler

Saygı, Osman. 1969. Keloğlan ve Altın Bülbül. Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Sayı:240. 5354- 5355.

Keloğlan ve Altın Bülbül isimli bu masal, Çankırı'nın Yonca köyünde oturan Ayşe Nine'den derlenmiştir.

Yerel araştırmacılarından Sadık Softa, Karatekin gazetesindeki köşesinde kendi derlemesi olan birçok Çankırı masalını yazıya geçirmiştir. Günlük gazetenin 4. sayfasında tefrika olarak yayınlanmış olan bu masalların o dönemde oldukça popüler olduğunu anlıyoruz. Gazetenin 15 Şubat tarihinde ilk tefrikası yayınlanacak olan Avcı Ömer masalı; bir hafta önceden manşetten okuyuculara duyurulmuş, masal tefrikaları aynı yılın büyük bir bölümünde devam ettirilmiştir. Karatekin Gazetesinde tefrika olarak yayınlanan masallar şöyledir:

3 Ocak- 7 Ocak 1984 tarihleri arasında Ahmed Ağa ile Oğlu, 9 Ocak- 13 Ocak 1984 arasında Çakuş, 16 Ocak- 25 Ocak 1984 Akkavak Kızı, 26 Ocak- 29 Ocak 1984 Azrail ve Keloğlan, 30 Ocak- 1 Şubat 1984 Dün Yülüttü Dayı, 2 Şubat- 14 Şubat 1984 Keloğlan'ın Rüyası, 15 Şubat - 29 Şubat 1984 Avcı Ömer, 1 Mart- 3 Mart 1984 Eşek Hırsızı ile Yankesici, 5 Mart 1984- 18 Mart 1984 tarihinde Periler Ülkesine Giden Prens, 19 Mart 1984 tarihinde Kurnaz Tilki ve Ortakları, 20 Mart- 26 Mart 1984 yılında Kuş Masalı, 27 Mart- 4 Nisan 1984 tarihleri arasında Kız ile Dev, 21 Nisan- 3 Mayıs 1984 tarihlerinde Gülsinanın Siyasetinin Siyaseti ve son olarak 15 Aralık- 26 Aralık 1985 tarihinde Ayıoğlu Aslan.

Sadık Softa ile yayınladığı masallar üzerine bir mülakat yapılmış; masalları derleme yöntemleri, kimden derlediği ve masalları hatırlayıp hatırlamadığı sorulmuştur. Mülakat sonunda Softa'nın izniyle babasından dinlediğini belirttiği ve geleneksel ortamını aktardığı Avcı Ömer, Ayıoğlu Aslan ve Çakuş masallarına çalışmamızda yer verilmiştir.

4.2.3. Tezler

Karaca, Ahmet. (2009). Çankırı Halk Anlatıları (Masal ve Hikâyeler). Lisans Bitirme Tezi. Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı.

Çankırı masalları üzerine daha önce yüksek lisans tezi hazırlanmamış olmasına rağmen çok sayıda masal konulu lisans bitirme tezi bulunmaktadır. En son Doç. Dr. Ali Yakıcı tarafından Eldivanlı öğretmen Ahmet Karaca'ya hazırlatılan bu lisans çalışması, kaynak kişilerin tespiti ve çeşitlilik açısından faydalı olmuştur. Öğretmen Ahmet Karaca ile

irtibata geçilmiş ve çalışmanın içeriği ile bilgi alınmıştır. Çalışmanın içinde yazılı kaynaklardan derlenmiş 28, sözlü kaynaklardan derlenmiş 19 anlatı bulunmaktadır. Buna göre Şah İsmail, Eba Müslim, Bey Börek, Eğil Kavağım Eğil, Zümrüdüanka Kuşu, İki Gardaş, İyiliğe İyilik Olsa Gara Öküze Bıçak Olmazmış, Bunda da Vardır Bir Hayır, Nalıncı Mehmet Ağa, Üç Kardeş, Tuz Kadar Sevgi isimli anlatılar derlenmiş masallardır. Ahmet Karaca bu masalları Eldivanlı Ahmet Karaca, İğdir köyünden İbrahim Ölmez, Korgun köyünden Emine Kamış, Eldivan merkezden Hüseyin Yaylacı isimli kaynak kişilerden derlemiştir. Çalışmayı görmeden evvel Emine Kamış Hanımdan biz de masal derlemiştik. Öte yandan Hüseyin Yaylacı'yla tanışmayı tamamen bu çalışmaya borçluyum. Masal metinlerimizden Şah İsmail ile Eba Müslim isimli masal metinleri aynı kişiden derlenmiş iki farklı varyant olması nedeniyle alıntılanmıştır.

Evren, Mustafa. 1969. Çankırı Masalları Üzerine Bir Araştırma. Lisans Bitirme Tezi. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Çankırı masallarını derli toplu şekilde bulabildiğimiz ilk çalışma olan bu kaynak, Çankırı kültürü adına büyük bir önem taşımaktadır. Çalışmada 34 masal metni olup metin bölümümüzde birisi karşılaştırma, üç tanesi eksik masalları tamamlamak amacıyla dört masal metnine yer verilmiştir. Bunlar: 24B Muradına Ermeyen Dilber, 49 Altın Perçemli Oğlan, 51 Merdane Coz, 52 Sihirli Mühür isimli masallardır. Bununla beraber çalışmada yer alan masal metinlerinin sınıflaması ve isimleri şöyledir:

“A. Harikulade Masalları: Altın Perçemli Oğlan, Çile Kuşu, Mehmet Ağa, Dev Ve İğleri, Keçi Kız, Üç Arkadaş, Ak Pürçekli Dev, Muradına Ermeyen Dilber, Geyik, Yılan Şahı, Kuru Kafa, Mahir Bey, Seyfe'l Melik, Merdane Coz, Padişahın Üç Oğlu, İki Oğlan Kardeş, Üç Yumurta Güzeli, Sihirli Mühür.

B. Realist Masallar

Şehzade, Hoca Ve Üç Kız, Hırsız, Terzi, Üç Kız Kardeş, Terzi Kızı, Ayzer Zela, Kahveci Güzeli, Oduncunun Kızı, Köse, Bit Derisi Bit Kafası, Helvacı Güzeli, Keloğlan

C. Tuhaf Hikâyeler: İki Arkadaş, Dünya Güzeli, Of.” (Evren, 1969: I-II).

Aydoğdu, Özkan. 2011. Çankırı İli ve Yöresi Ağzları. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydoğdu'nun (2011: 320) Çankırı ağzlarıyla ilgili çalışmasında masallarla ilgili tek bilgi Merkez köylerinden Aşağıpelitözülü İzzet Özdemir'e sorulan “Masal biliyor musunuz?” sorusuna verdiği “Hâ. yō, onu duymadım, masalı.” yanıtıdır. Ancak kaynak kişinin masalı ‘masal’ adıyla bilmiyor olabileceği de göz önünden tutulmalıdır.

İşcanoğlu, İlknur Bayrak. 2007. Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bu çalışmada masallarla ilgili bilgilere rastlanılmamıştır.

Keleş, İrfan. 1986. Şabanözü Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İrfan Keleş, Şabanözü’nde ağız çalışmaları amacıyla birçok halk anlatısı derlemiştir. Bu anlatılar arasında, Bakırlı köyünden Osman Karaali’nin anlattığı bir adet fıkra (Keleş, 1986: 70), Bakırlı köyünden İsmail Keleşmehmet’ten derlenen ‘Tilki ile Yılanın Arkadaşlığı’ isimli bir adet fabl (Keleş, 1986: 82), Mart köyünden Şükrü Akkoca’dan derlenmiş ‘Sofra Başında Cinayet’ isimli komik hikâye, Mart köyünden Hasan Karataş tarafından anlatılan ‘Harun Reşit ile Pevrül Birdane’ isimli bir masal (Keleş, 1986: 100) ve Karakoçuş köyünden Şerife Çalışkan isimli anlatıcının anlattığı ‘Fatmacık ile Yusufçuk’ (1986: 107- 109) isimli masal metinleri yer almaktadır.

Cerrahoğlu, Münir. (2005). Çankırı Çocuk Folkloru. Yüksek Lisans Tezi. Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Münir Cerrahoğlu 2005 yılında hazırlamış olduğu Çankırı Çocuk Folkloru isimli yüksek lisans tezinde masallar hakkında genel bilgilere değindikten sonra babası Ahmet Cerrahoğlu’ndan (2005: 74) derlediği masal tekerlemelerine yer vermiştir. Cerrahoğlu tezinin masallar bölümünde üç metne yer vermektedir. Bunlar; Akılsız Padişahın Akıllı Oğlu (İpek, 2004: 34-37), Tilki İle Tozlu Bey (Ahmet Cerrahoğlu, 74), Melek Anne (Şapolyo,1996: 121-128) olmak üzere Çankırı’da duyulmuş ancak yarım bırakılmış anlatılar olması nedeniyle çeşitli kaynaklardan alıntılanmıştır.

Cerrahoğlu (2005: 96-97), Çankırı masalları ile ilgili olarak şunu söylemektedir:

“Çankırı’da televizyonun hemen hemen her eve girmesi nedeniyle, günümüzde masalın unutulduğunu görmekteyiz. Masalla geçirilen zamanın yerini artık tv programları almış durumda. Masal derlemesi yaparken annelerin ve babaların masalı unuttur duruma geldiğini üzülerken gördüm. Bildiğiniz bir masalı anlatır mısınız? diye sordüğümüzde aldığımız cevap genellikle “Bilmiyorum” oldu. Masal anlatanların bazıları ise masalı tamamlayamadılar. Sonuç olarak masal bölümümüz istediğim zenginlikte olmadı.”

4.2.4. Arşivler

Gürbüz, Hale. (2008). “Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi’ndeki Çankırı Konulu Bazı Derlemeler”. IV. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri: 100. Yıla Doğru Çankırı. 13-15 Kasım 2008: AKM: Çankırı.

Hale Gürbüz'ün “Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi'ndeki Çankırı Konulu Bazı Derlemeler” isimli bildirisinden hareketle kendisiyle irtibata geçilerek THKUAM arşivindeki Çankırı masalları hakkında görüşülmüştür. Bu kapsamda Hale Gürbüz, Çankırı'dan derlenmiş 12 masal metninin tanınmasına yardımcı olmuş ve bugüne kadar tasnifi yapılmış derlemelerden 6 kasedin Çankırı'ya ait olduğunu belirtmiştir. Gürbüz'ün (2008: 539) belirttiği masal metinleri şunlardır: İsmail Doğan tarafından Bozkır köyünde derlenen Demirkıran, Fatmacık ile Yusufçuk, Azrail, Canavarcık, Şık Battal isimli masallar; Tuğba Meral tarafından Ankara'da derlenmiş Peri Kızı isimli masal; Bahtiyar Korkmaz tarafından İkizören'den derlenmiş Tuz, Hançer, Kuma Gömülen Gelin isimli masallar ve son olarak Mustafa Kocatepe tarafından Eskipazar'da⁴⁰ derlenmiş; Eğil Kavak, Ecü ile Cücü ve Leblebi Çocuk masallarıdır.

Masal metinlerinin kayıtları, Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde bulunmaktadır.

Günümüzde Çankırı'da edebiyat öğretmenliği yapan İkizören'in Babsa köyünden Bahtiyar Korkmaz'la (Kişisel iletişim, 29 Aralık 2015) iletişime geçerek derlediği masallar hakkında bilgi edindik. Kendisi yardımcı olarak dedesi Dursun Korkmaz'dan dinlediği Tuz, Hançer ve Kuma Gömülen Gelin masallarıyla ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“Dedeme defalarca masal anlattırışımıdır. Ben de dinlemeyi, anlatmayı severdim ama dedem kadar iyi anlatamazdım. Çünkü dedem sadece anlatmıyordu, anlattığını yaşıyordu da. Gözlerini kapatıyordu, gönülden böyle anlatırdı. Dilden değil. Bir masalı Hurşidgilin Coduktan dinlediğini aktarmıştı, bir de kitaplarda yazılı masalların farklı şekillerini almamıştık o dönem. Üçturuçlar, Kelime ve Dimne masalını biz hep Fatmacık ve Yusufçuk olarak dinledik.”

4.3. KAYNAK KİŞİLERDEN ELDE EDİLEN VERİLER

Çankırı'da yapılan derlemelerde profesyonel bir masal anlatıcısına rastlayamadık. Kaynak kişilerin çoğu “Vardı ama vefat etti” diyerek belirttiği profesyonel anlatıcıların hayatta olmadığına üzülen ikincil kaynaklardan derlemeler yapıldı. Bu kaynak kişiler ya masalı hatırlamıyor ya da eksik hatırlıyorlardı. Kaynak kişilerimizin çoğu masalları tekrarlayan, aktaran ve yayan amatör anlatıcılardı. Ancak bütün kaynak kişiler,

⁴⁰ Derlemenin yapıldığı tarihte Eskipazar, Çankırı'nın bir ilçesiydi. Bu tarihten sonra Karabük il olunca Eskipazar da Karabük'e dâhil edilmiştir.

masalları halk yaşantısının doğal bir unsuru olarak aktarıyor ve kendini geleneğin temsilcisi olarak görüyorlardı.

Kızılırmak'a alan araştırması amacıyla gittiğimizde masal anlatıcısı bulamadık. Fikir olması açısından Kur'an kursunda hocalık yapan bir arkadaşımızdan masal bilip bilmediklerini öğrencilerine sormasını rica ettik. Oradaki kadınların çoğu günah olduğu veya utandığı gerekçesiyle erkek dinleyiciye masal anlatmayı reddettiler. Anlatıcılardan birisi ses kaydına izin vermeyerek yazdırmayı seçti. Daha önce belirtilen diğer nedenlerden dolayı alan araştırmasına başlarken kaynak kişi bulmakta zorlanıldı. Çankırı'da derleme faaliyetleri yapan Münir Cerrahoğlu (Kişisel iletişim, 1 Ekim 2015) alanın zorluğuyla ilgili olarak şunları aktarmıştır:

“Masalları hala bilen kişilerin olabileceğini tahmin ediyordum fakat ilk aldığım tepki öncelikle beni hayal kırıklığına uğrattı. Yine de muhtarların belki bilmeyeceği ihtimaliyle haber bıraktım ama kaynakların az olduğunu gördüm. Sonrasında gitmiş olduğumuz köylerde yine de köyün ileri gelen yaşlıları ya da sözel belleği kuvvetli insanlarıyla da bir araya geldiğimizde tabi sorduğumuz sorulardan birisi “Bildiğiniz, çocukluğunuzda dinlediğiniz bir masal var mı? Bize bir masal anlatabilir misiniz?” sorusuydu. Genel itibarıyla “Hayır” cevabıyla karşılaştık. Hâlbuki Çankırı'da masal geleneğinin bundan 50 yıl gerilere gittiğimizde bazı kaynaklarda yaşatıldığını biliyoruz. Yani 11 yıl öncesinde de masala fazlaca rastlayamamıştım ben. Dolayısıyla yaptığınız çalışma zorlu bir çalışma. Bu bağlamda eğer bulup tespit edebilirsiniz, Çankırı halk kültürüne büyük bir hizmet etmiş olursunuz.”

Yapılan derlemeler sonucunda Çankırı'da geçmişte halk yaşantısının bir unsuru olan masal geleneğinin unutulmaya yüz tuttuğunu tespit ettik. Kaynak kişilerimizden Hatice Bayram (Kişisel iletişim, 21.12.2015) kendisine anlatılan masallarla ilgili şunları belirtir:

“Çok masal dinledik zamanında. Hele bir uzun masal anlatırlardı. Bir masalcı teyzemiz vardı, hep dizine otururduk. Hadi anlat, hadi anlat. Tabi onların hiçbirisi aklımda yok, çocuklukta dinlediğim masallar. Benim burada duyduğum Yusuf ile Elif diye bir hikâye varmış. Hansel ile Gratel gibi bir cadı varmış. Bir Ayşecik masalı vardı. Ayşe Kazan Altında. Şimdi onu televizyonda yapıyorlar. Üvey anne kendi kızlarına önem verdi, ayakkabısı kayboldu. Kabak oldu, o türlü masallar aklımda kalmış.”

Çankırı derleme faaliyetleri sırasında başlarda özellikle köy sakinlerinden en hacimli metin tespit edilmesi arzulandı. Ancak birkaç mülakattan sonra kaynak kişilerin masal bilmeseler bile eski anılarını, geleneklerini özlemle anmaları çok daha dikkat çekici olmaya başladı. Kaynak kişiler anlattıkları masalların olay örgüsündeki kimi detaylarla giriş formellerini unutmuş ancak masalların temel formunu oluşturan olaylar zincirini hatırlamışlardır. Anlatıcıların tamamı masala hızlı bir şekilde başlayarak olayları aktarma niyetindeydi. Masala başlarken çoğu zaman “Vakti zamanında, vaktin birinde”

gibi hızlı bir giriş tercih ediliyordu. Giriş formellerinin aksine her anlatıcı, çoğu çıplak olmak üzere kapanış formellerini özellikle kullanıyordu.

Boratav (1982: 288), kitap okumaya düşkün kimselerden iyi masal bilenler bulunabilirse de bunların masallarının kitaplardan öğrendikleri şeylerle karışmış olması ya da doğrudan doğruya kitaptan öğrenilmiş olması tehlikesi vardır, demektedir. Boratav döneminde okur-yazarlık oranı ile günümüz Çankırı ilinin okur-yazarlık oranı arasında büyük bir fark vardır. Özellikle de erkek anlatıcılar arasında masalı bir yerden okuduğunu belirten anlatıcılar bulunmaktadır. Bir masalı doğrudan sohbet bağlamında dinleyen kişilerin çoğu yaşlı ve okuma yazma bilmektedir. 2013 TÜİK⁴¹ verilerine göre Çankırı’da okuma yazma oranı 94.4’dür. *Nohut Mehmet* masalını anlatan Emine Kamış, bu masalı ilkokulda okuduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda bu masal, gelenek içinde farklı yörelerdeki birçok araştırmacı tarafından derlenmiş bir metindir. Bu masalı bizim için değerli kılan şey; daha önce sözlü gelenekte anlatıldığı bilinen bir masalın, tekrar sözlü geleneğe dönüştürülmesiyle nelerin değişeceği ve masal formunun bilinen kalıplarından kaçını muhafaza ettiğiydi. Turner’dan aktaran Titon (2009: 266) metinlerin “yaşayan sürecin dondurulmuş biçimi” olduğunu ileri sürerken bir metnin yaşayan sürecinin görmezden gelinemeyeceğini ifade etmektedir.

Azadovski (2002: 53- 54) masal anlatıcısı, belli bir masal tipinde, hayalini uyandıran, duygularını etkileyen veya ruhunda derin izler bırakan neler duymuşsa onları aklında tutuyor, diyerek Lomtef adlı bir anlatıcının tüccarlar hakkında masallar söylemeyi daha çok sevdiğini, masalda, kendisinin hayatta karşılaştığı ve hatırladığı tüccarlar gibi sunduğunu aktarır. Çankırı’da derlediğimiz masalarda da anlatıcının hayatından izler bulunmaktadır. *34A Eski Padişah* masalında ismini gizli tuttuğumuz kaynak kişinin annesi, babası askere gittiği sırada kaçırılmış, kendisi annesiz büyümüştür. Masalın benzer metinlerinde kadın kaçırılmazken, anlatıcının metninde kadını kaçırılanlar cezalandırılır. Bu bilgi olmadığında sadece bir anlatı olarak görünen masal, bu bilgiyi öğrendikten sonra anlatıcı ile birlikte kötü adamları yenmekten aldığımız ortak bir haza dönüşerek empati yapmamızı sağlar. Bir diğer kaynak kişi, sıçan ismine karşı psikolojik bir korku geliştirdiği için bu ismi duyduğunda iğreti yaşamaktadır. Bu durumu kendisi de bize belirterek hayvanın adını kurt olarak değiştirmiştir. Hüseyin Yaylacı (Kişisel iletişim, 14.04. 2016), babasının: “Şimdi babam rahmetli 8 yaşında çocuğu ölmüş. Bu

⁴¹ TÜİK, (2013). Erişim: 1.05.2017. <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/CANKIRI.pdf>

da ne kadar âşık kitabı varsa ben diyor kafayı bozacaktım, evlat acısı gibi dünyada ağır acı yok diyor. Ne kadar âşık kitabı varsa ben bu hikâyelerin bunların üzerinde durdum (diyor). Bunları tutmuş” dediğini aktarır. Bu durum, bize masalların ve halk anlatılarının bireyin psikolojik sağlığı açısından ne kadar önemli olduğunu ve yaşantısını metinlere yansıttığını göstermektedir.

“Ahmetciğim öyle acıklı ki bu hikâye anam, anam. Bunu İslamiyetin yeni doğduğu zamanında Peygamberimiz damadı Hz. Ali, aslan o aslan, Kesikbaş geliyo peygamberimize. Benim mazeretim var diyo, ağlıyo.” diyerek anlatısına başlayan Mustafa Kurt (Kişisel iletişim, 09.08.2015) Kesikbaş hikâyesini anlatırken duygulanır, ağlamamaya çalışır.

Sadık Softa (Kişisel iletişim, 20.10.2015) için ise babasından dinlediği masalların onda özel bir yeri vardır: “Babamın ağzından komşu çocukları masal duymamıştır. Uyurken bana anlatmıştır. Benim için öyle bir özelliği vardır bu Çakuş, Avcı Ömer gibi masalların” demektedir.

Çankırı masal geleneği; kitapların yaygınlaşması, radyo ve televizyonun ortaya çıkmasıyla beraber zayıflamıştır. Buna göre; kültür aktarımı görevi doğrudan değil, dolaylı yollardan köy yaşamına girmiştir. Erkek anlatıcıların geneli daha çok halk hikâyesi, fıkra ve efsane gibi iç içe yapıdaki ürünleri aktarırken; kadınlar, mesel olarak belirttiğimiz ürünleri aktarmışlardır.

Çankırı’da derlediğimiz masalların ortak noktalarından birisi de şehir anlatısı şeklinde icra edilmesiydi. Masallar daha da kısaltılmış, geleneksel kalıp ifadeleri atlanmış ve masalın tekrar edilen yerleri geçiştirilmeye başlanmıştır. Teknolojik yaşam, sohbet ortamlarını ve masala olan talebi azaltmıştır.

Kaynak kişilerimizden Fikriye Şanlı (Kişisel iletişim, 10.12.2015) masal ortamının bozulmasıyla ilgili geçmiş ile bugünü kıyaslayarak şu bilgileri aktarır:

“Şimdinin gençleri pek dinlemiyorlar. Böyle komşulukta bazı dinliyorlar ondan sonra telefonla oynuyorlar. Şimdinin gençleri eskisi gibi laf dinlemiyorlar ki. Biz önceden dinlerdik tabi. Önceden özel odaya toplanırlardı. Böyle köy yerinde Köroğlu’nu dinlerlerdi hep. Babamgil konuşurlardı da biz onlardan duyardık. Köroğlu şimdi film oluyor aynı. Mesela Köroğlu’nun Bolu Dağında Gezerim Niye türküsüyle söylerlerdi. Babam laf ederdi, biz dinlerdik. Hepsini güzel anlatırdı babam. Daha benden güzel anlatırdı. Biz hep inanırdık, gerçek sanardık. Babam kızım bunlar olmuş da derdi, masal yapmışlar böyle derdi. Eskiden hainlik hıyanetlik şimdiki gibi yine varmış. Belki de gerçektir. Aha diziler oluyor, filmler oluyor. Şimdi bir film oluyor, Çınar ile kızları var. Eskidi, eskidi artık.”

Sadık Softa (Kişisel iletişim, 20.10.2015) ise geçmişte anlatılan masallarla ilgili “Benim yetiştiğim dönemlerde 60’larda 70’lerde anlatılıyordu hâlâ. Ondan sonra durdu, masal

anlatma diye bir şey kalmadı. Radyo ve televizyon devreye girdi. Ailelerle akşam oturmalarına gittiğimizde evde anlatılırdı. Yemek de aramazdık, kimin evindeyse yerdik” şeklinde bilgiler vermiştir.

Azadovski (2002: 55) dindar bir anlatıcının masalında bir yolunu bulup sık sık Tanrı'nın adını andığını; kurnaz bir anlatıcının yeminler, zorla söz vermeler, açık saçık kahramanların hikâyeler aktardığını; kimi anlatıcının şiirsel dilden hoşlandığını; kimi gerçekçi anlatıcının da, günlük hayatı ve halk âdetlerini olduğu gibi vermeyi yeğlediğini belirtir. Çankırı masallarında anlatıcının bu tutumu da gözlenmiş; dindar olan anlatıcıların masalda “Çok söylemesi pek günağımış” “Allah tarafından gönderilmiş”, “Allah yardım etmiş” ifadeleriyle olağanüstülüklerle ve tesadüfiliklere yer bırakmayacak şekilde yer verdiği görülmüştür.

Ayrıca bugünün yaşlıları özellikle 1. Dünya savaşını görmüş dedelerimizin çocukları olduğundan anlatıların çeşitliliği bu anlamda kırılmış; anasız, babasız yaşayan çocuklara masal anlatanlar azalmıştır. Çok kez; genç yaşta evlendim, anam yoktu, babasız büyüdüm diyen kimselere rastlanılmıştır.

Masal anlatıcısının kimliği, ona her zaman bir sorumluluk yüklemektedir. Masal anlatıcısı; profesyonel bir icracı olabildiği gibi, kendisine yüklenen bir misyon karşısında da bu sorumluluğu üstlenebilir. Daha önce hiç masal anlatmamış bir anneanne veya dede, çocuklarının bu isteği karşısında doğal bir masal anlatıcısına dönüşerek kültürel belleklerinde var olan sözlü ürünleri “kendi” hikâyelerine uyarlarlar. Masal geleneğiyle büyüyen birey, o metinleri hayatının her alanına yayabilir. Örneğin İbrahim Zencirci (Kişisel iletişim, 19.10.2015), çocukken uzun uzun dinlediği masal tekerlemelerini kullanarak siyasî yazılar yazar. Zencirci, siyasî yazılarını hem telif hem de doğrudan isim zikretmemek açısından masallaştırarak yazdığını belirtmiştir.

Yaşar Şahin, bir iletiple biten masalları daha çok sevmektedir. Anlattığı hikâyelerin her birinin sonunda mutlaka bir özdeyiş bulunur veya kendisi ekler (8B, 47A, 47B). Dursun Korkmaz ise masalları bildiği mekân içinde anlatmayı sever. Onun ve Yaşar Şahin'in masal mekânları Çankırı ve bilhassa köyleridir.

Herkesin masal anlatamayacağını belirten Murat Aslan (Kişisel iletişim, 18.10.2015) küçüklüğünde dinlediği cinli ve perili masallardan etkilendiğini aktararak “Bizim mahallede bir teyze vardı. Cinli perili bir masal anlatırdı gençlere. Bir çardak vardı

mahallede. Orada akşamı beklerken muhabbette onları anlatırlardı. Annem de beni yanında götürürdü. Ben o masaları dinlerken korkardım” demektedir.

Sadık Softa (Kişisel iletişim, 20.10.2015) ise Keloğlan’ın Çankırılı olabileceğini düşünmektedir. Bozkır köyünde insanlara; Kılıbıyk, Kırbıyk, keloğlan vb. lakaplarla hitap edildiğini belirten Softa, Şık Battal isimli masalın da anlatıcısı olan Mehmet Cıbıt’a Kırbıyk denildiğini aktararak “Keloğlan ve Keloğlanoğlu soyadları burada çoktur. Bence Keloğlan, bizim buradan çıkmadır” demektedir.

Çankırı’da daha önce masal anlattığı bilinen ünlü bir masal anasının adını duymadık. Kaynak kişiler; hep eskiler, eskiden şeklinde bahsedildi. Ancak özellikle Cebeci Abdullah namında bir meddâhın varlığı dikkatimizi çekmiştir. İbrahim Zencirci’nin bahsettiği Cebeci Abdullah, 1960’lı yıllarda saatler süren hikâyeler anlatırmış. Cebeci Abdullah, trahom hastası olduğu için tek gözünü sarar ve fotr ile kasket takarmış. Cebeci Abdullah’ın damadı Hasan Çakmak (Kişisel iletişim, 12.08.2015) onunla ilgili şu bilgileri aktarır:

“Masal anlatırdı babam. Televizyon yok, radyo yok. Babam da anlatırdı. Hatırladığım Akkavak Kızı vardı. Dineyin Hikayeti vardı. Bu, masaların başıymış. İlk masal. Onu anlatırdı, ondan sonra masaları anlatırdı. Masalın başlangıcı yani bu. Gelen misafirlere anlatırdı. Komşularımız, akrabalarımız, misafirimiz eksik olmazdı. Sadece masal değil, hikâye falan da anlatırdı. Askerlik gibi. En sonunda da pireye vurdum kolanı dinlediniz mi benim söylediğim yalanı? deyip bitirirdi. Özellikle kış gecelerinde anlatılırdı. Çekme helvası, patates, çerez yenirdi.”

4.3.1. Anlatıcı- Dinleyici Bağlamında Zaman

Özdemir (2005: 123), kış mevsiminde gerçekleştirilen halk eğlencelerinin diğer mevsimlere oranla daha kurallı olduğunu belirterek Türk kültüründe eğlence kurallarının nitelik ve niceliğini belirleyen en önemli faktörlerin eğlencenin düzenlenme zamanı ve mekânı olduğunu belirtir. Sözlü kültürde anlatıcı, hikâyeyi değiştirerek zamanının koşullarına göre anlatır ya da anlatıcı masalları içiçe bir yapıda aktarır.

Sakaoğlu (2002b: 76) “Masal derlemek için en uygun mevsim kıştır. Fazla işi olmayan, buna mukabil boş vakti fazla olan, bilhassa il ve ilçe merkezlerine uzak köylerdeki halkın uzun kış geceleri en başta gelen eğlenceleri bir araya gelip topluca vakit geçirmektir” demektedir. Çankırı’da kış aylarında yaşlılar veya köy halkı ya şehir merkezine ya da büyük şehirlerdeki çocuklarının yanına giderek kışı orada geçirmektedirler. Gelenek içinde Çankırı’da da masal geleneğinin kış aylarının vazgeçilmez eğlence kaynağı olduğu söylenebilir. Bunun yanında yazın tarlada çalışanlar veyahut yazın evde olan gelinler, yaşlılar da masal anlatmaktaydı. Bu

nedenle, masal anlatma zamanı, bağlama göre değişmektedir. Eşi imam olan Döne Kayadibi (Kişisel iletişim, 8.8.2015) eve derse gelen çocuklara mola verildiğinde onlara masallar anlattığını belirterek “Eskiden öyle olurdu, ben size bir masal satıveriyim siz dinleyin. Onu dinlerlerdi. Gece olursa uyurlardı, gündüz olursa usandı mı kalkar giderlerdi. Sonra oyun oynamaya giderlerdi sonra tekrar ders alırlardı” demektedir.

Şefika Tekin (Kişisel iletişim, 11.03.2017) “Arkadaş derdi ki şimdi çapa vururken, -Ben yolmicam. -Ya? -Şevka Teyze bana masal anlatıverirsen yolarım, derlerdi. Hem yolardık, hem anlatıverirdik. Biz baş edemiyoruz. Bitti tarla derlerdi. Böyle çapada orda, böyle ettiklerini insan unutmuyor ya ondan unutmadım. Çoğu unuttur bunu.”

İbrahim Akyol (Kişisel iletişim, 23.10.2015) ise çocukluğunda masal dinlediği zamanları şöyle aktarır:

“Uslu durursanız masal anlatırım, derlerdi. Bundan sonra köyde hayvancının işleri vardır. Onlardan bir ev işine yardım ettiğin zaman, hara gidip hayvanlara yem verdiği zaman. Ne bileyim yani evde su yoktur. Gidip çeşmeden su getirdiğin zaman akşama size masal anlatacağım gibi ödüllendirme olurdu. Veya biz çocuklar anne nolur, şunu bir daha anlat, şunu bir daha anlat derdik.”

Ulviye Demirel (Kişisel iletişim, 25.08.2015) “Arkadaşlarla kendi aramızda anlatıyorduk. Herkes anlatır. Çocuklar sussun diye oturursun ona masal anlattırırsın. Gece olunca annem biz uyumayınca hadi size masal anlatayım. Kardeşimce bizimle öğrenince o da anlatırdı. Bizim hoşumuza giderdi” demektedir.

Fikriye Şanlı (Kişisel iletişim, 10.12.2015) ise kışın anlatılan masallarla ilgili köy yerindeki çiftçi ailelerin, çocuklarını eğlendirmek amacıyla masallar anlattığını aktarır. Özellikle kız çocukları için 15 yaşından sonra evlilik süreci başlamaktadır. Fikriye Şanlı, 12- 13 yaşında dinlediği masalların aklında kaldığını belirtmektedir.

Murat Aslan da (Kişisel iletişim, 18.10.2015) kış aylarında herkesin zamanının bol olduğunu ve komşuluk ilişkileri açısından masalların önemli olduğunu söylemektedir. Kendisine masal anlatan bir mahalle büyüğü aynı zamanda çocuğu cezalandırma yetkisine de sahipti. Bu durum, mahalle terbiyesiyle yetişen çocukların toplumsal düzene uymasına ve halk yaşantısının bütünlük içinde uyumlu olmasına katkı sağlamaktadır.

4.3.2. Anlatıcı Dinleyici Bağlamında Mekân

Masal anlatımının mekânı belirli bir durumdan bağımsız gelişebilir. Masal ve mekânın ilişkisi bağlamla alakalıdır. Kış ayında soba başında “Anneanne bir masal anlat” diyerek

bekleyen çocuk, komşuluk esnasında vakit geçirmek için anlatılan bir masal, icranın bağlamla olan ilişkisinin bir sonucudur.

Çankırı halkı, yazın ekin ve tarla işleriyle uğraşmaktadır. Bu nedenle boş vakitleri yok denecek kadar azdır. Tam aksine kış dönemlerinde ise uzun ve soğuk geceler, korunma ve barınma ihtiyacı insanların sosyalleşmesi için daha uygun ortamlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla anlatının icra edildiği her türlü ortam kamusal bir ortamdır. Dahası masallar, geçmişin sosyal medyasıdır.

Bu kamusal ortamlar içinde gezek, ferfene, yâren meclisleri, gün, ziyafet, köy odası sohbetleri, panayır gibi eğlence kültürü içinde yer alan özel etkinlikler, masal anlatımının gerçekleşmesi için uygun ortamlardır. Çocukların yatak odaları, evlerde sobanın bulunduğu oda veya odalar, daha da özele inerek bir çocuk için büyük anne ve büyük babanın kucağı dahi masal dinlenen ortamlara örnektir.

Özdemir (2005: 97), Türk halk eğlencelerinde mekânı belirleyen etkenleri cinsiyet, yaş, statü, meslek, ekonomi vb. olarak belirtir. Hemen her sözlü geleneğin icrasında da bu etkenler düzeni oluşturan temel unsurlardır. Yâren odası, köy odası, kahvehane gibi ortamlar genellikle erkeklere ait iken; kadınlar genellikle evlerde bir araya gelirler.

Köy ve kasabalarda kadınlar ile erkekler genellikle aynı ortamda eğlenmezler. Cinsiyet, masal anlatımını da etkilemektedir. Eğer bir ortamda sizden daha erişkin bir derleyici varsa sohbetin odak noktası bir şekilde o kişiye kaymaktadır.

Yaş faktörü de Türk eğlence sisteminde belirleyici nitelik taşımaktadır. Köy ve kasabalarda “yaşlılara ve gençlere” ait iki türlü köy odası veya kahvesi bulunmaktadır (Özdemir, 2005: 97). Kimi köy odalarında çocuklara ait özel bir bölüm bulunmaktadır. Halil İlyasoğlu (Kişisel iletişim, 15.03.2017), Şabanözü Karakoçuş köy odasıyla ilgili olarak “Köy odası yazın misafir için açılırdı. Asıl fonksiyonu ise kışındı. Kışın yatsıya kadar sohbet devam ederdi. Köyün, memleketin sorunları en yaşlıdan başlanarak konuşulurdu. Çocuklar ‘musufa’ denilen köşede otururdu” diyerek çocukların da bu mekânda yer edindiklerini aktarmaktadır.

Çankırı’da erkek ortamında anlatılan masalların en önemli mekânı köy odalarıdır. Günümüzde de Çankırı’nın hemen her köyünde bir köy odası bulunmaktadır. Abdurrezzak (2011: 41); sosyal işlev başlığı altında köy odalarının konaklama işlevi, yardımlaşma, dayanışma işlevi, hukuksal işlev gibi pek çok alt başlık sıralanabilir, demektedir. Köy odalarının sözlü gelenekteki işlevi günümüzde kimi değişimler

göstermektedir. Köy odaları, bugün düğünlerde, cenazelerde, bayramlarda kullanılan bir merkez haline gelmiştir. Eldivan'ın Saray köyündeki köy odasında bir kütüphane bulunmaktadır. Bunun yanında Yâren toplantıları da köy odalarında devam eden önemli etkinliklerdendir. Köy odasında herkes oturabilir ama her toplantıya herkes katılamaz. Misafirler, belirli kurallara göre ağırlanırlar. Hüseyin Yaylacı, (Kişisel iletişim, 14.04.2016) köy odasında dinlediği masallarla ilgili olarak şunları aktarmıştır:

“Ben bunları babamdan öğrendim. Buraya evveli deveçiler, kervancılar gelirmiş. O kervancılar odalarımıza misafir olurmuş. Kervancılar şimdikininki ağır vasıtası gibiydi. Türkiye'nin ne yanında ne varsa ne yoksa ekin yoksa ekin getirir. Ekini getirir, elbise alır, başka yere götürür. Buraya geldiği vakit misafir olurdu. Babam onlardan öğrenmiş. Babam Bey Börek'i de kervancılardan öğrenmiş. Bey Börek başa gelmiş, hakikaten olan bir söz. Babamdan sonra da biz öğrendik, biz anlattık. Ben babamdan duyduğumun aynısını anladığım. Zaten katarsan aradan çıkamazsın. Ondan duyduğumu anladığım. Akşam bi idare yakıyoduk, burnumuz is oluyodu. Babamdan dinliyorduk. Lamba neyin yoktu, lamba sonradan çıktı. Hatta birinde burada güreş oldu. Güreş olunca odaya misafir olduk. Odada “Yahu sen işte bir anlat hele” dediler. Adam anlattı. Adam, orman askeriymiş. Bir yerden bir yere şey getirmeye gitmişler. Bu anlatmaları, o adam anlattı. Sadece kitap gibi 27 tane hikâye vardı bende. Gidiyor aklımdan 72 yaşına girdim, azıcık bir 10 sene evveli olsaydı.”

Köy odalarında ve evlerde anlatılan masallarla ilgili olarak İbrahim Akyol (Kişisel iletişim, 23.10.2015) “Muhammediye'nin okunduğunu hatırlıyorum. Özellikle Güvercin hikâyesi, halk hikâyeleri, Kesikbaş hikâyesi, Deve hikâyesi. Manzum olarak belirli bir ahenkle okunurdu” demektedir.

Yaşar Şahin (Kişisel iletişim, 28.02.2016) ise köy odalarıyla ilgili olarak “Ramazan denince bizim bir odamız vardı köy odası. Temşire kadar roman okurdu. Bir de caminin yanında bir okul vardı. Orada seyreti odası vardı. Orada babam dinlerdi. Eve gelince babam seyretide duyduğu şeyleri bize anlatırdı. Tenekeci Ali Usta derlerdi. Bizim köylüydü. Düğünlerde milleti eğlendirmek için anlatırdı. Teneke yapardı, fener yapardı. Eskiden köy odasında metel satıyoruz, derlerdi. Böyle elektrik neyi yoktu. Seyreti okuyan da Sofu Dede'ydı. Bu ikisi de köyün yaşlılarındandı” diyerek 1920 ile 1930'lu yıllar arasındaki köy odası ve masal geleneği hakkında değerli bilgiler vermiştir. Buna göre Şahin'in babası köy odasında dinlediği hikâyeleri eve gelince ailesine aktarır, böylece hem toplumsal düzenin gereklilikleri korunur hem de aile bireylerinin çevreyle haberleşmesi sağlanırdı. Öte yandan duyduklarının ev sakinlerine tekrar anlatılması, masalların hatırlanması yönünden de bir işleve sahiptir.

Kaynak kişilerimizden Şefika Tekin de (Kişisel iletişim, 11.03.2017) masalları annesi Hatice Koç'tan öğrenmiştir. Onun gençliğinde komşular bir araya toplanıp masallar anlatır ve köy hakkındaki konular konuşulmuş.

Günümüzde masal anlatmayı günlük yaşantının bir parçası olarak gören Şefika Tekin, *23B Ayının Gelini* isimli masalı, 3 yaşında yeğeninin severek dinlediğini belirterek “Bunu Ali’ye anlatıyorum, duruyor duruyor bir daha diyor. Daha 3 yaşında ne! Aman hala bir daha anlatıver, hala bir daha anlatıver. Şimdi varınca ‘Hala anlatıvericen mi?’ diyo. Bunu böyle pek seviyor, aha böyle anlatıveriyorum, napım yavrum” demektedir. Bu durum, aslında masalın icrasına bağlı özelliklerin değil sohbet bağlamında masal anlatma ortamının kaybolduğunu ve icranın bağlama göre yeniden doğduğunu göstermektedir.

Köyde anlatılan masallar ile şehir anlatıları arasında belirgin farklar görülmektedir. Özellikle çevre ve çevreyi anlamlandırma çabası ve yaşam tarzı, masal metnindeki mekânlarda da kendini gösterir. Köyde oturan anlatıcı, büyük şehri “Bizim Çankırı gibi bir yere gelmiş” şeklinde tasvir ederken şehirdeki anlatıcı “İstanbul gibi bir yere varmış” şeklinde mekânlarını somutlaştırır.

4.3.3. Zaman ve Mekân Bağlamında Masalların İcra Ortamı

Gelenek içinde Çankırı’daki erkek ve kadın sohbetlerinde icra edilen masal anlatımı sırasında çay, ıhlamur, şerbet, ayran, özellikle çocuklar için süt içilmekte; patates, leblebi, helva, kavurğa ve mevsimine göre bulunan meyveler yenilmektedir. Gece vakitlerinde evlerde gerçekleştirilen masal anlatımında aydınlatma aracı olarak idare lambası, fener, gaz lambası gibi araçlar kullanılmaktadır.

Şefika Tekin (Kişisel iletişim, 11.3.2017) masal ortamıyla ilgili “Masal anlatılır bir iki tane, ondan sonra çay içilir, muhabbet edilir. Devamlı anlatılmaz. Eve oturunca laf olmaz mı? Senden bundan laf eder, vakit geçer” demektedir.

Fikriye Şanlı (Kişisel iletişim, 10.12.2015) ise masal icrası sırasında yenilen ve içilen ürünlere dair bilgiler vererek sobanın etrafında mısır patlatıldığını ve buğdaydan kavurğa yapıldığını belirtmektedir.

Fatih Kesikoğlu da (Kişisel iletişim, 31.03.2017) televizyonun yokluğunda bir sobanın etrafında tarhana çorbası içerken annesinin öğütler vererek masal anlattığını aktarmıştır.

İbrahim Akyol (Kişisel iletişim, 23.10.2015) masalın icrasının uzun kış gecelerinde gerçekleştiğini belirttikten sonra yenilen ve içilen ürünlerle ilgili olarak “Çekme helva yapılırsa yenirdi, her zaman olmaz da, çekme helva lüks bir helva olarak kabul edilirdi. Undan dondurma yapılırdı, kış dondurması. O kış dondurmasını yerken biz çocuklara masal anlatırlardı” demiş ve masalın icra ortamına dair bilgiler vermiştir.

Softa da (Kişisel iletişim, 20. 10.2015) masal ortamında yenilen ve içilen ürünlere örnek vererek masalın icra bağlamını tanımlar: “Çay içilir, bulgur kaynatılır. Kuruyemiş şimdilerde. Bulgur ekşir, onu kavurur yaparlar. Direk arpa ve buğdaydan kavurur yaparlar bizde dibekte. Onu yerlerdi. O ortam içinde anlatılırdı masallar.”

Eldivanlı öğretmen Ramazan Sarıca (Kişisel iletişim, 6.10.2015) Eldivanlı Yaşar Şahin gibi Falcı Dede’den bahsederek “Falcı Dede, Bey Böyrek gibi laflar ederdi ama biz çocuktuk tabi. Oyuna koşardık. Bey Böyrek lafı geçerdi bir de böyle ya dev olurdu. Aklımda kalan başka bir şey yok” demektedir. Çocukluğunda masalın icra ortamı hakkında Ramazan Sarıca (Kişisel iletişim, 6.10.2015) şunları aktarmıştır:

“Türkü söyleyen çok itibar görürdü çünkü başka eğlencesi yok vatandaşın. Akşam hava kararınca idare lambasının altında bir araya geliyordu insanlar. Çünkü yazın vatandaş çalışıyor. Akşama kadar çalışıyor, yemeğini yedi miydi karanlık bir yandan, elektrik yok. Ocağın ışında yorgun argın. Zaten iflah kesilmiştir. Yatar yani. Bu sohbetler ocak başında olurdu. Orayada ebeyle dede oturduğu zaman çoluk çocuk onun yanına doğru sıralanır. Köşe, onların yeriydi. Ocak başlarında bunlar anlatılırdı. Sonradan soba icat edilince köy odalarında anlatılmaya başlandı.”

Şefika Tekin de (Kişisel iletişim, 11.03.2017) masalların anlatıldığı ortamı, kitle iletişim araçlarının yokluğuyla açıklar. Önceden televizyonun, telefonun olmayışı sohbet ortamının canlı tutulmasına sebep olmaktadır. Şefika Tekin bu durumu şöyle aktarır:

“O zamanlar ne yapıyorsun? Bu gece sana gidiyoruz. Bu gece buna gidiyoruz. Akşam çırayı yakar giderdin, eline feneri alan giderdi. Fenerler vardır eskiden biliyon mu? Onları yakardın, giderdin. Böyle otururduk. Bir gün evveli kavurur ederdik. Buğday kavurur. Isırlar buğdayı, ondan sonra o gün güzelce saçta kavurur, bir kaba koyarız. Akşam olunca herkes ondan yer. Hem masal anlatırlar, hem kavurur yeriz. Bazı, meyve yeriz. Bazı, böyle sobalar vardır, ezeli. Sobaya atardık patatesi öyle yerdik. Şimdi ince ekme yaparız biz. Yufka, yaş ekme ederiz. Ekmeği, daha oldu olmadı sobanın üstüne koyar, gevderiz üstüne peynir koyar ve çayla onu yeriz. Çok muhabbetliydik. Şimdi bu telefonlar çıktı, televizyonlar çıktı, misafirlige gitsen bile muhabbet eden yok yavrum. Konuşma yok. Şimdi herkes televizyona bakıyor. Senle ben hiç muhabbet edemiyoruz. Bunlar çıktı, onlar öldü. Deyeceğim bunlar yavrum.”

Eldivan ilçesinden İsmail Özcan da (Kişisel iletişim, 10.10.2015) televizyonun olmayışından bahsederek masal anlatılırken mısır patlatıldığını ve dağdan elma toplayıp yediklerini aktarır ancak bu durum sadece kışın geçerlidir, yazın işlerin yoğun olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Bu da çiftçilik yapan veya ailesi çiftçi olan bireylerin yaz aylarından eğlenmekten ziyade bahçe işlerini önemseydiğini göstermektedir. Statüsü farklı olan memur, çocuklu aileler, ev hanımı vb. kişiler için masal icrasının eğer toplumsal bir anlamı bulunmuyorsa belirli bir zamanı da bulunmamaktadır.

Genel olarak masalın zaman, mekân ve icra ortamından hareketle bilgilerin birbiriyle girift yapıda olduğu görülmektedir. Bu bilgiler, bağlamın bütünlüğünden

kaynaklanmaktadır. Masal metni, zaman ve mekândan soyutlanamaz. Öte yandan masal anlatımı için belirli bir hazırlığın yapıyor olması, kültür aktarımının gerçekleşeceği ortamın kültürel çevresi dâhilinde gelenekselleştiğini gösterir. Statüsü, yaşı, ikâmeti, büyüdüğü çevreleri farklı olan kaynak kişilerin hemen hepsi Çankırı sınırları içinde benzer yeme- içme unsurlarını örnek vermiş ve benzer ortamları aktarmışlardır.

Öte yandan radyo ve televizyonun ortaya çıkmasıyla birlikte, sohbet ortamlarının konu çeşitliliği artmış, sözlü kültür ürünlerinin aktarımı zayıflamıştır. Misafirlikte konuşulan konuların ekseni köy sorunlarından ülke meselelerine kaymıştır.

Elektriğin ve kolay ısınma yöntemlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte ise hane halkı evinde daha çok vakit geçirmeye başlamıştır. Ayrıca şehre okumaya giden çocuklar, gittikleri bölgelerde kalarak köyden göçmüş; köy hayatında çocukların eksikliği, masal anlatımını zayıflatan bir diğer sebep olmuştur. Günümüzde Çankırı'nın belde ve köylerinde yaşayan nüfus 50'nin altındadır. Bu köylerdeki hane halkı; şehirlerde yaşamakta, yazın bağ, bahçe işleri veya tatil nedeniyle köyünü ziyaret etmektedir. Çankırı Merkez ilçeye ve Çerkeş, Kızılırmak gibi büyük şehirlere yakın ilçelerdeki köylerin nüfusunun özellikle 50'nin altında olduğu görülmektedir.

5. BÖLÜM:

ÇANKIRI MASALLARININ YAPISAL AÇIDAN İNCELENMESİ

5.1. ÇANKIRI MASALLARININ YAPISI

Türk masalları yapı olarak üç kısımdan meydana gelir. Bunlar masal başı tekerlemesi, asıl masal ve masal sonu tekerlemesidir. Olayların anlatıldığı asıl masal, her anlatının temel unsurudur. Masal başı ve sonu tekerlemeleri ise anlatıcının becerisi, bilgisi ve masalın icra özelliklerine göre masal anlatısında yer almayabilir. Olaylar, kahramanın ve onun hikâyesinin anlatıldığı asıl bölümde meydana gelir. Bu bölümde motifler, belirli olay örgüleri ve çeşitli formel unsurlar yer alır. Masal sonu tekerlemesi veya sonuç bölümü, masal kahramanının amacına ulaşarak genellikle mutlu olduğu ve kötülerin cezalandırıldığı bölümdür. Bu bölümün son kısmında masalın bittiği bir tekerleme ile aktarılır.

5.1.1. Çankırı Masallarının Formel Yapısı

Ong (2013: 51), kalıp ifadelerin sözlü kültürün ayırt edici bir özelliği olduğunu ve bazıları yalın olsa dahi tek tek kelimelerden daha fazla anlam ifade eden kalıplar olduğunu söylemektedir.

Aslan (2008: 274); masalların başlangıç, bitiş ve diğer bazı yerlerinde belirli durumlarda söylenen kalıp sözler ve klişelere tekerleme veya formel denildiğini belirtir. Aslan (2008: 276) ayrıca masalarda sayı ve zaman belirtmek için kullanılan kimi formeller olduğunu da aktarmaktadır.

Boratav (2003: 96) ise masal tekerlemesini; masalın başında, ortasında uygun yerlerde ve sonunda söylenen, yerine göre uzunca ya da çok kısa kalıplaşmış birtakım sözlere verilen ad, olarak tanımlar.

Masal başı tekerlemesi dinleyiciyi masala hazırlamak, anlatacaklarının yalan olduğunu bildirmek ve eğlendirmek amacıyla söylenirken masal sonu tekerlemesi; masal mekânından gerçek mekâna dönmeyi ve masalın bittiğini belirtir. Bu kısımda dua ve iyi dileklerde de bulunulabilir.

Yardımcı (2013: 126) masalcının masalı orijinal bir şekilde bitirmek ve anlattığı olayların içinde gerçekmiş gibi bir hava estirmek için sanki o anlattığı olayların içinde yaşamış, söz gelişi kırk gün kırk gece süren düğünde bulunmuş gibi davranıp masalı bir

tekerleme ile de bitirir, der. Çankırı’da derlediğimiz masalarda böyle bir tekerlemeye ne yazık ki rastlamadık. Esasen metinleri derlerken niyetimizin masal dinlemek olduğunu belirttiğimiz için anlatıcılar doğrudan masalın asıl kısmını anlatmaya koyuldu. Anlatıcıların genellikle masala “Annemden dinlediğim şu masal vardı. Şimdi bir adamın...” şeklinde başladığı gözlemlendi. Masal tekerlemeleri sorulduğunda cevaplar hemen hemen birbirine benzer şekilde “Bir varmış, bir yokmuş, çok söylemesi pek günahmış” ifadesiydi.

Masal tekerlemeleri masaldaki konumuna göre üç kısma ayrılabilir. Masal başı ve masal sonu tekerlemelerinin yanında masal içi tekerlemesi denilen ve olaylar arasındaki geçişleri sağlayan tekerlemeler de bulunur. Çankırı masallarında anlatıcıların geneli “O zamana kadar varmış bir tepeye” şeklinde olayı uzun uzun anlatmak yerine kısaltarak konunun özünü aktarmaya çalışmışlardır. Aylar, yıllar, bir mekândan başka bir mekâna geçiş, masal içindeki bu tekerlemeler sayesinde aktarılırlar. Masal içi tekerlemeleri, masalın ana hattının oluşması açısından önemlidir. Masal anlatıcısı unuttuğu veya eksik bıraktığı yerleri, masalın geriye dönüşlerini veya mekân değiştirmek istediği yerleri “Gelgelelim padişahın kızına” şeklinde olayları kendi istediği ve hatırladığı biçimde yönlendirebilir.

Boratav (1982: 281- 282) tekerlemelerin kendi içinde dört kısımda incelendiğini belirtir:

- “1. Kısa başlangıç tekerlemeleri: Bunlar masal başı tekerlemeleridir ve en çok kullanılan tiplerdir, masalın havasına alıştırmaya çalışırlar: Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde vb.
2. Tuhaf maceraların yer aldığı vezin, kafiye unsurlarıyla az çok şiirsel bir özellik gösteren ya da düz anlatma üslûbuyla anlatılan tekerlemeler: minareyi belime soktum borudur diye vb.
3. Bağımsız bir halde zincirlemeli veya yalanlama tipi masal özelliği gösteren tekerlemeler: Hiç masalı. Bu tipler başlangıç tekerlemesi yerine de geçebilir.
4. Masal içi ve masal sonu tekerlemeleri: Konarak göçerek lale sümbül biçerek, az gittik uz gittik vb.”

Sakaoğlu (2012: 57) ise “Nesir dilinin hâkim olduğu masalarda akıcılığı sağlamak için bir iç kafiyeye başvurulur. Bunlar, masalların belirli yerlerinde söylenen ve özellikle usta anlatıcıların geniş çaplı başvurduğu kalıp sözlerdir. Bu kalıp sözlere ‘formel’ denmektedir” şeklinde bir tanıma yer verir.

Buradan da anlaşılacağı üzere kalıp sözler, tekerlemeler ve formeller benzer anlamda kullanılan terimlerdir. Öte yandan Stith Thompson’un motif indeksinin “Z. Çeşitli Motif Grupları” başlığı altında tekerlemeler, kalıp sözler, renkler, sayılar, semboller vb. birçok

masal unsuru yer almaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada da *formel* terimi tercih edilmiştir.

Sakaoğlu (2002a: 179- 194; 2002b: 250-264), masal tekerlemelerini beş ana bölüme ayırarak formeller başlığı altında incelemektedir. Bu çalışmada ayrıca Sakaoğlu'nun uyguladığı sınıflandırmaya da yer verilecektir.

Formel unsurların tespitinden önce belirtmek gerekir ki 2000'li yıllardan sonra derlenen Çankırı masallarında anlatıcılar, giriş formellerine pek fazla söylememektedir. İcra sırasında gerçekleşen bu tutumu iki sebebe bağlayabiliriz. Bunlardan ilki, derleme sırasında derleyicinin gösterdiği tutum olabilir. Niyetimiz doğrudan masal dinlemek olduğu için anlatıcılar, olay odaklı düşünerek masalı icra etmiş olabilirler. Anlatıcılara masal tekerlemesi sorulduğunda hemen hepsi “Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde” tekerlemesini bilmektedir. Öte yandan, günümüzde masal anlatma geleneğinin zayıflamış olması; şehir anlatısı biçiminde daha hızlı aktarılması formellerin unutulduğunu ortaya koyar. Giriş tekerlemesi olmayan masallar, genellikle belirli bir anlatı formuyla başlamaktadır. Bunlar tek kelimelik, sade girişlerdir “Şimdi bir Tozlu Bey...”, “Padişahın biri...” vb.

Çalışmada tespit edilen formel unsurlar; doğrudan masal metninden alınmış ve her alıntının sonuna parantez içinde o formelin alındığı masal metninin numarası verilmiştir.

5.1.1.1. Başlangıç (Giriş) Formelleri

Masalın asıl olaylarına geçmeden önce anlatıcı, dinleyicileri masala hazırlamak amacıyla belirli sözler söylemektedir. Başlangıç formelleri, bu kalıpsal sözleri ifade eder.

a. Sade Giriş Formelleri: Bir varmış bir yokmuş veya evvel zaman içinde kalbur saman içinde... vb.

“Bir varımış bir yoğumuş çok söylemesi pek günahımış. Bir Keloğlan varımış” (4B).

“Bi varımış bi yoğumuş. Çok söylemesi günahımış” (10A).

“Bir varmış bir yokmuş çok sevmesi peg günahmış” (22A).

“Bir varmış bir yokmuş, bir adamın hiç bebesi olmazmış” (13A).

“Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde bir padişah varmış” (24A).

“Bir varımış bir yoğumuş Allah'ın kulu peg çoğumuş. Padişahın gızı varımış” (33A).

“Bir varımış bir yoğumuş çok söylemesi pek günahımış bir Fatmacukla Yusufcuk varımış” (18B).

“Bir varmış bir yokmuş” (17).

“Bi varımış bi yogumuş. Çoh söylemesi günamış. Vahtın zamanı ve çoh fakir bi gadun varımış” (24B).

“Bir varmış bir yokmuş, tavukların tilkileri kovaladığı zamanmış” (Cerrahoğlu, 2005: 91).

“Bi şey varımış bi köyde bi ihtiyar adam varımış” (28).

“Bir varmış biri yokmuş. Vakti zamanında bir padişah yaşarmış, bu padişah...” (45).

“Vakti zamanında bi köyde bi karı koca yaşarlarmış” (18A).

“Şimdi o günün devrinde o beylik zamanında...” (37).

“Zamanın birinde biri padişahlıktan emekli mi olmuş. Çıkmış mı öyle bi şi” (34B).

Anlatıcı dinleyiciyi masala odaklamak amacıyla bir açıklama yapabilir veya soru sorarak masalını başlatabilir.

“Antaz ile Kantazda biraz sonu da biraz şey oluyo. Ayıp sayılır. Bunlar iki kardeşler” (4C).

“Padişah seyahate çıkmış bi zaman biliyon mu?” (8A).

“Bak bu mesel işte sana metel satıveriyon bak.” (18B).

“Önceden toplumun anayasası olsun diye gelinlere anlatılan bir masal var. Bir kış günü genç kızlar, gelinler toplanmışlar, dağa odun yapmaya gitmişler” (23B).

“Bi garının beş dene oğlu varmış. İyi dine” (30).

b. Tekerlemeli Giriş Formelleri

Masalın olağanüstülüğüne hazırlamak için bazen bir olayı da barındırabilen çoğu zaman vezinli sözlerden oluşur.

“Bir varımış bir yoğumuş. Allah’ın kulu pek çoğumuş. Çok söylemesi pek günahımış” (1).

“Bir varmış bir yokmuş, Allah’ın kulu pek çokmuş. Çok demesi pek günahımış” (7B).

“Bir varımış. Bir yoğumuş. Allah’ın kulu pek çoğumuş. Çok söylemesi pek günâhımış. Evvel zamanda bir karga varımış” (41A).

“Bi varımış bi yogumuş. Çoh söylemesi günemiş. Az söylemesi sevvebımış. Vahdı zamanında bi tene yılanı öldürüyor” (52).

“Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde ben babamın babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken gapıya bi müjdecı geldi. Deden dünyaya geldi diye” (49).

“Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur zaman içinde, cinler cirit oynar iken, ebem dedemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken” (11A).

“Bir varmış bir yokmuş. Allah’ın kulu pek çokmuş. Çok söylemesi çok günahmış. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir köyde dört erkek kardeş varmış” (16).

“Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Ben babaannemin beşiğini tıngır mıngır sallarken, annem aldı maşayı babam aldı meşeyi, var varadan sür süreden Amasya’dan Zile’den. Bir padişahın üç oğlu varmış” (9).

“Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken ben dedemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken...” (41C).

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal, pire berber iken, iki kalktım, bir hopladım. İzmir - Çankırı arası yedi yüz kilometreyi bir çırpıda atladım. Baktım; bir kuru kalabalık. Nereye gidiyorsunuz böyle, dedim. Hak aramaya gidiyoruz, dediler. Hak değirmende olur, dedim. Çayır çimen geçerek, lale sümbül biçerek, soğuk sular içerek ve de hariçten gazel okuyarak katıldım ben de içlerine, vardık “güççük” şehrin birine. Aradık taradık, hakkımızı bulduk. Meğer o da pire değil miymiş? Pireye vurdum palanı, yedi yerinden çektim kolanı.. Karıncaya bindin deveyi kucağıma aldım. Büyük Cami'nin minaresini belime soktum borudur diye... Bi at aldım dorudur diye. O at alınma depti geri dur diye. Bu onun eski huyudur. Bereket inandılar şimdilik beni saldılar. Var varanın, sür sürenin, baykuşu çoktur viranenin, selamsız, destursuz yaran ocağına girenin... O yalan bu yalan fili yuttu bir yılan; Bu da mı yalan?” (İbrahim Zencirci ile kişisel iletişim, 19.10.2015).

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal, pire berber iken, birileri birilerinin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, aşağıdan:

-Tutun ha, vurun ha! diye bir gürültü kopmaz mı?

-Eyvah, dedim. Şimdi bunlar susmazlar, uyuyan devı uyandırırılar.

İki kalktım, bir hopladım, yedi yüz kilometreyi bir çırpıda atladım.

Baktım; bir kuru kalabalık.

-Nereye gidiyorsunuz böyle, dedim.

-Zayde Hala'dan masallar dinlemeye gidiyoruz, dediler.

-Masalcı Zayde Hala benim babannem olur, kış geceleri ocak başında çok masal dinlemiştik vardı. Gelin babannemin masallarını bir de benden dinleyin, dedim. Masal meraklılarının hepsi gelip yamacıma dizildiler. "Başlar mısın başlayalım mı? Karagözün evini taşlayalım mı?" diyerek, tempo tutup el çırpmaya başladılar. Buyurun, başlayalım masalımıza" (İbrahim Zencirci ile kişisel iletişim, 19.10.2015).

"Dineyin ağlan hikayeti, dilberin elinden şikâyeti. Güzel ilen zevkü sefa, çirkinin elinden dad ile feryad. Soğan sarmısak dediğin acıdır, börek baklava dediğin başımın tacıdır. Kayyum olsam kandilleri yakmalı, kadı olsam şerhisini koyamam. Kalaycı oldum kalayladım kapları. Kırıldı tavaların sapları. Tabip oldum yaptım acı hapları. Beş on kişi öldürdüm. Serti sert ettik, geldik bir şehre" (Hasan Çakmak ile kişisel iletişim, 18.08.2015).

"Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken hurus berber iken bir varmış bir yokmuş. Bi arkadaş yolda gidiyomuş, arkadaşının yanına getmiş. Selamun aleykum aleykum selam. Nereye gidiyon arkadaş? Ava gidiyom. Beni arkadaş yapan mı yanına? Olur. Gide gide gitmişler bi susuz göle. Gölde o yana bakıyolar, bu yana bakıyolar. Bi de susuz gölde cansuz ördek görüyolar. Susuz göldeki cansuz ördeğe bi ateş ediyolar, vuruyolar. Ah bunu bişürmiye, ah bize bi gazan, vah bize bi gazan, bize gösterdi üç dane gazan. Birinden gelmiş geçmiş, birinin gulpu yok, birinin hiç götü yok. Götsüz gazana, atmış ördeği. Altını yak babam yak. Etləri yanmış ki kemikleri kalakalmış. Dudağımız yandı derken etleri sıyırıp kemükleri sıyırmışlar. Bulmuşlar, biraz da susamışlar. Susayınca ah bize bi çeşme, vah bize bi çeşme, bize gösterdi üç dane çeşme. Birinden gelmiş geçmiş, birine hiç uğramamış, biri de aha ihtiyarın gözünün yaşı gibi damlıyomuş. Orayı vermiş dudaklarını, sor babam sor, dudakları ıslanmış garnının hiç habarı yok" (M56).

İsmail Özcan'dan yarım olarak dinlediğimiz ve Boratav'ın yalanlamalı masallar olarak belirttiği tekerlemeli giriş formelinin eksiksiz bir varyantına, Hacışeyhoğlu (2002: 322-326) yer verir:

"Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu pek çokmuş. Çok söylemesi çok günahmış. Evvel zaman içinde. Kalbur saman içinde. Deve tellal iken. Katır hamal iken, anam eşikteydi. Babam beşikteydi. Ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken beşik devriliverdi. Anam kaptı maşayı, babam kaptı meşeyi, ben dolandım köşeyi. Var varadan süreden. Amasya'dan Zile'den. Kimi yerde kavun karpuz, kimi yerde peynir ekmek, yiyerekten içerekten, lâle sümbül biçerekten, minareyi belime soktum borudur. Önüme bir kancık eşek kattım karıdır. Eşek bana bir tekme vurdu geri dur. Az gittim, uz gittim. Dere tepe düz gittim. Altı ay bir güz gittim. Bir de arkama baktım ki bir arpa boyu yol gitmişim. Gide gide bir yere geldim.

Baktım karşıda üç ağaç var. Birinin dalları yok, birinin kökü yok, biri hiç yok. Hiç yok ağaca baktım üstünde üç kuş var. Birinin kanadı yok, birinin ayağı yok, biri hiç yok. Yanıma baktım üç tüfek var, birinin kurşunu yok, birinin namlusu yok, biri hiç yok. Hiç yok tüfeği aldım hiç yok ağaçtaki hiç yok kuşu vurdum. Karşıma üç ev çıktı. Birinin kapısı yok, birinin damı yok, biri hiç yok. Hiç yok evin kapısını çaldım, üç kocakarı çıktı. Birinin gözü yok, birinin ayağı yok, biri hiç yok. Hiç yok kocakarından bir caba istedim bana üç caba verdi. Birinin kapağı yok, birinin dibi yok, biri hiç yok. Bunu pişireyim dedim baktım orada üç ocak var. Birinin bacası yok, birinin ateşi yok, biri hiç yok. Hiç yok ağaçtaki, hiç yok tüfekte vurduğum hiç yok kuşu, hiç yok evdeki hiç yok kocakarından aldığım hiç yok cabaya koyup hiç yok ocakta pişirip âfiyetle yedim.”

“Var varadan, sür süreden Amasya’dan Zile’den. Şimdiki hal buradan. Bir var imiş, bir yok imiş. Allah’ın kulu pek çok imiş. Çok söylemesi çok günah imiş. Deve tellal iken, katır hamal iken, horoz imam iken. Tosbağa şahna iken, keçi berber iken, ibibik çavuş iken, anam eşikteydi. Babam beşikteydi. Ben on iki yaşındaydım. Anam dedi ki babanın beşiğini ırgalayiver. Irgaladım, beşik devrildi. Bıraktım oradan savuştum. Var varanın. Sür sürenin. Baykuşu çoktur virânenin. Yiyeceği sopa hesapsızdır destursuz bağa girenin. Az gittim, uz gittim. Dere tepe düz gittim. Altı ay bir güz gittim. Döndüm arkama gittim. Bir arpa uzunluğu yol gitmişim. Vardım at meydanına vardım. Bir at aldım dorudur diye. At bana bir tepme vurdu geri dur diye. Mektep çocukları mektepten çıkmışlardı. Atın yularını tuttular pay yaradır diye. Oradan tekrar öfkelenim çarşıya vardım. Bir çuval saman aldım Hasan’dan. Ceremesini çektim kesemden. Onu da satamadım husumdan, tasamdan. Düşündüm kaldım. Kayguya daldım. Bir sırmalı tüfeğim vardı. Deveyi dizinden, pireyi gözünden avlardı. Giderken giderken bitmemiş çalı dibinde, doğmamış üç tavşan vurduk. Nerde pişirelim, nerde yiyelim derken. Karşıdan üç konak ağardı. Konaklara vardık, baktık ki ikisi yıkılmış, birisi hiç yok. Hiç yoktan bir caba istedik. O bize üç caba verdi. İkisinin dibi delik, birisi hiç yok. Hiç yokta kıydık kavurduk. Sulu yedik, susuz yedik, susadık. Oradan giderken karşımıza üç göl ağardı. İkisinin suyu çekilmiş, biri hiç yok. Hiç yoktan içtik, içtik dudaklarımız yoruldu. Karnımızın hiç haberi yok. Karnımızın açlığı dünden. Dünden değil evvelki gündün. Yetmiş iki deve yükünden. Olsa şimdi bir somun. Varsak varsak varmasak. Fırın önüne uğrasak. İki elimizle kavrasak. Yesek yesek doymasak. Dinle yalanı. Pireye vurdum palanı. Otuz iki yerden çektim kolanı. Hıdırlık Kaşı ’na varmadan kırdı kolanı. Dağıttı palanı. Düşündüm kaldım. Kaygıya daldım. Bir koca nene geldi. Yolumdan eyledi. Başımı bağladı. –Oğlum kızım var. Pek nâzik. Kolda bilezik. Derde ilaçtır. Yüzü güleçtir. Özendim aldım. Vay vay der kalkar. Dudağı sarkar. Görenler korkar. Üç otuz yaşlı. Kazma dişli. Karga başlı. Kaşının rastığı, boyadı yastığı. Elinin kınası. Böyle horku doyuramaz olaydı anası. Yol üstünde purçak. Kimi yalan, kimi gerçek. Kahve, tütün içerek; lale, sümbül biçerek. Hikâyedir bunun adı. Söylemeyince çıkmaz tadı. On üç on dört yaşında. Sivri külah başında. Derelerden geldi sel gibi. Tepelerden geldi yel gibi. Elden alınmış ödünç un gibi. Hamza Pehlivan gibi. Yârânı sâfâ. Bekri Mustafa. Güzeller elinden şikâyet. Çirkinler elinden dat ile feryat.”

5.1.1.2. Geçiş (Bağlayış) Formelleri

Olaylar arasındaki geçişi sağlamak amacıyla kullanılan kalıp sözlerdir. Anlatıcının, dinleyiciler üzerindeki etkisini canlı tutmak amacıyla bu kalıp sözlere başvurulur (Sakaoğlu, 2002b: 252- 254). Geçiş formelleri, dört alt başlıkta incelenir:

a. Masaldaki olayın geçtiği yeri veya kahramanı değiştirmek için kullanılan geçiş formelleri

“Ondan sonra bura burda dursun. Biz gelelim şimdi hizmetkara” (10B).

“Neyse bunlar burada duradursunlar” (52).

b. Dinleyicinin dikkatini arttırmak için söylenen bağlayış formelleri

“Gidiyolar gidiyolar gidiyolar, lan köy nerde” (4C).

“Adam baksa döksün kadın ordan kaçıyo” (10B).

“Geçiken orda bir yılan, yılan öyle büyükmüş ki; ben deyim elli metre, sen de yüz elli metre” (11A).

“Oğlan inmiş ki ne incek, aşşağıda kırk tane oda var” (11B).

“Bi de baksa da, aylar güzeli, dünya güzeli bir kız” (19A).

“Emme, bir güzel imiş, dünya güzelimiş kız” (46).

Ama çocuk güzellikten yüzüne bakılmıyo, öyle güzelmiş ki” (24A).

c. Uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri: Uzatmayalım vb.

(Burada kimi zaman ikilemeler de geçişleri ifade etmek için kullanılırlar.)

“Zaman geliyor, zühür geliyor” (33A).

“O zamana dak sabah olunca oranın bekçisi gelmiş” (37).

“Geyiniyo, kuşanıyo, çoluğu çocuğu geydiriyo, arabaya biniyo” (10B).

“Gitmişler, gitmişler, bi denizin gıyısına. Yatagelmişler” (4C).

“Gele gele gele oğlanın padişahın konağına geliyo güzel kız” (24A).

“Gedyolar gedyolar” (10B).

“Cocuk gitmiş, yürüyo mörüyo, padişahın oturduğu kasabayı bulmuş” (8A).

“Gide gide bi buğarın başına gidiyo” (18A).

“Geziyo, geziyo, geziyo. Bi sakallı adam, helva ediyomuş” (10C).

“Ondan sora efendim nihayeti 1-2 yıl geçdikten sora” (10A).

“Gel zaman git zaman bu oğlanlar büyümüş” (16).

“Gitmişle, gitmişle, gitmişle, bir dağın içine gitmişle” (19A).

“Ecük gitmişle, mitmişler” (19A).

ç. Masal ortasında geçişi sağlayan tekerlemeler: Az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş vb.

“Memiş gidiyo gidiyo, az gidiyo uz gidiyo dere tepe düz gidiyo. Bi nehirin gıyısına varıyo, orda bir yelkenliye biniyo” (28).

“Demirkıran az gitmiş uz gitmiş bir ormanın içine girmiş” (11A).

“Üç kardeş bir gün başlarını alıp, az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler” (11A).

“Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Altı ay bir güz gitmiş bir de arkasına dönüp bakmış ki yarım arpa boyu yol gitmiş” (16).

“Az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş. Devlin evini bulmuş” (40).

5.1.1.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller

Aynı olayın tekrarında kullanılan formellerdir.

a. İki varlığın karşılıklı konuşması:

“Padişan olu diyo ki: Sen in misin cin misin? Ne isim ne cisim seni beni yaradan Allah’ın guluyum diyo” (24B).

“Sen kimsin? İn misin cin misin? O da diyo ne inim ne cinim ben de senin gibi bir insanım” (13B).

“İs misin cis misin? Ne isim ne cisim ben de senin gibi ben-i ademin” (21).

“Sen in misin cin misin? Neyisin kimsin?” (16).

“Dur bakalım sen in misin cin misin nerden geliyon buraya demiş. Ne inin ne cinin demiş. Ben de Allah’ın guluyum sen de Allah’ın gulusun” (30).

“Ondan sonra şöyle doğrulsa baksa bi gız, ‘İs misin cis misin sen nesin?’ demiş. O da ‘Neysem neyim ben de senin gibi ademoğluyum’ diyo (10B).

“Gızın şemilesi vurmuş emme gız o gadar gozel. Fatmacuk. Vay sen is misin cis misin?” (18B).

“Sen in misin cin misin? Sen ne geziyon burda” (M27).

“Sen is misin cin misin diyor. Oğlan da ne isim ne cisim, seni beni yaradan Allah’ın kuluyum” (15).

“İn misin cin misin? Ne inin ve cinin. Ben elhamdülillah Müslüman’ın, demiş” (19A).

“İn misin cin misin?” “Ne inim ne cinim senin gibi ben-i âdemim” (19B).

“İs misin cis misin diyo. Ne isim ne cisim seni beni yaratan Allah’ın guluyum diyo” (24A).

“Ey sen is misin cismisin nesin” (51).

“Sen in misin cis misin? Ben ne isim ne cisim, ben de insanoğluyum” (36A).

“Sen in misin cin misin nerden geliyon buraya dimiş. Ben in cin değilim, sen benim anam ol ben de senin gızın olıyım dimiş” (31).

“Oncu musun boncu musun? Şık Battal’ın ya kız kardeşi ya oynaşısın” (13A).

“Demiş ki: Ey İnsanoğlu! Bir kere daha vur. Yok, demiş. Ben anamdan bir kere doğdum, bir kere vururum, demiş” (11A).

“Gırh satıra mı razısın gırh gatıra mı razısın?” (24B).

“Gırh satıra mı razısın gırh gatıra mı razısın?” (49).

“Gırk kılıca mı razısın gırk ata mı razısın. Cingen ya ata razı” (31).

b. Bir varlığın tanımı ve tasviri ile bir hareketin yapılmasını anlatan formellerdir: Ayın on dördü gibi vb.

“Böyle doğan ayın on dördü gibi bir delikanlı. Bakmaya kimsenin kıyamadığı yiğit biri çıkıyo” (13B).

“Açar açmaz ayın on dördü gibi güzel bi kız” (35).

“Ordan bi kız çıkmış emme gölden doğan ayın onbeşi” (31).

“Dile benden ne dilersen” (17).

“Ey insanoğlu dile benden ne dilersen. Ne dileyim? Canının sağlığını dileyim” (11A).

“Dişim kemik olsun seni yemem, demeyince inme” (13A).

“Beyoğlu geliyo, kız da bir güzelmiş o kadar güzelmiş, şemilesi suya vuruyomuş” (10B).

“Tam takır kuru bakır o yok bu yok” (29).

“Tak tak kabacuk, bizi aldatan babacuk demiş” (18A).

“Sarayı varmış emme tam takır kuru bakır, hiç eşyası yoğumuş” (27).

“Onlar uzak bir mesafede kâh yürüyerek kâh atlan uzak bir mesafeden varıyolar” (10D).

“Güldükçe güller açılsın, ağladıkça altın inci saçılsın. Soğuk su döktükçe gümüş, ıscak su döktükçe altın dökülsün diyo. Yörüdüğü yerlerde çayır çimen yörüsün” (24A).

c. Masal kahramanlarının kullandığı formeller:

“Al Allah gulunu, zapded elini, Memiş gidiyo gidiyo” (28).

“Ali Osman ağladı, hamur daş daş eyledi, yollan bizim avradı” (23A).

“Amaaan demiş balın, yağın çokudu, hiç bi zararın yoğudu, yumudum yumudum yumudum, sen gibi şeyim yoğudun, demiş. Ölmüş, gitmiş” (23C).

“Çiftçi diyokine domdom böceği nereye gidiyon diyo ki benim adım domdom böcüğü değil diyo. Satı satı seyran gadın incili mercan gadın diyo” (22A).

“Harp dedikçe eti veriyor, hurp dedikçe suyu veriyor. Harp hurp, harp hurp, harp hurp derken tam yerin üstüne çıkmaya az kala et bitiyor” (11A).

“Ben demiş lık dedikçe et, lok dedükçe su verceksin bana” (11B).

“Gözünün birini daha alıyo, benim elim değil, ebelerimin eli” (24A).

“Antaz Antaz ölü birdi iki oldu, mezarı en gaz” (4C).

ç. Bir olayın masalcı tarafından anlatılması:

Napalım napalım bi köyde duman tütüyomuş, bi köyde de köpek ürüyomuş” (18A) .

“Ben tütün tüten yere mi gidim, horoz öten gapıya mı?” (30).

“Gutunun içinden iki tane tabut çıkar. Birinde ak guvercin vardır, bi tene de gara guvercin. Ak guvercin canum, gara guvercin soluğum” (36A).

“Gutunun içinden iki tane tabut çıkar. Birinde ak guvercin vardır, bi tene de gara guvercin. Ak guvercin canum, gara guvercin soluğum” (36B).

“Bir demir çarık giyersin, bir eline demir değnek alırsın; kırılana kadar beni ararsın” (13A).

“Aslan Ali de elini demirden bir değnek yaptıriyo, dartıyo otuz-otuzbeş kilo. Ücük daha olsun bu, diyo. Kırkbeş-elli kiloya çıkartıyo” (45).

“O zaman gidecen bir tane demir çarık yaptıracan ayağına, ondan sonra eline de bir tane demir mertek alacan. Demir çarığın delindiği, demir asanın eğildiği yerde gocanı bulursun diyo” (13B).

5.1.1.4.Bitiş Formelleri

a. Çıplak Bitiş:

Masaldaki olaylar basit bir şekilde bitirilir. Kahramanlar; doğrulukları, çalışkanlıkları ve yiğitliklerinden ötürü mükâfatlandırılırken kötüler ise uygun cezaya çarptırılırlar. Çıplak bitişte yiyip içmekle, murada ermekle, kırk gün kırk gece düğün yapmakla ilgili bitiş sözleri yer alır (Sakaoğlu, 2002b: 257).

“Yiyip içmiş muradına ermiş” (55).

“Nohut Mehmet kaçmış gitmiş. Yemiş içmiş muradına gitmiş” (32).

“Orda gucaklaşıyolar, ağlaşıyolar. Gersengeri gine getiriyolar orıya. Yani boyle yiyip içmiş muradlarına ermiş” (38B).

“Beraat ediyolar, gızı da alıyo, atı da alıyo, yiyip içip muradına eriyolar” (62).

“Aman git demiş, nerden dayınız biz senin demişler. Ondan sonra yemiş içmiş muradına gitmiş” (30).

“Yiyip içip muradlarına eriyolar. Bu hikâye burda tamam oluyo” (33B).

“Azrail çekilmiş onlar da muradına ermişler” (48).

“Birini atın kuyluğuna bağlayıp diğerini de üstüne bindiriyorlar. Helvacı Gözeli de muradına ermiş. Mutlu mesut yaşayıp gediyo...” (10B).

“Kırk gün kırk gece düğün yaparlar” (7B).

“Gırk gün gırk gece düğün yapıyorlar. Onlar muradına ermiş. Masal da bitmiş. Aha masalım bu” (18B).

“Gırk gün gırk gündüz düğün etmişle. Ermişler muradına” (19A).

“Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine...” (9).

“40 gün 40 gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine” (18A).

“Ondan sonra gızımlan güveyine gırk gün gırk gece düğün idecem demiş. Onlar muradına ermiş padişahın evine gelmiş” (33A).

“Düğünlerini yapıyorlar mutlu mesut yaşıyorlar” (13B)

“Canavarı öldürmüş, derisini de yüzmüş, götürmüş şehirde satmış. Çayını şekerini sigarasını almış güzelce yemiş” (12).

“Ayıydı huyuydu kocamidi ya diye ağlıyo” (23B).

b. Devam Eden (İleriye Giden) Bitiş Formelleri

Çankırı’da derlenen masalarda bu tip formele rastlayamadık.

c. Özetleyen Bitiş Formelleri:

Bitmekte olan masala bir ahlakî görüş, bir nasihat eklenir. Bu; bilinen bir söz, bir atasözü olabilir.

“Diyecem insan olunun gözünü anca bi avıç toprak doldurur bunun için dirler yiğenim” (44).

“Hey yarabbülalemin demek ki takdirde yazılan tekdirde bozulmaz imiş diyo. Tövbe etmiye başlıyo padişah” (8B).

“Yap bir iyilik diyor, balık bilmezse Halık bilir diyor. Denize attığın alabalığım ben diyor. Padişahın oğlu saraya oturuyor, yiyip içip muradına eriyor” (47A).

ç. Anî Bitişle İlgili Formeller:

“...ondan bi giyim goyun yüzüyo bu da burda bitti. Masal bitti oğlum gayri” (4C).

“Burada kesiverelim bunu” (8A).

“Birbirilerine sarmaş dolaş oluyolar. Affediyorlar. Bu hikâye de böyle bitiyo. Güzel mi?” (10D).

“Benim pil buraya gadar” (13B).

“Ne bilim aslı var mı yok mu gayli bilmiyom” (28).

“Bu masal da bitmiş işte yavrum” (53).

d. Anlatıcıya Özgü Bitirişle İlgili Formeller:

“Bir gelinin başından haller geçiyor. Onlar ermiş muradına biz de erelim muradımıza” (10A).

“Kırk gün kırk gece düğün etmiş. Yemiş içmiş muradına ermişler. Allah da bizi muradımıza erdirsin” (15).

“Onnar da yeniden bi düğün idiyolar, gırh gün gırh gece. Yiyolar içiyolar muradlarına eriyolar. Darısı böle hasretlik çekennere” (24B).

“Yiyip içip muradlarına eriyolar. Siz de eresiniz” (49).

“Onlar muradına ermiş, siz de eresiniz. Oldu mu?” (10C), (34B).

“Köylüler de yemişler içmişler muradlarına ermişler. Darısı sizlere” (51).

“Yiyolar, içiyolar muradlarını eriyolar. Siz de eresiniz muradınıza” (52).

“Daha sonra kırk gün tekke, davul, zurna çaldırıyor. Oranın beyi oluyo. Allah herkese iyi muradlar versin” (45).

“Katıra mı razısınız satıra mı razısınız? Biz bi cahilliğe uyduk, diyo. Yapdık, gısgandık diyo. Muradına eriyolar, sizlerin muradınıza” (24A).

“Kırk gün kırk gece davul zurna çaldırıyo. Yiyip içip muradlarına eriyolar. Allah herkesi öyle murada erdirsin” (35).

“Akgavak gızıynan evleniyo, yiyip içip muradına eriyo. Allah iyi murad erdirsin herkese” (37).

“Ver elini çekeleş git ben sağa küseleş, ver elini çekeleş git ben sağa küseleş, orda depeleş depeleş koyaş gideş, demiş” (22B).

“Pireye vurdum kolanı dinlediniz mi benim söylediğim yalanı?” (Hasan Çakmak, Kişisel iletişim, 12.08.2015).

5.1.1.5. Çeşitli Formel Unsurlar

Masalın çeşitli yerlerinde sayı, zaman ve renk bildiren formeller bulunur. Bir iş için istenilen süre kırk gündür. Kahraman, üç zor görevi başarır. Bu formeller, anlatıcının masalı daha kolay hatırlaması ve daha az çabayla olayları aktarması açısından işlevler sağlar.

a. Sayılarla İlgili Formeller

Sakaoğlu'nun (2012: 193) belirttiğine göre, Türk masallarında üç, yedi ve kırk sayıları kalıp olarak bulunurlar.

3 sayısı

Aileyle ilgili olanlar:

Üç ağabey: 53; Üç bebek (çocuk): 33A; Üç eş: 11B; Üç kardeş: 7A, 11A, 40; Üç kız kardeş: 21, 24A, 49, 53; Üç oğul: 10A, 10B, 10C, 11B, 16; Üç kız: 13B; Padişahın üç oğlu: 9.

Zamanla ilgili olanlar:

Üç gün: 62; Üç saatlik yolculuk: 48; Üç gün üç gece yol: 10D; Üç gün: 15, 23D; Üç günlük ömür: 10A.

Hayvanlarla ilgili olanlar:

Üç güvercin: 24A, 35; Üç kuş: 34A, 34B.

İnsanlarla ilgili olanlar:

Üç arkadaş: 52; Üç derviş: 24B; Üç ebe: 24A; Üç eşkıya: 7B; Üç Hoca (Sahtekâr): 14.

İş yapma ile ilgili olanlar:

Üç olay vardır: 40, 49; Üç arkadaş kurtulur: 36B; Üç gün beklenir: 10B; Üç gün sonra olay olur: 20; Üç kere dilek diler: 52; Üç kere el çıkar: 27; Üç kere tekrar eder: 52; Üç oğlan doğurur: 16; Üç olay vardır: 11B; devlet kuşu üç kere uçar: 34A, 34B; Olaylar üçüncü gece gelişir: 34B.

Diğerleri:

Üç altın: 64; Üç günlük yevmiye: 64; Üç iplik: 30.

7 sayısı

Zamanla ilgili olanlar:

Yedi sene: 37.

Yer ile ilgili olanlar:

Yedi kat yerin altı: 11A, 11B; Yedi kat yerin üstü: 11A, 11B.

İş yapma ile ilgili olanlar:

Yedi gün yedi gece kuyuya iner: 63.

Varlıklarla ilgili olanlar:

Yedi başlı dev: 13A, 13B; Yedi başlı ejderha: 11A; Yedi canlı dev: 54.

40 sayısı

Zamanla ilgili olanlar:

Kırk gün: 1, 45; Kırk gün kırk gece düğün: 18A, 18B, 19A; Kırk gün kırk gece: 10B, 10C; Kırk gün kırk gece uyku: 21, 24B (devin tüyü kesilince); Kırk günlük yiyecek: 36A.

Hayvanla ilgili olanlar:

Kırk katır: 10A, 47A (katırlı kervan); Kırk tavuk, Kırk hindi: 7B; Kırk tilki: 40.

Yiyecek ve içeceklerle ilgili olanlar:

Kırk kap yemek: 15; Kırk kazan: 15; Kırk lokma et kırk lokma su: 11B, 53.

Eşya ile ilgili olanlar:

Kırk batman demir: 23D; Kırk batman çivi: 23D; Kırk çeşit boyalı keçe: 24A; Kırk takım elbise: 51; Kırkinci oda: 21, 11B.

İnsan ile ilgili olanlar:

Kırk adam: 36A; Kırk asker: 40; Kırk haramî: 1, 47A, 47B; Kırk kişi: 37; Kırk vezir: 8B.

İş yapma ile ilgili olanlar:

Kırk gün kırk gece düğün: 10 B, 10C, 33A, 35, 40.

Varlıklarla ilgili olanlar:

Kırk devler: 45, 51.

Diğerleri:

Kırk satır mı kırk katır mı: 24B.

Diğer sayılar:

5 oğul: 29; 8 canlı dev: 54; 9 canlı dev: 54; 99 oda: 54; 4 erkek kardeş: 16; 4 koyun: 10A; 10 mum: 13B; 30 sene: 48; 100 deve: 61.

b. Renklerle İlgili Formeller

Türk masallarında bazı kavramların değişmez renkleri vardır. Bunlar sembolik olarak belirli durumları niteler. Çankırı masallarında renklerin bu şekilde kullanımına dair örnekler azdır.

Ak: Ak güvercin: 36A, 36B; Ak dev: 51; Ak yılan: 39.

Kara: Kara güvercin 36A, 36B; Kara dev: 51; Kara yılan: 39.

Diğer Renkler: Ala dana: 13A; Pembe atlas: 27; Mavi atlas: 27; Yeşil atlas: 27; Sarı Ali: 29; Kırmızı karınca: 42.

d. Yer Formelleri

Masalarda belirli masal ülkeleri ve bölgeleri bulunur. Buna göre Çankırı masallarından tespit edilen yer formelleri şunlardır:

Ankara: 62; Halep 41; İran: 35; İstanbul: 8B, 10D, 33B, 55; Hicaz: 10B, 10C, 10D, 57; Kayseri: 29; Konya: 48; Kudüs 41; Medine: 10A; Mekke: 10A; Rusya: 15; Şam 41; Türkiye: 15, 47A, 47B, 49.

5.1.2. Çankırı Masallarında Ara Sözcükler

Başgöz'ün (2006: 202) dinleyici karşısında durup anlatımın içine kendini dâhil eden anlatıcıların, ana temadan saptığı pasajlar olarak tanımladığı ara sözcükler, bağlama özgü olması yönünden formüllerden ayrılırlar. Başgöz (2006: 205) ara sözcükleri: açıklayıcı ve öğretici, görüş yorum ve eleştiriyile ilgili ara sözcükler, şahsi serzeniş ve itiraflar olmak üzere üç kategoriye ayırır. Buna göre anlatıcı; masal metninde açıklayıcı, öğretici, uyarıcı, siyasî, sosyal veya dinî bilgilere yer verebilir, bunları eleştirebilir veya protesto edebilir.

Erşahin (2011: 81), anlatıcı tutumlarının ana konudan saparak metni tamamlamak amacıyla kullanılan ara sözcüklerin; açıklama, yorumlama, serzenişte bulunma gibi niyetlerle anlatıcının anlatmayı keserek yaptığı şahsi değerlendirmelerin bütününe içerdiğini belirtir. Erşahin'in (2011: 81- 86) bu konuda hazırladığı sınıflandırma temel alınarak Çankırı masallarında tespit edilen arasözcükler şunlardır:

5.1.2.1. Açıklayıcı ve Öğretici Ara Sözcükler

Anlatıcı "ara söz"ler ile açıklama yapar, yanlışını düzeltir, unuttuğunu hatırlayıp ifade eder, farazi isimlendirmeler yapar.

a. Anlatıcı araya girip açıklama yapar. Anlatıcı açıklama yaparken dönem farkını, olayın farkında oluşunu, gerekli bilgileri belirtir ve tahminlerde bulunur.

b. Anlatıcı dönem farkını belirtir. Yer yer şimdiki zamanla masalın yaşandığı çağ (masal zamanı) arasındaki farklar ifade edilerek geçmiş dönemlerle ilgili bilgilere yer verilir:

"Dev dev dirlerdi esgiden" (7A).

“O zamana kadar böyle yapan bir gelini böyle yapan bir hanımı o zamanın hökmünde de belinden aşağı yanını guma gömüyolarımış. Ceza bu. Belin aşağı yanını guma gömdükden sora bütün ahaliye tükürttülerimış. Ceza eskiden böyleymiş” (10A).

“Mefat itdükten sora esgiden guş görüyülerimış. Guş kimin başına gonarsa padişah o olurmuş. Esgiden öyleymiş. Rey neyi deyilimiş esgiden” (10A).

“Sürütledikden sora oradan Babsa’dan, Gaymaz’a doğru kervan gelirimış eskiden. Ekin alırımış, kırk tane de gatırı varımış.” (10A).

“Dam dediğim yerde ineklerin atın, eşeğin bağlandığı bir yer. Hani şimdi ahır da o zaman dam deniyodu” (17).

“O da demiş ki aha iş satıyon demiş. Esgiden şöyle sümek eğrülürdü. Sümek eğürürdük biz, nebi bilmezsin” (21).

“Eskiden evler dağ üstlüydü. Kerpiçten yapılırdı, üstüne çorak ekerlerdi, su geçirmezdi. Üstünde de baca vardı. Bacaya yanışıyo ayı.” (23B).

“Arka aşşağı akıyo böyle. Biz ak deriz suya. Bahçeler sulanıyo ya. Ona ak deriz yani. Su akar ona. Kanal da dirler, şimdi kanal da denir ak da denir. Daha halan da deriz biz köyde.” (24A).

“Bunlar padişahın yanında bir lalası mı olurumuş, ne olurumuş esgiden.” (34B).

“Biraz ileri varınca Cumaymış eskiden 3-4 köyün adamı bir köyde Cuma namazı kırlarmış” (38A).

“O gün de cuma imiş, Evveli üç dört göy bi köyde gırlarımış cuma namazını. Her camide cuma gılınmazımış, esgiden öleyimış. Adamlar gidiyolarımış, dilki demiş ki nereye gidiyonuz. Cuma namazı gılacağuz” (38B).

“Adamın bi tanesi yolun kenarında ıstar dokurmuş. Evveli bez dokurlardı. Bir zaman onları giyiyorlardı” (58).

“O şimdi kırk gün kırk gündü dirlermiş eskiler masalda. Kırk gün olmayınca bir gelin dışarı çıkarsa o gelir bunu alır giderimış” (53).

“Ondan sonra hüda kerim veriyor derler bir ağacın dibinde bir erkek çocuğu ağlıyor” (İbrahim Zencirci ile kişisel iletişim, 19.10.2015).

c. Anlatıcı olan şeyin farkında olduğunu bildirir. Dinleyicilerin fark etmemiş olabileceğini düşünerek masalda geçen ve kimi kahramanların farkında olmadığı şeyleri bildirmek ihtiyacı duyar (Erşahin, 2011: 83).

“Sinsin. Ateş yakarsın kenarlarından koşarsın. Bizim eskiden köylerde öyleydi. Sinsin dirken gece olur” (11B).

“Çeşmeden biraz su içmek isteyip filkeye ağzını dayayınca –inayeti Allah’dan- kızın karnındaki yılan çıkmış” (16).

“Anneleri ölünce (şimdi bu masal aha bak) babası bunu şeye götürüyo bunu” (18B).

“Allah diyo duvardan bir ses geliyo Allah tarafından. Yavrum diyo, o Allah diyo, o yavrum diyo” (24A).

“Bir gün köye bir çerçici (seyyar satıcı) gelmiş. Çorap eskileriynen, naylon eskileriynen keçiboynuzu geldiiiiii diye bağırırlardı, duydun mu hiç? (16).

“Gara Dev, Gara Dağ isminde bir dağ var, deey irak bu dağda onun sarayı var. O Gara Dağ’a gider, orada yaşar. Hep onun kontrolündedir oralar” (45).

“Şimdi tam ormanın sıklık bir yere varınca çocuğu ardıçların, ardıç dirler bi sizin orda olur mu olma mı? Yere yapışık olur, dikenli olur tüyleri. Onun altına bebeği gundağınan sokmuş” (8B).

“Ermiş adamın başına geleceğini bilürmüş at” (37).

“Oğlana da bi mektub yazıyo eline tirenin gittiği istasyona gidiyo. Tirenin gittiği istasyona iniyo” (8B).

“Orda vadesi yetiyo. Allah'a büyük söylediği için keçi olduğu için, kimse görmüyo ya” (46).

“Ola olmuş. Oğlak olmuş. Büyük söyledi ya. Büyük söylediği için oğlak olmuş” (46).

d. Anlatıcı bilgi verir. Masalın öyküsünde dile getirilmemiş bazı hususlar hakkında bilgi verir (Erşahin, 2011: 83).

“Hey var ya şu bizim büyük, siz ne dersiniz? Biz de hey deriz. Hah onun içine girmiş” (4B).

“İki ahurları varımış dam deriz biz” (4C).

“Gazanı gurmuş. Gazanı biliyosun demi? Gazan gurmuş” (5).

“Benim bi goyunum vardı gomşu zekât verdiydi diyo” (8B).

“Osman Ustagilin, Garaguş çukuru gibi bir yeri vardır, orıya atıyor” (8B).

“Eğil kavağım eğil Fatmacuk çıksın sen doğrul. Gavak eğilmiş ama gadın alt etek yani elbise arkasına dikiyo. Şu makinenin üzerinde var ya“ (18A).

“O da demiş ki aha iğ satıyon demiş. Esgiden şöyle sümek eğrülürdü. Sümek eğürürdük biz, nebi bilmezsin” (21).

“Baba diyo sen bağa diyo kiçe yaptır diyo. Keçe hani bilirsın keçeyi. Kırk tane diyo kırk çeşit boya vurdur kiçiye diyo” (24A).

“Kervan demin dediğim gibi o memleket bu memleket gezen adam. Burda buğday satıyo, burdan gidiyo başka bir meyve alıyo” (37).

“Velhasılı ağaç dikmenin çok faydası vardır. Bir dalından kuş, kurt yiyor” (60).

e. Anlatıcı yanlış anlattığını düzeltir:

“Oğlu olunca birinde dertli dertli şey ediyo orasını unuduyon nennisinin şeyi var, emme onu unutmuşum. Orda nenni çalıyo” (10C).

“Aradan iki üç gün geçmiş. Bir hafta tam geçmiş, ne geçtiyse yalan da olmasında” (21).

Anlatıcı burada yanlış anlatımdan ziyade ana metne sadık kalmaya çalışmaktadır. Sözlü anlatıda metinler, esas anlatıcının anlattığı şekle göre şekillenir. Böylelikle bir metnin değişim süreci, hatırlama sürecine göre ele alınabilir. Masal anlatıcısı, masalın akademik amaçlarla dinleneceğinin farkında olduğundan değiştireceği bir motifin veya simgenin yalan olacağına inanmaktadır.

“Şimdi babam anlatıyordu ki İyici Pamuk Satarın İyici Pamuk Satarım, bi dev gelmiş bi dene, bi dede gelmiş, dimiş derdi. Bunu, anamdan duydum dur anam derdi bunu” (21).

“Diyo ki sen diyo sen orda şeyince ondan evveli adam geze geze böyle bi Çankırı gibi bir yere varıyo” (34B).

f. Anlatıcı unuttuğu motifi hatırlayıp sonradan ifade eder:

“O değirmencinin sığır çobanının mıydı işte değirmencinin neyse onun oğluyun beraber bu evleniyor” (8A).

“Aslında oğlan bunun geldiğini bildiği için, evden kaçmış. Annesi de oğlanı evlendirmek istiyö” (13B).

“Zamanın birinde biri padişahlıktan emekli mi olmuş. Çıkılmış mı öyle bi şi” (34B).

g. Anlatıcı, farazi isimler kullanır. Bu durum ya adı olmayan kahramana ad bulmak veya unutulmuş adın yerine yenisini koymak içindir (Erşahin, 2011:84). Anlatıcı genellikle isim aradığında Mehmet, Ali, Mustafa, Ahmet gibi çok bilinen isimleri tercih eder.

“Biri de gartal olsun. Neyise, ondan sonra, babamın sözü varıdı oğu da oğa verimiş, gitmiş” (53).

“Osman Ustagilin, Garaguş çukuru gibi bir yeri vardır, orıya atıyor” (8B).

“Farzedelim ki Babsa’dan Çangırı’ya gidiyo” (10A).

“Bu gelini alacanlı bizim ganlı dere gibi bir dereye sürütlüyolar. Sürütledikten sora oradan Babsa’dan, Gaymaz’a doğru kervan gelirmiş eskiden. Ekin alırmış, kırk tane de gatırı varmış” (10A).

“Gediyo, böyle Çankırı gibi bir yere varıyo” (10C).

“Bir de çocukları oluyo. Çocukların adını Hasan Hüseyin goyuyolar” (23B).

“Orda bi işde cumhuriyet bayramı gibi bi bayram yapıyollarımız” (Evren, 1969: 117).

“Çoban öfkeleniyo, gapıyı çarpıyo, çıkıyo dışarı. Hemen sesleniyo padişah. Adı ne? Mehmet diyo. Mehmet Efendi, Mehmet Efendi diyo” (33B).

“Gidiyorlar bunlar iki gün işte Türkiye’nin sınırını çıkıyorlar, başka bir ülkeye” (47A)

“Bunlar Allah’ın bildüğü bir şey demiş. Çobanın adı ne demiş. İşte Ahmet demiş. Köyün sığırını güdüyo demiş. Nere köy? Mesela Saray köyü demiş” (8B).

“Ha dutacağız, ha vuracağız, ha geliyo, ha gidiyo, geyik bunları, başka bir devlet toprağına geçürmüş. Rusyaya geçmiş diyelim temsili” (37).

“İşte diyo Bey Böyrek gitti garısını orda çalıştığı işçi Hasan Mehmet neyise o alıyo, ona düğün ediyolar” (37).

5.1.2.2. Görüş Yorum ve Eleştiri İfade Eden Ara Sözler

Anlatıcı masala bir ölçüde müdahil olur. Bunu da görüş bildirip yorum yaparak, tepkisini belirterek yapabileceği gibi olayı kendi başından geçmiş gibi anlattığı da olur (Erşahin, 2011: 84).

a. Anlatıcı araya girip görüş bildirir. Anlatıcı masaldaki kimi unsurları kendi başından veya kendi çevresinde geçtiği inancıyla anlatabilir.

“Neysem neyim ben de senin gibi ademoğluyum, diyo. Güya âdemoğlundan gelme diyor” (10B).

“Olayın Çankırı’da geçtiği söyleniyo yani bu masalın” (9).

“Yav o gelin ne tarafa doğru gitti diyor? İnac’a doğru diyolar” (10A).

“Orda İnac’ın karşısında Efe’nin Pınarı vardır. Oraya geliyolar” (10A).

İncik, boncuk, keçiboynuzu filan satıyormuş Ereğzlıler gibi. Hani onlar çerçiciliği pek yaparlar ya, işte öyle” (16).

“Ormana gitmişler, köyde diyelim, hani ormanlık bir koy. Biz de giderdik köyde sırtımızınan getirürdük. Odun getirürkene o yükünü hazırlamış” (23A).

“Sözüm ona eşeğinen oduna gidiyolarmış” (32).

“Taktıktan gibi garı dışarı gidiyormuş bencileyin goca gariymiş” (31).

“Bir zaman onları giyiyorlardı ben de biliyorum ben de giydim onlardan. Pamuktan elbise, pantol don mon” (58).

“Ondan sonra Medine'de çok harpta bulunuyo Mikdad. Hz. Hüseyin'in kerbele de harpteydi orda. Yezidinen” (61).

“Yani bu kadar büyük bir yılanmış” (11A).

b. Anlatıcı olayla ilgili tepkisini ifade eder.

“Gız ne kadar feryat da etse ağlasa da alışıyo o hayata” (23B).

“Ben onun içine girecem diyo. Sen beni gezdirecen diyo. Hani ayı gezdendirir gibi diyo yani söylemesi ayıp” (24A).

“Aha bu masal bu. Anadın mı?” (30).

“Keçiler gadan beni itmedin derimiş boyna. Tövbe Cenab-i Allah'a şey gelür gibi. Sonradan Allah bi çocuk vermiş” (46).

“Gızın şemilesi vurmuş emme gız o gadar gozel. Fatmacuk. Vay sen is misin cis misin?” (18B).

c. Anlatıcı tahmini konuşur. Bilmediği veya masalın özelliğinden kaynaklanan bazı hususlar hakkında tahminde bulunur (Erşahin, 2011: 85).

“Ben anamdan bir kere doğdum, bir kere vururum, demiş. Demek ki; yedinci kafayı da kesseydi yeniden canlanacaktı” (11A).

“Bakmış ki kırk tane adam burda yatıyo. Dimek ki yaz devresiymiş. Yaz olmasa sokakta yatamazlar” (37).

5.1.2.3. Şahsi Serzeniş ve İtiraf İfade Eden Ara Sözler

Kimi ara sözler, serzeniş ve itiraf amacıyla kullanılır (Erşahin, 2011: 86).

a. Anlatıcı kendi başından geçmiş gibi birinci şahıs ağzından anlatır. Bu anlatım tarzı tekerleme türünden masalarda görülür.

b. Anlatıcı sevmediği şeyleri itiraf ederek değiştirir (Ahmet Serdar Arslan).

“Ben o hayvanı sevmiyom da bir hayvan var. Bak demiş yani demiş midem bulanıyo işte kemiğini yerim de etini süte koyarım demiş” (18A).

5.1.3. Çankırı Masallarında Halk Kültürü Unsurları

Masallarda halk kültürü ve yaşantısıyla ilgili bilgilere yer verilir. Bunlar, masalların anlatıcısı tarafından kültürel çevrenin etkisiyle masala dâhil edilmiş unsurlar olup yerel özellikler gösterirler. Halk kültürü esasen yapının değil içeriğin bir unsurudur. Ancak bu çalışmanın motif yapısı kısmında tespit edilmiş olan motifler dışında; kimi Türk masallarına özgü motiflere yer verilememiştir. Bu nedenle Çankırı masallarında geçen âdet ve inanışlar, eşya, meslek, mekân, yemek ve içecek ile kahraman isimlerinin döküm listesi olarak gösterilmesi uygun görülmüştür.

5.1.3.1. Âdetler ve İnanışlar

Düğün ile İlgili Âdetler

“Sonra tabi ki sinsin oynuyorlar. Düğünlerde sinsin oynanır. Ateş yakarsın kenarlarından koşarsın. Bizim eskiden köylerde öyleydi. Sinsin derken gece olur. Sinsin de oğlan çıkıyor tabi Keloğlan” (11B).

“Ordan sonra gelin oluyo gız. Deyze kim gidecek yenge başı olarak diyo, annesi güzel datlı şerbet dolduruyo destiye” (24A).

“Ondan sonra üçüncüye (üçüncü kez dünür gidince) gızı veriyorlar” (29).

“Şimdi o günün devrinde o beylik zamanında her gına gecesi, gına da geyik avına giderlerimiş gençler kırk gişi. Geyiği o gına gecesi millete yidürmek için” (37).

“Konya’ya soruyorlar filanca evi, gösteriyorlar, sesleniyorlar. Ağa çıkıyor, buyurun diyor. Bunların kılık kıyafeti düzgün, hemen hizmetçilerine atları içeri alın diyor. Hoş beş, izzet ikram, üç gün geçiyor. Üç gün sonra, sormak ayıp olmasın da emme sizin buraya gelme maksudunuz neydi? diye soruyorlar. Sordunuz mu biz nasıl adamız güveniyonuz mu? Sorduk. Siz de bize üç gün müsaade edin, biz de sizi soralım” (48).

Doğum ile İlgili Âdetler

“Babaları vefat etmiş, annelerinin boynunda da bir çocuk varmış. Anneleri hamile imiş. Hamileydi denmezdi boynunda çocuk vardı, derlerdi.” (16).

“Doğacak kardeşimiz kız olursa evin kaşına damına al bayrak, erkek olursa ak bayrak as. Biz al bayrak asarsan bir daha geri dönmeyiz.” (16).

“Elmaları hanımınızla yiyeceksiniz. Allah'tan bebeğiniz olacak, demiş. Ve olur yani Allahtan hikmeti ile olur” (36B).

Ölüm ile İlgili Halk İnanışları

“O evde ölüm olmuş, kalabalık cenazeyi evden çıkarmak üzereymiş. Keloğlan’ın bu sözünü duyan ev halkı sinirlenip ‘Ulan Keloğlan cenaze evinde böyle şey söylenir mi?’ deyip Keloğlan’a bir tokat vurmuşlar. Keloğlan, ‘Pekiye ne diyeyim?’ demiş. ‘Ne diyeceksin Allah rahmet etsin, dersin’ demişler” (3).

“Kimseden bi cevap alamıyolar. Alamayınca o günün devrinde garalar giyermiş. O adam garısı gızı akrabası, garalar giyerimiş. Yedi sene de olmayınca o nişanladığı gadın başkasıyna evlenemezimiş. İlla yedi sene olacak” (37).

Dinî İnanışlar

“Yâ Rabbi! Bana ilişenlerin beni bu hale sokanların gözleri kör olsun diyor. Allah tarafından gözleri kör oluyor. Allah tarafından, duasına karşı” (10A).

“Namaz gılıyo dua ediyo. Ondan sonra zor gullanıyo gadına. Öyle olunca Cenabı Hak denizi çoşturuyor dalga yapıyor” (10D).

“Allahım bana bir çocuk ver de tek yılan olsun, dermiş. Kabul olmuş dileği. Kadın doğum etmiş; bir yılan doğurmuş” (13A).

“Davullar vuruluyor, zurnalar çalınıyor. Etlar kesilmiş, kurbanlar kesilmiş derken herkes sofranın başına bunu da davet ediyorlar. Yiyorlar, içiyorlar” (11A).

“Padişahın oğlu diyor ki ‘Ağabey şimdi ben evlendim ailem var, sana otelden bir yer bulalım’ diyor. ‘Yo ben senin yanında ayrılmam’ diyor. ‘Nasıl olur? Bizim dinimizde buna müsaade etmezler’” (47B).

“Eskiden Cenabı Allah, kırk gün ne dersen başına o gelir derler” (55).

“Ola olmuş. Oğlak olmuş. Böyük söyledi ya. Böyük söylediği için oğlak olmuş” (46).

Halk Kültürü

“Ondan sonra bi gün babası pazarda gezerken bunlar Gayseri’nin Çağargan köyündenimiş. Gayserililer Ali olur diyolar ya o Ali’den galmış öyle” (29).

“Esgiden sümek eğrülürdü” (21).

Halk Hukuku

“O zamana gadar böyle yapan bir gelini o zamanın hökmünde belinden aşağı yannını guma gömüyolarımış. Ceza bu. Belin aşağı yannını guma gömdükden sora bütün ahaliye tükürttürülerimiş” (10A).

5.1.3.2. Çankırı Masallarında Eşyalar

Metinler kısmında yer verdiğimiz Çankırı masallarında adı geçen eşyalar şunlardır:

Araba: 6, 10B; Atlas kumaş: 7B, 27; Atlas yorgan: 1, 6; Balta: 18A, 32, 51; Bitli aba: 10C; Boncuk: 31; Bükleç: 24A, 46; Can suyu: 53; Çakı: 8A; Çeyiz 1; Demir çarık demir değnek: 13A, 13B, 30, 45, 50, 53; Desti (Yılanlı): 16, 18A; Diken: 41A, 41B; Döşek: 1; El arabası: 21; Elma ağacı: 11B; Fayton: 24A; Gök boncuk: 39; Gül: 24A, 24B; Gürz: 23D; Halı: 1; Hançer: 8B; İğ: 21; İğne: 13B, 18A, 31(gem); İplik: 18A; Kafes: 23D; Kamçı: 27; Karpuz: 8B; Kav, kabuk: 13A; Kavak ağacı: 10B, 10C; Kaval: 41A, 41B; Kazan: 2, 15, 33A, 56; Keçe: 24A, 39 (giysi), 62; Kılıç: 11A; Kilim 1; Libas: 10B, 10C; Makas: 21; Mızrak: 8A; Mum: 13B; Namazlık: 40; Ocağ: 2; Oklaç: 24A, 46; Oklava: 15; Sabun: 18A; Sacayak: 18A; Sandık: 33A, 49; Sihirli kuş tüyü: 13A; Sihirli mühür: 52; Sihirli pazubent: 24B; Sihirli saç teli: 11B, 37; Sultan Süleyman'ın yüzüğü: 36A, 36B; Sümek: 21; Tarak: 18A; Telgraf: 47A; Traktör: 29; Tokmak: 62; Uçan deri: 45; Urgan: 11B, 18A; Üçetek: 18A; Yaslağaç: 18A; Yatak: 13A; Yelkenli: 28; Yorgan: 13A, 36B; Yüzük: 10B, 10C, 52, 53; Zümrüt: 44.

5.1.3.3. Çankırı Masallarında Meslekler

Çankırı masallarında adı geçen meslekler şunlardır:

Astar dokuma: 58; Ava çıkmak: 19B, 30, 45, 56; Balıkçı 3, 10D, 34B, 47A, 50, 52, 47A; Buğdayı ambara çekmek: 4A; Cellatlar: 8B; Çamaşır yıkamak: 34B; Çerçici: 16; Çift sürmek: 4A, 4B, 20, 28, 38B; Çoban: 10A, 12, 13A, 43; Çöpçatan: 8A; Davulcu: 8A; Değirmenci: 7A, 7B; Doktor: 10D, 36A, 43; Evi temizlemek: 13B; Fırıncı: 3, 34A; Garson: 8A; Gemici: 10D, 36A; Hafız: 48; Hancı: 54; Helvacı: 10B, 10C; Hizmetçi: 2; İmam: 19B; İnci dizmek: 2; İp eğirmek: 17; Jandarma 39, 62; Kadı 62; Kâtip: 12; Kayık yapmak: 36A; Keçeci: 50, 62; Kervancı: 10A, 30, 36A; Koyun, kuzu, sığır gütmek: 2, 4A, 8A, 8B, 29; Köçek: 12; Lokantacı: 54; Marangoz: 11B; Müneccim: 47A; Nalincılık: 27; Nöbetçiler: 1; Odun kesmek: 23A, 23C, 27; Süt sağmak: 4A; Tamirci: 29; Tüccar: 24A; Yorgancı: 36A.

5.1.3.4. Çankırı Masallarında Geçen Mekânlar

Çankırı masallarında yer alan mekânlar, beş başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu mekânlar şöyledir:

a. Memleket, Yöre ve Köy İsimleri

Ankara: 62; Bapsa: 8B, 9, 10A; Çağargan Köyü: 29; Çankırı: 9, 10A, 10C, 34B, 62; Çaçgara: 8B; Efe'nin Pınarı: 10A; Ganlı Dere: 10A; Halep 41; İnac: 10A; İran: 35; İstanbul: 8B, 10D, 33B, 55; Garaguş Çukuru: 8B; Hicaz: 10B, 10C, 10D, 57; Kayseri: 29; Konya: 48; Kudüs 41; Medine: 10A; Mekke: 10A; Müslüman Devleti: 65; Rusya: 15; Saray Köy: 8B; Şam 41; Türkiye: 15, 47A, 47B, 49.

b. Yer Bildiren Mekân İsimleri

Ahrır: 33A, 33B; Baca: 30; Bahçe: 11B; Cami: 54, 65; Çeşme 16, 33B, 56; Çiftlik: 7A; Dam: 18A, 20A; Eyalet: 9; Hamam: 24B; Hapishane: 37; Hasan Ağa'nın kahvesi: 10A; Kahvehane: 8A, 10A, 47A; Köy 5, 10B, 10C, 11A, 13A, 18A, 26, 23A, 29, 31; Kuyu: 11A, 11B, 63; Mahalle: 21; Misafîrhane: 33B; Piyade yolu: 8B; Sabahçı kahvesi: 1; Saray: 24A, 27, 36B; Tarla: 38B; Zindan: 15.

c. Doğal Mekânlar

Ada: 33A; Batakılık: 54; Çöl: 54; Dağ: 10B, 10C, 16, 40, 49, 43; Deniz: (4B), 10D, 33A, 53, 49; Dere: 52; Göl: 31, (susuz göl) 56; Irmak: 4C, 14; Kavak: 29, 31; Kayalık: 27, 45; Mağara: 21; Meşelik: 25; Nehir: 28; Orman 4C, 8A, 8B, 11A, 19B, 20A, 24A, 28, 33A, 33B, 51; Pınar: 13A, 18A, 30, 36A, 36B, 54; Sahil: 10D; Tepe: 13A, 14, 30, 37; Yuvak: 20D, 23B.

d. Olağanüstü Mekânlar

Devler Ülkesi: 51; El Cezire İbrem Bağları: 36A, 36B; Garadağ: 45; İfritler Ülkesi: 36A, 36B; Kafdağı: 10A, 23D, 54; Periler Ülkesi: 36A, 36B.

e. Yapılması- Gidilmesi İstenen Mekânlar

Altın köprü: 52; Altın yıldızlı ev: 24A; Hacca gitmek: 19B.

5.1.3.5. Çankırı Masallarında Yiyecek ve İçecekler

Çankırı masallarında yer alan yiyecek ve içecekler şunlardır:

Bal: 9; Bulgur: 50, 47B; Çörek: 18A, 19A, 45, 24A; Ekmek: 23A, 24A, 24B, 41A, 41B, 45; Elma: 11B, 36A, 36B; Hamur mayalama: 23A; Helva: 24A, 24B; Hıyar: 31; Kavurga: 18A; Kaynak suyu: 27; Su: 18A; Süt 2, 8B, 33A, 33B, 57; Şeker: 9; Tarhana: 50; Tuz: 9; Tuzlu su: 24A; Tuzlu sucuk: 24B; Un çorbası: 17; Un: 18A; Yaz meyvesi: 27.

5.1.3.6. Çankırı Masallarında Yer Alan Kahramanlar

Çalışmanın birinci bölümünde Saim Sakaoğlu ve Umay Günay tarafından hazırlanan masal kahramanları sınıflandırılmasına yer verilmişti. Çankırı masallarının kahramanları; masal metinlerinde geçtiği şekilde yer verilmesi amacıyla Sakaoğlu ve Günay'ın sınıflandırmaları temel alınarak şu şekilde yeniden düzenlenmiştir:

1. İnsanlar:

1.1. Saray ve idare adamları:

1.1.1. Yöneticiler

Emekli padişah: 34A, 34B; Harun Reşid: 44 (Zalim padişah); Hükümdar: 36A, 36B, 43, 62; Nuşirevan: 61; Kral: 7B; Padişah: 1, 6, 9, 10A,10B, 15, 24A, 33A, 33B, 36A, 45, 47A, 47B, 49, 52, 54; Sultan Süleyman: 22A; Şah İsmail: 35; Zalim padişah: 8A, 8B, 25, 27; Vezirler: 8B, 24A, 27, 33A, 33B.

1.1.2. Şehzadeler:

Beyoğlu: 10B, 10C, 18A, 18B, 19A, 24A, 24B, 46, 50; Bey Börek: 19B, 37; Çakuş: 40; Eba Müslim(Seyfü'l Mülük):36A,36B; Eplim Hıyaroğlu: 31; Said: 36A; Şah İsmail: 35.

1.1.3. Padişah kızları:

Akkavak Kızı: 37; Beyin kızı: 11B; Padişahın kızları: 15, 24A; Dengiboz: 37; Gülizar: 35; Keçeli: 50.

1.2. Din adamları:

1.2.1. Yardımcı özelliğe sahip olanlar:

Derviş: 45; Hacı Efendi: 19B; Molla: 3; Seyyah: 25; Pevrül Birdane: 44.

1.2.2. Kötülük yapanlar:

Hoca: 10B, 10C, 10D; Üç hoca: 14.

1.3. Halk tabakasına mensup olanlar:

1.3.1. Ana kahramanı erkek olanlar:

Sarı Ali: 29; Sıçan Ahmet: 2; Tozlu Bey: 7A, 7B; Yılan Bey: 25.

1.3.2. Ana kahramanı kadın olanlar:

Dünya/Dağ/ Helvacı Güzeli: 7B,7A, 9, 10A, 10B, 10C, 10D, 45; Fatmacık: 18A, 18B; Küflü kız: 17; Zekiye: 30.

1.3.3. Ağalar:

Köy ağası:17, 29; Esved: M61; Mehmet Ağa: 28; Ramazan Ağa: 40; Zalim ağa: 4A, 4B.

1.3.4. Yardımcı karakterler:

Arap kızı: 13A; Arapözengi: 35; Bilge ihtiyar: 10B, 13B, 23D; Dul kadın: 31C, 47A; Ebe: 5; Fakir süpürgeci: 24A; Kocakarı: 45, 52; Yarım Gelin: 18A.

1.3.5. Kahramana kötülük yapanlar:

Arap hizmetçi: 10A, 10B, 19B, 50; Arap kızı: 13A; Arap oğlu: 50; Cadı karı: 18A, 18B, 19A, 19B, 24B, 52; Çingene kızı: 31; Eşkîya: 1; Görümce: 16; Kırk haramiler: 1, 47A, 47B; Teyze: 24A, 24B; Urlu Kız: 24A (teyze kızı); Üvey anne: 18A, 18B, 19A.

1.3.6. Meslek sahipleri:

Asker 34A, 34B; Çiftçi: 20, 22A, 38B, 38A; Çoban: 8A, 8B, 10A, 10B, 10C, 12, 19B, 22A, 33B, 34B; Değirmenci: 7A, 7B, 8A, 8B, 34A; Kötü hizmetçi. 52; Kadı: 55; Kervancı: 34B, 37, 44; Müftü: 55; Tellal: 43; Tüccar: 24A.

1.3.7. Aile mensubu olanlar:

(Korkak) Baba: 18A, 18B, 19A, 19B, 29; Çobanın oğlu: 8B; Çocuk: 12; Dürüst baba: 1; Fakir karı- koca: 1, 24B; Gelin: 1 (Feride), 23A, 23B, 23C; Kaynana: 4A; Keloğlan'ın anası: 3, 4A; Teyze: 41A; Tosun: 28; Tuz Zeynep: 29; Veli Dede: 28; Yusufçuk: 18A, 18B.

1.3.8 Geleneksel Tipler:

1.3.8.1. Keloğlan: 3, 4A, 4B, 6, 10A, 24A, 43; Antaz: 4C (akıllı tip); Düzme Keloğlan: 10A, 10B, 10C, 11B, 19B, 54; Kantaz: 4C, 5 (salak tip); Merdane Coz: 51.

1.3.8.2. Köse: 14.

1.4. Olağanüstü özelliklere sahip olan insanlar:

Altın Perçemli Kız: 49; Altın Perçemli Oğlan: 49; Aslan Ali: 45; Avcı Ömer: 39; Keçi Kız: 46; Leylek Memiş: 28; Nalıncı Mehmet Ağa: 27; Yılan doğan kız: 13A; Tülüce: 24A; Muradına Eremeyen Dilber: 24B.

2. Olağanüstü Kahramanlar

2.1. Kahramana yardımcı olanlar:

2.1.1. Dinî temele dayalı yardımcıları:

Aksakallı dede: 34B, 49, 54; Azrail: 48; Hızır: 19A, 19B, 36A, 36B; Hz. Ali: 61, 63; Hz. Hamza: 61; Kesikbaş: 63; Mikdad: 61; Miyase: 61; Pir: 8B; Seyyah: 25.

2.1.2. Olağanüstü niteliklere sahip yardımcıları:

2.1.2.1. Zümrüdü Anka (Kartal): 11A, 11B, 53.

2.1.2.2. Konuşan atlar: 37, 38A, 38B, 53.

2.1.2.3. Periler, cinler vb. diğer varlıklar:

Arap Dadı: 27, 52; Arap kızı: 13A; Bedr'ül Cemal: 36A, 36B; Eplimayel Kızı: 31; Peri Kızı: 27, 54; Peri padişahı: 17, 27; Üç ebe: 24A; Yılanlar padişahı: 39.

2.1.2.4. Peri, dev, cin cinsinden varlıkların erkek çocukları:

Ayıoğlu Aslan: 23D; Şık Battal: 13A; Kelle (kuru kafa): 13B; Yılanlar padişahının oğlu: 52.

2.1.3. Olağanüstü hünere sahip kahramanlar:

Baltabıyık: 47A, 47B; Çay koyuran: 15; Çorba savuran: 15; Demir kıran: 11A; Kayış kıran 11A; Hacı laklak: 28; Pınar donduran: 15; Yer dinleyen: 15; Zincir kıran: 11A.

2.1.4. Çeşitli yardımcı hayvanlar:

Altın Bülbül: 54; Devlet kuşu: 10A, 34A; Düldül: 63.

2.2. Düşman Yaratıklar

2.2.1. Devler:

Dev: 6, 7A, 11B, 13A, 18A, 23D, 30, 32, 40, 53, 54, 63; Gara dev: 45; Kırk devler: 51; İfritler: 36A, 36B.

2.2.2. Ejderhalar:

Yedi başlı ejderha: 11A; Ezahra: 53.

2.2.3. Özel Tipler:

İğci Dede: 21; Yarımca Deyyüs: 53.

3. Hayvanlar

3.1. Ehlî Hayvanlar:

At: 6, 12, 15, 18A, 18B, 19A, 19B, 10B, 10C, 31, 53; Dana: 13A; Davar: 7A; Deve: 7B; Eşek: 14, 18A; İnek: 13B; Köpek: 7A, 30, 39, 52, 54; Keçi: 12; Kedi: 21, 22A, 52, 54; Koyun: 12; Öküz: 38A, 38B; Sığır: 7A; Tay: 15.

3.2. Orman Hayvanları:

Aslan: 13B, 25; Ayı: 23A, 23B, 23C, 23D; Canavar: 12, 20; Geyik: 18A (dönüşüm geçirir), 43, 45; Kaplan: 25; Kurt: 25; Tavşan: 14; Tilki: 7A, 7B, 20, 38A, 38B.

3.3. Kuşlar, Kümes Hayvanları ve Diğerleri:

At karıncası: 18A; Balık: 52; Çıyan: 13A; Dondom Böceği: 22A, 22B; Güvercin: 24A, 35; Karga: 2, 30; Karınca: 42; Kartal: 53; Kuş: 6, 23D; Leylek: 28; Ördek: 56; Topal Karga: 41A, 41B, 41C; Yılan: 11A, 11B, 38A, 38B.

Kahramana genel bir fikir verilmek istendiğinde kişi belirtilmez. Köylüler (4A, 24A) 'oranın halkı' vb. ifadelerle kahramana bilgi verilir.

5.2. ÇANKIRI MASALLARININ TİP YAPISI

Bu çalışma kapsamında incelediğimiz 87 masal metni, Antti Aarne ve Stith Thompson'un (1964) The Types Of The Folktale'de yer alan sınıflandırmasına göre tasnif edilmiştir. Buna göre:

1. Hayvan Masalları: Çankırı masallarında 9 adet hayvan masalı bulunmaktadır.
2. Asıl Halk Masalları: Çankırı masallarında 60 adet asıl halk masalı yer alır.
3. Fıkralar ve Anekdötler (1200- 1999): Çankırı masallarında 19 tip fıkra yer alır.
4. Zincirleme Masallar (2000- 2399): 4 adet zincirlemeli masal örneği bulunmaktadır.
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar 2400- 2499: Çankırı masallarında bir adet sınıflamaya girmeyen masal metni yer almaktadır. Bu masal, eşyaların kişileştirilmesiyle bir cinayet olayının tasavvurundan meydana gelmektedir (bkz. 59).

Buna göre; 87 masal metninde 93 masal tipi tespit edilmiştir. Stith Thompson'un kataloğunda yer almayan veya tespit edemediğimiz masalların tip numaraları (-) işareti ile gösterilmiş ve bu metinler bir masal türüne dâhil edilirken konularına göre sınıflandırılmıştır. Tipi belirtmeyen bu masal metinleri, aşağıda yer alan tabloda "()" parantez içinde gösterilmiştir.

1. Hayvan Masalları (1- 299)

1 - 99: Vahşi Hayvanlar: 12.

100 - 149: Vahşi ve Evcil Hayvanlar

150 - 199: İnsan ve Vahşi Hayvanlar: 20, 23A, 23B, 23C, 23D, 38A, 38B.

200 - 219: Evcil Hayvanlar

220 - 249: Kuşlar

250 - 274: Balıklar

275 - 299: Diğer Hayvanlar ve Nesnelere: 57.

2. Asıl Halk Masalları:

A. Sihir Masalları (300 - 749)

300 - 399: Olağanüstü Düşmanlar: 6, 11A, 11B, 21, 32, 40, 51, 53, 54.

400 - 459: Olağanüstü veya Büyülenmiş Karı, Koca veya Diğer Akrabaları: 13A, 13B, 16, 18A, 18B, 19A, 19B, 23A, 23B, 23C, 23D, 30, 45, 46.

460 - 499: Olağanüstü Görevler

500 - 599: Olağanüstü Yardımcılar: 7A, 7B, 17, 24A, 24B, 27, 35, 36A, 36B, 37, 45, 47A, 47B, 52.

600 - 649: Sihirli Nesnelere

650 - 699: Olağanüstü Güç ve Bilgi: 15, 39, 43, 52, 53.

700 - 749: Diğer Olağanüstü Masallar: 28, 31, 49.

B. Dinî Masallar: (750 - 849): (48), (61), (63), (64).

C. Kısa Hikâye Tarzındaki Masallar (850 - 999): 8A, 8B, 9, 10A, 10B, 10C, 10D, 16, (25), 33A, 33B, 34A, 34B, (44), 50.

D. Aptal Dev Masalları (1000 - 1199): 18A, 18B, 51.

3. Fıkralar ve Anekdotlar (1200- 1999):

1200 - 1349: Ahmak Fıkraları

1350 - 1439: Evli Çiftler Hakkındaki Fıkralar: 26, (55), (58).

1440 - 1524: Kahramanı Kadın Olan Fıkralar

1525 - 1874: Kahramanı Erkek Olan Fıkralar: (29).

1525 - 1639: Kurnaz Adam: 1, 4A, 4B, 4C, 5, 6, 14, 60.

1640 - 1675: Şanslı Tesadüf Fıkraları: 5, 41A, 41B, 41C.

1675 - 1724: Aptal Adam: 3, 56.

1725 - 1849: Papaz ve Dinî Tarikatlara Dair Şakalar: (62).

1850- 1874: Diğer Halk Grupları Hakkında Anekdotlar

1875 -1999: Yalan Masalları

4. Zincirleme Masallar (2000- 2399):

2000- 2199: Zincirlemeli Masallar: 22A, 22B,.

2200- 2249: Yakalamacalı Masallar: 2.

2300- 2399: Diğer Zincirlemeli Masallar: 42.

5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar 2400- 2499: (59).

Çankırı masallarının tip yapısı; Stith Thompson'un (1964) *The Types Of The Folktale* isimli çalışması kullanılarak aşağıdaki sıralamaya göre incelenmiştir:

1. Masalın Adı: Masalın adına, anlatıcısı tarafından söylendiği şekliyle yer verilmiştir.
2. Masalın EB ve AaTh'de yer alan tip numaraları: Eberhard ve Boratav'ın TTV'de yer verdiği tip numaraları, Thompson'un tespit ettiği şekliyle çalışmamıza dâhil edilmiştir.

3. Masalı anlatanın adı, soyadı ve derlendiği yer

4. Olay Örgüsü: Görkem (2000: 96), Türkiye’de yapılan masal ve halk hikâyesi çalışmalarında metinlerin vakâ örgüleri ortaya konulurken, bunları özet veya motif sırası şekilde verildiğini belirtir. Ayrıca Görkem (2000: 96), anlatıları giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine göre değerlendirerek olay örgüsü terimine yer vermeyi uygun bulur. Çobanoğlu da (2011: 119) destan metinlerini incelerken olay örgüsü terimini kullanmaktadır. Bu çalışmada da ‘tip’ sınıflaması esas alınarak ‘olay örgüsü’ teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

MASAL 1

1. Kat Kat Katları mı Giyeyim Top Topları mı?

2. EB: -, AaTh: 1534A

3. Zeliha Uslu

4. Olay Örgüsü

- a. Fakir bir ailenin Feride adlı kızlarına görücü gelir.
- b. Feride, annesine “Kat katları mı giyeyim top topları mı?” diye sorar. Feride’nin annesi de “Top toplar sana daha çok yakışıyor.” der.
- c. Fakir adamcağız kızına çeyiz bulabilmek için yola çıkar. Yolda sarayı soymak isteyen kırk haramilerle karşılaşır.
- d. Kırk Haramiler tarafından saraya sokulan adam, sarayda gördüğü eksiklikleri düzeltir, beğendiği eşyaları ise kızına çeyizlik olarak alır.
- e. Adam padişaha yakalanarak ona hırsız olmadığını, asıl hırsızların kapıda beklediğini haber verir.
- f. Adamın iyi niyetli olduğunu anlayan padişah, onu bağışlar ve saraydan aldıklarını ona hediye eder.

MASAL 2

1. Sıçan Ahmet Süte Düştü

2. EB: 30 5, AaTh: 2022

3. Zeliha Uslu

4. Olay Örgüsü

- a. Sıçan Ahmet adında obur bir çocuk kazanda pişen sütün içine düşerek ölür.
- b. Buna tanık olan bir adam bu duruma çok üzülür. Adamı gören komşu kadın neden üzüldüğünü sorunca Sıçan Ahmet'in süte düşüp öldüğünü söyler. Kadın, saçlarını yolup ağlar.
- c. Kadın ilerlerken kocasına denk gelerek ona "Sıçan Ahmet süte düştü, karın saçlarını yoldu" deyince kocası da sakalını yolar.
- d. Adam yolda giderken çama olanları anlatır. Çam da pürünü döker. Bunu gören kargaya durumu anlatır. Karga da olayı duyunca tüyünü döker.
- e. Kargayı gören hizmetçi kızlar, testileri kırarak Sıçan Ahmet'e üzülen hanımının incilerinin saçılmasına sebep olurlar.
- f. Hanımı, kendisini gören çobana başından geçenleri anlatır. Çoban, kığına yanlışlıkla kazık sokar.
- g. Adam sonunda evine varır. Karısı "Nerelerdeydin?" diye sorunca "Sorma, Sıçan Ahmet süte düştü, sütülen bile pişti, karı saçını yoldu, koca sakalını yoldu, çam pürünü döktü, karga tüyünü döktü, hizmetçi testileri kırdı, hanım incileri saçtı. Çoban da kazığı kığına soktu." der.

MASAL 3

1. Keloğlan'ın Tuz Almaya Gitmesi

2. EB:328 16, AaTh: 1696

3.Necati Asım Uslu

4. Olay Örgüsü

- a. Keloğlan'ın annesi, evde hiç tuz olmadığını söyleyerek oğlundan tuz almasını ister.
- b. Keloğlan tuz almayı unutmamak için sürekli “Hiç yok, hiç yok” diye söylenmeye başlar.
- c. Keloğlan yolda ilerlerken balıkçılara rast gelir. Onun hiç yok demesine kızan balıkçılar ona “Biri çıktı biri daha” demesini söylerler.
- d. Yolda giderken cenazenin olduğu bir toplulukta duran Keloğlan “Biri çıktı biri daha” der. Cenaze sahipleri ona “Allah rahmet etsin” demesini söylerler.
- e. Keloğlan birkaç yere daha uğrayıp birkaç tokat daha yedikten sonra birisinden “Hiçbir şey deme” ihtarını alınca “Hiç” kelimesinden annesinin tuz istediğini hatırlayıp tuz alıp eve döner.

MASAL 4A

1. İbibikler Ötünceye Kadar Çalışma
2. EB:323, AaTh: 1600
3. Zeliha Uslu
4. Olay Örgüsü
 - a. Keloğlan para kazanmak için yola çıkar.
 - b. Zalim bir ağayla “İbibikler ötene kadar ve ne yaparlarsa yapsınlar darılmamak” karşılığında darılanın canını almak üzere anlaşılır.
 - c. Zalim ağa, Keloğlan’ı yıldırmaya çalışsa da başarılı olamaz.
 - d. Ağa ve karısı değerli eşyalarını alıp kaçarak Keloğlan’dan kurtulmaya çalışırlar. Ancak başaramazlar.
 - e. Ağa’nın kaçma planlarını bozan Keloğlan, onun kendi karısını öldürmesini sağlayarak ona darıldım dedirtir. Böylece onu uçurumdan atar.

MASAL 4B

1. Hizmetkâr Keloğlan

2. EB:323, AaTh: 1600

3. Fatma Cılbır (63, Pehlivan Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Keloğlan bir gün zalim bir ağanın yanına ücret istemeden işe girer. Ücret yerine, birbirine darılanın derisinden davul yapalım diye söz verirler.
- b. Keloğlan ağanın verdiği çeşitli işleri bilerek yanlış yapar; ağanın öküzlerini, tavuklarını kesip yer.
- c. Zalim ağa, Keloğlan'ı yıldırmaya çalışsa da başarılı olamaz.
- a. Ağa ve karısı değerli eşyalarını alıp kaçarak Keloğlan'dan kurtulmaya çalışır. Ancak Keloğlan'dan kaçamazlar.
- d. Ağa'nın planlarını bozan Keloğlan, onun karısını öldürmesini sağlayarak ona "Darılmak ne kelime, yarıldım" dedirtir.
- e. Keloğlan, bu sözleri üzerine onun derisini yüzerek davul yapar.

MASAL 4C

1. Antaz ile Kantaz
2. EB: 323, AaTh: 1600
3. Döne Kayadibi (88, Pehlivan Köyü)
4. Olay Örgüsü
 - a. Deli Kantaz, annesini yıkarken öldürür.
 - b. Akıllı olan kardeşi Antaz annesini gömmek için mezar kazar.
 - c. Kantaz yolda giderken kendisine kızan komşusunu da öldürür.
 - a. Annesi ölen Antaz kardeşinden ayrılmak ister ve mirası bölüşmeyi teklif eder.
 - d. Kantaz'ın hiç malı kalmaz. Antaz onu bir ağanın yanına hizmetçi verir.
 - e. Önceki hizmetçilerini “darılmama” karşılığında yıldırarak öldüren Ağa, Kantazla başa çıkamayarak karısı ve çocuğuyla kaçar.
 - f. Ağa'nın kaçma planını öğrenen Kantaz, onların peşinden giderek önce Ağa'nın çocuğunu sonra da karısını öldürür.
 - g. Böylece Ağa'yı darıltan Kantaz onu da öldürür.

MASAL 5**1. Antaz ile Kantaz**

2. EB: a-c 328 18; d-g 323 IV, AaTh: a-c 1600; d-g 1653 b

3. Kadın (55, Yapraklı)**4. Motif Sırası**

- a. Antaz, Kantaz'a annelerini yıkamasını söyler. Kantaz beceremeyip annesini kaynar suda yakarak öldürür. Kantaz ve Antaz annelerini gömmek isterken komşuları karşılıklarına çıkar. Antaz komşularını da öldürür.
- b. Antaz malları bölüşmek ister, mallara sahip çıkamayınca şehre gitmeye karar verirler.
- c. Yolda yaşlı bir ebeye misafir olan iki kardeş, onu rahatsız eder. Kantaz, ebenin kapısını da sırtına alarak kaçar.
- d. Antaz ile Kantaz kapının yardımıyla ağaca çıkar. Ağacın dibine altınları bölüşmek için eşkıyalar gelir. O sırada Antaz ile Kantaz eşkıyaların üzerine düşünce eşkıyalar cinler, periler geldi diye korkup kaçarlar.
- e. İki kardeş zengin oldukları için köylerine dönerler. Altınları bölüşmek için komşudan hak isterler. Komşu hakın altına zift yapıştırarak neyi bölüşüklerini anlar.
- f. Komşu altınların sırrını sorunca olanları anlatırlar.
- g. Açgözlü komşunun kocası da kapı ile ağaca çıkar. Fakat eşkıyalar komşunun kocasını öldürürler.
- h. Kadın kocası gelmeyince kardeşlerin yanına giderek kocasını sorar. Kardeşler de "Kocan bizim dediğimizi yapmamıştır. Yoksa altınları alırdı" derler.

MASAL 6

1. Parlak At

2. EB: - , AaTh: 302A, 328, 1525B

3. Zeliha Uslu

4. Olay Örgüsü

- a. Keloğlan'ın yaşadığı yerde padişaha bir yorgan hediye edilir.
- b. Keloğlan, devde daha güzel bir yorgan olduğunu söyleyerek yorganı getirmeyi vaat eder.
- c. Keloğlan bir çuval pire ve biti devin yorganına boşaltır. Dev yorganı kapıya bırakır. Keloğlan da yorganı alıp padişaha getirir.
- d. Padişahın yorganı beğenmesi üzerine Keloğlan devin kuşunu daha çok metheder.
- e. Padişah kuşu isteyince devin kuşunu yine hileyle alarak padişaha getirir.
- f. Padişaha bu sefer atının çok güzel olduğunu söyleyen Keloğlan atı da hileyle saraya getirir.
- g. Keloğlan, bu sefer padişaha devin çok güçlü olduğunu ve herkesi korkutacağını söyler. Padişah dev de ister.
- h. Keloğlan Azrail kılığında devin yanına gider.
- i. Dev ölmeden önce tabut hazırlamak ister. Keloğlan tabuta devi kitleyip padişaha getirir.
- j. Padişah, Keloğlan'ın zekâsına hayran kalarak onu yanından ayırmaz.

MASAL 7A

1. Tilki ile Tozlu Bey

2. EB: 34, 36 IV 189 III, AaTh: 545B

3. Ahmet Cerrahoğlu (74, Şabanözü)

4. Olay Örgüsü

- a. Tozlu Bey adında bir değirmencinin tavuklarına tilki dadanır. Tilki, Tozlu Bey'e kendisini affetmesi karşılığında onu ağanın kızıyla evlendireceğini söyler.
- b. Tilki, Tozlu Bey'in tüm parasıyla ona yeni çamaşırlar alır. Ağanın kızına dünür olurlar. Tozlu Bey'in çamaşırlarını gören Ağa, onun zengin olduğu düşüncesiyle kızını ona verir.
- c. Küçük kardeşlerini başlık parası almak için Tozlu Bey'in yanına yollarlar.
- d. Tilki plan yaparak devi öldürür ve tüm mallarını Tozlu Bey'e verir.
- e. Zengin olan Tozlu Bey, tilkiye öldüğünde seni odada saklayacağım diye söz verir.
- f. Tilki öldüğünde Tozlu Bey zaten ölecekti diye onu köpeklerin önüne atar.

MASAL 7B**1. Tilki ile Tozlu Bey**

2. EB: 34, 36 IV 189 III, AaTh: 545B

3. Ahmet Cerrahoğlu (86, Şabanözü)

4. Olay Örgüsü

- a. Tozlu Bey adında değirmencinin tavuklarına tilki dadanır. Tilki, Tozlu Bey'e kendisini affetmesi karşılığında onu ağanın kızıyla evlendireceğini söyler.
- b. Tilki, Tozlu Bey'in tüm parasıyla ona çamaşırlar alır. Ağanın kızına dünür olurlar. Tozlu Bey'in çamaşırlarını gören Ağa, onun zengin olduğu düşüncesiyle kızını verir.
- c. Küçük kardeşlerini başlık parası almak için ağanın yanına yollarlar.
- d. Tilki plan yaparak halkına zulmeden bir kralın şehrine gelir.
- e. Tilki, kralı samanlıkta yakarak öldürür ve tüm mallarını Tozlu Bey'e geçirir.
- f. Zengin olan Tozlu Bey, tilkiye öldüğünde seni odada saklayacağım diye söz verir.
- g. Tozlu Bey evlenerek saraya yerleşir. Tilki vadesi geldiğinde ölür.

MASAL 8A**1. Mızrak**

2. EB: 125, 126, 214 III, IV, AaTh: 930 I

3. Ahmet Cerrahoğlu (76, Şabanözü)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişah bir gün seyahata çıkar ve bir çöpçatana rastlar.
- b. Kızının fakir bir değirmencinin oğluyla evleneceğini öğrenen padişah, değirmenciye bularak bebeği satın alır.
- c. Bebeğin karnına bir mızrak saplayarak onu ormana atar.
- d. Çocuk ormanda otlayan bir koyunun sütünü emerek hayatta kalır.
- e. Koyundan süt gelmediğini farkedene çoban, onu takip eder ve çocuğu bulur.
- f. Çoban, mızrağı fark eder ve kasabanın kahvesinde mızrağı çıkararak tavana saplarlar.
- g. Padişah bir gün kahveye uğrar ve mızrağı görür. Kahvede çalışan çocuğu bir mektupla saraya göndererek cellatlara onu öldürmesini yazar.
- h. Padişahın kızı; babasına kızar. Mektubu “Hemen bu çocuğu kızımınla evlendirin” diye değiştirir.
- i. Cellatlar mektubu getiren çocukla padişahın kızını evlendirirler. Padişah dönünce olanları duyar. Sonunda çöpçatanın dediği yerine gelir.

MASAL 8B

1. Hañer

2. EB: 125, 126, 214 III, IV, AaTh: 930 I

3. Yaşar Şahin (97, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişah yolda giderken bir Pir ile karşılaşır.
- b. Padişah, Pir'e 10 yaşındaki kızının kiminle evleneceğini sorar. Pir, çocuğun daha doğmadığını, kızının bir köyde sığır çobanın oğluna varacağını söyler.
- c. Padişah çobandan çocuğunu satın alır. Çocuğu bir ormanda karnına çakı saplayarak bırakır.
- d. Çobanın biri, koyunları otlatmaya ormana gelerek çocuğu bulur.
- e. Çocuğun dul bir kadının koyunundan süt emdiğini görerek çocuğu kadına getirir. Kadın, çocuğu büyütür.
- f. Padişahın o köye yolu düşer. Çocuğun elindeki çakıyı görerek çocuğu tanır.
- g. Padişah, kadının yanına giderek oğlunu ondan satın almak ister.
- h. Padişah, çocuğa bir mektup vererek üzerindeki adrese gitmesini söyler.
- i. Padişahın kızı çocuktan hoşlanır ve idam fermanını değiştirerek 'Bu çocuğu kızımınla evlendirin' diye yazar.
- j. Padişah gelince durumu öğrenir. 'Takdirde yazılan takdirde bozulmazmış' diyerek tövbe eder.

MASAL 9

1. Tuz Kadar Sevgi

2. EB: 256 III, AaTh: 923

3. Ali Bülent Derelli (53, Çankırı)

4. Olay Örgüsü

a. Padişah üç oğluyla sohbet ederken “Beni ne kadar seviyorsunuz?” diye sorar.

1. Büyük çocuk bal kadar,

2. Ortanca küçük şeker kadar,

3. Küçük oğlan tuz kadar, seviyoruz baba derler.

b. Padişah cevabına kızdığı küçük oğlunu batıdaki en kötü yere sürer.

c. Küçük oğlan “Ne kadar süre sürgünde kalacağım?” diye sorar. Padişah “Bir sene, ama kimseye padişahın oğlu olduğunu söylemeyeceksin” der. Oğlu “Tamam” der. Babasından kendisi gelene kadar yemeklerini tuzsuz yemesini ister.

d. Padişah tuzsuz yemek yemeye en fazla bir ay dayanır. En sonunda küçük oğlunun da kendisini çok sevdiğini anlayarak onu geri çağırır.

MASAL 10A

1. Kuma Gömülen Gelin

2. EB: 137 III, AaTh: 883A

3. Dursun Korkmaz (79, İkizören)

4. Olay Örgüsü

- a. Dul bir kadının biri evli ikisi bekâr üç tane oğlu vardır.
- b. Evli olan kardeş, askere gidince evde kalan kardeş abisinin eşine ilgi duyar.
- c. Küçük kardeş, gelin onu reddedince kötü yola düştüğünü söyleyerek iftira atar. Geline ceza olarak kuma gömerler.
- d. Kervancı oradan geçerken kadının sesini duyar. Kervancı, kahramanı evlat edinir.
- e. Kervancının oğluyla evlenen geline bu sefer de Arap hizmetkâr ilgi duyar.
- f. Arap hizmetkâr kadının çocuklarını sırayla öldürüp bıçağı gelinin yastığının altına koyar.
- g. Gelininin suçsuz olduğunu bilen kervancı ona yardım eder.
- h. Gelin borcu için asılan bir adama acır ve onun borçlarının ödeyerek kurtarır.
- i. Kurtardığı adam gelinin kendine âşık olduğunu sanarak peşinden gider ve onu dört kardeş çobana satar.
- j. Çobanlar kıza sahip olmak için kendi aralarında kavga ederler. Kız da “Ben taş atayım ilk kim taşı getirirse onunla olayım” der.
- k. Çobanlardan kurtulan kız, başka bir çobanla kıyafetlerini değiştirerek Keloğlan olur ve Hasan Ağa'nın kahvesine çırak olarak girer.
- l. Karın tokluğuna çalışan kız, kahvenin müşterisini arttırır.
- m. O sırada padişah ölünce devlet kuşu üç kere kahramanın başına konar.
- n. Padişah olan kahraman, kendisini bu hale getirenlere beddua ederek çareyi kendisinde bulmalarını diler.
- o. Gelinin kocası, Arap hizmetkâr, iftira eden kardeş ve onu satan adamın gözleri kör olur. Her derde derman olan bu padişahın yanına gelirler.
- p. Gelin kocasını affederek Allah'a “ Yarabbim sen üç günlük ömür ver, dördüncü gün bizim ruhumuzu hapseder” diye dua eder. Dördüncü gün ruhları hapsolür.

MASAL 10B

1. Helvacı Güzeli

2. EB: 137 III, AaTh: 883A

3. Şefika Tekin (75, Doğanbey)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri, karısını ve oğlunu yanına alarak Hacca gitmek ister. Kızını köyün imamına emanet ederler.
- b. İmam kıza âşık olur ama kabul görmeyince ona iftira atarak babasına mektup yazar.
- c. Kahramanın erkek kardeşi geri gelerek onu sınar ve anlatılanların iftira olduğunu anlar.
- d. Kahramanı bir ormana bırakan erkek kardeşi, gömleği kana bular.
- e. Kız bir kavağa çıkar. Kavak ağacındaki kıızı bir Beyoğlu görür. Kızı ikna ederek onunla evlenir ve üç çocukları olur.
- f. Dağ Güzeli ailesini görmek isteyince Beyoğlu, Arap hizmetkârla birlikte onu köyüne gönderir.
- g. Arap hizmetkâr, kadınla birlikte olmak ister ve kabul etmeyince üç çocuğunu da öldürür.
- h. Hizmetkârın elinden kaçan kadın bir çobanla kıyafetlerini değiştirerek Keloğlan olur.
- i. Bu sefer de Yapraklı'nın bir köyüne vararak orda yaşlı bir helvacının yanına çırak olarak girer. Helvacı Güzeli'nin helvalarının ünü her yerden duyulur.
- j. Babası, İmam, Beyoğlu ve Arap helva yemeye gelirler. Kahraman başına gelenleri anlatır. Hoca ve hizmetkârı birini atın kuyruğuna bağlayıp birini üstüne bindirip yollarlar.

MASAL 10C

1. Helvacı Güzeli

2. EB: 137 III, AaTh: 883A

3. Şefika Tekin (76, Doğanbey)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri, kızını köyün imamına emanet ederek oğluyla beraber Hicaz'a gider.
- b. Köyün imamı adama ihanet ederek kızına âşık olur, kendisini reddedince kızı iftira atar.
- c. Kızın babası oğlunu köye göndererek kardeşinin canını almasını ister. Çocuk kardeşini deneyerek bunun iftira olduğunu anlar.
- d. Kız, kavak ağacına eğil diyerek kavak ağacına çıkar. Beyoğlu ağaçtaki kızı görür. Onu ikna ederek evlenirler, üç çocukları olur.
- e. Beyoğlu, ailesini özleyen Dağ Güzeli'ni ailesini görmesi için hizmetkârı ve çocuklarıyla birlikte evine gönderir.
- f. Hizmetkâr kadınla birlikte olmak ister, reddedilince onun çocuklarını öldürür.
- g. Hizmetkârın elinden kurtulan kahraman bir çobanla kıyafetlerini değiştirir.
- h. Hizmetkâr, Beyoğlu'na kadının kaçtığını söyler. Beyoğlu ona inanır.
- i. Kadın, Çankırı'ya varınca bir dedenin yanına helvacı olarak girer.
- j. Babası, hoca, hizmetkâr ve Beyoğlu hepsinin yolu bu helvacıya düşer.
- k. Kız orada her şeyi anlatır. İftira atanlar cezalandırılır.

MASAL 10D

1. Hacca Giden Kardeş

2. EB: 137 III, AaTh: 883A

3. Erkek (88, Merkez)

4. Olay Örgüsü

- a. Hacca giden adam, karısını kardeşine emanet eder.
- b. Adamın kardeşi geline yaklaşmak ister. Kabul etmeyince de onu başka adama satar.
- c. Bu adam da kadını bir gemiciye satar. Gemici, kadına sahip olmak ister. Kadın namaz kıyıp dua edince gemi batar.
- d. Bir tahtaya tutunup kurtulan kadın, balıkçı tarafından kurtarılır.
- e. Balıkçının sahip çıktığı kadın doktor olur ve bir yazıhane açarak her türlü hastalığa çare bulur.
- f. Haccdan gelen eş ile kardeşi kötürüm olur. Bir kadının namını duyarak onun yanına gelirler.
- g. Kadın kocasına kendini tanıtarak olanları anlatır ve diğerlerini de affederek eski hallerine döndürür.

MASAL 11A

1. Demirkıran

2. EB: 72 III, AaTh: 301A

3. Zehra Çağlar (60-65 yaş, Bozkır Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Kayışkiran, Zincirkıran, Demirkıran isimli üç kardeş bir ormanda ev inşa edip yaşamaya başlarlar.
- b. Üç kardeş bir gün bir kuyu görür. Önce en büyükleri Kayışkiran, sonra Zincirkıran en sona da küçük kardeş Demirkıran sırayla kuyuya inerler.
- c. Demirkıran kuyunun dibine inmeyi başararak üç tane kapı görür.
- d. Birinci kapıdan güzel bir kız çıkar. Onu Kayışkiran'a verir. İkinci kapıdan çıkan güzel kızı Zincirkıran'a verir. Üçüncü kapıdan çıkan en güzel kızı ise kendine alır. Onu kıskanan kardeşleri kuyudan çıkarken ipi keserler.
- e. Demirkıran yerin altında gezerken bir köy bulur. Köylülerden su ister. Kimse su vermeyince sebebini sorar.
- f. Suyun başını tutan ejderhanın her hafta bir kız kurban verdiklerinde su almalarına izin verdiğini öğrenen Demirkıran, ejderhayı öldürerek köylüleri kurtarır.
- g. Yerin yedi kat üstüne çıkmak isteyen Demirkıran, köylülerden kendisine bir kuşun yardım edebileceğini öğrenir.
- h. Kuşun yuvasına giderek yavrularına saldıran yılanı da öldürür.
- i. Kuş, yerin yedi kat üstüne çıkmak için yedi batman et, yedi batman su ister.
- j. Kuş, kahramanı çıkarmaya yakın et bitince bacağından koparıp et verir. Kuş ağzından eti çıkararak kahramanı iyileştirir.
- k. Demirkıran köye varınca bir düğün görür. Bu düğünün Zincirkıran ile Kayışkiran'ın düğünü olduğunu öğrenir.
- l. Demirkıran iki kardeşini öldürerek kendi düğününü yapar.

MASAL 11B

1. Elma

2. EB: 72 III, AaTh: 301A

3. Ulviye Demirel (56, Pehlivan Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir kadının üç oğlu vardır. Bunların bahçesinde de yılda bir tane elma veren bir ağaç bulunur. O elmayı, her sene bir dev alıp götürür.
- b. Anne elmanın başında bekler, dev anneyi alıp götürür.
- c. Bir sonraki yıl büyük kardeş bekler ancak uyuyakalır.
- d. Bir sonraki yıl ortanca kardeş bekler, ama o da uyuyakalır.
- e. Bir sonraki yıl en küçük kardeşleri kuyunun başında bekler ev uyumamak için bacağı keser. Devi yakalayıp yedi başından altısını keser.
- f. Devın kan izlerini takip eden oğlan bir kuyunun başına gelir.
- g. Ağabeyleri oğlanı kuyudan sallandırır, kuyuya inince kırk tane oda görür.
- h. Kahraman odaların kilitlerini açar açar ilerler. Bir oda da annesini başka bir odada da üç tane kız görür.
- i. Bu sırada gelen dev, kahramanın annesi başından bit ayıklamak bahanesiyle oylar. Kahraman da devı öldürür.
- j. Kahman, annesini ve iki kızını yukarı çıkarır. Üçüncü ve en güzel kız saçından iki teli kahramana verir. Burada kalır da çıkamazsan bunları birbirine sürt der.
- k. Abileri, küçük kardeşlerine ihanet ederek onu kuyuda bırakırlar. Kahraman saç tellerini yanlış sürtünce yerin yedi kat altına gider.
- l. Orada dinlenirken karakuşun yavrularını yiyen yılanı da öldürür. Karakuş onu yerin yedi kat üstüne çıkarmayı vaat eder ancak ondan kırk lokma et, kırk lokma su ister.
- m. Kahraman karakuşun istediklerini bulmak için bir köye gelir. Suyun başını tutan ejderhayı öldürerek ağanın kızını ve köylüleri kurtarır.
- n. Ağa, kahramanın istediklerini verince kahraman kuşun yanına gider. Yukarı çıkmaya başlar ancak tam çıkacakken et biter. Kahraman, bacağından bir parça kesip karakuşa verir. Karakuş yeryüzüne çıkınca eti yerine koyar ve iyileştirir.
- o. Köye varınca büyük ağabeyinin kendi sevdiği kıza düğün yaptığını görür. Ancak üçüncü kızın, abilerinden bir talebi vardır.

- p. Kahraman kafasına kuzu derisi geçirerek sevdiği kızın talebini yerine getirmek için marangozun yanına çirak olarak girer.
- q. Kızın talebini yerine getirince, kız sevdiğinin hayatta olduğunu anlar. Kahraman düğüne gelir, sinsin oynarken ağabeylerini öldürür. Kızla evlenir.

MASAL 12

1. Canavarcık

2. EB: 5 2, AaTh: 2D

3. Ulviye Demirel (56, Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Karnı çok acıkan bir canavar yoldan geçeni yemek için pusu kurar.
- b. Yoldan geçen keçi beni oyun oynarken ye, diye kandırarak kaçar.
- c. Ardından gelen koyun da arkamdan sürü getireyim diyerek kaçar.
- d. Peşinden bir çocuk gelir. Türkü söyleme bahanesiyle o da canavardan kaçar.
- e. Bu sefer geleni ne olursa olsun yiyeceğim diyen canavar, bir atı yakalar. At “Ye ama dedem ayağımın altına bir yazı yazmıştı, onu okuduktan sonra ye” diye canavarı kandırır. At, canavarı teper.
- f. Canavar sersem halde kendi kendine söylenirken bir çoban, canavarı bulurak derisini yüzer. Onu pazara götürüp satar.

MASAL 13A

1. Şık Battal

2. EB: 92, AaTh: 425 IV

3. Mehmet Cıbıt (Bozkır Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir adamın hiç çocuğu olmaz. Karısı da sürekli ağlayıp bir çocuğum olsun da yılan olsun diye dua eder. Sonunda duası kabul olur ve bir yılan doğurur.
- b. Yılan bir gün dile gelir. Annesine köyün sığırlarını ben otlatmaya götürürüm sen köylüden topla, der.
- c. Sığırları güderken insan olur köye gelince geri yılanı dönüşerek kavuğuna girer.
- d. Evleneceği zamana kadar yılan olarak kalacak Şık Battal, evleneceği zaman eşine “Kabuğuma bir şey olursa ben kuş olurum sen de beni elinde demir değnek ararsın, ne zaman değnek kırılır o zaman bulursun” der.
- e. Şık Battal’ın halası kabuğu bulur ve sobada yakar. Şık Battal kuş olur.
- f. Yıllar geçince kızın değneği kırılır. Bir Arap kızına denk gelir. Arap kızı ona Şık Battal’ın devin kızıyla evleneceğini söyleyerek yerini bildirir.
- g. Şık Battal gelip eşini görür. Onu devin yanına götürerek “Memelerinden em, dişim kemik olsun diyene kadar bırakma” der.
- h. Kız, Şık Battal’ın dediğini yapınca ölmekten kurtulur. Dev karısı, kızı öldüremeyeceği için ondan üç şey ister:
 1. Kuş tüyü, 2. Zilli Yorgan 3. Mum ışığı
- i. İstekleri yerine getiren kız, Şık Battal ile düğün günü kaçarlar. Devin kardeşleri de onların peşinden gelir.
- j. Şık Battal çörten, kız pınar olur. Şık Battal zivan, kız pınar olur. Şık Battal yılan, kız dikme olur. Devin kardeşleri her seferinde onları tanıyamaz.
- k. Şık Battal kendisini yakalayan devin altı başını kopartır ve oradan kaçarak evlenirler.

MASAL 13B

1. Kelle

2. EB: 92, AaTh: 425 IV

3. Murat Arslan (55, Çankırı Merkez)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir ailenin üç kızı vardır. Kızlar ev işlerini sırayla yaparlar. En küçük kardeş ev işlerini yaparken temizlik sırasında bahçede bir altın bulur.
- b. Kız, babasının yemeğini götürürken arkasından bir ses duyarak bir kelle görür. Kelle büyülenmiş bir insandır.
- c. Kelle evlendikten kırk gün sonra büyüünün geçeceğini söyler. Kız da ailesine Kelle'yle evlenmek istediğini belirtir ve evlenirler.
- d. Kızın ablaları kızla dalga geçince o da kocasının yakışıklı olduğunu anlatır. Kelle o anda kaybolur.
- e. Kız, bilge bir ihtiyardan yardım alır. Ayağına demir çarık, eline demir mertek alarak Kelle'yi aramaya başlar.
- f. Demir çarık delinir, demir mertek kırılır ve Kelle güvercin şeklinde yaklaşır.
- g. Kelle, kızı dev olan annesini götürür. Annesi oğlunu o gün başka biriyle evlendirmektedir.
- h. Dev kıza zarar vermez ancak ondan türlü istekler de bulunur.
 1. Oğlanın halasından bir oklava getir.
 2. Düğün gecesi on tane mumla güveği odasında bekle.
- i. Kızın ellerinden yanarak ölmesi için annesinin bunu yaptığını anlayan Kelle, bu durumu görünce kızla kaçır.
- j. Kız ağaç olur, Kelle yılan olur. Dev'in akrabalarından kurtulurlar. Evlenip mutlu olurlar.

MASAL 14

1. Köse

2. EB: 273, 274, 275 276, 351 III, AaTh: 1535 II, 1535 IV

3. Hacı Şentürk (Cacıklar Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Köse, eşeğini pazarda satması için oğluna verir. Üç hoca eşeği sormak bahanesiyle oğlanı kandırarak eşeği kesmesine sebep olurlar.
- b. Oğlu gelip durumu babasına anlatır. Köse de malını satıp bir eşek alarak hocaların yanına gelir.
- c. Köse, eşeğin kuyruğuna altın koyar ve eşeğin altıntığını söyler. Bunu gören hocalar eşeği satın alırlar.
- d. Köse'nin onları kandırdığını anlayan hocalar, Köse'nin yanına gelir. Köse, bu seferde yakaladığı tavşanı salarak "Eve git hanımına misafirlerim olduğunu söyle" der.
- e. Hocalarla eve gelen Köse hanımının bir şey hazırlamadığını görünce daha önce ayarladığı şekilde karısını öldürür ve sonra da bir düdükle canlandığını söyler.
- f. Hocalar bu düdüğü satın alırlar. Evlerine giderek eşlerini öldürürler ancak canlandıramazlar.
- g. Üç Hoca, Köse'yi öldürmek için yola çıkar.
- h. Köse aç gözlü hocaları yine oyuna getirerek ellerinden kurtulur, hocalar boğularak ölür.

MASAL 15

1. Urusun Padşası

2. EB: 291 14, AaTh: 653, 653A

3. Hüseyin Hız (Çerkeş)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri oğlunu okuması için bir hocaya verir. Hoca, çocuğa rüyasını anlatacağı zaman hayrola denmeden kimseye söylememesini tembihler.
- b. Çocuk bir rüya görür ve babasına hayrola demediği için anlatmayınca babası onu döver. Annesi de aynı şekilde dövünce padişahın yanına gider.
- c. Padişaha da rüyasını söylemeyince padişah onu zindana atar. Çocuk zindanda acıkınca bir delikten padişahın kızına giden yemeklerden çalar.
- d. Durumu anlayan padişahın kızı çocuğu yakalar, arkadaş olurlar. Kız, Rus padişahının babasına oklava gönderdiği hangi başının daha uzun olduğunu bilemezse savaş çıkacağını anlatır. Çocuk kıza “Bundan kolay ne var?” diye cevabı söyler.
- e. Rus padişahı bu sefer biri tay, biri at birbirinin aynısı iki at yollayarak hangisinin tay hangisinin ek at olacağını bilmesini ister. Çocuk bunun da cevabını kıza söyler.
- f. Rusun padişahı bunun üzerine Türkiye’deki bütün bilginleri kendisine göndermesini ister. Padişah kızını göndermek istemeyince kız, zindandaki çocuğu anlatır.
- g. Çocuk yolda giderken Yer Dinleyen, Çorba Savuran, Pınar Donduran, Çay Koyuran ile tanışır. Beşi birlikte Rusya’ya giderler.
- h. Rusun padişahı türlü oyunlarla kahramanı sınar ancak başarılı olamaz. En sonunda Çay Koyuran üstüne gelen Rus askerlerini sele kaptırır.
- i. Hepsi Türkiye’ye döner, kahraman padişahın kızıyla evlenir.

MASAL 16

1. Külden Eşek

2. EB: 137 III, AaTh: a-e: 451A, 883A; f-h: 883C

3. İbrahim Akyol (47, Şabanözü)

4. Olay rgs

- a. Köyün birinde dört erkek kardeşin anneleri hamiledir ancak babaları ölür. Doğum yaklaşınca dört erkek, kardeşleri kız oldu diye köyü terk ederler.
- b. Kız büyür, evlenecek yaşa gelir. Bu arada erkek kardeşleri olduğunu öğrenir. Onları aramaya gideceğini annesine söyler. Annesi de kızına külden bir eşek yaparak ona asla ‘ş’ dememesini tembihler.
- c. Kız abilerinin evini bularak içeri girer, yemeği hazırlar ve dolaba saklanır.
- d. Kızın en küçük ağabeyi kızını yakalar. Beraber yaşamaya başlarlar.
- e. Kahramanın en büyük ağabeyi evlenir. Gelin, grmcesini istemez. Bir destinin içine yılan yavrusu koyarak ona içirir. Kahramanın karnı şişince de ona iftira atarak evden gönderir.
- f. Kahraman ormanda su içerken yılan ağzından çıkar. Onu bir oban görür ve çok beğenir. Kız başından geçenleri anlatır. oban onu oğluna alır.
- g. Kahramanın üç oğlu olur; isimlerini N’oldum, N’olacam, Daha N’olacam koyar.
- h. Kahramanı dağ başında bırakıp giden ağabeyi, kardeşinin bedduasından dolayı topallar. Bir gün kardeşinin bulunduğu köye yolu düşünce kardeşi olduğunu öğrenir. Kardeşi ayağındaki dikenini çıkarır ve barışırlar.

MASAL 17

1. Küflü Kız

2. EB: 371 6, AaTh: 501 I

3. Yeter Ata (65, Korgun)

4. Olay Örgüsü

- a. Köyün birinde Küflü Kız adında pis bir kız vardır. Küflü Kız, köyün ağasıyla evlenmek ister.
- b. Küflü kızın annesi, Ağa oradan geçerken ip eğiren kızım diye kızını över. Ağa, daha da zengin olurum düşüncesiyle kızla evlenir.
- c. Küflü Kız kocasına mahcup kalmamak için ilk gecenin sabahında yeşil mercimeği ezip Ağa'nın altına koyar. Sonra da eşim değil misin pislere temizlerim diyerek onu utandırır.
- d. Bir süre sonra, Ağa kıza ip getirip bunları eğirmesini ister. Küflü Kız annesine haber verir.
- e. Ana kız, ip eğirirken kızın çorbayı diklemesine gülen peri padişahı hastalığından kurtulur. Bunun üzerine tüm perileriyle kıza yardım eder.
- f. Ağa gelince Küflü Kız hasta taklidi yapar ve ip eğirmekten dolayı olduğunu söyler.
- g. Ağa da "Sen iyi ol yeter ki bir daha yapmazsın" der.

MASAL 18A

1. Fatmacık ile Yusufçuk

2. EB: 168 32, 357 AaTh: 450 I, 1012

3. Ulviye Demirel (56, Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir adamın Fatmacık ile Yusufçuk adında iki çocuğu vardır. Babaları bu çocuklara üvey anne getirir.
- b. Üvey anne çocuklara bakmak istemez ve onları dama bırakır. Damda inekleri emerek yaşayan çocukların ölmediğini görünce de kocasından çocukları götürüp dağa bırakmasını söyler.
- c. Babaları çocukları alarak dağa götürür. Bir dala kabak asar ve çocuklarına orada oynamalarını tembih eder. Akşam olunca çocuklar babalarının gelmeyeceğini anlarlar.
- d. İki kardeş, köpek uluyan yere değil baca tüten yere gitmeye karar verirler. O evde bir dev karısı yaşar.
- e. Dev, çocukları görünce onları içeri alır ve onları yemeye çalışır.
- f. Sabaha kadar dev oyalayan çocuklar devin evden çıkması üzerine tıkırdayan bir dolabı açarlar.
- g. Dolapta devin yarısını yediği bir gelin, çocuklara kaçmalarını tembihler. Dev peşlerinden gelirse iğne, tarak, bir desti su ve sabun vererek bunları arkasından atmalarını söyler.
- h. Evden çıkan çocukları dev fark eder ve peşinden koşar. Çocuklar önce iğneyi atarlar, yerler hep diken olur. İkinci olarak yere tarakları atarlar, yerler hep çalı olur. Dev bunları bertaraf eder.
- i. Çocuklar son olarak ellerindeki testiği atarlar, aralarında kocaman bir göl oluşur. Bunun üzerine dev karısı karşıya nasıl geçtiklerini sorar. Çocuklar da aktaşa basıp geçtiklerini söyler. Dev boğularak ölür.
- j. Devden kurtulan çocuklar yola devam ederler. Yusufçuk çok susar. Ablasının geyik izinden su içme demesine rağmen suyu içer ve geyik olarak oradan uzaklaşır.
- k. Yalnız kalan Fatmacık bir kavağın yanına gelir ve “Eğil kavağım eğil” diyerek kavağa biner. “Doğrul kavağım doğrul” diyerek kavağın tepesine çıkar.

- l. Atını sulamaya gelen Beyoğlu, Fatmacık'ı görür ve âşık olur. Ne kadar yalvarsa da kızı ikna edemez ve hasta olur.
- m. Oğlunun durumunu gören padişah, Fatmacık'ı indirmek için ağacı kesmeye karar verir. Ancak geyik olan kardeşi her gece ağaca gelir ve ağaçtaki oyukları yalayarak iyileştirir.
- n. Padişah bir cadı karısıyla anlaşır. Cadı karı, ağacın dibine gelerek yemekleri yanlış yapar. Fatmacık da ona doğrusunu göstermek için aşağı iner.
- o. Beyoğlu kızı yakalar ve evlenirler.

MASAL 18B

1. Fatmacık ile Yusufçuk

2. EB: 168 32, 357 AaTh: 450 I, 1012

3. Döne Kayadibi (88, Pehlivan Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir adamın Fatmacık ile Yusufçuk adında iki çocuğu vardır. Babaları bu çocuklara üvey anne getirir.
- b. Üvey anne çocuklara bakmak istemez ve onları dama bırakır. Damda inekleri emerek yaşayan çocukların ölmediğini görünce kocasından çocukları götürüp dağa bırakmasını söyler.
- c. Babaları çocukları alarak dağa götürür. Bir dala kabak asar ve çocukların orada oynamalarını tembih eder. Akşam olunca çocuklar babalarının gelmeyeceğini anlarlar.
- d. İki kardeş, köpek uluyan yere değil baca tüten yere gitmeye karar verirler. O evde bir dev karısı yaşar.
- e. Dev, çocukları görünce onları içeri alır ve onları yemeye çalışır.
- f. Sabaha kadar dev oyalayan çocuklar devin evden çıkması üzerine tıkırdayan bir dolabı açarlar.
- g. Dolapta devin yarısını yediği bir gelin, çocuklara kaçmalarını tembihler. Dev peşlerinden gelirse iğne, tarak, bir desti su ve sabun vererek bunları arkasından atmalarını söyler.
- h. Evden çıkan çocukları dev fark eder ve peşinden koşar. Çocuklar önce iğneyi atarlar, yerler hep diken olur. İkinci olarak yere tarakları atarlar, yerler hep çalı olur. Dev bunları bertaraf eder.
- i. Çocuklar son olarak ellerindeki testiye atarlar, aralarında kocaman bir göl oluşur. Bunun üzerine dev karısı karşıya nasıl geçtiklerini sorar. Çocuklar da aktaşa basıp geçtiklerini söyler. Dev boğularak ölür.
- j. Devden kurtulan çocuklar yola devam ederler. Yusufçuk çok susar. Ablasının geyik izinden su içme demesine rağmen suyu içer ve geyik olarak oradan uzaklaşır.
- k. Yalnız kalan Fatmacık bir kavağın yanına gelir ve “Eğil kavağım eğil” diyerek kavağa biner. “Doğrul kavağım doğrul” diyerek kavağın tepesine çıkar.

- l. Atını sulamaya gelen Beyoğlu, Fatmacık'ı görür ve âşık olur. Ne kadar yalvarsa da kızı ikna edemez ve hasta olur.
- m. Oğlunun durumunu gören padişah, Fatmacık'ı indirmek için ağacı kesmeye karar verir. Ancak geyik olan kardeşi her gece gelerek ağaçtaki oyukları iyileştirir.
- n. Padişah bir cadı karısıyla anlaşır. Cadı karı, ağacın dibine gelerek yemekleri yanlış yapar. Fatmacık da ona doğrusunu göstermek için aşağı iner.
- o. Beyoğlu kızı yakalar ve evlenirler.

MASAL 19A

1. Eğil Kavağım Eğil

2. EB: 168 32, AaTh: 450 III

3. Huriye Kocatepe (60, Eskipazar)

4. Olay Örgüsü

- a. Fakir bir karı koca iki çocuğunu evde bırakarak kaçarlar. Çocuklar uyanınca evde kimseyi bulamaz. Ocaktaki son ekmeği alıp bir dağın başına gelirler.
- b. Bir çeşmenin başına vardıklarında kız kardeş, erkek kardeşine oradan su içmemesini, su içenlerin köpek olduğunu söyler. Kardeşi dinlemez ve suyu içer.
- c. Kız, bir pınarın başına varır ve yanındaki kavak ağacının tepesine çıkar.
- d. Ağanın oğlu atını sulamaya gelince kızı görür ve âşık olur.
- e. Kızı ikna eden ağanın oğlu, onu ağaçtan indirir. Babasına giderek evlenmek istediğini söyler. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

MASAL 19B

1. Eğil Kavağım Eğil

2. EB: 168 32, AaTh: 450 III

3. Necati Asım Uslu

4. Olay Örgüsü

- a. Bir adam, karısı ve oğluyla beraber Hacca gitmeye karar verir. Kızını, Hacı Efendi'ye emanet eder.
- b. Adam kıza âşık olur ve cadı karı vasıtasıyla onu kandırır. Kız onların elinden kaçarak bir ormana gelir.
- c. Hızır Aleyhisselâm kıza yardım eder ve ona bir kavağın tepesinde Bay Börek'i beklemesini tembihler.
- d. Bay Börek atını sulamaya göle gelir ve ağaçta gördüğü kıza âşık olur. Onu alıp saraya getirir ve evlenirler.
- e. Bay Börek güvendiği Arap kölesiyle beraber karısını babasının yanına gönderir.
- f. Arap köle kızla beraber olmak ister, kız kabul etmeyerek elinden kaçır.
- g. Kız türlü maceradan sonra çoban kıyafetiyle babasının yurduna gelir.
- h. Bir süre sonra kocası, imam ve Arap oraya gelir. Kız başından geçenleri babasına anlatarak onları cezalandırmasını ister.

MASAL 20**1. Canavarla Tilki****2. EB: 55 1, AaTh: 150****3. Kadın (55, Yapraklı)****4. Olay Örgüsü**

- a. Canavar, tilkiyi kovalarken bir deliğe sıkışır.
- b. Tilki canavarın deliğe sıkıştığını görünce ona tecavüz eder.
- c. Canavar bunu gören çiftçiye olanları kimseyi anlatmamasını tembihleyerek anlatırsa onu yiyeceğini söyler.
- d. Çiftçi eve gelince karısına olanları anlatır. Canavar bunu duyar.
- e. Çiftçi korkudan evden çıkamaz. Bir gün dayanamayıp evden çıkınca canavar yanına gelerek onu yiyeceğini söyler.
- f. Çiftçi canavardan kendisini tarlayı sürdükten sonra yemesini ister.
- g. Bu sırada kurnaz tilki gelir. Tilkiden çekinen canavar, çiftçiden yardım ister.
- h. Tilki, çiftçiye sorular sorarak canavarı bir çuvalın içine sokar ve çiftçinin de canavardan kurtulmasını sağlar.

MASAL 21

1. İyici Dede Pamuk Satarım

2. EB:157, AaTh: 312

3. Fatma Cılbır (63, Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Mahallenin birinde üç kız kardeş, yaşlı bir dededen iş almak isterler. İyici Dede bir devdir. Kızlar dedenin işlerini beğenmezler. Dede de büyük kızını evine çağırarak orada daha çok iş olduğunu söyler. Büyük kız, dedeyle birlikte gider.
- b. Dede mağaraya getirdiği büyük kıza sofraya oturur ve ona parmağını yemesini söyler. Kız bunu reddedince kızını öldürüp diğer cesetlerin yanına koyar.
- c. İyici Dede bir kez daha gelir ve ortanca ablayı da aynı şekilde kandırarak götürür ve parmağını yemeyince öldürür.
- d. İki ablası da geri gelmeyen küçük kız, tekrar oraya gelen İyici Dede'ye ablasını sorar. Dede, kızını ablasının yanına götürmeyi teklif eder. Kızın kedisi de peşlerine takılır.
- e. Kız dedenin verdiği parmağı kedisine yedirir. Kızın parmağı yediğini sanan İyici Dede kızla beraber yaşamaya başlar.
- f. İyici Dede kızını evde bırakarak gider. Giderken de ellinci odayı açmamasını tembihler.
- g. Kız merak edip ellinci odayı açarak bir oğlana rastlar. Oğlan kıza, dedenin saçından keserse kırk gün uyuyacağını söyleyerek akıl verir.
- h. Akşam olunca kız, İyici Dede'nin saçını keser. Oğlanla birlikte kaçarak evlenirler.
- i. Kırk gün sonra dede uyanır ve başına gelenleri anlar. Onları bularak eve girer. Oğlan dedeyi öldürür.

MASAL 22A

1. Dondom Böcü

2. EB: 21, AaTh: 2023

3. Ulviye Demirel (56, Pehlivan Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir gün bir dondom böceği evlenmek için yola çıkar. Yolda çiftçi ile karşılaşır. Çiftçi “Nereye gidiyorsun dondom böceği?” deyince dondom böceği de “Benim adım Satı Satı Seyran Kadın İncili Mercan Kadın ben evlenmek istiyorum” der. Çiftçi “Benimle evlen o zaman” deyince “Beni neyle döversin?” diye sorar. Çiftçi, seni öğendereyle döverim, der. Ben seninle evlenmem diyerek oradan uzaklaşır.
- b. Dondom böceği bu sefer yolda çobana rastlar. Çoban, sopayla döverim deyince Dondom böceği ben seninle evlenmem deyip gider.
- c. Dondom böceği bu sefer bir kediye rastlar. Kedi kuyruğumla döverim deyince onunla evlenir.
- d. Kedi ile dondom böceği bir düğüne katılırlar. Kedi yemek bulmak için dışarı çıkar. Dondom böceği de kuyudan su çekmeye gider ama kadınlar onu kuyuya iter.
- e. Kedi gelir. Dondom böceği onun yardımını kabul etmez. İlle de Sultan Süleyman kurtarsın, der. Kedi sinirlenir oradaki taşlardan biriyle dondom böceğini öldürür.

MASAL 22B**1. Dondom Böceği****2. EB: 21, AaTh: 2023****3. Emine Eroğlu (Kızılırmak)****4. Olay Örgüsü**

- a. Bir Dondom Böceği yolda giderken bir kız görerek onunla evlenmek ister. Kıza beni neyle döversin diye sorar. Kız da dağdaki odunla döverim deyince olmaz der.
- b. Yolda ilerlerken dondom böceği başka bir kıza denk gelir. O da aynı cevabı verince Dondom Böceği onu da reddeder.
- c. Dondom Böceği üçüncü kıza denk gelir. Üçüncü kız, seni yumuşacak kuyruğumla döverim deyince onunla evlenirler.
- d. Dondom Böceği bir gün kuyudan su çekmeye çalışırken kuyuya düşer.
- e. Yoldan giden atlılardan yardım ister ve Selver Ağa'ya haber verir, der.
- f. Selver Ağa gelir. Dondom böceğine “Ver elini çekeleş, git ben sağa küseleş, ver elini çekeleş, git ben sağa küseleş, orda depeleş depeleş koyaş, gideş” der.

MASAL 23A

1. Ayının Gelini

2. EB: -, AaTh: 171B, 402

3. Fatma Cılbır (63, Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Köydeki bütün kızlar yüklerini alıp ormana giderler.
- b. Kızların yanlarına bir ayı yaklaşınca bütün kızlar kaçıır.
- c. Ayı kızın birini yakalayarak evine götürür.
- d. Ayının kızıdan bir çocuğu olur.
- e. Ağabeyleri kızını aramaya çıkar ve onu bulup eve geri getirirler.
- f. Bu sefer de ayı karısını aramaya başlar ve bacadan kıza seslenir.
- g. Kızın akrabalarını ayıyı öldürür ve ayının evindeki tüm eşyaları alırlar.

MASAL 23B

1. Ayının Gelini

2. EB: - , AaTh: 171B, 402

3. Hayati Tuna (85, Merkez)

4. Olay Örgüsü

- a. Köydeki kızlar odun toplamaya ormana giderler.
- b. Herkes odununu toplayarak ipe gerer ama bir kız bir türlü ipini çekemez.
- c. Köylü kızlar onu orada bırakıp geri dönerler.
- d. Kızın ipini çeken ayı ortaya çıkar ve kızı evine getirir.
- e. Kız ayıya alışır ve sever. Hasan Hüseyin adında bir çocukları olur.
- f. Kız ailesini özlediği için evine gitmek ister. Akşam olunca ailesi kızı geri göndermez.
- g. Ayı merak edip karısının evine gelir ama kızın kardeşleri ayıyı öldürür.
- h. Kız, ayıydı mayıydı ama kocamdı diyerek ağlar.

MASAL 23C

1. Ayının Gelini

2. EB: -, AaTh: 171B, 402

3. Şefika Tekin (75, Doğanbey)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir kız ile annesi ormana giderler. Ayı, kızı kaçıtır.
- b. Kızın ayıdan bir çocuğu olur.
- c. Kız ailesini görmek için ayıdan izin alır.
- d. Kız ailesinin yanına gelir, ailesi kızı geri yollamaz.
- e. Ayı, karısının evine gelip onu sorar. Kızın kardeşleri ayıyı öldürür.
- f. Kız da “Balın yoğurdun çok idi, hiçbir zararın yok idi” diye ağlar.

MASAL 23D

1. Ayıoğlu Aslan

2. EB: 101, 106, AaTh: 171B, 433B

3. Sadık Softa (60, Bozkır Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir köyde kadınlar odun kesmek için ormana gider. Bu kadınların içinde Ayşe Gelin de vardır. Ayşe Gelin kaybolur, arasalar da bulamazlar.
- b. Ayşe Gelin'i ayı kaçıarak evine götürür. Belinden aşağısı aslan, üstü insan olan bir çocukları olur.
- c. Mağaradan dışarı hiç çıkmayan Ayşe Gelin sıkılır, Ayıoğlu Aslan ise büyür. Babasının mağaranın çıkışına koyduğu taşı kaldırarak kaçarlar.
- d. Ayşe Gelin evine gider ve kocası Mehmet Efendiyi görür. Mehmet Efendi aslanı evde istemez ancak Ayşe Gelin oğlunu bırakmaz.
- e. Ayıoğlu Aslanı beslemek zor olduğu için köylüler şikâyet etmeye başlar. Ayıoğlu Aslan köyü terk eder.
- f. Başka köylere zarar vermeye devam eden Ayıoğlu Aslan'dan kurtulmak için bir ihtiyara danışırlar. İhtiyar, yiğit bir adamı yanına çağırır ve ona durumu anlatır.
- g. Yiğit adam yola çıkar ve bir devin memesinden emerek ondan yardım ister. Dev ona sihirli bir gürz verir. Yiğit adam gürze binerek köye gelir.
- h. Ayıoğlu Aslan köyden bir kız kaçııp evlenir. Yiğit adam onun evini bulur. Aslanın karısına onun nerede olduğunu sorar.
- i. Karısı bilmediğini söyler. Ayıoğlu Aslan bunu görür.
- j. Ayıoğlu Aslan o yokken birinin gelip gelmediğini sorunca kadın yalan söyler. Ayıoğlu Aslan karısını döver.
- k. Karısı bir gün Ayıoğlu Aslan'ın neden ölemeyeceğine dair sırrını öğrenerek yiğit adama söyler.
- l. Yiğit adam, Ayıoğlu Aslan'ın ölmesi için gerekli olan kuşu Kafdağındaki ambarda bulur ve onu öldürür. Kuşla beraber Ayıoğlu Aslan da ölür.
- m. Yiğit adam ve Ayıoğlu Aslan'ın karısı evlenirler.

MASAL 24A

1. Tülüce

2. EB: 240, AaTh: 510 II, 510 A

3. Fatma Cılbır (63,Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişahın üç kızı evde kalır. Padişah üç tane güvercini uçurarak kızlarına eş arar. İlk güvercin bir tüccara, ikinci güvercin vezire konar.
- b. Üçüncü güvercin Keloğlan'a konar. Halk olmadı diyerek kuşu üç kere daha uçururlar. En sonunda küçük kız nasibim diyerek fakir Keloğlan ile evlenmek ister. Padişah da kızını evlatlıktan reddeder.
- c. Bir süre sonra kız hamile kalır. Fakir oldukları için kimsesi yoktur. Keloğlan gidip kızın ablalarına haber verir ama ablaları gelmezler.
- d. Kızın sancısı tuttuğu sırada Allah tarafından üç ebe gelir. Biri çocuğa, biri anneye bakar, biri de evi temizler. Bebeği de yıkarken ona "Yürüdükçe inci mercan saçılısın, güldükçe güller açılısın" diye dua ederler. Evlerini de saraya dönüştürürler.
- e. Bu arada kızın ablaları da bir çorba yapıp gidelim, derler. Evi görünce şaşırırlar ve utançlarından çorbalarını dökerler. Kardeşlerine durumu sorarlar. Kız da "Ben üç kere Allah dedim, üç tane ebe geldi" der.
- f. Kızın ablası da bunun üzerine kimse yokken doğum yaparak üç kere Allah der. Üç tane Ebe gelir, biri evi tersten süpürür ev köhne bir şekil alır. Biri çocuğa yumruk atar yanağında ur çıkar. Biri de kadına ilenir.
- g. Güzel kız büyür. Bir gün derede ayaklarını suya sokarken sudan inciler akmaya başlar. Oradan geçen padişahın oğlu suyun kaynağını arar ve kızı görerek ona âşık olur.
- h. Padişahın oğlu, adı Tülüce olan bu kıza görücü yollar. Kız evlenmek için yola çıkar. Tülüce'nin düğününde yenge başı olarak kızın teyzesi ile Uurlu kız gider. Tülüce yolda acıkır. Teyzesi bir gözünün karşılığı olarak su, bir gözünün karşılığı olarak çörek verir.
- i. Teyzesi kör olan Tülüce'yi ormana bırakır ve onun yerine kendi kızını geçirir.
- j. Padişahın oğlu durumu fark eder ama bir şey diyemez.

- k. Tülüce'yi fakir bir süpürgeci bulur ve ona yardım eder. Adam Tülüce sayesinde zengin olur.
- l. Kış mevsiminde süpürgeci babadan bir göze bir gül almasını isteyen Tülüce gözlerini bu şekilde iyi eder.
- m. Ardından Tülüce süpürgeci den bir keçe diktirmesini ister. Ayı kıyafeti giyerek saraya girer.
- n. Padişahın annesi, padişahın kardeşi, Urlu Kız ve annesinin bulunduğu bir düğüne Tülüce de gizlice gider. Vakitsiz olarak kalkar. Düğünde herkes ona hayran kalır.
- o. Ertesi gün düğüne tekrar giderler. Tülüce yine gelir ve başından aşağı bir tabak pilav döktürür. Kuşlar gelerek Tülüce'yi tertemiz yaparlar. Ardından saraya geri döner. Urlu kız bunu kıskanır, benim de başımdan aşağı bir tabak pilav dökün, der. Rezil olur.
- p. Bu arada padişahın oğlu Tülüce'nin postunu görür ve durumu anlar. Teyzeyi ve Urlu kızını cezalandırır ve güzel kızla evlenerek mutlu olur.

MASAL 24B

1. Muradına Eremeyen Dilber

2. EB: 240, AaTh: 510 II, 510 A

3. İsmail Dolma (50, Alibey Mah.)

4. Olay Örgüsü

- a. Çok fakir bir hamile kadın evde yemeği olmadığı için hamam da doğum yapar.
- b. Hamamda periler ona yardım eder. Çok güzel bir kız doğurur. Bu kız; güldükçe güller açılır su döküldükçe altın inci saçılır, bu kızın pazubenti kolundan çıkınca ölür, geri takınca canlanır.
- c. Kız büyür ve padişahın oğlu, kızını görmeye gelir. Kızı âşık olan padişahın oğlu kızını ailesine ister.
- d. Kızın çeyizini götürmek için teyzesi yanında gider. Teyzesi kızın iki gözünü de ondan alarak onu ormanda bırakır.
- e. Yolda avcının birisi kızını alıp eve getirir ve avcı zengin olur.
- f. Kız avcıya “Öldüğümde bana kabir yapın iki altından kapı yaptırın birine muradına eren dilber, diğerine muradına eremeyen dilber diye yazdırın.” der. Ardından avcıya padişahın sarayının önünden geçerek vakitsiz gül satarım diye bağır diye tembihler.
- g. Kız gözlerine tekrar kavuşur. Ancak teyzesi kızın yaşadığını anlar. Bir cadı kadınla anlaşarak kızın kolundaki pazubendi çıkartırır. Kız ölür.
- h. Teyzesi pazubendi sandığa kilitler. Padişahın oğlu yapılan kabiri ve iki kapıyı görür. Mezarda anasının parmağını emen bir çocuk bulur. Onu alıp eve getirir.
- i. Bir zaman sonra çocuk sandığın başında ağlayıp durur. Pazubendi verince çocuk susar.
- j. Çocuk hemen gidip annesinin göğsüne pazubendi koyar ve annesi canlanır. Başından geçenleri padişahın oğluna anlatır. Padişah da teyzesi ile karısını cezalandırır.

MASAL 25

1. Yılan Bey

2. EB: - , AaTh: -

3. Dehri Dilçin

4. Olay Örgüsü

- a. Bir ülkenin zalim padişahı rüyasında kimi görse onu öldürtür. Bir gün vezirleriyle av dönüşü bir evin ışığını görünce evdeki anneyi ve kızını bir yolunu bulup saraya kaçıtır.
- b. Evin beyi eşiyile kızının kaçırıldığını anlayınca sarayı basar. Vezirleri öldürür ancak tam padişahı öldürecekken kızı onun suçu olmadığını söyler. Padişahla Fadime Sultan birbirlerine âşık olup evlenirler.
- c. Fadime Sultan hamile kalır ve çocuğu ebeler doğurtamaz. Bir seyyah gelir ve çocuğu doğurtur. Çocuğun üzerinde bir kese vardır. Seyyah keseyi de keserek çocuğu çıkartır. Bebeğin adını Yılan Bey koyarlar.
- d. Yılan Bey 14-15 yaşlarına geldiğinde ava çıkar. Bir ceylan sesi duyunca peşinden gider. Ceylanın sahibi olan Kutlu Kızla birbirlerine âşık olurlar.
- e. Kızın babası durumu öğrenince her şeyini toplayıp hemen çekip gider.
- f. Yılan Bey kızını istemek için döndüğünde kızını orada bulamamış. 7 yıl boyunca kızını arayıp durur. Yolda bir çobana rast gelir. Çoban, Kutlu Kız'ın yerini Yılan Bey'e söyler.
- g. Yılan Bey, Kutlu Kızını bulur. Kutlu Kız da bunu annesine söyler, annesi çoban yamağıyla evlenemezsin, der.
- h. Kutlu Kız'ın babası onu başka birine verir. Düğün zamanı Yılan Bey gelerek kızını kaçıtır.
- i. Çobanın da yardımıyla Yılan Bey kendi evine ulaşır. Yılan Bey'in babası da oğlunu affeder. Yılan Bey kız kardeşini çobanla evlendirir. Kendisi de Kutlu Kız ile evlenir.

MASAL 26

1. Ev Güzel Bey Güzel

2. EB: - , AaTh: 1350

3. Hatice Bayram (65, Merkez)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir köyde çok güzel bir ev vardır. Eve gireni çıkan kimse görmez.
- b. Bir gün kapıdan çok yakışıklı bir adam çıkar.
- c. Bir diğer gün kara kuru bir kadını evde gören komşular kıskanarak evin kapısına “Ev güzel, bey güzel içinde sıçan gezer” diye yazarlar.
- d. Kadın bunu görünce çok üzülür. Eşi ne olduğunu sorunca olanları anlatır.
- e. Kocası da üzülmemesi gerektiğini söyler. Ertesi gün kapıya “Ev güzel, bey güzel içinde talih gezer” diye yazdırır.

MASAL 27

1. Nalıncı Mehmet Ağa

2. EB: 207, AaTh: 513

3.Emine Kamış (84, Korgun)

4. Olay Örgüsü

- a. İçi bomboş olan bir sarayda yaşayan Nalıncı Mehmet Ağa, ormanda odun keserek nalın yapar.
- b. Bir gün ormandan büyükçe bir kütüğü getirip nalın satmaya gider. Kütüğün içinden bir sultanla 14 cariye çıkararak evi temizler, eşyalar yerleştirirler.
- c. Mehmet Ağa gelince evini tanıyamaz ve bir yolunu bulup sultanı yakalar ve onunla evlenir.
- d. Peri kızıyla evlenen Mehmet Ağa'nın zenginleştiğini duyan padişah ondan sarayına uygun halı ister.
- e. Peri kızından yardım isteyen Mehmet Ağa onun Arap Dadısına giderek halıyı bulur.
- f. Padişah bu sefer kış mevsiminde yaz mevyeleri ister. Mehmet Ağa yine Arap Dadı'ya giderek bu isteğini de yerine getirir.
- g. Padişah bu sefer de anasından yeni doğmuş ama konuşan bir bebek ister. Mehmet Ağa, Peri kızına giderek durumu anlatır.
- h. Peri kızı, kocasına dadımdan kardeşimin yeni doğan bebeğini istediğimi söyle, der. Mehmet Ağa dadıya giderek isteğini söyler.
- i. Arap Dadı yeni doğan bebeği getirir. Mehmet Ağa'da bebeği padişaha götürür.
- j. Padişah bebekle konuşarak ona yıkıl karşımdan deyince bebek de "Sen de taş kesil" der. Padişah taş kesilir.
- k. Mehmet Ağa padişah olur.

MASAL 28

1. Leylek Memiş

2. EB: - , AaTh: 751A

3.Emine Kamış (84, Korgun)

4. Olay Örgüsü

- a. Köyün birinde çocuklar bir ihtiyara eziyet ederler. İhtiyar, bu köyde bir daha çocuk olmaması için dua eder.
- b. İhtiyar ölene kadar köyde çocuk olmaz.
- c. İhtiyarın eşi rüyasında kabrinden bir kaynak suyu çıktığını, başından geçenlerin adam, ayakucundan geçenlerin leylek olduğunu görür.
- d. Bu köyde yaşayan Memiş adında tembel bir adam, babası tarafından evden kovulur.
- e. Memiş bir yelkenliye biner, yolda fırtına çıkınca yelkenli köyüne yakın bir sahile vurur.
- f. Köyde tarlada çalışan leylek ağızlı insanlara yol sormak ister. Yaşlı bir adamın yanına gider. Adı Hacı Laklak olan bu adam, Memiş'i tanır.
- g. Memiş onu nereden tanıdığını sorunca Hacı Laklak "Bizim yuvamız sizin evinizin üstünde, bizler leyleğiz" cevabını verir.
- h. Memiş tembelliği bırakıp köyde çalışmaya başlar. Leyleklerin uçma vakti geldiğinde Memiş de ayakucundan girerek leylek olur. Tekrar eski haline dönmesi için de boynuna bir şişe su takarlar.
- i. Memiş uçarken köyünü görür, heyecandan şişeyi kırar. Leylek olarak kalır.
- j. Memiş'in çocuğu tarlada çalışan dedesine leyleği gösterir. Memiş'in babası ona bir taş atarak onun ayağını kırar.
- k. Memiş'in karısı ise leyleğe üzülür ve onu iyileştirip sever.
- l. Memiş iyileşince yine göç zamanı gelir. Memiş mezara geri döner ve boynuna tekrar su takarlar.
- m. Memiş köyüne geri döner. Ailesine olanları anlatır ama kimse inanmaz. Bir daha tembellik yapmaz.

MASAL 29

1. Sarı Ali

2. EB: - , AaTh: -

3. Emine Kamış (84, Korgun)

4. Olay Örgüsü

- a. Sarı Ali sapsarı bir çocuktur. Annesi çok çalışkan, babası çok tembel olan Ali'nin babası bir gün ölür.
- b. Tuz Zeynep ile Sarı Ali fakir oldukları için köyün hem ağası hem muhtarı olan Mehmet Ağaya giderek çobanlık yapıp hayvan gütmek istediklerini söylerler.
- c. Sarı Ali ile annesi Tuz Zeynep çobanlığa başlar. Zamanla kendilerine hayvan alırlar. Sarı Ali her işe yardımcı olur.
- d. Sarı Ali, Mehmet Ağadan da kavak isteyerek kavak diker, onları büyütüp satar.
- e. Ali büyür ve askere gitme zamanı gelir. Annesi Ali'yi evlendirmek ister.
- f. Askerden dönen Ali kavak ektiği tarlayı da satın alır. Askerde tamircilik öğrenir ve Mehmet Ağa'nın traktörünü tamir eder.
- g. Mehmet Ağa, Ali'ye kendi kızını verir. Tuz Zeynep'e de bir kuruş harcatmaz.

MASAL 30

1. Zekiye

2. EB: 165, AaTh: 451*, 452A*

3. Hanim Çalışkan (90, Şabanözü)

4. Olay Örgüsü

- a. Hamile bir kadının beş oğlu vardır. Oğullar annelerine; kız olursa bacaya, erkek olursa öğöndere tarak dik, der. Kadının kızı olur ve tarağı bacaya diker. Ancak dev karısı tarağı alıp öğöndere diker. Oğlanlar da anamız yine erkek doğurdu diye eve gelmezler.
- b. Zekiye bir gün ağabeylerinin varlığını annesinden öğrenir. Pınar başında bir karga onu ağabeylerine götüreceğini söyler. Kız da ayağına bir demir çarık, eline de demir değnek alarak yola çıkar.
- c. Karga, kızı avda olan ağabeylerinin evine götürür. Zekiye evi temizler, yemek yapar ve saklanır. Ağabeyler evi kimin temizlediğini bulmak için sırayla nöbet tutarlar.
- d. En küçük erkek kardeşleri, kız kardeşini yakalar. Kim olduğunu sorar. Kardeşleri olduğunu öğrenince beraber yaşarlar.
- e. Bir gün inek bacaya çıkararak oradan işer ve ocağı söndürür. Bunun üzerine Zekiye ağlayarak ateş aramaya başlar. Bir dev karısının evine gelir, devin hizmetçisinden ateş alır.
- f. Dev karısı Zekiye'yi fark eder ve evine giderek onu kandırmaya çalışır.
- g. Dev karısı azı dişini eşığe, diğer dişini de tavana çakar. Zekiye dışarı çıkınca devin dişinin biri ayağına biri kafasına batar ve ölür.
- h. Kardeşleri eve gelince kardeşlerinin ölüsünü görürler. Yoldan geçen bir kervancıya rica ederek onu gömmesini isterler.
- i. Kervancılar cenazeyi alıp giderler. Cenazeyi yıkarken dişleri kızdan çıkarırlar. Kız canlanır. Kervancı kıza sahip çıkarak onu büyütür.
- j. Kızın abileri kervancı olup gezerken Zekiye abilerini görür. Çocuklarına dayılarınız geliyor, der. Abileri de kardeşlerinin hayatta olduğunu anlar.

MASAL 31

1. Eplim Hıyaroğlu

2. EB: - , AaTh: 706A

3. Hanim alışkan (90, şabanözü)

4. Olay Örgüsü

- a. Eplim Hıyaroğlu bir gün hıyarları alıp ırmağa döker. İrmaktan güzel ve çıplak bir kız çıkar.
- b. Kızı sudan çıkarıp ona elbise getirmek için yanından ayrılırken kavağa “Eğil kavağım eğil Eplim Hıyarkızı çıksın sen doğrul” diyerek kız kavağa bindirir.
- c. Kızın yanına bir ingene kız gelir. Onu da ağaca çıkarması için rica eder. Ardından kız kandırarak ağaçtan aşağı itince güzel kız, kuş olup uçar.
- d. Eplim Hıyaroğlu, ingene kızını alıp gider. Güzel kız, sürekli onun bahçesindeki dallara konarak dalları kurutur. Çingene kız, kuşu Eplim Hıyaroğlu’na öldürtür. Çingene kız, kuşu yer, kemiklerini de küllüğe atar.
- e. Kız küllükte iğne olur. Onu da bir kocakarı bulur. Kocakarı gidince kız insana dönüp evi temizler. Yaşlı kadın kız yakalar.
- f. Eplim Hıyaroğlu’nun bir gün at dağıttığı duyulur. Kız da kocakarıdan bir at almasını ister. Eplim Hıyaroğlu uyuz bir at var onu alırsan al, diyerek kadına atı verir.
- g. Bir süre sonra Eplim Hıyaroğlu atları geri toplar. Kız atına ben seslenmeden kalkma, der. Eplim Hıyaroğlu gelince kız “Sahibinden ne hayır gördüm de senden ne hayır göreeğim, kalk” der. Eplim Hıyaroğlu gerçeği anlar.
- h. Eplim Hıyaroğlu eve gidince ingene kızını atın kuyruğuna bağlayarak onu cezalandırır, güzel kızla evlenir.

MASAL 32

1. Nohut Mehmet

2. EB: 160, 288 IV, AaTh: 328

3. Hanim Çalışkan (90, Şabanözü)

4. Olay Örgüsü

- a. Nohut Mehmet, kızlarla beraber odun toplamaya gider.
- b. Nohut Mehmet kızlara odunu yapın eşeğe yükleyin beni de ortasına koyun, der.
- c. Geri dönerken bir dev karısının evine rastgelirler. Dev karısı, çocukları öldürmeyi planlar.
- d. Sabah olunca dev karısı odun kesmeye gidince Nohut Mehmet ile kızlar kaçarlar ancak Nohut Mehmet düdüğünü devin evinde unuttur.
- e. Düdüğünü almak için geri döner. Nohut Mehmet dev karısından düdüğü ister.
- f. Düdüğü alan Nohut Mehmet, dev karısından saklanır. Çuvalın birine devin danasını koyar. Dev karısı çuvalda onun olduğunu düşünerek danayı döver.
- g. Nohut Mehmet dev karısının elinden kurtulur.

MASAL 33A

1. Neydim, Noldum Daha Ne Olacam
2. EB: 137, AaTh: 883A, 883 C
3. Fadime Yılmaz (76, Şabanözü)
4. Olay Örgüsü
 - a. Padişahın kızı yılan yutar. Köylüler, padişahın kızının hamile olduğunu söyleyerek padişaha namusunu temizle diye baskı yaparlar.
 - b. Padişah da askerlerine sandık çaktırıp kızı sandığa koyar ve denize attırır.
 - c. Sandık bir adaya varır.
 - d. Kız sandıkta inerken çobanın biri bu sesleri duyar. Kıza yardım eder. Kıza komşulardan bir bardak süt alır. Yılan, kız uyurken sütün içine akar. Kız güzelleşir.
 - e. Çoban, iyileşen kızı beğenir. Onu üç oğlundan en yakışıklısı olan en küçüğüne almayı teklif eder.
 - f. Kız kaderine razı olarak en küçüğü değil, en büyük ama çirkin ağabeyle evlenir.
 - g. Üç tane çocuğu olur. Çocukların isimlerini Neydim, Noldum, Daha Ne Olacam koyar.
 - h. Padişah bir gün geziye çıkar. Kızının evine denk gelir.
 - i. Çocukların adını duyunca sebebini sorar. Kız da başından geçenleri anlatır.
 - j. Padişah torunlarına kavuşur. Kızıyla damadına düğün yapar.

MASAL 33B

1. Ne İdük? N'Olduk? N'Olcacaz?

2. EB: 137, AaTh: 883A, 883 C

3. Yaşar Şahin (97, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişahın tek kızının vücudunda yaralar çıkar ve çaresi bulunamaz. Vezirler hastalığın padişaha geçmesinden çekinerek padişaha kızını göndermesi için baskı yapar.
- b. Padişah, kızını bir sandığa koydurup denize bırakır. Kıyıya vuran kızı bir çoban fark edip evine götürür.
- c. Çobanın annesi kızın yaralı vücudunu görünce “Bu kızı neden getirdin?” diye oğluna kızar. Fakat çoban kızı bırakmaz. Çobanın annesi kıza elini yüzünü yıkasın diye su getirir. Suyu elini yıkayınca kızın elinin rengi değişir.
- d. Çobanın annesi kıza, suya gidip yıkan der. Kız üç gün boyunca suya gider. Sonunda tüm yaraları geçerek çok güzel bir kız olur.
- e. Kızla çoban bir süre sonra evlenirler. Kız babasının sandığına bıraktığı altınları çobana verir.
- f. Çoban altının bir kısmıyla misafirhane yaptırır ve çobanlığı bırakmaz. Zaman geçince bir çocukları olur. Ben padişah kızıydım bak çobanla evlendim, diyerek çocuğunun adını Ne İdük koyar.
- g. İkinci çocuğu olunca adını Ne Olduk koyar. Üçüncü çocuğu olunca da adını Ne Olacaz koyar.
- h. Misafirhanenin namı duyulur. Padişah rüyasında kızını görünce yaşadığını anlayarak aramaya çıkar.
- i. Padişah kızını bıraktıkları yere gider. Çobanlık yapan çocukları görür. İsimlerini sorunca Ne İdük Ne Olduk, Ne Olacaz cevabını alır. Padişah durumu anlar. Çocukların evine gitmek ister.
- j. Kız babasını hemen tanır. Padişah kızını götürmek ister ama kız gitmez. Ondan çocuklarını okutmasını ister.

MASAL 34A

1. Eski Padişah

2. EB:136, 291, AaTh: 938

3. Erkek (61, Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Eski bir padişahın bir oğlu ve karısı vardır. Bir gün fırına gitmek için evden çıkınca eşini bir atlı kaçıırır.
- b. Padişah ve oğlu annesini aramak için yola çıkarlar. Köprüden geçerken çocuk suya düşer ve bir değirmene takılır.
- c. Değirmenci çocuğu bulup büyütür, askerlik zamanı gelince onu askere yollar.
- d. Eski padişah yollarda gezer, yıllar geçer. Padişah seçilen bir yere varır. Üç kere devlet kuşu uçurulur. Devlet kuşu üç kez onun başına konar.
- e. Eski padişah böylelikle yeniden padişah seçilir.
- f. Yeni padişah hemen emir vererek herkesi meydana toplar. Eşini kaçıran atlıyı tanır.
- g. Eşinin başında asker olarak bekleyen oğluyla eşine kavuşur.

MASAL 34B

1. Gençlikte mi? Kocalıkta mı?

2. EB:136, 291, AaTh: 938

3. Şefika Tekin (76, Doğanbey)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri, rüyasında bir dedenin başına gelecek felaketleri “Gençliğinde mi istersin? Güçlüğünde mi istersin?” diye sorduğunu karısına anlatır. Karısı da gençlikte iste, diye cevap verir.
- b. Adam, rüyasında gençlikte diye cevap verir.
- c. Bunun üzerine adamın tüm hayvanları ölür. Parasız kalınca çobanlık yapmak için eşi ve çocuklarıyla başka yere gitmek ister.
- d. Yoldayken çocuklarından biri çaya düşer, diğerini de bir balıkçı bulup sahiplenir. İki çocuklarını da kaybederler.
- e. Karısıyla bir köye çoban dururlar. Bir kervancının çamaşırlarını yıkayarak para kazanırlar.
- f. Kervancı hamarat olan adamın karısını da alarak gider.
- g. Adam yollara düşer, padişah seçilen bir yere gelir. Devlet kuşu üç kere adamın başına konar.
- h. Padişah olan adamın yanına bir gün kervancı gelir. Çadırın başına iki asker dikilmesini ister.
- i. Askerler kendi aralarında konuşurlarken çadırın içindeki anneleri çocuklarını tanır.
- j. Kervancı senin kocanı da bulalım deyince “Benim kocamın sağ göğsünün üstünde beni var” der.
- k. Padişahın karısı olduğu anlaşılır. Birbirlerine kavuşurlar.

MASAL 35

1. Şah İsmail

2. EB: 175 III, 247, AaTh: 532

3. Hüseyin Yaylacı (64, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Şah İsmail ile Gülizar birbirlerine âşık olurlar. Gülizar'ın babası dinleri farklı olduğu için kızını alıp kaçar.
- b. Şah İsmail, Gülizar'ı ararken iki grubun kavga ettiğini görüp sayıca az olan tarafa yardım ederek onların kavgada yenmesini sağlar. Gruptan biri, bu yardım karşılığında kız kardeşini ona vermeyi teklif eder. Şah İsmail, bir kızın peşinde olduğunu dönerken kardeşini de alacağını belirtir.
- c. Yolda giderken bir çadırdan cenazelerin indiğini görür. Oraya gidince Arapözengi adında birisi Şah İsmail'e "Beni yenersen buradan geçebilirsin" der. Tam Arapözengi'yi öldürecekken onun çok güzel bir kız olduğunu fark eder.
- d. Arapözengi kendisini yenenle evleneceğini bildirip Şah İsmail'i bırakmaz. Şah İsmail, Gülizar'ı aradığını ve onu bulmadan kimseyle evlenmeyeceğini söyler.
- e. Arapözengi de onunla birlikte yola çıkar.
- f. Gülizar'ı bir şehirde bulurlar. Bir kocakarıyla Şah İsmail'in mendilini Gülizar'a gönderirler.
- g. Şah İsmail, Gülizarı kaçıtır.
- h. Gülizar'ın babası Şah İsmail'in üstüne adamlarını yollar. Arapözengi hepsinin canını alır.
- i. Yolda söz verdiği Gülperi'yi de alırlar.
- j. Şah İsmail'in babası üç kızdan birini kendine ister.
- k. Şah İsmail bunu kabul etmez. Babası, Şah İsmail'i kandırır, ellerini bağlar ve gözlerini oydurur.
- l. Şah İsmail ağlarken üç güvercin gelir. Güvercinler "Bizim dilimizden anlıyorsan şu tüyleri al gözüne sür" der. Şah İsmail'in gözleri şaşlı da olsa tekrar görür.
- m. Çiftçi bile ailenin yanına giderek onlara yardım eder. Şah İsmail onları ailesi kabul eder.
- n. Arapözengi kızları alıp kaçar. İki kızını kimseye vermemek için yanlarına yaklaşan herkesi öldürür.

- o. Şah İsmail bunu duyunca hemen Arapözengi'nin yanına gider. Arapözengi gözleri şaşkı olduğu için onu tanımaz.
- p. Şah İsmail bir gün boyunca Arapözengi ile cenk eder. Akşam olunca cengi yarına bırakırlar.
- q. Arapözengi ben yarın ölürsem şu zehiri için, diyerek kızlara zehir verir. Şah İsmail'de çadırın dışında onları dinlediği için içeri girer. Kendisini tanıtır, sarılırlar.
- r. Arapözengi "Yarın cenk edelim sen beni yenmiş gibi yap, baban yaklaşınca bırak öldüreyim" der. Anlaşırlar.
- s. Şah İsmail babasının kellesini alır. Kendisi de şah olur.

MASAL 36A

1. Eba Müslim

2. EB: 84 IV, 97 III, AaTh: 518

3. Hüseyin Yaylacı (64, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişahın hiç çocuğu olmaz. Bir gün belki derdime derman bulurum diye düşünerek tebdil-i kıyafet veziriyle yola çıkarlar.
- b. Adamın birisi yanlarına yaklaşır. Padişahım derdini biliyorum, der.
- c. Onlara bir elma vererek yarısını siz, yarısını hanımınız yesin. İsim koyma zamanı gelince çocuklara ismi ben koyacağım, diye tembihler.
- d. Hem padişahın hem de vezirin birer oğlu olur.
- e. Çocukların ad koyma zamanı geldiğinde adam gelir, padişahın oğlu Seyfü'l Mülük, vezirin oğlu Said der. Bir de bir kutu vererek bunu evlenme çağına geldiklerinde açın, diyerek gider.
- f. Çocuklar evlenme çağına gelir. Ne kadar güzel kız varsa Seyfü'l Mülük kimseyi beğenmez. En sonunda oğlanın aklına kutu gelir. Gidip kutuyu bulur. İçinde güzel bir kız resmi, bir yüzük bir de not görür. Notta "Eğer beni ararsan Seyfü'l Mülük El-cezine İbrahim bağlarında bulursun" yazar.
- g. Seyfü'l Mülük derdinden yataklara düşer. Padişah olanı biteni öğrenir. Seyfü'l Mülük, Said ve kırk adam bir gemiyle yola çıkar.
- h. Gemi fırtınada batar. Seyfü'l Mülük tek başına bir adaya varır. Orası uçan ifritlerin memleketidir. Orada da İfritler padişahının oğlunun kaçırdığı bir kıza rast gelir. Bu kız Bedrü'l Cemal'in sütkardeşidir.
- i. Seyfü'l Mülük, İfrit gelince gizlice onları dinleyerek İfritin ölmesi için gerekli şartları öğrenir. Kutudan çıkan Sultan Süleyman'ın yüzüğüyle biri ak biri kara iki güvercini denizden çıkarır ve onları öldürür. Böylece ifrit de ölür.
- j. Seyfü'l Mülük ile kız, Bedrü'l Cemal'in memleketine giderler.
- k. Seyfü'l Mülük orada gezerken Said'i görür ama emin olamaz. Onu kaybolmaması için hapse attırır.
- l. Bedrü'l Cemal'in sütkardeşi verdiği sözü tutmak için onları buluşturacakken öldürdüğü ifritin babasının adamları gelerek Seyfü'l Mülük'ü yakalar. Onu bir sandığa kapatarak denize atarlar.

- m. Bedrü'l Cemal'in babası Seyfü'l Mülük'ü ifritlerin elinden alır. Said'i de zindandan çıkarırlar.
- n. Bedrü'l Cemal ile Seyfü'l Mülük; sütkardeşiyle de Said evlenir.

MASAL 36B

1. Eba Müslim

2. EB: 84 IV, 97 III, AaTh: 518

3. Hüseyin Yaylacı (72, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişahın hiç çocuğu olmaz. Bir gün belki derdime derman bulurum diye tebdil-i kıyafet veziriyle yola çıkarlar.
- b. Adamın birisi yanlarına yaklaşır. Padişahım derdini biliyorum, der.
- c. Onlara bir elma vererek yarısını siz, yarısını hanımınız yesin. İsim koyma zamanı gelince çocuklara isim koyacağım, diye tembihler.
- d. Hem padişahın hem de vezirin birer oğlu olur.
- e. Çocukların ad koyma zamanı geldiğinde adam gelir, padişahın oğlu Seyfü'l Mülük, vezirin oğlu Said der. Bir de bir kutu vererek bunu evlenme çağına geldiklerinde açın, diyerek gider.
- f. Çocuklar evlenme çağını gelir. Ne kadar güzel kız varsa Seyfü'l Mülük kimseyi beğenmez. En sonunda oğlanın aklına kutu gelir. Gidip kutuyu bulur. İçinde güzel bir kız resmi, bir yüzük bir de not görür. Notta "Eğer beni ararsan Seyfü'l Mülük El-cezine İbrahim bağlarında bulursun" yazar.
- g. Seyfü'l Mülük derdinden yataklara düşer. Padişah olanı biteni öğrenir. Seyfü'l Mülük, Said ve kırk adam bir gemiyle yola çıkar.
- h. Gemi fırtınada batar. Seyfü'l Mülük tek başına bir adaya varır. Orası uçan ifritlerin memleketidir. Orada da İfritler padişahının oğlunun kaçırdığı bir kıza rast gelir. Bu kız Bedrü'l Cemal'in sütkardeşidir.
- i. Seyfü'l Mülük, İfrit gelince gizlice onları dinleyerek İfritin ölmesi için gerekli şartları öğrenir. Kutudan çıkan Sultan Süleyman'ın yüzüğüyle biri ak biri kara iki güvercini denizden çıkarır ve onları öldürür. Böylece ifrit de ölür.
- j. Seyfü'l Mülük ile kız, Bedrü'l Cemal'in memleketine giderler.
- k. Seyfü'l Mülük orada gezerken Said'i görür ama emin olamaz. Onu kaybolmaması için hapse attırır.
- l. Bedrü'l Cemal'in sütkardeşi verdiği sözü tutmak için onları buluşturacakken öldürdüğü ifritin babasının adamları gelerek Seyfü'l Mülük'ü yakalar. Onu bir sandığa kapatarak denize atarlar.

- m. Bedrü'l Cemal'in babası Seyfü'l Mülük'ü ifritlerin elinden alır. Said'i de zindandan çıkarırlar.
- n. Bedrü'l Cemal ile Seyfü'l Mülük evlenir. Sütkardeşi ile de Said evlenir.

MASAL 37

1. Bey Börek

2. EB: 175 III, 247, AaTh: 532

3. Hüseyin Yaylacı (72, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Bey Börek ile Akkavak Kızı nişanlanır. Kına gecesi Bey Börek ve kırk arkadaşı geyik avına giderler. Bir alageyiğin peşinden giderken ülke sınırlarından çıkarlar.
- b. Akşam olunca bir ovada dinlenmek isterler. Bey Börek'in atı "Başına kötü şeyler gelecek. Şu tüyümden al, ne zaman yakarsan gelirim" der.
- c. Gece olunca bir bekçi, ovadaki kırk adamı fark eder ve beyine söyler. Bey, yabancı oldukları için onları alıp zindana atar.
- d. Bey Börek'in ailesi beklemekten perişan olur. Akkavak Kızı da yedi sene dolmadan başkasıyla evlenemez.
- e. Yedi sene sonra Akkavak Kızı ile Bey Börek'in kardeşi Dengiboz oraya gelen bir kervancıya yolda kimseyi görüp görmediğini sorar. Adam görmediğini söyler.
- f. Kervancı yola çıkar ve hapsedilen kırk adama rastlar. Onlara maniyle sorular sorar. Bey Börek de türküyle karşılık verir. Böylece anlaşılır.
- g. Oranın padişahının kızı Bey Börek'in sesine âşık olur. Onu zindandan kurtarır. Bey Börek atından aldığı tüyü yakarak atını çağırır. Memleketine geri döner.
- h. Annesi ve babası ağlamaktan kör olur. Bey Börek, atının verdiği toprakla gözlerini iyileştirir.
- i. Köyde bir düğün olur. Bey Börek'in hizmetçisiyle Akkavak Kızı'nın düğünü olduğunu öğrenir. Kendi yayı ve oku ile zırhlı elmayı vurur. Bey Börek halasına giderek kendini tanıtır.
- j. Bey Börek, kına günü gelince Akkavak Kızı ile hizmetkârın karısı Dudu'yu türkü söyleyerek oyuna kaldırır. Dudu onun kim olduğunu anlayarak eşine söyler. Beraber kaçarlar. Bey Börek onları bulup affeder.
- k. Bey Börek adamlarını kurtarmak ister. Askeri olmadığı tüm parasıyla keçi alır ve boynuzlarına mum diker.
- l. Kendisini tutsak eden padişaktan kırk adamını geri ister.

- m. Padişah gece olduğunu için korkar ve adamları geri verir. Ancak zindandaki adamlardan biri eksiktir.
- n. Padişahın kızı durumu anlar. Onun yerine kendisi gider.
- o. Akkavak Kızı ile Bey Börek de evlenirler.

MASAL 38A

1. İnsanoğluna İyilik mi Olur?

2. EB:39, 40, 48, AaTh: 155

3. Yaşar Şahin (97, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri komşusundan tarla alır. Bir taşın altında bir kutu bulur. Kutudan bir yılan çıkar ve adamı sokmak ister.
- b. Adam çevredeki hayvanlara sorarım. Onlar ne derse öyle olsun, der.
- c. Ata sorarlar. At “İnsanoğluna iyilik mi olur? Ben at iken biniyordum, cirit oynuyordum, gelin getiriyordum. Şimdi ihtiyarladım ölmem için buraya bıraktılar. Sok gitsin” der.
- d. Adam öküze de sorarım der. Öküz de sok gitsin, der.
- e. Oradan bir tilki geçer. Tilkiye sorarım, derler. Adam eliyle tilkiye beş tane tavuk vaat eder.
- f. Tilki, yılanı oyuna getirerek kutusuna geri sokar.
- g. Tilki, adamdan ertesi gün borcunu almak için gidince adam tuttuğu tazıları, tilkinin peşine salar.
- h. Tilki kaçarak bir kulübeye saklanır. İnsana neden iyilik yapıyorsun? Şimdi bir adam olmalı beni dövmeli, der. Orada bir çiftçi bunu duyarak tilkiyi yakalar ve kuyruğunu kopartır.
- i. Kulübeden kaçan tilki yolda Cuma namazına giden adamları görür. Onlara kulübede edilen duaların gerçekleştiğini söyler.
- j. Adamlar kulübedeki adamı parçalayarak öldürürler.

MASAL 38B

1. İnsanoğluna İyilik mi Olur?

2. EB:39, 40, 48, AaTh: 155

3. Yaşar Şahin (90, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri komşusundan tarla alır. Bir taşın altında bir kutu bulur. Kutudan bir yılan çıkar ve adamı sokmak ister.
- b. Adam çevredeki hayvanlara soralım, der.
- c. At'a sorarlar. At "İnsanoğluna iyilik mi olur? Ben at iken biniyordum, cirit oynuyordum, gelin getiriyordum. Şimdi ihtiyarladım ölmem için buraya bıraktılar. Sok gitsin" der.
- d. Adam öküze de soralım der. Öküz de sok gitsin, der.
- e. Oradan bir tilki geçer. Tilkiye soralım, derler. Adam eliyle tilkiye beş tane tavuk vaad eder.
- f. Tilki, yılanı oyuna getirerek kutusuna geri sokar.
- g. Tilki, adamdan ertesi gün borcunu almak için gidince adam tuttuğu tazıları, tilkinin peşine salar.
- h. Tilki kaçarak bir kulübeye saklanır. İnsana neden iyilik yapıyorsun? Şimdi bir adam olmalı beni dövmeli, der. Orada bir çiftçi bunu duyarak tilkiyi yakalar ve kuyruğunu koparır.
- i. Kulübeden kaçan tilki yolda Cuma namazına giden adamları görür. Onlara kulübede edilen duaların gerçekleştiğini söyler.
- j. Adamlar kulübeye gider, tilkinin kuyruğunu görürler.

MASAL 39

1. Avcı Ömer

2. EB:56 9, AaTh: 670

3. Sadık Softa

4. Olay Örgüsü

- a. Avcı Ömer, kötü bir av geçirir. Geri dönerken yolda biri ak biri kara, iki yılanın boğuştuğunu görür. Yanlılıkla ak yılanı vurur.
- b. Akşam olunca kapısı çalınır, jandarmalar gelir. Onu alıp yılanlar padişahına götürür.
- c. Yolda Avcı Ömer'e bu karakolun yılanlara ait olduğunu ve onu yılan padişahının sorgulayacağını söylerler. "Suçsuz bulunursan ne istediğini sorar, o zaman dilimin altına gök boncuk diliyorum" dersin, derler.
- d. Yılan padişahı ak yılanın kızı, kara yılanın ise damadı olduğunu söyler. Onları neden vurduğunu sorar. Suçsuz bulununca da dilinin altına gök boncuk ister. Yılanlar şahı onu uyararak hayvanların dilinden anlayacaksın fakat bir kişi bile öğrenirse orada ölürsün, der.
- e. Avcı Ömer eve geri döner. Bir gün av dönüşü çobanların çadırına misafir olur.
- f. Avcı Ömer köpeklerin konuşmasını duyar. İhtiyar köpek, yemeğin kemiklerinin kendisine verilirse sürüye kurt getireceğini, genç köpek ise kemikleri kendisine verirse sürüyü koruyacağını söyler.
- g. Avcı Ömer genç köpeğe kemikleri verir. Avcı Ömer, çobanlara gece dışarıda uyumamalarını tembihler.
- h. Sabah olunca dışarıda ölü kurtları ve ihtiyar köpeğin ölüsünü görürler. Çobanlar, Avcı Ömer'e sen bunu biliyordun herhalde diyerek teşekkür etmek için bir koyun hediye etmek isterler.
- i. Avcı Ömer, içlerinden birinin "Beni seçmesi lazım ben bin koyun anası olacağım" demesi üzerine en zayıf ve çelimsiz olan bu koyunu seçer. Avcı Ömer'in bir süre sonra koyun sürüsü olur.
- j. Avcı Ömer'in karısı onun hayvanlarla olan ilgisinden şüphelenir.
- k. Bir gün sürüye gitmek için atla beraber yola çıkarlar. Avcı Ömer'in karısı ve atı hamiledir. At yolda sürekli kişner. Avcı Ömer, atının yorulduğunu söyleyerek

düzlükte karısından inmesini ister. Eşi daha da şüphelenir ve ona ne anladığını sorar. Avcı Ömer üzülerek sürüye varınca söyleyeceğini belirtir.

- l. Sürüye varınca koçun birisi bir koyuna “Sen beni Avcı Ömer mi sandın? Bir kadın için öldürecek miyim kendimi?” deyince Avcı Ömer karısının yanına gelerek inadından vazgeçmesi için yalvarır.
- m. Karısı inadından vazgeçmeyen Avcı Ömer, ben öleceğime karım ölsün diyerek karısını öldürür.

MASAL 40

1. Çakuş

2. EB160 288 IV, AaTh: 328

3. Sadık Softa

4. Olay Örgüsü

- a. Babaları ile geçinemeyen üç kardeş evden kovulur. Ramazan Ağa'nın yanında hizmetkârlığa başlarlar. Büyük ve ortanca kardeş çok çalışır ancak küçük kardeş Çakuş hiç iş yapmaz, kaval çalıp kedisiyle oynar.
- b. Bir gün ağabeyleri dayanamayıp Ramazan ağaya “Karım ile Çakuş geziyor” diye iftira atarlar. Ağa da Çakuş'u yanına çağırarak devin karısının yatak odasındaki namazlığı getirmesini ister. Getiremezse onu öldüreceğini söyler.
- c. Devin evine giren Çakuş deve yakalanır. Devin karısını bir şekilde öldürerek namazlığı alıp köye getirir. Ramazan Ağa'ya namazlığı teslim eder.
- d. Ağabeyleri Çakuş'un boş gezmesine dayanamayıp yine ağanın yanına giderler.
- e. Ağabeyleri “Çakuş bu sefer de senin küçük hanımla geziyor” diye iftira atarlar.
- f. Ağa, Çakuş'tan devin kızının parmağındaki yüzüğü getirmesini ister. Çakuş, devin kızının parmağındaki yüzüğü de getirir.
- g. Ağabeyleri bu sefer de ağaya gidip Çakuş senin küçük kızınla geziyor, diye iftira atarlar.
- h. Ağa bu sefer Çakuş'tan devin kendisini getirmesini ister. Çakuş da ağadan iki öküz, iki öküz zili ve dört kilo çivi isteyerek devin evine doğru yola çıkar.
- i. Dev yolda Çakuş'u görür, ama tanımaz. Çakuş bir yolunu bularak devinle beraber yaptıkları oluğun içine çiviler ve ağaya götürür.
- j. Ağa, bu yaptıkları karşılığında Çakuş'a ne istediğini sorar. Çakuş da küçük kızınla evlenmek isterim deyince kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

MASAL 41A

1. Topal Karga

2. EB: 19, AaTh: 1655

3. Zeliha Uslu

4. Olay Örgüsü

- a. Bir karganın ayağına diken batar. Topallaya topallaya bir eve giderek teyzeye ayağındaki dikenini çıkarttırır. Dikeni çıkaran teyzeye onu saklamasını söyler.
- b. Teyze, dikenini ekmek yapacağı zaman ocağı tutuşturmak için kullanır. Karga gelip dikenini ister. Karga ısrar edince kadın da pişirdiği ekmeği kargaya verir.
- c. Karga ekmeği başka bir teyzeye verip geri alacağını söyler. Zaman geçince ekmeği bayatlar, teyze de ekmeği ineğe yedirir.
- d. Karga bir vakit sonra gelip ekmeğini sorunca ineğe yedirdiğini söyler. Karganın ısrarı üzerine ineğini kargaya verir.
- e. Karga bu sefer ineği, başka bir teyzeye emanet eder. Teyze oğlunun düğünü için ineği keser. Karga gelip ineğinin düğün için kesildiğini öğrenince ondan gelini ister. Teyze mecburen gelini verir.
- f. Karga gelini alır. Eline bir davul alarak yüksek bir yere çıkar “Bir dikene ekmeği aldım oh ya, bir ekmeğe bir inek aldım oh ya, bir ineğe bir gelin aldım oh ya” diye söyleyerek gider.

MASAL 41B

1. Topal Karga

2. EB: 19, AaTh: 1655

3. Kadın

4. Olay Örgüsü

- a. Bir karganın ayağına diken batar. Kadının birisi ayağındaki dikenini çıkarır. Karga da dikenini saklamasını ister.
- b. Karga gelmeyince kadın dikenini ocağa atıp ekme yapar.
- c. Karga dikenini istemeye gelince ona diken karşılığında ekme verir.
- d. Karga bir çobana denk gelir. Ona ekmeğini emanet eder.
- e. Çoban bir süre sonra acıkınca karganın verdiği ekmeği yer. Karga gelip ekmeğini isteyince ona ekme karşılığında kavalını verir.
- f. Topal karga, kavalı alır eline söylemeye başlar “Ayağıma diken battı dı dı dı, dikeninle ekme değiştim dı dı dı, ekmeğilen de kaval değiştim dı dı dı, kaval bana kaldı dı dı dı.”

MASAL 41C

1. Topal Karga

2. EB: 19, AaTh: 1655

3. Hatice Kesikoğlu (42, Merkez)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir karganın ayağına diken batar. Bir teyze yardım edip dikenini çıkarır. Karga dikenini teyzeye emanet ederek gider.
- b. Aradan yıllar geçer karga gelmeyince teyze, dikenini ocağa atarak ekmek yapar. Karga bir gün gelip dikenini sorar, teyzenin ekmek yaptığını öğrenince karşılığında ekmeği alır.
- c. Karga başka bir köye gider. Köylülere ekmeğini emanet eder.
- d. Köylüler, karga gelmeyince ekmeği hayvanlara yedirir. Geri dönen karga, ekmek yerine bu sefer hayvanları alıp gider.
- e. Karga yolda bir dedeye hayvanlarını emanet eder.
- f. Dede hayvanları kesip düğünde köylülere yedirir. Karga gelerek dededen hayvanlarını geri ister.
- g. Hayvanlarını alamayan karga, dededen kızı isteyerek mutlu olur.

MASAL 42

1. Bitmeyen Masal

2. EB: , AaTh: 2300

3. Murat Arslan (55, Merkez)

4. Olay Örgüsü

- a. Yazın ambarlar, kışlık erzak doldurmak için karınca girebilecek yere kadar doldurulur. Ağzına kadar dolu ambardaki ürünleri karıncalar birer birer yuvalarına taşırlar.
- b. Bir karınca bir buğday alır, kırmızı karınca onu görünce iki arkadaşıyla beraber daha fazla buğday alır.
- c. Benekli karınca onları görünce o da ambara girer.
- d. Ürünlerin ve karıncaların fazlalığından dolayı bu masal istediği kadar uzatılabilir.

MASAL 43

1. Keloğlan'ın Geyik Sütü

2. EB: -, AaTh: 653A

3. Hayati Tuna (85, Ilgaz)

4. Olay Örgüsü

- a. Meşhur bir padişahın çocuğu olmaz.
- b. Bir süre sonra dermanı bulunmayan bir hastalığa sahip olan bir kızı olur.
- c. Hekimin biri, bu kızın hastalığının dağdaki bir geyiğin sütünde olduğunu söyler.
- d. Hiç kimse geyiği bulamaz. Köylüler fakir bir köy çobanı olan Keloğlan'a "Sen sütü getir, padişaha damat ol" diye onunla dalga geçer.
- e. Keloğlan eşeiğine biner. Geyik, Keloğlan'ı dağda bekler.
- f. Keloğlan, geyiğin sütünü sağıp saraya götürür.
- g. Süt padişahın kızına şifa olur. Padişah, kızını Keloğlan'a verir.

MASAL 44

1. Harun Reşit ile Pevrül Birdane

2. EB:-, AaTh: -

3. Hasan Karataş (55, Şabanözü)

4. Olay Örgüsü

- a. Harun Reşit adında zalim bir padişah ile keramet ehli kardeşi Deli lakaplı Pevrül Birdane, Şam'dan Halep'e kervan işletir.
- b. Deli Pevrül kervanların başında gitmek ister. İlk iki seferde reddedilir. Üçüncü kez istediğinde Harun Reşit kabul eder.
- c. Deli Pevrül, katırları yüklenerek yola çıkar.
- d. Pevrül bütün malı bir avuç toprağa satar. Toprağı yolda döküp yerine çakıl doldurarak Allah'a yalvarır. Bütün çakıllar zümrüt olur.
- e. Ağabeyi yine onu Halep'e kervanla gönderir. Pevrül tekrar bir avuç toprağa kervanı satar. Yine aynı şekilde çakıllar zümrüt, elmas olur.
- f. Üçüncü gidişinde Pevrül abisine bir çuval toprakla gelir.
- g. Harun Reşit kardeşine kızar.
- h. Pevrül ilk getirdiğim mallar sülaleni ikinci getirdiği sülalenin sülalesini besler. Senin gözünü ancak bir avuç toprak doyurur, der.

MASAL 45

1. Aslan Ali

2. EB: 198, 204 III IV, AaTh: 400, 518

3. Hüseyin Yaylacı (72, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişahın biri ne zaman öleceğini öğrenmek ister. Dervişlerinden biri de bizim dairemizde doğan bir bebek sizi öldürecek diye cevap verir.
- b. Padişah o yıl doğan tüm bebekleri öldürtür. Bir aile bebeğine kıyamayıp ormana bırakır.
- c. Ormanda bebeği geyikler besler. Köylünün biri ava çıktığı gün geyiklerle beraber 9-10 yaşlarındaki çocuğu görünce şaşırır, çocuk çok güçlüdür.
- d. Köylüler çocuğu yakalamak için plan yaparlar. Çocuğu güç bela yakalayıp köye getirirler. Adını Aslan Ali koyarlar.
- e. Aslan Ali ile padişahın oğlu aynı okula gider. Haylazlık yaparlar.
- f. Padişahın oğlu ile Aslan Ali, bir gün bir kocakarının çömleğini kırarlar. Kadın çocuklara Kırk devlerin kız kardeşine âşık olun da onu alamayın, diye ilenir.
- g. Kendilerine güvenen iki arkadaş gidip kırk devlerin kız kardeşini ararlar.
- h. Aslan Ali, padişahın oğlunu sırtında taşıyarak devlerin kardeşini bulurlar.
- i. Devler, Aslan Ali'den korkarlar. Kız kardeşlerini vermek istemeyip kaçarlar.
- j. Devlerin kız kardeşini de bu esnada ona âşık olan Kara Dev kaçıtır.
- k. Aslan Ali, Kara Dev'in kızı kaçırdığını öğrenince gidip Kara Dev'i bulur.
- l. Kara Dev'in evinin yakınlarındaki bir köyde 40 gün çobanlık yapar.
- m. Aslan Ali, kara devi yener ama öldürmez. Kara Dev "Beni öldür yoksa güveye girdiği gece gelir, padişahın oğlunu öldürürüm" der. Kara Devden bıkan köyün ağası, kızını Aslan Ali'ye verir.
- n. Padişahın oğluyla devin kardeşi evlenir. Güveye girecekleri gün kuşlar, kuşdili bilen Aslan Ali'ye kara devin geldiğini söyler.
- o. Aslan Ali, Kara Dev ile savaşınca padişahın oğlu çıkan sarsıntıyı Aslan Ali'nin yaptığını düşünür.
- p. Aslan Ali'yi idam etmek için gelen padişahın oğluna Aslan Ali kuşdilini anladığını söyleyince taş kesilip kalır.

- q. Padişahın karısı Aslan Ali'ye çok üzülür. Bir gün rüyasında kırk tilkinin kazanda kaynatılarak yağının taşa sürülmesiyle Aslan Ali'nin canlanacağını öğrenir.
- r. Padişahın karısı, kırk adamına tilkileri öldürtür.
- s. Aslan Ali canlanarak kendisine inanmayan padişah ve oğlunu öldürerek bey olur.

MASAL 46

1. Keçi Kız
2. EB: 85-88, AaTh: 402A
3. Şefika Tekin (76, Doğanbey)
4. Olay Örgüsü
 - a. Bir gelinin çocuğu olmaz.
 - b. Gelin, malları ve davarları görünce şu keçiler kadar etmedin beni diye Allah'a isyan eder.
 - c. Gelin bir süre sonra bir oğlak doğurur. Ancak kızından utanır.
 - d. Keçi Kız kimse olmadığı zaman normal insana döner. Fakat bunu kimsenin bilmemesi gerekir.
 - e. Keçi Kız bir gün çamaşır yıkamak için tulasından çıkar. Padişahın oğlu, Keçi Kızı görüp âşık olur. Dünür olarak ailesini evine gönderir
 - f. Keçi Kız ile padişahın oğlu evlenirler. Görümcesi gelinden utanır. Onu düğünlere götürmek istemez.
 - g. Kendisinin keçi olduğunu bilmeyen insanların yanında güzel bir kız olan Keçi Kız, gizlice düğünlere gider. Kaynanasıyla görümcesini etkiler.
 - h. Görümcesi Keçi Kız'ın düğüne gelen kız olduğunu anlar. Tulasını yakar.
 - i. Kaynanasıyla görümcesi ondan özür dilerler.
 - j. Hiç kimse tarafından keçi olduğunun bilinmemesi gereken Keçi Kız, iki rekât namaz kılıp ölür.

MASAL 47A

1. Yapılan İyiliğin Karşılığının Görülmesi Hikâyesi

2. EB:-, AaTh:507C, 517, 518

3. Yaşar Şahin (90, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişahın biri hasta olur. Müneccimler hastalığın çaresi olarak bir balığın yakalanması gerektiğini söyler.
- b. Bir balıkçı, balığı yakalar ancak padişahın oğlu balığın güzelliğinden etkilenerek onu denize geri atar.
- c. Padişah, oğlunun balığı attığını duyunca onu sürgüne gönderir. Sürgüne giderken padişahın yardımcıları oğlana altın verirler.
- d. Baltabıyık adında heybetli bir adam, padişahın oğluna yolda eşlik eder. Belli süre sonra kırk haramilere rastlaşırlar. Baltabıyık onları öldürerek onların mallarını alır.
- e. Baltabıyık ve padişahın oğlu bir şehre varırlar. Şehrin girişinde çok güzel bir kız gören padişahın oğlu ona âşık olur.
- f. Birlikte köy kahvesine giderler. Kendilerini köy halkına sevdirebilirler.
- g. Köylüler onun zengin olduğunu düşünerek padişahın oğlunu şehrin girişinde gördüğü kızla evlendirirler.
- h. Padişahın oğlu Baltabıyık'a evlendiğimde beraber kalmayalım der ama kabul etmeyince ısrar edemez.
- i. İlk gece Baltabıyık elinde balta ile beklerken kızın ağzından bir yılan çıkar. Baltabıyık yılanı görünce baltayla yılanı yarıdan böler. Yarıyı kızın karnına geri girer.
- j. Sabah olunca köylüler, bu kızın her evlendiğinin sabah öldüğünü bildikleri için tabut ve kazanları hazırlayıp evin önüne gelirler. Baltabıyık bilerek evlendirdiniz diye onları kovalar.
- k. Padişahın oğluna, babasının ölüm haberi gelir.
- l. Kervanlara mallarını yükleyerek yola çıkarlar.
- m. Baltabıyık yolda gelini korkutarak ağzından yılanı çıkarttırır ve yılanı öldürür.
- n. Padişahın oğluna "Ben denize attığın balığım, iyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlik bilir" diyerek tüm malları ona verir.

MASAL 47B

1. Baltabıyık
2. EB:-, AaTh:507C, 517, 518
3. Yaşar Şahin (97, Eldivan)
4. Olay Örgüsü
 - a. Padişahın biri hasta olur. Müneccimler hastalığın çaresi olarak bir balığın yakalanması gerektiğini söyler.
 - b. Bir balıkçı, balığı yakalar ancak padişahın oğlu balığın güzelliğinden etkilenerek onu denize geri atar.
 - c. Padişah, oğlunun balığı attığını duyunca onu sürgüne gönderir. Sürgüne giderken padişahın yardımcıları oğlana altın verirler.
 - d. Baltabıyık adında heybetli bir adam, padişahın oğluna yolda eşlik eder. Belli süre sonra kırk haramilere rastlaşırlar. Baltabıyık onları öldürerek onların mallarını alır.
 - e. Baltabıyık ve padişahın oğlu bir şehre varırlar. Şehrin girişinde çok güzel bir kız gören padişahın oğlu ona âşık olur.
 - f. Birlikte köy kahvesine giderler. Kendilerini köy halkına sevdirebilirler.
 - g. Köylüler onun zengin olduğunu düşünerek padişahın oğlunu şehrin girişinde gördüğü kızla evlendirirler.
 - h. Padişahın oğlu Baltabıyık'a evlendiğimde beraber kalmayalım der ama kabul etmeyince ısrar edemez.
 - i. İlk gece Baltabıyık elinde balta ile beklerken kızın ağzından bir yılan çıkar. Baltabıyık yılanı görünce baltayla yılanı yarıdan böler. Yılanın yarısı kızın karnına geri girer.
 - j. Sabah olunca köylüler, bu kızın her evlendiğinin sabah öldüğünü bildikleri için tabut ve kazanları hazırlayıp evin önüne gelirler. Baltabıyık bilerek evlendirdiniz diye onları kovalar.
 - k. Padişahın oğluna, babasının ölüm haberi gelir.
 - l. Kervanlara mallarını yükleyerek yola çıkarlar.
 - m. Baltabıyık yolda gelini korkutarak ağzından yılanı çıkarttırır ve yılanı öldürür.
 - n. Padişahın oğluna “Ben denize attığın balığım, iyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlik bilir” diyerek tüm malları ona verir.

MASAL 48

1. Azrail ile Arkadaşı

2. EB:-, AaTh: -

3. Yaşar Şahin (97, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri çocuğuna 30 sene yüksek tahsil yaptırır. Oğlu geri dönünce yaşı geçtiği için oğlunu evlendirmek ister.
- b. Oğlan “Baba ben hiç gezmedim, memleketi bir göreyim, sonra evlenirim” diyerek yola çıkar.
- c. Adam, Allah’a Azrail’i kendisine göstermesi için dua eder.
- d. Yolda giderken adamın birisiyle tanışır, sohbet ederler.
- e. Yol ikiye ayrılır. Adam arkadaşına adını sorar. Onun Azrail olduğunu öğrenir.
- f. Adam Azrail’e “Benim canımı ne zaman alacaksın?” diye sorar.
- g. Azrail “Evlendiğin gece dış kapıdan girince” cevabını verir.
- h. Adam, ölüm zamanını öğrenince ben de o zaman evlenmem diye düşünür. Babasına mazeret olarak okumuş bir kız istediğini söyler.
- i. Babası, oğluna okumuş bir kız bularak onu istemeye Konya’ya gider. Kızın ailesi de uygun bulunca kızlarını bu adama verirler.
- j. Güveği gecesi evde dua okunur ama damat, Azrail’i odada gördüğü için içeri giremez.
- k. Gelin merak içinde neden gelmediğini sorar. Damat, başından geçenleri anlatır.
- l. Gelin damada: “Azrail’e benim seninle üç saatlik yoldaşlığım var hakkımı helal etmem de” diye tembihler.
- m. Cenab-ı Allah arkadaşlık hatrına adama 60 yıl daha ömür verir.

MASAL 49

1. Altın Perçemli Oğlan ile Altın Perçemli Kız

2. EB:239, AaTh: 707

3. Ayşe Küçükboyacı (50, Alibey Mahallesi)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişah bir gün memleketteki tüm ışıklar söndürülsün diye emir verir. Üç kız kardeş ışıklarını kapatmayarak konuşmaya başlarlar.
- b. Padişah bu eve gelerek bu kızları gizlice dinler.
- c. Büyük kardeş padişahın oğluyla evlenirsem öyle yemek yaparım ki padişahın tüm ordusuna yeter, der.
- d. Ortanca kardeş, padişahın ordusuna yetecek kadar çadır yaparım, der.
- e. Küçük kardeş ise padişah oğluyla evlenirsem altın perçemli kız ile altın perçemli oğlan doğururum, der.
- f. Padişah büyük kızını oğluna alır. Kız yemekleri bir türlü orduya yetiştiremez.
- g. Bu sefer ortanca kardeşi oğluna alır. Kız da çadırları yetiştiremez.
- h. En son küçük kardeşi oğluna alır. Kızın dediği gibi altın perçemli kız ile altın perçemli oğlan dünyaya gelir. Ablaları kardeşinin doğurduğu çocukları kıskanır ve yerlerine iki köpek yavrusu koyar.
- i. Padişah, köpekleri görünce hemen kuyu kazdırıp karısını başına kadar gömdürür ve gelen gidene taşlatır. Saraydan bir adamı görevlendirerek çocukları da öldürmesini ister. Cellat çocuklara kıyamayınca onları sandığa koyup denize atar.
- j. İhtiyar bir kadın bu çocukları bularak büyütür.
- k. Çocuklar anne ve babasını aramak için yola çıkarlar.
- l. Altın perçemli oğlan ile altın perçemli kız ormanda bir konak görür ve oraya yerleşirler.
- m. Bir gün padişahın oğlu, altın perçemli kız ile altın perçemli oğlana denk gelir. Padişahın oğlu bunların kendi çocukları olduğunu anlar.
- n. Bir cadı karı, altın perçemli kızını kandırarak içinde dünya güzeli olan bir kuyu tarif eder. Kız da ağabeyine yalnız olduğunu ve dünya güzeliyle evlenirse tek kalmayacağını söyler. Altın perçemli oğlan kuyuyu bulmak için yola çıkınca Beyaz Sakallı bir Pir'e rastlar.

- o. Pir, dünya güzeline ulaşması için kuyunun başında “Cebe cebe” diye üç kere seslenmesini aksi takdirde taş kesileceğini çocuğa anlatır.
- p. Altın perçemli oğlan kuyuya varınca Pir’in söylediklerini üçüncü seferde hatırlar. Dünya güzeline kavuşur.
- q. Padişah çocukları saraya davet eder. Dünya güzeli sayesinde altın perçemli çocuk, teyzelerinin yemeğe zehir kattığını öğrenir. Dünya güzeli onlara sihirli bir yüzük vererek bu yüzüğü yemeğin üzerinde gezdirmesini söyler.
- r. Çocuk, yemeği ilk önce yapanların yemesini ister. Kimse yemeyince gerçeği anlatarak padişahın çocukları olduğunu anlatır.
- s. Teyzeleri kırk katırın ardına bağlanarak cezalandırılır. Padişah ise çocuklarına kavuşur.

MASAL 50

1. Bit Derisi Bit Kafası

2. EB: -, AaTh: 883A

3. Mehmet Kayabaşı (36, Yenimahalle)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir adamın güzel kızına her yerden dünürler gelir. Adam kızını kime vereceğine karar veremez.
- b. Adamın kızıyla padişahın oğlu birbirine âşık olurlar.
- c. Adamın sırtında bir bit bulunur. Adam o biti büyütüp kafasını bir tarafa gövdesini bir tarafa asar. “Kapıdaki ne olduğunu kim bilirse kızımı ona vereceğim” diye her yere haber salar.
- d. Güzel kız, sevgilisine bir mektupla cevabın ne olduğunu yazar. Padişahın oğlunun hizmetçisi olan Arapoğlu’yla mektubu gönderir.
- e. Arapoğlu kızın mektubunu okur ve babasına “Bit derisi bit kafası” diye cevabı verir. Adam, kızını Arapoğlu’na verir.
- f. Kız evlendiği gün Arapoğlu’nu gıdıklayarak öldürür.
- g. Kız yüzünü kapatacak bir keçe yaptırır. Padişahın oğlunun evine varır.
- h. Kız, padişahın evine girmek için üç gün yalvarır sonunda kaz çobanı olarak eve girer.
- i. Kızı bulmak umuduyla padişahın oğlu hasta taklidi yapar ve memleketteki herkesten çorba ister. Kız, padişahın oğlu için çorba yapar ve içine ondan aldığı yüzüğü atar.
- j. Padişahın oğlu kendi yüzüğünü çorbada görünce çorbayı metheder. Annesi çorbayı yapanın evde yaşayan Keçeli bir kız olduğunu söyleyerek onu aşçı başı yapar.
- k. Oğlan bir gün konaktaki herkesin hamama gitmesini ister. Keçeli geldiğinde baştan aşağı onun keçesini yırtarak onu tanır. Kıza hamama gidip kimseyle konuşmamasını tembihler.
- l. Kız hamama gidince padişahın annesi onu çok beğenir. Kız, hiçbir şey demeden padişahın oğluya eve geri gelir. Padişahın oğlu onu yatağına saklar.
- m. Annesi, hamamda gördüğü kızını oğluna övünce hemen sakladığı kızını ortaya çıkarır. Evlenirler.

MASAL 51

1. Merdane Coz

2. EB: 162, AaTh: 328, 1049

3. Osman Evren (58, Odunpazarı)

4. Olay Örgüsü

- a. Ormana yakın bir köyün halkı, ormanı esir alan devler yüzünden korkuyla yaşamaya başlar.
- b. Merdane Coz adlı bir genç askerden köye döndüğünde devlerin ormana yerleştiğini duyar.
- c. Merdane Coz kat kat elbiseler giyer ve eline yumurta alarak ormana gider. Ormanda Ak Dev ile Kara Dev, Merdane Coz'u uzaktan görürler.
- d. Merdane Coz iki devi yanına çağırınca şüphelenip korkarlar.
- e. Devler, Merdane Coz'a ellerinden kimsenin kurtulamadığını söyler.
- f. Merdane Coz, yanında duran kayanın suyunu çıkarırlarsa onu yiyebileceklerini devlere söyler. Ama eğer ben kayanın suyunu çıkarırsam hepinizin kafasını kırarım diye de tehdit eder.
- g. Dev, bir kayayı un ufak yapar ama suyunu çıkaramaz. Merdane Coz yanında getirdiği yumurtayı alarak taşın üstüne sürer. Böylece devler korkar.
- h. Merdane Coz'dan korkan devler onu misafir ederler. Ancak günün birinde onu yakarak öldürme kararı alırlar.
- i. Merdane Coz, devlerin kendisini yakacağını duyar ve yatağının içine ağaç parçasını yatırarak yanmaktan kurtulur.
- j. Merdane Coz'dan daha çok korkan devler, onu süngülemeye karar verir. Merdane Coz yine yatağına odun yatırarak devlerden kurtulur.
- k. Devler, Merdane Coz'u evine götürmesi için altın dolu çuvalla Kara Dev'i görevlendirirler.
- l. Kara Dev, Merdane Coz'un evine gelir. Altınları bırakır. Bu sırada Merdane Coz, altınlarla çam kozalarının yerini değiştirir.
- m. Altın dolu çuvaldan koza çıkınca Kara Dev, Merdane Coz'dan korkup kaçar.
- n. Kara Dev, ormana döndüğünde tüm devlerin gittiğini görür. Köylüler ise rahata erer.

MASAL 52

1. Sihirli Mühür

2. EB:58, AaTh: 560, 653A

3. Mehmet Göde (20, Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir adamın biri kedi biri köpek iki arkadaşı vardır. Bir gün yolda giderlerken adamın birinin bir yılanı öldürmeye çalıştığını görüp yılanı kurtarırlar.
- b. Yılan kendisinin yılanlar padişahının oğlu olduğunu söyleyerek “Babamın ağzının içinde bir mühür var. Onu babamdan dileyin” der.
- c. Adam, yılanlar padişahının yanına gider. Ondan, yalayınca içinden her dileği yerine getiren Arap’ın çıktığı mührünü diler.
- d. Adam, mührü alıp yola koyulur. Yolda fakir bir kocakarının evine varırlar. Kadın onları misafir edince onun ambarını yiyeceklerle doldurup evini güzelleştirir.
- e. Adam, padişahın kızına âşık olur. Kocakarından kızı kendisine istemesini söyler. Kocakarı padişaha dönür gider. Padişah, kadından üç istekte bulunur.
 - a. İki takım incili mercanlı elbise
 - b. Sarayının karşısına bir saray
 - c. İki sarayın arasına altından bir köprü
- f. Adam mührünü yalayarak üç isteği de yerine getirir. Padişahın kızıyla evlenirler.
- g. Hanımı bir gün eşinden mührünü ister. Evin hizmetçisi bir cadı karıyla anlaşarak bu mührü ele geçirir. Hizmetçi, adamı hapse attırır.
- h. Adamın kedisi ile köpeği mührü hizmetçiden çalarlar.
- i. Kedi ile köpek bir nehirden geçerken suda yüzen köpek mühre bakmak ister. Kedi ile tartışırlar. Bu sırada mühür suya düşer.
- j. Kedi ile köpek bir balıkçı dükkânına gidip balıkların karınlarına bakarlar. Mühür bir balığın karnında çıkar.
- k. Mühürü tekrar arkadaşlarına verirler. Adam köprüyü tekrar kurar. Eşini geri alır. Hizmetçiyi ise cezalandırır.

MASAL 53

1. Yarımca Deyyüs

2. EB: 152 III, 157 III, AaTh: 311, 653A

3. Fatma Cılbır (63, Yapraklı)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın birinin üç kızı ile üç oğlu vardır. Adam çocuklarına “Ben ölünce eve ilk gelene büyük kızımı, ikinci gelene ortanca kızımı, üçüncü gelene ise küçük kızımı verin” diye vasiyet eder ve ardından ölür.
- b. Eve ilk önce bir Dev gelir. Ağabeyleri onu öldürmek ister. Ancak küçük kardeşleri, babasının vasiyetini hatırlatarak en büyük ablasını Dev’e verir.
- c. Ardından Ezahra adında bir yılan gelir. Küçük kardeş aynı şekilde ortanca ablasını da ona verir.
- d. Son olarak bir kartal gelir ve küçük kız kardeşini ister. Onu da kartala verirler.
- e. Ağabeyleri en küçük erkek kardeşlerini de evlendirirler. Ancak o devirde kırk gün dolmadan bir gelin evden çıkamaz. Çıkarsa Yarımca Deyyüs gelini kaçıtır.
- f. Gelin, 39. gün evden dışarı çıkar. Yarımca Deyyüs gelini alıp gider.
- g. Adam; eline demir değnek alır, ayağına demir çarık giyip yola koyulur.
- h. İlk önce büyük ablasının evine giderek Dev’e karısını sorar ama cevap alamaz.
- i. Oradan çıkıp ortanca ablasının evine gider. Ezahra da karısına ne olduğunu bilmediğini söyler.
- j. En küçük kardeşinin evine gider. Kartal eve gelir. Ona Yarımca Deyyüs’ün bir gelin kaçırdığını söyler.
- k. Kahraman, Yarımca Deyyüs’ün yerini sorunca Kartal ona denizin ortasında olduğunu söyleyerek “Akşamdan bana kırk lokma et, kırk lokma su koy, beraber gidelim” diye teklifte bulunur.
- l. Kartal, kahramana bir yüzük verir. “Adanın kıyısına çıkınca yüzüğü yala üç tane at ‘Emret’ diyerek çıkar. En küçüğüne bin” diye de tembihler.
- m. Kahraman denizin kıyısına varır. Heyecandan büyük ata biner. Yarımca Deyyüs onu öldürür.
- n. Kartal kahramanın yanına vararak ona can suyu verir ve iyileştirir.
- o. Kahraman tekrar adaya çıkar. Eşini kurtararak en küçük ata biner. Yarımca Deyyüs’tan kurtulurlar.

MASAL 54

1. Keloğlan ve Altın Bülbül

2. EB:160, 288 IV, AaTh: 328

3. Ayşe Nine'den derleyen Durali Karahisar (Yonca Köyü)

4. Olay Örgüsü

- a. Padişah camdan bir cami yaptırır. Bir gün cuma çıkışı bir ihtiyar, padişaha eğer Kafdağı'ndaki altın bülbülü de getirirsen camiin tamamlanır, der.
- b. Padişahın çocukları altın bülbülü bulmak için yola çıkarlar. Bir süre sonra yol ilerde üçe ayrılır. Birinci yoldan büyük oğlan, ikinci yoldan ortanca oğlan, üçüncü bataklık yoldan ise küçük oğlan gider.
- c. Küçük oğlan yolda aksakallı bir ihtiyarla karşılaşır. İhtiyar onu yolundan döndürmek ister. Oğlan dönmek istemez. Böylece ıssız bir çöle düşer.
- d. Kahraman yedi canlı bir devin sarayına gelir. Devi öldürerek saraydaki peri kızı ile tanışır.
- e. Kızı alarak yoluna devam ederken sekiz canlı devin sarayına varırlar. Kahraman onu da öldürerek o saraydaki peri kızını yanına alır.
- f. Kızlar nereye gittiklerini sorarlar. Kahraman "Altın Bülbül"ü almaya gittiğini söyler.
- g. Peri kızları, dokuz canlı devi nasıl öldüreceğini kahramana söylerler.
- h. Dokuz canlı devin evinde 99 oda vardır. Kahraman, bir kedi sayesinde "Altın Bülbül"ü bulur.
- i. Kahraman, saraydan getirdiği eşyaları aksakallının yanına bırakır ve kardeşlerini aramaya gider.
- j. Şehrin birinde kardeşlerini bulur ve onlara birer at alarak aksakallının yanına gelirler.
- k. Ağabeyleri kahramanın marifetlerini kıskanarak onu suya atarlar. Altın Bülbül'ü de babalarına götürürler. Altın Bülbül bir kere bile ötmaz.
- l. Suya atılan kahraman ölmez. Keloğlan kılığında bir kasabaya gelerek bir hancıya çırak durur.
- m. Bir gün hancı hasta olur. İhtiyar aksakallı "Camiden bir yudum su getirirsen, iyileşir" diyerek Keloğlan'a akıl verir. Keloğlan camiye gidince Altın Bülbül ötmeye başlar.

- n. Padişah bülbülün tme sebebini merak edince Keloğlan kendisini tanıtır.
- o. Padişah, bülbülü en küçük oğlunun getirdiğini anlar. Diğer oğullarını saraydan kovar.

MASAL 55

1. Rasgele

2. EB-, AaTh: -

3. Hüseyin Yaylacı (72, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Çocuğun biri İstanbul'a çalışmaya gitmek için bir kervana karışır. Kervanda ona "14-15 yaşındasın nasıl İstanbul'da çalışacaksın?" diye sorarlar. Çocukta "Anneme yardım etmem gerekiyor" der.
- b. Adamın biri çocuğa "Ne olursa olsun, dövseler de sövseler de Rasgele de" diye tembihler.
- c. Çocuk İstanbul'da bir kahveye girer. Akşama kadar oturur. Kahveciye evinin olmadığını ve iş aradığını söyler. Kahveci de ona burada kal, bana kahvede yardım et, der.
- d. Çocuk 22 yaşına gelir. Her şeye rasgele dediği için adı Rasgele kalır.
- e. Adamın biri zengin olan karısıyla tartışınca üçten dokuza şart eder. Pişman olunca müftüye sorarlar. Müftü: "Şart edince nikâhınız kalmaz, başka biriyle nikâhlanıp sana geri gelmesi gerekir" der.
- f. Adam, karısı çok zengin olduğu için onu herkesle evlendirmek istemez. En sonunda ona Rasgele'yi söyleyerek eğer karımı bu adama verirsen sürekli rasgele der, karın da sıkılır onu bırakır, derler.
- g. Adam, zengin karısını Rasgele ile evlendirir.
- h. Kadın güveye girdikleri gün Rasgele'ye "Benim her şeyim var daha ne kadar rasgelsin deyince adamın dili çözülür."
- i. Sabah olduğunda kadının eski kocası evi basar. Rasgele adamı döver. Adam da kadıya giderek şikâyetçi olur.
- j. Hâkim eski kocayı suçlu bulur. Rasgele ile eşi mutlu yaşarlar.

MASAL 56

1. Hiç Yok

2. EB: 328, AaTh: 1696

3. İsmail Özcan (80, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Bir adam yolda arkadaşıyla giderken susuz bir gölde cansuz bir ördek görürler.
- b. İki arkadaş susuz göldeki cansız ördeğe hiç yok kurşunla ateş ederler.
- c. Cansız ördeği, altı olmayan kazanda olmayan ateşle pişirirler.
- d. İki arkadaş daha sonra susayarak bir çeşmenin başına giderler.
- e. İhtiyarın gözyaşı gibi akan sudan içerler.

MASAL 57**1. Kuyruk Acısı****2. EB:-, AaTh: 285****3. Şefika Tekin (76, Doğanbey)****4. Olay Örgüsü**

- a. Bir gün adamın biri duvarın üstündeki yılanı maşrapasından süt verir. Yılan maşrapaya bir altın bırakır.
- b. Adam yılanı her gün süt verip bir altın alarak zengin olur. Bir gün adamın parası birikince Hicaz'a gitmek ister. Oğlundan yılanı her gün beslemesini ister ve o bir altın almasını tembihler.
- c. Çocuk birkaç gün sonra bu durumdan sıkılır. Yılanın karnındaki tüm altını almak ister. Yılanı vurunca kuyruğunu koparır.
- d. Babası eve döndüğünde oğlunun hasta olduğunu görür. Yılanı besleyip beslemediğini sorar.
- e. Oğlu da ben hastalandım pek gidemedim deyince yılanın yanına gider. Yılan da adama "Kuyruk acısı benden, evlat acısı da senden çıkmasın." diye söylenir.

METİN 58

1. Öyle Olmasaydı Böyle Olmazdı

2. EB:-, AaTh: -

3. Hüseyin Yaylacı (72, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Adamın biri yolun kenarında bez dokurken kendi kendine “Öyle olmayaydı böyle olmazdı, öyle olunca böyle oldu” diye söylenir. Oradan sürekli geçen bir işçi bunu merak edip neden böyle söylediğini sorar.
- b. Adam başından geçenleri anlatır. İki katlı evinin bir katına kiracı alır. Kiracı ile adamın üçer çocuğu vardır.
- c. Adam bir gün karısı ile kiracının ilişkisi olduğunu anlar.
- d. Üç çocuğa nasıl tek bakarım diye düşünür ve adamın karısına olanları anlatır.
- e. Adam kiracının karısına “Onlar beraber gitsin biz de sizinle evlenelim” der.
- f. Kadın önce kocasının onu aldattığına inanmaz. Fakat kiracının kocası ile adamın karısı kaçır. Adam da kiracının karısı evlenir.
- g. Araya özlük ve üveylik girince evde huzur kalmaz. Adam da bu yüzden “Öyle olmasaydı böyle olmazdı öyle olunca böyle oldu, böyle olunca da öyle oldu” diye düşünüp durduğunu aktarır.

METİN 59

1. Sofra Başında Cinayet
2. EB:-, AaTh: -
3. Şükrü Akkoca (55, Şabanözü)
4. Olay Örgüsü
 - a. Çeşitli meyve, sebze ve eşyalar kişileştirilerek yemek yapımı bir cinayet ortamı şeklinde tasvir edilir.

METİN 60**1. Ağaç Dikmenin Faydaları****2. EB: 364 2, AaTh: 1542 I, 1642****3. İsmail Özcan (80, Eldivan)****4. Olay Örgüsü**

- a. Yaşlı bir adam bahçesine ağaç diker. Padişah ve veziri tebdil-i kıyafet gezerken yaşlı adamı görür. Padişah “Amca bu ağaçları dikiyorsun ama meyvesini yiyebilecek misin?” diye sorar.
- b. Yaşlı adam “Dedem dikti, babam dikti ben yedim. Ben dikeyim oğullarım, kızlarım yer” diye cevaplar.
- c. Cevap padişahın hoşuna gidince adama bir kese altın verir. Adam da “Gördün mü padişahım herkesin ağacı bir senede meyve verir ben diker dikmez aldım” deyince bu söz de padişahın hoşuna gider bir kese daha altın verir.
- d. İkinci keseyi alan adam bu sefer “Gördün mü padişahım herkesin ağacı senede bir kere meyve verir, benimki iki kere verdi” der.
- e. Padişah hemen vezirine dönerek “Buradan gidelim bu adam hazineyi bitirir” der.

METİN 61

1. Miktağ

2. EB:-, AaTh: -

3. Yaşar Şahin (97, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Medine'nin bir köyünde iki kardeş yaşar. Esved'in bir kızı olur ve şehre gider.
- b. Köyde yaşayan kardeşin ise bir oğlu olur. Adını Miktağ koyarlar.
- c. Esved kızını çok yiğit yetiştirir. Kıza dünürler gelmeye başlar. Kız "Kim beni attan düşürürse onunla evlenirim" diye haber salar.
- d. Miktağ bunu duyar komşusunun atını ve kılıcını alıp şehre iner. Miyasen'i attan düşürmeyi başarır. Fakat babası kızıyla evlenebilmesi için Miktağ'dan yüz deve ister.
- e. Miyasen ile Miktağ yüz deveyi bulmak için yola çıkarlar.
- f. Yolda Mekke'den Medine'ye giden Hz. Ali ve Hz. Hamza'ya denk gelirler. Miktağ yollarını kesip develeri ister. Hz. Ali onu attan düşürünce başından geçenleri anlatarak aman diler. Hz. Ali'de "Nuşirevan'a git o sana yardım eder. Dara düşünce de şu duayı oku, ben gelirim" diyerek gider.
- g. Miktağ, Nuşirevan'ı bulup başından geçenleri anlatır. Nuşirevan'a: "Sen yüz tane pehlivan seç eğer ben yenersen yüz deve ver, yenilirim kanım helal olsun." der.
- h. Miktağ merhamet ederek "Pehlivanlarına yazık olmasın kılıcımı kırmızı boya ile boyayalım. Kime denk gelirse sayalım" der. Miktağ hepsini yener. Yüz deveyi alarak döner.
- i. Babası Miyasen'i zorla başkasıyla evlendirmeye çalışır.
- j. Miktağ yolda bir düğün alayı görür. Miyasen'in düğünü olduğunu görünce onu kurtarır.
- k. Oradakiler "Biz seni öldün sandık, tamam size düğün yapalım" diyerek Miktağ'a gizlice içki içirirler ve onu ağaca bağlarlar.
- l. Miktağ'ın aklına Hz. Ali'nin darda olduğunda oku dediği dua gelir. Duayı okur okumaz Hz. Ali gelir ve onları kurtarır.
- m. Miktağ ile Miyasen evlenirler. Miktağ kalan ömründe Hz. Ali için savaşlarda bulunur.

METİN 62

1. Keçeci

2. EB:-, AaTh: -

3. Yaşar Şahin (97, Eldivan)

4. Olay Örgüsü

- a. Köyün birinde Keçecilik yapan iki kardeş, fakir oldukları için şehre gitmeye karar verirler.
- b. Ankara'dan Çankırı'ya vararak üç gün boyunca bir misafirhanede kalırlar. Dördüncü gün onlardan artık gitmeleri istenir. Kardeşler, orada kalmak için ısrar eder.
- c. Buldukları yerde kalmaları için ezan okunur okunmaz camide olma şartı koşarlar. Bir gün bile geç kalırsanız üç gün soru sorarlar, üçüncü gün asılırsanız diye belirtirler. Kardeşler, bu şartı kabul eder.
- d. Küçük kardeşin yakışıklılığını Kadı'nın güzel kızı duyar. Küçük kardeşin, dükkânına gelir.
- e. Küçük kardeş, kızı görünce namazı kaçıırır.
- f. Küçük kardeşi camiye gitmediği için zindana atarlar. Kız da bu duruma çok üzülür. Ona "Üç gün boyunca isteğini soracaklar, Kadı'nın kızını istiyorum dersin" diye haber yollar.
- g. Kahraman mahkemede Kadı'nın kızını istiyorum deyince zindana kızı gönderirler.
- h. Kız, ikinci gün "Kaçmak için Kadı'nın atını iste" deyince kahraman atı ister. Onu da getirirler.
- i. Üçüncü gün kahraman jandarmalara: "Gitmeden evvel keçe tokmağımı alayım en azından kim olduğum belli olsun, der.
- j. Kadın'nın Kızı kahramana "Mahkemeye girerken tokmağı kapıya sertçe vur, sonra beş tokmak kadıya, beş tokmak savcıya, beş tokmak da kapıcıya vurmak isterim diye dilek dile" der. Kahraman mahkemeye gelince kızın dediklerini yapar ve dileğini diler.
- k. Savcı ve Kadı birbirlerine bakarak korkarlar. Savcı, "Sanki ben onu camide gördüm gibiydi" der. Kapıcı "Ben gördüm en öndeydi. Şahitlik ederim" der. Çocuk beraat eder. Kadı'nın kızını da atını da alır.

METİN 63

1. Hikâye-i Kesikbaş

2. EB:-, AaTh: -

3. Mustafa Kurt (88, Merkez)

4. Olay Örgüsü

- a. Kesikbaş, Hz. Ali'nin yanına gelerek kolu ve gövdesini devin yediğini, oğlu ile karısını da kaçırdığını anlatıp medet umar.
- b. Hz. Ali, Kesikbaş'ın karısına ulaşmak için beş yüz kulaç kemendi kuyudan aşağı sarkıtır.
- c. Hz. Ali yedi gün yedi gece kuyudan inerek sonunda bir demir kapı görür. Duaları ile kapıyı açar.
- d. Kuyu da bir adamla karşılaşır. Adam devin günde yüz kişiyi yediğini söyler.
- e. Hz. Ali, dev ile karşılaşır ve devin boğazını keser. Orada bulunan beş yüz Müslümanı ve Kesikbaş'ın karısını kurtarır.
- f. Kuyudan çıkmak için Hz. Ali dua okur, kuyunun başına gelirler. Kesikbaş hanımına kavuşur.
- g. Hz. Ali, Düldül'üne binerek gider.

METİN 64

1. İki Kardeş
2. EB:-, AaTh: -
3. Mustafa Kurt (88, Merkez)
4. Olay Örgüsü
 - a. İki kardeş ateşe taparlar.
 - b. Ateşin ellerini yaktığını fark eden küçük kardeş “Ben buna tapmam” der. Büyük kardeş ise ateşe tapmaya devam eder.
 - c. Küçük kardeş hanımıyla beraber yeni bir din aramak için yola çıkar. Çankırı'nın Yapraklı kazası gibi bir kazaya gelip yerleşirler.
 - d. Adam bir gün iş ararken bir camiye denk gelir. Camide namaz kılar. Eli boş gitmemek için cebine toprak alıp eve götürür.
 - e. Adam sürekli iş arar ve bulamaz. İş bulamadıkça camiye gidip dua eder.
 - f. Bir gün, bir kadın evlerine gelip adamın karısına “Eşiniz üç gündür ağanın yanında çalışıyor bu da yevmiyesi” diyerek üç altın verir. Kadın hemen altını alıp bakkala gider.
 - g. Adam eve döndüğünde bir şenlikle karşılaşılır. Eşine ne olduğunu sorduğunda “Sen ağanın yanında çalışmışsın, o da altın gönderdi” deyince adam durumu anlar.
 - h. Adam, eve getirdiği toprağın ise un olduğunu görür. Adam müslümanlığa devam ederek yaşamını sürdürür.

5.3. ÇANKIRI MASALLARININ MOTİF YAPISI

Masallar üzerine hazırlanan tip ve tasnif çalışmalarının yanında masaldaki en küçük anlatı birimini tespit etmek amacıyla motif çalışmaları yapılmaktadır. Motif kelimesi Türkçe Sözlük'te (2005: 1409) şöyle tanımlanır:

“1. Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri: Halı motifi. 2. Bir eserde sık sık tekrarlanan süsleyici öge. 3. Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birim: Melodi motifi”

Motif araştırmalarına öncülük eden Stith Thompson'dur. Stith Thompson motifi, “Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsuru” şeklinde tanımlar (Arvas, 2012: 55). Sakaoğlu (2012: 75) ise her masal, en az bir motife sahip olur, demektedir. Bir motifli masallar genellikle hayvan masallarıdır.

Sakaoğlu (2012: 100), Thompson'a göre bir masal unsurunun motif olabilmesi için, dikkati çeken ve tabiatüstü bazı vasıfları olması gerekmektedir, der. Thompson bu vasıfları üç ana bölümde toplamaktadır:

“a) İlahlar, tabiatüstü hayvanlar, fevkalâde mahlûklar (büyücüler, periler) gibi.

b) Hâdiselerde geri plânda kalan şeyler: Sihirli eşyalar, (uçan halı, sihirli ayna ve kamçı vs.), enterans âdetler, tuhaf inanmalar vs.

c) Tek hâdiseler.”

Thompson'un bahsi geçen ve 1932-36 yıllarında yayınladığı 6 ciltlik ‘Motif Index of Folk Literature’ (Halk Edebiyatının Motif İndeksi) adlı eserinin ilk beş cildinde birçok ulusun masallarında yer alan motifler, 23 ana başlık altında toplanmaktadır. 6. ciltte ise konuların alfabetik indeksi bulunur. Bu çalışmada Thompson'un (1955/I: 29- 35) motif indeksi, Arvas'ın (2012: 58- 59) çevirisi dâhilinde ele alınmış olup motif başlıkları şunlardır:

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Tabu
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Harikuladelikler
- G. Devler
- H. İmtihanlar
- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatmalar
- L. Talihin Ters Dönmesi
- M. Geleceğin Tayini
- N. Şans ve Kader
- P. Toplum
- O. Mükâfatlar ve Cezalar

R. Esirler ve Kaçaklar
 S. Anormal Zulümler
 T. Cinsiyet
 U. Hayatın Tabiatı
 V. Din
 W. Karakter Özellikleri
 X. Mizah
 Z. Çeşitli Motif Grupları

Arvas (2012: 60), motifin en önemli işlevinin ve özelliğinin onun epitetler gibi bir kapsülün içine sıkıştırılmış epizot veya kalıplar oluşturması ve böylece anlatıların temel temasını hatırlatmasıdır, demektedir. Böylelikle anlatıcı, metni ezberlemek yerine belirli kalıpları aklında tutmaktadır. Arvas (2012: 358), özellikle bin yıldır Anadolu’da yaşayan ve Müslüman olan Türklerin sözlü geleneklerinde birçok farklı motif olduğundan dolayı Türk dünyası motif indeksinin eksikliğini hissedildiğini de dile getirmektedir.

Sakaoğlu (2012: 76), masalarda masalın başı ile sonu arasında bağ kuran, dinleyicileri masalın daha sonraki bölümlerine hazırlayan “İleriye Hazırlık Motifleri”nden bahseder. Örnek olarak Çankırı’da da derlenen *Muradına Nail Olmayan Dilber* isimli masalı veren Sakaoğlu (2012: 76), masalın başında periler tarafından güldüğü zaman yanaklarında güller açacak, ağladığı zaman gözlerinden mercanlar dökülecek, yürüdüğü zaman bastığı yerlerde çimenler bitecek, yıkandığı su altın olacak, pazubendi çıkarıldığı zaman ölü gibi baygın olacak kıza verilen bu meziyetlerin masalın gelişme bölümlerinde kızın evlenmesine vesile olan unsurlar olarak tekrar ortaya çıkacağını belirtir.

Kısacası motif; masalarda yer alan kişi, karakter, durum, yer, mekân, olay, olgu gibi unsurları en küçük anlamlı birim haline getirerek masal metninin tanımlanmasında ve karşılaştırılmasında rol oynayan kalıpsal unsurlardır. Ayrıca motifler, edebiyat içinde sadece masal türünde bulunmaz. Motif indeksi incelendiğinde onun bütün edebiyat ürünlerinin hem yapısal hem de içerik yönünden parçalanmış temlerini bir araya getirdiği görülür. Tolkien tarafından yazılan *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesinde yer alan birçok olağanüstü veya insanî unsur, Thompson’un motif indeksinde de yer almaktadır. Bu da esasen kültürel birikimin ve toplumsal hafızanın aynı motiflerden yola çıkarak yazılı veya sözlü farklı farklı ürünlerde tekrar ortaya çıktığını; bu nedenle de motiflerin hem evrensel hem de yerel özellikler gösterdiğini ortaya koymaktadır.

5.3.1. Çankırı Masallarında Tespit Edilen Motifler

Çankırı masallarının motif yapısını belirlerken bulanabilinen her motif belirtilmeye çalışılmıştır. Parantez içindeki sayılar, motifin yer aldığı metin numarasını göstermektedir. Kimi motifler, Abdulsalam Arvas'ın (2012: 61-332) çalışmasından alınmış, bunlar motifin yanında parantez içinde belirtilmiştir. Ayrıca, Arvas (2012: 61-332) ve Alptekin (2002: 113- 195) Türk motiflerini motif başında (T) simgesiyle belirtmektedirler. Bu çalışmada da bu sistem devam ettirilmektedir. Öte yandan kimi motiflere aynı başlık altında çok fazla tekrar ettiği gerekçesiyle yer verilmemiştir.

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

(T) A42.3. İnsanın canını alan melek. (Abdulsalam Arvas)

Adam Azrail'e "Benim canımı ne zaman alacaksın?" diye sorar. (48)

A102. 5. Her yerde hazır olan Tanrı

Gelin kocasını affederek "Yarabbim sen üç günlük ömür ver, dördüncü gün bizim ruhumuzu hapseder" diye dua eder. Dördüncü gün ruhları hapsolür (10A).

Hamile kızın sancısı tuttuğu sırada tarafından üç ebe gönderilir (24A).

Adam Tanrı'ya yalvarır. Bütün çakıllar, zümrüt olur (44).

Adam Tanrı'ya Azrail'i kendisine göstermesi için dua eder (48).

B. HAYVANLAR

B11.2.3.1. Yedi başlı ejderha

Demirkıran yedi başlı ejderhanın altı başını keser (36).

B55. Kuş başlı adam

Leylek Memiş, Hacı Laklak isimli kuş başlı bir adamın yanına gelir (28).

B161. Yılanın verdiği akıl

Jandarma şekline giren yılanlar adama yılanlar şahından dilinin altındaki gök boncuğu istemesini söyler (39).

Yılanlar padişahının oğlu adama babasından "Ağzının içindeki mührü dilemesini" söyler (52).

B165. Hayvan dili bilmek

Avcı Ömer, yılanlar padişahının ağzına tükürmesiyle hayvanların dilinden anlar (39).

Aslan Ali kuşların dilinden anlar (45).

B171.2.2.1. Devi öldüren kahraman

Tilki devi kandırır ve yakarak öldürür (7A).

Oğlan bahçesinden elma çalan devi öldürür (11A).

Oğlan bahçesinden elma çalan devi öldürür 11B).

Şık Battal devin altı başını koparır (13A).

Fatmacık ile Yusufçuk devi kandırarak gölde boğar (18A).

Fatmacık ile Yusufçuk devi kandırarak gölde boğar (18B).

Aslan Ali, Kara Dev'i öldürür (45).

Keloğlan yedi başlı devin sarayına gelerek onu öldürür (54).

Keloğlan sekiz başlı devin sarayına gelerek onu öldürür (54).

Hız. Ali, devin boğazını keser (63).

B211.1. Konuşan koç

Koç, koyuna "Sen beni Avcı Ömer mi sandın?" der (39).

B211.2.2. Konuşan ayı

Ayı, bacadan karısını geri göndermelerini ister (23A).

Ayı, merak ederek karısını sorar (23B).

Ayı, karısının evine gelerek onu sorar (23C).

Ayı, bir kızı kaçırmak için onu eve kapatır (23D).

B211.1.3. Konuşan at

At canavardan ayağının altındaki yazıyı okumasını ister (12).

Bey Börek'in atı onun başına kötü şeyler geleceğini haber verir (37).

At, yılanı "İnsanoğluna iyilik mi olur? Sok gitsin" der (38A).

At, yılanı "İnsanoğluna iyilik mi olur? Sok gitsin" der (38B).

Avcı Ömer'in atı hamile olduğunu ve yorulduğunu söyler (39).

B211.1.7. Konuşan köpek

Genç köpek, sürüyü kurtlardan koruyacağını söyler (39).

İhtiyar köpek, sürüye kurtları çağıracağını söyler (39).

Köpek, kediye mührü bakmak istediğini söyler (52).

B211.1.9. Konuşan kedi

Kedi, köpeğe mührü suya düşüreceğini söyler (52).

B211.1.5.1. Konuşan öküz

Yılanın sokmak istediği adam için öküz "Sok gitsin" der (38A).

Yılanın sokmak istediği adam için öküz “Sok gitsin” der (38B).

B211.3. Konuşan kuş

B211.3.9. Konuşan karga

Karga, Zekiye’yi abilerine götüreceğini söyler (30).

Topal karga teyzeden dikenini ister (41A).

Topal karga teyzeden dikenini ister (41B).

Topal karga teyzeden dikenini ister (41C).

B211.2.5. Konuşan tilki

Tilki, Tozlu Bey’e kendisini öldürmemesini söyler (7A).

Tilki, Tozlu Bey’e kendisini affederse ona ağanın kızını vaat eder (7B).

Tilki çiftçiye çuvalın içinde ne olduğunu sorar (20).

Tilki, yılan kutuya sığmayacağını söyler (38A).

Tilki, Cuma namazına giden adamlara kulübede edilen duaların gerçekleştiğini söyler (38B).

B211.4.1. Konuşan karınca

Karıncalar, topal karıncaya yardım ederler (42).

B211.6.1. Konuşan yılan

Yılan kendisini kutudan çıkararak adama kendisini neden rahatsız ettiğini sorar (38A).

Yılan kendisini kutudan çıkararak adama kendisini neden rahatsız ettiğini sorar (38B).

Yılan, adama “Evlat acısı senden kuyruk acısı benden çıkmasın” der (57).

B211.7.3. Konuşan dondom böceği

Dondom böceği “Beni neyle döversin?” diye sorar (22A).

Dondom böceği “Beni neyle döversin?” diye sorar (22B).

B244.1. Yılanlar şahı

Yılan padişahı, Avcı Ömer’i sorgular (39).

Yılan padişahı, adama dileğini sorar (52).

B401. Yardımsever at

Eplim Hıyarkızı atına ben demeden yerinden kalkma, der (31).

Bey Börek’in atı onun başına kötü şeyler geleceğini haber verir (37).

Düldül, çağırınca Hz. Ali’nin yanına gelir (63).

B421. Yardımcı köpek

Genç köpek sürüyü kurtlardan korur (39).

Köpek, arkadaşının çalınan mührünü geri alır (52).

B422. Yardımcı kedi

Kedi, arkadaşının çalınan mührünü gelir alır (52).

B443.1. Yardımcı geyik

Geyik her gece ağacı yalayarak eski haline döndürür (18A).

Geyik her gece ağacı yalayarak eski haline döndürür (18B).

Geyik, Keloğlan'ın faydalı olacak sütünden almasına müsaade eder (43).

Ormanda saklanan bebeği geyikler besler (45).

B450. Yardımsever kuşlar

Devlet kuşu, üç kere gelinin başına konar (10A).

Kuş, Demirkıran'ın yerin yedi kat üstüne çıkmasına yardım eder (11A).

Karakuş, oğlanı yerin yedi kat üstüne çıkarır (11B).

Kuşlar, Tülüce'nin üstüne dökülen pilavları yiyerek onu tertemiz yapar (24A).

Karga, Zekiye'yi abilerine götüreceğini söyler (30).

Devlet kuşu, üç kere adamın başına konar (34A).

Devlet kuşu, üç kere adamın başına konar (34B).

Kuşlar, Aslan Ali'ye Kara Dev'in saraya geldiğini söyler (45).

Kartal, kahramanı sırtında taşır (53).

B457.2. Yardımsever güvercin

Güvercin üç kere Keloğlan'ın başına konar (24A).

Güvercinler, Şah İsmail'e sihirli tüylerinden vererek gözlerini iyi ederler (35).

B552. İnsan kuşlar tarafından taşınır

Kuş, Demirkıran'ın yerin yedi kat üstüne çıkmasına yardım eder (11A).

Karakuş, oğlanı yerin yedi kat üstüne çıkarır (11B).

Kartal, kahramanı sırtında taşır (53).

(T) B595. At sahibini bekler (Abdulselam Arvas)

Bey Börek'in atı, onu hapsoldüğü yerde yedi sene bekler (37).

B872. Devasa kuş

Karakuş çok büyüktür (11B).

Kartal, kahramanı sırtında taşır (53).

C. TABU (YASAK)

C94. Kutsal olana saygısızlık

Çocuğu olmayan kadın, şu keçiler kadar etmedin beni diye Allah'a isyan eder (46).

Miktad, Hz. Ali ve Hz. Hamza'nın yollarını kesip develerini ister (61).

C273. Su içme yasağı

Fatmacık, Yusufcuk'a geyik izinden su içmemesini söyler (18A).

Fatmacık, Yusufcuk'a geyik izinden su içmemesini söyler (18B).

Ablası kardeşine çeşmeden su içmesini yasaklar (19A).

C406. Kardeşinin esirliğini saklama

Ağabeyleri kardeşini suya attıklarını babalarından gizler (54).

C423. Olağanüstülüğü açığa vurma yasağı

Şık Battal, karısından yılan olduğunu kimseye söylememesini ister (13A).

Kellenin karısı onun sırrını açığa vurunca kaybolur (13B).

Yılan Avcı Ömer'e sırrını kimseye söylememesini tembihler (39).

Aslan Ali kuş dili bildiğini arkadaşına söyleyince taş kesilir (45).

Keçi Kız, sırrını kocasından başkasına söyleyemez (46).

C.498. Konuşma yasağı: yasaklanmış bir ifade

Keloğlan'dan çeşitli sözleri söylememesi istenir (3).

“Darıldım” diyen öldürülür (4A).

“Darıldım” diyen öldürülür (4B).

“Darıldım” diyen öldürülür (4C).

C563. Padişahın yasakları

Padişah, oğluna bir sene boyunca onun oğlu olduğunu söylemesini yasaklar (9).

Padişah memleketteki tüm ışıklar söndürülsün diye emir verir (49).

C611 Yasak bölge

İğci Dede kızdan 50. odayı açmamasını ister (21).

C611.1. Yasak kapı

Adam, kızına kimseye kapı açmamasını söyler (10B).

Adam, kızına kimseye kapı açmamasını söyler (10C).

C755. İşi zamanında yapma

Padişah, oğluna bir sene boyunca kimseye onun oğlu olduğunu söylemesini yasaklar (9).

Padişahın oğlu babasına bir sene boyunca tuz yemeyi yasaklar (9).

Kelle, kızıdan kırk gün boyunca kendisini kimseye açıklamamasını ister (13B).

Akkavak Kızı yedi yıl boyunca kimseyle evlenemez (35).

Pir gelmeden çocuğa isim konulmaz (36A).

Pir gelmeden çocuğa isim konulmaz (36B).

Gelin kırk gün dolmadan evden çıkamaz (53).

D SİHİR

D11. Kadının erkeğe dönüşmesi

Kadın çobanla kıyafetleri değiştirerek koyun derisini kafasına geçirir ve Keloğlan olur (10A).

Hizmetkârın elinden kaçan kadın bir çobanla kıyafetlerini değiştirerek Keloğlan olur (10B).

Hizmetkârın elinden kaçan kadın bir çobanla kıyafetlerini değiştirerek Keloğlan olur (10C).

Kız türlü maceradan sonra çoban kıyafetiyle babasının yurduna gelir (19B).

D.114.1.1. İnsanın geyiğe dönüşmesi

Yusufçuk ablasının sözünü dinlemeyerek geyik izinden su içer ve geyik olur (18A).

Yusufçuk ablasının sözünü dinlemeyerek geyik izinden su içer ve geyik olur (18B).

D.114.4. İnsanın keçiye dönüşmesi

Keçi kız kimsenin görmediği zamanlarda insan şeklindedir (46).

D.141. İnsanın köpeğe dönüşmesi

Yusufçuk ablasının sözünü dinlemez, çeşmeden su içerek enik olur (19A).

D150. İnsanın kuşa dönüşmesi

Şık Battal, kuşa dönüşür (13A).

Memiş, mezarın ayakucundan çıkınca leyleğe dönüşür (28).

Eplim Hıyarkızı, ağaçtan itilince kuş olup uçar (31).

D154.4. İnsanın güvercine dönüşmesi

Kelle, güvercin olarak uçar (13B).

D191. İnsanın yılanı dönüşmesi

Şık Battal, insanların yanında yılanı dönüşür (13A).

D452.1.4. Taşın mücevhere dönüşmesi

Pevrül Birdane dua edince bütün taşlar mücevhere dönüşür (44).

D771. Sihirli nesnenin kullanılması ile sihrin bozulması

Annesi kızına çüş deyince bozulacak külden bir eşek yapar (16).

Muradına Eremeyen Dilber'in kolundaki pazubent çıkarılınca ölür (24B).

Sihirli yüzük, yemeğin üstünde gezdirilirse yemeğin içindeki zehri kaybolur (49).

D810. Sihirli nesne hediye edilir.

Annesi kızına külden bir eşek yapar (16).

Dev, yiğit adama sihirli bir gürz hediye eder (23D).

Periler Mehmet Ağa'nın evini yeniler (27).

Leylekler, Memiş'e tekrar insan olmasını sağlayacak suyu verirler (28).

Pir, Seyfü'l Mülük'e Sultan Süleyman'ın yüzüğünü hediye eder (36A).

Pir, Seyfü'l Mülük'e Sultan Süleyman'ın yüzüğünü hediye eder (36B).

Yılanlar şahı, Avcı Ömer'e dilinin altındaki gök boncuğu verir (39).

Dünya güzeli çocuklara sihirli bir yüzük verir (49).

Yılanlar şahı adama sihirli bir mühür verir (52).

Kahraman, kendisini misafir eden yaşlı kadının ambarını yiyeceklerle doldurur (52).

Kahramanın eniştesi olan kartal, ona sihirli bir yüzük verir (53).

D835. Sihirli objeyi geri alana kadar çocuk ağlar.

Çocuk annesinin pazubendini alana kadar ağlar (24B).

D925. Sihirli çeşme

Yusufçuk ablasının sözünü dinlemez, çeşmeden su içerek enik olur (19A).

D930. Sihirli yerin özellikleri

Eğilen kavak, su kıyısında bulunur (10C).

Demirkıran yerin kat altına iner (11A).

Eğilen kavak, su kıyısında bulunur (18A).

Eğilen kavak, su kıyısında bulunur (18B).

Eğilen kavak, su kıyısında bulunur (19A).

Eğilen kavak, su kıyısında bulunur (19B).

Yiğit adam, Kafdağı'ndaki ambara gider (24A).

Eğilen kavak, su kıyısında bulunur (31).

İfritler bir adada yaşar (36B).

Kara dev, kara mağarada yaşar (45).

Keloğlan, Kafdağı'na Altın Bülbül'ü bulmaya gider (54).

D935. Sihirli bölge

Demirkıran yerin kat altına iner (11A).

Yiğit adam, Kafdağı'ndaki ambara gider (24A).

Bedrü'l Cemal melekler diyarındadır (36A).

İfritler bir adada yaşar (36B).

Kara dev, kara mağarada yaşar (45).

Keloğlan, Kafdağı'na Altın Bülbül'ü bulmaya gider (54).

D950. Sihirli ağaç

Kavak, eğil denilince eğilir (10C).

Kız ağaçta oturur (16).

Kavak, eğil denilince eğilir (18A).

Kavak, eğil denilince eğilir (18B).

Kavak, eğil denilince eğilir (31).

D981.1. Sihirli elma

Kahramanın bahçesinde bulunan ağaç yılda bir elma verir (11B).

Pir, padişah ve vezire çocukları olsun diye bir elma verir (36A).

Pir, padişah ve vezire çocukları olsun diye bir elma verir (36B).

Bey Börek zırhlı elmayı vurur (37).

D1001. Sihirli tükürük

Yılan şahı, Avcı Ömer'in dilinin altına tükürür (39).

D1021. Sihirli tüy

Güzel kız, oğlana saçından iki tel verir (11B).

Güvercinler, Şah İsmail'e görmesini sağlayacak tüy verirler (35).

Bey Börek'in atı, ona ne zaman yakarsa yanına geleceği iki tel tüy verir (37).

D1072. Sihirli tarak

Fatmacık, devin yoluna tarak atar. Taraklar çalı olur (18A).

Fatmacık, devin yoluna tarak atar. Taraklar çalı olur (18B).

D1076. Sihirli yüzük

Pir, Seyfü'l Mülük'e Sultan Süleyman'ın yüzüğünü bırakır (36A).

Pir, Seyfü'l Mülük'e Sultan Süleyman'ın yüzüğünü bırakır (36B).

Dünya Güzeli, çocuklara sihirli bir yüzük verir (49).

Kartal, kahramana içinden üç tane at çıkan bir yüzük verir (53).

D1080. Sihirli silahlar

Yiğit adam devin verdiği gürze binerek köyüne gelir (23D).

(T)D1155.1. Sihirli deri

Aslan Ali, uçan deriye binerek Kara Dev'i arar (45).

D1171.6.1. Sihirli maşrapa

Fatmacık, devin yoluna testi atar. Kocaman bir göl oluşur (18A).

Fatmacık, devin yoluna testi atar. Kocaman bir göl oluşur (18B).

D1181. Sihirli iğne

Fatmacık, devin yoluna iğne atar. Yerler hep iğne olur (18A).

Fatmacık, devin yoluna iğne atar. Yerler hep iğne olur (18B).

Kahraman, küllüğe düşünce bir iğne olur (31).

D1195. Sihirli sabun

Fatmacık göle sabun atar. Göl köpük köpük olur (18A).

Fatmacık göle sabun atar. Göl köpük köpük olur (18B).

D1240. Sihirli su ve sağlık

Kartal, kahramana can suyu vererek onu iyileştirir (53).

D1335. Nesne sihirli güç verir.

Sultan Süleyman'ın yüzüğü onu kullanana güç verir (36A).

Sihirli mühür, adamın her dilediğini yerine getirir (52).

D1505. Sihirli nesne körlüğü tedavi eder.

Güvercinler, Şah İsmail'e görmesini sağlayacak tüy verirler (35).

Bey Börek, atının ayağının altından aldığı toprakla anne ve babasının gözlerini iyileştirir (37).

D1641.7.1. Kendi kendine yuvarlanan baş

Kelle, kızın arkasından sürüklenir (13B).

Kesikbaş, kendi kendine yuvarlanarak gider (63).

D1648.1. Ağaç kahramana eğilir

Kavak, eğil deyince eğilir (10C).

Kavak, eğil deyince eğilir (18A).

Kavak, eğil deyince eğilir (18B).

Kavak, eğil deyince eğilir (31).

D1658.2.2. Muhteşem halı

Feride'nin babası kızının çeyizi için saraydan bir halı alır (1).

Padişah, Mehmet Ağa'dan sarayını kapatan bir halı ister (27).

D1658.3.1. Muhteşem eşyalar tavsiye edilir

Keloğlan, padişaha devin zilli yorganını tavsiye eder (6).

Keloğlan, padişaha devin parlak atını tavsiye eder (6).

Pir, caminin tamamlanması için Altın Bülbül'ü tavsiye eder (54).

E. ÖLÜM**E64. Sihirli nesne kullanarak diriltme**

Çocuk, annesinin göğsüne pazubenti koyunca kadın canlanır (24B).

Kartal, kahramana can suyu içererek onu diriltir (53).

E151. Tekrar dirilme

Çocuk, annesinin göğsüne pazubentini koyunca kadın canlanır (24B).

Kartal, kahramana can suyu içererek onu diriltir (53).

E712.4. Kutu içindeki ruh

Ayioğlu Aslan'ın ruhu, Kafdağı'ndaki bir ambarda saklıdır (23D).

İfritin canı denizin altındaki kutudadır (36A).

İfritin canı denizin altındaki kutudadır (36B).

F. HARİKULADELİKLER**F90. Yeraltına seyahat**

Demirkıran yerin yedi kat altına iner (11A).

Kahraman, yanlışlıkla yerin yedi kat altına düşer (11B).

Yılanlar, Avcı Ömer'i yerin altına götürür (39).

F.101. Yeraltından dönüş

Kuş, kahramanı yerin yedi kat üstüne çıkarır (11A).

F101.3. Kartal üzerinde alt dünyadan dönüş

Kartal, kahramanı yerin yedi kat üstüne çıkarır (11B).

F150. Diğer âleme geçiş

Seyfü'l Mülük ifritler âlemine geçer (36A).

Seyfü'l Mülük ifritler âlemine geçer (36B).

F220. Periler ülkesi

Peri padişahı, tavanda oturur (17).

Periler, hamamda kadına yardım eder (24B).

Peri kızı, birdenbire ırmaktan çıkar (31).

Bedrü'l Cemal, periler âleminde yaşar (36A).

Seyfü'l Mülük, periler ülkesine gider (36B).

Dünya Güzeli, bir kuyuda yaşar (49).

Peri kızı, devin sarayında yaşar (54).

F230. Perilerin görünümü

Peri kızı, çok güzeldir (27).

F234.2. İnsan şeklindeki periler

Peri kızları, insan şeklindedir (11A).

Peri kızları, insan şeklindedir (11B).

Duvarдан çıkan periler, ihtiyar kadın görünümündedir (24A).

Hamamdaki periler, ihtiyar adam görünümündedir (24B).

Mehmet Ağa, peri kızıyla evlenir (27).

Peri kızı, insan şeklindedir (54).

F252.1. Perilerin (Cinlerin) padişahı-kralı

Seyf'ül Mülük, ifritlerin padişahının oğlunu öldürür (36A).

Seyf'ül Mülük, ifritlerin padişahının oğlunu öldürür (36B).

Yılanların şahı, Avcı Ömer'i sorgular (39).

F.282. Peri hava yoluyla seyahat eder.

İfritler, uçarak gelirler (36A).

İfritler, uçarak gelirler (36B).

F300. Perilerle evlenme veya irtibat kurma

Kelle, devin oğludur (13A).

Şık Battal, devin kızıyla evlendirilir (13B).

Küflü Kız, peri padişahını iyileştirir (17).

Mehmet Ağa, peri kızıyla evlenir (27).

F305. Peri ve insanın çocuğu

Kelle, devin oğludur (13A).

Şık Battal, devin kızıyla evlendirilir (13B).

F312. Çocuğun doğuma yardım eden periler

Duvarдан çıkan periler, kahramanın doğumuna yardım eder (24A).

Hamamdaki periler, kahramanın doğumuna yardım eder (24B).

Fadime sultan hamile kalır, doğumuna bir pir yardım eder (25).

F312.1.1. Yeni doğan çocuğa iyi dileklerde bulunan periler

Ebeler çocuğa “Güldükçe güller açılsın, ağladıkça altın inci saçılsın. Soğuk su döktükçe gümüş, sıcak su döktükçe altın dökülsün” diye iyi dilekte bulunur (24A).

Periler “Yürüdükçe çayır çimen bitsin, Güldükçe güller açılsın, Ağladıkça inci mercan saçılsın, Su döküldükçe altın olsun” diye dua ederler (24B).

F320. Periler insanları ülkesine götürür.

Bedrü'l Cemal'in sütkardeşi, Seyf'ül Mülük'ü periler ülkesine götürür (36A).

Bedrü'l Cemal'in sütkardeşi, Seyf'ül Mülük'ü periler ülkesine götürür (36B).

F341. Perilerin üç hediyesi

Periler, doğum yapan kadının evini temizler, evini saray yapar, çocuğuna bakar (24A).

Periler, Mehmet Ağa'nın evine pembe atlas, mavi atlas, yeşil atlas döşer (27).

Kartal, kahramana içinden üç atın çıkacağı bir taşı hediye eder (53).

F347. Perilerin nasihati

Periler, bebeğin kolundaki pazubentin çıkmaması gerektiğini belirtir (24B).

F361. Perilerin intikamı

Peri kızının konuşan bebeği, padişaha taş kesil deyince padişah taş kesilir (27).

F529.4. İnsan vücudunda bulunan küçük hayvanlar

Kahramanın görünmesi ona içinde yılan yavrusu olan su içirir (16).

Padişahın kızı yılan yutar (33A).

Kadının karnındaki yılan evlendiği adamları sokar (47A).

Kadının karnındaki yılan evlendiği adamları sokar (47B).

F531.0.4. Kadın devler

Kahraman devin memesini emer (13A).

Şık Battal, dev karısının oğludur (13B).

İki kardeş, dev karısının evine gider (18A).

İki kardeş, dev karısının evine gider (18B).

Yiğit adam, devin memesini emer (23D).

Dev karısı, kahramana kötülük yapar (30).

Nohut Mehmet, dev karısının evine gelir (32).

Çakuş, devin karısını öldürür (40).

F531.1.5.1. Devın memeleri omzundadır.

Kahraman, devin memesini emer (13A).

Şık Battal, karısına devin memesini emmesini söyler (13B).

Yiğit adam, devin memesinden emerek ondan yardım alır (23).

F531.1.6.2.1. Devın devasa dişleri

Devin hizmetçisi, ona dişinin arasını yoklamasını söyler (30).

F531.1.2.2 Birçok başı olan dev

Demirkıran, devin başını keser (11A).

Kahraman, yedi başlı devin altısını keser (11B).

Şık Battal, yedi başlı devin altı başını keser (13A).

Kahraman, yedi başlı devi öldürür (54).

F531.1.2.2.5. Dokuz başlı dev

Kahraman, sekiz başlı devi öldürür (54).

Dokuz canlı devin evinde 99 oda vardır (54).

F531.6.12.6. Devlerin insanlar tarafından öldürülmesi

Tilki, plan yaparak devi yakar (7A).

Demirkıran, devin başını keser (11A).

Kahraman, devi öldürür (11B).

Şık Battal, yedi başlı devin altı başını keser (13A).

Fatmacık ile Yusufçuk devi kandırarak öldürür (18A).

Fatmacık ile Yusufçuk devi kandırarak öldürür (18B).

Aslan Ali, kırk devleri öldürür (45).

Kahraman, sekiz başlı devi öldürür (54).

Kahraman, dokuz başlı devi öldürür (54).

Hız. Ali, devi öldürür (63).

Hız. Ali, kasır devi öldürmüştür (63).

F555.1. Altın saç

Kadın kahraman, altın perçemli iki çocuk doğurur (49).

F565.2. Oldukça güçlü kadınlar

Arapözengi, savaşta herkesi yener (35).

Miyase, savaştığı herkesi yener (61).

F567. Vahşi adam

İğci Baba, kızları kandırarak mağarasında yer (21).

F575.1. Olağanüstü güzellikte kadın

Dağ Güzeli, çok güzel bir kızdır (10B).

Helvacı Güzeli, çok güzeldir (10C).

Demirkıran üç güzel kız çıkarır, sonuncusu en güzelidir (11A).

Kız, doğan ayın on dördü kadar güzeldir (16).

Fatmacık, doğan ayın on dördü gibi güzeldir (18A).

Tülüce, doğan ayın on dördü kadar güzeldir (24A).

Kadın, çok güzel bir kız doğurur (24B).

Gölden çok güzel bir peri kızını çıkar (31).

Yaraları iyileşen kız, güzel bir kıza dönüşür (33A).

Şah İsmail, tam Arapözengi'yi öldürecekken onun doğan ayın on dördü gibi güzel bir kız olduğunu fark eder (35).

Seyf'ül Mülük, güzel bir kız resmine âşık olur (36A).

Seyf'ül Mülük, güzel bir kız resmine âşık olur (36A).

Pir, dünya güzeline ulaşması için çocuğa yardım eder (49).

Küçük kardeş, Kadı'nın kızını görünce namazı unuttur (62).

F575.2. Yakışıklı erkek

Padişahın cellatlara gönderdiği kahraman pek yakışıklıdır (8A).

Padişahın cellatlara gönderdiği kahraman pek yakışıklıdır (8B).

Kelleden çıkan çocuk, çok yakışıklıdır (13A).

Şık Battal, doğan ayın on dördü gibi yakışıklıdır. (13B).

Evin beyi, çok yakışıklıdır (26).

Küçük kardeş, sultanlara layıktır (62).

F601.4.2. Olağanüstü arkadaşı kahramanı ölmekten kurtarır

Tilki, adamı yılanın sokmasından kurtarır (38A).

Tilki, adamı yılanın sokmasından kurtarır (38B).

Aslan Ali, padişahının oğlunun hayatını üç kere kurtarır (45).

Baltabıyık arkadaşına yardım ederek onu yılanın sokmasından kurtarır (47A).

Baltabıyık arkadaşına yardım ederek onu yılanın sokmasından kurtarır (47B).

F610. Olağanüstü güçlü adam

Yiğit adam, Ayıoğlu Aslan'ı öldürür (23D).

Yılan Bey kendisine kötülük yapanları tek başına öldürür (25).

Aslan Ali, yol boyunca padişahın oğlunu sırtında taşır (45).

Baltabıyık, tek başına kırk haramileri öldürür (47A).

Miktad, Nuşirevân'ın yüz adamını yener (61).

Hz. Ali, kasır devi öldürür (63).

F628.2.3. Devleri öldüren güçlü adam

Demirkıran, kuyuya inerek devi öldürür (11A).

Kahraman, annesini kaçıran devi öldürür (11B).

Kahraman, İğci Dede'yi öldürür (21).

Keloğlan karşısına çıkan tüm devleri yener (54).

Hz. Ali, kasır devi öldürür (63)

F679.5. Başarılı avcı

Avcı Ömer, başarılı bir avcıdır (39).

(T) F759.9. Kafdağı (Abdulsalam Arvas)

Yiğit adam, Kafdağı'ndaki ambarı bularak oradaki kuşun kafasını kopartır (23).

Keloğlan Kafdağı'ndaki Altın Bülbül'ü babasına getirir (54).

F711.1. Altın saray

Padişah kahramandan altın bir saray ister (52).

F776. Olağanüstü kapı

Hz. Ali, kuyunun altındaki demir kapıyı dua ederek açar (63).

F813.1. Olağanüstü elma

Pir, padişah ve vezire çocukları olsun diye bir elma verir (36A).

Pir, padişah ve vezire çocukları olsun diye bir elma verir (36B).

(T)F823.5. Demir çarık (Abdulsalam Arvas)

Kahraman, Şık Battal demir çarık giyerek arar (13A).

Kahraman, kelleyi demir çarık giyerek arar (13B).

Zekiye, abilerini aramak giderken ayağına demir çarık giyer (30).

Kahraman, ayağına demir çarık giyer (53).

F825. Olağanüstü yüzük

Kartalın verdiği yüzükten üç at çıkar (53).

(T)F835.3. Demir asa (Abdulselam Arvas)

Kahraman, Şık Battal'ı ararken eline demir asa alır (13A).

Kahraman, kelleyi demir asa ile arar (13B).

Zekiye, abilerini aramak giderken eline demir asa alır (30).

Kahraman, eline demir bir değnek alır (53).

F842. Altın köprü

Padişah, kahramandan iki saray arasına altın bir köprü ister (52).

F836. Olağanüstü yay

Bey Börek'in yayı sadece onun elinde hedefi bulur (37).

F839. Olağanüstü gürz

Devin olağanüstü gürzü uçar (23D).

F959.3. Yararın olağanüstü tedavisi

Kuma Gömülen Gelin, eşinin gözlerini iyi eder (10A).

Kahraman, kendisine iftira atanların hastalığını iyileştirir (10D).

Geyik, ağacı yaladığında ağaç eski haline döner (18A).

Geyik, ağacı yaladığında ağaç eski haline döner (18B).

Şah İsmail'in gözleri, güvercinin verdiği tüylerle iyi olur (35).

Bey Börek'in babası ile annesinin gözleri atının ayağındaki toprakla iyileşir (37).

Padişahın kızı, geyik sütünü içince iyileşir (43).

F1068. Gerçekçi rüya

Ülkenin padişahı, rüyasında kimi görürse onu öldürtür (25).

İhtiyar bir adamın eşi rüyasında kabrinden bir kaynak suyu çıktığını görür (28).

Padişah, kızını rüyasında görünce onu aramaya gider (33B).

Kahramana rüyasında "Gençlikte mi istersin, kocalıkta mı" diye sorulur (34B).

Padişahın karısı rüyasında Aslan Ali'yi iyileştirmenin sırrını öğrenir (45).

G. DEVLER**G11.2. Yamyam devler**

Dev karısı, insanları yiyerek öldürür (18A).

Dev karısı, insanları yiyerek öldürür (18B).

İğci Dede, insan yer (21).

Dev bütün insanları yer, birisini hizmetçi olarak bırakır (30).

Dev karısı, çocukları yer (32).

Dev, günde yüz adam yer (63).

G15. Dev her gün insan yer

Dev, günde yüz adam yer (63).

G100.1. Kocaman dev

Aslan Ali, kara devi öldürür (45).

Merdane Coz, kara devin yanına gider (51).

Hz. Ali, kasır devin kanını akıtır (63).

G112. Devlerin tarlası

Tilki, Tozlu Bey'e devin tarlasını alır (8A).

G130. Devlerin gelenekleri

Dev memesinden emene dokunmaz (13A).

Dev dişi kesmediği için dişini bilemeye gider (18A).

Dev dişi kesmediği için dişini bilemeye gider (18B).

İğci Baba, parmağını yiyeni öldürmez (21).

Dev her insanı yemez, bir tanesini hizmetçi olarak yanında bırakır (30).

G210. Cadının Görünümü

Cadı karı, ihtiyardır (18A).

Cadı karı, ihtiyardır (18B).

G361.1.4. Yedi başlı dev

Demirkıran, devin başını keser (11A).

Kahraman, yedi başlı devin altısını keser (11B).

Şık Battal, yedi başlı devin altı başını keser (13A).

Kahraman, yedi başlı devi öldürür (54).

G400. İnsan güçlü devlerin arasına düşer.

Aslan Ali, kara devi yenerek onu öldürür (45).

Merdane Coz, devlerin yaşadığı yere gider (51).

G440. Devlin kaçırdığı insan

İğci Dede, genç kızları kaçıtır (21).

Kara Dev, kırk devlerin kız kardeşini kaçıtır (45).

G462. Devlin evinde hizmetçi olan insan

Devlin hizmetçisi, Zekiye'ye gitmesini söyler (30).

G551.1. Kız ve erkek kardeşin devden kaışı

Fatmacık ile Yusufçuk, devden kaçarak kurtulur (18A).
Fatmacık ile Yusufçuk, devden kaçarak kurtulur (18B).

H. İMTİHANLAR

H12. Şarkı söyleyerek tanıma

Bey Börek kendini türkü söyleyerek tanıtır (37).

H80. İşaretle tanıma

Gözlenmek istenen koyunun sırtına boya çalınır (8B).

Padişahın karısı, eşini sağ göğsünün üstündeki beninden tanıır (34B).

H94. Yüzükle tanıma

Kahraman, abisini parmağındaki yüzükten tanıır (10B).

Kahraman, abisini parmağındaki yüzükten tanıır (10C).

H218. Dövüşerek yargılama

Arapözengi, dövüşmeden kimseye geçit vermez (35).

Miyase, kendisini kim yenerse onunla evlenmek ister (61).

H412. Namus çetin işlerle test edilir

Gelin, iftira atılmasına rağmen namusunu korur (10A).

İftira atılan kız, her şeye rağmen teslim olmaz (10B).

İftira atılan kız, her şeye rağmen teslim olmaz (10C).

Kahraman, eşinin abisine teslim olmaz (10D).

Kahraman, iftira sonucunda test edilir (16).

Çakuş, tembelliğinden dolayı namusla tehdit edilir (40).

H502. Eğitim testi

Adam dinî bilgisiyle test edilir (48).

H495. Annelik testi

Anne, yılda bir tane veren elmayı kendisi korur (11B).

Anne, yılan olan çocuğuna köyün sığırını emanet eder (13A).

Annesi rüyasını anlatmayan çocuğunu döver (15).

Annesi, kızına külden bir eşek yapar (16).

Annesi, kızına ip eğirmesi için yardım eder (17).

Anne, kaybolan çocuklarını arar (34B).

Anne, keçi olan kızından utanır (46).

Padişah, gelininin çocuk doğurma vaadini yerine getirmesini bekler (49).

H501. Akıllılık testi

Rus padişahı, Türk padişahından ülkenin bütün bilginlerini kendi ülkesine göndermesi ister (15).

Ağa, Çakuş'u sınavarak ondan görevleri yerine getirmesini bekler (40).

Merdane Coz, akli sayesinde devleri yener (51).

H561. Padişahın bilmecelerinin çözümü

Kahraman, kendisine sorulan soruları doğru cevaplar (15).

Bey, kapısına astığı şeyin ne olduğunu bilene kızını verir (50).

H561.4. Padişah ve akıllı genç

Rus Padişahı, akıllı genç tarafından alt edilir (15).

Bey Börek, kırk adamını bir gece yarısı baskısıyla kurtarır (37).

H961. Görevler zekice yerine getirilir

Keloğlan, padişahın isteklerini zekâsıyla yerine getirir (6).

Tilki, Tozlu Bey'i zekâsı sayesinde zengin yapar (7A).

Tilki, zekâsı sayesinde zalim padişahı öldürür (7B).

Tilki, canavarı kandırarak onu çuvalın içine sokar (12).

Nalıncı Mehmet Ağa, padişahın kendisine verdiği görevleri yerine getirir (27).

Tilki, zekâsıyla adamı yılandan kurtarır (38A).

Tilki, zekâsıyla adamı yılandan kurtarır (38B).

Çakuş, beyin verdiği görevleri zekâsıyla yerine getirir (40).

(T) H1129.5.2. Kadınlar odun kesmek için ormana gider

Köyün kadınları, odun kesmek için ormana giderler (23D).

H1097. Kısa sürede gölü kurutma

Pınar Donduran, gölü anında kurutur (15).

H1141. Dağ kadar ekmek yeme

Çorba Savuran, bütün yemekleri anında yer (15).

H1214.2. Kuşların yardımıyla araştırma

Leylek Memiş, kuşların yardımıyla memleketine döner (28).

Karga, kahramanı abilerine götürür (30).

Kuşlar, Aslan Ali'ye kara devin geleceğini bildirir (45).

H1219.9. Öldürmek için araştırma (Abdulsalam Arvas)

Padişah, öldürmek istediği gencin nerede olduğunu sorar (8A).

Padişah, öldürmek istediği gencin nerede olduğunu sorar (8B).

Ağabeyi iftira atılan genç kıza sorular sorar (10B).

Ağabeyi iftira atılan genç kıza sorular sorar (10C).

Kahraman, suyun başını tutan devin nerede olduğunu soruşturur (11B).

Yiğit adam, Ayıoğlu Aslan'ı nasıl öldüreceğini araştırır (23D).

Yılan Bey, eşini ve kızını kaçıranların nerede olduğunu araştırır (25).

Aslan Ali, Kara Dev'in şehrini araştırarak onu bulur (45).

H1233.1. Araştırmada yardımcı olan yaşlı adam

Kocası kaybolan kahraman, bilge adamdan onu nerede bulacağını öğrenir (13B).

Yiğit adam, Ayıoğlu Aslan'ı nasıl öldüreceğini bilge adamdan öğrenir (23D).

İhtiyar adam, padişaha altın bülbülü bulursa camisinin tamamlanacağını söyler (54).

Aksakallı ihtiyar, gencin sırtını sıvazlayarak yola devam etmemesini ister (54).

H1270. Alt dünyada araştırma

Demirkıran yerin üstüne nasıl çıkacağını araştırır (11A).

Kahraman, suyun başını tutan dev'i soruşturur (11B).

Hz. Ali, yedi gün yedi gece yer altına inerek dev'i arar (63).

H1385.4. Kaybolan kocanın araştırılması

Şık Battal'ın karısı onu aramaya koyulur (13A).

Kahraman eşini aramak için yollara düşer (13B).

H. 1531. İp eğirme testi

Ağa, eşinden getirdiği bütün ipleri eğirmesini ister (17).

H1564. Misafirlik testi

Antaz ile Kantaz, misafir olduğu evde ihtiyar teyzeyi rahatsız ederler (4B).

Padişah, tanımadığı damadına misafir olur (33A).

Padişah, tanımadığı damadına misafir olur (33B).

Merdane Coz, devlere misafir olur ve onları rahatsız eder (51).

Yaşlı kadın, kahramanı evinde misafir ederek onun karnını doyurur (52).

(T) H1564.1. Karşılıksız misafir etme

İki kardeş, üç gün boyunca karşılıksız misafir edilir, dördüncü gün gitmeleri istenir (61).

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J130. Hayvandan alınan bilgi

Kuş yavruları, annelerine kendilerini kurtaran adamın masum olduğunu söyler (11A).

Tilki, adama canavar karşısında ne yapması gerektiğini anlatır (12).

Zekiye, abilerinin yerini kargadan öğrenir (30).

Kuşlar, Aslan Ali'ye Kara Dev'in geldiğini haber verir (45).

Kartal, kahramana Yarımca Deyyüs ile ilgili bilgiler verir (53).

J155. Kadınların verdiği bilgi

Kadın kocasına çeyizi nereden bulacağını söyler (2).

Kahraman, kendisine yapılan kötülükleri ailesine anlatır (10A).

Padişahın kızı, delikanlıya bilgiler verir (15).

Annesi kızına abilerini nasıl bulacağını söyler (16).

Annesi kızına Ağa ile evlenmesi için akıl verir (17).

Yarım gelin, çocuklara devden kurtulması için sihirli nesnelere vererek bunları nasıl kullanacağını öğretir (18A).

Yarım gelin, çocuklara devden kurtulması için sihirli nesnelere vererek bunları nasıl kullanacağını öğretir (18B).

Kız, yiğit adama kocasını öldürmesi için gerekli bilgileri sağlar (23D).

Tülüce, süpürgeciye padişahın sarayına gidince ne yapmasını gerektiğini anlatır (24A).

Peri kızı, Nalıncı Mehmet Ağa'ya padişahın istekleri karşısında ne yapması gerektiğini söyler (27).

Kadın kocasına sıkıntıyı gençliğinde istemesini söyler (34B).

Arapözengi, Şah İsmail'e Gülizar ile ilgili bilgiler verir (35).

Kız, Seyf'ül Mülük'e devî nasıl öldüreceğini söyler (36A).

Kız, Seyf'ül Mülük'e devî nasıl öldüreceğini söyler (36B).

Beyin kızı, Bey Börek'i kurtarır (37).

Kadın kocasına, onu Azrail'den kurtaracak bilgiyi verir (48).

Altın Perçemli Kız, kardeşine dünya güzeli nerede bulacağını söyler (49).

Genç kız, padişahın oğluna kendisiyle evlenmek için gerekli bilgiyi verir (50).

Kız, Keloğlan'a dokuz canlı devî nasıl öldüreceğini söyler (54).

Kadı'nın kızı, keçeciye kurtulması için gerekli bilgileri söyler (62).

J1111. Akıllı kız

Padişahın kızı, delikanlıya bilgiler verir (15).

Peri kızı, Nalıncı Mehmet Ağa'ya ne yapması gerektiğini söyler (27).

Kız, Seyf'ül Mülük'e devî nasıl öldüreceğini söyler (36A).

Kadın kocasına, onu Azrail'den kurtaracak bilgiyi sağlar (48).

Genç kız, padişahın oğluna kendisiyle evlenmek için gerekli bilgiyi verir (50).

Kadı'nın kızı, keçeciye kurtulması için gerekli bilgileri söyler (62).

J1117. Hilekâr hayvan

Tilki, bir hileyle devi öldürür (7A).

Tilki, bir hileyle padişahı öldürür (7B).

Tilki, hile yaparak canavarın öldürülmesini sağlar (12).

Tilki, yılanı bir hileyle kutusuna geri gönderir (38A).

Tilki, yılanı bir hileyle kutusuna geri gönderir (38B).

Topal karga, emanet bıraktığı eşyaları zamanı geçince geri ister (41A).

Topal karga, emanet bıraktığı eşyaları zamanı geçince geri ister (41B).

Topal karga, emanet bıraktığı eşyaları zamanı geçince geri ister (41C).

J1122. En genç nesil daha zekidir

Demirkıran kardeşlerin en bilgilisi ve cesurudur (11A).

Saklanan kız kardeşlerini, en küçük abisi yakalar (16).

En küçük kız, İğci Dede'yi kandırmayı başarır (21).

Nohut Mehmet, en küçük ama en akıllı olandır (32).

J152. Bilgeden alınan akıl

Kahraman, bir bilgeye giderek kocasını nerede bulacağını öğrenir (13B).

Sarı Ali, Mehmet Ağa'dan akıl alır (29).

Köylüler ihtiyar adamdan Ayıoğlu Aslan'ı öldürmek için akıl isterler (23D).

Keloğlan, bilge ihtiyardan hangi tarafa gideceğini öğrenir (54).

(T) J154.2. Ölecek adama son arzusu sorulur

Kahraman, idama çarptırıldığında son üç arzusu sorulur (62).

J1250. Zekice karşılık verme

Antaz, kendisini öldürmek isteyen ağaya zekice karşılık verir (4A).

Delikanlı, Rus padişahının sorularına doğru cevaplar verir (15).

Kadın kocasına, onu Azrail'den kurtaracak bilgiyi sağlar (48).

Akıllı adam, padişahın sorularına zekice cevaplar verir (60).

J1500. Zekice pratik cevap

Akıllı adam, padişahın sorularına zekice cevaplar verir (60).

J2461. Çocuğu öldürerek dikkat çekmek

Hizmetçi, birlikte olmadığı için kadının çocuklarını öldürür (10A).

Hizmetçi, birlikte olmadığı için kadının çocuklarını öldürür (10B).

Hizmetçi, birlikte olmadığı için kadının çocuklarını öldürür (10C).

K. ALDATMALAR

K100. Hileli pazarlık

Köse, oğlunu kandıran hocalara hileyle mal satar (14).

Kadın, kendisine sahip olmak isteyen Arap'ı kandırır (10A).

Kadın, kendisine sahip olmak isteyen Arap'ı kandırır (10B).

Kadın, kendisine sahip olmak isteyen hizmetçiyi kandırır (10C).

Merdane Coz, devleri hileyle kandırır (51).

K235.1. Tilkiye piliç söz verilir, tilki köpek tarafından kovalanır.

Adam, tilkiye verdiği sözü tutmayarak onu tazılara kovalatır (38A).

Adam, tilkiye verdiği sözü tutmayarak onu tazılara kovalatır (38B).

K1816. Hizmetçi gibi kılık değiştirme

Beyin kızı, keçe giyerek hizmetçi kılığına girer (50).

K1816.6. Çoban olarak kılık değiştirme

Kadın, güzelliğinden dolayı başına belalar açılınca çoban kılığına girer (10A).

Kadın, güzelliğinden dolayı başına belalar açılınca çoban kılığına girer (10B).

Kadın, güzelliğinden dolayı başına belalar açılınca çoban kılığına girer (10C).

Kız türlü maceralardan sonra çoban kıyafetiyle babasının yurduna gelir (19B).

K1836.5. Erkeğin başka bir erkek kılığına girmesi

Şah İsmail, memleketine dönünce şeklini değiştirir (35).

Küçük oğlan, Keloğlan kılığında geri döner (54).

K1837. Erkek kılığına giren kadın

Kadın, güzelliğinden dolayı başına belalar açılınca çoban kılığına girer (10A).

Kadın, güzelliğinden dolayı başına belalar açılınca çoban kılığına girer (10B).

Kadın, güzelliğinden dolayı başına belalar açılınca çoban kılığına girer (10C).

Kız türlü maceralardan sonra çoban kıyafetiyle babasının yurduna gelir (19B).

Arapözengi, erkek kılığında savaşıır (35).

K1911. Sahte gelin

Tülüce'nin yerine Uurlu Kız geçer (24A).

Teyzesi, kahramanın yerine kendi kızını geçirir (24B).

Çingene kızı, kahramanı ağaçtan iterek onun yerine geçer (31).

Kahramanın teyzesi onun yerine kendi kızını geçirir (49).

K1961. Sahtekâr din adamı

Arkadaşının kızını emanet ettiği hoca sahtekârdır (10B), (10C).

K2110. İftira atmak

Gelin, kendisine iftira atılmasına rağmen namusunu korur (10A).

İftira atılan kız, her şeye rağmen teslim olmaz (10B).

İftira atılan kız, her şeye rağmen teslim olmaz (10C).

Kahraman, eşinin abisine teslim olmaz (10D).

Kahraman, iftira sonucunda test edilir (16).

Abileri, Çakuş'a iftira atar (40).

İki güzel çocuk doğuran kadına kardeşleri, köpek doğurdu diyerek iftira atarlar (49).

K2110.1. İftira atılan eş

Gelin, iftira atılmasına rağmen namusunu korur (10A).

Kahraman, eşinin abisine teslim olmaz (10D).

İki güzel çocuk doğuran kadına kardeşleri, köpek doğurdu diyerek iftira atarlar (49).

K2112. Kadının zina yaptığına dair iftira

Kahraman, zina teklifini reddettiği için iftiraya uğrar (10A).

Kahraman, teklifini reddettiği için iftiraya uğrar (10B).

Kahraman, zina teklifini reddettiği için iftiraya uğrar (10C).

Kahraman, yengesinin hamile diye ona iftira atması sonucunda test edilir (16).

K2211.0.1. Hain ağabeyler

Abileri, Demirkıran'ı kuyuda bırakır (11A).

Abileri, en küçük kardeşlerini kuyuda bırakır (11B).

Çakuş'un abileri tembel olduğu için ona iftira atar (40).

Abileri Keloğlan'ı suya atarak kaçarlar (54).

K2214.1. Hain abla

Ablaları, en küçük kardeşlerine köpek doğurdu diyerek iftira atarlar (49).

K2251. Hain köle

Hizmetçi, yanında çalıştığı kişinin eşine göz koyar (10B).

Hizmetçi, yanında çalıştığı kişinin eşine göz koyar (10C).

Hizmetçi, kahramanın mührünü bir cadıkarıya çaldırır (52).

K2293. Hain yaşlı kadın

Cadı karı, kahramanın mührünü çalar (52).

L. TALİHİN TERS DÖNMESİ**L12. Sevilen en genç oğul**

Adam, en küçük oğlunu çok sever (54).

L13. Merhametli en genç oğul

Aslan Ali, kara devi önce öldürmez (45).

Miktad merhamet göstererek Nuşirevan'ın askerlerini öldürmek istemez (61).

L111.1.1. Kovulmuş genç güçlü kral olur.

Şah İsmail, babasını yenerek güçlü bir padişah olur (35).

L.161.1. Zengin kız fakir oğlan evliliği

Rasgele, çok zengin bir kadınla evlenir (55).

Keçeci, Kadı'nın kızıyla evlenir (62).

L220. Mütevazı istek

Adam, Azrail'e ne zaman öleceğini sorar (48).

Kahraman, eniştesinden Yarımca Deyyüs'ü yakalamak için bilgi ister (53).

M. GELECEĞİN TAYİNİ**(T) M110.0.1. Kahraman, kızı alacağına ant içer. (Abdulselam Arvas)**

Şah İsmail, Gülizar'ı almak için yemin eder (35).

M225. Yemek için gözlerin değiştirilmesi

Teyzesi, Tülüce'nin bir gözünü su karşılığında alır (24A).

Teyzesi, yemek karşılığında kahramanın iki gözünü de alır (24B).

M244. Hayvanlar ve insanlar arasında anlaşma

Tilki ile Tozlu Bey anlaşırlar (7A).

Tilki ile Tozlu Bey anlaşırlar (7B).

Tilki, yılandan kurtarma karşılığında yiyecek almak için adamla anlaşır (38A).

Tilki, yılandan kurtarma karşılığında yiyecek almak için adamla anlaşır (38B).

Adam, süt karşılığında yılandan her gün bir altın alır (57).

M301.5. Kutsal adamın kehaneti

Kahraman'a rüyasında "Gençlikte mi kocalıkta mı" diye sorulur (34B).

M411.5. İhtiyar kadının bedduası

İhtiyar kadın, kendisine eziyet eden çocuklara beddua eder (28).
Aslan Ali ile padişahın oğluna bir kocakarı beddua eder (45).

N. ŞANS VE KADER

N122.0.1. Yolların seçimi

Üç kardeş, üç farklı yola gider (54).

N711. Kral (Prens) tesadüfen kızı bulur ve onunla evlenir

Beyin oğlu, Fatmacık'ı ağaçta görerek âşık olur (18A).

Beyin oğlu, Fatmacık'ı ağaçta görerek âşık olur (18B).

Ağanın oğlu, suyun başında gördüğü kıza âşık olur (19A).

Bey Börek atını sulamaya gelir ve kıza âşık olur (19B).

Padişahın oğlu, suyun başındaki kızı görerek ona âşık olur (24A).

N814. Yardımcı melek

Azrail, arkadaşına yardımcı olmaya çalışır (48).

N815. Yardımcı peri

Periler, Küflü Kız'a yardım ederler (17).

Üç ebe, kadının doğum yapmasına yardım eder(24).

Peri kızı, kocasına istekleri yerine getirmesi konusunda yardım eder(27).

Peri kızı, Seyf'ül Mülük'e kardeşinin yerini söyler (36A).

Peri kızı, Keloğlan'a devî nasıl alt edeceğini söyler (54).

N825.1. Çocuk sahibi olmayan yaşlı çift kahramanı benimser

Şah İsmail, yaşlı bir çiftçinin çocuğu olur (35).

N827. Yardımcı çocuklar

Çocuklar, padişaha oturdukları evlerini gösterir (33A).

Çocuklar, padişaha oturdukları evlerini gösterir (33B).

N831. Yardımcı kız

Arap kızı, kahramana yol gösterir (13A).

Arapözengi Şah İsmail'i kurtarmaya yardım eder(35).

N841. Yardımcı çoban

Çoban, yaralanan bebeği kurtarır (8A).

Çoban, yaralanan bebeği kurtarır (8B).

Kadın, çobanla elbiselerini değiştirir (10A).

Kadın, çobanla elbiselerini değiştirir (10C).

Çoban, Yılan Bey'e Kutlu kızın yerini söyler (25).

Çoban, hastalanan kıza yardım eder (33A).

Çoban, hastalanan kıza yardım eder (33B).

Çobanlar Avcı Ömer'e hediye verir (39).

N844. Yardımcı derviş

Pir, padişaha kızının kiminle evleneceğini söyler (8B).

Kimsenin doğurtmadığı çocuğu, bir seyyah doğurtur (25).

Pevrül Birdane ermiş birisidir (44).

N844.3. Yardımcı aksakallı ihtiyar

Adamın rüyasına aksakallı bir ihtiyar girer (34B).

Aksakallı bir kahramana kuyuya indiğinde yapması gerekenleri anlatır (49).

Aksakallı ihtiyar, kahramana yardım eder (54).

N851. Yardımcı tüccar

Bir kervancı, kadına eşini bulması için yardım eder (34B).

Kervancı, Bey Börek'e nişanlısından haber getirir (37).

N890. Olağanüstü yardımcı

Hacı Laklak, Leylek Memiş'e yardımcı olur (28).

Padişahın oğluna, Balta Bıyık yardım eder (47A).

Padişahın oğluna, Balta Bıyık yardım eder (47B).

Kartal, en küçük kardeşe yardım eder (53).

P. TOPLUM

P12. Padişahın (Kralın) özellikleri

Padişah çeşitli isteklerde bulunur (6).

Padişah bir gün tebdil-i kıyafet seyahate çıkar (8A).

Padişah, oğullarına kendisini ne kadar sevdiğini sorar (9).

Padişah bir diğer ülkenin padişahına bilmece sorar (15).

Padişah rüyasında gördüğü herkesi öldürür (25).

Padişah çeşitli isteklerde bulunur (27).

Adam, devlet kuşunun başına konmasıyla padişah olur (34B).

Şah İsmail'in babası, zalim bir padişaktır (35).

Padişah, tebdil-i kıyafet dolaşır (36A).

Padişah, tebdil-i kıyafet dolaşır (36B).

Padişah, hasta olan kızına çare arar (43).

Harun Reşid, zalim bir padişaktır (44).

Padişah çok hastadır (47A).

Padişah çok hastadır (47B).

Padişah memlekette hiçbir ışık yanmayacak diye ferman çıkartır (49).

Padişah bir cami yaptırır (54).

Padişah, tebdil-i kıyafet dolaşır (60).

P12.1. Zalim padişah

Padişah zalim birisidir (8A).

Harun Reşid, zalim bir padişaktır (44).

Padişah ülkedeki bütün yeni doğan bebekleri öldürtür (45).

(T) P12.14. Meşhur padişah

Keloğlan çok namlı bir padişahın kızına çare arar (43).

Nuşirevan meşhur bir padişaktır (61).

P16.1. Padişah dünyadan elini eteğini çeker.

Adamın biri, padişahlıktan emekli olmuştur (34A).

(T) P17.14. Toprakları paylaşırma

Padişah, çocukları arasında topraklarını pay eder (9).

P30. Şehzâde

Padişah, oğullarına kendisini ne kadar sevdiğini sorar (9).

Padişahın oğlu, Dağ Güzeli'ne âşık olur (10B).

Padişahın oğlu, Dağ Güzeli'ne âşık olur (10C).

Padişahın oğlu, gördüğü kıza âşık olur (24B).

Şah İsmail, İran şâhının oğludur (35).

Padişahın oğlu, Bedrü'l Cemal'i aramaya gider (36A).

Padişahın oğlu, Bedrü'l Cemal'i aramaya gider (36B).

Padişahın oğlu, Aslan Ali'yle arkadaş olur (45).

Şehzâde, babasını iyileştirecek olan balığı serbest bırakır (47A).

Şehzâde, babasını iyileştirecek olan balığı serbest bırakır (47B).

Padişahın oğlu, gördüğü kıza âşık olur (50).

Padişahın oğulları, altın bülbülü aramaya giderler (54).

P40. Padişahın kızları

Padişahın kızı, babasının gönderdiği mektubu değiştirir (8A).

Padişahın kızı, babasının gönderdiği mektubu değiştirir (8B).

Padişah, hasta kızını bir sandık içinde denize bırakır (33A).

Padişah, hasta kızını bir sandık içinde denize bırakır (33B).

P110. Padişahın vezirleri

Padişah, vezirlerden üç tane güvercin ister (24A).

Padişahın vezirleri, onu kötülüğe teşvik ederler (25).

Vezirin çocuğu olmaz (36A).

Vezirin çocuğu olmaz (36B).

Padişah, vezirinden yaşlı adama altın vermesini ister (60).

(T) P230.0.1. Çocuksuzluk (Abdulselam Arvas)

Bir adamın hiç çocuğu olmaz (13A).

Padişahın ve vezirinin hiç çocuğu olmaz (36A).

Padişahın ve vezirinin hiç çocuğu olmaz (36B).

Meşhur bir padişahın hiç çocuğu olmaz (43).

Bir gelinin hiç çocuğu olmaz (46).

P233.6. Oğul, babadan intikam alır.

Şah İsmail, kendisini ölüme terk eden babasından intikam alır (35).

P250. Erkek ve kız kardeşler

Tozlu Bey, üç erkek kardeşin kız kardeşine talip olur (7A).

Tozlu Bey, üç erkek kardeşin kız kardeşine talip olur (7B).

Bir adamın, biri kızı bir oğlu vardır (10B).

Bir adamın, biri kızı bir oğlu vardır (10C).

Köyün birinde dört erkek kardeşin bir kız kardeşi olur (16).

Fatmacık ile Yusufçuk iki kardeştir (18A).

Fatmacık ile Yusufçuk iki kardeştir (18B).

Kızın abileri, ayıyı öldürür (23A).

Kızın abileri, ayıyı öldürür (23B).

Kızın abileri, ayıyı öldürür (23C).

Bir kadının, beş oğlu bir kızı vardır (30).

Bey Börek'in Dengiboş isimli bir kardeşi vardır (37).

Kırk devlerin çok güzel bir kız kardeşi vardır (45).

P251.5. İki erkek kardeş

Antaz ve Kantaz iki erkek kardeştir (4B).

Antaz ve Kantaz iki erkek kardeştir (4C).

İki evli kardeşten küçüğü askere gider (10D).

Harun Reşit ile Pevrül Birdane iki kardeştir (44).

Medine'nin bir köyünde iki kardeş yaşar (61).

Bir köyde iki keçeci kardeş yaşar (62).

İki kardeş ateşe taparlar (64).

P251.6.1. Üç erkek kardeş

Bir dul kadının biri evli üç erkek oğlu vardır (10A).

Kayışkıran, Zincirkıran ve Demirkıran üç kardeştir (11A).

Bir kadının üç oğlu vardır (11B).

Babaları ile geçinemeyen üç kardeş evden kovulur (40).

Padişahın üç oğlu vardır (54).

P251.6.3. Altı veya yedi erkek kardeş

Adamın birinin üç kızı ile üç oğlu vardır (53).

P252.2. Üç kız kardeş

Bir mahallede üç kız kardeş yaşar (21).

Padişahın üç kızı evde kalır (24A).

Üç kız kardeş, padişahın buyruğuna uymayarak ışığı kapatmaz (49).

P282. Üvey anne

Fatmacık ile Yusufçuk'u üvey anneleri evde istemez (18A).

Fatmacık ile Yusufçuk'u üvey anneleri evde istemez (18B).

Adamın evlendiği kadın, çocuklarına kötü davranır (58).

P294. Teyze, hala

Teyzesi Tülüce'yi ormanda bırakır (24A).

Teyzesi kıza kötülük yapar (24B).

Teyzesi Dünya Güzeli'nin yemeğine zehir katar (49).

P310. Arkadaşlık

Seyf'ül Mülük ile Said kardeş gibi büyürler (36A).

Seyf'ül Mülük ile Said kardeş gibi büyürler (36B).

Aslan Ali, padişahın oğluyla kardeş gibi yetişir (45).

P412. Çobanlık

Çoban kışına kazık sokar (2).

Çoban bebeği kurtarır (8A).

Çoban bebeğini padişaha satar (8B).

Adamın biri kendisini borçtan kurtaran kızı, dört çobana satar (10A).

Kahraman, elbiselerini çobanla değiştirir (10B).

Kahraman, elbiselerini çobanla değiştirir (10C).

Çoban, dağda bir kıza rastlar (16).

Kahraman, elbiselerini çobanla değiştirir (19B).

Dondom böceği yolda bir çobana rastlar (22A).

Çoban, Yılan Bey'e yardım eder (25).

Çoban inleyen bir kızın sesini duyar (33A).

Çoban, dağda yaralı bir kız bulur (33B).

Çobanlar, Avcı Ömer'i misafir ederler (39).

Topal karga, bir çobandan kavalını alır (41B).

Keloğlan, fakir bir köy çobanıdır (43).

Aslan Ali, 40 gün çobanlık yapar (45).

Kız, sevdiği adamın evine girebilmek için kaz çobanı olur (50).

P414. Avcılık

Avcı, yolda bulduğu kıza sahip çıkar (24B).

Avcı Ömer kötü bir av geçirir (39).

P424. Hekim

Kadın doktor olur, bir yazıhane açar (10D).

Padişahın hastalığına hiçbir hekim çare bulamaz (47B).

Hekim, hasta olan padişahın kızının tek çaresini dağdaki geyiğin sütü olduğunu belirtir (43).

P443. Değirmenci

Tozlu Bey değirmencilik yapar (7A).

Tozlu Bey değirmencilik yapar (7B).

Padişah, kızının fakir bir değirmencinin oğluyla evleneceğini öğrenir (8A).

Değirmencinin birisi değirmene takılan çocuğu bularak ona sahip çıkar (34A).

P475. Haramî

Adam, yolda kırk haramîlerle karşılaşır (2).

Baltabıyık kırk haramîlerin hepsini öldürür (47A).

Baltabıyık kırk haramîlerin hepsini öldürür (47B).

(T)P678. Üzüntüden dolayı ağlama (Abduselam Arvas)

Şah İsmail, babasının ona yaptıklarından dolayı ağlar (35).

P681. Yas gelenekleri

Cenaze evinde her söz söylenmez (3).

Akkavak kızı nişanlısı ölünce yedi yıl evlenemez (37).

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

Q33. Dua ettiği için mükâfat

Kadın kendisine iftira edenlere, gözleri kör olsun diye beddua eder(10A).

Kadın dua edince eski haline döner (10D).

Miktad dua okuyunca Hz. Ali yardımına gelir (61).

(T) Q53.4. Abdest alarak kurtulma

Kahraman, Arap hizmetçiden abdest alacağını söyleyerek kaçar (10B).

Q111. Zengin ederek mükâfatlandırma

Tilki, onu öldürmeyen Tozlu Bey'i zengin eder (7A).

Tilki, onu öldürmeyen Tozlu Bey'i zengin eder (7B).

Kız, Allah deyince üç ebe gelerek onu zengin yapar (24A).

Baltabıyık kazandığı tüm malları padişahın oğluna verir (47A).

Baltabıyık kazandığı tüm malları padişahın oğluna verir (47B).

Rasgele, zengin bir kadınla evlenir (55).

Padişah, hoşuna giden cevaplar verdiği için ihtiyar adama iki kese altın verir (60).

Q112. Krallık vererek mükâfatlandırma

Devlet kuşu, Keloğlan'ın başına konar (10A).

Eski padişahın başına tekrar devlet kuşu konar (34A).

Eşini ve çocuğunu kaybeden adamın başına üç kere devlet kuşu konar (34B).

Q140. Sihirli mükâfatlar

Kız, Allah dediği için üç ebe gelerek onu zengin yapar (24A).

Tülüce, fakir süpürgeciyi zengin yapar (24A).

Avcı, kızı kurtarıp sahip çıkarak zengin olur (24B).

Mehmet Ağa, peri kızıyla evlenince zengin olur (27).

Kahraman, sihirli mühür sayesinde zengin olur (52).

Q211. Ölümle Cezalandırma

Kadın, kendisine sahip olmak isteyen denizciye karşı Allah'a dua eder, adamlar fırtınada ölür (10D).

Kardeşlerini kaçırın ayıyı, abileri öldürür (23B).

Kardeşlerini kaçırın ayıyı, abileri öldürür (23C).

Bir ülkenin padişahı rüyasında kimi görürse onu öldürür (25).

Q217. Cezalandırılan ihanet

Şah İsmail kendisine ihanet eden babasını öldürür (35).

Aslan Ali kendisine ihanet eden padişahın oğlunu öldürür (45).

Arap hizmetçi kötülüklerinden dolayı cezalandırılır (10A).

Arap hizmetçi kötülüklerinden dolayı cezalandırılır (10B).

Küçük kardeş kendisine ihanet eden abilerini öldürür (11B).

Q411. Öldürerek cezalandırma

Kantaz, zalim ağayı darıltarak öldürür (4B).

Kantaz, zalim ağayı darıltarak öldürür (4C).

İğci Dede parmaklarını yemediği için eve getirdiği kızları öldürür (21).

Adam, karısını kaçırınları öldürür (25).

Şah İsmail kendisine ihanet eden babasını öldürür (35).

Avcı Ömer, kendisini düşünmeyen karısını öldürerek cezalandırır (39).

Aslan Ali kendisine ihanet eden padişahın oğlunu öldürür (45).

Kız evlendiği gün Arapoğlu'nu gıdıklayarak öldürür (50).

Yarımcı Deyyüs, kahramanı öldürür (53).

Q416. Atın kuyruğuna bağlayarak cezalandırma

İhanet eden hoca ve hizmetçi atın kuyruğuna bağlanır (10B).

Çingene kızı atın kuyruğuna bağlanarak cezalandırılır (31).

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R11.3. Devlere esir olma

Dev, kahramanın annesini esir eder (11B).

İğci Dede, parmağını yiyen kızları esir tutar (21).

Devler, ormanı esir alırlar (51).

Keloğlan devlerin esir ettiği kızları kurtarır (54).

(T)R34. Toplu esir etme (Abdulselam Arvas)

Bey Bökrek av sırasında başka bir ülkenin padişahı tarafından 7 yıl esir edilir (37).

R39. Çeşitli esir olma

Said arkadaşı tarafından esir edilir (36B).

Yarımca Deyyüs, bir gelini kaçıarak esir eder (53).

R41.3. Zindana hapsetme

Said arkadaşı tarafından esir edilir (36B).

Hizmetçi, mühürünü çaldığı kahramanı hapse attırır (52).

R41.3.4. Kuyuya hapsetme

Dev, kahramanın annesini esir eder (11B).

R45.3. Mağaraya hapsetme

Ayı, kaçırdığı kızı mağaraya kapatır (23D).

R110. Esirlikten kurtulma

Bey Bökrek, padişahının kızının yardımıyla esirlikten kurtulur (37).

Merdane Coz, zekâsıyla köylüleri devlerden kurtarır (51).

Keloğlan, devlerin esir ettiği kızları kurtarır (54).

R162. Kahramanın, kaçıranın kızı tarafından kurtarılması

Bey Bökrek, kendisini hapseden padişahın kızının yardımıyla esirlikten kurtulur (37).

S. ANORMAL ZULÜMLER**S11. Zalim baba**

Padişah kendisini sevmediğini düşündüğü oğlunu uzak şehre sürer (9).

Fatmacık ile Yusufçuk'un babaları onları terk eder (18A).

Fatmacık ile Yusufçuk'un babaları onları terk eder (18B).

Fakir baba çocuğunu evde bırakıp kaçar (19A).

Şah İsmail'in babası onu ölüme terk eder (35).

S.12. Zalim anne

Fakir anne çocuğunu evde bırakıp kaçar (19A).

S21.6. Zalim erkek kardeşler

Abileri, Demirkıran'ı kuyuda bırakır (11A).

Abileri, en küçük kardeşlerini kuyuda bırakır (11B).

Çakuş'un abileri, tembel olduğu için ona iftira atar (40).

Abileri, Keloğlan'ı suya atarak kaçarlar (54).

S31. Zalim üvey anne

Fatmacık ile Yusufçuk'u üvey anneleri evde istemez (18A).

Fatmacık ile Yusufçuk'u üvey anneleri evde istemez (18B).

S72. Zalim teyze

Teyze, Tülüce'yi ormanda bırakır (24A).

Teyze, yeğenine kötülük yapar (24B).

Teyze, Dünya Güzeli'nin yemeğine zehir katar (49).

S133. Kafasını keserek öldürme

Demirkıran, devin başını keser (11A).

Kahraman, yedi başlı devin altısını keser (11B).

Şık Battal, yedi başlı devin altı başını keser (13A).

S143. Ormana terk etme

Abisi genç kızı ormana terk eder (10B).

Abisi genç kızı ormana terk eder (10C).

Fatmacık ve Yusufçuk'u babaları ormanda terk eder (18A).

Fatmacık ve Yusufçuk'u babaları ormanda terk eder (18B).

Tülüce'nin teyzesi, onu ormanda bırakır (24A).

Muradına Eremeyen Dilber ormanda terk edilir (24B).

S146.1. Kuyuya terk etme

Abileri Demirkıran'ı kuyuya terk ederek giderler (11A).

Abileri, en küçük kardeşlerini kuyuda bırakarak giderler (11B).

Dev, insanları kuyuda bırakarak gider (63).

T. CİNSİYET (EVLİLİK)**T11.2. Resme âşık olma**

Seyf'ül Mülük resimde gördüğü Bedrü'l Cemal'e âşık olur (36A).

Seyf'ül Mülük resimde gördüğü Bedrü'l Cemal'e âşık olur (36B).

(T) T41.4. Sevgiliye mektup göndererek haberleşme

Kız, padişahın oğluna Arap hizmetkar vasıtasıyla mektup gönderir (50).

T.53. Çöpçatanlık

İhtiyar adam, padişahın kızıyla çobanın oğlunun kaderini birbirine yazar (8A).

Bir ihtiyar, padişahın kızıyla çobanın oğlunu birbirine bağlar (8B).

T68. Ödül olarak prensesle evlenme

Tilki, Tozlu Bey'in kendisini öldürmemesi karşılığında ona ağanın kızını vaat eder (7A).

Tilki, Tozlu Bey'in kendisini öldürmemesi karşılığında ona ağanın kızını vaat eder (7B).

Rus padişahını yenen oğlan, Türk padişahının kızıyla evlenir (15).

Yılan Bey, kendisine yardım eden çobanı kız kardeşiyle evlendirir (25).

Bir adam, kapısına astığı şeyin ne olduğunu bilene kızını vermeyi vaat eder (50).

T130. Evlenme gelenekleri

Düğün gecesi evde dua okunur (48).

(T) T130.2. Görücü gitme

Ailesi fakir olan Feride'ye görücü gelir (1).

Üç kez görücü gidilir. Üçüncüde kız verilir (29).

Keçi Kız'ı beğenen padişahın oğlu, ailesini ona görücü yollar (46).

Adam, oğluna okumuş bir kız bularak ona görücü gider (48).

(T) T130.3. Çeyiz düzme

Kızın babası, kızına çeyiz düzme için yola koyulur (1).

(T) T130.5. Gelinin yanında akrabası gider

Gelin olan kızın yanında yenge başı olarak teyzesiyle yeğeni gider (24A).

T131. Evlenme şartları

Arapözengi onu kavgada yenen erkekle evleneceğini bildirir (35).

Okumuş adam, bilgili bir kadınla evlenmek ister (48).

En küçük kız kardeş, padişahın oğluyla evlenme karşılığında altın perçemli iki çocuk doğuracağını vaat eder (49.).

Bir adam, kapısına astığı şeyin ne olduğunu bilene kızını verecektir (50).

Esved, kızının başlık parası olarak 100 deve ister (61).

(T) T135. 16. Düğün töreninde oynanan oyunlar

Küçük kardeş, abilerinin düğün töreninde sinsin oynarken onları öldürür (11B).

T145.0.1 Çok eşlilik

Şah İsmail üç kadınla evlenir (35).

T274. Sır tutamayan eş

Kahraman, eşinin aslında yakışıklı olduğunu söyler (13B).

Ayioğlu Aslan'ın karısı, yiğit adama kocasının sırrını söyler (23D).

İfritin karısı, Seyf'ül Mülük'e kocasının sırrını söyler (36A).

İfritin karısı, Seyf'ül Mülük'e kocasının sırrını söyler (36B).

T511.1.1 Elma yiyerek hamile kalma

Padişah ve veziri elma sayesinde çocuk sahibi olur (36A).

Padişah ve veziri elma sayesinde çocuk sahibi olur (36B).

T548. Doğum sihir ya da dua yoluyla sağlanır.

Kadın doğum yaparken üç kere Allah der. Duvardan çıkan ebeler kadını doğurtur (24A).

T585.2. Çocuk doğar doğmaz konuşur.

Padişah, Mehmet Ağa'dan yeni doğmuş konuşan bir bebek getirmesini ister (27).

T596. Çocuğa ad koyma

Kadın, üç çocuğuna sırayla "Noldum, Nolacam, Daha Nolacam" isimlerini verir (16).

Kadın, üç çocuğuna sırayla "Noldum, Nolacam, Daha Nolacam" isimlerini verir (33A).

Kadın çocuklarına "Ne İduk, Ne Olduk, Ne Olacağız" isimlerini verir (33B).

Pir gelerek padişahın oğluna Seyf'ül Mülük, vezirin oğluna Said ismini verir (36A).

Pir gelerek padişahın oğluna Seyf'ül Mülük, vezirin oğluna Said ismini verir (36B).

U. HAYATIN TABİATI

U11. Küçük suç cezalandırılır

Keçeci küçük kardeş, namaz kılmadığı için idam cezasına çarptırılır (62).

U14. Layık olmayan yerine layık olan ödüllendirilir

Keloğlan'ın başına üç kere devlet kuşu konar (10A).

Devlet kuşu, bütün itirazlara rağmen üç kere eski padişahın başına konar (34A).

(T). U26. Aç olmasına rağmen kötülük yapmayan adam

Adamın karısı ve çocukları aç olmasına rağmen namaz kılmaya devam ederek kötülük yapmaktan kaçınır ve Allah'a sığınır (64).

V. DİN

(T) V38. Kader inancı (Ali Berat Alptekin)

Çoban, kızı beğenir ve onu en yakışıklı oğlu olan en küçüğüne almak ister. Kız kaderine razı olarak en büyüğü ile evlenir (33A).

Başına felaketler gelen kadın, kaderine razı olur (33B).

V50. Dua

Kadın, Allah'a ruhumuzu hapsediye dua eder (10A).

Gemicilerden korkan kadın namaz kılarak dua eder (10D).

Kadın, çocuğu olması için Allah'a dua eder (13A).

Ebeler çocuğa “yürüdükçe inci mercan saçılınsın, güldükçe güller açılınsın” diye dua ederler (24A).

İhtiyar kadın, köyde bir daha çocuk olmaması için dua eder (28).

Adam, Allah'a Azrail'i kendisine göstermesi için dua eder (48).

Düğün gecesi evde dua okunur (48).

Hz. Ali, dara düştüğünde okuması için Mikdad'a bir dua verir (61).

V112.2. Camiler

Padişah camdan bir cami yaptırır (54).

İki kardeş ezan okunur okunmaz camide hazır bulunmak zorundadır (62).

Adam sürekli iş arar ama bulamaz. İş bulamadıkça camiye gidip dua eder (64).

(T). 211.11. İslamî mesaj verilir

Hz. Ali, Mikdad'a yardım edince Mikdad İslam uğruna savaşlarda bulunur (61).

Kahraman, camide namaz kıldığı için Allah tarafından korunur (64).

V233. Ölüm meleği

Azrail, adam ile konuşur (48).

(T)V333. Müslüman olma (Abduselam Arvas)

Mikdad Müslüman olup İslamiyet için savaşır (61).

Adam ateşe tapmaktan vazgeçerek Müslüman olur (64).

V535. Hacca gitmek

Kahramanın babası Hicaz'a gider (10B).

Yılan sayesinde zengin olan adam, hacca gitmeye karar verir (57).

W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W10. Sevecenlik

Feride'nin babası dürüst ve sevecen bir adamdır (1).

W32. Cesaret

Yiğit oğlan cesaret göstererek devin karşısına çıkar (23D).

Aslan Ali ile padişahın oğlu çok cesurdur (45).

Merdane Coz cesur bir gençtir (51).

Mikdad cesaret göstererek 100 adamlı savaşır (61).

W33. Kahramanlık

Hız Ali, Allah'ın aslanıdır ve kahramanlıklar yapar (63).

W34. Sadakat

Bey Bökrek'in atı onu yedi yıl bekler (37).

W111. Tembellik

Çakuş tembellik yaptığı için abileri tarafından sevilmez (40).

W111.4. Tembel Koca

Leylek Memiş çok tembel bir adamdır (28).

Tuz Zeynep'in kocası çok tembeldir (29).

W125. Açgözlülük

Sıçan Ahmet obur bir çocuktur (2).

Deli Pevrül, Harun Reşit'e açgözlü olduğunu söyler (44).

W181. Kıskançlık

Ablaları kız kardeşini kıskanır (24A).

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI**Z71.1. Formülistik sayı: 3**

3 ağabey: 53

3 altın: 64

3 arkadaş kurtulur: 36B

3 arkadaş: 52

3 bebek (çocuk) 33A

3 derviş: 24B

3 ebe: 24A

3 eş: 11B

3 eşkıya: 7B

3 gün beklenir: 10B

3 gün sonra olay olur: 20

3 gün üç gece yol: 10D

3 gün: 15, 23D

3 gün: 62

3 günlük ömür: 10A

3 günlük yevmiye: 64

- 3 güvercin: 24A
 3 hoca (Sahtekar): 14
 3 iplik: 30
 3 kardeş 7A, 11A, 40
 3 kere devlet kuşu uçurulur: 34A, 34B
 3 kere dilek diler: 52
 3 kere el çırpar: 27
 3 kız kardeş: 21, 24A, 49, 53
 3 kız: 13B
 3 oğlan doğurur: 16
 3 oğul: 9, 10A, 10B, 10C, 11B, 16
 3 olay vardır: 11B
 3 olay vardır: 40, 49
 3 saatlik yolculuk: 48

Z71.1.0.2. Formülistik sayı: 3 ve katları

99 oda: 54

Z71.5. Formülistik sayı: 7

- 7 başlı dev: 13A, 13B
 7 başlı ejderha: 11A
 7 gün 7 gece kuyuya iner: 63
 7 kat yerin üstü: 11A, 11B
 7 sene: 37

Z71.6. Formülistik sayı: Dokuz

9 başlı dev: 54

Z71.12. Formülistik sayı: Kırk

- 40 adam: 36A
 40 asker: 40
 40 batman çivi: 23D
 40 batman demir: 23D
 40 çeşit boyalı keçe: 24A
 40 devler: 45, 51
 40 gün 40 gece düğün: 10 B, 10C, 33A, 35, 40

40 gün 40 gece düğün: 18A, 18B, 19A

40 gün 40 gece uyku: 21, 24B

40 gün 40 gece: 10B, 10C

40 gün: 1, 45

40 günlük yiyecek: 36A

40 harami: 1, 47A, 47B

40 hindi: 7B

40 kap yemek: 15

40 katır: 10A, 47A

40 kazan: 15

40 kişi: 37

40 lokma et, 40 lokma su: 11B, 53

40 satır mı 40 katır mı: 24B

40 takım elbise: 51

40 tavuk: 7B

40 tilki: 40

40 vezir: 8B

40. oda: 21, 11B

Z80. Formülistik ritimler

Sıçan Ahmet'in süte düşmesi tekerlemeyle anlatılır (2).

Canavar yiyemediği hayvanlar için bir şiir söyler (12).

Dondom böceği kendisini kurtarmaya gelen adama tekerleme söyler (22A).

Ayının karısı, kocası ölünce ardından ağıt yakar (23C).

Sarı Ali ile Tuz Zeynep durumlarını şiirle anlatırlar (29).

Şah İsmail sevdiği kıza türkü söyler (35).

Kervancı, Bey Börek ile mani söyleyerek anlaşır (37).

Topal Karga kazancını şiirle anlatır (41A).

Topal Karga kazancını şiirle anlatır (41B).

Topal Karga kazancını şiirle anlatır (41C).

Topal Karga kazancını şiirle anlatır (41A).

Kesikbaş hikâyesi şiir olarak söylenir (63).

Z141. Sembolik renk: kırmızı

Ala dana: 13A

Kırmızı karınca: 42

Z142. Sembolik renk: ak

Aksakallı ihtiyar: 34B, 49, 54, 57.

Ak güvercin: 36A, 36B.

Ak dev: 51.

Ak yılan: 39.

Aktaş: 18A, 18B.

Z143. Sembolik renk: kara

Kara güvercin 36A, 36B

Kara dev: 51

Kara yılan: 39

Z144. Sembolik renk: mavi

Mavi atlas: 27

Z145. Sembolik renk: yeşil

Yeşil atlas: 27

SONUÇ

Bu çalışmanın konusu ve amacı Çankırı masallarından yola çıkarak masal geleneğinin günümüzdeki durumunu bağlam, işlev, tip ve motifleri tespit ve tasnif ederek ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda masallar üzerine genel bilgilerden yararlanılarak kavramsal çerçeve ortaya konulmuş ve masalların özellikleri ile masal unsurları Çankırı masallarından örnekler verilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Ardından Çankırı ilinin sosyo-kültürel özelliklerine yer verilerek bu özellikler bağlamında masal geleneğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çankırı'nın yerli halkı, beylikler döneminden bu yana bu coğrafyada yaşamaktadır. Bu yönüyle büyük bir kültür çevresine sahip olan Çankırı, okuma yazma oranının da yüksek olduğu illerden birisidir. Diğer yandan Çankırı Nüfus Müdürlüğünün verilerine göre Çankırı'nın ilçe ve köy nüfusu yaz ayları dışında azalmaktadır. Günümüzde de dışa göç veren ancak göç almayan bir şehir olarak Çankırı, Türk boylarının ilk yerleşiminden bu yana Türk kültür hayatını güncel olarak yaşatan ve muhafaza eden bir şehir görünümündedir. Ayrıca sohbet geleneği kapsamında yârenlik kurumunun kökleştiği Çankırı'da yöre insanı, birlikte vakit geçirip bir arada yaşayarak kültürünü bu sosyalleşme ortamıyla beslemektedir. Dolayısıyla elektriğin olmadığı, yolların kapandığı ve yiyeceğin azaldığı çetin iklim koşullarında ısınma ve güvenlik gibi ihtiyaçlarını sosyalleşme ortamında karşılayan yerli halk; eğlenme, vakit geçirme, kültürünü koruma gibi ihtiyaçlarını da yine bu sohbet ortamında çok çeşitli sözlü kültür ürünleriyle ortaya koymuştur. Tekke, medrese, konak ve sohbet geleneklerinin önemli kültürel etkinlikler olarak görüldüğü Çankırı'da şehir dışına giden her Çankırlı, şehre yeni bilgilerle geri dönerek halk kültürüne katkı yapmıştır.

Çankırı'da sohbet geleneği önemli işlevlere sahiptir. Bugün bile birçok işyerinin ve yâren evlerinin girişinde “Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi, kız anadan öğrenir sofraya düzmeyi” yazmaktadır. Erkek çocuklar, sohbet geleneğini ve ortamını yaşatırken; kız çocukları ev işlerini, el işi, örgü vb. işleri öğrenerek gelecek kuşaklara aktarmaya hazır hale gelmektedirler. Bu durum, halk kültürü yönünden eğitimin aileden başladığını ortaya koymaktadır. Sözlü kültür ürünlerini bilhassa da masalları dinleyen çocuklar, yârenlik geleneğinin de etkisiyle toplumsal düzeni ve sosyal hayatı öğrenmiş,

halk hikâyeleriyle estetik zevk kazanmış, tekerleme ve bilmecelerle güzel konuşma yönünden eğitilmişlerdir.

Sohbet geleneği içinde kaynak kişiler, masal anlatma ve masalın icrasını sohbet geleneğinin bir parçası olarak değerlendirmektedirler. Ancak bir sohbet ortamında sadece masal anlatılmaz. Bir veya iki masal anlatıldıktan sonra tekerleme, halk hikâyesi, köy sohbeti, günlük işler ve konular da sohbet ortamında aktarılan kültürel ürünler arasında yer alır. Ayrıca tarihsel bağlamda Çankırı'nın, Yapraklı'dan geçen ticaret yoluna sahip olması, kervancıların ilçe ve köylere gelerek toplum kültürünün aktarıcılığını üstlendiğini de ortaya koyar. Bu çalışmada masal geleneğinin ortaya konulmasına yardımcı olan kaynak kişilerimiz de köylere gelen kervancılardan masal dinlediklerini belirtmişlerdir.

Araştırmamız sırasında gözlem ve mülakat teknikleri kullanıldı. Tam veya yarım anlatılan 200'ün üzerinde masal metni toplandı. 200 masal metnini kişisel arşivimizde saklamak üzere yarım anlatılan masalları tamamlaması yönünden Çankırı masalları üzerine hazırlanan önceki masal çalışmalarından da yararlanılarak masal metinlerimiz oluşturuldu. Alan araştırması kapsamında 2015- 2017 yılları arasında 100'e yakın metin derlendi. Bunların 60 tanesi değerlendirilebilir masal formunda idi.

Yapılan derleme faaliyetlerinde sadece metne değil aynı zamanda masal geleneğinin ortaya konulmasına da odaklanıldı. Bu bağlamda, masal geleneği içinde kimlerin yer aldığı, masalın anlatımının nasıl bir ortamda gerçekleştirildiği, anlatıcıların o ortamda neler konuştuğu, anlatılanlardan ne derece etkilendiği de göz önünde bulundurulmuştur. Yapılan derlemelerden ve kullanılan tekniklerden elde edilen verilerle Çankırı'da geçmişte oldukça işlevsel bir masal geleneğinin olduğu tespit edilmiştir.

Çankırı masal geleneği içinde anlatılan masallar, şekil açısından değerlendirildiğinde; anlatıcıların giriş ve masal sonu tekerlemelerine çok fazla yer vermediği ancak masalın temel yapısının özelliklerinden olan formel unsurları hafızasında koruduğu tespit edilmiştir. Birçok anlatıcı, masalı yarım bıraksa dahi, 'Büyükanem bunu çok daha uzun okurdu' diyerek kahramanın ağzından türküler, maniler ve tekerlemelere yer vermektedir. Ayrıca anlatılan masalların; halk hikâyeleri, Muhammediye, dinî kıssalar ile kimi zaman şekil, kimi zaman içerik yönünden girift bir yapıda olduğu gözlemlendi. Bunun en önemli nedeninin uzun kış gecelerinde köy odalarında yapılan sohbetler olduğu söylenebilir.

İçerik açısından Çankırı masallarında asıl olayların unutulduğu ve uzun köy anlatılarının daha hızlı ve ileti odaklı şehir anlatısına dönüştüğü gözlemlenmiştir. Kimi anlatıcıların masal kahramanlarını birbirine karıştırdığı görülmektedir. 37. masalda Bey Börek'in atı Bengi Boz'un, onun kız kardeşi olarak belirtilmesi, bu duruma örnek teşkil eder. Masalı kendi dinlediği şekliyle anlatmaya çalışan anlatıcılar dahi, kimi zaman 40 formel sayısını 50 olarak aktarmışlardır.

Çankırı masalları icra yönünden incelendiğinde, masal anlatıcılarının geçmişteki anlatıcılara atıf yaparak masalları onlar kadar iyi bilmediklerini vurgulaması dikkat çekmektedir. 1969 yılından önce yapılan Çankırı masal çalışmalarına bakıldığında masalların icra yönünden zayıflaması, masal anlatma ortamının yok olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Önceden onlarca masal bildiğini belirten kaynak kişiler bile masalları uzun zamandır anlatmadıkları için unuttuklarını belirtmişler ve kimi masalları sadece belirli motifler halinde hatırlayabilmişlerdir. Birçok anlatıcı, bahsedildiği şekilde masalları hatırlamakta zorlanmış, kendi kendine sorular sorarak cevapları bulmaya çalışmış, annesinden veya ablasından yardım almıştır.

Günümüzde kültürel ürünlere ulaşma imkânının arttığı göz önüne alınırsa, anlatıcıların televizyondan ve internetten çok fazla etkilendiğini de söylemek mümkündür. Çalışmamızda bize en uzun masalı anlatan kaynak kişimiz, günümüz masallarının televizyon dizileri olduğundan bahsederek dizi karakterlerini anlatmaya başlamıştır.

Masal anlatma geleneği sözlü kültür ortamında tamamen yok olmuş değildir. Özellikle büyükanneler, talep olursa çocuklarla sosyalleşme adına, masal anlatmayı sürdürmektedirler. Aslında bu durum, masalın günümüz kuşağı ile yetişkin nesillerin ortak sosyalleşme vasıtası olduğunu veya olabileceğini ortaya koyar. Masal anlatıcısı yetişkin kuşak, çocuklarla ortak vakit geçirebilmek için; çocuklar da büyüklerine kendilerini sevdirmek ve onlarla iletişim kurabilmek amacıyla masal icrasını günümüzde de gerçekleştirmektedirler. Özellikle masal anlatıcısı olan büyükanneler tarafından yetiştirilen çocuklar, masal anlatma geleneğini yaşatan en önemli kitlelerden birini teşkil etmektedir.

Öte yandan Çankırı masallarına dair gerçekleşmiş bu çalışma; masal anlatma geleneğinin günlük hayatın içinde yer alan bağlamlarından koparak çocukları uyutma, eğlendirme, kültürün devamlılığını sağlama işlevlerinden uzaklaştığını göstermiştir. Anlatıcılar, anlattıkları geleneksel masalların ortamlarını; bahsedilen işlevler

doğrultusunda çocukluk çağlarına ait ürünler olarak hatırlamış ve masal metinlerini aktarmada zorlanmışlardır. Anlatıcıların çoğu, masalların unutulma sebebini günümüzde bahsedilen işlevsel özelliklerin olmayışına bağlamış ve masalı çocuklara anlatılan ürünler olarak nitelendirmiştir. Masal derlediğimiz kaynak kişilerin çoğu, masalı eski ürünler olarak çocukluğa duyulan bir özlemle bize aktarmıştır.

Bir diğer önemli nokta ise kaynak kişilerimizin, çok güzel masal anlattığı bilinen kişilerin geçtiğimiz yıllarda vefat ettiğini belirtmesidir. Bu çalışma esnasında, biz de benzer durumla karşılaştık. Çankırı Eldivanlı ve adeta kültür abidesi olan 1919 doğumlu Yaşar Şahin dedemiz, derlememizden kısa bir süre sonra vefat etti. 97 yaşında olan Yaşar Şahin, yaptığımız mülakat sırasında masalları oldukça diri ve kendinden daha genç anlatıcıların bilmediği formlarda ezberden aktarmaktaydı. Yaşar Şahin'in 1919 doğumlu olduğunu ve köy eşrafından Falcı Dede'den masallar dinlediğini varsayarsak masal anlatma geleneği, bu coğrafyada 150 yıldan daha eskidir. Bu noktada tarihsel süreç bağlamında Çankırı'da masal anlatma geleneğinin kültür hayatı içinde önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür.

Geleneksel masal ortamıyla günümüz masal geleneği karşılaştırıldığında işlev, ihtiyaç ve icra açısından farklılıklar gözlemlenmiştir. Masal anlatma geleneğinin çok daha günlük hayatın içinde olduğu dönemlerde erkekler ve kadınlar özellikle gün boyu çalışmakta, bebeği veya küçük çocuğu olan kadınlar ise ev işleriyle ve çocuklarla ilgilenmek durumunda idi. Günümüzde ise kadınlar, iş hayatında daha çok yer edinmekle birlikte kendilerine ev dışında, farklı bir yaşam alanı oluşturmuşlardır. Bu durum, masal anlatma geleneğinin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Geleneksel ortamda anlatıcı; masalı anlatırken, onu sohbet ortamının ana bileşenlerinden biri olarak değerlendirmektedir. Günümüzde ise masal eskiye özlem ve çocuklara özgü hikâyeler olarak ele alınmış ve geçmişte kalmaya yüz tutan kültürel bir değer olarak nitelendirilmiştir.

Geleneksel ortamda anlatıcının boş vaktini değerlendirme, aile ve komşularla vakit geçirme ve eğlenme ihtiyaçlarından aktardığı masal; günümüzde genellikle talep gelirse, torunlara anlatmak, geçmişini anmak veya belirli bir bağlamda yeri geldiğinde öğüt vererek olayı örneklemek için aktarılmaktadır.

Geleneksel masal ortamlarında yiyecek ve içecekler, halkın kendi yapımı yöresel ürünlerden oluşurken günümüze geldikçe tüketilen yiyecek maddeleri de değişmeye

başlamıştır. Günümüzde sohbet ortamlarında hazır yiyecek ve içecekler, cips, kola vb. ürünler tüketilmektedir.

Masalın geleneksel ortamında anlatım esnasında genellikle evin belirli bir odasında bir soba etrafında toplanılırken günümüzde evlerin kalorifer ve doğalgazlı olması, köylerde elektrikli ısıtma cihazlarının kullanılması icra ortamını da etkilemiştir.

Geleneksel masal ortamında köy anlatısı olarak icra edilen masallar, köy halkının köyü terk etmesi veya belirli mevsimlerde göç etmesi nedeniyle şehir anlatısına dönüşmüştür. Geleneksel masal anlatımının ortamı, kadın ve erkeklere göre değişiklik göstermekteydi. Bugün sohbet ortamının cinsiyet bağlamına ait özellikleri, içerik yönünden değişmesine rağmen hâlâ sürdürülmektedir. Erkekler köy kahvesi ve köy odalarında güncel siyasî konuları, futbol ve köy sorunlarını; kadınlar ise günlük konular, ev işleri, alışveriş vb. konulardan bahsetmektedirler. Eğlencenin birincil kaynağı ise televizyondur.

Radyo, televizyon ve bilgisayarın varlığı sosyal hayatı olumsuz etkileyen temel unsurdur. Anlatıcıların hemen hepsi, bunu özellikle belirtmektedirler. Dönüşümün bir anda değil de yavaş yavaş olması, geleneğin ve unutulmuş işlevlerinin geç fark edilmesine sebep olmuştur. Televizyon önce kasabaya, sonra köy kahvesine, sonra evlere, en sonunda da cep telefonlarına girmiştir. Bugün bu dönüşüm çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu durum, halk anlatılarının çeşitliliğinin kitle iletişim ortamlarından etkilenecek anlatılmasına ve geleneksel ürünlerin yok olduğunun daha net fark edilmesine sebep olmaktadır.

Çocuklar açısından bakıldığında masallar, eski ve sıkıcı ürünlerdir. Birçok anlatıcı; torunlarının masal dinlemek yerine tabletlerle, bilgisayarla oynamayı tercih ettiğini belirtmiştir. Çalışmanın içeriğinde belirtildiği gibi Şefika Tekin'in üç yaşındaki yeğeni masalları ondan zevkle dinlemektedir. Çünkü üç yaş, konuşmanın ve sosyalleşmenin başladığı yaşlardır. Bu açıdan çocuklar için geleneksel masal veya kültürel aktivitenin cezbedici bir anlamı bulunmamaktadır. Çocuklar, bu ürünleri doğrudan reddetmemekle birlikte renk ve içerik açısından daha çok ilgisini çeken ortamlara yönelmektedirler. Geleneksel masal ortamında ebeveynlerin çocuklar uslu dursun diye anlattığı masalın yerini; günümüzde ebeveynlerin kendi vakit darlığından dolayı, onları oyalamak amacıyla çocuğun eline tablet, cep telefonu ve bilgisayar tutuşturması almıştır. Oysa bu cihazlarda yer alan içerikler; henüz geleneksel masal anlatımıyla çocuklara iletilen dil,

kültürel kod, geleneksel dünya görüşü, örf, âdet ve töre bilgisine ilişkin mesajları tam olarak aktaramamaktadır. Bu bilgidен geleneksel masal anlatımının sadece dinleyicinin değil, aktarım aracı olacak ara neslin de taleplerinden etkilенerek yok olduğu savı ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan, masalın geleneksel bağlamlarından kopan unsurları, masalın işlevlerini yitirmesine değil ortamının değişmesine yol açmaktadır. Birçok tablet, telefon uygulamasında sayısı bir milyonu bulan kullanıcı tarafından kullanılan masal uygulamaları bulunmaktadır. Bu da sözlü anlatı geleneğinin yazılı kaynaklardan sonra ikincil sözlü kültür ortamına aktarıldığını göstermektedir. Bu anlamda, masalın değişen ortamına uygun olarak geleneksel masalların aktarımının yapılması, masal kültürünü bir bütün halinde ortaya koymakta geç kalmış bir toplum için elzemdir. Masalın günümüzdeki icra ortamlarının içerik, üslup, şekil ve manevî değerler açısından sözlü gelenekte yer alan biçimine yaklaştırılması; dil unsurlarının, kültürel değerlerin öğrenilebileceği ortamların hazırlanması gerekmektedir. Geleneksel masal unsurlarını barındıran çizgi filmler, animasyonlar, bilgisayar oyunları, çocuk programları ve çocukların geleneksel ortamları tanımalarına yönelik oyunlar oluşturulması kültürün sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Ayrıca, Türk dünyası açısından Türk coğrafyasının ortak estetik ve zevkini geliştirecek, ortak kültürü ve belleğini canlandıracak ürünlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Yazarlarımızın ve gençlerimizin ulusal ortak motifleri kullanarak ortaya yeni ürünler çıkarması bu anlamda faydalı görülmektedir. Okullarda geleneksel masallarla ilgili toplantılar ve eğlenceler düzenlenmeli, geleneksel masallar müfredata dâhil edilmeli, çocukların kendi kültürünün estetik zevkini tanınması ve sahip çıkması açısından unutulmaya başlanan masal geleneğimiz, güncel ortamlarda yaşatılmalıdır.

Son olarak bu çalışmanın nihayetinde Çankırı masallarında yer alan tip ve motif unsurlarına yer verilmiştir. Elde edilen verilerden Türk dünyasına ait motiflerin tespitine çalışılmıştır. Çankırı masallarında yer alan birçok evrensel motifin yanında Türk halk hikâyesi ve destan geleneğinin etkisiyle masallara giren çocuksuzluk, hacca gitmek, şiirle kendini tanıtmak, islâm inancına uygun öğütler ve tasviyelerde bulunmak, misafirlik ilişkileri, Müslüman olma, abdest alma, sevgiliyle mektuplaşma gibi Türk dünyası sözlü anlatı geleneğine uygun motifler belirtilmiştir. Çankırı'da derlediğimiz masalların motif yapısından hareketle birçok motifin ortak temlerden meydana geldiği

tespit edilmiştir. Buna göre Çankırı masallarında; en çok iyilik yapma, çalışkan olma, namuslu olma, dürüstlük, toplumsal kurallara riayet etme ve dindarlık temlerine yer verilmektedir. Bin beş yüz yıllık İslâm kültürünün ve bin yıllık Anadolu Türk halk yaşantısının kaynaklarından beslenen sözlü anlatı geleneği, kendine özgü birçok temi ve motifi sözlü ürünlerine yansıtmış, çoğu motifi kendi kültür hayatına uygun tasarlamıştır. Örneğin Batı kültüründe genellikle büyücü, genç ve güzel olan cadı motifi, Çankırı masallarında ihtiyar bir yaşlı kadın görünümündedir. İyi kalpli, yardımcı ve aksakallı ihtiyar ise genellikle Hızır olarak tasvir edilmektedir. İslâmî inançla ilgili motifler, köy odalarında anlatılan dinî kaynaklardan hareketle hemen her masalın içine nüfuz etmiş ve anlatıcılar olağanüstü unsurların kaynaklarını tektipleştirerek cin, peri, melek, ifrit, pir, büyücü gibi olağanüstü kahramanların İslâmî unsurlarla bütünleşmesini sağlamıştır. Başta Anadolu olmak üzere Çankırı sözlü kültür ve sohbet ortamlarının içinde yer alan masal anlatma geleneğinin bütüncül olarak ortaya konulmasını sağlamak amacıyla hazırlanan Çankırı Masalları isimli bu çalışmanın, gelecekte oluşturulacak Türk dünyası motif indeksine de bir parça katkıda bulunması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak, Ali Osman. (2011). *Kastamonu Köy Odalarının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik İşlevleri Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aça, Mehmet, Ekinci, Metin ve Yılmaz, A. Müge (2015). Anonim Halk Edebiyatı. Ö. Oğuz (Ed.). *Türk Halk Edebiyatı* (s. 133-238). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akbay, Okan Haluk. (2015). *Kültür Bağlamında Japon Masalları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akkoyunlu, Ziyat. (2012). *Binbir Gece Masalları ve Türk Masallarına Tesiri*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Akyol, Esra. (2010). *Muğla Masalları Metin- İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alangu, Tahir. (2014). *Billur Köşk Masalları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alıcı, Birgül. (2014). *Animasyon Filmlerin Çocukların Tüketim Alışkanlıklarına Etkisi: Robotlar, Barbie Moda Masalı, Cedric ve Winx Club Animasyon Filmleri İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Alptekin, Ali Berat. (2003). *Kazak Masallarından Seçmeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, Ali Berat. (2015). Türk Halk Hikâyelerinde Günlük Hayattan Yararlanma. *Dört Kıtada Folklorun İzinde: Özkul Çobanoğlu Armağanı* (s. 75-89). Ankara: Hâkim Yayınları.
- Arka Bahçe Psikoloji. (t.y.). Erişim: 04 Mayıs 2017, <http://www.arkabahcepsikoloji.com.tr>
- Artun, Erman. (2006). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. İstanbul: Kitabevi.
- Arvas, Abdulselam. (2012). *Kitab-ı Dedem Korkut ve Kıpçak Sahası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Hâkim Yayınları.
- Aslan, Ensar. (2008). *Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi.
- Assmann, Jan. (2015). *Kültürel Bellek*. İstanbul: Ayrıntı.
- Atan, Uğur. (1995). *Animasyonun Kültür Aktarımındaki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Atlı, Sagıp. (2011). *Kastamonu Masalları*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Aydoğdu, Özkan. (2011). *Çankırı İli ve Yöresi Ağızları*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Ayhan, Bahattin. (1998). *Çankırı Tarihi*. Ankara: Irmak Tan.
- Ayhan, Bahattin. (2008). *Çankırı (Tarih- Kültür- Turizm Yazı Dizisi 1)*. İstanbul: ÇANFED.

- Azadovski, Mark. (2002). *Sibirya'dan Bir Masal Anası*. (İ. Başgöz, Çev.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Bahşişoğlu, Ayşegül. (1998). Aynı Kişiden Derlenen İki Masal Üzerinde Bir Karşılaştırma Denemesi. *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. (s. 347-362). Ankara: Folkloristik.
- Bakırcı, Nedim. (2000). *Niğde Masalları*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Bakırcı, Nedim. (2004) *Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerinde Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Bascom, William. (2006). Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatıları. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (s. 113-132.).Ankara: Geleneksel.
- Bascom, William. (2014). Folklorun Dört İşlevi. (F.Çalış, Çev.). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II* (s. 71-86.). Ankara: Geleneksel.
- Başgöz, İlhan. (2002). Giriş. *Sibirya'dan Bir Masal Anası* (s. 1-47). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Başgöz, İlhan. (2006). Sözlü Anlatımlarda Ara Söz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsi Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (s. 201-219). Ankara: Geleneksel.
- Bauman, Richard. (2006). Tür. (H. S. Sipahioğlu, Çev.) *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (s. 109-112). Ankara: Geleneksel.
- Bazna, Yalçın. (2014). *Antik Kaynaklara Göre Paphlagonia*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Benjamin, W. (1968). *Illuminations*. (Harry Zohn, Trans). New York: Harcourt, Brace&World.
- Bilkan, Ali. Fuat. (2001). *Masal Estetiği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Birinci, Ali. (2002). Giriş. *Çankırı Halk Edebiyatı*.(s.11-22.) Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
- Birkalan, Hande. (2000).Gelenek Halk Kahramanları, Popüler Medya ve İnek Şaban. *Folklor ve Edebiyat*, (23), 47-53.
- Bloch, E. (1996). *The Utopian Function of Art and Literature*. (Jack Zipes and Frank Mecklenburg, Trans.) Cambridge: MIT Press.
- Boratav, Pertev Naili. (1982). *Folklor ve Edebiyat II*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili. (2003). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: K Kitaplığı.
- Boratav, Pertev Naili. (2007). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, Pertev Naili. (2009). *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, Pertev Naili. (2014). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı.

- Brockelmann, Carl. (1979). Mesel. *İslâm Ansiklopedisi*. (c. 8, s. 120-124). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Brunvand, Jan Harold. (1968). *The Study of American Folklore*. New York: W. W. Norton and Company Inc.
- Burke, Peter. (1996). *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü* (Gökтуğ Aksan, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Büyü Tanesen, Gül. (2015). Masalların Katartik Etkisi: Kötülükten Arınma. *Doğu Batı*, (18), 237-253.
- Caferoğlu, Ahmet. (1994). *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Castro, Joseph. (2012). *The Real Science Of Fairy Tales*. Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2017, <http://www.livescience.com/34047-fairy-tale-stories-science.html>.
- Cristina Bacchilega. (2013). *Fairy Tales Transformed? Twenty-First-Century Adaptations & the Politics of Wonder*. Detroit: Wayne State University Press.
- Çatal, Didem. (2008). *Çocuk Hikâye Kitaplarının E-Kitap Olarak İnternet Ortamında Yapılandırılması ve Billur Köşk ile Elmas Gemi Masalı İçin Uygulama Çalışması. Sanatta Yeterlik Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çıblak, Nilgün. (2008). Teknoloji Çağında Kültürel Miras Olan Masalların Korunması. *TÜBAR*, XXIII/2008- Bahar, 39- 50.
- Çobanoğlu, Özkul. (1998). Sözlü Kompozisyon Teorisi ve Günümüz Halkbilimi Çalışmalarındaki Yeri (s.138-170). *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. Ankara: Folkloristik.
- Çobanoğlu, Özkul. (2008). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul. (2011). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul. (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Da Silva, Sara Graça .,Tehrani Jamshid J. (2016). Comparative Phylogenetic Analyses Uncover The Ancient Roots Of Indo-European Folktales. *Royal Society Open Science*. Sci. 3: 150 645, 1-11. Erişim Tarihi:12.03.2017, <http://rsos.royalsocietypublishing.org/content/3/1/150645.reviewer-comments.pdf>.
- Dağı, Safiye. (2008). *Safranbolu Masalları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Degh, Linda. (2006). Halk Anlatısı. (Z. Karagülle, Çev.). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I*. (s. 133-152). Ankara: Geleneksel.
- Delal, İpek. (2015). Bremen Mızıkacıları ya da Iskartaya Çıkarılmış Hayatlar Üzerine. *Skolastik Fantazya* (s. 40-53). İstanbul: Ayrıntı.
- Demiray, Güner M. (1988). Türk Halk Masalları Üzerine. *Masal Araştırmaları I* (s. 41-48). (Nuri Taner, Haz). İstanbul: Art- San.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin. (2011). *Kilis Masalları Derleme ve İnceleme*. Ankara: Kilis Kültür Derneği Yayınları.
- Dorson, Richard. M. (2006). *Günümüz Folklor Kuramları*. (S. Gürçayır ve Y. Özbay, Çev.). Ankara: Geleneksel.
- Dundes, Alan. (2006a). Halk Kimdir (M. Ekici, Çev.). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (s. 11-26). Ankara: Geleneksel.
- Dundes, Alan. (2006b). Doku, Metin ve Konteks. (M. Ekici, Çev.). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (s. 40-52). Ankara: Geleneksel.
- Dundes, Alan. (2009d). Mitte İkili Karşıtlık: Geçmişe Bakışta Propp/Levi Strauss Tartışması. (S. Gürçayır, Çev.). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar III* (s. 179-188). Ankara: Geleneksel.
- Edebiyat Ansiklopedisi. (1991). Masal Maddesi. Milliyet.
- Ekici, Metin. (2015a). Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri. Ankara: Geleneksel.
- Ekici, Metin. (2015b). Kuramlar ve Yöntemler. Öcal Oğuz (Ed.). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (s.61-99). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Şükrü. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 365.
- Emmez, Berivan Can. (2008). *Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erginci, Erkan. (2005). Sine-masal Bir Yolculuk: Tunç Okan'ın Otobüs'ü ve Anlatılarda Evden Uzaklaşma Motifi. *Millî Folklor*, (65), 10-14.
- Erşahin, İbrahim. (2011). *Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Estés, P. Clarissa. (2016). *Kurtlarla Koşan Kadınlar*. (H. Atalay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

- Evren, Mustafa. (1969). *Çankırı Masalları Üzerine Bir Araştırma*. Lisans Bitirme Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gökalp, G. G. (1997). Masaldan Romana Uzanan Çizgi Masal ile Roman Arasındaki Ortaklıklar Üzerine Kuramsal Bir Deneme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1-2), 119-129.
- Gökdemir, Gönül. (2008). *Kıbrıs Türk Kültüründe Masal Geleneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gökmen, Bekir. (2007). *Çankırı İli Coğrafyası*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Görkem, İsmail. (2000). *Halk Hikâyesi Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı*. Ankara: Akçağ.
- Gültekin, Mustafa. (2013). *Kazan Tatar Masalları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Günay, Umay. (1983). Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevî Yaratıklar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 21-46.
- Hacışeyhoğlu, Hasan Bey. (1934). *Çankırlı Hacı Şeyh Oğlu Hasan Bey Tarafından 14/15 Mart 934 Perşembe Gecesi Sinema Binasında (Halk Edebiyatı) Hakkında Verilen Konferans*. Çankırı: Çankırı Matbaası.
- Hasta, Asuman., Yuzbaşıyev, Mehemed. (2014). Görsel Sanatlar Eğitiminde Yaratıcılık ve Çocuğun Sanatsal Gelişiminde Masalın Yeri. *Eğitim ve Öğretimde Masalların Önemi – Planlama, Uygulama ve Değerlendirme* (s. 140-151). Berlin: Dağyeli Verlag.
- Helimoğlu, Yavuz. Muhsine. (2013). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Helimoğlu, Yavuz. Muhsine. (2014). *Az Gidenler Uz Gidenler*. İstanbul: Kaynak.
- K.D. Hanım. (1991). *Türk Masalları*. İbrahim Aslanoğlu (Ed.). İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.
- Kabaklı, Ahmet. (1989). *Türk Edebiyatı I Cilt*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kandemir, S. (1934). Coğrafya Bakımından Köy, *Ülkü Mecmuası*, (14), 153.
- Kankal, Ahmet. (2011). *XVI. Yüzyılda Çankırı*. Çankırı: Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kantarcıoğlu, Selçuk. (1991). *Eğitimde Masalın Yeri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Karataş, Turan. (2007). Masal maddesi. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kasımoğlu, Handan. (2010). *Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Kavruk, Hasan. (1991). D.T.C.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tez Çalışmaları III. *Türkoloji Dergisi*, 9(1), 235-272. Erişim: 04. Nisan 2016, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/845/10702.pdf>.
- Keleş, İrfan. (1986) *Şabanözü Yöresi Ağzı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kesmeçi, Ahmet Musab. (2012). *Masalların Yeni İcra Ortamı Olarak İnternet Siteleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Konyalı, Bekir. Şakir. (2015). *Edebî Mekânın Poetikası*. Samsun: Etüd Yayınları.
- Korkmaz, İsmail Emre. (2010). *Gazipaşa Masalları ve Bunların Eğitimdeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Koven, M. J. (2014). Halk Bilimi Çalışmaları, Popüler Film ve Televizyon: Gerekli Bir Eleştirel Araştırma. (Gülşah Yüksek Halıcı, Çev.). *Uygulamalı Halk Bilimi* (s. 118-138). Ankara: Geleneksel.
- Köse, Hüseyin. (2015). Önsöz. *Skolastik Fantazy* (s. 11-28). İstanbul: Ayrıntı.
- Kúnos, Ignác. (2001). *Türk Halk Edebiyatı*. Tuncer Gülensoy (Haz.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kúnos, Ignác. (2009). *Osmanlı Dönemi Türk Halk Masalları I*. (M. Ozan, Çev.) Ankara: Turhan Kitabevi.
- Küçükbasmacı, Gülten. (2009). *Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Geçiş Sürecinde Kastamonu Halk Anlatıları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Melanie Klein. (1968). Criminal Tendencies in Normal Children (1927). *Contributions to Psycho-Analysis-1921-1945* (s. 185-202). London: Hogart.1968.
- Meletinski, E. M. (2011). *Masalın Yapısal ve Tipolojik İncelemesi*. *Masalın Biçimbilimi* (s. 175-218). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nazlı, Atiye. (2011). *Binbir Gece Masallarının Anadolu Masallarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Oğuz, Öcal. (2000). *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Olrik, Axel. (2006). Halk Anlatılarının Epik Kuralları. (A. Erkan, Çev.). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (s. 66-74). Ankara: Geleneksel.
- Oruç, Şerif. (2014). Avrupa Masallarının Üslûp Özelliklerini İnceleyen Bir Masal Araştırmacısı: Max Luthi. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II* (s. 251-256). Ankara: Geleneksel.

- Öğüt Eker, Gülin. (2015). *Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı*. Öcal Oğuz (Ed.). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (s. 399-416). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öğüt, Hande. (2015). Uyuyan Güzel ya da Uyutulan Kadınlar Üstüne. *Skolastik Fantazy* (s. 112-132). İstanbul: Ayrıntı.
- Ölçer Özünel, Evrim. (2011). Yazının İzinde Masal Haritalarını Okuma Denemesi: Masal Tarihine Yeniden Bakmak. *Millî Folklor*, (91), 60- 71.
- Önal, M. N., Gündoğan, A.O., Turhan Tuna, S. (2015). Türk Masallarında Varoluşçuluk Tasarımı Üzerine Bir Deneme. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (53), 121- 147.
- Özarslan, Metin. (1998). Oğuz Kaan Destanı'ndaki Tarihî, Dinî, Beşerî ve Tabiatüstü Unsurlar (s. 424- 438). *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. Ankara: Folkloristik.
- Özdemir, Nebi (2001), Bilim ve Teknolojideki Gelişmelerin Köy Seyirlik Oyunlarına Etkisi. *Millî Folklor*, (51), 119-129.
- Özdemir, Nebi. (2005) *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özgökbil Bilis, Pınar. (2011). *Çizgi Filmlerde Temsil Edilen Toplumsal Değerler Sistemi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Özünel Ölçer, Evrim (2011). Bize Bir Masal Anlat İstanbul: Masalını Yitiren Kent ve Kültür Erozyonu. *Folklor/ Edebiyat*. 17(65), 53- 62.
- Propp, Vladimir. (2011). *Masalın Biçimbilimi*. (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Raptis Korkut, Buket. (2015). Masal Gerçekliği. *Doğu Batı*, (71), 219- 236.
- Reyhanoğlu Gökdemir, Gönül. (2015). Masal Çalışmalarında Sosyal Ağ Analizinin Kullanılması: Kıbrıs Türk Masalları Örneği. *Dört Kıtada Folklorun İzinde: Özkul Çobanoğlu Armağanı* (s. 689-711). Ankara: Hâkim Yayınları.
- Rohrich, Lutz. (2006). Halk Anlatısı Araştırmasında Anlam Arayışı. (K. M. Korkmaz, Çev.). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (s. 153-162). Ankara: Geleneksel.
- Sağlam, Ömer. (2005). *Geçmişten Geleceğe Köyümüz Gürmeç (Anadolu'da Bir Köyün Hikâyesi)*. Ankara: Ömer Sağlam Kitaplığı.
- Sakaoğlu, Saim. (2002a). Masallar. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Tarihi C.II*. (s. 131-312).Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Sakaoğlu, Saim. (2002b). *Gümüştane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim. (2012). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Sarı, Ahmet., Ercan, Cemile. (2008). *Masalların Psikanalizi*. Erzurum: Salkımsöğüt.
- Sarpkaya, Seçkin (2014). *Tolkien, Dede Korkut Okudu mu?* Erişim Tarihi: 4 Nisan 2016, frpnet.net/makaleler/tolkien-dede-korkut-okudu-mu.
- Saygı, Osman. (1969). Keloğlan ve Altın Bülbül. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* (240), 5354- 5355.
- Seyidoğlu, Bilge. (1986). Masal. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (c. 6, s. 149). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Seyidoğlu, Bilge. (2006). *Erzurum Masalları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sezer, Melek Özlem. (2014). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Evrensel Basım Yay.
- Softa, Sadık. (15- 26 Aralık 1985). Ayıoğlu Aslan. *Karatekin Gazetesi*. 4.
- Softa, Sadık. (15- 29 Şubat 1984). Avcı Ömer. *Karatekin Gazetesi*. 4.
- Softa, Sadık. (2010). *Bir Şiirdir Bozkırlarda Yaşamak, Duyuşlar ve Çankırı*. Çankırı: Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi.
- Softa, Sadık. (9 Ocak- 13- Ocak 1984). Çakuş. *Karatekin Gazetesi*. 4.
- Spies, Otto. (1943). *Türk Halk Kitapları*. (B. Gönül, Çev.). İstanbul: Rıza Koşkun Basımevi.
- Sydow, Carl. Wilhelm. (2014). *Coğrafya ve Masal Ekotipleri*. (T. Işıksan, Çev.). Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II (s. 61-70). Ankara: Geleneksel.
- Şen, Sevim. (2008). *Anadolu Masallarında Kadının Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Şimşek, Esmâ. (1990). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I Cilt*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Şirin, Mustafa Ruhi. (2007). *Masal Atlası Masal Edebiyatı Kültürü Üzerine Yazılar*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tan, Nail. (2008). *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*. İstanbul: Özal Matbaası.
- Tezel, Naki. (2009). *Türk Masalları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Thompson, Stith. (1955). *Motif- Indeks Of Folk Literature*. (I- II- III- IV- V). Bloomington: Indiana University.
- Thompson, Stith., Aarne Antti. (1964). *The Types of The Folktale. A Classification and Bibliography. (Second Revision)*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Titon, Jeff Todd. (2009). Metin. (Öykü Terzioğlu, Çev.). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar III*. (s. 260- 277). Ankara: Geleneksel.

- Toruk, Ferruh. (2008). *Çankırı İzlenimleri (Seyyahlar ve Araştırmacılar)*. Çankırı: Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Turan, Osman. (2005). *Selçuklular Döneminde Türkiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TÜİK. (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Çankırı 2013*. Ankara: TÜİK. Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2016, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/CANKIRI.pdf>.
- Türk Ansiklopedisi. (1976). Masal. *Türk Ansiklopedisi* (c: 23, s. 317). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Türk Dil Kurumu. (1977). *Resimli Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. (24 bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkeş Günay, Umay. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkmen, Nilgün. (2012). *Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü ve Pepee*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36(2), 139- 158.
- Tüzel, Sait. (2009). *Animasyon Film ve Türk Masal Kahramanlarının Özelliklerinin Çocuk Eğitimi Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Uslu, Necati. Asım. (2005). *Karatekin Eli Yâren Diyârı Çankırı'dan Sözler*. İstanbul: Çankırı Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı.
- Uygur, Tahsin. Nahit. (2002). *Çankırı Halk Edebiyatı*. Ali Birinci (Ed.). Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
- Üçok, Ahmet. Kemâl. (2002). *Çankırı Coğrafyası*. Ali Birinci (Ed.). Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
- Ünsal, Nil. (2001). *Kont Lucanor: Bir Masal Yumağı ve İletileri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ünver, İsmail. (1972). Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Çalışmaları. *Türkoloji Dergisi*, 4(1), 147-164. Erişim: 4. Nisan 2016, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/839/10618.pdf>.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yardımcı, Mehmet. (2012). *Malatya Masalları*. İstanbul: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Yardımcı, Mehmet. (2013). *Türk Halk Edebiyatında Nesir ve Nazım Nesir Karışık Türler*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Yıldırım, Dursun. (1998). *Türk Bitiği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, Tuğba. (2005). Masal Masal İçinde, Masal Fantastik İçinde. *Millî Folklor*, (67), 29-32.

- Yılmaz, Gülşan. (2010). *Çocukta Mekan Algısının Gelişiminde Masalın Etkisi/Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yokuş, Hamit. (2014). Eğitim Müziği Besteleme Sürecinde Çocuğun Dünyasına Ulaşma Aracı Olarak Masal. *Eğitim ve Öğretimde Masalların Önemi –Planlama, Uygulama ve Değerlendirme* (s. 152-167). Berlin: Dağyeli Verlag.
- Zipes, J., Greenhill, P., Magnus- Johnston, K. (2016). *Fairy- Tale Films Beyond Disney International Perspectives*. New York: Routledge.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- Ahmet Cerrahoğlu, 86, Çiftçi, Kamış Köyü- Şabanözü, 13.09.2015.
- Ahmet Karaca, 28, Edebiyat Öğretmeni, Eldivan, 27.03.2017.
- Ali Bülent Derelli, 55, Emekli, Çankırı Merkez, 29.09.2015.
- Bahtiyar Korkmaz, , Edebiyat Öğretmeni, İkizören, 29.12.2015.
- Bülent Tekin, Öğrenci, Doğanbey Köyü, 17.03.2017.
- Döne Kayadibi, Ev hanımı, Pehlivan köyü- Yapraklı, 08.08.2015.
- Dursun Korkmaz,79, Çiftçi, Babsa- İkizören, 2000.
- Emine Kamış, 84, Ev hanımı, Korgun- Alpsarı, 6.08.2015.
- Fadime Yılmaz, 76, Ev hanımı, Çankırı, 11.10.2015.
- Fatma Cılbır, 63, Ev hanımı, Pehlivan Köyü- Yapraklı, 23.10.2015.
- Fikriye Şanlı, 65, Ev hanımı, Germece, 10.12.2015.
- Halil İlyasoğlu, 55, Nüfus Müdürü, Karakoçaş köyü- Şabanözü, 15.03.2017.
- Hanım Çalışkan, 90, Ev hanımı, Kamış Köyü- Şabanözü, 11.10.2015.
- Hasan Çakmak, 78, Ayakkabı Ustası, Yenice köyü, 12.08.2015.
- Hatice Bayram, 65, Ev hanımı, Çankırı Merkez, 21.12.2015.
- Hayati Tuna, 85, Emekli, Çankırı Merkez, 22.01.2016.
- Hüseyin Yaylacı, 72, Çiftçi, Eldivan, 14.04. 2016.
- İbrahim Akyol, 47, Akademisyen, Bakırlı- Şabanözü, 23.10.2015.
- İbrahim Zencirci, 60, Emekli, Çankırı Merkez, 19.10.2015.
- İsmail Özcan, 80, Çiftçi, Saray Köyü- Eldivan, 10.10. 2015.
- Murat Aslan, 55, Antrenör, Çankırı Merkez, 18.10.2015.
- Mustafa Kurt, 88, Emekli, Çankırı Merkez, 09.08.2015.
- Münir Cerrahoğlu, 41, Doktora, Kamış Köyü- Şabanözü, 1.10.2015.
- Müyesser Yayılkan, 22, Öğrenci, Çankırı Merkez, 11.10.2015.
- Ramazan Sarıcı, 75, Emekli öğretmen, Eldivan, 6.10.2015.
- Sadık Softa, 60, Emekli, Bozkır Köyü, 20.10.2015.
- Şefika Tekin, 76, Ev hanımı, Doğanbey, 11.03.2017.
- Ulviye Demirel, Ev hanımı, Pehlivan köyü, 25.08.2015.
- Yaşar Şahin, 97, Çiftçi, Saray Köyü,28.02.2016.
- Yeter Ata, 67, Ev hanımı, Dikenli- Korgan, 25.10.2015.
- Hatice Kesikoğlu, 42, Ev hanımı, Çankırı Merkez, 31.03.2017.

EKLER
MASAL METİNLERİ

MASAL 1: KAT KATLARI MI GİYEYİM TOP TOPLARI MI?⁴²

Bir varımış, bir yoğumuş. Allah'ın kulu pek çoğumuş. Çok söylemesi çok günahımış. Zamanın birinde bir büyük şehirde fakir bir aile yaşıyormuş. Bunların gelinlik çağına gelmiş. Feride isminde bir kızları varmış. Bir gün görücüler kızı görmek için evlerine geleceklerini Feride'nin annesine haber vermişler. Annesi Feride'ye "Kızım seni görmeye görücüler geliyor hazırlan." demiş. Feride de annesine "Anne görücülere çıkarken kat katlarımı mı giyeyim, top toplarımı mı?" diye sormuş. Bunlar o kadar fakirleşmiş ki kat kat dediği elbise yama üstüne yama yapılarak adeta kat kat bir elbise olmuş. Top top dediği ise elbisenin her eskiyen yerine bir düğüm atmışlar. Düğümlerden üstü top top bir elbise olmuş. Annesi "Top toplarını giy o sana daha iyi yakışıyor." demiş. Kız top toplarını giymiş. Görücüler gelmişler, kızı beğenmişler. Düğün günü tayin olunmuş. Kadın akşam kocası eve gelince ona "Adam! Feride gelin olacak. Ona çeyiz olarak halı, kilim lâzım. Yorgan döşek lâzım. Kap kakak lâzım, yarın bunları hemen al getir. Sakın onları almadan eve gelme." demiş. Zavallı adam ertesi gün evden çıkıp akşama kadar çarşıda dolaşmış. Karısının istediklerini alacak parayı bir türlü kazanamamış. Karısı "Bunları almadan eve gelme" dediği için eve gidememiş. Sabahçı kahvelerinden birine gitmiş, bir köşede pineklemeğe başlamış.

Biraz sonra kahveye birtakım tuhaf görünüşlü adamlar gelmiş. Bunlar kırk haramilermiş. O gece padişahın sarayını soymayı düşünüyorlarmış. Fakat sarayın bahçe duvarından içeri atlatıp kendilerine içeriden kapıyı açtıracakları saf birini arıyorlarmış. Adamı kahvenin bir köşesinde pineklerken görüp yanına yaklaşmışlar "Arkadaş kimsin, bu kahve de ne arıyorsun?" demişler. Adam "Ben yabancı değilim. Ben Feride'nin babasıyım. Feride gelin olacak. Ona kap, kakak lazım. Yatak yorgan lazım, halı, kilim lazım. Onları nasıl alırım diye burada onu düşünüyorum." demiş. Haramiler "Bizimle gelersen bunların hepsini bulursun." demişler. Adamcağız "Nerede, hemen gidelim." demiş. Hep beraber kahveden çıkıp Sarayın olduğu yere gelmişler. Sarayın bahçesi yüksek duvarlarla çevrili imiş. Hırsızlar omuz verip adamı duvardan bahçeye aşmışlar. "Nöbetçileri uyandırmadan bize bahçe kapısını içeriden aç." demişler. Adam içeride bahçe kapısının olduğu yeri ararken sarayın önüne gelmiş bakmış orada açık bir kapı var. Hemen o açık kapıdan içeri girmiş. Kapı nöbetçileri bellerinde silahları duvara yaslanıp derin bir uykuya dalmışlar. Adam kapıdan içeri girerken de uyanmamışlar. Adamcağız içeri girip etrafta biraz dolaşmış. Dolaşırken salon gibi bir yere gelmiş, orası sarayın mutfağı imiş. Bakmış ki orada pek çok kap kakak var. "Hah tamam şu kaplardan birazını Feride'nin çeyizi için alayım." deyip seçtiklerini bir çuvala doldurmuş. Bakmış halayıklar ertesi gün

⁴²Necati Asım Uslu ve Hamdi Uslu'nun annesi Zeliha Uslu'dan dinlediği masallardan (Uslu, 2005: 376-378)

pişecek pilavın pirincini ayıklamadan bırakıp gitmişler. Tatlının üzerine dökülecek bademleri dövmemişler. Adamcağız koca bir tepsi pirinci ayıklamış, bademleri havanda dövmüş. Bu arada nöbetçilerden hiçbiri uyanmamış. Oradan üst kata çıkmış. Bakmış yerlerde güzel halılar serili. Bir tanesini yuvarlayıp bir kenara koymuş. "Bu Feride'nin çeyizine iyi olur." demiş. Biraz gidince bir kapı görmüş kapıyı açmış bakmış güzel bir yatakta bir adam yatıyor. Üzerinde de çok güzel atlas bir yorgan örtülü. "Bu yorgan Feride'nin çeyizine iyi gider, şunu alayım." demiş. Yatağa yaklaşıp uyuyan adamı uyandırmadan yorganı yavaşça üstünden çekmek istemiş. O oda pâdişahın yatak odasıymış. O yatakta yatan da pâdişahın kendisiymiş. Adam yorganı üzerinden çekerken pâdişah uyanmış, "Hey ne yapıyorsun be adam? Sen kimsin?" diye bağırılmış. Adam "Sen uyumana bak, ben yabancı değilim. Ben Feride'nin babasıyım. Feride gelin olacak. Feride'ye çeyiz lâzım ben şu yorganı alıp gideceğim, sen uyu." demiş. Pâdişah "Bırak be adam yorganı, deli misin nesin?" deyip nöbetçilere bağırılmış "Hey nöbetçiler! Ölüm uykusunda mısınız? Hırsız benim saraya girmiş, benim odama gelmiş, benim üzerimden yorganımı çalıyor. Neredesiniz be adamlar?" demiş.

Nöbetçiler uyanmışlar, koşarak gelip adamı yakalamışlar. Adamcağız "Ben yabancı değilim. Ben Feride'nin babasıyım. Feride gelin olacak. Ona kapı kacak lâzım, halı kilim lâzım, yorgan döşek lâzım. Ben onları almaya geldim. Aşağıda pirinçler ayıklanmamış, onları ayıkladım, bademler dövülmemiş onları dövdüm. Ben hırsız değilim, ben Feride'nin babasıyım. Asıl hırsızlar sarayın dış kapısında bekliyor. Kapıda sarayı soymaya hazırlanan kırk tane harami var." demiş. Pâdişah adamlarına "Çabuk koşun aşağı mutfağa bakın, dış kapıya bakın. Bu adam doğru mu söylüyor anlayalım." demiş. Nöbetçiler kapıya gelince içeri girmek için bekleyen kırk haramiyi görüp hemen hepsini yakalayıp hapsedmişler. Mutfığa girmişler, pirinçlerin ayıklandığını, bademlerin dövüldüğünü görüp durumu pâdişaha bildirmişler. Pâdişah adamın saf ve iyi niyetli birisi olduğunu anlamış. Onun sarayda kızının çeyizi için ayırdığı kabı kacağı, halıyı, yorganı kendisine bağışlamış. Bir hayli de para verip evine göndermiş. Adamcağız onları alıp evine gelmiş. Karısına getirdiklerini teslim etmiş. Karı koca Feride'ye şanlı şöhretli bir düğün yapıp onu gelin etmişler.

MASAL 2: SIÇAN AHMET SÜTE DÜŞTÜ⁴³

Zamanın birinde Sıçan Ahmet isminde ufak tefek, fakat aynı zamanda çok obur bir çocuk varmış. Bu çocuk bir gün ocakta pişmekte olan süttten içmek istemiş. Süt kazanından süt içmek için eğilince dengesini kaybetmiş, kazanın içine düşüp ölmüş. Bu durumu gören birisi çok üzülmüş. Oradan ayrılıp giderken bitişik evdeki komşu kadın ona, "Ne var, ne yok, böyle üzüntülü nereye gidiyorsun?" deyince adam, "Sıçan Ahmet süte düştü, sütünen bile pişti." demiş. Bunu duyan kadın üzüntüsünden ağlayarak saçlarını yolmuş. Oradan ayrılıp giderken o kadının kocasına rastlamış. Kadının kocası "Ne var, ne yok, nereye gidiyorsun?" deyince; ona da, "Sıçan Ahmet süte düştü, süt ile bile pişti, karın saçını yoldu." demiş. Bunun üzerine adam da feryât edip sakalını yolmuş. Oradan ayrılıp giderken bir çam ağacına rastlamış. Çam ağacı "Ne var, ne yok, nereye gidiyorsun?" deyince; "Sıçan Ahmet süte düştü, sütülen bile pişti, karı saçını yoldu, koca sakalını yoldu." demiş. Çam da bu haber üzerine bütün pürünü dökmüş. Oradan ayrılıp giderken bir kargaya rastlamış. Karga; "Ne var, ne yok, nereye gidiyorsun?" deyince "Sıçan Ahmet süte düştü, sütülen bile pişti, karısı saçını yoldu, kocası sakalını yoldu, çam pürünü döktü." demiş. Karga da bu haber üzerine bütün tüyünü dökmüş. Oradan ayrılıp giderken bir hizmetçi bir pınarın başında testileri dolduruyormuş, ona rastlamış. Hizmetçi "Ne var, ne yok, nereye gidiyorsun?" deyince, "Sıçan Ahmet süte düştü, sütülen bile pişti, karı saçını yoldu, koca sakalını yoldu, çam pürünü döktü, karga tüyünü döktü." demiş. Hizmetçi de bu haber üzerine üzüntüsünden elindeki testileri birbirine vurup kırmış. Oradan ayrılıp giderken bakmış. Hanımın biri evinin önünde oturmuş inci diziyormuş. Onu görünce "Ne var, ne yok? Nereye gidiyorsun?" diye sormuş. O da, "Sıçan Ahmet süte düştü, sütülen bile pişti, karı saçını yoldu, koca sakalını yoldu, çam pürünü döktü, karga tüyünü döktü, hizmetçi testileri kırdı." demiş. Bu haber üzerine hanım üzüntüsünden dizmekte olduğu incileri yerlere saçmış. Oradan ayrılıp giderken bir çobana rastlamış, çoban kuzuları için çit yapacaktı, bunun için çit kazıkları hazırlıyormuş. Onu görünce, "Ne var, ne yok, nereye gidiyorsun?" diye sormuş. O da, "Sıçan Ahmet süte düştü, sütülen bile pişti, karı saçını yoldu, koca sakalını yoldu, çam pürünü döktü, karga tüyünü döktü, hizmetçi testileri kırdı, hanım incileri saçtı." deyince çoban da üzüntüsünden elinde sivrilttiği kazığı kışına sokmuş. Adam oradan ayrılıp evine dönünce karısı "Nerelerdedin, ne zamandır yoktun, ne oldu?" deyince. Adam "Sorma, Sıçan Ahmet süte düştü, sütülen bile pişti, karı saçını yoldu, koca sakalını yoldu, çam pürünü döktü, karga tüyünü döktü, hizmetçi testileri kırdı, hanım incileri saçtı. Çoban da kazığı kışına soktu." demiş.

⁴³ Necati Asım Uslu' ve Hamdi Uslu'nun babaannesi Zeliha Hanım'dan dinlediği tekerlemeli masal (Uslu, 2005: 379-380).

MASAL 3: KELOĞLAN'IN TUZ ALMAYA GİTMESİ MASALI⁴⁴

Keloğlan'a anası bir gün “Keloğlan evde hiç tuz kalmamış, misâfir gelecek, yemek yapılacak. Çabuk çarşıdan bir okka tuz al da gel. Unutma evde hiç tuz yok.” demiş. Keloğlan “Peki ana unutmam” deyip evden çıkmış. Yolda giderken de unutmamak için “Evde hiç tuz yok, hiç yok, hiç yok.” diyerek gidiyormuş. Giderken yolu bir ırmak kenarından geçiyormuş. Balıkçılar ağlarını, oltalarını atıp balık çekmeye çalışıyorlarmış. Keloğlan bunları seyre durmuş, bu arada da “Hiç yok, hiç yok” diye tekrar ediyormuş. Balıkçılar o gün iyi av yapamamışlar. Bir de Keloğlan başlarına durup “Hiç yok, hiç yok” deyince, iyice sinirlenip “Ulan Keloğlan! Balık tutanların başında hiç yok, hiç yok denir mi?” deyip Keloğlan'a bir tokat vurmuşlar. Keloğlan “Pekiye ne diyeyim?” demiş. Balıkçılar, “Biri çıktı bir daha, biri çıktı bir daha, de” demişler.

Keloğlan “Biri çıktı bir daha, biri çıktı, bir daha” diyerek oradan ayrılmış. Bir evin önüne gelmiş. Bakmış bir hayli kalabalık var, ne oluyor diye yaklaşmış, bir taraftan da “Biri çıktı, bir daha” diye tekrar ediyormuş. O evde ölüm olmuş, kalabalık cenâzeyi evden çıkarmak üzereymiş. Keloğlan'ın bu sözünü duyan ev halkı sinirlenip “Ulan Keloğlan cenâze evinde böyle şey söylenir mi?” deyip Keloğlan'a bir tokat vurmuşlar. Keloğlan, “Pekiye ne diyeyim?” demiş. “Ne diyeceksin Allah rahmet etsin, dersin” demişler.

Keloğlan oradan, “Allah rahmet etsin, Allah rahmet etsin” diyerek ayrılmış. Yolda giderken bir köpek ölüsüne rastlamış. Köpek güzel bir köpekmiş, bu niye ölmüş acaba diye başında durmuş bir taraftan da “Allah rahmet etsin, Allah rahmet etsin” diyormuş. O sırada oradan geçen bir molla bu söze çok kızmış. “Ulan Keloğlan köpek ölüsüne Allah rahmet etsin denir mi?” deyip Keloğlan'a bir tokat vurmuş. Keloğlan “Pekiye ne diyeyim?” demiş. Molla, “Ne diyeceksin, baksana bu köpek ölüsü kokmuş, ‘öf ne fenâ, püf ne fenâ’ dersin” demiş.

Keloğlan “Öf ne fenâ, püf ne fenâ” diyerek oradan uzaklaşmış. Çarşıya gelmiş, bir fırının önünde durmuş. Ekmekçiler fırından yeni pişmiş ekmek çıkarıyorlarmış. Keloğlan orada durup onları seyrederken bir taraftan da “Öf ne fenâ, püf ne fenâ” demeye devam ediyormuş. Fırıncılar bu duruma çok sinirlenip “Ekmek fırınının önünde “öf ne fenâ, püf ne fenâ” denir mi?” deyip Keloğlan'a bir tokat vurmuşlar.

Masalı burada kesen Uslu (2005: 381), şu açıklamayla masalını devam ettirir:

Keloğlan gerisini iyice hatırlayamadığım birkaç yere daha uğrayıp birkaç tokat daha yedikten sonra birisinden “Hiçbir şey deme” ihtarını almış. Keloğlan ondan “hiç” sözünü duyunca birden anasının tuz istediği aklına gelmiş. “Sâhi yahu evde hiç tuz yoktu, gidip tuzu alayım.” demiş. Çarşıdan bir okka tuz alıp eve götürmüştü.

⁴⁴ Necati Asım Uslu, Çankırı'dan Sözler. (Uslu, 2005: 381).

MASAL 4A: İBİBİKLER ÖTÜNCEYE KADAR ÇALIŞMA⁴⁵

Keloğlan'ın anası bir gün Keloğlan'a, "Keloğlan akşama kadar evde yan üstü yatıp tembellik ediyorsun. Ben bu yaşında ellerin kapısında çalışıp ikimizin karnını doyuracağım diye kendimi paralıyorum. Ben ihtiyarladım, gücüm tükeniyor, git biraz çalış, para kazan. Sakın para kazanmadan eve gelme." deyip Keloğlan'ı evden çıkarmış. Keloğlan iş aramak için o köy senin, bu köy benim dolaşmaya başlamış. Nereye gittiyse, kime sorduysa iş yok demişler. Bir gün bir köye gelmiş, orada da köylülerden iş sormuş. Köylüler, "Keloğlan buralarda sana göre iş yok, yalnız ileride bir çiftlik ağası var, o hizmetkâr arıyor. Fakat sakın onun yanına gitme. Bu ağa, karısı, kaynanası hepsi çok zalim insanlardır. Yanlarında çalıştırdıkları hizmetkârları bir sene boğaz tokluğuna çalıştırır, sonra da o zavallıları öldürürler." demişler. Keloğlan "Siz merak etmeyin, o ağanın çiftliğinin yerini bana târif edin, gerisini bana bırakın." demiş. Köylüler yeri târif etmişler. Keloğlan çiftliği bulmuş. Ağanın yanına varmış, "Selamün aleyküm ağa. İşçi, hizmetkâr lâzımmış, ben geldim." demiş. Ağa, "Aleyküm selam Keloğlan, hoş geldin. Evet, ben işçi arıyorum. Yalnız bazı şartlarım var." demiş. Keloğlan "Şartların nedir?" deyince Ağa, "Birincisi bu günden itibaren ibibikler ötünceye kadar benim yanımda çalışacak, çiftliğin işlerini göreceksin. Yemen, içmen, yatman, kalkman bize âit. İbibikler öttüğü zaman beş altın ücretini veririm buradan gidersin. İkincisi; bu müddet zarfında ne yaparsak birbirimize kızmayacağız, darılmayacağız. Kim kime darılırsa öbürünün onu öldürme hakkı olur. Bu şartları kabul ediyor musun?" demiş. Keloğlan "Tamam ağa, kabul ettim." demiş. Bu şekilde çalışmaya başlamış.

Bu sırada yaz başı imiş işlerin en yoğun olduğu zamanlarmış. Keloğlan ekinleri biçmiş, harmanları sürmüş, buğdayları ambarlara çekmiş, koyunları kırkmış, sütlerini sağmış. Kuru ot, saman yığmış. Yaz geçmiş, kış geçmiş bahar gelmiş. İbibiklerin ötme vakti yaklaşmış. Karlar erimiş, çift çıkmış. Keloğlan öküzleri alıp tarlaya çifte gitmiş. Akşama kadar çift sürmüş, yorulmuş eve gelmiş. Akşam yemeğinde ağanın karısı önüne bir tas güvercin pisliğinden yapılmış çorba koymuş. Keloğlan hiç sesini çıkarmamış. Ağa, "Keloğlan böyle çorba geldi diye yoksa darıldın mı?" demiş. Keloğlan "Yok ağa, niye darılacağım, benim zâti bugün iştâhım pek yok." demiş. Ertesi gün gene öküzleri alıp tarlaya gitmiş, akşam gene aynı güvercin bokundan çorba önüne gelmiş. Ağa, "Darıldın mı Keloğlan?" demiş. Ağa böyle yaparak Keloğlan'ı aç bırakarak kızdırıp "Darıldım" dedirtmek istiyormuş. Evvelce çalıştırıp çalıştırıp "Darıldım" dedirtip karısıyla, kaynanasıyla birlikte öldürdükleri hizmetkârlar gibi onu da öldürmeyi planlıyormuş. Keloğlan ağanın bu niyetini sezdiğinden "Yoo, niye darılacaktım,

⁴⁵ Necati Asım Uslu ve Hamdi Uslu'nun annesi Zeliha Uslu'dan dinlediği masallardan. (Uslu, 2005: 384-387).

darılmadım.” demiş. Üçüncü gün Keloğlan gene öküzleri alıp tarlaya gitmiş. Ağa merak etmiş “Keloğlan üç gündür aç, bu aç hâliyle tarlada ne yapıyor?” diye meraklanıp öğleye doğru durumu öğrenmek için Keloğlan’ın çift sürdüğü tarlaya gitmiş. Bir de ne görsün. Keloğlan öküzlerden birini kesmiş kebab yapmış yiyor. Ağa hemen “Ulan Keloğlan ne yaptın?” diye hışımlla bağırması. Keloğlan “Yoksa öküzü kestim diye darıldın mı ağa?” demiş. Ağa hemen “Yok yok ne darılması. Çok iyi yapmışsın Keloğlan. Afiyet olsun, bir öküzün lafı mı olur, sana feda olsun.” demiş. Oradan ayrılıp doğruca evine gelmiş, karısını kaynanasını toplamış. Keloğlanın yaptığını anlatmış. Onlar da “Bu Keloğlan diğer öldürdüğümüz aptal hizmetkârlara benzemiyor, bu başımıza iş açacak.” demişler. Ağa da; kaynanasına, “Sen yarın sabah erkenden evin yanındaki şu büyük ağaca çık, ibibik gibi öt, biz de “Keloğlan ibibikler öttü, vakit tamam oldu, al şu parayı git.” deyip bu Keloğlan’dan bir an önce kurtulalım.” demiş. İhtiyar kadın öyle yapmış. Sabahleyin alaca karanlıkta ağaca çıkıp ibibik gibi ötmeye başlamış. Keloğlan sese uyanmış, durumu kavramış, “Bunlar beni erken gönderecekler, dur ben onlara ne yapacağım görsünler.” deyip duvarda asılı olan av tüfeğini almış, kadına nişan alıp ateş etmiş. Kadın vurulup yere düşüp ölmüş. Ağayla karısı koşarak gelmişler, analarının ölüsünü görünce, “Ulan Keloğlan ne yaptın, zavallı anamızı öldürdün.” diye feryâda başlamışlar. Keloğlan, “Sabah alaca karanlıkta bir ses duydum ibibik gibi ötüyor ama belli ki insan sesi. Dışarı çıktım, baktım ağaçta bir karaltı var. Birisi hırsızlığa yahut bir kötülüğe gelmiştir dedim, ateş ettim. Ne bileyim sizin ananız olduğunu, yoksa darıldınız mı?” demiş. Ağa ve karısı ikisi birden “Yok Keloğlan niye darılalım, anamız yaşlı kadındı, bir ayağı çukurdaydı, hasta olup çekmeden böyle ölmesi iyi oldu.” demişler. Kendi odalarına çekilince aralarında durumu görüşmüşler. Ağa karısına, “Bu Keloğlan beter birisi, bu ikimizi de öldürür. Sen bu akşam Keloğlan'a sezdirmeden çokça yağlı ekmek yap, kıymetli şeylerimizi, altınımızı, gümüşümüzü yanımıza alıp sabahleyin erkenden buradan kaçalım.” demiş. Kadın o gece bolca yağlı ekmek yapmış, onları bir sandığa doldurmuş. Ağa da kıymetli şeylerini, altınlarını toplamış başka bir sandığa koymuş. Karı koca yorulmuşlar yatmışlar.

Keloğlan bunların niyetini anlamış, sessizce gelmiş ekmek sandığındaki yağlı ekmekleri başka bir yere saklayıp kendisi sandığa girip kapağını içeriden kapatmış. Sabahleyin erkenden karı koca Keloğlan duymasın diye sessizce sandıkları yüklenip yola düzülmüşler. Kadın önden gidiyormuş ve Keloğlan’ın bulunduğu ekmek sandığını sırtında taşıyormuş. Ağa da arkada kıymetli malların olduğu daha ağır sandığı taşıyormuş. Öğlenden sonra giderlerken sandığın içinde Keloğlan sıkışmış çişini tutamamış, biraz kaçırılmış. Çişi sandıktan sızıp akmaya başlamış. Ağa bu durumu görünce karısına, “Ekmekleri fazla yağlamışsın, baksana sıcaktan yağları damlamaya başladı.” demiş. Bu şekilde akşama kadar gitmişler. Akşam bir pınarın yanında konaklamışlar. Pınarın ön tarafı düzlükmüş, yan tarafı derin bir uçurummuş. Sandığı açalım da

yemeğimizi yiyelim diye sandığı açınca bir de ne görsünler; Keloğlan sandığın içinde. Karı koca ikisi birden şaşkınlıkla bağırmaya başlamışlar. Keloğlan sandıktan çıkıp “Ne o yoksa sandığa girdim diye bana darıldınız mı?” demiş. Karı koca hemen “Ne darılması Keloğlan, bizim de yalnızlıktan canımız sıkılıyordu, iyi ki sen de bizimle geldin, beraber seyahat ederiz.” demişler. Tabii yiyecek bir şey olmadığından biraz su içip yatmak istemişler. Ağa karısını bir kenara çekmiş “Sen yatacağımız yaygıyı uçurumun tam kenarına ser. Keloğlan uçurumdan tarafta yatsın, ben ortada yatayım, sen öbür tarafta yatarsın. Gece yarısı beni uyandır, ben Keloğlan'ı uyurken uçuruma iterim, bu beladan kurtuluruz.” demiş. Kadın öyle yapmış, yaygıyı yaymış. “Sen şurada yat, sen şurada yat, ben de burada yatayım.” demiş. Keloğlan hiç sesini çıkarmamış, uçurumun kenarındaki yere yatmış uyumuş. Fakat onların niyetini sezmiş. Gece yarısı yerinden kalkmış, yorgunluktan derin bir uykuda olan kadını yavaşça kucaklayıp kendi yerine yatırmış, kendi de kadının yerine yatıp kadının sesini taklit ederek ağayı dürtmüş, fısıltı halinde “Uyan ağa, hemen şu Keloğlan'ı uçuruma itiver.” demiş. Ağa uyanmış bütün gücünü toplayıp yanındaki Keloğlan sandığı karısını uçurumdan aşağı itmiş ve bu beladan kurtulduk diyerek gönül rahatlığıyla uykuya dalmış. Sabah olmuş uyanmış bir de bakmış ki; Keloğlan yanında yatıyor, karısı ortada yok. Hemen durumu anlamış, “Ulan Keloğlan ne yaptın, bana karımı öldürttün, nedir bu senin yaptığın?” diye bağırmaya başlamış. Keloğlan, “Ne o ağa yoksa darıldın mı?” demiş. Ağa kızgınlıkla, “Nasıl darılmam, darılma değil atladım.” demiş. Keloğlan “Yaa! öyle mi? Ulan zalim ağa bu kadar masum insanın kanına girdin, zavallıları çalıştırıp çalıştırıp öldürdün. İşte şimdi kendi ağzınla ölümünü istedin.” deyip ağayı tuttuğu gibi uçurumdan aşağı itmiş. Dünyayı böyle bir zalimden kurtarmış. Ağanın sandığındaki altınları ve kıymetli şeyleri alarak anasının evine dönmüş.

MASAL 4B: HİZMETKÂR KELOĞLAN⁴⁶

Bir varımış bir yoğumuş çok söylemesi pek günahımış. Bir Keloğlan varımış. Bi gitmiş ağaya hizmetkâr durmuş. Ağaya dururken demiş ki “Ağa emme bak ben para istemiyon, darulandan bir davulluk koyun yüzeceğiz” demiş. O da “Tamam Keloğlan, darılmıcam” demiş. Ağşam olmuş neyse zabah olmuş. “Hadi Keloğlan git, davarları güüt gel” demiş. Keloğlan eline değneyi almış, davarları ağşama gadar orda kimisini deriye, kimisini def diye kesmiş kesmiş, her birini bir yere davarları bırakmış. Sürüyü almış eline de. Islık çala ıslık çala gelmiş.

-Keloğlan naptın davarları?

-(Keloğlan ağaya) Ağa davarlar gelmedi yayladan.

-E noldu Keloğlan?

-Yayılyolar.

-Darıldın mı ağa?

-Darılmadım Keloğlan.

Ondan sonra:

-Neyise hadi Keloğlan ağşam olmuş şu tavuklara bi yem ver.

Çıkmış ondan sonra tavukları kesmiş kesmiş, onları da oralara yaturmuş hepsini de.

-Keloğlan tavuklara yem verdin mi?

-Verdim ağa.

Bi de baksa ki hepsini kesmiş.

-Darıldın mı ağa?

-Darılmadım Keloğlan.

Yatsı olmuş. Ondan sonra:

-Keloğlan ineklere de hayvanlara da öküzlere de saman ver de gel.

Gitmiş dama, onları güzalcene kellerini kesmiş kesmiş, ahura girmiş, onları da öyle öldürmüş.

-Keloğlan dama mallara baktın mı?

-Baktım ağa, öyle bi acıkmışlar amma, öyle bi yem yiyolar emme saman yiyolar.

Darıldın mı ağa?

-Darılmadım Keloğlan.

Güççük çocuğu varmış “Hadi şunu çiş yapdur da gel” (demiş ağa). Ondan sonra onu da götürünce oğlanın çenesine kanadına ayırmış, böyle atmış onu da öldürmüş.

-Darıldın mı ağa?

-Darılmadım Keloğlan.

⁴⁶ Kaynak Kişi: Fatma Cılbır (63), Yapraklı- Pehlivan Köyü.

-(Adam karısına) Garı demiş bu bizi öldürecek bu Keloğlan

-Beyim demiş: Gel biz burdan kaçalım gidelim.

-Sen bu gece yiyecek hazırla.

Garı galkmış, Keloğlan da bunu duymuş. Garı galkmış, geceleyen ekmek yapmış, çörek yapmış, gece onu uyurken galkıp da gidecekler. O da onu duyunca heyin içine guymuş, orıya guymuş.

(-Hey var ya şu bizim büyük, siz ne dersiniz? -Biz de hey deriz.)

Hah onun içine girmiş. Ecük sonra garı demiş: “Keloğlan uyudu biz kaçalım.” Adamcağız sırtına almış:

-Kız garı gutuk gibi bu.

-“Lan herif Keloğlan’a galmasın deyi hepisinden yaptım” demiş.

Neyse bu adamlar gidiyolar. Giderken giderken bi dene köpek gelmiş. Köpek gelince bu demiş “Bu bizi yimeye yir” demiş. “Ah şimdi bizim Keloğlan olaydı sağa” demiş. Şimdi o zamana gadaran “Aha ben burdayım” diye hoptamasın mı? Atlamış çıkmış, o yana atmış, bu yana atmış, dutmuş, kopeğin ağzına vurmuş atmış orıya. “E garı biz bundan gine gurtulamaduk.”

Gitmişler gitmişler, bi denizin gıyısına. Yatagelmişler şimdi. “Keloğlan sen şuraya yat, ablan şuraya yatsın ben şuraya yatıyım.” Bunlar uyumuş, yorulduya uyuyunca, Keloğlan yatmış, ebeyi şu yana atmış. Adam uyku semesine kakmış hemen onu uyuyo diye yuvarlayıncı hemen yuvarlayınca cömbadan gitmiş şeye denizin içine. “Hah bu sefer garı Keloğlan’dan kurtulduk” demiş. “Hah ağa” demiş, “Bu sefer ablamdan gurtulduk” demiş. “Amaaanın, darıldın mı ağa?” O da “Darılma değil ya yarıldım bile” demiş. “E vaadimiz bizim şeyimiz neyidi darılandan bi davulluk koyun yüzeceğüz.” Adamcağuzu kesmiş, gözelce derisini yüzmüş, ondan da bi davul yapmış, onla da tangada tangada tangada çala çala köye gelmiş.

MASAL 4C: ANTAZ İLE KANTAZ⁴⁷

Bunların, Keloğlan'ın anaları ölüyo. Biri Antaz diğeri Kantaz. Oğlan diyo ki, biri akıllı birisi deliymiş. Kafadan kontağımı. Ben diyo, filan yire bi şeye gidiyon. “Anamın arkasını başını boğön yıka” diyo. “Yaparım ben” diyo deli. “Ben anamı yıkarın.” Gapının orıya bi gazan guruyo, altını yakıyo, gazanı kaynatıyor, ana seni bi banyo yapıvereyim, diyo. Dutuyo anasını gazanın içine gıyuyo. Anasını orda öldürüyo. Ordan çıkardıyo, getiriyo döşeğe yadıriyo anasını, üstünü örtüyo.

Bi de bi gomşu geçiyomuş “Lan deli oğlan diyo ananı diyo gazanın içine gıydun gaynayan gazanda ananı öldürdün” diyo. “Ne ölmesi anam ölmedi uyuyo” diyo. “Öldürdün” diyo, oraya galmyo gıryı da vuruyo, onu öldürüyor. Oluyo iki. Akıllı oğlan geliyo “Naptın?” diyo. Ben diyo başını neyin yıkadım diyo sırtını yuvdum diyo. Eline de bi ekmek virdim, anam diyo uyuyo döşekte diyo. Açıyo bakıyo anası ölmüş bi de eline ekmek gıyuyo yime gibi. Neyse diyo “Ben gidim şu mezarı gazım de” diyo. “Anamı getür bak.” “Olur” diyo. “Sen git mezarı gaz ben getürürüm anamı” diyo. Garının ümüğüne bi ip bağıyo. Böyle dakıyo anasını, sarmalıyo sürükleyerek götürüyo. O zamana gadadan gadın diyo ki “O lan diyo hiç mi sütünü emmedin de o gadını öyle götürüyon şurdan konu komşu gelse de.” “O benim anam” diyo gırya. “Al sana da” diyo. Dutuyo onu da bağıyo. Şimdi gardeşine de bağıriyo. “Antaz Antaz ölü birdi iki oldu mezarı en gaz” diyo. Ordan getiriyo onları orıya defnediyolar. Eve geliyolar. İki ahurları varımı. Dam derüz biz. Biri yeni biri eski bunların malı varımı biraz. “Gel” diyo “Biz ayrılalım” diyo bu akıllı. “Ben seni ayıracan. Sen anamın başını yidin.” “Ayrılalım” diyo. Heyeti çığırılım da “Gomşular bizim malımızı bölüvirsin.” “Gomşular mı gazandı bizim malı?” diyo o deli. “Nasıl bölüşacağuk?” “Yeni dama giren benim olsun” diyo o deli. “Eski dama giren de senin olsun” diyo. Mallar geliyolar, aluşkunlar ya eski dama. Gelen eski dama, gelen eski dama. Ona da bi kel dana giriyo. Noldu diyo razı mısın diyo abisi, o akıllı. “Yo benim kaderim” diyo. Napalım? “Bu yalnız, bunun canı az. Ben bunu eve yanına götürüyüm” diyo, yanına getiriyo. Yanına bağıyo eve. Şimdi hayvan yatarene şey ittimidi gevşer. (geviş getirir.) Bak hele diyo “Anam öldü” diyo, “Gardaşımdan ayrıldım”. “Şu sakızı çıkart ağzından” diyo. Sakız çiğneme diyo bak diyo. Benim gafam bozuluyo. Danayı dövüyo dövüyo ecük dana aklın başına alınca bi daha başıyo gevşemeye. “Sakızı çıkart, öldürürüm ben seni” diyo. Sanıyor ki sakız çiğniyo. Sabah varıyo ağasına, “Ağa” diyo “Bu bağa nisbetüne sakız çiğniyo.” “Ben bunu satacan” diyo. “İyi, sat. Malın değül mü? Sat.”

Bu gıdiyo, bi ormana varıyo. Orda bi gargalar şakur şukur, goçlar, gartal martal şey ediyolar. Oriya danayı bağıyo. Onlarda dananın başına çömüyolar, gartallar. Danayı yimiye

⁴⁷ Kaynak Kişi: Döne Kayadibi (88), Yapraklı- Pehlivan Köyü.

başlıyolar, o bırakıyo geliyo. Naptın diyo ula sattım diyo aha da zenginim işte diyo yün yapıyo diyo. Vay benim parayı sonra virecek diyo.

Bak hele sen, diyo. “Senin parayı aluruz hem de düğüne bakaruz, gidelim” diyo akıllı oğlan. Gidiyolar gidiyolar gidiyolar.

-Lan köy nerde?

-Ben köy bilmem.

-Nereye sattın?

-Aha şuraya bağladımıdı danayı.

-Sen benim başımın belası mısın? Ben senden nasıl kurtulucam? Anamı öyle yaptın, malları öyle, komşuyu öldürdün.

Ondan sonra, “Seni bi ağaya hizmetçi vericem. Hizmetçi durun mu?” “Dururum, niye durmayım?” Şimdi ağaya da diyokine: Bak ben mayışını gendim halledeceğim.” “Eğer” diyo ben diyo: “Seni darultursam ağa, benden bi giyim goyun yüzeceğin” diyo. “Sen beni darultursan eğer sen benden yüzeceğin” diyo. Adam da “Olur” diyo. “Ben senden başka bi şey istemiyon” diyo.

Şimdi bunu çift sürmiye tarlaya yolluyo. Malları orda kesiyö, biçiyö, bırakıyo, geliyo. “Saman ver mallara” diyo. Damda ahıra, gafalarını kesiyö kesiyö, ahurun guuyö. “Ağa darıldım mı?” diyo. “Yok, darılmadım” diyo. Darıldım dise kesecek. Öyle öyle adamın elinde bi şey galmıyo. Bi de bi gızı varımış. Garısına diyokine “Bu bize böyle böyle” diyo “Bu bizi kesecek.” Biz diyo “Bo gece geçalım” diyo gariya. Sen diyo “Bi hamur mayala, bi tekne çörek it, evde yağ mağ ne varsa yağla” diyo. Evde ne varsa dolduralım, sırtımıza saralım. O da onları dinermiş Keloğlan. O zamana gadan da olur mu olur. Gari çöreği ediyö, ondan sona bunlar gece galkıyolar, çöreği galdırıp o da şeyin içine gendi giriyor (Keloğlan). Çöreği de üstüne örtiyö. Ondan sonra, bunlar kalkıyo. “Galk gari, Keloğlan uyudu gidelim” diyo. Galkıyolar bunlar, gız gari diyo, pek de diyo çok guymuşun diyo. Herif alıyo sırtına. Ona galmasın diyi hepsini mi guydun çöreğın” diyo. “Galacağımı dibini yisin” diyo. “Ona çörek mi bırakacağım?” Keloğlan da diniyo. O da gidiyo onlarla barabar.

Gide gide gide bunların öğnüne bi köpek rast geliyo. Köpek bunlara seğeltiyö. “Napacağuz?” diyo gariya. “Köpek bizi yırtacak.” “Ah” diyo “Arama ama benim Keloğlan olaydı” diyo. “Aha ben burdayım” diyo. Atlıyo çıkıyo köpeği o yana o yana köpeği şey ediyö. Onlarla barabar gine düşüyo. Ağa diyo “Darıldım mı?” diyo. Yok diyo “Darılmadım” diyo. Gari diyo “Biz bundan gurtulamayacağuz, napacağuz?” diyo. Bi diyo ırmağın gıyısına diyo, bir denize varıyolar. “Orda yatarken biz, gice galkalım, bunun ayağımı dutalım ırmağa atalım” diyo. Bu gine dinliyo. Şu diyo çocuğın çışı gelmiş diyo, “Şu diyo çocuğu, şurda kenere git de çatlat da gel” diyo. Çatlat diyince çocuğın bi ayağının yanına bi basıyo, bi ayağından dutuyö. Çocuğu öldürüyor. Yine geliyo “Ağa darıldım mı” diyo? “Yok” diyo. Gari diyokine “Maldan olduk, bi

çocuğumuz var ondan da olduk.” “Sen sus” diyo. Onu boğup diyo ben ırmağa atacan diyo. Bu diniyo gine. Şey diyo “Keloğlan, ablan korkar” diyo. Şöyle suyun gıyısına yatıyolar, sen diyo şu sudan tarafa yat da diyo. Ben diyo şu yana yatıyım. Ablan da gorkmasın” diyo. “Olur ağa” diyo. “Ben yatarım gorkmam” diyo. Şimdi ırmağın gıyısına yatıyo. Şapgasını çıgardıyo, garının gafasına giydiriyö. Garının çarını da gendi gafasına örtüyo böyle. Garıyı usulca ırmağın tarafa yatırıyo gendi araya giriyo.

“Galk galk!” diyo.“Garı gak! Keloğlan uyudu” diyo. “Onu atalım gaçalım gidelim, olur mu?” Hemen galkıyo hiç söylemiyo, garı ondan sonra biri gafasından dutuyo, biri ayağından dutuyo. Garıyı, ırmağa garıyı da atıyolar. “Darıldın mı ağa?” diyo çarını açıyo. “Garı da gitti” diyo. “Darıldın mı ağa?” diyo. “Darulma değül hem de ortamdan da yarılacağım.” O zamana gadaran orda ağayı da kesiyö, ondan bi giyim goyun yüzüyo bu da burda bitti. *Masal bitti oğlum gayri.*

MASAL 5: ANTAZ İLE KANTAZ⁴⁸

Bunlar iki kardeşler. Kantaz, Antaz'a demişkine “Ben şehre gidiyorum” demiş. “Sen anamı güzelce bi yıka” demiş. O da demişkine “Tamam ben yıkarın” demiş. Gazanı gürmuş. Gazan gürmuş, altını da yakmış, anasını da otutturmuş orıya. Güzelcene yıkamış tabi ki sonra galdırmış, yatağa yatmış. Üstünü örtmüş. Kantaz'da şherden gelmiş tabi. Kantaz şherden gelince demişkine “Anamı naptın? demiş. “Yıkadım” demiş. “Öğle möğle uyumuyor, hiç uyanmadı” demiş. Bi varsa baksa ki annesi ölmüş, sıcaaktan altını yakınca gadın ölmüş. Lan demiş, bu ölmüş. Ben demiş “Gidim, sen de kefenini al, yıka getir anamın” demiş. Tamam, demiş. Gitmiş mezar kazarkene bu da anasının ümüğüne Antaz şeyi dakmış urganı, sürükleye sürükleye götürüyomuş.

Ordan bi tane kadın demişkine “Ocağa yanasıca gözü kör olasıca” demiş, “Niye sürüklüyön memelerinden süt emmedin mi?” demiş. Niye sürüklüyön götürüyön onu tabutunan götürsene sırtına alıp da demiş. O da demiş ki “Bilmem ne yaptığımın gadını saane” demiş, küfretmiş gadına. Gadına vurunca öldürmüş. Sonra bağarmış “Kantaz Kantaz ölü birdi iki oldu, mezarı en gaz.” Yani iki tane gaz diyo. Gadının ikisini de sürükleyerek götürmüş, onları gömmüşler. Akşam olmuş, eve gelmişler Antazınan Kantaz. Demiş ki akşam otururkene, “Biz napacaz? Anam öldü” demiş. “Bi ortaklığımız kalmadı” demiş. “Biz senlen ayrılalım Antaz.” O da demişkine, bunların davarları varmış, sürüleri. Bi de yeni dam yapmışlar. “Nasıl bölüşelim?” demiş. “Aman aman ne olacak demiş, yeniye giden benim olsun, eskiye giden senin olsun” demiş bu bizim gurnaz. E yeni afırı da kimse bilmiyo ya. Bütün hepsi malların eski afıra gitmiş. Onunkine bi tene uyuz bi keçi gelmiş. Antaz akşam otururkene geçiyi almış önüne, ikisi oturuyolar, oturur, otururkene bu sakız çiğniyomuş geçi. Geviş getiriyor aslında. Lan demiş kodumun geçisi diye küfrediyor biliyo musun? Sen diyo benim canım dar, diyo. Sakız çiğneyip tükürme, diyo. O yine çiğniyor. Çiğneme diyom sana, diyo. O yine çiğniyor tabi geviş getiriyö geçi. Sen misin o? Buna vurunca buna öldürüyor. Geçiyi öldürüyor. Ama hiçbi şisi kalmıyor.

Bu sabahleyin diyokine ağasına. “Ağa, ben şehre gidicem, benim malım yok, hepsi sana düştü” diyo. Ben napayım burda? diyo. O da “Tamam” diyo. “O zaman ben de satayım ikimiz gidelim” diyo. Bunlar, öteki de davarlarını satıyo. Biz napalım köyde anamız öldü, diyolar. Davarlarını satıyolar, ikisi gidiyolar. Giderken giderken akşam oluyo. Bunlar bi Antaz ile Kantaz bi yaşlı ebenin evine varıyolar. Ebe de akşam gabak pişirmiş. İşte yemek filan yapmış. Bunlar diyo ki “Ebe bizi misafir eder misin?” “Ederim” diyo. Ebe bunların karınlarını doyuruyo. Bunlar yatıyolar. Ama bizim Antaz geceleyin diyokine “Kantaz, Kantaz ben acıktım.” “Lan diyo şu ebe gabak bişürdüydü” diyo. “Gabağı yi” diyo. Gabağı yiyo. Ebe de o

⁴⁸Kaynak Kişi - (Kadın), 55, Yapraklı.

arada yatmış uyumuş. Pösür pösür gaz yakıyomuş. Gabağı alıyo, Ebe'nin popusuna vuruyo. Ebe de uyanıyo arkası yaş yaş. Ebe gidiyo, şurda bi dışarda poposunu yıkıyomuşumuş. Bi gine tabi yıkargene bizim Antaz gine acıkıyor. Lan ben gine acıktım diye Ebe'nin de çullukta bi yoğurdu varmış. Onu diyo, yi diyo. Gidiyo tabi gafasını sokuyo içine. Kaşıklamadan yiyo. “Bağırıyo Kantaz Kantaz ulan gafamı çıkartamadım.” Git diyo dışarda aktaş var, diyo. “Aktaşa vur gırılısın, gafan çıkar” diyo. Ebe de tam o arada poposunu yıkıyomuş. Bu da poposuna vurunca destiyi “Yavrumm işememişim işememişim gabağımı gabak” diyo. Neyse bunlar yatıyolar, sabah ebenin destisini gırdık, poposuna vurduk. Bunlar geceleyin kaçıp gidiyolar. Ebe görmesin diye. Giderken giderkene bunlar akşam baya gidiyolar. Antaz diyo ki Kantaz'a “Sen diyo Ebenin diyo gapısını örttün mü?” diyo Yani çekiverdin mi al verdin mi diyo tam orayı hatırlamıyorum. “Yoo” diyo Antaz. Ebe'nin gapısını goşa goşa gidiyo. Ebenin gapısını sırtına sarılıyo. Gapıyı kapat diyo, o da gapıyı al getir diye anlıyo. Gapıyı sırtına sarıyo, ıkıl ıkıl geliyor. “Naptın sen?” diyo. “E napıcan gapıyı sen bana getir demedin mi?” “Yoo ben sana öyle demedim.” Neyse diyolar, gapıyı tabi geri götüremiyolar. Gapıyı bırakma, gapıylan gidecen diyo.

Giderken giderken akşam oluyo. Bunlar bir dala çıkıyolar. Çam ağacı dalına çıkıyolar. “Ben gapusuz katiyen çıkmam yukarıya, orda yatmam” diyo. Gapıyı çıkardıyor dala. Yatıyolar. O arada tam bunlar yatınca şeyler varmış, eşkiyalar. Eşkiyalar da orda ağacın dibinde altın bölüşüyolar. Yani çalmışlar, çalmışlar. Ama bunlar yukarda gorkudan titiriyolar. O orada bizim Antaz'ın gine çışı geliyor. “Ben işicem”. “Lan nereye sen işicem, sık” diyo. “Abi sıkamam”. Antaz sıkamam, Kantaz sık, sıkamam. Bunu salıyo. Onların üzerine işiyo. İşiyince onlar diyo ki “Aman Rabbimin rahmeti ne güzel burcu burcu kokuyo” diyolar. Bunun bir de kakası geliyor, “Antaz işeme.” “Yok, hayır işicem”. Kapının deliğinden onu da bırakıyo. Onlarda işte naptığımı bilmem kuşlarının pisliği, çok pis gokuyomuş, diyolar. Bu arada gapı takır tukur, gapıdan aşşağı ikisi bir düşüyolar onların üzerine, eşkiyaların üzerine. Bunlar da Haramiler, şeyler bize baskuna geldi diye, cinler, periler diyo. Bunlar kaçıp gidiyolar. Kaçıp gidince onların ne kadar altını, incisi varsa hepsi bunlara galıyo. Bunlarda bunu alıyolar.

Napalım biz diyolar şehre gidip de. Geri köyümüze gidelim diyolar, biz zenginleştik. Eve geliyolar. Ama bunu şimdi nasıl paylaşacaz? Paylaşamıyolar. Uğraşıyolar, uğraşıyolar, bi türlü paylaşamıyolar. Diyokine “Git şurdan gomşunun ordan bi tane hak getir de biz bunu paylaşalım” diyo. *(Biraz şey bir masala benziyor. Gerisi hoş değil.)* Tabi gadın da diyokine “Antaz, siz bu haklan hiçbi şiyiniz yok” diyo, “Ekininiz yok, bulgurunuz yok, siz bunlan diye ne böleceksiniz? Hiçbi şiniz yok.” diyo. Napıcan sen diyo, biz bi şı bölüşcez. Bunnarın bi şisi yok. Ben diyo bunun altına bi zift yapıştırım, diyo. Zifti yapıştırıyor, gocasına söylüyor. Bunlar diyo

ne bölüşcekler acaba bunlar çok fakir diyo. Haki ağşam oluyo, getiriyo, ağaç hakımış o da. Ağaçtan altına bi tane yapışıyo, altın yapışıyo.

Gidiyo garısı, “Siz naptınız?” diyo. “Bunu nerden buldunuz?” Eğer diyolar, “Eşkiyalari ürküt, biz böyle yaptık” diyo. “Dala çıkdık, altımıza eşkiyalar geldi. Ondan sonra biz de gapıdan düştük, onlarda kaçtı, gittiler, bize galdı” diyolar.

Tamam diyo, o da öyle yapsın diyo. Bu da aynısını yapıyo. Gidiyo, kapıynan dala çıkıyo. Ordan bi kez işiyo, bunlar diyolarkine işte naptığımın guşlarını burcu burcu kokuyo diyolar. Sonra kakasını yapıyo, tabi onlar gibi. Onlar da küfrediyolar, naptığımın guşları çok pis pis kokuyor deyince bu ordan hemen ana avrad iniyo. Onlar da onu kesiyolar. Oriya, ölüyor. Akşam gadının gocası gelmiyor. Bekliyo bekliyo, gelmiyor. Onların oriya varıyo. Diyokine: “Benim herif gelmedi, siz naptınız?” diyo “Onu öldürdünüz”. Onlar da diyokine “Biz ne bilelim. O bizim dediğimizi yapmamıştır” diyolar.

MASAL 6: PARLAK AT⁴⁹

Bir varımış, bir yoğumuş. Allah'ın kulu pek çoğumuş. Çok söylemesi çok günahımış. Evvel zamanda Keloğlan'ın yaşamakta olduğu şehrin pâdişâhına çok güzel bir yorgan hediye getirmişler. Pâdişah “Bu yorganı çok beğendim, dünyada bu yorganın bir benzeri daha yoktur.” demiş. Bunun üzerine orada hazır bulunan Keloğlan, “Pâdişâhım devin bir yorganı var; bir yorganı var dünyada eşi bulunmaz. Bu size hediye gelen yorgan onun yanında hiç kalır.” demiş. Bunun üzerine pâdişah, “Bu yorganı bana kim getirebilir?” deyince Keloğlan, “Ben getiririm efendim.” demiş. Pâdişah da “Peki, git getir bakalım.” demiş.

Keloğlan bir kutuya çokça bit pire toplayıp devin evine gelmiş. Bir kenara saklanıp devin uyumasını beklemiş. Dev uyuyunca sessizce eve girip getirdiği biti pireyi devin yorganına boşaltıp dışarı çıkmış. Dev biraz sonra kaşınarak uyanmış. Işığı yakmış bakmış yorganının üzeri bit pire dolu: “Ben böyle yorgan istemem.” deyip yorganı kaldırıp kapıya atmış. Keloğlan dev eve geri girince hemen yorganı almış, bitini piresini temizleyip pâdişaha götürmüş. Pâdişah görünce yorgana bayılmış. “Aferin Keloğlan, doğrusu çok güzel bir yorganmış.” demiş. Keloğlan, “Efendim bu bir şey değil devin bir kuşu var, bir kuşu var dünyada eşi bulunmaz. Tüleri pırıl pırıl, sesi şahane.” deyince pâdişah “Bu kuşu bana kim getirebilir?” demiş, Keloğlan, “Ben getiririm” demiş. Pâdişah, “Peki git getir bakalım.” demiş. Keloğlan devin evine gitmiş, bir köşeye saklanmış. Akşam olunca dev, kuşunun yemini suyunu verip yatmış. Dev uyuyunca Keloğlan kuşun yanına gelip kafasına hafifçe vurmuş. Sonra bir köşeye saklanmış. Kuş acıyla, “Cik, cik” diye ötmeye başlamış. Dev kuşun sesine uyanmış, koşarak yanına gelmiş, bakmış hiçbir gariplik yok, “Herhalde yemi suyu az geldi.” deyip biraz daha yem su verip yatmış. Keloğlan dev uyuyunca gene kuşun kafesine gelip kafasına vurmuş. Kuş gene, “Cik, cik” diye ötmüş. Dev gene koşarak gelmiş bakmış hiçbir şey yok. “Yemi suyu yetmedi galiba.” deyip biraz daha yem su verip yatağına dönmüş. Dev uyuyunca Keloğlan tekrar kuşun kafasına vurmuş. Kuş gene, “Cik cik” diye ötmeye başlamış. Dev gene koşarak gelmiş, bakmış hiçbir gariplik yok. Bu defa çok kızmış; “Ben böyle edepsiz kuş istemem.” deyip kuşu kafesiyle birlikte kaldırıp kapıya atmış. Keloğlan saklandığı yerden çıkıp, kuşu alıp pâdişahâ götürmüş. Pâdişah kuşu çok beğenmiş, “Aferin Keloğlan, bu çok güzel bir kuşmuş.” demiş.

Keloğlan “Bu bir şey değil pâdişâhım, devin bir atı var, bir at var; dünyada eşi bulunmaz. Tüleri adeta parıl parıl parlar, adı Parlak At'tır, yıldırım gibi koşar, hiçbir at onu geçemez.” deyince pâdişah, “Bu atı bana kim getirebilir?” demiş, Keloğlan, “Ben getiririm” demiş. Pâdişah, “Peki git getir bakalım.” demiş. Keloğlan devin evine gitmiş, bir köşeye saklanmış. Akşam olunca dev atının yemini suyunu verip tımarını yapıp yatmış. Dev uyuyunca Keloğlan

⁴⁹Kaynak: (Uslu, 2005: 394-396).

atın yanına gelip atın kafasına hızlıca vurmuş. Sonra bir köşeye saklanmış Parlak At “Hii, hii” diye kişnemeye başlamış. Dev, atın kişnemesine uyanmış. Koşarak atın yanına gelmiş, bakmış hiçbir gariplik yok, “Herhalde yemi suyu az geldi.” deyip biraz daha yem su verip yatmış. Keloğlan dev uyuyunca gene Parlak At’ın kafasına vurmuş. At gene “Hii, hii” diye kişnemiş. Dev gene koşarak gelmiş bakmış hiçbir şey yok, “Yemi suyu yetmedi galiba.” deyip biraz daha yem su verip yatağına dönmüş. Dev uyuyunca Keloğlan tekrar atın kafasına vurmuş. Parlak At gene “Hii, hii” diye kişnemeye başlamış. Dev gene koşarak gelmiş, bakmış hiçbir gariplik yok. Bu defa çok kızmış: “Ben böyle edepsiz at istemem.” deyip Parlak At’ı kapıya atmış. Keloğlan saklandığı yerden çıkıp ata binip gelip atı padişaha teslim etmiş. Padişah, Parlak At’ı görünce hayran kalmış, “Âferin Keloğlan, bu ne güzel atmış.” demiş. Keloğlan “Bu bir şey değil, pâdişâhım devin bir kendisi var; bir kendisi var, görenler korkar, minare gibi boyu var, elleri kürek gibi, ayakları direk gibi. Bir görmelisiniz.” demiş. Pâdişah “Bu devi bana kim getirebilir?” deyince Keloğlan “Ben getiririm.” demiş. Pâdişah da “Yâhu Keloğlan! Devin yorganını getirdin, kuşunu getirdin, atını getirdin aferin. Fakat devin kendisini nasıl getirebilirsin?” demiş. Keloğlan “Ben getiririm efendim.” demiş. Padişah da, “Peki git getir bakalım.” demiş.

Bunun üzerine Keloğlan her tarafına tavus tüyleri takmış, elbisesine sayısız ziller dikmiş, ayağına ayakçaklar takıp boyunu iyice uzatmış, korkunç bir kılığa bürünmüş. Devin evine gelmiş. Devin uyumasını beklemiş. Dev uyuyunca yatağının başına gelip hızlıca sallanmış. Bütün zilleri şingır, şingır etmiş. Dev uyanmış bakmış, yatağının başında acayip bir mahlûk var. Çok korkmuş, “Sen kimsin?” diye sormuş. Keloğlan sesini kalınlaştırarak “Ben Azrail’im, senin canını almaya geldim.” demiş. Dev “ Aman Azrail bana biraz müsaade et bâri kendime bir tabut hazırlayayım.” demiş. Keloğlan “Peki yap yalnız çabuk ol.” demiş. Dev hemen aşağı inmiş. Âletlerini çıkarmış, kendine büyük bir tabut yapmaya başlamış. Keloğlan ara sıra zillerini şingırdatıp sesini kalınlaştırarak “Çabuk ol daha fazla bekleyemem.” Dev de hemen bitiriyorum, şimdi bitiriyorum.” diyormuş. Nihâyet tabutu bitirip içine girmiş. Keloğlan hemen tabutun kapağını çivileyip devi tabutun içine hapsedmiş. Devin büyük bir arabası ve onu çeken katırları varmış. Devi o arabaya yükleyip padişaha getirmiş. Pâdişah Keloğlan’ın koca devi böyle tabuta koyup getirmesine çok şaşmış. Keloğlan’ın aklını ve cesâretini çok takdir etmiş. Bir daha onu yanından hiç ayırmamış.

MASAL 7A: TİLKI İLE TOZLU BEY⁵⁰

Şindi bi Tozlu Bey şindi, bi değermenci daha varımış. Değermencilik yaparımış. Bunun tavuklarına bi tilki dadanmış. Künde bi tene, iki tene götürümüş. Bi gün beklemiş. Tilkiyi yakalamış. Tilkiyi hemen azad edeceği zaman tilki demiş ki: “Sen demiş beni bağışla, ben sağa bi iyilik yapıcan.” “Ne yapıcan sen bağa.” “Ben gidicem”, falancanın iki üç gardaşları varımış, gız gardaşları. Onlar da padişah çocuklarıymış galiba. “O” demiş, “Gız gardaşlarından dünür olacan, seni evericen” demiş tilki. “Allah Allah ben yarın şu saatte şuriya gelürün.” “Lan bi de bu ellam burda bu iş var” demiş, “Tilki konuştu.”

Gelmiş tilki, almış bunu Tozlu Bey’i, sorarak oraya varımış şindi o üç gardaşların yanına, gız gardaşlarına Tozlu Bey, dünür olmuş. Bu yalunuz dutmuş, bütün onun Tozlu Bey’in paralarını hep bi iç çamaşurlarına yaturmuş. İki tene almış. Bi de orıya varınca, adamlar bunu gör, lan bunun iç çamaşurları böyle de, bunun dış çamaşurları var. Bu ne gadar zengün? (Tilki cevap vermiş) “Bu çok zengin. Bunun davarları var, develeri var, sığırları var.” Ondan sonra gızı vermişler. Güçük gardaşları yanına garişmiş. Tozlu Bey buna başlık parası ödiyecek, emme nereden ödiyecek?

Gelüken bi şeyden giçiyolarmış, çitlikten giçirkene bura kimin? “Tozlu Bey’in.” E davarın yanından giçerken Bura? “Tozlu Bey’in.” Ondan sonra bura “Tozlu Bey’in.” O da bi devin imiş, o çitlik. Dev dev dirlerdi esgiden. Ondan sonra bi de tam devin yanına yanaşurkene “Amanın yanıyon, amanın bitiyon” bi yaygara goyvirmiş. “Lan nolu, noldun?”

“Sorma” demiş (tilki). “Hep geliyolar, bizi öldürecekler, yakacaklar.” “Ne yapalım?” “Sen şu otağın altına gir” demiş deve. Otuğun altına girmiş. “İyi sıkıştur aman” demiş tilki altına diye. Sıkıştırırkene bi ateş goyviriyo. Otuğunun beraber devi yakıyo. Bi de Tozlu Bey geliyor arkadan. “Yahu” diyo, malınız nası da yanmış falan. Orıya otutduruyo devin mülküne. O fazlasıyan gızın gardaşına o bahşişleri veriyolar. Gidiyo. “Eee Tozlu Bey” diyo. “Ben sağa bunları yaptım. Seni değermencilikten gurtardım, fakırlıktan gurtardım, everdim, sen bana ne yapıcan?” diyo. “Sen ölünce, şu odıya” diyo, “Seni orıya kaldıracan, işte sana dokunucan” diyo. Bi günde tilki, ölmüş vadesi, “Lan bu zaten öleceğidi” diyo. Köpeklerin önüne atıyo. Bu da burda kes. Daha vardı da kafamda galmadı.

⁵⁰Kaynak Kişi Ahmet Cerrahoğlu (86), Şabanözü- Kamış Köyü.

MASAL 7B: TİLKİ İLE TOZLU BEY⁵¹

Bir varmış, bir yokmuş, Allah'ın kulu pek çokmuş. Çok demesi de pek günahmış. Zamanın birinde Tozlu Bey isminde bir değirmenci varmış. Mesleği değirmencilikmiş. Bu değirmencinin kırk tane tavuğu ile kırk tane hindisi varmış. Hindi ve tavuklarından her gün bir tanesi kayboluyormuş. Tavukları tamamen kaybolduktan sonra hindileri de kaybolmaya başlamış.

Tozlu Bey bir gün silahını ele alarak değirmende nöbet tutmaya başlamış. Günlerde bir gece yarısı, değirmenin su çarkından bir tilki girmiş. Tilki hindilerden birini yakalarken Tozlu Bey silahını tilkiye doğrultmuş tam vuracakken, o sırada tilki Tozlu beye dönerek:

Beni vurmazsan sana bir iyiliğim olacak, demiş.

Tozlu Bey de tilkinin isteğini kabul etmiş ve tilki başlamış iyiliğini anlatmaya. Tozlu Bey yalnız yaşadığı için onu evlendireceğini söylemiş ve:

Bu değirmeni sahibine teslim et, değirmendeki buğdaylarının tamamını sat, ben beş gün sonra geleceğim, demiş.

Tozlu Bey, beş gün içinde değirmendeki bütün buğdayları satarak paralarını almış. Beş günün sonunda tilki değirmene gelmiş. Tozlu Bey ile tilki, alışveriş için pazara gitmişler. Pazardan Tozlu Bey'e buğday paralarının tamamıyla iç kıyafeti almışlar. Paralarının tamamını iç kıyafetine verdikleri için yanlarında hiç paraları kalmamış.

O civarlarda nam salmış üç eşkıya varmış. Bunların bir de dünya güzeli bir kız kardeşleri varmış. Bu üç eşkıya, kız kardeşlerini hiç kimseyle evlendirmiyorlarmış. Tilki bu dünya güzeli kızı Tozlu Bey'e istemek için Tozlu Bey ile birlikte eşkıyaların evine gitmişler. Eşkıyaların evine yaklaşıncaya tilki yaygarayı kopararak:

“Can kurtaran biri yok mu! Bizi soyuyorlar!” diye bağırılmış.

Tilkinin sesini duyan eşkıyalar tilki ile Tozlu Bey'in buldukları yere gelerek:

“Ne o? Hayırdır, bu bağırmanın nedeni nedir?”

Tilki de eşkıyalara dönerek:

“Sormayın eşkıya beyler, başka eşkıyalar elimizde olan bütün paralarımızı ve elbiselerimizi gasp ettiler. Tozlu Beyin üzerinde iç kıyafetlerinin dışında bir şey bırakmadılar, neyimiz varsa hepsini aldılar”, der.

Tozlu Beyin üzerindeki iç kıyafetleri pahalı kıyafetler olduğu için çok göz kamaştırıyormuş. Bu üç eşkıya kardeş kendi aralarında “Bu Tozlu Bey'in iç kıyafetleri, atlastan kumaşsa, dış kıyafetleri daha da değerliymiştir” diye kendi aralarında konuşurlar ve bunları kendi evlerine davet ederler. Tilki ile Tozlu Bey eşkıyaların evine misafir olunca, eşkıyaların

⁵¹ Kaynak: Ahmet Cerrahoğlu (74), “Tilki ile Tozlu Bey” (Cerrahoğlu, 2005: 100-103)

dünya güzeli kız kardeşlerini Tozlu Bey'e isteyerek dünür olur. Eşküyalar bu dünürlüğe 'olur' cevabını verirler. Ancak eşkıyaların en küçük kardeşleri tilkiye:

“Kız kardeşimizin karşılığında ben güzel bir kısrak isterim.”, der.

Tilki de: “Tozlu Bey'e sorayım.” der.

Tozlu Bey de: “Olur.” der.

Tilki, Tozlu Bey ve dünya güzeli eşi, eşkıyaların küçük kardeşleri Tozlu Bey'in malını ve mülkünü görmek için yola çıkarlar. Tilki önden diğerleri arkadan yola devam ederler. Yolları bir ormanlık bölgeden geçerken, hayvanları, çobanları olan ve halkına zulmeden bir kralın şehrine yaklaşırlar. Bu sırada tilki vurulacağı endişesiyle, nara atmaya başlıyor. Tilkiyi gören çobanlar:

“Niçin bağıırıyorsun tilki kardeş, bir derdin mi var?” diye soruyorlar.

Tilki de çobanlara dönerek:

“Beni takip eden insanlar var, beni öldürecekler. Onların beni öldürmemelerini istiyorsanız, beni takip eden bu insanlara bu atların, koyunların sahibinin Tozlu Bey isminde birisi olduğunu söyleyin, yoksa bunlar beni öldürecekler.” der.

Çobanlar da tilkiye yardımcı olmak için tilkinin isteğini kabul ederler. Tilki önden yoluna devam eder. Daha sonra çobanlara eşkıya kardeşler rast gelir ve onlara bu atların ve koyunların kime ait olduğunu sorarlar. Çobanlar da tilkiye söz verdikleri için Tozlu Bey'in derler. Eşküyalar kardeşler, kardeşlerini zengin birine vermenin mutluluğu içinde yollarına devam ediyorlar.

Tilki önde yürürken kralın sarayına yaklaştığını anlayınca:

“Beni öldürecekler can kurtaran biri yok mu!” diye yine bir nara koparıyor.

Tilkinin sesini duyan kral, ona yardım eder ve sarayına alır. Kalması için sarayın samanlık bölümüne tilkiyi yerleştirir. Tilki krala:

“Kral hazretleri, beni takip eden eşkıyalar ikimizi de her an öldürebilir” diye seslenir.

Tilkinin bu sözü üzerine tilki ile kral samanlıkta gizlenmeye başlarlar. Tilki kraldan habersizce samanlığı ateşe verir ve dışarı çıkar. Yangını genç fark eden kral samanlıktan çıkamaz ve yangında ölür.

Tilki, Tozlu Bey ile birlikte saraya gider, Tozlu Bey de kralın koltuğuna oturur. Kadın hizmetçileri, çobanları bu durumdan memnun olurlar ve tilki ile Tozlu Bey'e teşekkür ederler, Tozlu Beyin emrinde çalışmaya başlarlar.

Tozlu Bey, dünya güzeli kızla kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenirler. Kızın küçük kardeşine daha önce verdiği sözü tutarak atların içinden güzel bir kısrak atı ona verir. Kısrak atı alan eşkıya kardeş ülkesine döner. Tilki de sonunda vadesi gelir ve ölür. Tozlu Bey ve karısı mutlu bir hayat yaşarlar.

MASAL 8A: MIZRAK⁵²

Padişah seyahate çıkmış bi zaman biliyon mu? Seyahate çıkınca yolda giderkene bi çöpçatana rastgelmiş. Çöpçatana demişki: “Ne yapıyon sen, bu ne?” “Ben demiş herkesin kızını başkasının oğluna çatıyon” demiş. Onlan evlenecek. Peki demiş, “Benim bir kızım var, onu kime çatıyon” demiş, biliyon mu? O da demiş ki: “Bi değermencinin oğlu var” demiş, “fakır şurada, senin kızını onun oğluna çatıyon” demiş. Ondan sonra bunu duyunca padişah, aribaya altını doldurmuş, seyahata çıkmış, gitmiş. Değermenciye bulmuş. Değermenciye bulunca, değermenciye demiş ki: “Sana, bir araba altun verecem bu çocuğu bağa verü müsün?” demiş. Fakir o da. Çocuğu vermiş. Ufak, daa yürümeyi görmemiş, gücük çocuk. Çocuğu almış, bi dağ içinden giçerkene, çocuğun garnına, o kendinde bi şi varmışımış, şöyle mızrak, garnına saplamış, çocuğu ormanın içine atıvermiş.

Ondan sonra ormanın içine atınca, çocuk ölmemiş. Bi çoban o yana giderimiş davarnan. Orada koyun güderimiş. O çocuğun üstüne durmuş, çocuk goyunun sütünü emerimiş. Bi de ahşam gelince goyunun sahibi gocagarı iydirirmiş çobana. “Benim goyunumu gine sağmışın sen” diye.

Ondan sora bi kaç gün böyle dirken çoban, bi gun orıya aynı gine davarla gitmiş. Davarı takip itmiş. Takip idince goyunu hemen yapışmış, arduçların arasında çocuğun üstüne durmuş. Çocuk hemen emerken, bi de baksa çocuğun garnında bi mızrak saplı. Çocuk, cobur cobur goyunu emiyo. Ordan gucağına almış çocuğu hemen, gelmiş. Şeye hemen bi kasabıya gelince bi kahveye girmiş. “Yav” demiş, “Şuna bak hele, böyle böyle ben bu çocuğu ormanda buldum. Durum bundan ibarettir.” Bi de hemen birisi aceleylen hemen çekmiş çocuğun garnından mızrağı. Şöyle atınca tavana saplanmış. O tavana saplanıyo.

Ondan sonra çocuk böyüyo, işte bakıyolar. O kahvede garson oluyo, zaman geçiyo. Bi de orda çocuk garsonluk yaparken padişah seyahate çıkmış gine. O gahveye yolu uğramış. Bi de baksa mızrak tavanda saplı. “Bu ne?” demiş yahu. Tanımış mızrağı. Padişahım sorma, demiş yahu bu çocuğun mazisini. Böyle böyle olmuş. Bu çocuğun garnında bu mızrak. Bi çoban bunu ormanda bulmuş yolun gıyısında. Getürdü bunu buraya, fırlatınca, urıya numune olarak saplandı. Bu çocuk büyüdü burada garsonluk yapıyo. “Hangi çocuk bu?” “Şu (çocuk demişler).” “İyi öyleyse, bu fakir” demiş. Bi mektep yazmış. Ağzını gapatmış. Demiş ki: “Bu çocuğu varınca, bu mektubu alır almaz, ondan sonra şeyidin demiş bu çocuğu, hemen idam edin.” demiş. “Cellatları çağırın, hemen idam etsin, bu çocuğu.” Ağzını gapatmış.

Çocuk gitmiş, yörüyo mörüyo. Padişahın otuduğu kasabayı bulmuş. Orıya varınca çocuk sormuş padişahın evini. Sor demişler. Erken imiş. Çocuk çişmenin başına, dururken

⁵² Kaynak Kişi Ahmet Cerrahoğlu (86), Şabanözü- Kamış Köyü.

çocuk uyumuş şindi. Padişahın o gız da, bunlara çışmeye suya gelmiş. Ondan sonra suya gelince, çocuğun şeyinde, bağrında mektubın ucunu görmüş. Bi de çıkardmuş, ohumuş. Hemen aynı babasının yazısını yazmış. Mektubun içine goymuş, aynı zarfa. “Bu çocuk varuvarmaz hemen benim gıza bunu, davulcuları çağrun bunun nikâhını yapın, hemen, guvağı goyun” diye yazmış gız orıya. Babasının imzasını da benzetmiş.

Bi de padişah dönmüş, dolanımış, gelmiş. “Şevketlim” demişler, çocuk orada gelin güvey olmuş, padişahın gızıynan. “Hemen emrini yaptık” demiş.

-Neyi yaptınız yav?

-Sen böyle böyle demişin, gızını bu çocuğa hemen düğün, ben varmadan düğününü yapın, nikâhlan bunu, gelin güvey yapun. Biz emri yerine getürdük.

-Dimek, getürün bakın şu mektubu.

O yanna çevirmiş, bu yanna çevirmiş. Mektupda bir eksüklük bulamamış. Ondan sonra öylelikle gine o çöpçatanın çattığı çöpün şeyi yerine gelmiş. O değirmencinin sığır çobanının mıydı işte, değirmencinin neyse onun, oğluynan beraber bu evleniyo, burada kesivirelim bunu.

MASAL 8 B: HANÇER⁵³

Padişahın birisi seyahate çıkmış. Memleketin hali neymiş (diye) tebdil kıyafet yapmış. Gezerken şehir köy gezerken, bi deniz kenarına varmış. Deniz kenarında bakmış ki bi Pir, kağıtları yazıyo, suyun üstüne atıyo.

-Selamün Aleyküm, demiş.

-Aleyküm Selam.

-Ne iş yapıyon sen? demiş.

-Cenabı Allah kimi kime yazdıysa onu kayıt ediyon, demiş.

-Benim bir kızım var, demiş. Şimdi 10 yaşında. Onu kime yazdın? demiş.

Adam şöyle bi düşünmüş: “Senin kızın varacağı oğlan daha anasından doğmamış” demiş. “Olur mu böyle şey” demiş. “Benim kız 10 yaşında. 8 sene sonra evlenür” demiş. “Senin elünde değil ki” demiş o Allah’ın bileceği bi iş.

Ordan, “E kim? Nerden?” demiş. “Kime bulacak, nası adam?” “Bi köyde sığır çobanının bi çocuğu olacak, senin kızını o alacak” demiş. Bu, “Hiçten daa olmaz” demiş. Sığır çobanı nerden gelir, nerden beni bulur, demiş. “Yahu beyim senin elinde değil bunlar” demiş. “Bunlar Allah’ın bildüğü bir şey” demiş. “Çobanın adı ne?” demiş. İşte, “Ahmet” demiş. “Köyün sığırını güdüyo” demiş. “Nere köy?” Mesela Saray Köyü, demiş.

Gelmiş padişah, sora sora köyü bulmuş. Yanında bi veziri de varmış. Bunların gıllık düzgün görünce, bunlar büyük bi memur diye hoş beş yapmışla, almışlar içeri. İşte filanca Ahmet’i demiş, bi çığırır mısınız? O köyün sığırını güdüyo şimdi birazdan gelür, sığır daha gelmemüştür köye, demişler. Neyse biraz durunca sığır gelmiş. Gitmişler demişler, “Seni bi adam çığırıyo.” “Buyrun” demiş:

-Hoşgeldiniz.

-Hoşbulduk.

-Nen var senin, napıyon?

- Ne yapım, demiş köyün sığırını güdüyon.

-Çoluk çocuk ne var?

-Yahu iki kızım iki oğlum var idi, boğön bi oğlum daha oldu, demiş.

Ordan, oğlanı üçledik demiş. “O doğan çocuğu bana ver, satan mı?” demiş. “Terezeye goyalım. Bi yana çocuğu goyalım, bi yana da altun goyalım. Ağırılığınca sana para vericem” demiş. “Hanımınan da düşünelim, razı olur mu olmaz mı?” Gelmiş “Hanım” demiş, “Bi adam bizim boğön olan çocuğu satın almak istiyon” demiş. “Öte yanda dört dene daha var” demiş. “Bebeğin ağırlığı ipiy para yapar. Biz şu yokluktan gurtuluruz” demiş. “Sen bülün” demiş

⁵³ Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (97), Eldivan- Saray Köy, (Derlendiği Yer: Ankara)

Hanımı da. “Peki” demiş, gelmişler eve. Gundaklamış kadın çocuğu. Terezinin bir gözüne goymuşlar. Bi gözüne de heybeden parayı goymuş Padişah. Para senin çocuk benim. Almışlar çocuğu. Atın heybesine sokmuş. Şimdi, yoldan gitmemiş. Ana yoldan gitmemiş. Bi ormanın içine bi yol gidiyomuş, piyade yolu, atanan ordan gitmiş. Şimdi, tam ormanın sıklık bir yere varınca çocuğu ardıçların, (ardıç dirler bi sizin orda olur mu olma mı yere yapışık olur dikenli olur tüyleri) onun altına bebeği gundağınan sokmuş. Gelsin alsın bakalım benim gızımı nasıl alıyo deyi. Garnına da bi çakısı varımış, çakıyu baturmuş garnına ölsün deyi. Gundağı da üstüne şöyle örtmüş, gitmiş.

Şimdi oranın yakınında bi köy varımış, köyün davar çobanı böyle bir dul kadın varımış. Dul kadına birisi zekât vermiş, bi goyun, o da kuzulamış. Öyle, garı ahşamla beraber sağıyomuş, aşını gattuk diyomuş goyun sütüyen. O gün ağşam goyunun hiç südü çıkmamış. Allah Allah noldu bu goyuna? Günde bi kaşık, atık verürdü südü.

Neyse zabahleyin sağmış. Ağşam gene hiç südü çıkmamış. Allah Allah, üçünsü gün çobana demiş:

-Oğlum teey 34 davarların var. Sen bi tek benim goyunumu savıyon. Üç gündür südü çıkmıyor, demiş.

-Valla deyze ben kimsenin davarını sağmıyon. Ben gatığımı evime götürüyön, demiş.

Goyuna bi boya çalalum da gözetleyelim, demiş. Guzusu mu emiyo, başka bi davar mı emiyo, gendi gendini mi emiyo? Oğa dikkat ediyin, gözetleyim, demiş. Boya çalmış sırtına böyle. Tabi o yaylı bağa varınca goyun sürüden ayrılmış gidiyomuş. Daş, gaya hiç bakmıyomuş goyun, getmiş. O da getmiş arkasına, çalıyı böyle ayağını açmış goyun. Bebeği emziriyomuş, gevşiyomuş. Varsa baksa altına bi bebe emiyo memeye. Bebeyi çoban çentesine sokmuş, almış gelmiş.

-Deyze senin goyunu bu emiyomuş. Daş gaya demedi gitti gene emzürdü. Al ne yaparsan yap, demiş.

(Kadın da) “Benim çocuğum yoğudu, Allah bana bunu nasip etti” demiş. İyi bana alıştı, demiş, tamam. Böyütmüş oğlanı. Oğlan şöyle iyi bakmış yiğitletmış oğlan. On yaşına girmiş, ipiy olmuş.

Padişah bi devir dağa yapmış, köyünü şehrini dolaşmaya. O çocuğun olduğu köye uğramış yolu. Yaz günüymüş, köyde kimse yok. Bu çocuk köyde köpek besleyomuş. Yalunuz dutların dibinde oyunuyomuş. Gelmişler, köyün ortasında bi çeçme varımış. Çeçmenin önünde dut ağacı varımış. Onun gölgesinde çayırlar varımış. Şurda diyolar, öğle yemeğini yiyelim. Ondan sonra gidelim diyolar, kimse yok köyde. İniyolar atlardan, torbalarını bağıyolar atların başına. Heybelerini çıkarıyolar, yiyeceğini, bi garpuz çıkarıyolar. Garpuzu oluğun suyuna ıslıyolar, acük soğusun deyi. Oğlan görmüş, garpuzu, oluğa ısladuklarını. Oğlan da ecük

böyüyünce o çakıyı gari, oğlana vermiş. Padişahın çocuğa dakdığı çakıyı. Yara iyi olmuş, bıçak devrilmiş şöyle. Bıçağuz yoksa şu garpuzu kesin, deyi bıçağı uzatmış. “Amıca bıçağımız yoksa bıçak veriyin” demiş. Padişah bakıyo gendi bıçağı. Bu on evveli bebeğe daktuğu bıçak. “Oğlum sen bu bıçağı nerden aldın?” diyo. “Anam verdi” diyo. “Ananı çığırıyon mu buraya” diyo. “Çığırıyın” diyo. Para veriyo çocuğa. Gidiyo:

- Anaa bi efendi seni çığırıyo.

- Ne yapacağımış?

- Anan bi gelsin dedi, diyo.

Gidiyo, “Buyur ağabey” diyo. “Sen bu bıçağı nerden aldın?” diyo. Aman beyim o uzun hikâye, diyo.

- Neymiş o uzun hikâye olan?

- Benim bi goyunum vardı, gomşu zekât verdiydi. Üç gün sütsüz geldi. Ben de çobanla döğüşüm. Çoban takip etmeyle bi çocuk emiyomuş. Ormanın içinde goymuşlar çocuğu çalının altına. Goyun da gitmiş, açmış çalıları emzürmüş, diyo.

- Bu oğlana bana satan mı diyo?

- Oğlan gendü bilür, diyo.

- Oğlum ben seni götürüyün, seni okuduyun. Bi adam ol, burda köpek daşlıyon. Gadın ben de sana mayış bağılyın. Madem dul gadınmışın. Seni de ben yokluktan gurtarıyın. Ben padişahım, diyo.

- Sağol, Allah uzun ömürler versin padişahım, diyo.

Gariya bi mayış bağılyo. Oğlana da bi mektub yazıyo eline, tirenin gittiği istasyona gidiyo. Tirenin gittiği istasyona iniyo. Oğlanı tirene bindirtiyö, İstanbul'a giden tirene. Oriya varınca bu mektubu adres yazılı, diyo. Sor, ona göre de bul. Ordaki adama ver bu mektubu, diyo. O da olur, diyo.

Variyo İstanbul'a. Orda padişahın sarayı varımış. Padişahın duvarı şöyle bi metre yükseğimiş. Payitahtın içinde kızlar, padişahın kızıyla beraber, salıncağa biniyolarımış. İşte kovalamaca oynuyolarımış. Gülüşüyolarımış, eğliyolarımış. Oğlan o yandan bi gitmiş şöyle. Padişahın gızı, görmüş giderken. Oğlan biraz ilerleğunca geri dönmüş. Şu mektubu birine okuduyun diyi geri dönmüş. Gız:

- Serseri misin sen? demiş.

- Yo ben serseri neyin değilim, demiş.

- Niye bize toz yapıyon?

- Ne tozu? Ben sizi görmedim. Bi efendi bi kâğat verdi. Ona adresini sorayın bi adama diyon, demiş.

- Nasıl kâğat imiş bakım bi, diyo.

Uzadıyo babasının mührü, babasının imzası, açıyo zarfın içini. Yerine vekil bıraktığı vezire yazmış:

“Bu mektubu eline alur almaz kellesini vurdur, ben gelince ölmüş görücen” diye yazmış mektubu.

Gız şöyle aşağıdan bi bakıyo oğlana. “Hey Allah’ım, babamda insaf merhamet var mı?” diyo. “Oğlan da bek yakışıklıymuş” diyo. “Şuna nası gıyıcan kellesini vurduruyon” diyo. Yırtıyo yırtıyo kağadı. Gızın birine de diyo ki “Zarf, kağat getir.” Getüdüdüyo zarfı kâğıdı. Vezire, “Bu mektubu getüren oğlana benim gızı ver, düğünü ben varıncaya gadar bitmiş olsun” diyo. Babasının imzasını atıyo, zarfı gapadıyo. “Git şu gapıya zarfı ver” diyo. Oğlan gidiyo gapıya, biri çıkıyo. Kâğıdı uzadıyo. Kâğıdı okuyo Vezir. Hemen ilan ediyo, şehrin içine. Padişahın gızının düğnü var. Düğüne buyrun, ordan iki üç gün bi şenlik yapıdıyo. Everiyo bunları. İki üç gün sonra padişah geliyo. Gelince çıkıyo önüne. Hoş beş. “Noldu gönderdiğim emanet?” diyo. “Padişahım geleceğün günü belli etmedüğün için üç gün bi şenlik yapıdırıverdim” diyo. “Ne şenliğinden bahsediyon sen?” diyo. “Senin gızın düğününden bahsediyon” diyo. “Kim dedi sana düğün yap diye?” diyo. “Sen demişin ya” diyo. Aha mektup, diyo. Veriyo mektubu, okuyo, bakıyo: “Benim gızı bu oğlanlan ever diyi.” Ben bunu böyle yazmadım. Hey Yarabbülalemin demek ki *takdirde yazılan takdirde bozulmazımış*, diyo. Tövbe etmiye başlıyo padişah.

MASAL 9: TUZ KADAR SEVGİ⁵⁴

Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Ben babaannemin beşiğini tıngır mungır sallarken, annem aldı maşayı babam aldı meşeyi, var varadan sür süreden Amasya'dan Zile'den. Bir padişahın üç oğlu varmış. Bir gün sohbet esnasında sormuş büyük oğluna demiş:

-Beni nasıl seviyon sen?

-Bal gibi baba, demiş.

-Ha iyi oğlum. Sana güneydeki bütün eyaletleri sana vereyim.

Ortanca oğluna sormuş:

-Oğlum beni nasıl seviyon?

-Şeker gibi baba, demiş.

-Kuzeydekilerin hepsini de sana veriyom oğlum, demiş.

Küçük oğluna gelmiş. Olayın Çankırı'da geçtiği söyleniyö yani bu masalın.

-Oğlum beni nasıl seviyon?

-Baba ben seni tuz gibi seviyom, demiş.

-Seni de batıdaki en kötü yere sürgüne gönderiyom, diyo.

Tuz gibi seviyom deyince adam bozuluyor. Birincisi bal, ikincisi şeker, üçüncüsü tuz gibi deyince ondan sonra çocuk diyo ki oğlu:

-Baba, bir şartım var. Ben ne kadar gidecem?

-Bir yıl seni sürgüne gönderiyorum, diyo. Orda tek başına, hiç kimsenin padişahın oğlu olduğunu bilmeyecek. Söylemeyeceksin de.

-Tamam, sen de bir yıl boyunca yemeklerini tuzsuz yiyeceksin, diye iddialaşıyorlar.

-Tamam diyor.

Adam, en sonunda Padişah hadi on beş gün bir ay filan derken, adam bir ayın sonunda artık dayanamıyor. Mecburen oğlunun da kendisini çok sevdiğini anlıyor. Oğlu orada sıkıntı çekiyor. Diğer oğulları gibi batı yeri ona veriyor.

⁵⁴ Kaynak Kişi: Ali Bülent Derelli (53), Çankırı- Merkez.

MASAL 10A: KUMA GÖMÜLEN GELİN⁵⁵

Bi varımış bi yoğumuş. Çok söylemesi günahımış. Bir garının 3 tane oğlu varımış. Bi dul garının 3 tane oğlu varımış. Ondan sonra efendim oğlunun birisi askere gidiyo. Asgerliğini yapıyo geliyo. Oğlunun ikisi bekârımış da biri evliymiş. Ondan sora efendim abisi de gidiyo asgere. Evli olan asgere gittikten sora bu oğlanın hanıma güççük oğlan meyil akıdıyor. Ondan sora diyor ki geline:

Benimle bir olursan ol. Yoksa sana yapacağımın yarısı aklımdan yok.

Nihayeti bi kere söylüyor iki kere söylüyor imkânı yok bir olamam diyo gelin. Ne gadar ısrar ittiyse de gelin teslim olmuyo. Olmadıktan sora, Ahmede gidiyor benim gardaşımın garısı şöyle, ona gidiyor böyle. Nihayeti yoldan çıkdı diyo. O zamana gadar böyle yapan bir gelini böyle yapan bir hanımı o zamanın hökmünde de belinden aşağı yanınını guma gömüyolarımış. Ceza bu. Belin aşağı yanını guma gömdükden sora bütün ahaliye tükürttürülerimış. Ceza eskiden böyleymiş. Nihayeti onda sora diyor ki geline:

“Bana teslim olursan ol, olmazsan sana yapacağımın yarısı aklımda yok.” diyo. Olmam diyo, ne gadar didiyse de fayda yok. Ondan sora efendim ona diyor, buna diyor; benim gardaşımın garısı yoldan çıkdı, diyo. Kimse inanmıyor ona:

“Yahu bu gelin çok namusluydu” diyo herkes.

Bu gelin değildür böyle, gardaşı diyo emme. Beşi inanyosa onbeşi inanmıyor. Nihayeti bunun belinden aşağı yanlarını bir tarlıya gömüyolar. Bütün ahaliye daşladiyolar, tükürttürüyolar. Bu gelini alacanlı bizim ganlı dere gibi bir dereye sürütlüyolar. Sürütleedikden sora oradan Babsa’dan, Gaymaz’a doğru kervan gelirimış eskiden. Ekin alırımış, kırk tane de gatırı varımış. Ondan sora kervan burdan yükünü yükleyip de giderken atının üstünde bir inilti duyuyo. Acaba bu ne ki diyo. Kervancı atından iniyor bakıyor ki bir hanım orada inil inil idiyo. Alacanlı, öldüm ölecek arası. Ondan sora geline soruyo:

Yavru bu hâl ne hâl?

“Sorma ağa” diyo.

Bana anlat yavrum, diyo.

Bi gari hakkı yere gaynım diyo şöyle farşa farşa diyi beni nihayeti guma gömdürdü, diyo. Suçum bu, diyo. Acaba öyle miyki felan diyi kervancı başı ona bir cimcük çalıyo.

Aman baba, ben öyle olmuş olsaydım diyo bu yollara düşer miydım, diyo.

Kızım ben seni denemek için yapıydım, diyo. Kızım ben kervancı başıyım, diyo. Benim bi oğlum var diyo. Seni evlat ideceğim iyodacağım diyo. Kabul idersen oğluma alacam

⁵⁵ Dursun Korkmaz (79), İkizören- Babsa. “Bahtiyar Korkmaz tarafından 2000 yılında derlenmiş, SÜTHKUAM arşivinden alınmıştır. Bahtiyar Korkmaz’la derlenen masallar üzerine mülakat yapılmıştır.

yoksa evlat idinecem, diyo. İllâ memleketime götürüyüm, diyo. Olmaz felan didiyse de yok götürücüm, diyo.

Nihayeti kervancı başı gâtırım yükünün birini diğerlerine paylaşıyo, memleketine götürüyo. Memleketine götürdükten sora orda bi Arap hizkeri varımış. Bitek de oğlu varımış. Aradan 2-3 sene geçiyo. Oğlan yetişiyo. Gelin yapacağı zaman ondan sora fendim Allah'ın emriyle bunu gelin yapıyo. Geline de Arap hizmetkeri geline meyil akıdıyo. Nihayeti gerdeğe girdikten sora Arap hizmetker geliyor. Bu oğlanı kesiyö. Kesdikden sora da kesdiği bıçağı gelinin başının altına goyuyo. Ondan sonra efendim sabah oluyo. Guşluk mahalli oluyo. Kadınlar girer ya saat on onbir olunca acaba ne oldu diyi. Kadının birisi açınca gabıyı feryat idiyo acıyo. Gelin bayılmış. Güya kesilmiş amanın şöyleydi böyleydi. Nihayeti ağlıyan sızlıyon. O zamana gadar Arap diyor ki: Kim kesdiyse ganlı bıçağı bir yere goymuşdur. Bıçağa da bakıyolar ki gelinin yasduğunun altında. Haa aha bu kesdi diyolar. Arap hizmetkar aha bu kesdi diyor. O zamana gadar gelin feryat idiyo. Aklını başına alıyor. Bu da mı benim başıma geldi, diyor.

Baba ben buralarda durmam diyo, gız.

Ben kimin kesdiğini biliyom gel benim gızım ol diyo.

Oğlana acımıyor geline acıyor.

Baba ben buralarda durman diyo.

Madem durmayacan diyor ona biraz haşlık veriyor.

Hadi gızım Allah selamet versin, diyo.

Gızı salıviriyo. Farzedelim ki geli Babsa'dan Çangırı'ya gidiyo. Ağacıköy gibi bir yere varıyo birini dar ağacına asıyolar. Gelin bunu görünce ahaliye soruyo:

Bu niye dar ağacına dakılmış? diyo.

Ahmet'den aldı yidi, Mehmet'den aldı yidi, Hasan'dan aldı yidi, Hüseyin'den aldı yidi borcunu vermedi. Onun için bunu ağaca dakıyolar.

Öyle mi?

Öyle.

“Bunun kime borcu varsa dellal bağıddurulun gelsin borcunu ben ödüyecem.” diyor.

Bağıtıyolar. Herkes geliyor sana on, ötekine 20- 30 her neyse bir borcu daha var mı diyor. Yok diyolar. Gelin ondan sora hadi Allahısmarladuk diyo. Adamı dar ağacından indiriyolar. Hani beni asacadınız ya, beni neden indürdünüz felan diyo. Yav sorma diyolar. Yav diyivirin diyo. Bir gelin geldi senin borcunu, paresini hep yaturdu diyolar. O indürdü seni dar ağacından diyolar. Yav o gelin ne tarafa doğru gitti diyor? İnac'a doğru diyolar.

Ovv! Varıyın ben onu alıyın, o beni indürdü diyor. Yanmış bana öyleyse, diyor.

Seğirdi, seğirdi, seğirdi yakalıyor.

Beni darağacından indüren gelin sen misin?

Benim.

Ben seni alacam.

Yahu gardaşım beni seni darağacından indürdümüse bana şeber mi aldurdun. Ondan sonra ben böyle yollarda olsaydım ben bu yollara düşmezdim, diyor.

Yook, ille alacam, diyor. Orda İnac'ın karşısında Efe'nin Pınarı vardır. Oraya geliyolar. Bu benim gardaşım diyo ordaki çobanlara. Dört goyuna satıyo. Allah Allah diyo başıma bu da geldi. O zamana gadar çobanlar diyorlar ki:

-Evvalâ bana teslim olacak, diyorlar. Gelin:

“Durun, durun. Şimdi siz birbirinizle döğüş, gavga yapman, diyo. Siz bana birer tane daş verin. Ben daşları atıyın. Hanginiz evvelâ getirirse onnan birlik oluyun. Döğüş, gavga etmen birbirinizle, diyor.

Bismillah Allahü Ekber dirken Gaf Dağının arkasına düşüyo. Onlar daşı arayana gadar davar çobanlarına diyor ki:

Bu güzellik benim başıma bela oldu. Kötü bir davar kes, diyor. Senin elbiseni sana veriyin, benim elbiselerimi sen giy, diyo.

Çobanın elbisesiyle gendi elbisesini değışıyo. Nihayet kesıyo. Bir garın, boklu garına elbisesini verıyo. Başına geçırıyor şimdi gelin. Onlar gitti şimdi daş getiricem diyi. Şimdi gelin Çangırı'ya geliyor. Çangırı'ya geldikten sora diyo ki, burda körfes hiç işlemyen bir gayfe, kimin gayfesi var diyo. Filanca Hasan Ağa'nın gayfesi var diyorlar. Kendini zor doyuruyo. 2-3 müşderisi var diyorlar. Ben diyo ona gayfeci çırağı olacam. Nihayet soruyo buluyo. Hasan Ağa'nın gayfesini. Başında kötü garın üstünde kötü elbise var ya. Şimdi varıyo tık tık vuruyo. Bir yaşlı ihtiyar çıkıyo Hasan Ağa. Hasan Ağa diyor ben sana gayfeci çırağı duracam diyo. Beni gabul iden mi diyo? Aman yavrum diyo. Ben kendimi geçındiremiyom diyo. Bir de sana nereden para veriyin, diyo. Ben garnımın doyurmasına durun diyo. Olmaz molmaz didiyse de yok yok ben idare iderim diyo. Ben hiç pare senden istemiyom, diyo. Gayfeci çırağı olarak oraya duruyo. 3-5 gün olduktan sonra, 2-5 müşteri 10 oluyo. 20 gün sora 50 oluyo. Gayfe çakmış gibi doluyo. Garı gıyafetinde değıl, erkek gıyafetinde Keloğlan gibi. Ondan sora efendim nihayeti 1-2 yıl geçıdkten sora oranın padişahı mefat idiyo. Mefat itdükten sora esgiden guş görüyülerimış. Devlet guşu, bütün halk toplanırımış. Devlet duşunu goyvürülerimış. Guş kimin başına gonarsa padişah o olurmuş. Esgiden öyleymiş. Rey neyi deyilimiş esgiden. Felanca yerin padişahı ölmüş diyi- farzedelim Çangırı'da- dellal bağırlıyomuş. Herkes toplanıyo. Devlet guşu göyviryolar, guş dönüyor, dönüyor hiç kimsenin başına gonmuyor. Gıdiyor bir duvara gonuyor. Bir daha göyviryolar gine öyle. Yahu niye, kim galdı felan diyorlar. Herkes toplandı, diyorlar. Lan götü bir gayfe varıdı. Onun da kötü bir çırağı varıdı,

diyolar. Hasan Ağa'ya soruyolar: O gelmedi, diyor. Lan o kötü felan diyolar. Devlet guşunu goyviriolar, dönüyor, dönüyor, dönüyor, geliyor o kelin başına gonuyor. Olmaz diyolar, bir daha salıyolar gine onun başına gonuyo. O zaman üçüncü diyince hak bunun diyolar. Onu padişah seçiyolar.

O zamana gadar diyor ki “Eğer benim ağamı da büyük vezir seçerseniz, padişah olurum” diyo. Büyük vezir olsun felan diyolar. Padişahı tahda çıkardurken ben diyo hanımın diye çıkardıyolar tahda gine de. Ağa da büyük vezir oluyo. Ondan sora padişah tahda çıkdı. Ondan sora bu hacat diliyo.

Ya Rabbi! Bana ilişenlerin beni bu hale sokanların gözleri kör olsun diyo. Padişah böyle bir dua idiyo. Vezirlerine ben hanımın diyo. Ben şöyle şöyle oldu, benim başımdan şu hâller geçdi, diyo. Allah tarafından gözleri kör oluyo. Allah tarafından, duasına karşı.

O zamana gadar gocası da asgerden geliyo. Baksa ki anası ölmüş, gardaşını gözleri kör olmuş. Ne hâl bu hâl? diyo. İşte oldu ağa felan diyo. İşte şöyle bir padişah varımış, dertlere dermanmış ben seni orıya götürüyün, diyo. Ah ne olur gardaşım götürsen diyo. Şiyin de gözleri köy oluyo, kervancı başının Arap hizmetkerinin, darağacından indürdüğünün. Hepsı birden bunların yola düşüyolar. Padişaha gidiyolar. Aynı yol üzerinden. Geldikten sora sarayın gapısında bekçi var. Böyle böyle müracat idenler var, diyo. Kim evvela yolcu olduysa önce o gelsin diyo. Ondan sora efendim evvela gardaşı meyyal oluyo gardaşının garısına, önce o geliyor. Padişah gelin soruyo:

Sen diyo yalan dünyada ne yapdın? Ben diyo gardaşımın garısına meyil akıtdım. Olmayınca şöyle farşa (fahişe) böyle farşa didim, toprağa gömüp ahaliye daşlatdım, tükürtdürdüm.

- Ondan sonra gözlerin yanında mı? diyor.

Yanımda, diyor.

Git, diyor. Ayağının altından bi çamur al da şöyle sürüvir, diyo. Gözlerin aynı yerine gelür iyolur, diyo.

Ondan sora Arap hizmetkere soruyo:

Ben de ağamın gelinine meyil akıtdım, damadı kesdim; bıçağı da gelinin başının altına godum.

Sen, çık, diyor ve gocasına sen gel, diyor.

Öbürlerine de çobanlara, dar ağacından indürdüğüne aynı şiyleri soruyo, onların da gözleri iyi oluyo. Kocasına:

Sen iyi dinle derbeder. Sen ne yapdın bu dünyada diyi soruyo. Ben ne yapıyım padişahım, diyo.

Ben emanetini gardaşıma teslim itduğüm halde bak ne hallere düşürmüş garımı, diyor. Ben bir şey yapmadım, vatanî borcumu ödedim, geldim, diyor.

Evet, diyor. Senin hanımından bir emaren, bir nişanın var mı? diyor.

Var, diyor.

Neresinde?

Sağ omzunda bir ben varıdı, diyor.

Acaba bu ben bana benzer miyki bakele diyor. Ondan sora sağ omzunu açiviriyo. Bak bana benziyor mu, diyo.

Benziyor, emme.

Bak derbeder, Bu kötü işler hep benim başımın altından geçdi, diyor. Buralara düşmem hep senin yüzünden diyo. Şindi padişah oldum, doğru gulunun hak yardımcısıdır, diyo.

- “Ya Rabbi 3 günlük ömür ver, 4. Günü bizim ruhumuzu kapsit(kopsit)”, diyo. Mekke, Medine’de bunları ruhu kapsoluyor. Bir gelinin başından haller geçiyor.

Onlar ermiş muradına biz de erelim muradımıza.

MASAL 10B: HELVACI GÜZELİ⁵⁶

Bir adamın bir oğlu bir gızı varmış, adamın bir oğlu bir kızı olunca adam hecada gitmiş, hecada gidince gızı bırakmışlar. Oğlunu almış getmiş. Oğlunu alıp gedince imama demişler, “Gızı sana bırakalım.” Parasını vürmişler, yiyeceğini verür demişler, goya bakar ona. İmam bugün gelmiş, iki gün gelmiş, üç gün gelmiş dördüncüsün gıza meyil akıtmış. Gız kapıyı açmamış, bilmiş öyle ettiğini.

O zamana kadan gız kapıyı açmayınca imam, gızın babasına mektup yazıyo. Mektupta “Gızın köyde ne kadar belalı varsa her gece birini eve alıyo” yazıyo. Yörüyerek giderlerimış. Mektup eline varıyo. Oğluna “Get, gardaşım kes gömleğini böyle alıp gel çamaşırlarıynan” diyo. Oğlan ahşamleyin geliyo köyün gıyısında oturuyo, oturuyo, oturuyo, gece yarısı olunca gıyıyı çalıyor. “Ben (filanca) delikanlıyım diyo”. Gız “Gardaşım get böylesi doğru” diyo. Oğlan zabaha kadar böyle herkesi sayıyo. Gız, hiç gıyıyı açmıyor. En sonunda zabah ezanı okunurken oğlan “Gardaşım ben” diyo. Gız da “Yüzünü göster de enahtar delüğünden öyle bileyim gardaşım olduğunu” diyo. Oğlan yüzünü gösteriyo, sarmaş dolaş oluyolar. Gız o gün yiyecek, öteberi, yolluk hazırlıyo. Oğlan “Ben seni götürmeye geldim gardaşım” diyo.

Ondan sonra bunlar öteberi hazırlaya ahşam hava gararınca iki gardaş çıkıyolar, geziyolar, dolaşıyolar. Bi de körpezleri varmış kimse galmayınca o da onların peşine düşmüş. Bi dağın başına varınca oğlan “Sen, bana nereye götürüyon diye niye sormuyon?” diyo. Gız da “Ne sorayım sen benim ağabeyimsin” diyo. Oğlan “Böyle böyle mektup geldi hocadan bunun için anam babam seni kes dedi” diyo. Oğlan gızın ümüğüne bıçağı çalıyo az bir kan akıyo, gömleğini çıkartıyo ona veriyo, körpezi de kesıyo. Gızın sadece çamaşırları kalıyo, üstünnen ecik bi şi gendine galyo, geri yanına alıp gediyo. Bunlar gediyo.

Kız geziyo, geziyo, bir buñarın başına varıyo. Bir gavak varmış, gavağın doruğuna çıkıyo, orada bekliyo. Beyoğlu geliyo, kız da bir güzelimış, o kadar güzelimış, şemilesi suya vuruyomuş. Ata demiş ki “İç suyu iç.” Atta içmiyomuş. Ondan sonra şöyle doğrusa baksa bi gız “İs misin cis misin? Sen nesin?” demiş. O da “Neysen neyim ben de senin gibi âdemoğluyum” diyo. Güya âdemoğlundan gelme diyor. Ondan sonra “İyi benlen giden mi?” diyo. Gız da “Elbise getirürsen giderim” diyo. Beyoğlu gediyo, köyden elbise alıyo geliyo. “Get çalıların ardından geyin gel” diyo. Geyiniyo, ata bindiriyo, götürüyo. Padişaha “Ben bu gızı alacam” diyor ve kırk gün kırk gece düğün yapıyolar. Bi oğlu oluyo, tekrar bi tek daha oluyo, sonra bi daha oluyo. Üç dane oğlu oluyo. Birinde pek ninni çalıyo. “Bey baban gelse beni anama babama gösterse” deyi hem ağlıyo, hem söyliyo. O zaman da Beyoğlu da gıpidan giriyo “Dağ güzeli bek mi özledin?” diyo. Gızda “Özledim ya” diyo. “Zabahleyin hazırlan seni

⁵⁶ Kaynak Kişi: Şefika Tekin (75), Yapraklı- Doğanbey Köyü. (Derleyen: Bülent Tekin)

hızmetkarla yollayım” diyo. Geyiniyo, kuşanıyo, çoluğu çocuğu geydiriyo, arabaya biniyo. Doğru şeye, bunlar gediolar. Dağa varıyorlar, dağ evine varınca gıza diyo ki “Sen benlen bir olun mu?” Gız da “Olmam” diyo. Adam “Böyük oğlunu keserim” diyo. “Kes günahı sana, ben ne yapayım” diyo. Az daha gediolar gediolar “Ortancalığın keserim benlen bir olmazsan” diyo. “Kes gine olmam ki” diyor. Gediolar gediolar, bir dağa varıyorlar. Gene diyo, bu sefer de “Güççük oğlun keserim” diyo. Kadın “Kes, günahı sana” diyo. Ondan sonra biraz daha gedince “Bu sefer gendin keserim eğer benlen bir olmazsan” diyo. Kadın “Dur iki rekat namaz kılıyım da öyle olacam senlen bir” diyo. Adam “Sen kaçan” diyo. Kadın “Urganı bağla belime” diyo. Adam urganı kadının beline bağlayıp diğer ucunu da dereye inerken bir aluc varmış urganı aluca bağlıyor. Adam baksa döksün kadın ordan kaçıyo. Kaçarken bi çobanı görüyo “Aman çoban sen elbiselerini bana ver, ben de libasımı sana vereyim, sen gey” diyo. Çoban da “Abla olmaz benim ki pırımpırtık” diyo. Kadın da “Olsun” diyo. Orda elbiselerini değiştiriyorlar, ordan gediyo.

Gediyor gediyo, bizim Yapraklı'nın bi köyüne varıyo. Oraya varıyo, bakıyo bakıyo, para yok pul yok bi şey yok yanında. Sonra ihtiyar bir adama denk geliyo. Helva yapıp satarımış adam. Ondan sonra “Ne olur dede, beni yanına al ne olur” diyo. Dede “Yavrum ben anca garnımı doyuruyom” diyo. Kadın “Amca benim sade garnımı doyur yeter başka bir şey istemiyom, bi de yatacak yer ver” diyo.

Ondan sonra bura burda dursun. Biz gelelim şimdi hızmetkara. Hızmetkar geri varıyo. Beyoğlu, hızmetkara: “Ne yaptın” diyo. Hızmetkar “Sorma ağa, dağa varınca dağ güzeli olduklarından çil yavrusu gibi dağıldılar, gettiler, kimseyi bulamadım döndüm geri geldim” diyo. Adam inaniyo, dağda buldular ya! Dağ güzeli deyince inaniyo.

Gelelim Helvacı Gözeli'ne. Helvacı Gözeli, ihtiyar adama “Sen ne yapıyorsun dede” diyor. İhtiyar adam da “Helva yapıyom” diyo. Helvacı Gözeli de “Ver ben yapayım biraz da” diyo. O gün gız bir helva yapıyo, aman alan bir daha alıyo. Helvacı Gözeli diyorlar, Helvacı Gözeli gelmiş, Helvacı Gözeli getmiş. Herkes köylü köycek oraya gidiyo. En sonunda helva yemeğe babası geliyo, gardaşı geliyo, hoca geliyo, ordan hızmetkar geliyor, Beyoğlu geliyo.

Ondan sonra, Helvacı Gözeli helva yapıyo. Bunlar da helvayı yimeye geliyo. Daha sonra herkes bir odaya toplanıyo ve Helvacı Gözeli “Herkes başına geleni anlatacak” diyo. Başlıyo, anlatmaya “Gardaşım boynumu kesti, gömleğimi babama götürdü, babam beni öldü zannediyor” diyo. Evlenmesine gadar gaylü anlatırkene hoca: “Benim garnıma bi şey oldu, ben biraz dışarı çıkacam” diyo. Hocaya “Otur oturduğun yerde” diyorlar. Beyoğlu kadınla çocuklarını yolladı ya gezmiye bunu anlatırken hızmetkar “Garnım büküyo diyo, ben biraz dışarı çıkacağım” diyo. Ona da “Hayır sen de otur oturduğun yere” diyorlar. Gayli başına gelen hepsini anlatıyo gız. Anlatınca hızmetkarla hocayı ata bindiriyorlar. Birini atın kuyluğuna

bağlayıp diğeri de üstüne bindiriyolar. Helvacı Gözeli de muradına ermiş. Mutlu mesut yaşayıp gediyo...

MASAL 10 C: HELVACI GÜZELİ⁵⁷

Şimdi bi adamın bi gızı bi oğlu varımış. Ondan sonra bi de köyde imam varımış. Onların işlerini şey etmişler. Hicaz'a gidelim, demişler. Eyî, gızı kime emanet idelim? Köyün imamına şey idelim, ona emanet edelim, demişler. Gapiya çıkma gızım, senin ihtiyaçlarını ne alacasan gapıya gelsin, (sen) di. Sen şöyle delükten ver, camdan al, demişler.

Şimdi biğün gitmiş, ikiğün gitmiş, üç gün gitmiş. İmam buna âşık olmuş, gıza. Gız bi daha gapıyı açmamış da ekmeğini de almamış. Aman demiş; dur demiş. Şuna bi mektup yazıyım, babasına. Gapıyı açmıyo, açlıktan ölecek. Ne demiş biliyon mu? Köyde hiç kimse galmadı. Gızın, her gün ağşam ezanından sonra biri geliyo, biri gidiyo, demiş.

Babası diyo ki şimdi, biz gidedura, oğlum sen git, gardaşını kes, ganını gömleğini bele, al gel diyo. Bunu kes, diyo. Oğlan geliyo, ağşam ezanı, yatsıya gada gıyıda köşede eğleniyo. Yatsu okunduktan sonra gapıya tık tık vuruyo. Kimsin? diyo. Filanca delikanlıyım, diyo. Göyün alt başından soruyo. Tamam, üst başına gadar kaç delikanlı varısa soruyo. “Gardaşım sen yolunu şaşurmuşun, ben diyo öyle bi insan tanımıyon” diyo. Zabah ezanı okununca diyo ki “Ben gardaşım” diyo. Ben abinim diyo. “Yüksüğünü çıkart da göstert camdan” diyo. “Ben öyle açıyım gapıyı” diyo. Camdan göstertiyo, açıyo gapıyı, ordan sarmaş dolaş oluyolar. Ben diyo, dur diyo. Acık yol yemek yapıyım, diyo. Güya çörek mörek bi şi ediyim, diyo. Bi şiler ediyö. Seni de almaya geldim gardeş, götürmeye geldim diyo.

Ondan sonra zabahlayın çıkıyolar yola. Epey bi gidiyolar, böyle bir dağlığa varınca: Gardaş bi mektup geldi, bize böyle böyle dediler. Ben seni kesmiyince olmaz. Bi de güçük zağarları varımış, köpek. O da düşmüş ardlarına. E gardaşım, diyo. Kesersen kes, diyo. Napıyın, günahım gitmiş. Buna şöyle bıçağı çalıyo, az bi şi çalıyo, şöyle belli olacaklayın, ona şöyle ganımı bandırıyo. Köpeği kesiyö, çantıya goyuyo, oğlan bırakıyo, gidiyo. Dağın başında geliyo. Şöyle gidiyo, gidiyo bi çeşme görüyo. Çeşmenin başında bi gavak varımış. Gavaaak eğil de ben gideyin, çıkıyım da sen doğrul” diyo. Gavağın doruğuna çıkıyo, gız orda bekliyo.

Beyoğlu da at suvarmaya geliyo emme, gız bi güzelimiş, suya at gelmiyo. Yav at noluyon? Dün içen suyu bugün içmiyon, diyo. Şöyle bakıyo, gızı görüyo. “İs misin cis misin?” diyo. “Ben de sen gibi ademoğluyum” diyo. Ben diyo burdayım, diyo. “Benle giden mi” diyo? “Giderin” diyo. Oğlan üstünden fazla şeyleri çıkardıyo, gız gidiyo derede giyiniyo. Ata atıyo, geliyo. Gırk gün gırk gece düğün yapıyo padişah, zengin ya.

Ondan sonra bunun üç dene çocuğu oluyo. Üç dene oğlu oluyo. Oğlu olunca birinde dertli dertli şey ediyö, orasını unuduyon nennisinin şeyi var, emme onu unutmuşum. Orda nenni çalıyo. Beyoğlu geliyo diyo ki “Noldu Dağ Güzeli?” diyo. “Noldun?” diyo. “Bek efkarlısın”

⁵⁷ Kaynak Kişi: Şefika Tekin (76), Yapraklı- Doğanbey Köyü.

diyo. “Benim de canım babam varıdı” diyo. “Ben gaya golundan çıkmadım, gardaşım varıdın, anam vardın, babam vardın. Özledim.” “İyi giden mi ?” diyo “Giderin” diyo. Elbiseleri giyiyo, gözölce, aha arabaya bindiriyo. Hizmetgara veriyo. Sen diyo, bunu dedüğü yere götür, diyo. Gediolar gediolar, bi dağın başın varınca diyo ki gariya “Benlen bile olun mu?” “Yoo” diyo “Tövbe” diyo. “Ben ehlimden başka elimi değmem” diyo. Böyüh oğlunu keserim, diyo. Kes, diyo. Kesiyö. Gediolar gediolar, ortancanı keserin, diyo. Kes, diyo. Gine teslim olmam, diyo. Onu da kesiyö. Güççük oğlunu, gediyo gediyo gediyo bi mahale varınca “Güççüğü de keserin.” Kes, diyo. Onu da kesiyö. E gaylik bitti, diyo. Bu sefer son, diyo. Bu sefer sen diyo. Gaçan, diyo. Urganı beline bağılıyo gızın. Ben diyo şurda çeşme var, ordan bi epdest alıyın, iki rekat namaz gılıyın, ondan sonra geleceñ, diyo. Hemen ordan bi gaçıyo, aluça bağılıyo urganı. Deriye aşşağa, gaylik gaçıyo.

Gidiyo gidiyo bi çobanı görüyo. “Amaaan çoban” diyo. “Sen soyun, ben giniyim, ben soyunum sen giyin” diyo. “Ablaana, senin ki libas.” Göya elbise iyi. “Benim ki bitli aba.” Emme “Yoo, ah yavrum” diyo sen öyle et. Hemen o soyunuyo o geyiniyo, o soyunuyo, o geyiniyo. Gediyo, böyle Çankırı gibi bir yere varıyo. Geziyo geziyo geziyo. Bi sakallı adam, helva ediyömuş. Helva edip satıyömuş. “Dede” diyo, “Nölur beni çırak al” diyo. “Yavrum, ben garnımı doyuramıyon ki sana nasıl para veriyim” diyo. Ben para neyi istemiyön, diyo. Dede yanında yatıyım, yanında duruyun, ben bi şi istemiyön. Bu bi helva itmeye başlıyo, emme. Meti memleketi alıyo. Helvacı Gözel çıkmış, Helvacı Gözeli çıkmış, deyi.

Ondan sonra gaylik gelelim şeye o zengin adama, hizmetkara diyo ki “Naptın?” diyo. “Yerine ulaştırdun mu?” diyo. “Sorma beyim” diyo. “Bögön dağa vardım, çil yavrusu dağ gözeli olduktan, hepsi bi yana dağıldı, kimseyi toplıyamadım ki” diyo. Kimseyi bulamadım, diyo. “Ben de döndüm geldim” diyo. “Eyi” diyo. “Tamam” diyo.

Şimdi helvayı ediyolar, bunun meti memleketi alınca babası, anası, o hoca, üçü geliolar helva yemiye. Ondan sonra hizmetkar, Beyoğlu onlar da geliyo. Helvayı ediyö, şuriya goyuyo. “Emme” diyo: “Bak helvayı edivericen, emme kimse gapıya çıkmayacak, gapıya çıkarsa yok” diyo. Ya? “Herkes bunu helva da yiyecek, başına geleni de anlatacak” diyo. Şey diyo ki hizmetkar “O garnum büktü ben gidiyin” diyo. “Yok, otur otur sen yerde” diyolar. Oturuyo, gaylik başına ne geldiye hocadan giriyo, gaylik demin anlattüğüm gibi, tam çocukların neden öldüğünü anlatıyo, Helvacı Gözeli olduğundan. O zamana gadan, hocayı üstüne bindiriyolar, hizmetkarı da atın guyluğuna bağılıyolar. Ondan sonra bi de diken guyuyolar, onu salıyolar. Garısıynan gocasını Beyoğlu alıyo gidiyo. Onlar muradına ermiş, siz de eresiniz, oldu mu?

MASAL 10D: HACCA GİDEN KARDEŞ⁵⁸

İki gardaş varmış. Birlikte yaşıyolarmış. İkisi de evliymiş, ikisi de bir evde duruyolarmış. Aynı çatı altında onun da evi varmış, onun da evi varmış. Güççük gardaşı dindarımış, hacca gidiyo. Hacca gidiyo çocuğu yoğumuş. Gardaşına diyo ki “Ben gelinceye gadar hanımımıla ilgileniver” diyo. Hanımının parası bitiyö. *Anadın mı?* Para istiyo, vermiyo gardaşı. Kadın da güzelimiş. Benimle bir olursan veririm, diyo. Geziyo adam, birisine söylüyö böyle böyle bir kadın var, diyo.

Bu benim gardaşımın garısı, alır mısın sen? diyo.

Alırım, diyo.

Ne gadar verürsün?

Şu gadar. Bunu buna satıyo, para garşılığı. Fakat ahşam kadın teslim olmuyo. “Lan Allah’ın saftiriğ zabahlayın gaktığın zaman ben burda olmam” diyo. Ordan zabah oluyo, o evin adamı da bi başkasına satıyo kadını, kadın orda da teslim olmuyo. Ondan sonra, kadın mesela Anakara’dan İstanbul’a gitmek için gendi başına gemiye biniyo. Ordaki gemiye “Ben de bir kadın var, sana onu verebilirim” diyo. Kadını görüyö, tamam. Kadın güvertede oturuyo. Kaptan bi hayli yol gittikten sonra üç gün gündüz üç gün gece yol gideceklerimiş. Kaptan kendi yardımcısına gemiyi bırakıyo, gadına geliyo. Kadınla yatmak istiyo, kadın kabul etmiyo. Namaz gılıyo dua ediyo ondan sonra zor gullanıyo gadına. Öyle olunca Cenabı Hak, denizi çoşturuyor dalga yapıyor. Gemi başlıyo sallanmıya. Ondan sonra nihayet dalgalar gemiyi batırıyo. Gemidekilerin hepsi helak oluyo. Kadın bir tahtanın üzerinde gurtuluyo. Yüze yüze bir hafta yüzüyö. Bir sahile çıkıyo. Ordan bir balıkçı sahip çıkıyo buna. Balıkçıya “Bir ev istiyorum” diyo. Kadın doktor oluyo. O sahil yerinde. Kadın ilan veriyo “Ne gibi hasta olursa kötürüm, sara, elimin değdiği gözümün baktığı iyi oluyo.”

Ondan sonra kadın orada yazihane açıyo. Ordan kötürüm, sara, akulsuz ne varsa muayene ediyo. Hasta olan sağlam gidiyo yani. Bu öyle bir devam ediyo ki, bunun doktorluğu. O gardaşı (kadının kocası) Hicaz’a giden gardaşı geliyo. “Noldu benim hanımımıla?” diyo. “Senin hanımın kötülük yaptı, ben de diyo cezalandırdım” diyo. “Yaa.” Ama o tabi kötürüm oluyo. İnandığı için kocası da hastalık gapıyo. Taa uzaktan bu doktorun ismini buluyolar. Onlar atlan uzak bir mesafeden varıyolar. Sıraya giriyolar, çok galabalıkımış. Kadın bu ara doktor olunca şekli bir değışıyo, öyle güzelleşıyo. Sıra bunlara geliyo, kadın gayınbiraderini tanıyo. Sen bekle, diyo arkandakini alıcam diyo, gocasını da tanıyo. Ama onların akıllarına gelmiyo hiç. Gonuşturuyo.

⁵⁸ Kaynak Kişi: Erkek (88). Çankırı- Merkez. “Kaynak kişinin özel bilgileri, değerlendirme aşamasında kullanıldığı için bu bilgiler gizli tutulmuştur.”

-Sen neden hasta oldun? diyo.

Ben Hicaz'a gittim. Hanımım böyle böyle kötülük yapmış, gardaşım cezalandırmış. Başkasına satmış. O da başkasına satmış. Bir başkası da denizciye satmış. Gemi batmış, hanımım ölmüş. Gardaşım bana böyle dedi ama ben inanmadım. O yüzden hasta oldum. Hanımımın gözleri de senin gözlerine benziyodu.

Ondan sonra, arkadakileri muayene ediyö. Sizin şimdi diyo kaynına, “Gardaşım garısı karşına çıksa tanır mısın?” diyo. Allah'a dua ediyö, eski şekline giriyo gadın. Mahcup oluyolar, yerlere giriyolar. Birbirilerine sarmaş dolaş oluyolar. Affediyolar. Bu hikaye de böyle bitiyö.

MASAL 11A: DEMİRKIRAN⁵⁹

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur zaman içinde, cinler cirit oynar iken, ebem dedemin beşiğini ıngır mıngır salları iken; bir Demirkıran, bir Kayışkıran, bir Zincirkıran varmış. Bunlar üç kardeşmiş. Üç kardeş bir gün başlarını alıp, az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler. Bir ormana varmışlar. Ormanda güzel bir ev varmış. Demişler: Kardeşim biz yeyip ne içip neyle geçineceğiz. Onlarda (diğerleri) demişler ki: Herkes bir iş yapsın. Kimisi oduna gidermiş, kimisi bağa kimisi bahçeye gidermiş.

Birgün üç kardeş yine böyle giderken bir kuyu görmüşler. Kuyuya bir baksan ki; kuyunun ne dibi var, ne düzeni var. Kuyu çok derin. Büyük kardeş demiş ki: Ben bir sarkıyım. Belinden ip bağlamışlar. Büyük kardeşin adı Kayışkıran'mış, onu aşağı sarkıtmışlar. "Anam yanıyom, babam yanıyom" demiş. Onu geri yukarı çıkarmışlar.

Sıra Zincirkıran'a gelmiş. Zincirkıran'ı da sarkıtmışlar. O da yine "Anam yanıyom, babam yanıyom, vay tüh", derken onu da çıkarmışlar.

En son Demirkıran'a gelirken, ben yanıyom da desem atın aşağı, yıkılıyom desem de atın aşağı. Onu koyuvermişler. Yanıyom, yıkılıyom derken kuyunun dibine varmış. Varsa ki üç tane kapı var. Kapının birini açmış, bir tane güzel bir kız çıkmış. Kızın beline ipi bağlamış kızı yukarı çekmişler. 'Bu' demiş, Demirkıran kardeşin. Öbür kapıyı açmış, bir kız daha çıkmış. Bu da, Kayışkıran kardeşimin. İçlerinden en güzeli de Demirkıran'ınmış.

Ondan sonra orada dururken bir bakmış ki, ne bakacak; altınlar, mücevherler. Kardeşim, demiş; bunda şunlar var, doldurayım doldurayım çek. Bir çuval altını doldurmuşlar, yukarı çekmişler. Tam kardeşleri (Demirkıran'ı yukarı çıkarken ipi kesmişler. Demirkıran orada kalmış.

Aradan zaman geçmiş. Adam gezerken bir kapı görmüş. Bir açmış ne baksın ki; bir köy. İzi düzü olmayan bir köy. Yalnız gide gide köyün içine girmiş. Öyle susamış öyle susamış ki; birinden su istemiş. Yerden çamur almış vermiş. Ötekinden su istemiş derken vesselam su bulamamış.

Demiş: Kardeşim siz bana niye su vermiyorsunuz?

Demişler ki: Biz haftada bir su alırsız. Onu da filan kuyudan alırsız. Orada da bir ejderha durur. Bu ejderha bir kurban yiyene kadar biz su alırsız, demişler.

Nasıl bir ejderhaymış siz bana gösterin, demiş bu ejderhayı. Tamam, gösterelim yarın filan ağanın kızı kurbanlık gidecek o zaman görürsün, demişler. Biz de o arada suyu alırsız.

⁵⁹ Kaynak Kişi: Zehra Çağlar. (60-65 yaşlarında), Çankırı- Bozkır Köyü. "İsmail Doğan tarafından 2000 yılında derlenmiş, SÜTHKUAM arşivinden alınmıştır. Zehra Çağlar, bu masalı dedesi 'Kırbyık'tan dinlemiştir.

Ertesi gün olmuş köycek yola düşmüşler. Varmışlar kuyunun başına. Kızın eli ayağı bağlı ejderhanın böğrüne (yanına) koymuşlar. Ejderha kıza saldırırken Demirkıran, belinden kılıcı çıkarttığı gibi ejderhanın kafaya vurmuş. Yalnız, bunun yedi tane başı varmış. Altısını kesmiş. Bir tanesi kalmış.

Demiş ki: Ey İnsanoğlu! Bir kere daha vur.

Yok, demiş. Ben anamdan bir kere doğdum, bir kere vururum, demiş. (Demek ki; yedinci kafayı da kesseydi yeniden canlanacaktı. O yönde bir sefer vurmuş. Altı kafayı öldürmüş, bir kafa kalmış.)

Vessela, ejderhayı orada öldürmüş. Millet kana kana suyunu almış. Hazırlıklarını yapmışlar, gelmişler. Köye demiş ki: Ben yedi kat yerin üstüne çıkacağım, ama nasıl çıkacağım?

Demişler: Falan yerde bir kuş var. Seni çıkartırsa o kuş çıkartır. Sen o kuşa bir var bakalım.

Demirkıran az gitmiş uz gitmiş bir ormanın içine girmiş. Ormanın içinde bir baksa kuşun yuvası. İki tane yavrusu var. Geçiken orda bir yılan, yılan öyle büyükmüş ki; ben deyim elli metre, sen de yüz elli metre yani bu kadar büyük bir yılanmış. Kuşların yavrusunu yerken bu görüyor bir kılıçta ona sallıyor. Yılanı orada öldürüyor. Öldürünce öteden bu (kartal tipli) kuş geliyor. Tam bu Demirkıran'a saldırırken yavrular diyor ki:

Dur anne saldırma o bizi kurtardı, diyo. O, oradan tabii buna kölgelik veriyor. Kuş konuyor:

-Ey insanoğlu dile benden ne diler sen

-Ne dileyim canının sağlığını dileyim.

-Olmaz, canım zaten sağ, sen benden başka bir şey dile.

-O zaman ben, yedi kat yerin çıkmayı dilerim.

Bu, diyor, kolay bir şey değil. Yalnız, diyor, sen bir şartla çıkarsın. Bana yedi batman su, yedi batman da et lazım. Anca bu durumda seni yedi kat üstüne çıkarırım diyor.

Ondan sonra köye geliyor Demirkıran. Develer kesiliyor, sular doluyor. Yedi batman etinen, yedi batman su ayarlanıyor. Oğlan kuşun kanadının bir tarafına yedi batman eti koyuyor, bir tarafına da yedi batman suyu koyuyor. Oğlan sırtına biniyor; yola çıkıyor. Harp dedikçe eti veriyor, hurp dedikçe suyu veriyor. Harp hurp, harp hurp, harp hurp derken tam yerin üstüne çıkmaya az kala et bitiyor. Oğlan bacağından eti kesip kuşun ağzına veriyor. Kuşun ağzına verince kuş onu çıkartıyor. Hadi sen git, diyor. Çıktın. Tabii bacak kesili olduğu için Demirkıran yürüyemiyor. Kuş dilinin altından yutmadığı eti çıkartıyor. Demirkıran'ın bacağına eti yapıştırıp yalayınca oğlan iyi oluyor. Ondan sonra kuş geri dönüp gidiyor.

Oğlan biraz gidiyor. Bir köye yaklaşıyor. (Demirkıran ordayken saç, sakal uzamış tanınmayacak hale gelmiş.) Köye varınca köyde ne görsün bir düğün. Davullar vuruluyor, zurnalar çalınıyor. Etlar kesilmiş, kurbanlar kesilmiş derken herkes sofranın başına bunu da davet ediyorlar. Yiyorlar, içiyorlar.

Yahu bu düğün kimin düğünü?

Bu düğün diyorlar. Zincirkıran'la Kayışkıran'ın düğünü. Bunların diyorlar, bir kardeşı daha varmış da kuyuda kalmış, ölmüş diyorlar.

Olur mu? diyor.

Durumu çaktırmadan varıyor (oraya). Bir baksa ki kardeşlerinin ikisi de orada.

Tanıdımız mı beni? diyor.

Tanımadık diyorlar.

Orda birbirlerine giriyorlar. Derken Zincirkıran'ı da Kayışkıran'ı da Demirkıran öldürüyor. O düğün Demirkıran'ın oluyor. Eller ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

(Bu hikâyeyi rahmetli Kılbyık dedem vardı, 95 yaşında vefat etti. Yaklaşık 40 yıl önce ondan duydum.)

MASAL 11B: ELMA⁶⁰

Büyük bir bahçede bir elma ağacı varmış. Ama yılda bir tane elma verirmiş. Bunların bi tane anneleri varmış, üç tane de oğlu varmış. Anne demişkine her sene gelip dev götürüyomuş bu elmayı. O da elmayı yani çok değerli bir elmaymış ki bi tane veriyomuş bi ağaç. Anne de demişkine “Ben yaşlıyım, ben bekleyeyim sabaha kadar dev götürmesin” demiş. Kadın gece beklerken dev gelmiş, annelerini almış gitmiş. Ertesi sene olmuş yine. (Büyük) oğlan demiş ki “Ben bekleyecem. Devi öldürücem annemi kurtarırım.” Tabi ki bu gece oturmuş, uyumuş, dev gelmiş elmayı almış, gitmiş. Ertesi sene olmuş ortanca oğlan demişkine “Ben beklicem, annemi ben kurtarırım.” O da oturmuş, o da uyumuş dev yine gelmiş. Elmayı almış, gitmiş. Ertesi sene küçük oğlan demişkine “Bak ağa. Büyük abim oturdu, uyudu, küçük oturdu, uyudu. Bu sefer ben beklicem,. Ben annemi kurtarırım.” Oğlanlara bi şi yapmamış dev. Uyuyunca, dev alıp gidiyo. Bu gece bakmış uykusu gelmiş bacağı kesmiş küçük oğlan. Bacağı kesmiş. Kılıcını da çekmiş, üzüntüden uyuyamamış. Bacağı acıyor ya, kanadı ya.

Dev gelmiş, dev gelince bu dev yedi başlı ya. Başının yedisini de kesmiş. Dev demişkine “Önce kılıcı sen çek” demiş. Oğlan demiş “Sen çek.” Sonra oğlan bi sallamış kılıcı. Demiş “Yedinciye de kes” demiş. Onu kesseymiş tekrar sağlamış dev. Bu öldürmemiş. Dev kan aka aka gitmiş. Oğlan sabah olmuş bi bakmış, kanı takip etmiş, dev gitmiş, gitmiş bi goca bi gaya. Gayayı kaldırmış geyunun içine inmiş. Bi başını kesince ölmemiş yani, tabi orda sağlıyo.

Oğlan eline kılıcını almış. Ganı takip etmiş. Bi bakmışkine guyu. Gaya çok büyük. Gayayı uğraşa uğraşa çekmişler. Bi urgan getirmiş, geyunun içine demişki büyük ağası “Ben inecem, ben anamı kurtarırım” onu sallandırmış. Yanyom, demiş geri çekmişler. Ortanca kardeşini sallandırmış, o da “Yanyom yanyom yanyom” demiş geri çekmişler. Bu bizim küçük gardeş demiş ki “Bak yanyom desem de beni sallandırın, ölüyom desem de beni sallandıracaksın aşşaya” demiş. İçerisi çok sıcakmış. Urganı emme kaç tane böyle ucuca bağlamışlar, urganı sallandırmışlar. Oğlan aşşığı inmiş. Oğlan inmiş ki ne inecek! Aşşığıda kırk tane oda var. Her odanın kapısı kilitli. Bu bayağı da ışığı, oraya hani gece de iniyo ya. Odaları çakmış çakmış çakmış bi tanesin de anasını görmüş. Anasıgil de “Amanın yavruum sen niye geldin?” demiş. “Ana seni gurtarmaya geldim.” Ama böyle bütün odaları açıyor, odalarda hep böyle kesik başlar, altınlar, inciler. Kızları kesmiş kesmiş hep bağlamış, gençleri kesmiş kesmiş hep evin içine odalara asmış. Onların bi tanesini açmış orda da kızlar var ama bi güzeller ki üç tane gız. Onları öldürmemiş. Anası demişkine “Bak oğlum dev görürse seni yer” demiş.

⁶⁰ Kaynak Kişi: Ulviye Demirel (56), Yapraklı-Pehlivan Köyü. (Annesi Döne Kayadibi’nden dinlediği masal)

“Sen niye geldin?” demiş. “Yok anne o beni yiyemez” demiş. “Nasıl olacak?” demiş. “O şimdi demiş avdan gelir” demiş. Gelince demiş yorulur. “O benim dizime yatar, ben onun başındaki bite bakarım” demiş. Eğer demiş, devin var ya gözleri açık uyuyomuş. “Eğer gözü açıksa uyuyodur, kapalıysa uyanıktır” demiş. Dev gelmiş, hiii demiş. “Ben bi insanoğlu kokusu alıyom” demiş. Ondan sonra Ebe de demişkine “Yok demiş, bi şey yok” demiş. “Gel sen benim dizime yat ben senin başına bakayım.” Ondan sonra bu yatmış dizine. Başına bakarken bakarken dev uyumuş. Hemen oğlan usulcana gelmiş. Devi öldürmüş. Devi tamamen öldürüyor (Bu sefer altı başını kesiyö). Anasına demişkine odaları gezmişler, ordaki kızları almışlar. Üç tane gızı. Şu ağama demiş, şu öteki ağama, şu da tee çok güzel o da bana, demiş. O çok güzelmiş.

Guyunun başına gelmişler. Demiş ağasıgile, onlar bekliyolar ya. “Urganı sallandırın” demiş. Bunlar önce anasını çıkartmışlar yukarıya. Sonra büyük ağasına demişkine “Bu sana” demiş, büyük gızı ona göndermiş. İkinci gızı, ortanca ağasına ağa bu da senin demiş. O da çıkmış. Üçüncü gız da demiş ki “Bak önce sen çık. Sonra ben çıkayım.” “Yok” demiş oğlan. “Ben çıkarsam sen gelmezsin burdan” demiş. “Yok çıkarım.” “Hayır çıkmazsın.” “Ben çok güzelim” demiş. “Ağaların şimdi onlar beni görünce seni çıkartmazlar, sen öldürürler. Sen beni çıkartma.” Hayır, demiş oğlan. O zaman demiş gız “Ben sağa saçımdan iki tel veriyim” demiş. Sen demiş “Eğer onlar seni çıkartmaz da burda kalırsan demiş telleri birbirine çak” demiş. “Başın sıkışınca demiş teli birbirine sürt” demiş. Tabi gız çıkmış, onlar bir bakmışlarkine kız çok güzel. O demiş ben alıcam, o demiş ben alıcam, kendilerine gelen çirkin demişler. Sallandırmışlar tam küçük kardeşlerini çekiyorlar ya yukarıya. Onlar ipi kesmişler. Oğlan yere düşmüş.

Hemen aklına kızın telleri gelmiş, bu teli çalıyon böyle biribine çarparkene bu teli yanlış vurmuş, yedi kat yerin altına daha inmiş. Yedi kat yerin üstüne çıkacağıdı ya, yedi kat yerin altına gitmiş. Orda gezerken gezerkene bi bakmışkine bir sıcak sıcak. Şu demiş, ağacın dibinde biraz dinleneyim, demiş. Oriya tam yatmış, o arada da bi tane şey karaguşun yavruları varmış. Onu da yılan yirmiş. Tam guşu dala çıkan yılan, dala çıkıyomuşumuş. Yavrular çığırmaya başlamışlar. Hemen kılıcını çekmiş. Yılanı öldürmüş. Onu öldürmüş, öteden karaguş gelmiş. Oğlan gene sıcakta yatıyo susamış, acıkmış, sıcak. Hemen demiş, “Yıllardır benim yavrularımı yiyen sen misin?” demiş. Tam saldıracak zaman, çocuklar bağırılmışlar. O bizi gurtardı. Bizi yılan yiyodu. Kanatlarını böyle açmış, ağanın üzerine güneş geliyordu, çocuklarını gurtardı ya. Bu uyanmış bakmış, garaguş. Kartal var tepesinde. “Noldu?” demiş. “İşte böyle böyle ben yılanı öldürdüm.” “Sen burada ne geziyon?”

Böyle böyle oldu. “Ben yukarı çıkacağıkene urgan kesildi, ben burda galdım ama gökyüzüne çıkamıyon yerin altına yedi gat yerin altına gittim” demiş. Sen demiş, “Bana kırk

lokma et, kırk lokma su getir; ben seni çıkartırım. Sen demek benim yavrularımı gurtardın. Ben seni yukarı çıkardırım” demiş. “Tamam” demiş o da. Aman sen git, demiş biraz dolaş demiş.

Oğlan gitmiş gitmiş gitmiş bi şey susamış, yaşlı bi ebe varmış. Ebenin kapısını çalmış. “Ebe bana bi su ver, çok susadım.” “Oğluumm” demiş “Burda hiç su yok.” Gadında şimdi yaşlı genç oğlanı görünce üzölmüş hemen işemiş. Bardağa goymuş, kıyamamış, vermiş. Ebe “Bu su niye duzlu” demiş? Yavrum demiş “Ben ona işedim de sana verdim kıyamadım da” demiş “Bizim burda su yok” demiş. “Bizim suyun başında her sene bi ejderha var. Bize suyu vermiyo, suyun başına yattı. Her gün bi tane gız geliyo işte, onu yiyo ondan sonra bize su veriyo” demiş. “Şimdi de köyde hiç gız kalmadı, yiye yiye bi tane beyin gızı galdı” demiş. “Bugün yine verilecek bir daha napıcaz bilmiyom” demiş. “Sen gel, bağa onu bir göster” demiş oğlan. Ebe götürmüş bunu. Beyin gızı da yani tek köylüler kurtulsun deyi suyun başında bekliyomuş, gelsin beni ejderha yesin, diyi. Oğlan demişkine gıza, “Sen kaç, ben beklim.” demiş. (O da) “Yok, sen niye bekliyon, ikimizi de yer, yimesin” demiş. “Yok” demiş gız ona. “Sen ordan çık git, ben gitmim.” Ejderha gelmiş, oğlan kılıcı bi çekmiş, ejderhayı öldürmüş. Gız koşa koşa babasına gitmiş. Orda zengin bi beyin gızı ya. “Amanın gızım sen niye geldin?” demiş. “O gadar köylü su içecek. Niye geldin?” demiş. Yok baba, demiş. Bi tane demiş yani deliganlı geldi, ejderhayı öldürdü de ben gurtuldum. Çağır onu bana gelsin, demiş. Çağırmiş oğlanı gelmiş. “Dile benden ne istersen” demiş. “Saa gızımı vereyim” demiş. “Yok ben gızını falan istemiyom, ben gökyüzüne çıkmak istiyom. Bana kırk lokma et, kırk lokma su lazım” demiş. Hemen bu kesmiş davarı, ordan bi tane inek falan kesmiş, buna vermiş. Su da zaten orda destisi. Suyu da almış, kartalın yanına gelmiş. Gartalın yanına gelmiş. “Getirdin mi?” “Getirdim” demiş. “Tamam” demiş.” Sen benim sırtıma bin” demiş, ama o çok büyükmüş.

Gartal eti bir yana suyu bir yanına goymuş ben demiş lık dedikçe et, lok dedükçe su vereceksin bana demiş. Tamam demiş. Bu lık diyomuş et, lok diyomuş su, vere vere et bitmiiiş. Tam da yukarı çıkmışlar. Lık demiş et yok, hemen bacağımı kesmiş, eti vermiş. Yukarı çıkartmış garaguş işte kartal demişkine hadi demiş sen yürü demiş. Yok ben yürümem, hadi demiş yürü demiş, ben demiş, anlamış. Yürü demiş, oğlan topallamış. Niye topalliyon demiş. Bacağımı kestim, hemen ordan eti çıkartmış, yimemişimiş. Bilmiş onun kendi eti olduğunu. Etini vermiş, bacağına yapıştırmış ondan sonra deliganlı tabi çıkmış gitmiş.

Gitmiş amma tam da ağası onun sevdiği gıza düğün yapıyolar, öteki büyük ağası. Gız güzel ya. Onu kendine düğün yapıyomuş. Gız demişkine zaten önceden aşşağı da söylemişimiş. Eğer sen demiş, gurtulurda gelürsen ben senin geldiğini bilirim, demiş. Bu oğlan çıkmış ama gafasına bir şey giymiş. Guzuyu kesmiş gafasına guzunun derisini gafasına geçirmiş. Orda bi şeyçi çalışıyormuş marangoz. Maragozun yanına çırak olarak girmiş. Beni tanımasınlar deyi.

Orda çalışırkene demişlerkine işte filan beyoğlunun oğlu düğün yapıyo, demişler. Kime yapıyo? O gıza. Onun sevdiği gıza. O biliyor ama oğlan biliyo da.

Gız oğlana demişkine o oğlana. “Ben senlen bi şartla evlenirim” demiş. “Sen” demiş. Bi tane lamba olacak. Lambanın içinde, iki şey olacak diyo onu da periler yapıyo. Bana bunu getirirsen evlenirim diyo ama ağaçtan alcak lambamıymış neymiş içinde suyun içinde mi demiş, şişenin içinde, ayy onu hatırlasaydım, öyle bi şi yapacaksın ki demiş. Hem Ablam diyiverdiydi bana geçen ya onu. Benim istediğimi yaparsan diyo, ondan sade şimdi marangoz çıktı ya, ordan bunu duyuyo. Oğlan bunu yapıyo. Bunun sonu da çok güzel de ben hatırlasam bi. Geçen de hatırlayamadım ben onu da ablam diyiverdiydi onu böyle böyle oluyo diyi. Bu kız ona saç verdi ya. Cinlerden başka kim yapabilir onun dediğini? Küçük oğlan orda bi tane marangozun yanına çırak olarak giriyö. Onun da kızın evlendiğini duyunca kız da eğer sen sağsa, istediğimi anca o yapar diyo. Zaten ona da dedi ya sen onu çak diye birbirine. Yeryüzünde saç teli verdi ya biri yerin altında kabul olacak biri yerin üstünde kabul olacak diyo. Zaten iki kere çakardı çıkardı, öbürünü çaktı yanlış vurmuş tele, aşşağı indi, yedi kat yerin altına. Bir daha vurursa onda yerin üstünde benim duamı orda kabul olacak diyo. Yani sen eğer birbirine vurunca, hemen aklına geldi oğlan o telleri birbirine bir çaktı. Hemen kızın dediğini yapıyo. Kapalı bir gutunun içinde oğlan yapıyo veriyo. Onu gönderiyo. Kız bakıyo o gelince. Oğlana diyo ki tamam benim sevdiğim oğlan yaşıyo, diyo. Onlan evleniyo. Sonra tabi ki tam sinsin oynuyolar. Düğünlerde sinsin oynanır. Ateş yakarsın kenarlarından koşarsın. Bizim eskiden köylerde öyleydi. Sinsin dirken gece olur. Şimdi hani şimdi gece olur. Sinsinde oğlan çıkıyo ikisini de öldürüyo. Kızlan evleniyo sonra ağabeyini öldürüyo. Onlar evleniyo. Onlar eriyo muradına biz çikalım kerevetine...

MASAL 12: CANAVARCIK⁶¹

Bir canavar varımış. Canavarın karnı açmış. Acıkmış. Ben demiş, üç yolun ağzına demiş yatıyım demiş. Ordan demiş kim gelirse onu yiyeyim demiş. Garnı çok acıkmış. Ordan bi tane geçi çıkmış. Geçi bakmış, canavar. Ordan da başka yerden geçemiyö. Bu beni yimeye yiecek ya, demiş “Canavar gardeş canavar gardeş, sen beni yimeye yieceksin ya” demiş “Ben bi oyunum var da ben onu oynayım, sen onu gör, ondan sonra beni yi” demiş. “Tamam” demiş. Bu geçi oynamış oynamış dağa tepeyi aşmış gaçmış gitmiş. Canavar gine aç.

Yatarken yatarken bir tane ordan goyun gelmiş. Goyun bakmış, canavar beni yiyecek. Şey demiş “Canavar gardeş canavar gardeş, beni yimiye yieceksin ya” demiş. “Ben demiş bi tane çok da zayıfım. Gidim de biraz besleniyim” demiş. Ondan sonra “Hem de sürü getiririm arkamdan” demiş. “Onları da yirsin bi tek beni napacan ben çok zayıfım” demiş. “Tamam” demiş. O da gitmiş.

Ordan bi tane çocuk gelmiş. Çocuk bakmış, canavar. Canavar bunu yiyecek “Hah” demiş “Bu sefer seni kesin yiycem.” Çocuk demişkine “Canavar gardeş canavar gardeş beni yimeye yiyeceksin ama ben çok güzel türkü söylerim” demiş. “Türkümü söyleyim” demiş, “Ondan sonra beni yi demiş. Bu, türküyü söyleye söyleye ondan sonra bu da gaçmış gitmiş.

Ondan sonra ordan canavar gine aç. Garnı aç yatıyo. Serildi. Bir tane at gelmiş. “Canavar gardeş canavar gardeş, beni yimeye yieceksin ya” demiş. Ben demiş “Benim dedem ayağımın altına bi dane yazı yazdı” demiş. “Ölmeden de şunu bi okuyuver de” demiş. “Ne yazmış çok merak ettim okuyamıyom” demiş. Ayağımın altını çevirip, demiş. “Tamam, ben okurum” demiş canavar. Şey ayağını bi galdırmış at. Canavar tam okurkene alnının şapına depinci, at kaçmış gitmiş. Hiç kimseyi yiyememiş. Bu çıkmış depenin başına yatmış. Demişkine “Aha demiş, aç galdın” demiş:

“Eline geçti bir geçi,
Bi de sallansın gıçı,
Neyi lazım şeyi,
Yer değışti üçü, beşi,
Be herif, sürü sağar mı olacan?

Eline geçti bir goyun,
Ye etini doyun,
Neyi lazım oyun moyun,
Be herif köçek mi olacan?

⁶¹ Kaynak Kişi: Ulviye Demirel (56), Yapraklı-Pehlivan Köyü. (Annesi Döne Kayadibi'nden dinlediği masal.)

Eline geçti bir çocuk,
Ye etini gocuk gocuk,
Neyi lazım sanatçı mı olacan?

Eline geçti bir at,
Yi de yanının üstüne yat,
Neyi lazım kağıt mağat,
Be herif katip mi olacaksın? demiş.

“Ah bana bir tane çoban olmalı” demiş. “Eline değneği bana sarısarıver sarısarıver.” O arada onu da çoban diniyomuşumuş yerin altından. Çoban galkmış, değneği buna sarısarıvermiş sarısarıvermiş canavarı öldürmüş. Derisini de yüzmüş, götürmüş şehirde satmış. Çayını şekerini sigarasını almış, güzelce yemiş.

MASAL 13A: ŞIK BATTAL⁶²

Bir varmış bir yokmuş, bir adamın hiç bebesi olmazmış. Kadın girer ağlarmış, çıkar ağlarmış. Allah Allah bana bir çocuk ver de tek yılan olsun, dermiş, Kabul olmuş dileği. Kadın doğum etmiş; bir yılan doğurmuş. Bu yılanı büyütmüş börsütmüş, yılan dile gelmiş. demiş ki: Anne, demiş; bana köyün sığırını tutuversen. Oğlum sen yılansın kim sana sığır katar. Sen bana kat ana, demiş.

Yılana köyün sığırını tutuvermişler. Bu yılan yabana gidermiş. Yabana varınca kavuğunu sırtından çıkarır, delikanlı olurmuş. Sığırı güder, akşamleyin gelip köye dağıtırken yılan olurmuş. Kavuğunu giyer eve gelirmiş. Anası birgün bunu böyle görmüş.

-Oğlum sen neden benden saklıyorsun, sen insansın demiş.

-Ana Cenab-ı Allah'ın emri bana böyle, demiş. Beni everecek zamana kadar ben kavımdan çıkmam demiş.

Ana oğlanı evermiş, gelini olmuş; gelini eve getirmişler. Oğlan güveğe girerken sırtından kavını çıkarmış, olmuş bir delikanlı. Sabahleyin kalkmışlar oğlanın halası yanına bakmaya gelmiş. Geline demiş ki:

-Kızım şu bohçayı aç da şu öteberine bakayım, demiş. Neyin var, neyin yok.

Açmış, kıymetli elbisesinin arasına kavını koymuşmuş delikanlı. Hemen halası ordan kavı alır almaz; bu pis şeyi niye koydun, der, sobaya atar. Kav yanar. Oğlanın da tembiğçisi dermiş ki: Sen bu kavı atarsan, ben bir kuş olurum kapıdan girerim; bacadan uçar giderim, beni bulamazsın. Bir demir çarık giyersin, bir eline demir değnek alırsın; kırılana kadar beni ararsın, demiş.

Kız, aklına gelmiş, sabahleyin olmuş; ayağına bir demir çarık giymiş, bir eline demir değnek almış, çıkmış yola... Gezmiş, kaç seneler geçiyse; bir pınara oturmuş, ekmek yiyecek olmuş, susamış. Oraya oturmuş, oturunca bakmış çarık delik, değnekte kırık... Haa benim sonum geldi, demiş. Şık Battal'la belki şimdi kavuşurum, demiş. Destiyi çarpmış kırmış. Gitmiş, geri bir daha gelmiş. Yere bakmış, destiyi kaldırıp vuracak zaman kızmış. Kız demiş, o güzellik senin mi de kırıyorsun, demiş. Niye kırdın? Aman bacım beni de çıkart yanına ne olursun, demiş. Eğil kavağım eğil, Arap kızı çıksın da sen doğrul, demiş. Kavak eğilmiş. Arap kızı çıkmış, kavak doğrulmuş. Bacım sen arıyorsun bu dalda demiş. Ben bir insan yitirdim de onu arıyorum, demiş. Şık Battal derler adına, demiş. Gördün mü onu, demiş. O da demiş ki: O, demiş, bizim orada yedi başlı devin kızıyla ulaşık, demiş. Bugün onun düğünü oluyor da ben de suya geldim, demiş. Git de ki, demiş. Şık Battal pınarın başında seni bir kadın bekliyor de,

⁶² Kaynak Kişi: Mehmet Cıbit (48), Çankırı- Bozkır Köyü. "İsmail Doğan tarafından 2000 yılında derlenmiş, SÜTHKUAM arşivinden alınmıştır. Mehmet Cıbit bu masalı dedesinden dinlemiştir."

demiş. Kızı indirmiş, kız gitmiş. Şık Battal, demiş, pınarın başında bir kadın var seni bekliyor, demiş. Öyle deyince oğlan yürümüş, gitmiş, bakmış karısı:

-Yaa, demiş, bu çileyi sen de çektin bana da çektirdin demiş. Ne yapacaksın şimdi, demiş.

-Şık Battal sana bağılıyım, demiş.

-Nereye giderim buradan, demiş.

-Hadi demiş, ben seni götürüyüm. Dev odada oturuyor, demiş. Arkası kapıdan yanlıdır, önü sobadan yanlıdır, demiş. Yedi başlının sağ memesi sağ omzunda, sol memesi sol omzundadır. Kapıdan girdin mi var hemen memelerinin bir el birini bir el birini em, demiş. Dişim kemik olsun seni yemem, demeyince inme, demiş.

Kız varmış kapıdan, dev sahiden orda oturuyor; hotur hotur ediyor. Hoplamış omzuna binmiş. Memelerini başlamış emmeye:

-İnsanoğlu, demiş, biliyorum senin ne olduğunu in omzumdan, demiş.

-İnmem, demiş.

-Dişlerim kemik olsun de de ineyim, demiş.

-Dişlerim kemik olsun ki yemem sen, in, demiş. Haa, demiş, beni bilmez sanıyorsun. Oncu musun boncu musun Şık Battal'ın ya kız kardeşi ya oynaşısın, demiş. Başka biri bu aklı sana veremez, demiş.

Ertesi gün olmuş, kızımın düğününü yapacağım, demiş.

-Ben kızımın yatağını yapmaya senden kuş tüyü istiyorum, demiş. Kuş tüyü getireceksin, demiş.

Ağlaya ağlaya Şık Battal'ın yanına varmış.

-Şık Battal ne yapacağız? demiş.

-Yılan, çıyan, kurt, kuş hep benim arkadaşımıdır, demiş. Şu karşı ki tepeye ben yatayım, demiş. Yüzüme de bir yemeni ört, demiş. Bağırın demiş, kurtlar kuşlar ne duruyorsunuz Şık Battal öldü, diye.

Nerede kurt, akbaba hepsi toplanmış oraya. Şık Battal'a zırgalanıvermişler zırgalanıvermişler, ağlamışlar. Yitmişler oradan bir çuvalın tüy olmuş. Tüy olmuş, ordan tüyü almış gelmişler. Şık Battal'a:

-Haa, demiş, oncü musun boncu musun Şık Battal'ın ya kız kardeşi ya oynaşısın, demiş, tüyü getirdin. (Öldürmeye yolluyor aslında da Şık Battal akıl verince bişi olmuyo.)

Ertesi gün olmuş.

-Benim filan yerde yedi başlı kardeşim var; onda benim zilli yorganım var, onu al, gel, demiş.

Yine varmış ağlaya ağlaya yanına Şık Battal'ın.

-Yüzüğü al parmağına tak, demiş. Seni daha karşıdan çıkarken hemen önüne seğirdir, seni yemeye, demiş. Parmağını şöyle tutuver, yüzüğü görünce sana ellemez, demiş.

Kız korka korka gitmiş yanına. Karşıdan çıkmış, dev gelirken yüzüğünü hemen tutuvermiş.

-O yüzük, demiş, benim bacımın yüzüğü.

-Beni bacın yolladı sana, demiş. Sende zilli yorganı varmış, demiş. Kızının düğünü oluyor, demiş, onun için yolladı.

O da yorganı almış, geri eve varmış. Yine bulaşmış, bu Şık Battal'ın işi, demiş. Sen ne biliyorsun onu, demiş.

-Şık Battal, demiş, bugün de böyle böyle dedim, demiş, inanmadı ne yapacağız? demiş.

-Bugün düğünümüz olacak, demiş, Şık Battal. Sabret bakalım, demiş.

Bir ala danası varmış. Çok kıymetliymiş. Ala danayı kapının ağzına bağlamış, kızın odasına. O gün olmuş mumları yakmış, dört parmağının üstüne dört mum koymuş. Kapının arkasına dikiltirmiş.

-Burda sen dikileceksin, demiş. Şık Battal'la kızım yatakta yatacak demiş. Mumların ışığı da onlara dokunacak, demiş.

Kız ağlaya ağlaya parmağında mumla oraya dikilmiş. Eline değmeye başlamış, yana yana.

-Şık Battal parmağım yanıyor, demiş. Devın kızı ciğerim dağlıyor, demiş. Yine Şık Battal parmağım yanıyor, devın kızı ciğerim dağlıyor, demiş.

Hemen Şık Battal dayanamamış kalkmış yataktan, devın kızını orada kesmiş. Ala dananın kanını oraya akıtmış. Kaçmış gitmişler. Kızla gitmişler gitmişler bir pınara varmışlar. Pınara varmış, demiş ki:

-Sen pınar ol, ben de bir çörten olayım; akalım, demiş.

Dev, sabah olmuş, kalkmıyor diye varmış; kız kalksana kalksana... Kalkan yok. Kapıyı kakmış açmış. Bir bakacaksın ki ala danayı kesmişler, yatıyor. Haa Şık Battal bu senin işin, demiş, düşmüş yola. Gitmiş gitmiş bir yere varmış. Orda bakmış bir pınar akıyor. Haa, demiş, sen oluk oldun kızı da pınar yaptın. Beni bilmez sanıyorsun, demiş. Varayım kazma kürek getireyim, sizi buradan küreyim, demiş. O gidince onlar oradan kaçmışlar. Yine gitmişler gitmişler bir yere varmışlar. Kız tarla olmuş, Şık Battal da içine zivan olmuş, tarlada bitmiş. Dev gelmiş pınar yok. Gitmiş gitmiş onları orada görmüş. Biriniz tarla oldu, birinizde zivan oldu; beni bilmez sanıyorsunuz, demiş. Kökünü küreyim götürüyüm, demiş. Arkadaşlarını getirmeye gitmiş. Dev oraya gidince, bunlar bize yetmeyecek, demişler. Kaçmışlar oradan. Gitmişler dağın doruğunda koca bir dikme varmış. O dikmenin yanına kız dikme olmuş. Şık Battal da yılan olmuş, dikmenin dalına dolanmış. Dev onlara yine rast gelmiş. Biriniz dikme

oldu, biriniz de yılan benden kurtulduk zannediyorsunuz, demiş. Sizi buradan keser, alır giderim, demiş.

Şık Battal, bu sefer bizi buradan alır, götürür, demiş. Şık Battal açılmış açılmış, bu dev yanaşınca bir vurunca dev oraya devrilmiş. Bir tek kafası kalmış.

-Hadi Şık Battal adam olduğunu bileyim de şu kafamı da vur, kopart, demiş. Ben anamdan bir kere doğdum, demiş.

-Bunu koparamazsın, demiş. Şık Battal'a koparsana demiş.

Dev kanını akıta akıta geri gitmiş. Şık Battal oradan bırakıp, köye gelmiş. Anasına babasına kavuşmuş, bir daha düğünleri olmuş. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine...

MASAL 13B: KELLE⁶³

Deve tellal iken pire berber iken ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallarken bir varmış bir yokmuş. Şimdi bi ailenin üç tane kızı varmış. Bunlar tabi ev işlerini sırayla düzenli bir şekilde yapıyorlar. Ama sıraya dökmüşler. Hepsi aynı anda yapmıyo. Her gün birisi üstleniyo. Birisi o mutfağın, evin, bahçelerin temizliğinden onlardan sorumlular. Şimdi hepsi sırayla yapıyorlar ama bunu yaparken de tabi sabah ezanında işe başlıyorlar. Sabah aile bireyleri kalktığında her şey hazır olacak. Bunların içinde büyük abla, ortanca ve en küçük kızları var. En küçük kız, zaman içerisinde normal görevini yapıyor. Ondan sonra da bahçenin temizliğini yaparken de köşede bir tane altın buluyor. Altını getiriyo, annesine veriyo. böyle böyle ben bir altın buldum diyo. Falanca yerden. Tabi ertesi gün ablaları temizlik yapıyolar, bi şiyi yok. Öbür gün diğer ablası yapıyor, gine bi şiyi yok. Üçüncü gün, bu gine başlıyo, gine evin bahçeyi temizlerken köşede bir altın buluyo. Tabi şimdi bunlar aynı zamanda da babaları camiye gidiyo, camiden sonra dükkâna geçiyo. Nöbetçi olan kız aynı zamanda babasının azığını da götürüyo dükkânına. İşte bu durum bayağı bir uzun süreç devam ediyo. Böyle 7-8-10 neyi altın buluyo kendine sıra geldikçe. Son bi şey ettiğinde babasının azığını alıyo, temizliğini yapıyo, gene bir altın buluyor. Babasının azığıynan birlikte yola düşüyo. Bu sefer yoldan giderken giderken yolda bir tıkr tıkr arkasından ses gelmeye başlıyo. Sabahın erken bir saati. Ses de uzun mesafelerde geliyo. Bu sefer de korkuyo. Korkuya kapılıyo. Sağa bakıyo, bi şiyi yok. Sola bakıyo, bi şiyi yok. Ama bu yürüdükçe arkasından tıkr tıkr ses geliyo. Biraz daha zaman geçiyo. Bu sefer korkuyo. Eve koşarak eve gitmeye başlıyo. Bu sefer arkasında ses de yükselerek geliyo. Bakıyo hiçbi şiyi göremiyo. Bu korkudan eve giriyo. Annesi şey diyo noldu kızım. Anne böyle böyle diyo. Ben işte temizliği yaptım. Bir gine bir altın buldum, ondan sonra babamın azığını götürürken ben gidiyorum o hızlanıyo, ben geri duruyom yavaşlıyo. Ablalarına soruyolar ablalarından bi şiyi yok. Ama ne zaman sıra buna gelse aynı şeyi tekrar tekrar yaşıyo.

Biraz daha zaman geçtikten sonra gine aynı şeyi bakıyo. Bu sefer bahçeyi temizlerken bakıyo ki altın neyi yok. Temizliğini bitiriyo, altın neyi bulamıyo. Babasının azığını götürüyo. Götürürken tıkr tıkr tıkr bu ses gine başlıyo. Bu kız ablalarından böyle bi şiyi öğrenemeyince “Bu bana has bi şiyi demek ki” diyo. Benden başka kimse şeyetmiyo bunu. Sonra denk getiriyo. Bi bakıyo bir tane guru bi gafa. Guru bir gafa. Baş kısmı, kafa iskeleti. Takır takır onlan birlikte peşinde geziyo. Kız bunu görünce tabi bu sefer daha bir gorkuyo. Gidiyo babasının azığını veriyo. Tabi bu gorktuğu için bekliyo orada. Hava biraz aydınlanıyo, bakıyo hava aydınlanınca ortada kimse yok. Evine geri gidiyo. Bu böyle biraz daha devam ediyo. En sonunda kız kafayı yakalıyo. Sağına bakıyo bi şiyi yok, soluna bakıyo bi şiyi yok. Yuvarlıyo yuvarladığı yerde duruyo.

⁶³ Kaynak Kişi: Murat Aslan (55), Çankırı- Merkez.

Ondan sonra dur bakalım diyo, alıyo başka bir tarafa koyuyo. Ama bu hareket ettikçe o da hareket ediyo. Hava aydınlanıyor, bu kayboluyo. Şeyin içinden çıkamıyo bir türlü. Sonra aradan biraz daha zaman geçince tabi bu guru gafaylan diyaloga geçiyo tabi korkusunu yenerek.

Bir gün temizlik sırası buna gelince, evini temizliyo, bahçeleri temizliyo yine. Bu sefer yine bahçede yüklü bir altın buluyo. Sekiz on tane birden. Bu sefer de onları annesine götürüyo. Annesine böyle böyle bu sefer bu kadar şey buldum. Onlarda şaşırıyolar ama ulaşamıyorlar, çok da merak ediyorlar. Tabi o gider gider, evi bahçeyi arıyorlar ortada bi şi yok.

İşte akabinde kuru kafadan böyle yarılıyo, kızın yanında dururken. Ortalık bir toz duman. Böyle doğan ayın on dördü gibi bir delikanlı. Aşağı yukarı 40 gün geçmişmiş. Güzel mi güzel. Bakmaya kimsenin kıyamadığı yiğit biri çıkıyo. Ondan sonra oturuyolar, tabi kız şaşırıyo. “Sen kimsin? İn misin cin misin?” O da diyo “Ne inim ne cinim ben de senin gibi bir insanım.” Bunun hikmeti nedir, diyor kız. “Ya böyle böyle bir şey oldu. Ben bundan kurtulamıyorum, kurtulabilmem için de benim evlenmem lazım. Ancak evlendiğim takdirde şöyle şöyle bi şi olur.” Üzerinde işte böyle büyü tılsım gibi bir şey varmış. Kuru kafanın içinde hapsolmuş gibi yani. Ondan sonra bunlar epey yarenlik yapıyolar, sohbet ediyolar. Bu zamanla geçiyor tabi. Oğlan kıza gözüküyor sadece. Kimsenin olmadığı bir ortamda. Yalnız, kıza tembihiliyo: “Sakin ben söylesiye kadar falanca tarihe kadar herhangi bir şekilde beni böyle gördüğünü anmayacaksın, kimseye söylemeyeceksin. Kimseyle konuşmayacaksın” diyo. Tabi kız da bu durumu aşamıyo. Sonra işte dünür düşüyolar. Kız diyo, ben bunlan evlenicem. Şimdi tabi aileninde en güzel kızını, en küçük kızını. Ablaları bir taraftan hopluyo, anne baba bir taraftan hopluyo. Bu guru kafa. Bu guru kafanın neyinlen evlenicen sen. Yani içeriğini de kimse bilmiyo. Şöyle olur, böyle olur. Kız, yok ben bunlan evlenicem, diyo. Lami cimi yok. Olacağıdı olmayacağıdı evlenicem, diyo. Tabi babası, dursun az biraz diyo biraz bekleyelim, sonra olacağısa da sonra olsun. Kızının hevesinin geçmesini bekliyo. Ama kız oğlanı gördükçe temelli işe sarılıyo.

Hülasa en sonu artık evlenmelerine karar veriyolar. Evleniyolar, şimdi evde güveği girecek, güveği odasında sadece bir tane guru kafa. Bir de gelin, başka bi şi yok. Tabi herkes gülüyo, dalga geçiyolar. Kızı biraz işte deli durumuna koyuyolar. Ondan sonra bunlar şimdi başlıyo ailenin içerisinde, her sohbet esnasında bir örnek verecek olsa. Yav işte guru gafaya varacağına şunun gibi bir delikanlıya varaydın. Veyahut işte böyle biriyle evleneceğine şöyle zengin biriyle evleneydin guru gafaylan napıyon sen. Böyle hayat mı geçer? Uzun bir süre, devam ediyo. Oğlanın dediği tarih yaklaşıyo. Yani o tarihi bulsa oğlan artık normal hayatına dönecek. Ama o tarih geldiğinde bir iki gün kala, artık ablaları falan kızını öyle bir bunalıyolar ki... Gine otururken sokakta işte yav şunun gibi biriyle evlenmedin de gittin, guru gafaylan evlendin de böyle şey mi olur da denince kız artık tahammül edemiyo. Yok, gösterdikleri

aslında damat olan o. Gösterdikleri kişi de oymuş aslında. Kızlar bakıyolar, şunun gibi biri olaydı. Bunun gibi zengin olaydı, şunun gibi çalışkan olaydı, hep dedikleri aynı kişi. Artık görüyolar. Normal şeyinde gözüküyo ama o guru gafaylan bağlantısını kimse bilmiyo yani. En son üzerine gittiklerinde kızın artık dayanamıyo, “Yav işte zaten o benim kocam” diyo. Guru gafa dediğiniz o zaten deyince oğlan ortalıktan kayboluyo. Ondan sonra geliyolar, bakıyolar, guru gafa da yok yerinde. Gız dövünmeye başlıyo. Mahvettiniz siz beni de, sizin yüzünüzden böyle oldu da, ama tabi yok. Bu sefer de kız başlıyo işte, ben bunu nasıl bulurum nerede bulurum. Tekrar kavuşmanın yolunu arıyor haliyle. Ondan sonra araştıra araştıra araştıra en sonunda bilge birine gidiyo. Ona anlatıyo ne olduğunu diyo, böyle böyle oldu. Durum bundan ibaret. Nasıl buluruz, bir yol göster. O da diyo ki “Çok meşakkatli bir yola çıkıyonuz. Sen bunu gerçekten istiyon mu?” diyo. Gız da istiyom, diyo. Ben artık bunsuz yapamam, diyo. Bu saatten sonra yaşasam da boş. Tamam o zaman, diyo.

-O zaman gidecen bir tane demir çarık yaptıracan ayağına, ondan sonra eline de bir tane demir mertek alacan. Demir çarığın delindiği, demir asanın eğildiği yerde gocanı bulursun, aramak istiyorsan böyle arayacan diyo.

-Kesin bulur muyum?

-Bulursun, diyo.

Kız tabi kafasında önce bir değerlendiriyö, ailesi caydırmaya çalışıyo, caydıramıyo. Ablaları da sıkıştırdıklarına, söylediklerine bin pişman oluyo. İşin içinde çıkamıyolar, kızın da önüne geçemiyo. Tamam diyolar, babası da bir demir çarık yaptırıyo, bir tane eline bir demir mertek şeyedyolar. Kız ondan sonra düşüyo yollara. Uzun bir süreç geçtikten sonra ama kız da artık bir bıkkınlık başlıyo. Durmadan çarığın altına bakıyo bi yıpranma yok. Demir bu, olduğu gibi duruyo. Bastona bakıyo aynı şekilde. Böyle bir gün bir ağacın altında durmuş. Aızığını çıkartıyo. Aızığını yiyeceği zaman bi bakıyo asa biraz eğilir gibi olmuş. Bi şi oldukine diyo. Asayı alıyo, asa daha da eğilmeye başlıyo. Ayakkabıya bakıyo, ayakkabının altı da delinmiş. Etrafa bakıyo hiç bi şi yok. Sağa bakıyo yok, sola bakıyo yok. En son bir kafasını kaldırıyo, yukarıda bir tane kendine doğru gelen güvercin görüyo. Güvercin geliyo, geliyo, ağacın depesine gonuyo. Bu tabi bir anlam veremiyo. Herhalde diyo, bilge bizi kandurdu. Yani bunun delindiği yerde onu bulursun, demişti. Ondan sonra güvercin, onun bulunduğu yere iniyo. Tabi şöyle bir kanatlarını çırpıyo gine aynı kocası oluyo. Kocası “Napıyon sen burada?” Kız diyo “Ben seni aramaya geldim. Yav senin ne işin var, seni burda öldürürler, şöyle olur falan” anlatıyo. Tabi bu kız gittikçe kendi dünyasından farklı bir alana geçiyo.

Oğlan bunu bulunca diyo ki “Gel seni eve götüreyim sana zarar verirler burda” diyo. Oğlanın da düğün hazırlıkları başlamış. Annesi başka bir kızla evlendiriyö. Bu sefer eve getiriyö. Eve getirince bak diyo annemin diyo şöyle şöyle özellikleri var, diyo. Sen sakın

herhangi bi Şi söyleme. O hisseder ama sana zarar vermez, diyo. Bu tabi alıyo. Kızı kuş haline getiriyö. İkişi tabi uça uça pır pır pır doğru anasının evine gidiyo. Oraya varıyolar. Gıza annesi tabi görür görmez onun sevgilisi olduğunu biliyo. Annesinin yanına getirince tabi annesi bunu olayı anlıyo. Tamam, diyo. Bu bana yardım etsin, diyo.

Artık düğün hazırlıkları başlamış. Bi de o düğüne hazırlık aşamasında gızı üç dört yere gönderiyö. Git amcasından oklava getir, git deyzesinden Şunu getir hesabıyan. Orda da farklı farklı olaylar var. Mesela bir halasına gönderiyö. Git halasından falanca yerde halası var. Git diyo oklava al gel, diyo. Baklava açacaz, börek açacaz neyse. Ondan sonra kız nereye gönderirlerse oraya gidiyo. Giderken oğlan önüne geçiyö. Nereye diyo. Annen halana gönderdi beni diyo. “Ne istedi?” diyo. “Oklava istedi” diyo. “Bak halama giderken halamın evinde iki Őeylen karŐılaca. Aslan görürsün önünde ot vardır. Öbür tarafında da bi inek, onunda önünde et var” diyo. İkişi de önündekileri yemeyecek hayvanlar yani. “Sen oraya gittiğinde aslanın önündeki otu al, ineğe ver. İneğin önündeki eti de al aslana ver, sakın onları yapmadan halama geçme. Annem seni onlara parçalatmak için göndermiş” diyo. Tamam diyo. Kız tabi bir gidiyo bir bakıyo devasa bir aslan. Ordan eti alıyo aslanın önüne koyuyo. Otu da ineğin önüne koyuyo. Halanın evine geliyo. Yavaş yavaş merdivenleri çıkıyo oklavayı görüyo. Fakat halanın haberi olmadan oklavayı alması gerekiyo. Hala onu görünce ona da zarar verecek. Kız oklavayı alıyo, başlıyo koŐmaya. KoŐarken halanın merdivenleri çıkarken merdivenler çivili vaziyette. Merdivenler ayağı batıyo yani. Onların üzerine basarken her basamağa çıktıda “Oo ne güzel merdivenmiŐ, bana da hiç zarar vermedi, bana da zarar vermedi” diyerek çıkıyo. Oklavayı alıp çıkarken de hala uyanıyo. Merdivene sesleniyö. “Çabuk durdurun onu” diyo. “Çıkar çivilerini dikenlerini” diyo. “Geçemezsin” diyo. Merdivenin bütün çivileri aşağı çöküyo. Kıza hiç batmadan aşŞağı iniyo kız. Bir taraftan da halaya sesleniyö. “Sen senelerdir bizim üzerimizden her geçme de küfrede küfrede geçtin” diyo. “O bizi seve seve geçti” diyo. Tabi kız merdivenden iniyo. Tabi bu sefer hala da inmeye başlıyo. Bu sefer çivileri çıkıyo, o da tabi bata bata küfrede küfrede iniyo aşŞağıya. Hakaret ederek. Bu sefer ineğe sesleniyö engelle Şunu, diyo. Aslana sesleniyö parçala onu, diyo. Onlar bağırıyo. Sen senelerdir hep ot yedürdün bana, diyo. Bir kere et yidürmedin, diyo. Öteki diyo ben ot yüzü görmedim. Etinen besledin ben ne durdurucan, diyo. Gız oklavayı neyse geçerek onları oğlanın annesine veriyo. Annesi “Gızım bu oklavayı nasıl getirdin?” diyo. “Gittim haladan aldım geldim” diyo. Kızım sen bu oklavayı getiremen de diyo benim oğlanın işi ya neyse” diyo. Biliyo çünkü onun normal Şartlarda onu getirme Őansı yok. İŞte bu düğün aşamasında iki üç olay yaşıyo böyle düğün ihtiyacına göre.

En sonu annesi son güveğe gireceği zaman kıza diyo ki sen diyo elinde mumunan diyo her parmağının üzerine bu Şekilde diyo on tane mumnan diyo orda bekleyeceksin diyo annesi. Mumların eridiği son noktasında kızın da yanacağına Şey ediyo. O Şekilde öldürebilirmiŐ kıızı

yani. Tabi şimdi bunlar güveğe gireceği zaman kız da elinde mumlarnan orada bekliyo. Odanın bi köşesinde. Tabi oğlanın evlendiği kız uyuyunca doğru bunun yanına geliyo. “Be salak, sen napıyon?” diyo. “E annen beni buraya dikti” diyo. “O seni öldürmek için dikmiş buraya” diyo. “O mumlar bittiği zaman seninde diyo son şeyin öldürecek seni” diyo ateş eline deyince. “Napalım” diyolar. “Kız uyudu” diyo. O uyuduğuna göre diyo biz kaçabiliriz diyo. Mumları alıyo onları yere diziyo.

Bu aşamadan sonra da oğlanla birlikte kaçış aşaması başlıyo. Bu sefer oğlan diyo ki “Eğer annem seni görürse kesin öldürür. Napamaz? Seni saklamamız lazım diyo.” “Eee napamaz?” “Bak şimdi ben geldim” diyo. “Arkamdan şimdi iki kuş daha gelecek” diyo. “Bunların birisi benim akrabalarım” diyo. “Diğeri arkadaşım” diyo. “Onlardan daha beteri bir de annem var” diyo. “Yani bunların hangisi görürse seni kesin öldürürler. O zaman ben seni saklayabildiğim kadar saklayım. Sen sakın ortalıklarda gözükme. Yalnız ben şimdi arkama bakamam” diyo. “Sen gördüğünü bağa ilet” diyo. “Tamam, napalım” diyo (kız da). “Ne görüyon?” diyo. “İki tane kuş geliyor” diyo. “Eyvah” diyo. “Bizim kardeşimle arkadaşım geliyo” diyo. “Ben ağaç şekline getiricem seni” diyo. O şekliyle diyo ben sana diyo sarılacam, diyo. Kız tabi ağaç şeklinden oluyo. Oğlanda yılan şekline giriyo, ağaca iyice sarılıyo, orda duruyo. Aslında oğlan bunun geldiğini bildiği için, evden kaçmış. Annesi de oğlanı evlendirmek istiyio. Olayı da bildiği için annesi durmadan bunun peşinde arattırıyo bunu. Ondan sonra guşlar geliyo. Ağacın üzerine gonuyo, aşşağı iniyolar, sağa sola gidiyolar, iki pır pır. Gerisin geri gidiyolar. Annesi soruyo tabi “Naptınız?” diyo. “Biz diyo hiçbi şi göremedik” diyo. Biz diyo şu yana gittik, buraya baktık. “Ne gördünüz?” diyo. Bi şi yoktu, diyolar. “Bizim dikkatimizi çeken bir tane ağacın üzerinde bir yılan ağacın üzerine sarılmış, ağaçta duruyodu. Başka bi şi yoktu” diyolar. “Salaklar” diyo. “O ağaç, gızın gendiydi. Yılan da benim oğlumdu” diyo. “Bi iğneyi yılanın arasından ağaca batırsaydınız gız öldü” diyo. “Onu da alır gelirdiniz buraya” diyo.

Kızı çok korunaklı bir hale getirip kızı kurtaracak hale getirip kendi de çıkıyor. Kafatasından çıkış şekli var ya. Birlikte kaçıyorlar. O da ehil bir kişi (olduğundan oğlunun) bürüneceği her şekli bilen bir kişi. Anne durmadan birilerini gönderiyio. Gidin takip edin şurdadır burdadır. Şöyle bi şi gördük kimse yoktu ortalıkta deyip gidiyor. En sonunda da anne, kızı öldürdüm düşüncesiyle geri dönerken diğeri ikisi bu dünyaya geçiyolar. Bunlar anneden kaçarak dünyaya geliyolar. Ondan sonra da kırk gün kırk gece alem yapıyorlar. Sonunda gökten üç elma düşmüş; biri senin, biri benim, biri de bunun başına.

MASAL 14: KÖSE⁶⁴

Bi herivün bi ôlu varmış. Gayatdan bu herif fuğaraymış. Bir eşşâğı varımış, ôlum demiş, ben bu eşşâğı gotrüyün, bazarda sateyin demiş.

Oğlu da boba ben gotrüyün demiş. Gotür de sat ôlum demiş. Bu eşşâğı onüne gatmış olan. Songurlu gibi bi yere varmış. Bazara çekmiş eşşâ, geriden üç hoca çıgmış.

Ôlum bu eşşak satılık mı demişler.

Evet satlık demiş.

Hocanın birisi eşşân gulağının biri olmasaydı ben alırdım demiş.

Hocanın birisi guyrûğu olmasaydı ben alırdım demiş.

Hocanın birisi öteki gulağı olmasaydı ben alırdım demiş.

Oğlan dutmuş eşşân guyrûğunu gulaklarını dutmuş kesmiş. Gelen giden bazarçılar hep bu ôlana gülüşmüşler. Bu oğlan utancından eşşâ dutmuş kesmiş orda. Geri koyna gelmiş.

Bobası:

Ôlum napdın deyi sormuş.

Boba, üç hoca geldi gulakları, guyrû olmasaydı biz alırdık, dediler Ben de gulaklarını kuyrûnu kesdim. Gelen giden bazarçılar bâ gülüşdü, ben de utancımından dutdum kesdim.

O zamana ğadar, kose tarlayı tahımı satıp bir eşşeg almış. Ôlum sen bu hocaları bilimisin? Bazara ikimiz gidelim, demiş. Ôluynan bobası düşmüşler yola. Bazara eşşâ çekmişler. Hocalar gine esgi geldî yerden çıgmışlar, olan: Boba şu gelen hocalar demiş.

Kose o zamana ğadar, eşşân guyrûğunun altına üç altın kısdırmış. Hocalar baharkene boba: Ne bahıyonuz? Ataş gibi eşşak demiş. Gotüne bi şamar vurunca altınna dökülmüş. Gıvrahça kose altınları toplamış, goyunna gomuş. Hocalar, nô kose goynuna goduğun?

Eşşak altın sışdı da, onu godum goynuma demiş.

Kose, bize o eşşâ satan mı?

Kose de eşşâ satarın demiş.

İsde bahalım demişler.

Kose de: Beş yüz lirayı kim verise, eşşeg onun demiş.

Bir, iki, beş yüz lirayı hocalar saymışlar. Kose de, şindi bu eşşâ bi yer yapacaksınız. Bi oluh arpa, bir oluh su goyacaksınız yanna. Yedi gun yanna varmıyacahsınız. Size çaha çaha altınnan orayı dolduru, demiş.

Bu hocalar aynı Kosenin dedi gibi yapmışlar; yedi gunden sôna hocalar varmış eşşân oldü yere. Gapiya zorlamışlar. Gapiya açamayınca:

⁶⁴ Kaynak Kişi: Hacı Şentürk (?), Kızılırmak- Cacıklar Köyü. Caferoğlu, Ahmet. (1943). Anadolu Ağızlarından Toplamalar. İstanbul: Bürhaneddin Basımevi. (83-85).

Ulan, içeriyi altınan doldurmuş, demiş. Zorlıya zorlıya gapıyı açsalar bahsalar ki eşşek direne galmış.

Vay rezil Kose, demişler. Bu Koseyi gidelimün, öldürelimün demişler. Bunnar üçü bir, Kosenin koyüne gelmişler. Kosening garısına: Kose nerde? deyi sormuşlar. Garısı da:

Şu depenin arhasında çit sürüyo demiş.

Bunnar ordan çıgmışlar, Kosenin oldû depiye varmışlar. Kose de o gun davşan dutmuşumuş. Hocalar geriden gelikene tòm çuvalnın yanna varmış. Tòm çuvalnın içinde davuşanı çıgarmış, gulâna bi şeyler çimilenmiş. Davuşanı goyurmuş.

Hocalar da niye davşanı goyurdun deyi demişler.

Kose de misavurumuz geldi, git ablana söyle de bir ez yemak hazırlasın dedim, onun çün goyurdum. Hocalar da niye bu davşan gırdan bayırdan gidiyo, demişler. Kose de yolda davar kopeklerinden gorhuyo da, onun çün gırdan bayırdan gidiyo demiş.

Dördü bir olmuş Kosening evine gelmişler. Kose garının imeyne gan tuluğu sarmış. Ben davşannan haber saldım, misavurum var, ablana de de yemak hazırlasın, dediydim. Sen hazırlamadın mı?

Garı da bâ davşan neyi gelmedi. Kose o zamana ğadar, bıçâ elne alıp gariyi dutup yatırıyo imeyne bıçâ çalıyo. Evden bi dütüğ çıkardıyo, düğ, düğ, düğ, deyi gariyi cana getiriyo.

Hocalar bu düdüğa yarsıyollar. Kose bize bu düdüğü satan mı? Deyolar. Kose de satarın deyo.

İsde bahalım diyorlar.

Kose de üç yüz lirayı kim verise düdüğ onundur diyo. Hocalar da üç yüz lirayı veriyolar, düdüğü alıp, koylerine gidiyolar. Yolda giderken birbirlerine ôlan benim garım bi ters emme, varıvarmaz kesiyin deyo. Koye vardığından sôra, büyük hoca, garısına gapıya çıg deyi bâriyo. Garı gapıya çıgınca rezil garı, neye tez çıgmadın deyi, dutuyo gariyi kesiyô. Düdüğü elne alıp, düğ, düğ, düğ, deyi çalıyo, garı cana gelmiyo.

Ortancılı hoca Alla belanı versin çalmasını bilmiyon, benim oruya gidelim de bah ben nasıl sağdıyon, demiş.

O zamana ğadar ortancılı hoca garısına bâriyo. Su getir, susumdan yandım deyo. Garısı suyu getirdikten sôna, gariyi dutuyo kesiyô. Düdüğü elne alıp; düğ, düğ, düğ çalıyo, garı cana gelmiyo. Guççük hoca, siz çalmasını bilmiyonuz, benim oruya gidelim de bah ben nasıl çalıyom, deyo.

Guççük hocanın oruya varıyolar. Guççük hoca garısını bârıp, tışarı gel deyo. Garı tışarı çıgınca dutup o da kesiyô. Düdüğü elne alıp; düğ, düğ, düğ çaldıgdan sôna garı cana gelmiyo.

Ulan bu kose beş yüz lira da, üç yüz lira da, üç garıdan etdi, bu Koseyi dutalım öldürelim diyo.

Kosening koyne gelip garısına soruyolar. Garısı da şu depenin arhasında çit sürüyo, diyo. Hocalar üçü bir olup Koseyi dutuyorlar. Tôm çuvalnın içine goyup âzını gındayı gındayı (gındayı) bâlıyolar. Koseyi omuzune alıp ırmâ atmâ giderkene, gedikden bü çoh gelinçi (gelini getiren kimseler) çıhiyo. Koseyi ırmân gıyısına goyup gelinçiye seyretmê gidiyolar. Kose de çuval içinde almam almam dirkene, bi davar çobanı yanna geliyo.

Sen ney almıyon, diye soruyo. Kose de:

Şurdan gelin getiriyolar, bana da gelini almıyon. Çoban da:

Allah belanı versin. Sen çığ da ben gireyin diyo. Kosening çuvalnın âzını çezip, çoban çuvalın içine giriyo.

Kose abayı sırtına alıp davarın arhasına düşüyo. Hocalar da gelinçi savdıhdan sôna gelikene çoban bulaşıyo; alırım alırım dimeya. Hocalar da gine Kose bi şey alıp bi şey satıyo diyolar. Dutup Köse deyi çobanı ırmâ atıyolar.

Kosêy öldürdük deyip gelin bi ekmeg yiyelimin diyorlar. Yarın başına oturup, ekmeg yerkene Kose de ırmân gıyısına davarı silkip hocaların yanna geliyo.

Selamün Aleyküm hoca efendiler diyo. Selam verdigden sôna hocalar birbirining yüzüne bahıyolar. Biz bunu ırmâ atdıydıh, nerden çıgdı diyolar.

Kose de ırmân içinde bek çog davar var ben bu ğadar anca topluya bildim diyor. Hocalar da bizi de at da biz de çıgardalım diyolar.

O zamana ğadar, hocanın birisini dutuyo atıyo. O hoca hık muk diyo. Ôlan hık muk deme arhasını topla deyo. Arhasını toplıyamıyo, sen de at deyo. Hocaların üçünü de ırmâ atıyo. Yemiş içmiş muradına ermiş, Allah da bizim muradımıza erdirsin.

MASAL 15: URUSUN PADŞA⁶⁵

Bi varımış bi yogımuş Allah'ın gulu pek cômüş. Bi herivinen bi garının bi ôlu varımış. Bu herif ôlunu ohutmıya vermiş hocuya. Bu çocuk üç, beş gun ohudugdan sôna, bu hoca çocua nesihat vermiş. Siz âşamlayın yatdıhdan sôna ürya gorerseniz ananıza bobanıza diyecek zaman, hayrola, demeyince söyleme. Bu çocuk o gun ürya gormüş. Bobasına varmış: Boba ben bu gun ürya gordüm demiş. Bobası da:

Söyle ôlum demiş.

Oğlan söylememiş. Oğlanı söylemeyince beninle âleniyonmu mu demiş, döğmüş. Çocuk âliyerek anasının yanına gitmiş. Ana ben bu gun ürya gordüm diya söylemiş. O da ôlum söyle bahalım demiş. Söylemem anam demiş o oğlan. Anası da döğmüş. Sôna döğünce, çocuk âliyerek bir pâtişaha varmış. Bu gun şevketlim ben bi ürüya gordüm.

O da söyle çocûm demiş. Ona da çocuk söylemem demiş, söylemem deyince patişah bennen dalğamı geçiyon diye dutmuş oğlanı zindana atmış. Zindana atınca üç beş gun durunca bu çocuk acıkmış. Acıhınca zindanın duvarını delmiye başlamış. Duvarını delince ötü yanda patişahın bi gızı varımış. Gızına her gun gırk gap yemek bazırlarlarmış. Bu olan her gun birini çalar yermiş.

Sona gız vesvesiye dalmış, bana gırk gap yemek hazırlıyolar da biri âsik. Bunu ben gozleyim. Gozlerkene, bu olan yemâ çalarkene, bilâğinden yapışyı, sen is misin cis misin diyo.

Oğlan da ne isim ne cisim, seni beni yaradan Allân guluyun. Ben böyle bir ürya gordüydüm, bobana söylemiye geldiydim, boban da hayır ola demedi, ben de üryamı söylemedim. Bennen dalğamı geçiyon dedi. Golumdan dutdu, zindana atdı. Şindise biz de aç galdıh; sening yemâğını çalıyom.

Gız da dedi ki: Bennen bir olasan her gun garının doyurun dedi. Sôna Urus'un patişahı bizim Türkiye'nin patişâna bi oklâğa göndermiş. Bu oklânın galın başı, ince başını bilise bilsin, bilmese onnan eylâniye harbim var. Bizim Türkiye'nin patşâ düşünmiye varmış. O zamana ğadar gızı yanına gelmiş, boba ne düşünüyon.

Gızım Urus'un patşâ bi oklâ göndermiş Bu oklavanın galın başı, ince başını bilise bilsin, bilmese eylâniye harbim var, demiş. Onun çün düşünüyom. Boba heş telâş etme, ben bi ahıl düşünürüm demiş.

O zamana ğadar zindandaki olanın yanına gelmiş. Urus'un patşâ bobama bi oklâ göndermiş. Galın başı, ince başı bilise bilsin, bilmese onunan eylâniye harbim var demiş.

⁶⁵ Kaynak Kişi: Hüseyin Hız (?), Çankırı- Çerkeş.

Caferoğlu, Ahmet. (1943). Anadolu Ağızlarından Toplamalar. İstanbul: Bürhaneddin Basımevi. (117-120).

Oğlan da ondan golay ne var. Boban bi gun çevirsin oklâyı, suyun içine atsın, galın başı aşşâ batar. İnce başı yuharı çıhar. Kertsin gondersin, demiş.

Bunu bobası oğlanın dedi gibi yapmış. Oklâi göndermiş. Urus'un patşâ bunu bildi. Ben bi çit at gönderiyom, ikisi bi kesimde, bi boyda birbirinden heç ayırd olacâ yoğumuş. Bunun hangısı tay at, hangısı ek at (yaşı büyük olan) olduğunu bilise bilsin bilmese onnan eylâniye harbim va demiş. Bizim Türkiye'nin patşâ düşünmiye varmış.

O zamana ğadar gızı yanna gelmiş. Boba sen nê düşünüyon demiş. Urus'un patşâ bi çit at göndermiş. Hangısı tay at, bunu bilise bilsin, bilmese onnan eylâniye harbim var, demiş. Onun çün düşünüyom demiş.

Boba sen heç düşünme demiş. Zindandaki oğlanın yanna gelmiş. Bobama Urus'un patşâ bi çit at göndermiş. Hangısı ek at, hangısı tay at oldûnu bilise bilsin, bilmese onna eylâniye harbim var, demiş.

Oğlan ondan golay ne var demiş. Atlara yedi gun arpa yedirsın. Gole atları sürsün: Ek at kenardan dolandır içer; tay at darpılı golun içine girer içer. Atı o zaman damgalasın, gondersin, demiş. Aynı oğlan dedi gibi yapmış. Damgalamış göndermiş. Urus'un patşâ Türkiye'de ne ğadar çok bilen (bilgili) varısa buruya gondersin demiş.

Türkiye'nin patişâ benim bi gızım var. Türkiye'nin ne ğadar asgeri varsa, hepsi gırılrsa gızımı göndermem, demiş. O zamana ğadar gızı yanna gelmiş. Boba sen ne düşünyon? O da:

Gızım Urus'un patişâ seni istemiş. Ne ğadar esgerim varısa gırılrsa, gine seni göndermem demiş.

Boba evveli sening zindana bi oğlan atdıy mydın? Demiş.

Evet, atdımıdı, demiş. İşte o oğlan biliyo.

O zamana ğadar, oğlanı çihartmışlar: Oğlum seni Urus'un patişâ istemiş, gider mising demiş.

Evet, giderim, demiş.

Bu ôlan ordan atına binmiş yola çığmış. Giderkene de bi yer dinniyene ras gelmiş. Selam Aleyküm demiş. O da:

Aleyküm Selam, demiş.

Neriye gidiyosun, demiş. O da:

Urus'un patişâ beni istemiş. Oruya gidiyom, demiş.

Ben de gidim mi? Demiş.

Gidersen haydı gidelim.

İkisi giderkene bi çorba savurana ras gelmişler. Çorba savuran:

Neriye gidiyosunuz? O da:

Urus'un patişâ beni istemiş. Oruya gidiyoh demiş.

Ben de gidim mi demiş.

Gidersen haydı gidelim, demiş.

Üçü giderkene bi punar dondurana ras gelmişler:

Selamün Aleyküm, punar donduran demiş.

O da: Aleykim Selam, demiş.

Neriye gidiyosunuz? O da:

Urus'un patişâ istemiş. Oruya gidiyohdemiş.

Ben de gidim mi demiş.

Gidersen haydı gidelim, demiş.

Dördü giderken bi çay goyurana ras gelmişler.

Selamün Aleyküm, çay goyuran, demiş.

O da: Aleykim Selam, çoğ bilen demiş. Neriye gidiyosunuz demiş. O da:

Urus'un patişâ istemiş de, oruya gidiyoh demiş.

Beşi bi, Urus'un patişân gatına varmışlar. İşde bizi istemising. Biz geldik, demiş.

Urus'un patişâ şu oduya gôn demiş. Bunnarı oduya goyunca yer dinniye yere gapanmış.

Urus'un patişâ demiş ki:

Yedi gun bi fırın gızardın. Oruya goyalım da bunnarı yahalım, demiş. Yer dinneyen:

Arhadaşlar halımız felaket. Onnar da:

Niye felaket, demiş.

Urus'un patişâ, yedi gun fırın gızatdırıyo, bizi oruya goyup da yahıcahlar demiş. Punar donduran ondan golay ne var dermiş. Siz benim arhamnan gelin, o fırına pesenler(buz tabakası) sürdürüm demiş.

O zamana ğadar, bunnarın beşini de çıharmışlar, fırına yahımıya gotürmüşler. Punar donduran fırına üfürünce, bütün fırına pesenleri(buz tabakası) sürdürmüş.

Yahu bize bi ısıcah yer yok mu, bütün burayı pesen sürmüş. Souhtan duramıyoh, demiş. O zamana ğadar, esgi oduya atın demiş. Gine yer dinniye yere gulağını vemiş. Urus'un patişâ kırk gazan garavana pişiring de onu yerlerse yerler, yemezlerse yahalımun, demiş.

Bunnarın beşini de çıhartmışlar. Şu kırk gazan garavanayı yerseniz yen, yemesseniz sizi yahıcâh, demiş.

Çorba savuran: Siz arhadaşlar, siz durun da, ben kırk gazan aşı yeyim, demiş. Çorba savuran eline bir çömçe almış. Kırk gazanın gırhının da duzuna bakmaynan tüketmiş.

Yahu beş kişiyi doyramıyonuz da Türkiye'nin esgerini nasıl doyracağınız, demiş.

Urus'un patişâ bunnarı geri oduya atın demiş. O zamana ğadar, yer dinniye yere gapanmış. Urus'un patişâ bunnarı başğa türlü öldürmiyecek. Zabalayın hepimiz hücüm edelim, demiş.

Zabalayın olunca bunnarı ıhartmışlar. ay savuran hcm edeceklerini bilince:

Arhadaşlar, siz benim s yanıma geçin de, onların esgerini bütün sele viriyim, demiş. Onnar hcm etmişler. ay goyuran apışlarını (bacaklarını) ayırmış, sidiyi goyurunca bütün Urus'un esgeri sele gitmiş. Beşi barabar dönüp Türkiye'nin paşânın gatına gelmişler. Zindandaki oğlana gızını vermiş. Ötekilerin de dördünü de evermiş. gırk gun gırğ gece düğün etmiş. Yemiş içmiş muradına ermişler. Allah da bizi muradımıza erdirsin.

MASAL 16: KÜLDEN EŞEK⁶⁶

Bir varmış bir yokmuş. Allah'ın kulu pek çokmuş. Çok söylemesi çok günahmış. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken bir köyde dört erkek kardeş varmış. Bunlar köyde anneleri ve babalarıyla birlikte yaşıyorlarmış. Babaları vefat etmiş, annelerinin boynunda da bir çocuk varmış. Anneleri hamile imiş. Hamileydi denmezdi boynunda çocuk vardı, derlerdi.

Dört kardeş annelerinin doğumu yaklaştığı zaman köyden ayrılmış ve şöyle demişler: “Doğacak kardeşimiz kız olursa evin kaşına al bayrak, erkek olursa ak bayrak as. Biz al bayrak asarsan bir daha geri dönmeyiz.” Böyle dedikten sonra dört kardeş köyden ayrılmışlar. Anneleri bir kız evlât dünyaya getirmiş ve evin damına al bayrak asmış. Kardeşleri de bir daha geri dönmemişler.

Bu kız büyümüş, serpilmiş, kocaman genç kız olmuş. Satlık çağa gelmiş. Yani evlenme çağına. Bir gün köyde diğer çocuklar ile oynarken köy çocukları yakınlarının üzerine yemin ediyorlarmış. Bu kız da: “Doğacak buzağımızın üzerine yemin ederim” demiş. Oradan köylülerden biri lâfa atlamış: “Dört ağabeyinin üzerine yemin etsene” demiş. Kızcağız fena hâlde şaşırmış “Benim ağabeyim yok ki. Ben tek kardeşim.” “Var ya! Yoksa sen bilmiyor musun?” dedüklerinde kız aceleyle oyunu terk edip annesinin yanına gelmiş. Annesine sormuş: “Anne” demiş “Allah aşkına söyle, benim ağabeylerim mi var?”

Kadıncağız, bunun üzerine kızın ağabeyleri olduğunu itiraf etmiş. Kız bunun üzerine köyden ayrılmaya, ağabeylerini bulmaya karar vermiş. Ama binebileceği bir hayvanları dahi yokmuş. Annesi demiş ki “Ben sana külden bir eşek yapayım” demiş. Bunun üzerine küllüklerinde bulunan külle kıza normal bir eşek yapmış. Ve kızına da sıkı sıkı tembih etmiş: “Bu eşeğe çüş deme. Devamlı deh de. Çüş dediğin aman eşek dağılır.” demiş. Böyle tembih etmiş emme, kız annesiyle helalleşmiş ve yola çıkmış.

Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Altı ay bir güz gitmiş bir de arkasına dönüp bakmış ki yarım arpa boyu yol gitmiş. En sonunda dağ başında bir eve rast gelmiş. Evin kapısını çalmış. Kimse yokmuş. İçeri girmiş. Bakmış orada insanların yaşadığını anlamış. Evin sahipleri gelmeden onlara bir güzel yemek hazırlamış. Ev sahipleri gelirken evin dolabına girmiş, saklanmış. Çıka çıka dört kardeş gelmiş. Bir de bakmışlar ki evin ortasında sofraya hazır. İyice şaşırılmışlar. Kimin yaptığını merak etmişler. Ama nafîle bir türlü bilememişler. Ertesi gün aynı şekilde kız yemeği hazırlayıp akşamüzeri yine dolaba saklanmış. Dört kardeş yine merak etmişler. İçlerinden en büyükleri “Yarın ben nöbet tutuyum, kimin hazırladığını bilirim” demiş.

⁶⁶ Kaynak Kişi: İbrahim Akyol (47), Şabanözü- Bakırlı Köyü. (İbrahim Akyol, bu masalı annesi Ayaş Akyol'dan dinleyip derlemiştir.)

Ertesi gün en büyük oğlan nöbet tutarken bir ara uyuyakalmış. Bu esnada kız yemeği hazırlayıp yine dolabın içine girmiş. En büyük oğlan uyanıp baksa ki yemek hazır. Kimin yaptığını araştırmış ama dolaptaki kızı bulamamış. Ertesi gün ortanca oğlan nöbet tutmuş. O da bir ara uyuyunca kız yine dolaptan çıkıp yemeği hazırlayıp tekrar dolaba girmiş. Ortanca çocuk da yakalayamamış. Üçüncü çocuk da aynı şekilde nöbet tutmuş. Kız ona da yakalanmadan yemeği yapmış. Sıra en küçük kardeşe gelmiş. Küçükler biraz uyanık olur, derler. Ne de olsa son teknedir, tekne kazıntısıdır. Küçük çocuk nöbet beklerken bir ara içi geçmiş. Bu esnada kız dolaptan çıkıp yemeği hazırlarken oğlan uyanıp kızı yakalamış. Akşam kardeşleri de gelince dört kardeş kızı bi güzel sorguya çekmişler. Sen in misin cin misin neyisin kimsin? Kız ise başından geçenleri tamamıyla anlatmış. Oğlanlar kızın kardeşleri olduğunu anlayınca hem hasret gidermişler, hem de çok sevinmişler.

Aradan bir zaman geçmiş. Büyük oğlan evlenmiş. Eve gelin gelince görüncesi kız ile geçinmek istememiş. Aralarında hır-gür artmaya başlamış. Bir gün kız hastalanmış. Yengesinden su istemiş. Yengesi de bu durumu fırsat bilerek görüncesinden kurtulmak istemiş. Destin'in içine küçük yılanlar koyup su ile birlikte vermiş. Hasta kız kendisine verilen destiyi içmek için ağzına alıp kaldırıncı su ile birlikte yılan yavruları, gılı gılı gılı kızın karnına gitmiş. Aradan bir zaman geçince yavru yılan büyümeye başlayınca kızın karnı da şişmiş. Bunu gören kardeşleri şaşırılmış. Büyük oğlanın hanımı buna bir iftira atarak, kızın karnının şişmesinin sebebi o namussuzluk yapmıştır ondan demiş. Yani hamile kaldı, namussuzluk yaptı demiş. Bunu bir namus meselesi olarak kabul eden kardeşleri, kız kardeşinden kurtulmaya karar vermişler. Büyük oğlan, gel kardeşim seni gezmeye götürüyüm diyerek kardeşini eşeğe bindirip ormanın içinde gitmeye başlamışlar.

Az gitmişler uz gitmişler, bir pınarın başında durmuşlar. Oğlan, kardeşim sen burada biraz bekle, ben eşeği şu çalıya bağlayım demiş ve oradan sıvışmış. Kız ise dağ başında yapyalnız kalmış. Acıkınca, çeşmeden su içmek istemiş. Fakat çeşmeden biraz su içmek isteyip filkeye ağzını dayayınca –inayeti Allah'dan- kızın karnındaki yılan çıkmış. Karnındaki şişlikte inmiş bu esnada. Etrafına bakınmış, abisi yok. Abisi çoktan kaybolmuş. Biraz sonra bir koyun sürüsü çeşmeye doğru yaklaşmış. Kız çoban köpeğinden korkup ağaca çıkmış. Çoban ise koyunlarını sulamak için çeşmeye getirmiş. Koyunlar suyu içerken çoban oluğun içindeki suyun şavkında bir kız görmüş. Kaldırıp başını ağaca bakmış ki ayın ondördü sanki orda. Gökyüzünden ay inmiş dala gonmuş. Kıza kim olduğunu sormuş “İn misin, cin misin?” demiş. O da “Ne inim, ne cinim, ben de senin gibi bir Allah'ın garip bir kuluyum” demiş. Kız başından geçenleri anlatmış. Çoban kıza acıyıp akşam evlerine götürmüş, babasına durumu anlatmış. Çobanın ailesi kızı misafir etmiş. Bakmışlar iyi, ahlaklı, dürüst bir kız. Çobanın babası oğluna almış kızı. Evlendirmiş onları. Kız anasız, babasız, kardeşsiz gelin olmuş. İlenmiş abisine “İlahi

abi demiş. Ayağına bir diken batsın da hekim hekim dolaş, hiçbirisi derdine çare olmasın. Bana gel de ben çıkartayım” demiş.

Aradan zaman geçmiş. Bizim çobanın karısının bir oğlu olmuş, kaynatasından müsaade isteyip oğlunun adını kendisi vermek istediğini söylemiş. Kaynatası da müsaade edince “N’oldum” ismini vermiş. Yine bir müddet sonra ikinci oğlu olmuş. Onun adını da kendisi vermek için yine kaynatasından müsaade izin almış. Onun adını da “N’olacam” vermiş. Üçüncü oğlu da olunca kaynatasından tekrar izin almış. Onun adını da “Daha n’olacam” vermiş.

Gel zaman git zaman bu oğlanlar büyümüş. Bir gün köye bir çerçici gelmiş. Çorap eskileriynen, naylon eskileriynen keçiboynuzu geldi diye bağırırlardı, duydu mu hiç? İncik, boncuk, keçiboynuzu filan satıyormuş Ereğzliiler gibi. Hani onlar çerçiciliği pek yaparlar ya, işte öyle. O gün o köyde ne satacaksa satmış. Akşam köy odasında misafir olmuş. Köylüler yemek götürmüşler. Çobanın hanımı da yemek göndermiş odaya. Oğulları da hizmet etmiş onlara. Babaları “N’oldum şunu getir, Nolacam şunu götür, daha nolacam sen de şurayı kaldır” gibi çocuklarına böyle seslenince çerçicinin dikkatini çekmiş bu isimler. “Niye böyle isim verdiler size?” diye sormuş. Onlarda “Bu isimleri anamız vermiş” demişler. Ertesi gün çocuklar analarına çerçicinin çok iyi bir kimse olduğunu, evlerinde misafir etmek istediklerini belirtmişler. Israr etmişler. Kadın da kabul etmiş. Çerçici gelince bakmış ki ağabeyi. Kendisini dağ başında bırakıp giden ağabeyi. Topallayarak gelmiş. Neyse gelin evde misafir etmiş. Sormuş ona, niçin topallıyorsun? diye. O da “Ayağıma bir diken battı, çıkartamadım. Diyar diyar, hekim hekim gezdim de derdime bir çare bulamadım” demiş. Gelin “Bir de ben bakayım” deyip eline bir iğne almış. İğne ile dikenin battığı yeri dideleyip dikenini çıkartmış. Çerçici topallamaktan kurtulmuş. Nasıl teşekkür edeceğine şaşırılmış. Gelin de na demiş ki “Ben senin kızkardeşinim” demiş. “Yengem içinde yılan olan suyu bana içirdi. Karnım şişince de bana iftira etti. Siz de inandınız. Beni dağ başlarına bırakıp gittin. Ben de buraya gelin geldim. Bunlar benim oğullarım. Başıma gelenler yüzünden böyle isim verdim” demiş. İki kardeş sarılmışlar, ağlaşmışlar. Onlar ermişler muradına, biz çıkalım kerevetine. Haahahahay diyerek bir de böyle gülerdik. Böyle zevkli bir şeydi işte...

MASAL 17: KÜFLÜ KIZ⁶⁷

Bir varmış bir yokmuş. Bir küflü gız varmış. Köyünde bir ağası varmış, çok zenginmiş. Küflü gızı kimse almamış. Küflü kız buğa varmak istiyomuş. Bu adam ordan geçerken annesi buna “A benim haftada hotban, ayda batman, ip eğiren gızım” diye övüyomuş ki adamın gözüne girmek için, gözüne girsin de gızımı alsın deyi. Ondan sonra adam bunu dinliyi minliyo. “Ben bu gızı alsam zengin olurum.” diyo. Bu bu gada ipeği örse neriyi bulur, diyo. Dünür oluyo, veriyolar. Verdükten sonra bu diyo ki “Ben varacan emme, ben kötüyüm bi dağdan beni çıkaracan” diye bu adama oyun ediyö. Mercimeği bişürüyo, yeşil mercimeği eziyo, çeyizine goyuyo. Damad olduğu gece adam uyurkana altına goyuyo. Adam döşekte, altı bakıyo, cıvık cıvık oyanıyo, o yana dıngıldıyo bu yana dıngıldıyo, noldum diyo. “Altıma pislemişim ben diyo.” (Kadın da) “Gocam değül müsün, işen de, bilmem naparsın da” diyo. Ondan sonra “Sen canın sıkma, deermenin yanında çeşmemiz. Sabah garılar gelmeden ben onu yıkarın” diyo. Adamın altından alıyo, çeşmede yıkarken bu seferde diyo “Gocam değel mi, pisledi de yıkarın, naparsa yıkarın kimse garışamaz” diyo. Bu sefer adam içerde duydukça utanıyo.

Ondan sonra geliyo, adam gayli, ikisi hayatı yaşamaya başlıyolar. Adam da bi gün ipi, yumağı alıyo, geliyor. “Sen bunnarı eğericen örecen” diyo. “Kankal edip hazırlıyacan” diyo. Bu da annesine gidiyo. Gız diyo ki: ben bu ipi diyo ana diyo bu gada bu gada edecen didi. Ben bunu nasıl yapacan? diyo. Dur gızım, diyo. Ben sana geliyin, ikimiz yaparık diyo.

İkisi anasıylan yaparurgene acıkmişlar, “Napım” demiş. Bi un çorbası yap da ana, demiş, oyalanmayalım. Depemden döküvir de demiş, hem yalaruz, hem iş tutarız, demiş. Un çorbasını depesinden dökmüş anası, gız hem yalıyomuş hem ipeği iğiriyomuş.

O zamana gadar cinilerin, perilerin de şeyi varımış, başı varımış. O da derdine derman bulamamış. Ondan sonra bacadan duyuyo bu. Bakıyo, bunlara bakarkan o yalarkan bu çorbayı, gülmüş. Gülünce bunun garnının derdi, patlıyı, akıyo. İniyo aşşığı diyo ki “Dile benden ne dilersen. Dünyayı dolaştım, derdime çare bulamadım. Sana gülünce derdim gitti benden” diyo. O da diyo ne gada şeyin varsa diyo, perilerin bu diyo bana ipi eğiriversin. Anında perileri toplayıp, eğiriyolar, büküyolar, kangallayıp asıyolar. Ondan sora kocası geliyor. Diyo ki “Noldu? Yaptın mı bunu?” diyo. Diyo ki “Yaptım amma pek hastayım” diyo. (Adam kızın) Yattuğu yere, şeye gidiyo.” Noldun?” “Ben bu ipi eğirmekten böyle kötü oldum” diyo. Perilere eğetdüdüğünü anlıyo. Aman garı diyo “ben sana bi daha ip mip eğeddümen yeterki sen yaşa” diyo. İşte bu.

⁶⁷ Kaynak Kişi: Yeter Ata (65), Korgun- Dikenli Köyü.

MASAL 18A: FATMACIK İLE YUSUFÇUK⁶⁸

Vakti zamanında bi köyde bi karı koca yaşarlarmış. Karısı ölmüş, karısı ölünce bunun bi tane oğlu bi tane kızı varımış. E yani bakamamış adam çocuklara, evlenmiş. Evlenmiş, tabi üvey anne de yemek yapıyo, Onlara usanmış artık, yani bakmaktan. Ben bunları doyuramıyon, demiş eşine. Ben bunlardan bıktum, bunları at, demiş. Napım, demiş. Dama, bunları gyalım damda ölsünler, demiş. Tamam, demiş kocası. Dama goymuşlar. Amma aradan zaman (geçiyor) bunlar ölmüyor neyin. Kadın demiş ki “Bunlar ölmesi gerekiyor ama hani aç duruyolar damda niye ölmüyolar?” Dam dediğim yerde ineklerin atın, eşeğin bağlandığı bir yer. Hani şimdi ahır da o zaman dam deniyodu. Bi yere saklanmış gadın, bi bakmışkine ikisi de ineği emiyolar. İneğin sütünü emiyolar. O yüzden ölmemişler. Kocasına demişkine “Bak herif demiş, bu böyle olmaz. Bunları götüreceksin dağa atacaksın, ben bunlara bakmak istemiyon” Tamam demiş. Sen bunlara bi demiş çörek yap dimiş, bi de su ver demiş, ben de baltamı falan alıyın, urganımı alıyım, eşeğimi alıyım, gideyim dağa, demiş. Gadın hazırlamış yüklerini, goymuş ellerine. Bunlar getmişler getmişler, babası demiş ki: “Bak çocuklar siz burda oynan, ben gidecen orda ağaç kesecen. Akşam olunca da eve gidecez” demiş. Tamam demiş Fatmacıkla Yusufçuk. Biz burada oynarız. Ama dimiş bi demiş takırtı sesi eğer kesilirse, ben odun kesmeyi bitirmişimdir. Siz takırdıyı dinen, demiş. Takırdı geliyo, çocuklar oynuyo, akşam olmuş kararımış. Fatmacık demişkine “Yusufçuk hava karardı babam gelmedi, biz napacaz?” (Yusufçuk da) “Babam niye gelmiyor?” Takırdıya doğru gitmişler. Bi de varın baksalar da babaları ağaca kabağı asmış. Kabak da rüzgâra vurdukça tak tak ediyomuş. Fatmacuk “Tak tak kabacuk, bizi aldatan babacuk” demiş.

Napalım, napalım? Bi köyde duman tütüyomuş, bi köyde de köpek ürüyomuş. Fatmacık demişkine “Yusufçuk köpek ürüyen yere gitsek, bizi köpek ısırır; duman tüten yire gitsek gözümüze duman gider. Biz dimiş depiye çıkalım.” Çörekleri duruyomuş o yuvarlak bi çörek. Bunu yuvarlayalım, demiş. “O nereye giderse o köye gidelim.” Eğer köpek ürüyen yere gitse kendi köyleriymiş. Bunların tekeri yuvarlanmış duman tüten yere. Bacıyı varmış, tırkıdan vurmuşlar. Orda da dev karısı yaşıyomuş. Dev karısı bacıya vurmuş: tık tık tık, bak demiş fare kemiğini yerim de etini süte koyarım, demiş. Çocuklar da bağırılmışlar. Ebe Ebe biziz, demişler. Hemen dev garısı “Yavrularım, dolanın aşağıya” demiş. Dolanmışlar, gelmişler. İçeriye goymuş. Karınlarını doyurmuş. Demişkine “Kim ıscak?” demiş. Yusufçuk demiş ki “Ebe ben ıscığım” demiş. “Ben senlen yatıyım” demiş. Yatmışlar. Dev karısı tabi onu yiyecek ya gece. Bi ısırılmış. Çocuk böyle Yusufçuk bağırılmış:

⁶⁸ Kaynak Kişi: Ulviye Demirel (56), Yapraklı-Pehlivan Köyü. (Annesi Döne Kayadibi'nden dinlediği masal.)

-Ebe beni bi şi...

-Yavrum at karımcasıdır at karımcasudur, demiş.

Yine yatmışlar. Ebe bi daha ısırmış. Çocuk gine bağırması:

-Ebe beni bi şi ısıryo.

-At karımcasıdır yavrum at karımcasıdır, demiş.

Fatmacık demişkine:

-Ebe ona anam gece kalkıyodu. Kavurga yapıyodu, demiş.

Hemen dev karısı kalkmış, sacı çevirmiş kavurgayı yapmış gedürmüş, yatmışlar, yine ısırmış. Çocuk gine bağırması:

-Ebe beni bi şi ısıryo.

-Yavrum at karımcasıdır at karımcasıdır.

Dev ısıryo yiyecek onu ama kopardamıyo, dişleri kesmiyor. Böyle devam etmiş. Fatmacık demişkine:

-Ebe, ona anam gece kalkıyo hamur mayalıyodu, çörek yapıyodu, O zaman uyuyodu, demiş.

Hadi gine kalkmış, hamuru yoğurmuş, çöreği yapmış, yire yidirmiş, yine yatmışlar. Yine ısırmış.

-Ebe beni bi şi ısıryo.

-Yavrum at karımcasıdır at karımcasıdır, demiş.

Sabah olmuş, sabah olmuş. Bu defasında ben bunu yirdim, amma demiş, herhalde dişlerim körelmiş, ben gidim bi dişlerimi bilettirim, demiş. Dev garısı gitmiş, çocuklar tabi galkmışlar, dolapdan bi tıkırtı gelmiş. Bi açsa baksalar ki gelin. Yimiş aşağı tarafını üst tarafı galmış. Gelin demişkine “Bak o sizi yiyecek. Beni yidi. Siz olmasanız beni yicetti, bitirecekti, o sizi yiyecek, dişlerini biletmeye gitti, siz kaçın” demiş. “Ben size bi darak vereyim, iğne vereyim, destiyen su vereyim, bi de sabun vereyim. Dev garısı size yaklaştıkça bunları tek tek atın” demiş. “En sonunda da suyu devirip sabun atın” demiş. “Tamam” demişler.

Bunlar gitmişler. Fatmacıkla Yusufçuk geçiyolar. Dev garısı gelmiş. Bi bakmış yok. Hmmmm, demiş. “Seni gavur gelin senii, onları sen geçirdin de mi? Seni yiyeceem” demiş. Ben onları gidiyim, buluyım, geliyim, seni yiyeceem, demiş. Yola çıkmış. Bakmış gidiyolar. Bağırması: yavrularıııııııı, yanlış gidiyonuz, yanlış gidiyonuz, demiş.

Yaklaşmış çocuklara. Çocuklar hemen iğneyi atmış tabi. İğneyi atınca yerler hep iğne olmuş. Dev garısı hemen diliyle yalamış, eskisi gibi olmuş. Yine goşmuş arkalarından, yine koşarak yine yaklaşmış, darağı atmışlar, yirler darak darak olmuş. Yine dev garısının ayaklarına hep batmış. Hemen otumuş, yalamış, diliyle eskisi gibi olmuş. Goşmuş goşmuş: “Yavrularım yanlış gidiyonuz, yanlış gidiyonuz” demiş. Çocuklar gine goşmuşlar. Bakmışlar yaklaşıyo.

Hemen destide su varımış, suyu devirince orası bi deniz olmuş. Sabunu da atmışlar, sabun köpürünce orada sanki depe olmuş. Dev garısı demişkine “Yavrularım nasıl geçdiniz?” demiş. “Ebeee akdaşa basduk geçdik” demişler. Dev karısı tabi suyla köpüğe basınca suyun içine gitmiş. Hıkır hıkır orda dev garısı ölmüş. Tabi çocuklar kurtuldular.

Çocuklar giderken giderken Yusufçuk demişkine “Abla ben çok susadım. Su içicem” demiş. O da demiş ki “Kardeşim bak, sakın su içme şurda buğara yaklaştı” demiş. “Orda içersin. Eğer kuşun suyundan içersen kuş olursun, mal izinden içersen mal olursun, geyik izinden içersen geyik olursun.” Yani bütün izlerden su içme, demiş. Yusufçuk susamış, “Abla şu gökyüzünde uçan turnalara bak hele” demiş. Fatmacık gafasını kaldırıncaya bu eğilmiş. Hayvanların bastığı izlerden su içmiş. İçince o da geyiğin basdığı iziymiş. Geyik olmuş. Meleye meleye dağa çıkmış, çekmiş, gitmiş.

Fatmacuk tek başına galdı orada. Gide gide bi buğarın başına gidiyo. Orıya varmış, orda bi tane gavak var. Gavağa demişkine “Eğil gavağım eğil gayri Fatmacık çıksın sen doğrul” demiş. Gavak eğilmiş ama gavağında bi ucu yerde bi ucu gökteymiş, çok büyük ve çok genişmiş. Bu dalına çıkmış, orda yaşayıp durmuş günlerce. Acıkınca gavağa eğil, demiş. Eğilince ot çöp toplayıp orda yiyomuş, öyle günleri geçiriyomuş. Ama olacak iş değil, Beyoğlu da orda hergün atını suvarıyomuş. Beyoğlu gelmiş bi gün. Atını getiriyomuş, su içmiyomuş. Gidiyomuş, geliyomuş, günler geçiyomuş, at su içmiyomuş. Bi de suyun içine eğilmiş, bakmış, ne bakacak! İçinde bir şemile var amma ayın on dördü gibi. Bir tarafa bakmış, yukarda gız var. Gıza demişkine “Gız ordan aşşağı in, ben atımı sulucan” demiş. O da demişkine “Yok ben inmem. Ben arkamı döniyim sen atını sula” demiş. Arkasını dönmüş, atı sulamış emme Beyoğlu buna âşık olmuş. Emme geliyomuş gidiyomuş günlerce gızı indiremiyomuş. Gız inmiyomuş gavaktan. Gavağa da çıkamıyor, gavak çok uzun, büyük bir gavak. Beyoğlu yataklara düşmüş. Hastalanmış. Tabi beyin bi tane oğlu var. Bey demişkine “Bu niye? Noldu?” demiş. O zaman zamanında işte, herkes gelmiş. Hekimler falan bunun çaresini bulamamışlar. Ben böyle böyle bi gıza âşık oldum, demiş. E ondan kolay ne var? Sen bize söyle demişler. Köylü demişki “Biz hemen gideriz, gavağı keseriz. O gızı indirir, getiririz.” Bütün köylü gelmiş. Herkes kazmasını, baltasını, desderesini alan gelmiş. Ama bunlar kesiyolarmış kesiyolarmış. Ağşam oluyomuş, yoruluyolarmış. Gavak çok büyük ya. Bunlar gidince geyik geliyomuş. Diliylen bi yalıyomuş, eskisi gibi oluyomuş. Gel zaman git zaman, artık bunlar usanmışlar, indiremiyolar. Unlar kesiyolar, akşam oluyo, yoruluyolar, geyik geliyor yalıyo. Beyoğlu da iyice hastalandı artık ölecek, yatağı düştü, serilmiş. Bi tane cazı garı varmış. Ben dimiş onu indiririm, dimiş. Buraya gelmiş. Tamam, o zaman demiş. Sen bana bi tane un ver, yaslağaç ver, bi tekne ver, sacyak ver, iğne ver, iplik ver, demiş. Ben onu indiririm, demiş.

Gelmiş kadın şimdi hemen araya, şeyini kendireğini ters sermiş, yaslağacı ters gapamış. Unu teknenin arkasında yoğurmaya başlıyo. Sacı ters, hepsini ters yapmış. Gız diyomuşkine ordan: “Ebe öyle değil” diyomuş. “Yok yavrum benim gözüm görmüyor” diyomuş. “Ebe öyle yapmıcan.” “Gızım “Gel de bana yapıver, aşşağı in” demiş. Fatmacuk “Eğil kavağım eğil Fatmacuk insin sen doğrul” demiş. Gavak eğilmiş. Fatmacuk inmiş, hamuru yoğurmuş. Sacayağı düz gapamış, sacı gapamış, hamurunu tazelemiş ama o arada cadı gadın arkasında iğne iplik getirdi ya, bunun elbisesini kendi elbisesine dikmiş. Fatmacuk hepsini hazırlamış. “Eğil kavağım eğil Fatmacuk çıksın sen doğrul” demiş. Gavak eğilmiş ama gadın altetek yani elbise arkasına dikiyo. Gız hamuru yoğururkene, gendi eteğini onun eteğine dikiyo. Tabi gavak eğilmiş ama çıkamamış. Yetiş Beyoğlu yetiş, demiş. Gelmişler, gazı gucaklayıp, götürmüşler. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine.

MASAL 18B: FATMACIKLA YUSUFÇUK⁶⁹

Bir varımış bir yoğumuş çok söylemesi pek günahımış, bir Fatmacukla Yusufçuk varımış. Bunlar şimdik Yusufçugunan Fatmacuk bunların anneleri ölmüş. Anneleri ölünce, şimdi bu masal aha bak, babası şeye götürüyo bunu. Bunları dağa götürümüş odun kesmiye. Odun kesmiye götürünce anneleri uviyimiş. Bunların bi inekleri varımış, bu çocukların. Aç galınca ineği emerlerimiş. Garı varıyomuş üvey anne. İneğin altına oturuyomuş, süt yok. Bugün böyle çocukları görüyo emerkene. Gocasına diyo ki beyine “Bunnarı atacan” diyo. Bunnar durursa ben durmam diyo. Böyle böyle bunlar ineği emiyolar. İneği keselim, diyo. İnek kesiyolar bu masal ya? Çocuklar bunlar, kemikleri topluyolar beyle orda bunnara yemek çıkıyo. Çocuklar ordan yemek yiyolar bunnar gine ölmüyolar. Garı: “Var bunnarın bi işi” diyo. “Bunnarı atacan” diyo. “Tamam, atıyım” diyo. Baltayı alıyo, gelin, diyo dağa oduna gidiyoz. Siz de diyo, yanımda oynan, boyle bırakacak çocukları. Bir de bi gabak alıyo şey şöyle boş gabak. Oriya varıyolar. Babası şimdik tak tak tak odun kesiyö. O gabağı da bi gavağın dalına da dakıyo oriya. Orisger esip de vurdukça tak tak tak ediyo gabak. Babamız diyolar, odun kesiyö. Orda oynuyolar bi de çörek etmiş garı. Külçe yapmış orda yabanda yisinler diyi. Ahşam oluyo, gız eççük akıllıymış oğlandan. Yusufçuk dimiş “Hava garardı biz gorkarız şimcik babam hale mi odun kesiyö?” Bi bakalım diyolar, varıyolar. Ne varacan! Gavağın dalında bi gabak takırdayıp döküyo. Baba gitmiş. “Napacoğuk?” Bir yerde de bi tütün tütüyor, bi de bi köpek sesi geliyo. O köpeğin gelen yer, onların gendi köyleriyimiş. “Nereyi gidelim?” diyolar bunnar iki gardaş. Nereye gidiyoruz, diyo. Enik üren yire gitsek köpek bizi ısırur; tütün tüten yire gidelim de diyo, oriya misafir olalım.

Bunlar gidiyolar köyde bi depiye çıkıyolar, şöyle ingün bi yerde bi baca tütüyo. O da dev garısının bacasıymış bu masal ya. Ondan sonra, bunlar ordan çöreği yuvarlıyolar teker gibi. Çörek yuvarlanıyo varıyo o garının bacasının dibine tak tak düşüyo. “Kim oo?” Bağırıyo u da dev garısı. “Kim o?” diyo. “Ebe bizüz.” “Siz kimsiniz?” “Ebe bizüz” diyo. “Yavrum aşşağı gelin” diyo. Bunları aşşağı getiriyo böyle böyle anladıyo onlar. “Amanın yavrum ben yalnızum siz benim yanımda durun ben size bakarım. Yalavuz nankiniz etli nankınız kuru?” diyo. Fatmacık diyokine “Ebe ben etliyin” diyo. “Yusufçuk zayıf onun eti yok” diyo. O da “Sen benlen yat gızım” diyo. Onu ayrı yatırıyo. Bunnarın önüne yimek hazırlıyo. Bunlar yedikçe yiyolar. Uykuları gelür gibi, hadi sen oriya yerine yat. Onu da ayrı yatırıyo. Bu şimcik kız uyuyunca kızıdan bi kere ısırıyo bi. “Ebe beni bi şı ısırıldı” diyo. “Yavrum at karımcasıdur o” diyo. Hâlbuki kendi garı ısırıyo. “Yavrum diyo at karımcasıdur o” diyor. Artık garı ısırıyo. Bu ecük dalar gibi oluyo garı bunu gene ısırıyo. Dev ya dev garısı ya. “Sen niye uyumuyon?” “Ebe

⁶⁹ Kaynak Kişi: Döne Kayadibi (88), Yapraklı- Pehlivan Köyü.

bize anamız kavurga edivirürdü, çorak gomerdi, bi şiler yapardı biz onu yiyince uyurduk.” Hemen galgiyo, kavurga mavurga bunlara bi şiler yidirüyo, yatırıyo. Bunlar gine ısırınca gine uyanıyo gız. Gız domuzumuz. (Zeki olduğunu belirtiyor.) Sabah oluyo, dişi yoğumuş dev garısının. Ben dimiş bi yere dişini bilemeye gidecek. “Siz bir yere çıkmın hiç ben sizi böyütecem, bakacan. Aman bi yeri garıştırman” diyo. “Hiç kapu baca açman” diyo. Bi dolab gibi kapı bir yeri oluyomuş. Orayı açmış, bakmışlar ki bi gelin oturuyo orda. Gelinden aşağı yok, üst yani var. “Amanın gardaşlarım yavrularım, bu dev bu, beni getürdü. Benim her gün bi şeyimi yiye yiye yiye başladı şeylerimden ben bu gadar galdım” diyo. “Bu sizi yiyecek dişlerini bilemeye gitti. Siz biravel kaçın gidin” diyo. Ondan sonra bunların eline bardağa bi su guyuyo, bi bıçak viriyo, ediyo, işte masal bu, bi darak veriyo. Ondan siz kaçın durman gidin, diyo. O sizi yiyecek, diyo.

Bunlar giderkene garı ive geliyo dev. Bakıyo çocuklar yok. Açıyo orayı. Sen mi diyo gettin de yolladın onları? Emme diyo, ben şimdi onları getürürsem seni yapacağımı biliyon, diyo. Onların yanında seni yiyecece, diyo. Gelin söyleniyo, bu gidiyo bakıyo ki bu düzlükte çocuklar gidiyolar. İki gidiyo kaçıyolar “Yavrum, yanlış gidiyonuz, ben sizi aradım. Bulamadım. Yanlış gidionuz yavrum geri gelin” diyo.

(Gelinden bahseder) Bunlar yalnız diyo o aldığınızdan şey idecek, suyu diyo dokun, su ırmak olacak. Dev geçemeyecek. Ondan sonra, şeyi de diyo, su diyo ırmak olunca diyo şunu da diyo atın üstüne akdaş, sabun kopüğünün üstüne basınca dev ordan ölecek, diyo. Onlar da hemen bardak suyu deviriyolar çocuklar. Ora bi deniz oluyo, sabunu atıyolar. Sabun ortaya kopük oluyo. “Yavrum siz nasıl geçtiniz?” bağıriyo. “Ebe bi daş altımıza kuyduk” diyolar, “Bi daş da şeyimize aldık, basduk, geçtik. Orda akdaş var ya o akdaşa bas, geçersin” diyolar. Garı akdaşa basınca, ırmak denize gidiyo, orda div ölüyo.

Bunlar gidiyolar gidiyolar gidiyolar bi bunların (pınarın) başına varıyolar. Bi de bi Beyoğlu varımış. O memleketin. Beyoğlu o künde at suvarıyomuş, o şeyde bunarda. Şimdi oğlan atı dutuyo, at gavağın dalına bakıyo. Atı dutuyo, at suyu içmiyo. Gızın şemilesi vurmuş suyun içine. Oğlan bırakıyo, gidiyo. (Fatmacık’ın) Oğlan gardaşı, obur çocuk geliyo. Sen buraya çıkdın ben nolacan? Ben susyon, acıkıyon şöyle oluyon Sen diyo gardaşım diyo. Eğer diyo, işte geyik izinden su içersen geyik olursun, hele bi şeyinin içinden içersin bi şi olursun. Oğlan geyik izinden bi su içiyo oğlan geyik oluyo. Çekiyo gidiyo. Gız orda bunarda.

Padişahın oğlu irtesi gün gine geliyo. Bakıyo bir da dutuyo, bu at niye içmiyo? Suyun içinde bi şi mi var? diyo eviliyo. Bi bakıyo ne bakacak! Gızın şemilesi vurmuş emme, gız o gadar gozel Fatmacuk. “Vay sen is misin cis misin? Sen orda napıyon?” diyo. “Benim atım suyu içmiyo. Gel aşşağı in” diyo. “Yok, ben aşşağı inmem. Ben şöyle yönümü dönüyüm atın suyunu içsin” diyo. Yönünü dönüyo at gine içmiyo. Oğlan kötölemeye başlıyo, zayıfliyo. Sorurlar

arkadaşları “Lan sen niye zayıflıyon?” Sorma, diyo. Ben diyo böyle böyle, “Gavağın dalında bi gız var ben ona âşık oldum. İn diyom inmiyo ben onun için kötülüyon” diyo. Ondan koley ne var, diyolar, sen padişah oğlusun. Biz o ağacı keserüz, diyolar. Şindi köylü toplanıyo. *Bak bu metel işte sana metel satıveriyon bak. Bu son olacak.* Ondan sonra köylü toplanıyo. Varıyolar, gavağı kesmiye başlıyolar. Şindik vuruyolar vuruyolar vuruyolar. Az bi yer galıyo garırıyo. Diyolarkine, zabahlayın biz bunu deviririz bu inecek aşşağıya. Gardası geliyor, geyik oldu ya masal bu. Onların kesdüğü yeri yalıyo. Sonra gine bütünleşıyo, oluyo gine goca bi gavak. Köylü geliyo bakıyo gine bütünleşmiş bu. Napacağuz? Bi cadı garı geliyo gine. Diyokine

-Onu ben indirirün.

-Nasıl indürürsün?

-Bana şu kadar mükâfat virürsen ben onu ordan indirirün.

-Sen ne istersin? Tek yeter ki bu gız insin aşşağı, âşık oldum, diyo.

Şindik orıya o bi sac getiriyo, sıyacak getiriyo, bi şiler, bi hamur yoğuruyor, hepisini ters kapıyo garı. Gız ordan bakıyo. Yaslağaç ekmek idecek. Biz ekmek yaparuz biz, sacımız olur. Hep bunları cadı garı ters yapıyo. Ebe diyo, öyle değil diyo. “Ya nasıl kız oğul?” diyo. Benim gözüm görmüyor, aşşağı in de bana şunnarı tarif idivir de ben şurda ekmeğimi idim gidiyim” diyo. Ebe, diyo şöyle yap, böyle yap. Yok gızım, diyo. Gözüm görmüyo gel aşşağı in hele, diyo. Şindi gız aşşağı iniyo. Gız bunun sacını yaslağacına gaparkene Ebe onun elbisesine gendi elbisesini dikiyo. Ondan sonra, onlar gözlüyolar Beyoğlu. Gözlüyolar, indi gız gelecekler. “Evil gavağım evil ben çıkıyın da sen doğrul” diyo gız. Gavak eviliyo ama bi de Ebe de sürükleniyo ardına. O zaman da yapışıyolar gızdan geliyolar, dutuyolar. Ordan Ebeyi söküyolar, gızı alıyolar gidiyolar. Gırk gün gırk gece düğün yapıyolar. *Onlar muradına ermiş. Masal da bitmiş. Aha masalum bu.*

MASAL 19A: EĞİL KAVAĞIM EĞİL⁷⁰

Şimdi bi garının iki çocuğu varımış, çok fakirlerimiş. Undan sonra fakirlerimiş. Çocukları ne yapacaklarını şaşmışla. Çocukları uyutmuşla akşam. Ocağa iki hotuş gömmüşle. Çörek şöyle ufak ufak, küle. Bi de çocuklar zabaliyin uyanmış anne, anne, anne, anne; anneleri yok. Babalan anneleri geçmiş evden. Bi de çocuklar külü eşelemişle, hötüşleri almışla birer tene gitmişler gitmişle, gitmişle, gitmişle, gitmişle, gitmişle. Bi dağın içine gitmişle.

Ekmek ha. Ekmekleri iki u çocukları yisinle unu diyi. Hiç galmamış unları da. Unlara kömüvermişle birer tene. Kendileri acımış, adamla garı gocası başını almış gitmişle, çocuklardan şetmişler. Undan sonra gitmişle, gitmişle, bir ormana gitmişle. Bir yere gelmişle. Urda bi su varımış. Çeşmeden, burdan içen elik olu demişle. Gız büyüğümü, oğlan güççüğümü. Gız demiş ki oğlana:

Gardeşim içme burdan suyu, demiş. Duramamış, içmiş oğlan. Ecük gitmişle, mitmişle, oğlan elik olmuş gitmiş. Elik olmuş Allah tarafından. Gitmiş, gitmiş gitmiş, gız şöyle bi köyün yanına varukana, köyün alt tarafında bi buğar varımış. Bi de gavağ varımış yanında. Susamış gız, içmiş urdan suyu. İçince akşam olmuş. Akşamüzeri gelmiş zaten uraya. Su içtükten sonra akşam olmuş. Ortalık gararmış. Gararduktan sonra gız eğil gavağım eğil demiş. Allah tarafından gavağ eğilmiş. Gız gavağa çıkmış. Çıktuktan sonra ortalık gararmış. Gız gavağın depesinde şetmiş urda, zabahlamış. Bi de zabaliyin olmuş, gün yayılıyomuşum gayli. Bi de ötden ağanın oğlu gelmiş. At sulamaya çeşmiye. Geldükten sonra at bir içiyomuş irkiliyomuş, at bir içiyomuş irkiliyomuş, gene irkiliyomuş. Ağanın oğlu niye demiş her zaman böyle etmiyodu, niye şediyon diyi ata.

At gorkuyomuş, kızın şavkusunu vurmuş suya. Undan sonra bunu şedince bi de enmiş ağanın oğlu, bi de baksa da, aylar güzeli, dünya güzeli bi gız var gavağın depesinde. Attan enmiş, atın dizgininden dutmuş, gavağın doruğuna bakmış şöyle:

İn misin cin misin? demiş gıza.

Gız da demiş ki:

Ne inin, ne cinin. Ben elhamdülillah müslümanın demiş.

Neyle çıktın uruya demiş gıza oğlan.

Eğil gavağım eğil dedim de çıkıvedim, demiş.

Gene inen mi öyle, demiş.

Enmem.

Enersin enmezsen derkene kızın göğnünü etmiş ağanın oğlu.

⁷⁰ Kaynak Kişi: Huriye Kocatepe (60), Eskipazar- İmamlar Köyü. "Mustafa Kocatepe tarafından 1980 yılında derlenmiş, SÜTHKUAM arşivinden alınmıştır. Eskipazar, 1980 yılında Çankırı'nın bir ilçesi olduğundan Eskipazar'dan derlenen masallar Çankırı Arşivi içerisinde değerlendirilmiştir.

Eğil gavağım eğil demiş.

Gavak eğilmiş Allah tarafından. Gız inmiş.

Doğrul gavağım doğrul, demiş.

Doğrulmuş gavak. Gızı atın terkisine atmış, sarayına getümüş. Bir de anasıgil babasıgil şaşmışla. Nerden buldun bu dünya güzeli gızı diyi. Başından geçeni anlatmış, böyle böyle gavak at su içiyodu. İrkil irkil irkil bi de baktım ki gavağın depesinde bir gız gördüm. Dünya güzeli. Baba ben bu gızınan evlenmek istiyon, demiş. Babası da:

Peki oğlum, demiş.

Gız çok güzelmiş bir içim suyumuş. Gırk gece gırk günüz düğün etmişle. Ermişle muradına.

MASAL 19B: EĞİL KAVAĞIM EĞİL⁷¹

Bay Beyrek, Dede Korkut masallarının baş kahramanlarından. Çankırı’da bu ad “Bay Böyrek” olarak söylenir. Büyük annemden duyduğum bu masaldan aklımda kalanlar pek fazla değil.

“Bir kızın babası, büyük kardeşi ve annesi beraber hacca gitmeye karar vermişler. Kızı evde yalnız bırakmışlar. Giderken kıza hiç kimseye kapıyı açmamasını tembih etmişler. Kızın bir yıllık bütün ihtiyacını eve depo etmişler. Hacı Efendi isminde bir imama da ara sıra kızı yoklayıp bakış görüş etmesini ricâ etmişler. Bu imam efendi kıza âşık olmuş. Bir cadı karı vasıtasıyla kızı kandırıp ona kapıyı kendilerine açmasını temin etmişler. Bin bir dalavere ile kızın imama kendisini teslim etmesine çalışmışlar. Kız onların elinden bin güçlkle bir ormana kaçmış. Orada Hızır'a rastlamış. Hızır aleyyisselâm kıza "Korkma sana bir şey olmayacak. Sen şu kavağa, “Eğil kavağım eğil, ben çıkayım da sen doğrul.” de bu uzun kavak eğilir, sen üstüne çıkınca doğrulur. Bu suretle sen bu kavağın tepesinde bekle. Seni almaya Bay Böyrek (Beyoğlu) gelecek onu bu ağaçta bekle." deyip kaybolmuş. Kız “Eğil kavağım eğil, ben çıkayım da sen doğrul.” deyince upuzun kavak yerlere kadar eğilmiş. Kız üstüne binince kavak doğrulmuş. Kız orada beklemeye başlamış. O kavağın dibinde bir göl varmış. Beyoğlu Bay Böyrek ava çıkmış. Atını o gölde suvarırken, Beyoğlu'nun atı kızın suya düşen aksinden ürkmüş, geri çekilmiş. Beyoğlu kafasını kaldırdınca kavaktaki kızı görmüş. Kıza birden âşık olmuş. Kıza "İn misin cin misin? O kavağın tepesinde ne arıyorsun?" demiş. Kız da ona "Ne inim ne cinim, senin gibi beni âdemim." demiş.

Kız kavaktan inmiş. Beyoğlu kızı terkisine alıp sarayına getirmiş, düğün dernek yapıp kızla evlenmiş. Bu evlilikten epeyce bir zaman geçtikten sonra kız bir gün kocasına babasını görmek istediğini söylemiş. Beyoğlu çok güvendiği Arap kölesini kızın yanına muhafız olarak katıp kızı babasının şehrine göndermiş. Yolda Arap, kıza tasallut etmeye kalkmış, kıza "Ya benimle bile ol, ya seni öldürürüm" demiş. Kız da "Peki" demiş "Bana müsaade et şu ağaçların arasında hem tuvaletimi yapayım, hem apdestimi alayım, iki rekât namaz kılayım, öyle seninle bile olayım" demiş. Arap da kızın kaçmaması için beline bir uzun urgan bağlayıp kızın apdeste gitmesine izin vermiş. Kız ağaçların arasına gelince belindeki urganı bir ağaca bağlayıp oradan uzaklaşmış. Arap ara sıra urgan çekip kızın orada olduğundan emin olarak kızın dönmesini bekliyormuş. Kız bin bir macerâdan sonra babasının anasının yurduna gelmiş. Kendini onlara bildirmemiş. Çoban kıyafetine girip babasının kazlarına çoban olmuş. Bir zaman sonra kocası da oraya gelmiş. Kız başından geçenleri babasına anlatırken imam, Arap, kocakarı ve kıza kötülük yapan birkaç kimse de orada imiş. Kız babasından kendisine kötülük yapan bu kimseleri cezalandırmasını şiir halinde istemiş.

⁷¹ Necati Asım Uslu ve Hamdi Uslu’nun büyük annesinden dinlediği masallardan (Uslu, 2005: 378-379).

Rahmetli büyük annem yanık sesle “Aman babam, aman bağla Arabı. Arap da ördü başıma türlü çorabı” ve de “Aman babam aman bağla imamı, bağla câzıyı” gibi kızın söylediği dörtlükleri türkü şeklinde söylerdi.

Uslu bu masalla ilgili olarak şunları kaydeder:

“Dehri Dilçin’in Çankırı Masalları kitabında çok güzel bir üslubla aktardığı “Hürü” masalı bu benim aklımda kalan kısmını yukarıda anlattığım “Ak Kavak Kızıyla Bay Böyrek” masalının değişik ve çok güzel bir anlatımıdır. Âfet Göksel Hanım bu masallara hiç benzemeyen başka bir masalı tezine almış. Orada kardeşi geyik olup giden ve kendisi ormanda tek başına kalmış olan bir kızın başından geçenler anlatılıyor. Bu masalın bir yerinde “Kız orada ağlarken Hızır gelmiş ‘Ne ağlıyorsun kızım’ demiş. Kız ‘Anam yok babam yok, kimim kimsem yok. Kardeşim geyik oldu.’ demiş. Kız yesin diye bir ekmekle geyik sütü getirmiş. Kız “Eğil kavağım eğil, ben çıkayım sen doğrul” demiş. Kavak eğilmiş, kız üstüne çıkmış, kavak doğrulmuş. Az sonra pâdişâhın oğlu oraya at suvarmaya gelmiş. At suyu içerken kızın şelvesini (aksini) suda görünce toslamış.” diyerek masalın değişik bir şeklini yazmış” (Uslu, 2005: 379)

MASAL 20: CANAVARLA TILKI⁷²

Bir tane çiftçi varmış. *Yani onu da annem bize gece anlatırdı korksun diye aslında da. Canavar bak sizi de yir derlerdi. O zaman evde tek başıma uyuyamıyorum kocaman evde.* Çiftçi varmış, çifte gitmiş. Çift sürerkene şimdi canavarlan tilki alıyo ama bu biraz ayıpçı. Canavar, tilkiyi kovalıyormuş. Tilkiyi kovalarken, tilki bir deliğe girmiş. Yarık varmış ağaçta yarığa girince tilki oraya sığmış, çıkmış ama canavar da girmiş canavar da çıkamamış. Sonra da işte tilki de geliyo buna yerde tecavüz ediyö. Öyle sıkıştı kaldı ya.

Öyle çiftçi de bunu görüyo, canavarı. Tilki kaçıp gidiyo, canavar da ordan çıkıyo diyo ki çiftçiye: Canavar utanıyo. Tilki ona tecavüz etti ya. Tilki küçük, canavar büyük. Utanıyo diyokine çiftçiye: Sen diyo bunu diyo akşam varınca diyo sakın kimseye söyleme, söylersen seni yirim diyo. O da söylemem diyo ama çiftçi eve geliyo. Canavar da geliyo bunların bacasının dibine yatıyo. Çiftçi şimdi gülmeye başlıyo. Garısı da diyokine “Yaa herif sen de ne var niye gülüyon?” “Yok bi şi” derken “Herif noldu?” “Ya sorma garı böyle böyle oldu. Gosgocaman canavara tilki yani tecavüz etti” diyo.

Sabah oluyo ama bu çifte gidecek ama gidemiyo gorkudan çünkü canavar onu yiyecek. Biliyo canavarın dinlediğini. Bir gün oluyo, iki gün oluyo, üç gün oluyo, bu, gitmiyo çifte. Garısı diyo git, bu gitmiyo. Bir gün oluyo diyo ki “Artık ben gidiyim tarlayı sürüyüm bari siz ne yiyeceksiz ben ölünce” diyo. “Onu galdırır yirsiz beni canavar yiyecek” diyo. Gidiyo tarlaya diyo ki canavara, ben burayı süreyim. Bitiriyim sen ondan sonra beni yi, diyo. Tamam diyo. Bu şimdi dönümün başına yatıyo canavar. Canavar yatıyo ama o sırada bizim gurnaz tilki geliyo. Tilki gurnaz ya zaten. Tilki geliyo şimdi bu diyokine “Çiftçi kardeş, çiftçi kardeş” diyo. O da “Eööv eööv” diyo böyle. O diyo “Dönümün başında yatan ne?” diyo. Canavar orda yatıyo bekliyo. *Yaa bu biraz az, o kadar komik değil de.*

Canavar diyo ki çiftçiye “Kütük di, kütük di. Ağaç kütüğü de” diyo. Ondan sonra çiftçi de bağıryo “Kütük kütük” diyo. Tilki biliyo, kurnaz, onu öldürttürecekt. “Çiftçi kardeş, çiftçiii kardeş” diyo, “Kütük olduğunu biliyim ki çuvalın içine goy, çuvalın içine goy” diyo. Sonra canavar diyo ki “Çuvalın içine koy, çuvalın içine koy” diyo. Sonra getiriyö, çuvalın içine goyuyo. Tilki gine bağıryo depenin başından. “Çiftçi gardeeeş çiftçi gardeeeş, eğer kütük olduğunu bilim ki eğer çuvala goyduğunda ağzını bağla dala as” diyo canavarı. Diyokine canavar, ağzını usulcana ağzını diyo, yavaşça bağla as, diyo. Tabi hemen çuvalın içine goyuyo, ağzını bağıryo asıyo çiftçi. Tilki diyokine “Çiftçi gardeş çiftçi gardeş, kütük olduğunu bilim ki elindeki diyo değneğinen bir kere vur” diyo. Canavar işidiyo ki “Yavaş yavaş vur yavaş yavaş vur.” Tabi çiftçi de hemen buna dövüdüveriyo dövüveriyo canavarı öldürüyo. Sonra

⁷² Kaynak Kişi (Kadın), 55, Yapraklı.

canavardan tilki de kurtuluyo, çiftçi de kurtuluyo. Çiftini de sürüyo, evine geliyo. *Bu bu gadar kısa bi şeydi.*

MASAL 21: İYİ DEDE PAMUK SATARIM⁷³

Şimdi babam anlatıyordu ki “İyici Pamuk Satarın İyici Pamuk Satarım”, bi dev gelmiş bi dene, bi dede gelmiş, dimiş derdi, bunu, anamdan duydum dur anam derdi bunu. Bir varmış bi yoğumuş, çok söylemesi pek günahımış. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde bi dev varmış. Mahalleye gelmiş, bi de üç gız varmış. Üç gızında anaları ölmüş, bunlar da şöyle bakmışlar. Dedee, ne satıyon? demişler. O da demiş ki “Aha iş satıyon” demiş. Esgiden şöyle sümek eğrülürdü. Sümek eğürürdük biz, nebi bilmezsin. O da aşşağı inmişler, bakmışlar, iğnenin yönü ayrı, “Ay dede, iyi değil” demişler. O da demiş ki “Gelin benlen gidelim de biriniz gitsin, benim evimde çok da, ben getiremedim.” Siz demiş, beğendüklerinizi oradan alın. Neyse büyük gız demiş ki “Ben gideyin” demiş. Gitmiş, bu, dede çıkmış. Dede gitmiş, o gitmiş, dede gitmiş, o gitmiş, gitmiş gitmiş gitmiş, bi varmış bi mağaraya girmiş. Mağaraya girse ki, eve girince tabi dede demiş ki (dev) “Hadi bakayım garnımız acıktı” demiş. “Git biraz şurdan et getir de yiyelim, garnımızı doyuralım” demiş. Eline bıçağı almış girse baksa, adamları kesmiş kesmiş buralara dakmış hep. Amanın! İnsanların etlerinden ecük ecük almış. Doğramış, getürmüş önüne guymuş. “Hadi hadi, sen de yi” demiş. “Ben yimem” demiş. “E parmağımı yir misin?” demiş. Parmağı da sihirliymiş. O da demiş ki, ben yimem diyince, parmak çıkmaz diyi, yirim demiş. Öyle diyince ondan sonra şiy etmiş. Yirim diyince hemen parmağını çıkarmış, önüne atmış. Atınca gız hemen usulca sofranın altına guymuş. “Barmağımı yimezsen he bak seni de keserim” demiş. O da “Yirim” demiş. Neyse bu garnını doyurmuş, “Yidin mi?” “Yidim.” “Yimediyse seni keserim” demiş. “Parmağım neredesin?” demiş. “Aha sofranın altındayım” demiş. O da ordan çıkartmış barmağına geri. Şey etmiş, gızı da götürmüş kesmiş, saçından da asmış orıya. Onu da kesmiş neyse. Aradan iki üç gün geçmiş. Bir hafta tam geçmiş, ne geçtiyse yalan da olmasın da.

Orıya varmış gene. İyici Pamuk satarın, iyici pamuk satarın. Ordan demişler ki “Dede ablam nerede?” “Ablan gelür mü yavrum, oralarda rahat” demiş. “Ablan gelmedi. Siz de gidin isterseniz” demiş. Ortanca gız demişkine “Gidim ben de bakım.” O gitmiş, o gitmiş, o gitmiş o gitmiş, ardına düşmüş varmış orıya. “Haydi” demiş. “Bi yemek hazırla da yiyelim” demiş aynı o gıza da. Gız bi de eline bıçağı alsa da “Şurda et var” demiş. “Git ordan al gel.” Bi de girse baksa ki, insanları kesmiş kesmiş dakmış. Ablasının cenazesi de orda dakılı. Neyse ordan ağlayarak, ecük şeyi almış, getürmüş ona doğramış, önüne goymuş. O onu yimiş. “Hadi, sen de yi” demiş. *He.* O da demiş ki “Ben yimem” demiş. “Barmağımı yir misin?” demiş. “Yirim” demiş. Bu barmağını çıkarmış, öğnüne atmış. “Yimezsen bak seni de keserim” demiş. Gız ecük sonra neyse o da aynı şeye ocakbaşına atmış. Eskiden var ya şeyli bacalı. Ondan sonra “Yidin mi?”

⁷³ Kaynak Kişi: Fatma Cılbır (63), Yapraklı- Pehlivan Köyü.

“Yidim.” “Barmağım nerdesin?” demiş. Şeydeyim, demiş. Ocakbaşında küllerin içindeyim, demiş. Ondan sonra yimedi, diye ordan barnağını almış, dakmış, onu da kesmiş. Onu da orıya dakmış.

Ondan sorna aradan kaç gün geçtiyse gine gelmiş, orıya. “İyici pamuk satarın, iyici pamuk satarın.” Gelmiş orıya. Güççük kız demiş ki “Dede, hani ablamgil gelmedi dimi?” Sen demiş, geldin de. O da demiş ki “Ablangil gelmedi, onların orda işi var, sen de gel” demiş. Neyse bu kız da düşmüş, ardına. Dede önde o ardına gitmişler. Gızında güççük bi kedisi varmış. Kedi de onlan beraber gelmiş. Gitmişler, gitmişler, gitmişler, mağaraya varmış girmişler. Baksa ki orıya oturmuş, gine aynı oğa da demiş, “Hadi yimek hazırla da yiyelim.” “Şurda etler var içerden et getür de” demiş. Bi de baksa ki ablasını da kesmiş. Ablalarının cenazesi hep oralarda dakılı. Ondan sonra çocuk ordan ağlayarak gine, o da öyle ecük bi şi getürmüş. Doğramış öğüne goymuş, “Hadi sen de yi” demiş. “Ben yimem, benim garnım dok” demiş. “Yok yiyecen. Barmağımı yir misin?” demiş. “Yirim” demiş. Barmağını çıkartmış atmış, kız da kedinin öğüne atmış. Kedi unu yimiş. Kedi yiyince garnı doymuş. “Yidin mi?” demiş. “Yidim” demiş. “Yimediysen bak seni de keserim” demiş. “Barmağım nerdesin?” demiş. “Isıcacuk da bi karındayın” demiş. O zaman da gıza ellememiş gayli. Neyse ağşam olmuş, yatmış, zabahlayın olmuş. Ben demiş, gine gidiyon, demiş. Sen demiş, “Elenter al kırkinci odaya? Kırk dokuzunca odaları aç aç böyle bak, ellinci odayı açma” demiş.

Gız gezmiş gezmiş, bakmış bakmış. Ablalarının cenazeleri hep oralarda dakmış ölüleri. “Bu bağa ellinci odayı açma dedi ya” demiş. “Ne var ki orada?” Bu orayı baksa ki, bi oğlanı da orıya saçından asmış. O da orada bağırip döküyü. “Noldu sağa noldu?” “Böyle böyle oldu. Beni de getirdü buraya hep öldürdü, öldürdü, sen nerden geldin? İs misin cis misin?” “Ne isim ne cisim ben de senin gibi ben-i ademin aha beni getürdü buraya dakdı” demiş. Ondan sonra oğlan demiş ki gıza “Şimdi o ağşamlan gelince sen ona gelince de ki, dede başına bakıviriyim di” demiş. “Öğüne yatar” demiş. “Saçına şöyle bakarken öğüne de makas al, gırkmadan tüyünü kesince o gırk gün gırk gece uyur” demiş.

Neyisi bu gelmiş, ağşam olmuş, o da dolanmış gelmiş. “Naptın gezdin mi?” “Gezdim dede.” “İyi misin?” “İyiyim.” “Dede gel, başına bakıviriyim” demiş. Bunu dizine yaturmuş. Şey idirken ordan başından tüyü kesince o hırkıdan geçmiş. Ordan gitmiş, oğlanı da indürmüş, saçını kesmiş. Oğlanı indürmüş, oraları dağatmışlar, ne varsa almış, gitmişler evlerine. Evlenmişler, çolukları çocukları olmuş.

(Dede) Galkmış, galksa baksa ki anaamm oğlan da gitmiş, oralar tarimari olmuş. Sağa biliyüm ben yapacağımı, demiş. Bi ağşamlayın çıkmış gine onların urdan geçiyo. Dede, gapıyı çakmış. “Beni misafir alur musunuz?” Gız demiş ki o oğlana “Bu dev sen bunu alma içeri” demiş. Oğlan da demiş ki “O değil” demiş. “Yoo gelsin varsın. Yazuk” demiş. Bi de cebinde

şeyi varmış. Can suyu varmış böyle şişe de. Neyise oğlan almış içeri guymuş bunu. Oğlan guyunca yatmışlar bunlar, yatınca ecük sonra oğlanın üstüne o ölüm şiyini o şişeyi guymuş, oğlan orda yattı uyuyo. Eline değneyi almış gayli gıza sen böyle böyle yaptın diyi, yiin mi yimin mi, gızı öldüresiye döğmüş. Öldürecemiş. Duvara dayanmış gulağına ordan bi ses gelmiş. Oğlanın üstündeği şişiyeye deep, oğlanın üstündeği şişiyeye dep diyi ses gelmiş. Hemen giz can havliyle oğlanın üstündeki şişiyeye depince oğlan silkelenmiş, galkmış. Bi de baksa ki dev. Öldürecek bunları. Oğlan galkmış. O da onu döğmüş, öldürmüş. Ondan sonra bunlarda mutlu olmuşlar. Çolukları çocukları olmuş, bu masalda bitmiş. Öylelikle yaşamış, gitmişler. Onlar ermiş muradına biz de erelim muradımıza.

MASAL 22A: DONDOM BÖCÜ⁷⁴

Bir varmış bir yokmuş çok sevmesi peg günahmış. Bir tane domdom böcüğü varmış bu evlenmek istemiş. Giderkene giderkene bir tane çiftçiye rast geliyor. Çiftçi diyokine “Domdom böceği nereye gidiyon?” Diyo ki “Benim adım Domdom böcüğü değil. Satı Satı Seyran Kadın İncili Mercan Kadın” diyo. Ben goca aramaya gidiyom, diyo. “Benimle evlenir müsün?” diyo “Evlenürüm. Beni neylen döğersin?” diyo “Bak elimdeki öğendereylen döverim” diyo. “Olmaz, seninle evlenmem” diyo.

Bu giderken giderken bir tane çobana rast geliyor. Çoban diyo ki “Domdom böceği nereye gidiyon?” diyo. “Benim adım Domdom böceği değil, Satı Satı Seyran Kadın İncili Mercan Kadın. Ben goca aramaya gidiyorum” diyo. “Benimle evlenür müsün?” diyo. “Evlenürüm ama beni neylen döğersin?” diyo. “Avu elimdeki deynek var ya onlan döverim” diyo. “O zaman senle de evlenmem” diyo.

Bu uçuyor gine gidiyo domdom böcüğü. Giderkene giderkene bir tane kedi görüyor. Kedi diyor ki “Domdom böcüğü nereye gidiyon?” diyo. “Benim adım Domdom böcüğü değil, Satı Satı Seyran Kadın İncili Mercan Kadın, ben koca aramaya gidiyom” diyo. “Benimle evlenir müsün?” diyo. “Evlenürüm. Beni neylen döğersin?” diyo. “Ahu seni şu kuyruğumla döverim” diyo. “Tamam o zaman senlen evlenirim” diyo. Tamam, bunların ikisi evleniyorlar. Bunlar tamam diyo giderkene giderkene düğün oluyormuş köyün bi tanesinde. Düğün olurkene kedi diyokine “Satı Kadın, ben biraz yiyecek toplayayım sen de düğün evine git” diyo. O düğün evine gidiyor.

O da yiyecek toplamaya giderkene o düğünde de guyuda su taşıyorlarmış. Bizim Satı Seyran Kadın, gidim ben guyudan su taşım diye geyunun başına varınca ordan bakarkene geyunun içine ordaki kadınlar onu kakıveriyorlar. İçine düşüyor bu. Düşüyor ama kimse bakmıyo. Sonra öbürküler tabi geliyorlar diyorlarkine kedi de düğün alayının oraya geliyor. Ekmeğin gırlısı neyin varsa yiyeyim, diye. Diyolarkine “Geyunun içine birisi düştü, bağılıyor” diyorlar, “Satı Satı Seyran Kadın İncili Mercan Kadın diye bağılıyor.” Kedi de diyo ki “Amanın o benim garım” diyo. Hemen gidiyo geyunun başına varıyo bağırıyo. “Gidin, Sultan Süleyman’a söyleyin Satı Satı Seyran Kadın İncili Mercan Kadın kuyuya düştü, beni çıkarsın.” Kimse çıkarmıyo, bağırıyo gine “Satı Satı Seyran Kadın İncili Mercan Kadın gidin Sultan Süleyman gelsin beni kurtarsın diyo.” Tabi Sultan Süleyman gelir mi? Kedi diyokine “Ben seni çıkardım” diyo. “Ver elini hökelek benim elimi çökelek, ver elini hökelek benim elimi çökelek” diyo. Yani sen beni düşürürün, diyo. Böyle derkene, sen misin bana orda elini vermeyen hemen

⁷⁴ Kaynak Kişi: Ulviye Demirel (56), Yapraklı-Pehlivan Köyü. (Annesi Döne Kayadibi’nden dinlediği masal.)

ordan taşlarını depini veriyo, depini veriyo, onu orda öldürüyo. Guyunun içinde galıyor. Kuyluğuma dutun ben seni çıkartım, diyo. Masal da böyle bitiyormuş.

MASAL 22B: DONDOM BÖCÜ⁷⁵

Dondom Böcü yolda gidiyomuş, giderken bir gıza denk gelmiş. Bağa gelin mi, demiş. Gelirim, demiş.

-Sağa varınca neynen döven?

-Dağdaki odunlan döverim, demiş.

-Git köpek güççük güççük yerlerimi mi gıracan, demiş.

Gitmiş gitmiş bir gıza daha denk gelmiş. Baha gelin mi? demiş.

-Gelirim, sağa varınca neynen döversin?

-Dağ dağ odunlan, demiş.

-Git köpek demiş güççük güççük yerlerimi mi gıracan, demiş.

Sonra gine gitmiş ireli bir gıza daha denk gelmiş. Bağa gelin mi gız? demiş.

-Gelirim, saha varınca neylen dövüyon, demiş.

-Yumuşacık kuyruğumla döverim, demiş.

Bunnar arkadaş oluyorlar. Sen çamaşırları topla, gıyuya git diyo. Ben de gomşudan ekmek aliyim geliyim, diyo. Ondan sonra sakhın su çekme gıyuya gidersen, diyo. Ekmek almaya gitmiş gomşuya. O da gıyuya gitmiş suyu çekerken gıyuya düşmüş. Yoldan atlıcılar gidiyomuş. Yoldan giden atlıcıya “Ağzı bazı tatlıcı, Selver Ağa’ya çağırın çabık gelsin” demiş. Selver Ağa da gelmiş “Ver elini çekeleş, git ben sağa küseleş, ver elini çekeleş, git ben sağa küseleş, orda depeleş depeleş koyaş, gideş” demiş.

⁷⁵ Kaynak Kişi: Emine Eroğlu (), Kızılırmak. (Bu masalı dedesinden dinlemiş.)

MASAL 23A: AYININ GELİNİ⁷⁶

Bir gız varmış. Köyde kızlar toplanmışlar, ormana oduna gitmişler. Ormana gitmişler, köyde diyelim, hani ormanlık bir köy. Ormana gidince kızlar, herkes yükünü hazırlamış. Biz de giderdik köyde, sırtımızdan getürürdük. Odun getürükene o yükünü hazırlamış. Öteden ayı gelmiş. Ayı gelince onlar kakmış kaçmış yanında arkadaşları. Gız kaçamamış. Gızı ayı, yuvağına gotürmüş, evine gotürmüş. Almış, gitmiş. Herkes gitmiş, o galmış. Evine götürmüş. Ayaklarının altına yalay yalay yalay derisini şey etmiş, etini hiç bırakmamış. Gitmiş bi yamanın yüzüne bi yuvak yapmış. Orda da evi varmış ya, gızı da orıya guymuş ikisi evlenmişler. Çolukları çocukları olmuş bunnarın.

Bi günde gardaşları da amcaları akrabaları da aramışlar, bulamamışlar. Şeye gitmişler, ava gitmişlerimemiş. Bi gün şöyle baksa ki amanınn, ağbilerini görünc Siz nerdesiniz? Ben burdayın, diyi bağarmış. Sen demiş ordasın da amanın biz seni arıyoduk, ordan bi urgan sallandurmuşlar. Gız beline bağlamış, gızın bebeğı neyi olmuş. Bi de o gün hamur mayalamış, ekmek ideceğimiş. Ondan sonra yokardan aşşağı ipi bağlamış, almış gitmişler gızı eve.

Ağşam olmuş, ayı eve gelse baksa garısı yok. Hamur daşmış, bebek ağlıyo. Ondan sonra urayı bilmiş, eve varmış varmış, baca, ev dam üstü ya. Dam üstünden aşşağı bacadan aşşağı bağarmış. “Ali Osman ağladı, hamur daş daş eyledi, yollan bizim avradı” diyi bağarmış ordan onlara. Onlar da çıkmışlar. Ayıyı güzelcene öldürmüşler. Onun evinde de ballar, armutlar, öteler beriler, dağda armudun iyisini ayılar yer dirler. Her şeyi doldurmuşmuş evine. Onları getürmüşler. Bebeğı de getürmüşler. Bu masal da bitti, sona erdi. *Bunu da bu kadar biliyon yavrurum.*

⁷⁶ Kaynak Kişi: Fatma Cılbır (63), Yapraklı- Pehlivan Köyü.

MASAL 23B: AYININ GELİNİ⁷⁷

Önceden toplumun anayasası olsun diye gelinlere anlatılan bir masal var.

Bir kış günü genç kızlar, gelinler toplanmışlar, dağa odun yapmaya gitmişler. Dağa girince herkes odununu yığmış yığmış, ipe bağlamış. Sırtına vurmuş. Kızcağızın biri de odununu yığmış. İpini yapmış, ipe gereceği zaman galkamamış. Aşağıdan bi şey çekiyomuş. Öbür arkadaşları gelmişler, kaldırmaya gelmişler. Bakmışlar aşağıdan çok kuvvetli bi bağlantı var oturduğu yerde. Neticede onlar bırakmışlar, gitmişler. Sen bizden sonra galgar gelürsün diye bırakmışlar o kızcağızı. Herkes dağılınca onun ordan galkmasına mani olan bi ayıymış. Halk böyle olunca ayı kızcağıza zahip çıkıyo, inine götürüyo, yaşamaya başlıyo, bırakmıyo.

Gız ne kadar feryat da etse ağlasa da alışıyo o hayata. Beraber oluyolar. Bir de çocukları oluyo. Çocukların adını Hasan Hüseyin goyuyolar. Ayının Hanımı diyo ki “Artık biz çocuğa çoluğa karıştık, aile gurduk” diyo. “Sen Hasan Hüseyin'e bak. Ben bi köye gideyim. Anamı babamı ziyaret ediyim” diyo.

Yürüyo yürüyo. Epey vermiş arası. “Vay anam evladım sen yaşıyo muydun ölmedi miydin?” diyolar. Kızcağızı misafir ediyolar. Akşam oluyo. Benim bir de çocuğum var, diyo. Hele otur, diyolar. O gece yatırıyolar. Ondan sonra ayı garısı gelmeyince meraklanıyo. Ertesi akşam daha da meraklanınca yürüyo geliyo köye. Eskiden evler, dağ üstlüydü. Kerpiçten yapılırdı, üstüne çorak ekerlerdi, su geçirmezdi. Üstünde de baca vardı. Bacaya yanışıyo ayı. “Hasan Hüseyin ağladı, yollan bizim kel avradı” diye bağıriyor. Bacanın deliğinden iki sefer bağırinca vay ayı geldi, diye kardeşleri çıkıyolar. Kardeşlerinin kocasını vuruyolar. Bu ayı nereden geldi diye, vurulunca, kız kardeşleri ağlıyo. “Ayıydı huyuydu kocam idi ya” diye ağlıyo. *Bunu gelinler için yaşlı kadınlar anlatırdı. Aile hayatını anlatmak için anlatırlardı.*

⁷⁷ Kaynak Kişi: Hayati Tuna (85), Çankırı- Merkez

MASAL 23C: AYININ GELİNİ⁷⁸

Bi garıynan anasıylan gızı oduna gitmişler. Odun ederkene ayu almış gitmiş gızı. Garı aramış, bulamamış. Şindi iyi o gadan aramışlar, emme bulamamışlar. Neden sonra, bir sene sonra bu gızın ayudan bir çocuğu olmuş. Ayudan çocuğu olunca başlamış ağlamaya. “Amaann benim de bir anam babam varıdın” demiş. Ayu demiş ki “Get” demiş. Hamuru yoğurmuş, oğlanı da belemiş. Gelmiyecek deyi ne çocuğu vermiş, hamuru da mayalamış garı, eve gelmiş. Eve gelmiş ağşam olunca, gardaşları, anası babası yollamamış. Başlamış. “Hamur fırtladı, oğlan çatladı, yollan bizi avradı” demiş ayu. O gece bacıya gelmiş, böyle bağırmiş. Ertesi gice bi daha bağırmiş. Bi daha bağırmiş ondan sonra ertesi gice bi daha bağırınca gardaşları, öldürmüşler. “Amaaan balın, yağın çokudu, hiç bi zararın yoğudu, yumudum yumudum yumudum, sen gibi şeyim yoğudun” demiş. Ayı ölmüş, gitmiş.

Bunu Ali'ye anlatıyodum, duruyo duruyo bir daha diyo. Bunun anasının çocuğu. Daha üç yaşında ne. Aman hala bir daha anlatıver, hala bir daha anlatıver. Şimdi varınca hala anlatıvericen mi diyo. Bunu böyle pek seviyo, aha böyle anlatıveriyom, napım yavrum.

⁷⁸ Kaynak Kişi: Şefika Tekin (76), Yapraklı- Doğanbey Köyü.

MASAL 23D: AYIOĞLU ASLAN⁷⁹

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde gürül gürül suların aktığı, mis kokulu ağaçların bulunduğu bir ormanın eteğinde bir köy varmış. Bu köyün halkı rençberlikle geçinirmiş.

Kış yaklaşınca çift çubuk işlerini bitirip, kışlık odun ihtiyaçlarını temin etmek için grup grup oduna giderlermiş. Devamlı birbirlerine yardım ederler sonra da hep birlikte köye dönerlermiş.

Günlerden bir gün, bir grup oduna gitmiş. Bu gidenlerin içinde Ayşe Gelin derler, taze ve güzel bir gelin de varmış. Bu gelin öyle güzelmiş ki, dillere destan.

Her zaman olduğu gibi ormana varan grupta bulunan insanlar birbirlerinden fazla uzaklaşmadan başlamışlar. Daha sonra hazırlanan denklede hayvanlara yüklenmiş, yola çıktıkları anda Ayşe Gelin'in aralarında olmadığını anlamışlar. Başlamışlar aramaya. O dere senin, bu tepe benim her tarafa bakmışlar. Ama Ayşe Gelin'den bir haber ve iz yok. Çaresiz geç vakit köyün yolunu tutmuşlar. Gelelim Ayşe Gelin'e, beraber gittiği odunculardan ayrıldıktan sonra dağda odun keserek yükünü hazırlamaya başlamış. Zaten o gün ormanın sık ağaçlı bir yerine gitmişlermiş. Tam yükünü hazırladığı anda birden bire yanında bir ayı peydah olmuş. Ayşe Gelin, ayıyı görünce çok korkmuş. Ama ayı ona gayet iyi davranmış. Sonra da onu alıp yaşadığı mağaraya götürmüştü.

Günler geçmeye başlamış. Ama gelin mağaradan çıkamıyor. Orada yaşamak zorunda kalıyormuş. Ayı ona ormandan toplayıp getirdiği yiyeceklerle besliyormuş. En çok getirdiği yiyecek de bal imiş. Günler, aylar derken Ayşe Gelin ayıyla yaşamak zorunda kaldığı mağarada hamile olduğunu anlamış. Gün gelince de bir oğlan doğurmuş. Oğlanın belinden altı, aslan, üstü normal insan imiş. Artık Ayşe gelin yalnız değilmiş. Mağarada oğlu ile vakit geçiriyormuş. Çünkü ayı sabah çıkar akşam gelirmiş.

Kapı vazifesi gören mağaranın ağzına da giderken koca bir kaya dayamayı unutmazmış. Gel zaman git zaman böyle böyle yaşayıp giderken Ayşe Gelin'in oğlu da büyümüş. Delikanlı çağına gelmiş. Bir gün annesine,

Anacığım biz gece, gündüz burada ne oturup duruyoruz. Dışarı neden çıkmıyoruz? diye sormuş. Annesi de:

Baban mağaranın ağzına koca kaya bırakarak gidiyor. O kaya orada dururken biz nasıl çıkarız? demiş. Oğlan:

Peki babam o taş oraya neden koyuyor?

⁷⁹ Sadık Softa'nın 15 Aralık 1985- 27 Aralık 1985 tarihlerinde Karatekin Gazetesi'nde 'Duyuşlar ve Çankırı' köşesinde tefrika olarak yayınladığı masallardan alınmıştır. Sadık Softa, kendisiyle yapılan mülakatta, bu masalı babasından derleyerek gazetede yayınladığını belirtmiştir.

Yıllardır ben bu taşın arkasında yaşarım. Dışarı hiç çıkarmadı beni, demiş. Oğlu da:

Aman anacağım, ben o taşı oradan kaldırım. Beraber buradan çıkıp kaçarız. Hadi hemen babam gelmeden çıkıp gidelim buradan, diyerek yerinden kalkmış. Mağaranın ağzını kapatan taşı mağaranın hemen önünde bulunan uçuruma yuvarlamış. Açılan kapıdan çıkarak hızla uzaklaşmışlar.

Yolları ormana gelmiş. Gittikleri yer de Ayşe Gelin'in eski köyü imiş. Köye girdiklerinde de çoktan akşam olup, ortalık kararmış imiş. Köyde herkes uykuda bulunuyormuş. Yalnız bir evin penceresinden zayıf bir ışık sızıyormuş. Bu ev eskiden Ayşe Gelin'in evi imiş. Ayşe Gelin eve yaklaşarak pencereden bakmış. Yanan bir idarenin ışığında eski kocası Mehmet Efendi oturuyormuş. Mehmet Efendi'nin düşünceli bir hali varmış. Elinde maşayla ocağı karıştırıyormuş. Ayşe Gelin, camdan içeri seslenmiş. Cam ufak olduğundan sesini duyuramamış. Sonra kapıyı tıkırdatmışlar, gene duymuşlar. Bacaya dolanarak içeri seslenmişler. Mehmet Efendi bu sefer duymuş ve kapıyı açmış. Karısı:

Benim geri gelmeme o yardım etti. Yoksa geri gelemezdim. Onu nasıl kovarım? Hem o benim çocuğum demiş. Mehmet Efendi daha fazla sesini çıkarmamış. Vakit de iyice ilerlediği için yerlerine yatıp uyumuşlar. Sabah olunca, Aslan'ın karnını güç bela doymuşlar. Mehmet Efendi yine bu çocuğun geldiği yere yollanmasının gerekli olduğunu karısına anlatmış. Ama ana yüreği Ayşe Gelin razı olmamış.

O sırada Mehmet Efendi'ye köye bir ayının musallat olduğunun haberi gelmiş. Köylüyü bir ayı korkusudur, sarmış.

Günler böyle korku içinde geçerken, Ayıoğlu Aslan:

Ben onu öldürürüm diyerek köyden çıkıp gitmiş bir gün. Sahiden öldürmüş de. Köylü Ayıoğlu Aslan'ı daha çok sevmeye ve hep birlikte karnını doyurmaya başlamışlar. Ama Ayıoğlu Aslan kolay kolay doymuyormuş. Bu da halkı gün geçtikçe bıktırıyor.

Nihayet bir gün köylüler Ayıoğlu Aslan'a yiyecek vermeyeceklerini bildirmişler. Bir daha da yiyecek, içecek bir şey vermemişler. Fakat bu durum karşısında bir türlü karnını doyuramayan Ayıoğlu Aslan'da köyden çalıp çırparak karnını doyurmaya başlamış. Bu durum karşısında bütün köylü toplanarak Mehmet Efendi'nin yanında soluğu almışlar. Efendiye:

Biz bu oğlanı öldüreceğiz, demişler.

Mehmet Efendi:

Bu seferlik bırakın da bir daha böyle bir şey yaparsa öldürürsünüz demiş. Köylüler komşusunun sözünü dinlemişler. Mehmet Efendi de durumu oğluna bildirerek:

Bu köyden gidersen ne ala. Yoksa seni öldürecekler, demiş. Ayıoğlu Aslan o köyü terketmiş. Ormanlarda yaşamaya başlamış. Bu sırada da ne yapacaklarını şaşırılmışlar.

Bu köylerin birinden o devirlerde bir ihtiyar yaşıyormuş. Bu ihtiyara gidip akıl danışmışlar. Zaten olayı bilen ihtiyar:

Siz bana bir yiğit bulun. Benim o yiğitle konuşacaklarım var. Eğer benim dediklerimi yerine getirirse, ancak o zaman Ayıoğlu Aslan'dan kurtulursunuz, yoksa imkanı yok, demiş.

Ayıoğlu durmuyor, çevre köylerin malına mülküne hep zarar veriyormuş. Çevredeki köylerin hepsine de “İllallah” dedirtmiş. Birkaç defa peşine düşmüşler yanına bile yaklaşmamışlar. Köylüler ihtiyara istediği gibi bir yiğit bulmuşlar. İhtiyar:

Bu yiğide azık hazırlayın. Yola çıkacak, demiş. Sonra da evine götürerek yalnız başlarına görüşmüşler. Daha sonra o yiğit yola koyulmuş. Az gitmiş, uz gitmiş. Günlerde yol almış. Sonra tepenin yamacında güneşlenen bir dev görerek hemen gizlenmiş. Saklanarak deve yaklaşmış, dev horul horul uyuyormuş. Birden yerinden fırlamış. Seğirtip devin memesinden emmiş. Dev gözlerini açınca yiğidi görmüş.

Ne var insanoğlu. Benden ne istiyorsun, demiş.

Yiğit:

Ben çok uzak diyarlardan geliyorum. Memleketim o kadar uzak ki buraya gelesiye kadar ne kadar zaman geçti, bilmiyorum. Köyümüzün başında bir bela var. Ancak senin yardımınla bu beladan kurtulabiliriz. Bize yardım et, demiş. Bu belanın ne olduğunu uzun uzun anlatmış. Bu anlatılanları dinleyen dev:

Ey insanoğlu. Benim söyleyeceklerimi iyi dinle. Eğer kırk batman demir ile kırk batmanda çivi bulursan, Ayıoğlu Aslan'ı kolayca yakalamanı sağlayacak bir yol gösteririm. Yoksa başka bir şey gelmez elimden, demiş.

Yiğit günlerce çalışıp çabalayarak devin istediklerini yerine getirmiş. İstediklerine kavuşan dev:

Şimdi istediğin yere git. Üç gün sonra gel, demiş.

Yiğit devin yanından üç günlüğüne ayrılmış. Sağda solda gezip tozmuş. Üç gün dolunca da devin yanına varmış. Meğerse dev, bir gürz yapmış o yiğidin gelmesini bekliyormuş. Bu gürzün marifetlerini yiğide anlatmış. Sonra da:

Sakin dediklerimi unutma. Bu gürze bin seni istediğin yere götürür, demiş.

Yiğit, gürze binerek güldür güldür köyünün yolunu tutmuş. Yiğit gittikten sonra Ayıoğlu Aslan, köyden birisinin kızını kaçırıp onunla evlenmiş ve uzun zamandır da onunla yaşıyormuş. Ama kızın kaçırılışından sonra onu hiç kimse göremiyormuş. Yine Aslan'ın çalıp çırpmaları da sürüp gidiyormuş. Nihayet devin yanına giden yiğit de köye dönmüş. Doğru ihtiyar köylünün yanına giderek elini öpmüş. Sonra da başından geçenleri ihtiyara anlatmış. Daha sonra da Ayıoğlu Aslan'ın peşine düşmüş. Ama yine bir şey yapamıyormuş. Gürzün sesi

dağı taşı tutuyor. Ayıoğlu Aslan'da bu sesten saklanıyormuş. Derken günler ayları, aylar yılları kovalamış. Nihayet bir gün, bu yiğit, Ayıoğlu Aslan'ın evini bulmuş.

İçeri girince de karısına Ayıoğlu Aslan'ı sormuş. Bilemediği cevabını alınca da:

Biliyorum onu seviyorsun. Ama o bütün köylere zarar veriyor. Şimdilik hayvanlara. Ama bunun peşinden insanlara da sıra gelecek demiş.

Kadın bir şey söylemiyormuş. Sonra bırakıp gitmeden önce "İyice düşün" diyerek çıkıp gitmiş.

Meğerse Ayıoğlu Aslan, o yiğidin evine girdiğini görmüş imiş. Karısına eve gelenin kim olduğunu sorunca, karısı:

Sen yokken eve kimse gelmedi, demiş. Karısının böyle korkarak yalan söylediğini görünce daha çok şüphelenen Ayıoğlu Aslan, karısını dövmüş. Aradan zaman geçtikçe günlerce karısını dövüyormuş. Ama bir müddet sonra bu olayı yavaş yavaş unutup gitmiş. Fakat karısı bir türlü unutamıyormuş. Ayıoğlu Aslan'ın elinden naçar kalan köylüler kara kara düşünüyormuş. İhtiyar köylü, köyün seçtiği o yiğidi yeniden yanına çağırarak:

Oğul, bu Ayıoğlu'nun bir sırrı olmalı. Yoksa şimdiye kadar yaptıklarımızdan kurtulamazdı. Bu sırrı çözmemiz lazım, demiş.

Yiğit delikanlı tekrar Ayıoğlu'nun evine gitmiş. Karısıyla görüşmüş. Ona:

Bu ayının bir sırrı varmış. Bu sırrı bilsen bilsen sen bilirsin, demiş.

Kadın da bilmediğini fakat öğrenip ona söyleyeceğine söz vermiş. O gün akşam olunca Ayıoğlu Aslan evine çok neşeli gelmiş. Karısı da onu böyle neşeli görünce, "Bunun sırrını belki öğrenebilirim" diye düşünerek Ayıoğlu'na hergünkünden daha sıcak yanaşmış. Tabi onun bu davranışından Ayıoğlu şüphelenmiş ve: Bugün sen de bir değişiklik var, demiş.

Kadın da:

Ben her zaman böyleyim. Ne yapayım? Seni çok seviyorum, demiş.

Ayıoğlu:

Beni kimse öldüremez. Hiç korkma.

Karısı:

İyi ama bütün köylüler peşinde. Birgün sen görmeden yanına yaklaşip haberin yokken bir kötülük ederlerse?

Ayıoğlu: Benim haberim olmadan yaklaşırsalar bile öldüremezler.

Karısı:

Neden?

Ayıoğlu:

Çünkü Kafdağı'nın ardından bir ambar vardır. Önce o ambarı bulacaklar. İçinde bir sandık gizlidir. O sandığı da bulacaklar. Sandığın içinde bir kafes vardır. Bu kafesin içinde bir

kuş bulunur. İşte o kuş ölmeyince beni kimse öldüremez, demiş. Karısı da böyle olduğuna sevinmiş.

Aradan birkaç gün geçince yiğit delikanlı Ayıoğlu'nun karısını tekrar ziyaret etmiş. Kadın da Ayıoğlu'nun sırrını ona anlatmış. Bunu duyan delikanlı hemen yola çıkmış. Kafdağı'nın ardına öyle kolay ulaşılmaz ama yiğit hızla gidiyormuş. Pek çok da deve rastlıyormuş. Fakat gürzünün güldürtüsünden devler hep saklanıp kaçacak delik arıyormuş. Günlerden bir gün Kafdağı'na ulaşmış. Bu seferde ambarı bulamıyormuş. Araya araya başı dönmüş. Nihayet bir gün bulmuş.

Ambarın çevresini dolaşmış. Kapısı yokmuş güç bela kapıyı da bulduktan sonra içeri girmiş. Sandığı da arayıp bulmuş. Sandığın kapağı açılmıyormuş. Gürzüyle kırıp içeri girmiş. Büyük bir sandıkmış. Daha sonra kafesi alarak dışarı çıkmış.

Kafesin içinde küçük ve güzel bir kuş varmış. Kuşu yakalayıp boğazını sıkmış. Kuş:

Ben sana ne yaptım insanoğlu? Niye beni öldürüyorsun, demiş.

Delikanlı kuşun boğazını hafifçe gevşetmiş. Karşından da Ayıoğlu çıkmış. Onu görünce kuşun boğazını yeniden sıkmış. Kuş boğulacak gibi olunca Ayıoğlu'da boğulacak gibi oluyormuş. Nihayet sıkı sıkı kuşu öldürmüş. Kuş ile birlikte öteki de can vermiş.

Onları öldürdükten sonra tekrar köyüne dönmüş. Ayıoğlunun çok güzel olan karısını da evinden alıp getirmişler ve bu yiğide vermişler. Onlar ermiş muradına...

MASAL 24A: TÜLÜCE⁸⁰

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde bir padişah varmışmış. Padişahın üç gızı varmış. Gızlar haliyle yaşlanmışlar. Evde galmış yani gızların üçüde. Padişah köy halkını çağırmış. Üç tane bağa demiş, güvercin getirün. Üç tane güvercini köy halkına demiş ne gadaran kör topal fakir fukara ne varsa sarayın önüne toplanacak demiş.

Tabi köy halkı duyar da durur mu padişahın gızını. Geliyolar. Üç tane güvercin getirin bağa, demiş padişah vezirlere. Üç tane güvercini getiriyolar. Köy halkı da toplaniyo, guşları uçuruyolar. Bi tee gidiyo tüccarın başına gonuyo büyük gızınki. Ortancanınki gidiyo bi vezirin başına gonuyo. Güççük gızınki de mahalle çobanı Keloğlan'ın başına gonuyo. Olmadı olmadı deye Keloğlanı saklıyolar, karanlıklara goyuyolar. Guşu goyuyalar guş gine bacanın deliğinden gidiyo gine Keloğlan'ın başına gonuyo. Gız diyoki bu benim gaderim alnımın yazısıymış diyo ben bunlan evlenirim, diyo. Padişah da diyoki ben seni diyo evlatlıktan reddediyom Keloğlan'a vardığın için diyo. Olsun baba, diyo bu benim talihim gaderim.

Onlan evleniyo, ötekiler zenginlerle evleniyo neyse. Zaman geçiyo bu Keloğlan'ınki hamile galıyo. Kimsesi yok ya, hamile galınca sancısı tutuyo hani çocuk olma ayı geliyor, vakti saati geliyo. Ablalarını çağırıyım, diyo Keloğlan. Yok gelmezler, diyo. Gidiyo. Gelmeyiz biz diye beyimiz göndermiyor, diyo. Büyük gelmeyince güççük de gelmez diye gitme ona da diyo.

Küçük gız ağrı çekiyo. Allah diyo duvardan bir ses geliyo Allah tarafından. O anda işte çocuk da dünyaya gelme saatinde üç tane ebe çıkıyo. Biri çocuğa bakıyo. Biri anneyi bakıyo biri de evi süpürüyo duaylan. Keloğlan'ın kötü ev, altınlı yıldızlı bir saray oluyo. Gızına adını da ebenin biri gızı yıkıyo, banyo ettiriyo çocuğu. Güldükçe güller açılınsın, ağladıkça altın inci saçılınsın. Soğuk su döktükçe gümüş, ıscak su döktükçe altın dökülsün diyo. Yörüdüğü yerlerde çayır çimen yörüsün diyo. İsmi veriyö gızın. Gızda öyle güzelmış ki çocuk. Sonra çocuk büyüyo her neyse ertesi gün rahat geçiyo, gız daha loğusa tabi çorba diyo. Gız abla diyo, Keloğlan geldi diyo bağa diyo. Sağa da geldi mi? diyo ortanca. Ya geldi de ben gitmedim, diyo. Govdum kapıdan. Neyse diyo, gardeşimiz diyo, hadi bi çorba yapalım da ziyaretine gidelim, diyo.

İki gardeş ablalar, birer fiç çanaklara çorba goyuyolar. Keloğlan'ın evine geliyolar. Çocuklar oynuyomuş orda. Çocuklar diyo mahalle çobanı Keloğlan'ın evi diyo nere, diyo. Aha şu altın yıldızlı ev, diyo. Yok, yok canım diyolar o Keloğlan'ın evi olur mu? diyolar. Biz diyolar mahalle çobanı Keloğlan'ın evini arıyoruz diyolar. Bura teyze işte, diyolar. Gız da camdan bakarımış ablalarını görmüş. Cama doğru bakıyolar utanıyolar gızdan. Keloğlan'ın hanımından. Hemen çorbaları döküyolar bi duvarın dibine neyse acele geldik diyelim bari diyolar. Utanıyolar

⁸⁰ Kaynak Kişi: Fatma Cılbır (63), Yapraklı- Pehlivan Köyü.

evi öyle görünce, giriyolar içeri. Çocuğa bakıyolar. Ama çocuk güzellikten yüzüne bakılmıyo, öyle güzelmiş ki. Amanın diyolar biz gelemedik diyolar diyolar gusura bakma. Nasıl doğurdun aymarçasının yavrusunu, diyolar. Napım diyo ben Allah dedim. Yavrum dediler. Ben Allah dedim. Yavrum dediler. Ebeler diyo duvardan ses geldi, çıktılar diyo. Biri bana baktı, biri çocuğa baktı, biri evin temizliğini yaptı diyo. Bebeğemi beklediler, altını guydular gittiler diyo. Biz de diyolar doğum yaparken biz de kimseyi çağarmayalım biz de Allah diyelim bize de ses gelsin öyle Allah tarafından diyolar. Neyse güzel gız büyüyo yani büyümeğe başlıyo.

O büyüyedursun beriki ablalar hamile galıyo. Sancısı tutuyo, Allah diyo duvarın arasından “Öllün körü” diyolar. Bu Allah diyo, ordan “Öllün körü” diye ses geliyo. Neyse vakti gelince tabi ebeler çıkıyo. Onu da doğutturuyolar. Biri evi dua ediyo tersine süpürüyo, biri bebeğe bakıyo, biri anneye bakıyo. Ev zengin tüccarın saray gibi ev, virane oluyo. Keloğlan'ın viranesi aynı. Gızın adını da şuraya bi yumruk vuruyolar. Gızın burasında bir ur çıkıyo. Uurlu Gız. İsmi de öyle dakıyolar. O, orda böyüyo.

Beriki güzel gız da böyüyo. Gelinlik çağları gelince gız hani suyun içine ayaklarını sokuyo. Zengin ya Keloğlan. Havuzun içinde ayaklan oynarken arka aşşağı akarken böyle, lıkıl lıkıl lıkıl altunu inciyi, inciler böyle suyun yüzünde. Arka aşşağı akıyo böyle. *Biz ak deriz suya. Bahçeler sulanıyo ya. Ona ak deriz yani. Su akar ona. Kanal da dirler, şimdi kanal da denir ak da denir. Daha halan da deriz biz köyde.*

Neyse bi ülkenin padişahının oğlu atına binmiş. O da evlenememiş duruyomuşmuş. Şöyle de canım sıkıldı, geziyim diyo. Gezerken de o suyu görüyo. Elimi yıkayım elimi diyi. Suyun içinde lıkıl lıkıl lıkıl altun inci gümüş saçılıyor, derler. O arada bu suyun başını buluyum, bu su nerden geliyor? Su boyu geliyo böyle, ak boyu gele gele baksa ki ordaki güzel gız ayakları suyun içinde böyle böyle oynatıyo. Gız dünya güzeli tabi. Padişahın oğlu gıza çarpılıyo. İsmisin cis misin? diyo. Ne isim ne cisim, seni beni yaratan Allah'ın guluyum diyo. İşte ismin ne? “Güldükçe Güller Açılsın, Yörüdükçe Çayır Çimen Bitsin” böyle işte hepsini söylüyo, neyse. İsmi sonradan Tülüce oluyo. Ondan sonra dünür geliyolar gıza. Bunlar dünür gelince tabi veriyolar, o da padişahın oğlu. Deyzeleri falan sahip çıkıyolar. O bizim akraba da ur böyüyo böyle. Ordan sonra gelin oluyo gız.

(Kızla beraber) Kim gidecek? diyo. Deyzeleri, diyo. Yenge ikisi başında diyo, annesi güzel datlı şerbet dolduruyo destiye. Azık goyuyo gızına. Yazma çöreği yapıyo azığına. Deyzesi de bi duzlu su dolduruyo destiye. Bi de duzlu sudan yazma çöreği yapıyo azık. Gız acıkıyo yolda giderkene, deyzesi güya. Gızını da yanına goyuyo o urlu gızı. Ondan sonra yolda giderkene “Deyze ben acıktım” diyo. Annemin diyo ekmeğinden ver de. Gendi ekmeğini veriyo kıza, yiyince duzlu ekmeğe ya, gız susuyo. “Deyze bi su ver de içiyim” diyo. Bu yolda duzlu sudan veriyo. Gız yanıyo temelli susuzluktan. “Deyze annemin goyduğu sudan ver de içiyim”

diyo. “Gözün birini verirsen veririm” diyo. Gözünün birini veriyo, su veriyo. Gız acıkıyo yolda. Gözün birini verirsen annen ekmeğini veririm. Annesinin ekmeğini veriyo, gözünün birini daha veriyo.

Şöyle bi ormanlık sıklık bi çalılık yerden geçerkene gızı faytondan aşşağı kakıyo, gendi gızının başına da gelinliği geçiriyo. Padişahın oğluna gelin götürüyo gendi gızını. Gız orda neyse galıyo. Çirkin gız gidiyo padişahın oğluna. Tabi yüzü örtük padişahın oğlu göremiyo güyey gecesine gadaran. Güyey gecesi neyse padişahın oğlu yüzünü açıyo. Bi baksa bunun burası da böyle ur. Gız o gız değil. Hiç söylemiyo ama padişahın oğlu seziyo bi şeyler. Vakit geçiriyo ecük öyle. O ülkenin de böyle bir fakir süpürgecisi varmış. Böyle süpürge yaparkene gızın iniltisine rast geliyo. Gız galmış orda aklıktan inil inil. Ecük daha ileri gidiyo, bu inilti ne? Bi baksa da güzel bi gız orda ama gözleri âmâ. “Gızım sen kimsin?” “Dede böyle böyle ben bu hale düştüm böyle.” “Gel gızım benim de evde bi gızım var, razı olursa bakarım ben.” “Dede ben seni zengin yaparım sen beni götür” diyo.

Gızı götürüyo. Evdeki gız diyo “Hıh” diyo, beni doyurdu da bi de âmâ galdı. Onu da getirmiş diyo. Övfeleniyo süpürgecinin gendi gızı. Elleme gızım, diyo. Bunda da vardır bi hayır, diyo. Gızı yuyuyolar yıkıyolar. Yuğdukça yıkadıkça altun inci saçılıyo ya. Süpürgeci zengin oluyo. Haftada her gün yıkıyo, yıkanıyo neyse altun inci doluyo evine. Süpürgeci baba süpürgeyi de bırakıyo. Baba diyo sen bağa diyo kiçe yaptır, diyo. Keçe hani bilirsin keçeyi. Kırk çeşit nokta boya vurdur kiçiyeye, diyo. O noktaların üstüne diyo şöyle küççük küççük kor deriz biz, ziller olur onlardan diyo daktır, diyo. Şurasına diyo çenesinin altına da, ha hayvan biçimi olacak diyo yani. Hayvan biçimi giysi olacak, diyo. Şuraya da bi halka zencir daktır, diyo. Ben onun içine girecem, diyo. Sen beni diyo gezdirecen, diyo. Hani ayı gezdirir gibi diyo söylemesi ayıp. Filanca padişahın evinin önünden sen beni geçir ordan, diyo. Bağırırılar, diyo. Hani sen bağır, diyo. Gözüneen. Ha gız gülüyo dur. Gülünce gül açılıyo. Güldükçe güller açılısın diye adını guydu ya ebeler. Gül açılınca onu saklıyo gülü. Sen diyo filanca padişahın evinin önünden geçerken “Gözünen gül alan var mı? Gözünen gül alan var mı?” diye bağır ordan diyo. O arada bağırurkene hemen deyzesi biliyo ya, hemen goşuyo, gülü veriyo, gözü de alıyo, saklıyo. Padişahın oğluna da “Hanımın güldüydü gül açıldı baksana” diyo. Padişahın oğlu kokuluyo. “İnşallah gülü geldi gendi de gelir” diyo. Seziyo oğlan.

Bi hafta sonra bi daha geçiyolar, gız bi daha gülüyo. O gülü de götürüyo. Gözünün birini daha alıyo. “Benim elim değil, ebelerimin eli” diye, gözlerinin ikisi de tamam oluyo, gız aynı eski haline geliyo.

Ordan tekrar bi daha geçiriyo bu bunu şimdi. Beni diyo padişahın oğlu beni ister benim ağırılığımca altun iste sen, diyo. Yine gezdiriyo, mahalle bebekleri arkasına düşüyo gızın. Mahlûk halinde tabi. Geçerkene “Nolur dede, bu mahluğu bağa ver” diyo. O, “Ben vermem o

benim varlığım” diyo yani.” Ben bunlan para kazanıyom, bunlan geçiniyom” diyo. “Ağarlığınca altun verirsen veririm” diyo, “Veririm” diyo o da. Gızı alıyo. “Bu aynı bizim yediğimiz yemekten yir, bizim yattığımız gibi yatakta yatar. Sadece şöyle sürgülü bi camdan yemeğini vereceñiz” diyo. “Tuvaleti banyosu her şeyi içerde olacak bunun” diyo. Kimse görmeden hani oturur, gendi yir, içer diyo.

Öyle yapıyolar bi mağfir. Ecik seziyo deyzesigil, ama bi şı şeyedemiyolar. Neyse bunlar düğün oluyo gomşularının, karşı köyün neyse. Bunlar düğüne gidiyo ana gız. Ekmek yapmaya oturuyolar, hemen azık yapacaklar acele, yağlı ekmek yapıyolar. Tülüce, gızın adı falan Tülüce. Tülüce geliyo elini uzadıyo, hani ekmek istiyo, onlardan. Bükleci eline vuruyolar, biz doydukta sen mi galdın, diyolar. Bu geri gidiyo, yerine giriyo gapısını örtüyo.

Bunlar ana gız düğüne gidiyolar, padişahın oğlunun hanımı yani. Ordan düğün olurkene bu şindi ebelerine çağırıyo sırlı ya. Ebeler bunu giydiriyo, guşadıyo hiç bi ülke de olmayan çamaşurlardan böyle, düğüne gidiyo gız. Düğün evi hep böyle buna bakıyo. Yadsıyolar. Gızım sen de çık da oyna, diyolar. Ben oynamam, diyo. Nerden geliyon? Nereye gidiyon? diyolar. Nerelisin? diyolar. Ben diyo Bükleççi köyündenim. Deyzesi eline vurdu ya. Ekmek çevirirkene öyle bükleğec dirler, yağlı ekmek çevirmeye. Ondan ecik oturuyor, şey yapıyo. Tabi sırrı bozulmadan ağşam olmadan geri geliyo. Yerine giriyo. Onlar geliyolar, oğlanın anası da orda gaynı. Lan oğlum, diyor: “Boğon bi güzel geldi düğün evine, adam bakmaya gıyamıyor. Öyle möyle güzel değil” diyo.

Ertesi gün düğünün sonuna gidiyo bi yolda. Ertesi gün de bi çeşit giyiniyo gidiyo o gün de helva yapıyolar. Gız gine helva istiyo, eline vuruyo gine deyzesi. Oriya varınca düğüne. Hani nerelisin? Dünde geldi sen gibi. Bu güzel, diyolar. “Bi şı yimedi, içmedi, nerelisin sen?” “Kepçeci köyündenim” diyo. Deyzesigil anlıyolar, amma bi çare yok. O arada ecük diyolar yemek baylı yi, diyolar. Yemek neyin yimedi, öteki de yimedi, sen de yimiyon. “Benim guşlarım vardır. Siz diyo bi tava pilak dökün depemden” diyo. “Guşlarım gelir yir” diyo. Bi tabak pilak döküyolar depesinden. Guşları vıcır vıcır geliyo, yiyolar, tertemiz yapıyolar, hiç bi leke bırakmıyomuş oluyolar üstünde. Obür padişahın deyzesinin gızı gulüyo bunu, gısganıyo, benimde diyo guşlarım var diyo, bana da dökün bi pilak da benimkiler de yisin diyo. Bi tabak pilak dokuyolar önüne. Ne guşlar geliyor, ne bi şı geliyo, bu yağlı gayış gibi galıyo. Yağınan ortalıkda. Ondan sonra bu şindi onlardan önce eve geliyo. Padişahın oğlu da canı sıkılmış “Aman gidim de ecik bari Tülüce ile oynayım” demiş. Bi bakıyo ki Tülüce’nin üstü var, içindeki mahlük, canlı ayı yok yani. “Aman dağdan gelen dağa gider, o da gitmiş” diyo. Üzülüyo, oturup aşşağıdan yokarı gız geliyo ama güzelliği ta geriden böyle şavkusu vuruyo. Gele gele gele oğlanın padişahın konağına geliyor, güzel gız. (Oğlan bunu görünce) Tülüce’nin odasına giriyor. Oğlan diyo ki “Bunun içinden çıkar.” Oğlan şeyi yakıyo, Tülüce’nin keçeyi

yakıyo. Gız gelip keçeye gireceği zaman bi baksa ki keçesi yanmış yok. Geliyo deyzesigil geliyo, gaynanası geliyo, hep aynı eve geliyolar.

Oğlan dolaba saklanmış bu demiş, bunun içinden çıkan güzel bi gız. Dolaba saklanıyo, gız tabi keçesini bulamayınca tabi oğlan da orda. Bi bakıyo oğlan, taniyo gızı. “Noldu sağa?” “Böyle böyle deyzem bağa bunu yaptı. Bunu yaptı. Yolda gözlerimi oydu. Beni kaktılar bi ormanın içine gendi gızını gelin etti.” “Ben bildim amma, tamam” diyo.

Şindi anası övfelenmiş, hani gelin çirkin, güzel gız gine gitti. Bi de üstü başı yağınan geliyo. “E şindi oğlana ben ne diyecem?” diyo. Temelli haz etmiyodu, diyo. Temelli haz etmeyecek, diyo. (Oğlanın) Anası dünüründen önce geliyo. “La ana canım pek dar.” “Lan oğlum dün geldi bi güzel gız. Boğun geldi bi güzel gız” diyo. “Yemek yidirdük de yimedi” diyo. “Benim guşlarım var, dökün yemeği yisin. Onun guşları geldi yidi” diyo. Seninki de geldi yemek döktürdü depesinden yağlı gayış gibi geliyo aşşağıda daha” diyo. Ondan sonra, “Anne öyle bi gelinin olsa ne yaparsın?” diyo. “Keşke öyle bir gelinim olsa gözlerimin ikisi olmasa” diyo oğlanın anası. O anda gözleri birden kör oluyor. “Gel hanım, annemin elini öp” diyo. Gız çıkıyo dolaptan gaynanasının elini öpüyo. Benim elim değil, ebelerimin eli diye gözlerine elini bi deyiyo, garının gözleri açılıyo. Gadın baksa ki aynı ordaki düğündeki gız. “Ne oluyor?” Başından geçenleri tabi oğlu anlatıyo. Geliyo ötekiler, deyzesiynen hanımı geliyo. Siz bunu yapmışınız hani, gelin gelen hanımına. “Katıra mI razısınız satıra mI razısınız?” “Biz bi cahilliğe uyduk, yaptık, gısgandık” diyo. “Satırı napalım, gatırı ver de köyümüze bari gideriz” diyolar. Bu eski garısıynan gaynanasını gatıra bağıyo, arkasına da bi teneke bağıyo. Gatırın şeyine bi vuruyo, bunlar tangır tungur parça pölük oluyolar. Onlar kırk gün kırk gece düğün yapıyo. Muradına eriyolar, sizlerin muradınıza. Benim mesel bu gada.

MASAL 24B: MURADINA EREMEYEN DİLBER⁸¹

Bi varımış bi yogumuş. Çoh sölemesi günamış. Vahtın zamanı ve çoh fakir bi gadun varımış. Gocası da fakirimış. Bu fakir gadun hamileymiş. Arısı gelmiş. Soğuhdan gışdan evinde yahacah yiyecek hiç bi şey yohmuş. Ben Yarabbi nerede doğursam, nerede doğursam diye düşünmüş. Düşününce ahlına hamam gelmiş. Hamamcıya varmış. Yalvarmış yaharmış, alamış sızlamış, hamamcıyı üzerinden gapıyı kitlemiş. Gece hamamda galmış gadun. Hamamda arı çekerek, arı çekerek gecenin bi yarısı; çihyım mı dimiş birisi? Ecük da durmuş. Çihyım mı dimiş? Ecük da durmuş. Çihyım mı dimiş? Çih bey babası, çih efendi babası üçüne de bu şekilde cevablar vermiş. Çihınca çocuh da o arada domuş. Bu çocun adını ne verelim?

Yürüdükçe çayır çimen bitsin, Güldükçe güller açılsın, Aladıhça inci mercan saçılınsın, Su döküldükçe altın olsun. Diyi pazuvantı goluna balamışlar, çılmış gitmişler. Devrüşler gaybolmuş. Bu fakir gadun bebe yihaduhça suyu döküdüğü gıgış gıgış altın olmuş. Hamamcı sabaleyin gelmiş bahmış ki; hayret de galmış. Hamamın içi altunnan dolmuş. Suyu döküdüğü. Hamamcı hemen buna elbise gıvır zıvır, öteberi bütün her şeyisini temin idmiş. Evine mevine güzel bi yere yerleşdirmiş. Gelmiş evine. Gocası gelmiş. Bu ne vaziyet? Böle böle. Çocuh böyürken böyürken böyürken çoh müthiş zengin oluyo. Aladuhça inci mercan saçılıyor. Yörimiye başladığı zaman başlamış arhasından çayır çimen çılmaya. Güldühçe güller açılmaya. Güldühçe güller açılınsın dimiş. Padişan olu bu gızı yetişince namını duymuş. Filanca yerde bi gız varımış. Güldühçe güller açılıyomuş. Aladuhça inci mercan saçılıyomuş. Yörüdükçe çayır çimen bitiyomuş. Bu gızı bana alacahsınız diye anasına asılmış. Olum böle şey olur mu? Böleymiş. Gidin bahın. Nerde? Filanca yerde. Gelmişler bahmışlar ki, dünüre. Dünür gelmişler anasına. Bi iki gadunla. Gadunun biri gurnazımış. Hemen gızın bacana cümcü basınca gızı alatmış. Ciğir ciğir gözlerinden gızın yaş dökülünce inci mercan döküldünü görmüş gözüyünen. O biri de bi şey istemiş onu güldürmüş. Güldürünce güller açılmış yüzünde. O biride naşapaynan suyu istemiş de serpivermiş yüzüne. Gızın tamamen tecrübesini gördükden inanmışlar. Allan emri ile Peygamberin gavli üzere gızına dünürüz padişan oluna. Ne diyorsun dimişler anasına? Allah yazdıysa ben ne diyim. Benim bi diyecem yoh dimiş. Annesinin deyzesi varımış. Bi de deyzesinin gızı varımış. Bunnar peki dimişler sözleşmişler. Çeyizi hazırlamışlar, çenberi hazırlanmış, gırh gatrır. Gelmişler. Anası dimiş ki teyzesine; Ben gitmeyim de gızın yanında sen gid dimiş. Deyzesi gitmekde olsun bi duzlu sucuh yapmış emme ilişkü, duz avuzuna. Gız gannım aç didükçe o duzlu sucuhdan vermiş. İlüşküden sucuhdan neyse. Onu yidükce gız gayet hareretlenmiş, susamış. Çölde gidiyolar. Deyze su? Bi gözünü verüsen sene bi

⁸¹ Kaynak Kişi: İsmail Dolma (50). Çankırı- Alibey Mah. “Bu masal 1969 yılında Mustafa Evren tarafından derlenerek ‘Çankırı Masalları Üzerine Bir Araştırma’ isimli çalışmadan aktarılmıştır.” (Evren, 1969: 99-102).

su verüm. Durmuş sabridmiş. Gine su deyze? Gözünün birini verüsen sana su verüm. Susuzluhdan ciyeri yanmış. Ey veriyim bayli dimiş. Gözünün birini oymuşlar almışlar. Aradan bi mütted daha geçdükden sona yine duzluyu yidühçe gine susamış. O birini daha istemiş. Onu da vermiş. Gız ama olmuş bi üssüz derenin dibine otutdurmuşlar. Üzerinde ki elbiseleri almışlar. Deyzesinin gızına giydürmüşler. Deyzesinin gızı olmuş bi gelin. Şehzade beye gelin gidiyo. O da orda alamahda olsun derede... Bi mütted sona dönmüş dolaşmış bi avcı ava çıhmış. Orada bu kör gızı rasgelmiş. Sen ne gezersin burda? Anadmış vaziyeti. Beni evine götür. Beni yun yihan çoh zengin olursunuz. Avcı nasibimiz bu gun de buymuş dimiş.

Almış evine götürmüş. Bir iki gün geçdükden sona gızı yumuşlar yihamışlar leğen dolusun altunlar olmuş. Avcı da fakirimiş. Çoh zengin olmuş. Zengin olduhdan sona dimiş ki; ben ölürsem şu dağın başına benim gabrimi yapdurun. İki altundan gapı yapdurun. Birini muradına eren dilber diyi barsın, biri de ermiyen dilber diye barsın. Vasiyet idmiş. Gelelim şimdi deyzesinin gızına, padişan evinde gelin. Sultan bey soruyo? Şehzade olu: Hani ya hanım sen yürüdükçe çayır çimen bitiyodu. Aladuhca inci mercan saçılıyodu. Suyu döküldükçe şahır şahır altun oluyodu. Güldükce güller acılıyodu. Hani sende bunnarın biri yoh. Beyim vahdı gelincek açılır, vahdı gelmedi. Zamanı gelmedi. Diyo. Bir gün hoşuna gelelim kör gız bi gülüyo. Gülmekde olsun. Vahıdsuz zaman gış günü gülüyo. Gül açılıyo. Babasına diyo ki; Avcıya: Baba diyo filan padişan sarayının önüne gideceksin, vahudsuz zaman gül satıyom diyi baracahsın diyo. Varıyo oraya. Vahudsuz gül satıyom, vahudsuz gül satıyom diyi bariyo. Sarayın öğünde. Bu deyzesinin gızı sultan hanım bunu duyar duymaz paralanmış gibi iniyo. Ne istiyosun? Bi göze bi gül. Gızın gözleri duruyo sandun içinde. Bi göze bi gül. Yapma itme gitme. Hayır, başha paraynen yoh. Bu adam gözün birini alıb geliyo. Getiriyo. Gızı gözünü yerine dahıyo. Alla dua idiyo, sıgıyo. Gözünün biri sağlamaşıyo. Padişan olu ahşam geliyor. Bah diyo, beyim diyo; bu gün hoşuma bi şey gitdi de gülüverdim diyo. Gülünecek güllerim açılıverdi diyo. Görüyon ya biyol kere diyo. Bahıyım diyo hemen aliyo gohuyo. Gohuncah gız padişan olunun gohdundan hamile galyo. Aradan bir mütted da geçince. Bi göze bi gül daha diyi yine sarayın öğünde bariyo. Vahudsuz zaman gül satıyom diyi yine bi göz isdiyo. Öbür gözünde aliyo geliyo. Gız anadan domuş gibi salamaşıyo. Bunnar gızın ölmedünü dünya yüzünde oldunu anniyolar. Güllerin ikisi gidince. Bu zabah bizim başımıza çıhar gelür. Bizim yurdumuzu yuvamızı dadur. Ne yapalım. Oradan bi cadı garı buluyolar. Filanca memlekedede gideceksin. Filanca yerde bi gız var. Varacahsın yalvaracahsın bu gece misafirim. Ben yabancıyım garibim, beni evinize alın. Bu gece evinizde misafir oluyum diyeceksin. O merhamet ider seni alır. Golundaki pazuvantı çal buriya gel diyolar. O pazuvant da golundan gitti miydi gız ölürümüş. O goca garı geliyor. O pazuvantı çalıyo. Gız sabaleyin cenaze, o cenaze oldu. Usulca öbürleri galhmadan Allaasmarladuh gidiyo. Götürüyo. Padişan deyzesinin gızına veriyo. Padişan olunun

garısı oldu ya. O da sanduğa goyo. Duruyo sanduhda bi de geliyolar, bahiyolar ki; bir iki gün sona gız dünyaya gitmiş. Evvelce de vasiyeti var zaten. Babası ikinci babası gidiyo. O didü yere dağan başına. Altun tabut, altun gapı. Gapının birisi muradına eren dilber diyi bariyo. Birisi ermiyen dilber diyi bariyo, dağan başında. Fahat padişan olu puh diyo. Bu değil diyo ava çıhıyo. Şuriya buriya gidiyo, orıya geliyo, buriya gidiyo. Bir gün nasıl tesadüf ise altun gapılı yerin muradına erip ermiyen dilber yerinin şelvesini görüyo. Lan burda ne varısa bi bahiyım diyo. Orıya geliyo bahıyo ki; bi mezellik. Birisi muradına eren dilber diyi bariyo. Birisi ermiyen dilber diyi bariyo gapının. Tabutun gapanı açıyo bahıyo anasından bi çocuk domuş. Anasının barnanı emiyo ölünün. Ulan diyo, bugün de nasibimiz buyumuş diyo. Cenazenin yanından çocu alıyo evine götürüyo. Bu gün de avımız bu olsun diyo. Götürüyo. Bu çocağa iyi bahın diyo deyzesinin gızına. Çoçuh ecuk böyüg möyüg çocuğa erdükden sona o pazuvant hangi sanduhdaysa varıyo varıyo sandun başında depiniyo, alıyo. Canım bunun bu saduhda bi istedü var olacahmış bunu verin neise diyo amma padişan olu. Aman diyo ne o ne istedü olacahmış diyo da bebesinin diyi. Getürdün bunu benim başıma belayı diye. Yoh ille bunun bi istedü var. Sizin şöle yaparım böle çatarım diyincek anasının pazuvantını eline veriverince, bebek susuyo. Bebek susmahda olsun. Beben pazuvantı aldımıydı bebek feryad idiyo. Durmuyo hiç. Günnerde bi gün bebe alıyo, anasının mezelline doru gidiyo. Beben elinde pazuvat. Pazuvantı bebek gatiyen bırakıyo gayli. Anasının gösünün barına goyunca pazuvantı; Bebenen beraber anası tısırı tısırı cannanıyo. Padişan olu diyo ki; Sen inmisin cinmisin. Ne isim ne cisim seni beni yaradan Allan guluyum diyo. Başından geçenneri annadıyo. Sen diyo, benim evveldeki nişanlım senidin. Deyzen sana bu hayinli yabdı aldı geldi diyo. Kefinnen beraber gerisin geri padişan evine gahıyolar geliyolar, çocuknan beraber. Oturduh moturduhdan sona ey diyo; Nerden geldin neriye gidiyon, nasılsın? Hepisini de otutduruyo yanyana. Gız başından geçenneri aynı şimdi bizim satdumuz masal gibi teker teker annadıyo. Deyzesine diyo ki, padişan olu; gırh satıra mı razısın gırh gatıra mı razısın? Gırh satırı napıyım diyo. Gırh gatıra binerimde sıla sıla gezerim diyo. Gırh gatırı arha arhaya ekliyolar. Guyruna da bunnarı bahıyolar. Bi gıbraç arhasına gırh gatırın. Her birisi bi dada bi parçaları galıyo. Onnar da yeniden bi düğün idiyolar, gırh gün gırh gece. Yiyolar içiyolar muradlarına eriyolar. Darısı böle hasretlik çekennere.

MASAL 25: YILAN BEY⁸²

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur zaman içinde zâlim bir padişah varmış. Tanıdığı tanımadığı kim varsa gece rüyasında gördüyse sabah huzuruna çağırıp suâlsiz, cevapsız boynunu vurdurmuş. Bu padişahın zulmünün nâmı çevreye o kadar yayılmış ki, hiç kimse korkusundan evlerinde ışık yakamazmış. Gece olunca yanına kendi gibi zalim kötü birkaç vezir alır, sokaklarda gezermiş. Sokakta birini görürse onu yolundan çevirip diri diri toprağa gömermiş.

Bu padişah bir gün yanındaki zâlimlerle ava çıkmış. Akşama kadar gezip tozduktan sonra dağ yolunu takip ederek şehre dönmüşler. Şehre dönerken ağaçların arkasından bir evde duman tüttüğünü görmüşler. Hemen atlarının yönünü o tarafa döndürmüşler. Padişah ve zalim vezirlerini o evde yaşayan genç kız karşılamış. Onları karşısında görünce anasını çağırmış. Kızın anası padişahı kapıda görünce eli ayağına dolaşmış içeri buyur etmiş hemen. Bey'inin avda olduğunu hemen geleceğini belirtmiş padişaha. Aradan biraz zaman geçtikten sonra padişah ve vezirlerin kulağına bir at kişnemesi sesi gelmiş. Atın üzerinde yağız bir adam eve gelmiş. Ev sahibi belli ki. Ev sahibinin yanında aslan, kaplan, kurt gibi hayvanlarda varmış. Bu hayvanlar ev sahibini koruyormuş. Padişah ve adamları bu yırtıcı hayvanları görünce içlerine bir korku düşmüş. Adam içeriye girince o korkuyu bastırmışlar. Padişah bu evin zevk ve eğlenceye uygun bir yer olmadığını düşünmüş ve kızı ve annesini alıp sarayda eğlenmeyi düşünmüş. Adamı başından savmak için plan kurmuş. Bu plan da adamı şehre eğlenmek için çalgıcı almaya göndermişler. Arkasından bir plan daha kurarak kız ve annesini koruyan vahşi hayvanları bağlamışlar. Ardından kız ve annesini zorla alarak saraya götürmüşler.

Birkaç gün sonra adam padişahın istediği gibi çalgıcıları alıp eve dönmüş. Fakat evde ne kızı ne de eşi varmış. Hayvanları da bağlı görünce olanları tahmin edip, hayvanları çözerek sarayın kapısına dayanmış. Bunu gören halk adamın yanına gidip onu dinlemişler ve adama hak vermişler. Adama destek vererek sarayın kapısına vurmaya başlamışlar, kapıyı hayvanlarla kırmaya çalışmışlar. Kapı sonunda kırılmış. Halk dört bir yanı aramış fakat bulamamışlar. Bahçeye çıkmışlar. Kurtlar toplanıp bir taşın altını deşelemişler. Bunu gören halk o taşı kaldırmış, taşın altından bir kapak çıkmış fakat bu kapak kilitliymiş. Anahtar aramak yerine kapağın kenarına bir sopa sokup kaldırmışlar. İpe asılı bir merdiven varmış. Merdiveni aşağı indirip arkasından kendileri de inmişler. Mahzenin bir köşesinde büzülüp oturuyormuş ana kız. Adam vezirlerin hepsini kurtlara parçalatmış. Sıra padişaha gelmiş. Padişah son bir şeyler söyleyip tövbe istiğfar etmiş. Kızı ve anası padişahın suçsuz olduğunu söyleyince adam padişahı

⁸²Dehri Dilçin'in 1932 yılında yayınladığı Yılan Bey masalının özetidir. (Dilçin, Dehri. 2002. "Hürü". Çankırı Masalları. Ankara: Okuyan Adam Yay. s. 151- 215).

affetmiş. Padişah ve kız birbirine âşık olmuş. Annesi kızın babasına bu durumu söylemiş, babası da buna razı gelmiş. Bunun üzerine nikâh kıyılmış. Aradan bir süre geçtikten sonra Fadime Sultan hamile kalmış. Dokuz ay sonra Fadime Sultan'ın doğum sancıları başlamış. Memlekette ne kadar ebe varsa getirilmiş. Fakat ne çare çocuk bir türlü doğmuyormuş. Memlekette hiç ebe kalmamış. Derken oradan bir seyyah geçiyormuş. Saraydaki telâşını görünce girip ne olduğunu sormuş, meseleyi anlatmışlar. Seyyah, Sultan'ı görmek istediğini söylemiş. Fadime Sultan'ın sırtını sıvazlamış o anda bebek doğmuş. Fakat bu bebeğin ne eli ne de ayağı görünüyormuş. Bebek kese içindeymiş. Seyyah keseği usturayla kesip bebeği çıkarmış. Bebeğin adını Yılan Bey koymuşlar.

Gel zaman git zaman Yılan Bey 7-8 yaşlarına gelmiş. Hocalardan ders almış. Yaşı 14'e gelince herkes gibi at binmeye, kılıç kullanmaya, cirit oynamaya başlamış. Çok cesur ve yağız bir delikanlı olmuş. Memlekette onun üstüne at binen, cirit oynayan, kılıç kuşanan kimse yokmuş. Onun babayiğitliği dillerden dile dolaşmaya başlamış. Yılan Beyin bunların yanında avcılığı da iyimiş. Haftada bir gün arkadaşlarıyla ava çıkarmış.

Günlerden bir gün yine Yılan Bey arkadaşlarıyla ava çıkmış. Ormanda gezip tozmuşlar fakat hiçbir şey bulamamışlar. Aç ve yorgun düşen Yılan Bey atını bir ağaca bağlayıp, ağacın altına da kendi yatmış. Uykusunun arasında ormanın derinliklerinden bir ceylan inmesi sesi duymuş. Fakat bunu rüya zannederek sese aldırış etmemiş. Tekrar aynı sesi duyunca kalkıp bakmak istemiş. Ormanın derinliklerine doğru sesi takip etmiş. Ormanın derinliğinde ceylanın inmesini daha şiddetli duymaya başlamış. Biraz daha ilerlemiş fakat sesi takip etmemiş, ormanda yolunu bulmaya çalışmış. Sabaha karşı ormanda sevimli bir ceylan görmüş. Ceylanı takip etmiş. Vurmaya kıyamamış ve onu yaralamadan yakalamaya çalışmış. Yakalayamayınca önemsiz bir yerinden vurmaya çalışmış. Ceylan bunu fark ederek hızlanmış, bir ovaya doğru koşmuş. Yılan Bey de arkasından takip etmiş. Çadırdan ceylanının kimin kovaladığını görmek için bir kız çıkmış ve Yılan Bey ile karşı karşıya gelmiş. Gözleri birbirlerine dalmış ve oracıkta büyük aşka tutulmuşlar. İkisi de aşklarını oracıkta itiraf etmişler. Kız, Yılan Bey'e eğer gönlü varsa elini çabuk tutmasını, 15 gün sonra burada olamayacağını, anasıyla babasıyla gelip istemesini söylemiş. Yılan Bey de bunu kabul edip yola çıkmış. Yılan Bey'in gönül verdiği Kutlu Kız, çadıra girer girmez hıçkırarak ağlamaya başlamış. Bunu gören kardeşi annesine haber vermiş. Kutlu Kız derdini kimseye söylemez sadece ahiretliği nazlı kıza söyler o da Kutlu Kız'ın anasına söylemiş. Anası da Kutlu Kız'ın babasına yetiştirmiş olanları. Babası kızına çok sinirlenmiş ve hemen çadırları toplayıp gitmişler.

Yılan Bey saraya ulaşmış, odasına kapanıp hıçkırarak ağlamaya başlamış. Bunun üzerine hizmetliler Fadime Sultan'a haber vermişler. Fadime Sultan'ı bir endişe kaplamış. Gözünden sakındığı oğlunun ağlaması onun için korkunç bir şeymiş. Olanları dinledikten sonra

Fadime Sultan padişaha anlatıp, bu kızın bulunmasını ve oğluna alınmasını rica etmiş. Padişah bunu kabul etmiş ve çadırların bulunduğu yere dünürü göndermiş. Adamlar yola çıkmış. Fakat oraya vardıklarında ne çadır ne de kimse yokmuş. Adamlar geri dönmüş ve gördüklerini anlatmışlar. Yılan Bey buna dayanamamış ve kızı aramaya gitmiş.7 yıl boyunca at üstünde Kutlu Kız'ı aramış.

Günlerden bir gün dağın eteğinde çoban ve sürüsünü gören Yılan Bey yiyecek bir şey var mı diye sormak için Çoban'ın yanına gitmiş. Çobandan yiyecek istemiş, fakat çoban yiyeceği düello karşısında vereceğini kaybederse yanında çalışması gerektiğini söylemiş. Yılan Bey bunu kabul etmiş. Düelloyu kaybetmiş. Fakat çoban isterse bunu kabul etmeyip yoluna devam edebileceğini, sadece babayığit gördüğü için düello yapmak istediğini söylemiş. Yılan Bey yanında olacağını söylemiş. Çoban, Yılan Bey'in adını merak edip sormuş. Yılan Bey'in ismini duyunca aklına direk Kutlu Kız gelmiş. Bunu Yılan Bey'e söylemiş. Yerinde duramayan Yılan Bey, hemen Kutlu Kız'ın yanına gitmek istemiş. Çoban onu götürceğini söylemiş.

Dağı kar basınca Yılan Bey ve çoban sürüyü ağıla katıp saraya gitmişler. Çoban, Kutlu Kız'a haber vermek için saraydaki yaşlı bir kadının eline altın sıkıştırıp Kutlu Kız'ın yanına göndermiş. Yaşlı kadın kimseye belli etmeden Kutlu Kız'ın yanına gitmiş ve ona Yılan Bey'in ismini sormuş. Kız oracıkta bayılmış. Yaşlı kadın "Keşke söylemeseydim!" diyerekten bir yandan kızı uyandırmaya çalışmış. Kutlu Kız, uyanır uyanmaz Yılan Bey'i görmek istediğini söylemiş. Yaşlı kadın Yılan Bey'i içeri sokmak için bir yol aramış. Yılan Bey'i kadın kılığında giydirmiş ve Kutlu Kız'ın odasına çıkarmış. Bir süre hasret giderdikten sonra Yılan Bey odadan çıkıp Kutlu Kız'ın anasını çağırıp olanları anlatmış. Kutlu Kız, çoban yamağıyla evlenmek istediğini söylemiş. Anası "Çoban yamağına kız mı verilir?" diyerek karşı çıkmış. Kutlu Kız bu sözlerle sert tepki verince anası kızının delirdiğini düşünüp, kızına biraz öğüt verdikten sonra dışarı çıkmış. Kutlu Kız, Yılan Bey'in sevincindeyken babası onu başka birine vermiş ve bundan kızın haberi yokmuş.

Günler geçmiş, damadın kaz kapması olacakmış. Herkes mağaranın önünde toplanmış. Kutlu Kız, beyaz bir beyaz bir atın üzerinde atın önünde de iki ayağından bağlanmış kaz varmış. Padişah'ın söz verdiği damat tam kazı kapacakken yandan yağız bir delikanlı onu engelleyerek kazı almış ve Kutlu Kız'ın atı ile birlikte meydana çıkmışlar. Bu Yılan Beymiş. Damat gelinin kaçırıldığını görünce hemen arkasından atlılarıyla peşlerine takılmış fakat izlerini kaybetmiş. Kutlu Kız ve Yılan Bey yorgun düşmüşler ve sabaha karşı bir ağacın altında dinlenmek için durmuşlar. Orada biraz uyumuşlar. Kutlu Kız bir at kişnemesi sesi duymuş ve Yılan Bey'i uyandırmış. Kutlu kız bizi buldular diye endişelenmiş. Yılan Bey onun çoban olduğunu görünce Kutlu Kız'a endişelenmemesini söylemiş. Çoban gelince ikisi de ayakta karşılaşmışlar çobanı. Çoban Kutlu Kız ile Yılan Bey'i alarak sarayın yolunu tutmuş. Saraya yaklaşıncaya Yılan Bey

Çobanı nden göndermiş, anasına babasına haber etsin diye. Çok geçmeden bu haber halka yayılmış. Halk yolcuları karşılamış. Yılan Bey babasının huzuruna çıkmış. Babası'nın ayaklarını öpmüş. Babası da oğluna kıyamayıp bağrına basmıŐ. Yılan Bey kız kardeşinin de oban ile evlenmesini istemiş. Böylece ikisine de kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Muradlarına ermişler...

MASAL 26: EV GÜZEL BEY GÜZEL⁸³

Bir köyde bir ev varmış. Köylüler evde kimlerin yaşadığını bilmezmiş. Bir de çok zengin bir adam varmış. Adam kendi de yakışıklı, enine boyuna güzel. Ev yapılmış, eşyalar döşenmiş. Böyle bakıyolar, taşınmışlar.

Bir gün, iki gün üç gün aradan bir ay geçmiş, kara kuru ufak tefek bir kadın çıkmış dışarıya. Kapıya yazmış komşuları “Ev güzel, bey güzel içinde sıçan gezer.”

Kadını sıçana benzetmişler. Kadın sabah kapıyı açıyo ki kapıda böyle bir yazı var. Son derece üzülmüş. Ondan sonra akşam olmuş.

-Canım dar.

-Neden böyle canın dar? Neden üzgünsün? demiş beyi. O da demiş ki:

- Beni sana hiç kimse layık görmemiş. Böyle böyle kapıya yazı yazmışlar. Okudum son derece üzüldüm, demiş.

Adam demiş ki, sen içeride bana bak. Dışarıda herkes, kapıdan dışarda. Ben onların hepsinin ağzının payını veririm, demiş.

Evinin kapısına “Ev güzel bey güzel içinde talih gezer” yazdırmış. Yani şansın güzel olunca nasıl görüyor kim bilir hangi gözle görüyordur o kadını (demek istemiş).

⁸³ Kaynak Kişi: Hatice Bayram (65), Çankırı- Merkez.

MASAL 27: NALINCI MEHMET AĞA⁸⁴

Şimdi Nalinci Mehmet Ağa, nalın yapar satarımış, bi de sarayı varımış Mehmet Ağa'nın. Sarayı varmış emme tam takır kuru bakır, hiç eşyası yoğumuş. Orda onların giderimiş dağdan odun keser gelürmüş. O kestiği odunlardan nalın yapar bazarda satarımış. Kıt kanayet o parayla geçinürmüş. Bi gün bi kütük getirmiş, gapının ağzına dayamış. Bu kütüğünen demiş bi numunelik nalın yapıyım. Şu şimdi sarayımda dursun. Ordan sonra, o girinci kütük cart diye ortasından ayrılıyo. Ortasından ayrılınca bi sultan çıkıyo içinden. 14 tane cariyeli. Ordan sonra ordan üç kere el çırpıyo boyle. Hadi kızlar, Mehmet Ağa'nın sarayını silin süpürün. Atlasları döşeyin. Yimek hazırlayın. Ordan Mehmet Ağa geliyo. Bakıyo hii gorkuyo, gaçıyo gidiyo. Sofralar gurulmuş. Ordan sonra penbe atlas döşenmiş. Ordan kaçıp gidiyo. Kayfeye varıyo, “Ben evimi bilemedim, benim evimi gösteriverin” diyo. Onlar da be densüz adam diyolar senin evin buraya. Bura ev mi diyo? İçerisi benim değul ki. Giriyo içeri. Yarebbim napım? Gine gaçıyo gidiyo. O da irtesi gün gidiyo, gezip dolaşıyo, geliyor. Mavi atlas döşeniyo bu eve. Sonra mavi atlas döşenincik gine gaçıyo gidiyo. Üçüncü gün geliyor bu sefer yeşil atlas döşenmiş. Hemen o vakite gadarak içeri giriyor sufranın başına oturup, yimeklerden yiyo. Zati açlıktan ölmüş adam. Ecük yiyo, atlas yorganları galdırıyo, altına yatıyo gorka gorka.

Ondan sonra yatıyo, zabahlayın oluyo. Sultan çıkıyo, el çırpıyo kızlara. Hadi Mehmet Ağa'nın yimeklerini hazırlan. Ordan geliyor. Hemen çabucak şeye sultanın bileğinden yapışıyo.

-Sen in misin cin misin? Sen ne geziyon burda.

-İ beni sen getirdün burıya.

-Yok diyo ben getirmedim seni.

-Sen getirdin. Şu kütük bizim evimizdi, diyo. Ondan sonra:

-Siz o kütüğün içinde napıyonuz?

Şöyleydi böyleydi derkene ordan o vakıta gadarak, Sultan diyo ki Mehmet Ağaya:

-İkimiz evlenelim. Ben Peri Padişahının gızıyım, diyo.

Cariyeleri Mehmet Ağa'nın emrine veriyo. İkisi evleniyolar. İkisi evlenincek o da öyle bi güzel isimleri oluyo, zenginleşiyolar. Sonra padişahın gulağına varıyo bu böyle. Mehmet Ağayı saraya çağırıyo. Bi diyo halı getüreceksin, diyo. Bu saray salonu böyle örtecek, diyo. Aynen tıpatıp burayı ölçmiş gibi olacak, diyo. Eve geliyor, ben o halıyı nerde bulcam? Düşünmiye başlıyo. Sultan Hanım diyo ki “Ne düşünüyön?” Mehmet Ağa “Boyle boyle padişah benden halı istedi. Şu büyüklükte olacağımış” diyo. “Hiç şiy etme düşüncecek şey yok. O kaya var ya, bu kütüğü aldığın kayanın yanında, şu kamçıyı al” diyo. “O gayaya üç kere vur” diyo.

⁸⁴ Kaynak Kişi: Emine Kamış (84), Korgun- Alpsarı.

Ondan sonra “Bi Arap çıkar. O Arap benim dadumdur. Emme Arap çok çirkindir. Sakin ha gorkma” diyo. “Sana emret aslanım der” diyor.

Ordan gidiyo, orıya varıyo. Gamçıyı üç kere vuruyo, sağ yanda Arap çıkıyo. Ona “Emret aslanım” diyo. O da diyo ki “Sultan Hanım halı istedi. Şu gadak büyüklükte olacağımış” diyo. “Beş dakkalik iş” diyo. Hemen gidiyo halıyı gucağına alıyo, geliyor. Halı da öyle yiniymiş, böyle bi iyiymiş, gözelmış. Götürüyo seriyolar sandığa padişahın sarayına. Bu tamam, diyo padişah. Bize diyo “Bi sepet diyo yaz meyvası getüreceksin” diyo. Mevsimlerde gış mevsimi ya. “Aboov bu zor geldi nerden bulacam.”

Eve geliyo gine düşünüyo. Sultan Hanım, “Mehmet Ağa gine ne düşünüyön noldun gine” diyo. “Boyle boyle padişah benden bi sepet yaz mevyası istedi” diyo. “Nerde bulacağuk?” “Hiç şı itme, gine git. Gamçıyı üç kere vur gayaya. Arap getirür saa” diyo. Ordan gidiyo, gamçıyı üç kere gayaya vuruyo. Ordan vuruncak, Arap bu sefer meyvaylan çıkıp geliyor. Götürüyolar, padişah yiyo. Sarayın şimdi yani hepsi yiyolar, saraydaki adamların. Bi de ertesi gün baksalar sepet gine dolmuş. Bu iyi boyle. Padişah diyo ki bu tamam, diyo. “Bize anasından yini doğmuş bebek getüreceksin. GONUŞACAK.” diyo. “Amanın bu olmadı” diyo Mehmet Ağa gine. Şindi diyo ki Sultan Hanım, eve geliyo gine başlıyo düşünmiye. “Ne düşünüyön gine?” diyo. Boyle boyle. “Git, gayaya üç kere vur gamçıyı” diyo. “Gızgardaşım doğum yapacağıdı, bebeği al gel” diyo. “Ya yaptı, ya yapacak” diyo eli gulağında. Ordan sonra gine gidiyo gamçıyı gayıya üç kere vuruyo. Arap çıkıyo geliyo. Gine “Emret aslanım” diyo. Bole bole Sultan Hanım “Baldızımın çocuğu olacağımış ben onu, padişaha götüröcem” diyo. Ondan sonra beş dakika yavaş diyo. Hemen neyin, orda ecuk bekliyo. Arap bebeği boyle alıyo geliyo. Orda veriyo adamın eline. Giderken giderkene bebek gözlerini açıyo, bi bakıyo “Enişte beni nereye götürüyön?” diyo bebek. Yini doğmuş bebek. Gayri Mehmet Ağa sevincinden oynaya oynaya gidiyo, bebeği götürüyo. Padişaha varıyo. Ordan bebeği şöyle dikeltür gibi goyuya orıya. Ordan “Emret padişahım” diyo bebek. O da diyo ki “Yıkıl karşumdan dumrucak” diyo bebeğe. Bebek diyo ki “Ya seni de daş kesil” diyo padişaha. Orda padişah gapgara bi daş oluyo da goyveriyo. Ondan sonra gayri Mehmet Ağa, padişahın tahdına giçıyo. Öyle oluyo gayli yaşayıp gidiyolar.

MASAL 28: LEYLEK MEMİŞ⁸⁵

Başka bildiğim... Bi şey varmış, bi köyde, bi ihtiyar adam varmış. Çocuklar o ihtiyarı taşılayı taşılayı vurürlermiş. O ihtiyar dua etmiş. Allahım bu köyde bi daha demiş çocuk olmasın demiş. Didüğü gibi de olmuş. Kimsenin çocuğu olmamış, ordan kimsenin çocuğu olmayınca ihtiyar ölmüş. İhtiyar ölincek ihtiyarın hanımı bi tuhaf rüya görmüş. Bi gaynak su, başucundan çıkmış; bi gaynak su, ayakucundan çıkmış kabirin. Kocasının kabrinin. Ordan çıkıncak, o köyün adamları bebek kimsenin olmuyo ya. Şimdi başucuna giren yıkıyan, adam girip çıkıyomuş. Ayakucuna giren de liylek oluyomuş. Gadın, gadın oluyo. İnsan, insan oluyo öyle. Ayakucundan çıkan da liylek oluyo. İnsan dalanlar, insan oluyo.

Neyse bunlar şiy idiyolar, bi de şiy varmış o köyde Memiş varmış. Çok tembelmiş o köyde hiç bi iş tutmazmış. Ordan şöle böle babası, bi gün Memiş'i evden govuyo çekişiyö böyle. Sen iş dutmuyon. Ordan iş dutmuyon diye gidincek evden çıkıyo.

Allah gulunu, zapped elini Memiş gidiyo gidiyo, az gidiyo uz gidiyo dere tepe düz gidiyo. Bi nehirin gıyısına varıyo, orda bir yelkenliye biniyo. Yelkenliye binince bi furtuna çıkıyo şiy de ırmakta. Ordan yelkinli parçalanıyo. Memiş bi tarafta parçasıyla gıyıya çıkıyo, orda bayılıyo. Sonra uyandıktan sonra öbürki şiy gitmiş, memleketinden taraftaki. Ondan sonra gidiyo. Ordan bi ormanlık bir yermiş o da. Eline bi uzun zopa gırıyo ordan. Eline alıyo zopayı depenin başına varıyo, bi yol gidiyo. Yolun diyo bi ucu öte gidiyo, bi ucu köye gidiyo diyo. Ben şu yol aşşağı gidiyim, diyo. Yol aşşağı gidiyo. Ordan herkeş bağda bahçada çalışıyo. Çift sürüyolar, öğlen adamların burunları bole bole çenesine giçiyö, büyük. Bunlar, niye böyleyse acaba diyo. Ordan bi yaşlı adamın yanına varıyo. Ötekiler belki beni yirler diyo, şu yaşlı adam bi şi yapmaz belki diyo. Varıyo “Golay gelsin” diyo ona. “Anaa, Memiş, hoş geldin” diyo. “Allah Allah bu uzak yirde bunlar beni nasıl tanıyolar?” Amanın o geliyor “Memiş gardaş hoşgeldin.” Yaşlılar geliyo “Memiş oğlum hoşgeldin. Sen nerden geldin? Nasıl geldin böyle?” Ordan hep oyle diyolar, oyle diyolar. “Aboov ben memleketime nasıl gidicem nasıl bulacam şimdi?” Ordan sonra bu adamınan çalışıyo emme köyündeki gibi tembel durmuyo, benim adım Hacı Laklak diyo (yaşlı adam). O yanına varduğu ihtiyar adam, onlan çalışıyo çalışıyo.

Şimdi bizim diyolar uçma zamanımız geldi. “Siz beni nirden tanıyonuz?” diyo. O Hacı Laklak dedüğü adam da “Bizim yuvamız sizin evin üstünde ya” diyo. “Biz leyleğiz” diyo. Ordan adamın şeyine dalıyolar. Ayakucundaki suya dalan leylek oluyo çıkıyo, leklek oluyo uçuyo. Memiş de dalıyo, Memiş de oluyo bi leylek. Ordan leylek olıncak, ordan bi şişe su doluyolar ordan. Memişin boynuna dakıyolar. Memiş, uça uça giderken köyünü görünce heyecandan şişeyi gayalara çarpıyo gırıyo. Ordan ağlıyo ağlıyo, ben böyle leylek kalacan.

⁸⁵Kaynak Kişi: Emine Kamış (84), Korgun- Alparsı.

Ordan leylek galıyo. Evlerinin üstünde böyle amanın, gız gardaşına düğün neyin yapıyolar. Emme leylek ordan bakıyo emme. Oyle ağlıyo. Bi de oğlu varımış adı Tosun'umuş oğlunun da. Ordan Memiş'in babası çift sürüyo, onlar çift sürerkene Leylek Memiş geliyo tarlıya gonuyo. O Tosun, "Dedee liyliğe bak." Dedesinin adı da Veli'ymiş. "Dedee liyliye bak. Dedee liyliye bak." Liyliğine de sana da diyo. Hemen o Veli Dede, ön direği boyle sallayınca leyleğin bacağına da gırıyo da goyveriyo.

Daha bu Memiş. Memişin karısı inek sağıyo, buzağuları bahçıya goyuyo. Gidiyo buzağuları sever gibi yüzünü siliyo. Ordan başını siliyo Memiş. O Tosun, "Anneee, leylek buzağuları yiyo" diyo. Anası diyo "Oğlum leylek yimez onu öyle." Gidiyo gidiyo. Hemen varıyo, dutuyo gucağına alıyo leyleği oğlan. "Anne ben leyleği diyo duttum" diyo. Babasını dutuyo aslında. Garı da alıyo onu seviyo "Amanın da ne güzel şeymiş bu da böyleee." Kanatlarından böyle dutuyolar, hadi uç kuşum hadi uç. U da uçup gidiyo. Ordan Memiş gidiyo uçuyo evin üstüne gonuyo. Ağlaya ağlaya bacağı eğri tutuyo. Bacağı tutuyo gayri şey zamanlar geliyor, gayri leyleklerin güney yire göçmeleri geliyo. Sen diyolar, burda gal. Şişiyeye suyu dolduruyolar. Gine Memiş'i'n boynuna takıyolar. Adam olmadan önce bi şişe suyla geliyo evlerine kimse görmeden ordan ambarın üstüne çıkıyo. Oriya dalıp çıkıyo adam oluyo. Boyle adam oluyo Memiş gayli. Ordan köpekleri varımış, köpek onu görünce yani hırlıyo onu görünce. "Çomar ben Memişim beni niye tanıımıyon sen" diyo. Oyle diyince tanıyo köpek onu. Ordan sonra babası "Ya sen nerdeydin hayırsız oğlan?" Baba boyle boyle. "Sen benim bacağıma kırdın." Bacağını neyin gösteriyo ama hep numara hep numara. "İnanmıyom" diyo böyle. Ondan sonra gayli Memiş eskisi gibi yapmıyo, çalışıyo gayli adam oluyo gayli. Ne bilim aslı var mı yok mu gayli bilmiyom.

MASAL 29: SARI ALİ⁸⁶

Şimdi bu Sarı Ali sapsarı bi çocuğumuş. Bi babası varmış babası çok tembelmiş, anası da çok çalışkanmış. Anası ip eğirmeyen, dikiş dikmeynen şöle böle evi öyle geçindürürmüş anası, babası da tembelmiş bi iş yapmazmış. Ondan sonra bi gün babası pazarda gezerken bunlar Gayseri'nin Çağargan köyündenmiş. Ordan yılan sokuyo Sarı Ali'nin babasını. Adam ölüyo. Adam ölünce bi anasıylan bi oğlu galıyolar. Zeynep'miş anasının adı ordan Tuz Zeynep, Sarı Ali.

Ordan sonra evlerinde bi tavukları yok, bi kedileri yok, bi köpekleri yok. Tam takır kuru bakır, o yok bu yok. Onun bunun virdüğü şeylerle geçinip gidiyolar. Bi Mehmet Ağa varmış. Hem köyün ağası hem de köyün muhtarlığını yaparmış. Köyü idare idermiş o adam. Ordan sonra Mehmet Ağa'ya gidiyo, Sarı Ali'nin anası.” Mehmet Ağa, biz meydanda galdık böyle” diyo. “Beni köye sığır çobanı dutturacan” diyo gadın. “İyi, güdebülün mü?” diyo emme köylerde yaylalık öyle otluymuş. Ondan sonra iyi güdebülüşen güt, diyo. Ordan Sarı Ali'ylen ikisi gidiyolar. Zabahlayın çıkarkene her gün birine işi yıkıyolar. Biri ya ayran guyveriyo ekmeklerine katıp ya bestil guyveriyo. Ne guyviriyolarsa gayri. Ekmeklerini her gün biri kuyuyo oraya her gün biri.

Ordan sonra öyle gidiyolar gidiyolar dedelerden ot biçiyolar, kurutuyolar yığın yapıyolar. Sığırı güdüyolar anasıylan ikisi. Ordan Sarı Ali'nin anası diyo ki, sulak çeşmeye sığırları yatırıyorlar.

*Ne zevkini gördüm ben senin dünya,
Aliyle hep sığır güttürdün bağa
Otuzbeş yaşımdan sona bu yana
Sulak çeşme benim gözüm yaşıdır, diyo.*

Sarı Ali'nin çocuk aklı irmiyo. Gereğimiz gerçeğimiz bilmiyo. Kuru çöple kavak dikip oynuyo. Sulak çeşme benim gözümün yaşıdır, diyo. Ondan sonra güdüyolar, o sene sığırı. Ot biçiyolar, yığın yapıyolar, bi inek alıyolar. İnekleri buzağlıyo yaza. Otunu yidiriyorlar, ottan yaza kalmadan daha sığır çıkmadan bitiviriyo. Bu sefer de anasıylan oğlu geven itmiye gidiyolar.

Ordan geven getiriyorlar, ineğe yidiriyorlar. İnekleri buzağlıyo, o sene yoğurtları ayranları oluyo. Gine ekmeği komşulardan alıyolar. Öyle öyle o sene de güdüyolar. Ordan sığırdan güttükleri paraylan ertesi sene de üç dört goyun alıyolar. Ordan goyunları kuzuluyo, inekleri buzağlıyo. İnekleri çoğalıyo. Bi inek daha alıyolar. Öyle öyle çoğalıyo.

Ha gerçek Sarı Ali böyle sığır güderken de avara durmuyo. Gidiyo gavaklara çıkıyo, gavak sığırıyo, hendek gazıyo. Geven itmeye giderkene anasına diyo ki “Ben geven iderim, sen

⁸⁶ Kaynak Kişi: Emine Kamış (84), Korgun- Alpsarı.

evde dur” diyo. Anası evde duruyo. Ali hemen öğlene bi geven ediyo, oraya goyuyo. Garip deresi derlerimiş, o dere den de su akarımış. Oriya hendek kazıyo. Ben bu köyün doğumuyum buriya ben bi gavak dikecen, diyo. Ordan gidiyo, Mehmet Ağa’ya söyliyo.

-Ben dikecen hendek gazdım. Bağa dikmeye verir misin? diyo. O da:

-Git oğlum, çık gavağı sıyr, dikmesi senin, diyo.

Her gün on dikme dikiyo, her gün on dikme dikiyo. Oyle oyle gavakları dikiyo dikiyo, sığırları çıkarıyolar. Onlarda hep ıpıl ıpıl yaprak açıyolar.

Anası oriya oturuyo “Ulan Ali bak hele şuriya gavak dikmişler, onlar hep dutmuş bak yaprak açmışlar” diyo. “Ana oğlun Sarı Ali'nin o gavaklar” diyo. “Sahi mi?” diyo. “Sahi benim” diyo. Ordan sonra boyle boyle “Ben diktim onları” diyo. “Hem geven getirdüm ineklere yidürdüm hem de gavak diktim” diyo. Anası da oğlunu öpiyo gucaklıyo öpiyo. “Ah benim yavrum.”

Ordan sonra sığırı güdüyolar ertesi sene bi gavaklık daha tam oyle oyle garip deresine beş sıra gavak yapıyo.

Beş gavaklık düzdüm marada

Düz de fenalık yok hiç, Ali Öksüz de

Çalışan kazanır elbette gardaş.

Anama da söylemedim işimi.

Gayem buydu bırakmadım peşini.

Gavaklık doldursun yeni yedi yaşını.

Garip deresinde yeşersin gardaş, diyo.

Ordan sonra oyle böyle, Ali ne okula gitmiş, ne okumuş. İşte Gayserililer Ali olur, diyolar ya o Ali'den galmış öyle. Ordan sonra Ali büyümüş. Ali demişler, çok çalışkan. Kadınlar toplaşmışlar boyle. Zeynep Kadın, Ali'yi everelim demişler. Ali demiş “Anne sen şaşurdun ya.” “Oğlum şaşurur mu?” “Vallaha sen şaşurmuşun, benim asgerliğim var, sen elin gızıylan neylersin?” demiş. “Ben asgerden gelmeyince evlenmem” demiş.

Ordan sonra Ali esgere gidiyo. Esgere gidincek ecük ineklerin goyunların fazlasını satıyolar. 13 bin lira pareleri oluyo. Ordan sonra, parayı Mehmet Ağa’ya veriyolar. Garının da Ali'nin de paraya aklı ermiyo. O Mehmet Ağa da o gadına ne gadar para harcayacağısa o gadar para harcayıveriyoy. Her bi şisini alıveriyoy. Ondan sonra arka çıkıyo, Ali asgere gidiyo okuma yazma öğreniyoy. Ali “29 harftir öğrenmek yazmak, imlayı öğrendik var noktalamaylan, bunları bilmeyen gerçekten ahmak” diyo. Ordan sonra Mehmet Ağa diyo ki “Ben Memiş Ağa'nın Höyük'teki tarlasını bazarlık ittim. Dokuz bin liraya Ali'ye alıvericem” diyo. Emme adam onlara çok arka çıkmış. Ordan sonra hem diyo Ali'nin izne gelme zamanı şey oldu diyo. Mazbataya yapalım. Ali izne gelsin diyo, o tarlayı alalım diyo. Ordan Ali izne gelincek, geliyor

ordan. O, Mehmet Ağa'nın da bi gızı varımış. Öyle iyimiş adı da Müşeref imiş. Ordan sonra Ali orada tamirciye neyin alışıyo askerde. Ordan geliyo. Mehmet Ağa'nın traktörü varımış. Kendi tarlasını aktarıyo. O dokuz bin liraya aldığı tarlaya. Mehmet Ağa'nın tarlasını aktarıyo. Ali gayri ben diyo tamirciliğe alıştım, diyo. Bozulursa da yaparım, diyo. Ordan sonra Mehmet Ağa garısıylan gonusuyo. “Ali’yi ben damat seçtim” diyo. Müşeref’i Ali’ye virelim. Ali çok iyi çocuk” diyo. Ordan sonra şey garısı diyo ki “Zeynep Kadın, bak böyle boyle biz gararleşitirdik, yarına bi iş bi arkadaş al da, bize dünür gelin” diyo.

Gidiyolar gayli Allah yazdıysa ne diyelim, diyolar. Ordan sonra üçüncüye gızı veriyolar. Gızı verincek nişan yapıyolar. Ali asgerden izinli geldi ya. Nişan yapıyolar gayli Ali'nin izni bitmiş, gidiyomuş.

*Gine uzuyorum köyden siladan,
Bu kez ayrılığım yardan anadan,
Babanlara söyle de hoşça galsınlar,
Gayınbiraderim, gayınpederim,
Gayınvalideme hörmət iderim
Benden sana sonsuz sevgi güzelim,
Anam benim herşeyimdir ararım,
Mektup yazar çabuk çabuk sorarım,
Gavaklarım ineklerim davarım,* diyo. Ordan sonra:

Asgerden gelince o Mehmet Ağa, bi duğun ediyö Ali'ye. Ali'nin anasına beş gurus harcattırımıyo adam. Ali'ye de ateş değirmene alıyo adam. Ali o değirmeni alıyo oyle boyle. Ali zenginleşiyö, ileriliyo. Babası varkene oyle fakırlerimiş ki. Annesi de duruyo. Öyle bi şi oluyo. İleri geri, şöyle böyle Ali ilerliyo gidiyo.

MASAL 30: ZEKIYE⁸⁷

Bismillahirrahmanirrahim.

Bi garının beş tene oğlu varımış, iyi dine. Garı hamileymiş oğlanlar demiş ki anasına. “Ana, gız galırsa dam üstüne darak dik. Oğlan olursa öğöndere dik” demiş. Darak dikmiş (dev). Garı gız doğurmuş. Bir dev garısı varımış bencileyin aha bağa benziyomuş. Ondan sonra dev garısı gitmiş, ordan darağı almış, öğöndereye dikmiş. Oğlanlar depeden gitmiş, amanın anam gene oğlan doğurdu, biz napacağız? demiş. Demişler ki beş gardaş, gelin biz başımızı alalım gidelim. Bu garı gine oğlan doğurdu.

Neysel gide gide gide bi çöle gidiyolar. Oriya bi ev yapıyolar, oriya duruyolar. Gız böyüyo böyüyo böyüyo. Ana dimiş “Benim hiç oğlan gardaşım yok mu?” dimiş. “Gızım, sorma böyle böyle oldu” dimiş. “Ben darak dikdim dama. Dev garısı öğöndere dikdi. Onlarda görünce kaçtı gitti, yok.” demiş. Bi inekleri ölmüş, bunara ganını yıkamaya, gitmiş. Garnını yıkarkana bir garga gelmiş oriya. Çakıldayı çakıldayı, çakıldayı çakıldayı dimiş. “Aman garga ne çakıldıyım benim tasam bana yetiyo. Bi tasa da sen virme” demiş gargaya, gız. Garga dimiş ki gıza “Bak ecük ganın vir de demiş seni gardaşlarına götüriviriyim” demiş. Gız şöyle ganını bölmüş, gargaya virmiş. Garga ordan yimiş. Gız eve gelmiş. Anasına dimiş ki ana demiş garga beni gardaşlarıma götüreceksin, dimiş. “Gız gızım o Allah’ın guşu. Uçup gidiyo sen napacan? Gidemezsin” demiş (anası da). “Giderin” dimiş. Bi demür çarık giymiş ayağına, eline bi demürden değnek almış. Garganın yanına gelmiş. “Garga, hadi gidelim” dimiş. Garga üstünden uça uça gide gide, gız altından gide gide oğlanların evine varmışlar. “Aha bura gardaşlarının evi” dimiş. Ondan sonra sözüüm oğa bi mini varımış gapıda. Gızı guymamış, mini didiğim kopek. Ondan sonra seni guymam, dimiş. Yalvarmış yakarmış, nasıl ittiyse gız içeri girmiş. Eve girdükten kiylili yağmuş yıkamış yemek yapmış, gardaşları gelmiş. Unlar da avcıymış davşan vurmaya giderlerimmiş unlar da. Gelmişler eve. Unlar gelürken gız saklanmış. Gardaşlar demişler ki: “Yav bizim evimize giren kim? Niye giriyor? Niye geliyo bizim evimize?”

Güççük gardaşlarına dimişler ki sen burda dur, kim gelürse bize göster dimişler. Onlar gine gitmişler öteki gardaşları. Çöp gömüyümüş gapının öğünde güççük gardaş. Çöpü gömerken barnağını kesinci oriya bayılmış oğlan. Gız gine çıkmış, yimek yapmış, evleri toplamış, gız gine girmiş oriya. Ondan sonra, oğlanlar gelmiş bi de baksalar oğlan yirde yatıyo. “Bunlar niye böyle oldu? Bi de barnağı kesük.”

Bu günde demişler ki güççüğüne “Sen dur bugünde” demişler. “Bu eve gireni sen bulursun” demişler. Gız oriya inmiş, gelmiş, adam saklanmış, gızın gulağundan dutmuş böyle. “Sen in misin cin misin? Nerden geliyon sen, nereye gidiyon?” dimiş gıza. Gız da “Ne inin ne

⁸⁷ Kaynak Kişi: Hanim Çalışkan (90), Şabanözü- Kamış Köyü.

cinin. Ben de Allah'ın guluyum, siz de Allah'ın gulusun." "Eyi biz ava gidelim, çalışmaya gidelim, sen burda bize bak." "İyi tamam." Boyle gararı virmişler. Gızlan onlar evde duruyorlarmış. Sözüüm oğa bacıya çıkmış inek, bacadan aşşağı işemiş, ateşi söğöndürmüş. Gızın ateşi söğönmüş. Gız başlamış ağlamaya "Ben nereye gideyim tütün tüten yire mi gidiyim horoz öten gapıya mı gidim. Ben ateşi nerde buluyum burda."

Çıkmış gız, bi dev garısının bi hizmetçısı varmış. Birini yimezmiş, dev garısı u gızınan dururmuş bi evde. Oriya varınca dev garısı "Aman bi et goguyo" demiş. "Dişini yokla dişini yokla" demiş gız da, obur gız. Gız cama varmış, şöyle itmiş, uff uff uff itmiş, ateş istemiş. Ateşi şimdi korun içine guymuş öteki gız, gıza virmiş. Gız almış, gitmiş.

Sözüüm oğa dev garısı ordan çıkmış. Burdan bi şi gokuyo, bi şi gokuyo diyi. Elinde de ip varmış, sara sara sara gızın gapıya gelmiş. (Dev karısı) Ona gız Zekiye, demiş. "Zekiye aç ben senin annenim" demiş. "Get sen benim annem değilsin, annem nerden gelsin?" Ondan sonra vurdum vurmudim dirken azı dişini almış, ışıklığe çakmış, üstündekini de almış üstüne çakmış dev garısı. Dişlerini çakmış gitmiş. Gız dışarı çıkıyomuş biri ayağına batmış, biri depesine batsa gız orıya ölmüş. Öldükten geyli gardaşları gelse, gız ölmüş. "Biz napacağız bunu napalım nedelim?" Kevrancılar geçiyomuş. Ezeli bir kevrancılar varmış. Ona demiş ki "Amca biz sana para virelim. Şu cenazeyi bize gömüver" demiş. O da demiş ki "Getirün gömüviriyim" demiş. Cenazeyi virmiş, kevrancılar almış gitmiş. Almış gittükten keyli orıya varmış, cenazeyi yıkarkana diş ayağının altından depesinden çıkınca, gız canlanmış. Gız canlanınca götüren adam böyütmüş bunu. Evermiş. Ondan sonra gardaşları kevrancı olmuş. Bir bebek doğormuş gocıya varmış. "Gız bebelerine dirmiş ki dayınız geliyo, çağırım da gelin burıya" demiş. Onlar orıya gelirken dayılarını bulmuş, yimiş içmiş, muradına gitmiş. Aha bu, masal bu.

MASAL 31: EPLİM HIYAROĞLU⁸⁸

Bi oğlan varımış, hıyarları almış ırmağa götürmüş suya göle atmış. Ordan bi gız çıkmış emme Eplim Hıyaroğlu'nun gölden doğanayın on beşi. Hemen oğlan şaşurmuş, gız çıplak çıkmış, hemen oğlan ceketini çıkarmış. Gıza geydürmüş, gıyıya çıkarmış. Çıkardıktan geyli gıza demiş ki “Sen burda dur ben gideyim elbise getireyim seni eve götürüyün” demiş.

Gız orda ceketinden oturuyomuş. Ondan evvel miydi? He ondan evvel bi gavağa demiş ki oğlan: “Eğel gavağım eğel, Eplim Hıyarkızı çıksın da sen doğrul” demiş. Gavak yire eğilmiş gız çıkmış doruğa. “Sen dur burda ben geliyom” demiş oğlan. Elbise almaya gitmiş. Sözüm oğa bi çingen gızı gelmiş gavağın dibine. Gıza yalvarmış, başağan bakıviriyim üstüne bakıviriyim gavaktaki gıza yalvarmış. “Eğil gavağım eğil Çingen Gızı çıksın da sen doğrul” demiş. Gavak eğilmiş Çingen Gızı yukarı çıkmış. “Yat da başına bakıviriyim” demiş. Gızı böyle başına bakıtmiş. Gavaktan aşşağı kakıvirmiş. Gakinca gız ordan bi guş olmuş, gitmiş oğlanın bahçesine gonmuş.

Ordan gavaktan aşşağı düştü ya Eplim Hıyaroğlu gelmiş gavağa. Gız inince indürmüş onu. Cingan Gızını almış gitmiş. Öteki gız gitti, guş olmuş. Gittiği dala gonmuş, hangi dala gittiyse guş gonmuş. Oğlan demiş ki “Benim bu dallar niye guruyo?” demiş. Cingen gızı da “Ne biliyon mu?” Biliyo ya guşu o uçdu gitti diyi. Git de demiş “O guşu vur da gel” demiş. Gitmiş oğlan, guşu vurmuş. O guşu vurmuş daldaki gızı. Ondan sonra eve geliyo. Guşu yimiş gız. “Ben yiyecem o guşu” demiş evdeki Cingen Gız. Guşu yimiş. Onun da bi kemüğü küllüğe gitmiş.

Bi dul garı bulmuş o da iğne olmuş. Dul garı gotürmüş iğneyi şöyle dikmuş. Diktükten keyli goca garı çıkınca gız gakıyomuş, iş dutuyomuş. “Bu eve kim giriyor?” demiş garı. Gapnın ardına sinmiş gızı dutmuş. “Gızım sen kimsin?” “Ne inin ne cinim sen de Allah'ın kulusun ben de Allah'ın guluyum. Sen benim anam ol, ben de senin gızın olayım” demiş.

Ondan sonra ikisi beraber duruyomuş. Ne demişler biliyon mu? Eplim Hıyaroğlu, at dağıtıyo demişler. Yani millete at dağıtıyomuş o oğlan. Gız da goca gariya “Git de bağa bi at al da gel” demiş. “Gız gızım bizim bayırımız yok çayırımız yok. Ne yapacaz atı biz, napalım?” demiş. Eplim Hıyaroğlu'na varmışlar, istemiş atı goca garı. Deyze demiş “Şurda bi uyuz at var. Gotürürsen sağa virim” demiş. Garı almış atı gelmiş eve. Gıza, gapıya getürmüş. Gız başını yıkamış gapının önüne. Bi çayır olmuş böyle. Ondan geyli, büyödükten geyli Eplim Hıyaroğlu atlarını topluyo demişler, bi yolda.

Ondan sonra, gız ata demiş ki “Ben gelmeyince galkma. Ben geldükten geyli sen galk” demiş. Eplim Hıyaroğlu ata gelmiş ya, gız ata tembih itmiş. Oğlan başına gelmiş, at yatıyomuş.

⁸⁸ Kaynak Kişi: Hanim Çalışkan (90), Şabanözü- Kamış Köyü.

Gız, ata bi depmiş “Zahabından ne hayır gördüm de senden ne hayır görecem, galk” dimiş. At galkmış. Eplim Hıyaroğlu almış gitmiş atı.

Eve varınca dimiş ki Cingen gızına “Gırk kılıca mı razısın gırk ata mı razısın?” Cingen ya, ata razı. Ondan sonra atı, atın guyluğunu bağlamış, bağlamış. Cingen gızını da atın guyluğuna bağlamış en arkıya. Atlara demiş ki “Hadi derede de depede bunu dağıtın, gelin” dimiş. Ondan sonra da beri gızlan evlenmiş. Anadın mı şimdi? Aha bitti gayli.

MASAL 32: NOHUT MEHMET⁸⁹

Nohut Mehmet, kızlarlan oduna gidiyomuş. Sözüüm ona eşeğinen oduna gidiyolarmış. Oduna gitmişler, kızlar odun itmiş, sarmışlar.

-Lan Mehmet odunun it gidelim.

-Gitmem, geyli odunum idersüz, eşeğe sararsız, beni de ortasına bindürürsüz ondan sonra sizlen giderin, dimiş.

Ondan sonra şimdi Nohut Mehmet'in eşeğini sarmışlar, ortasına bindürmüşler, hadi geliyolar. Gele gele bi dev garısının bacasına gelmişler.

-Deyze deyze bizi misafür alun mu?

-Gelin yavrum gelin, yir de ararkan göğde buldum sizi, dimiş.

İçeri almış, neyse evde oturyolarmış. Garı oturyomuş. Nohut Mehmet uyumamış, akıllıymış. Onları yiyeceğimişmiş dev garısı. Ondan sonra “Kim uyur kim uyanık?” dimiş. Nohut Mehmet uyanık dimişler.

-La Nohut Mehmet sen uyusana zabah oldu.

-Ben uyamam, zabaha gadar otururum, dimiş.

Ondan sonra bi zaman böyle zabah olmuş. Gızlara dimiş ki, garı napmış biliyon mu? Baltayı almış odun kesmiye gitmiş, onları öldüreceğimişmiş. Baltayı almış odun kesmiye gitmiş. Nohut Mehmet dimiş ki “Galkın bu bizi öldürecek, gaçalım gidelim.” Hemen galkmışlar eşeklerini sarmışlar. Garı gelmeden onlar kaçmış. Nohut Mehmet'in didüğü burda galmış. Düdük öttürüyomuş. Galdıktan geli eve geliyor, onlar yok hep gitmişler. Nohut Mehmet yolda giderken dimiş ki “Benim didüğüm galdı orda. Ben gidderin orıya” demiş. “Yo sen napacan, biz sana bi düdük alıvirelim.” “Olmaz yoo” dimiş. Giri dönmüş, gelmiş. Bacıya gelmiş, “Deyzee, benim didük galmış burda.” “Gel yavrum gel, yirde ararken göğde buldum seni” dimiş.

Bi de ondan sonra, oğlan hemen didüğü almış. Dev garısı baltayı alıncaya dak oğlan almış didüğü saklanmış. Bi de baksa dev garısı oğlan gitmiş, oğlan düdüğü almış gitmiş. Dam da bi danası varımış, gitmiş danayı getürmüş, çuvala guymuş dev garısı. Nohut Mehmet sanmış. Çuvala guymuş, ağzını bağlamış. Vermiş danaya, vermiş danayı. Dana böğürmüş. “Nohut Mehmet gibi nasıl böğürüyon görüyon ya” dimiş. Danayımış o da onun danasıymış. Bi de açsa baksa onun danası. Nohut Mehmet kaçmış gitmiş. Yimiş içmiş muradına gitmiş. Bu da bu kadar aklımda.

⁸⁹ Kaynak Kişi: Hanim Çalışkan (90), Şabanözü- Kamış Köyü.

MASAL 33A: NEYDİM NOLDUM DAHA NOLACAM⁹⁰

Bir varımış bir yoğumuş, Allah'ın kulu peg çoğumuş. Padişahın gızı varımış. Padişahın gızını hamile diye hep köylük yirde, hep köylüg köylüğe dutmuşlar. Padişaha varmışlar varmışlar, sarılmışlar. Sen bunu durduruyon mu daha? Namusunu temizlemiyon mu? demişler, padişaha. O da gayli kapıdaki askerlerine demiş. “Hade gedin, sanduk yapın. Şimdik öyle denize atsak tezden ölür. Denize öyle atmayalım, sandığın içine koyalım sanduğun içinde gitsin denizin içine” demiş (padişah). Sanduğu yapmışlar. Çakmışlar, getirmüşler padişahın kapusunun öğüne koymuşlar. Onun içine koymuşlar (gızı) üstüne tahtayı çakmışlar, denize atmışlar.

Denizin üstünde yüze yüze bir adaya varmış. Adada ordan sonra inil inil bir ses geliyor. Davar güdüyormuş çoban, ebdest aliyim diye denizin gıyısına varıyo. Denizin gıyısında ordan sonra bir ses geliyor. “Allah'im bu ses ne?” Diniyo diniyo diniyo diniyo bi de baksa ki adanın içinde bi sanduk var. O sanduktan geliyi bu ses. Yüze yüze sanduğun yanına varuyo. Söküyo sanduğu, içinde gız. Sonra eve getiriyo, davarı sağdırıyo. Garılara bi kazan süt pişittiriyo, tepesine dikiyo. Bu sütün içine yılan akıyo. Yılan akınca ondan sonra dutuyo, “Gızım benim üç oğlum var, seni güçüğüme nikahlıycam” diyo. Küçüğü güzel imiş büyükleri çirkinimiş. O da demiş “Büyükler durup da güçüğüne mi nikâh mı? O benim gaderim” demiş. “Ben onlan evlenirüm.” “Yok, gızım, padişahın gızı olup da sen nasıl galkar da bu çirkin oğluma nikâhlarım ben seni?” demiş. “Hayır, o benim gaderim” demiş gine.

O büyük oğluna kalkmış, nikâhlanmış, düğününü etmiş. Üç bebeği olmuş gızın. Üç bebeği olunca, bu dutuyo birine “Noldum” veriyor, birine “Ne olacam” veriyor, birine “Daha Ne Olacam” deyi veriyor.

Zaman geliyor, zühür geliyor. Padişah bir göy arabayla geziye çıkım, diyo. Varıyor varıyor. Kimin evine götürelim? O padişahın gızı ya tertipli duruyomuş. Kime götürek padişah olup da diyolar, bizim evlerimiz de oturmaz. Padişahın gızının evine götürüyor oraya oturtduruyorlar. Gızı uşaklara bağıyorlar. Ne Oldum, Nolacam, Daha Ne Olacam.

“Allah Allah bu isim nasıl isim? Niye böyle verdiniz çocukların adını?” Gızını bilemiyo. Ondan sonra gaynatası diyo ki “Padişahım bu senin gızın. Siz bunu denizin içine atmışınız sanduğunan, hamile diyerekten. O da gelmiş adaya vurmuş, adadan da ben aldım geldim. Bi kazan süt pişirdüm (garnındaki) yılan o sütün içine aktı. Ondan sonra, oğlumu güççük oğluma nikâhı kıyım dedim, emme benim kaderim dedi. Büyüğüme, büyüğüm cirkin emme kızın nail oldu” demiş. Gızına soruyo niye bu isimleri verdin? diye. İlk beni attınız denize sandığın içindeyken “Ne Oldum” dedim, buraya geldim evlenince “Ne Olacam” dedim, şimdi

⁹⁰ Kaynak Kişi: Fadime Yılmaz (76), Şabanözü.

de bundan sonra “Daha Ne Olacam”, onu da bilmiyom, demiş. “Yaa bunlar benim torunum.”
“Tabii torunun” demişler. Ondan sonra “Gızımlan güveyine kırk gün kırk gece düğün idecem”
demiş. Onlar muradına ermiş, padişahın evine gelmiş.

MASAL 33B: NE İDÜK? NOLDUK? NOLACAZ?⁹¹

Padişahın bir gızı varmış. Bi tek. Başka çocuğu olmamış. O da bir derde dutulmuş. Öyle her tarafı yara bere olmuş. Demişler ki tokdorlar “Bu zabah sana da sararsa biz naparız? Başımızda hökümdar sensin.” “Napıyım ben tek evladım var.” “Naparsan yap ister öldür, ister göm bir yere.” Bunlar atalıma garar vermişler. Ordan padişah belki biri zahab çıkar deyi vezirine diyo ki gel şunu sandala goyalım. Şöyle sakın bir yere goyalım. Biri denk olur, oğa bakar diyo. Goyuyo sandala yatağaylan beraber. Denizin İstanbul’un böyle saray gibi bir yerine varıyolar. Bir ormanın eteğine yatağıynan çıkarıyolar. Sandal böyle sallanınca gız bayılıyo. Onlar, binip gaçıyolar. Sandalcı, vezir, padişah. Gız biraz durunca ayılıyo, gendine geliyo, sağa bakıyo, sola bakıyo, babam beni atmış burıya diyo. Ne yapsam ben? İki yana bakıyo. Şöyle bir yalak görüyo. Bir yol gibi tek sınıır. O yalağa dırmanıyo, ecük yolda oturuyo, düzüne çıkıyo setinin. Bi ses duyo. “Ho ho” diye bir çoban sesi duyuyo. Köyün sığır çobanı imiş. Bağrıyo. “Dayı amca emmi kimisen bir gelin yanıma” diyi. Adam geliyo sese bakıyo. “Sana noldu?” diyo. “Bilmiyom beni buraya attılar” diyo. “Ben seni götüreyin” diyo. “O zaman benim yatağam var aşşağıda onu getirirsen iyi olur” diyo. “Nerde?” “Şuradan aşşağıdan.” Çoban gidiyo yol boyuna. Bakıyo da orda padişahın ipekli yorganı falan. Yatak matak düzgün. Sarınıyo sırtına getiriyo. Merkebi varmış yukarda. Merkebin üstüne yatağı örtüyo, gızı da bindiriyo. Alıyo geliyo eve. Ahşam da yakınımış. Çobanın anası çıkıyo. Babası yoğumuş. Bakıyo gızın eli yüzü yara. “Len bu ne?” diyo. “Ana dağda buldum” diyo. “Elün dağa attığını sen niye getürdün at gitsin” diyo. “Ana bu adam, atılır mı?” diyo. “Ben onu eve kuymam” diyo anası. “Ana şu ahırda galsa bi şi den mi?” diyo. “Götür nere goyarsan goy” diyo. Ahırını temizliyo, bir tarafını seriyo altına bi şiyeler. Her gün sığır güttüğü yerde bir çeşme varmış. Anasına ordan su getürürmüş bi gabınan. Soğuk suyumuş. Gıza diyo ki “Sen ne yiğin ne içen?” “Süt bulunur mu?” diyo. “Ben köyün sığırını güdüyüm, birinden isterim. Bizim ineğimiz yok emme” diyo. İstersen bir bardak süt, diyo.

Gidiyo adam “Bir misafirim var bir bardak süt verür müsünüz?” Gomşuları veriyo buna hastam var deyince. Getürüyo. “Şu suylan bi ellerini yıka da” diyo. Her tarafı yara. Şimdi şöyle suyu eline dokunca tendürdiyot dokmuş gibi yaraları ağrıyo. “Farkında mısın, bu su ellerine ilaç” diyo gıza çoban. Gızda bakıyo ellerinin rengi değışıyo. Suyunan şey edince. Yidiriyo ekmek doğruyo südün içine. O da gaşığunan yiyo. Yorganı da örtüyo üstüne yatırıyo. “Zabalayın ben seni götüreyün” diyo. “Beni atman” diyo gız. “Ben seni götüreyin o suda yıkan ağşama kadar” diyo. “Ağşam ben yine seni getiririm” diyo.

⁹¹ Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (97), Eldivan- Saray Köy. (Derlendiği Yer: Ankara)

Merkebe bindiriyo, götürüyo. Çalı çırpı kesiyö, suyun ön tarafına geliyo, bir girip çıkma yeri goyuyo. “Sen şuraya giy, soyun. Elbiseni at dışarı ben yıkayım gurutuyum, akşamdan giderken giyersen” diyo. “Sen üşüyünce güneşe çık, ısınınca suya gir. Bu su derdine ilaç” diyo. Hava da iyiyimış, üşüdükçe çıkıyo kenara, ecük ısınınca giriyo, derken ağşam gine bindiriyo merkebe alıp geliyo.

Üçüncüsü gün, yılan kabuğundan çıkar gibi gızın yaraları guruyo. Derisi soyuluyo, altından çıkıyo ki nur topu gibi bir gadın. Anası da hemen ısınıyo gıza. Orda olmaz getir eve diyo güzel görünce gızı. “Getür evimizde dursun, gız iyi bir adamın gızına benziyo” diyo. O da padişah gızı olduğunu demiyo.

Orda durunca bir kaç ay mı oluyo gün mü oluyo, diyolar ki çobana “Evlen bunlan” diyolar. O da diyo ki “Gelürse evlenirim, gelmezse gardaşım gibi istediği adama satarım. Evlendürürüm istediği adamla ben zor edemem” diyo. Gıza da diyolar ki “Bak bu seni iyi etti. İyi baktı.” (Kız da) “Evlenürüm ben ondan iyisi mi bulucam” diyo. Ondan sonra araya giriyo. Bunları birleştiriyolar. Güveğe girdükleri gece babası yüz altın bırakmış bir çıkıylan gızın cebine, gız o güne gadar göstermiyo kimseye. Gece birleşince beyiyle çağırıyo keseyi veriyo. Adam bakıyo, çoban altını nerde görsün, görmemiş. Lan bu gadar altını napayım napayım napayım? Ben diyo bir msafirhane yapayım gelene gidene yemek veriyo. Allah bana bu serveti hiç yokten verdi diyo. Birezini bozduruyo. Yaptırıyo bi oda. Misafirhane. Ben bu serveti çobanlığımdan buldum diyo. Çobanlığı bırakmayım gine devam edeyim, diyo. Zenginledüm diyi çobanlığı bırakmıyo.

Bir oğlu oluyo aradan bi sene geçince adını ne verelim dirken gız, “Bunun ismini ben vericem” diyo. “Ne verecen?” “Ne İdük” olsun diyo. “Ben bir padişah gızıydım. Bak Allah bir çobana yazdı beni. Nereye geldim” diyo. “E olsun” diyolar. Aradan zaman geçiyo emme, misafirhaneye iyi bakıyo, adı duyuluyo etraflarınca. Filanca köyün çobanı gelen misafire öyle hörmet ediyo, öyle bakıyo ki diyi, anılıyo her yerde adı. Öyle ikinci bir oğlu oluyo. Bu da “Ne Olduk” olsun, diyo. Biraz daha zaman geçince üçüncü oğlan oluyo. Ona da “Ne Olacaz diyelim” diyo.

Padişah bir gün rüyasında görüyo gızını. Vezire diyo ki “Benim gız ölmemiş bir arayalım şunu” diyo. İlkinci oğlan girmiş beş altı yaşına. Öteki de büyümüş. Böyükler giderimş babasıyla sığıra. Ahşam olunca gidin misafirleri, benim odayı gidin, diyi çığırmış. Çocuklar sığıra bakarlarımş. Padişah vezirini alıyo. Geliyolar gızı bıraktıkları yere. Nere gider bu, gitse gitse -o yolu bunlar da görüyolar- bu şu yoldan gitmişdür diye çıkıyolar yoldan. Düze çıkınca “Heeey Ne İdük? Hayvanları bu yana çevür, Nolduk şu yana çevir.” Buldum ben gızı, diyo padişah. “Güççük beyler gelin bakın yanıma” diyo. Bebeler yarışıp geliyolar. “Buyrun amca?” diyolar.

-Senin adın ne?

-Ne İdük.

-Senin adın ne?

-Ne Olduk.

-Senin?

-Ne Olacağız?

-Babanız var mı?

-Var.

-Misafir alır mı bizi?

-Babam misafir bekliyo daa orda yolun kenarında. Sizi görer de bırakır mı babamız!

-Seslenin bakalım.

Sesleniyolar, hoş beş yapıyo. Topluyolar sığırı, köye yanaşınca siz bunlarla gelin, ben odayı temizleyim diyo. Geliyo hanımına diyo ki “Üç tane misafir geliyo amma, biri büyük bir memura benziyo, üstü başı düzgün” diyo. Şekillerini soruyo gız. “Biri babam, biri vezir, biri gayıkçı” diyo gız gendi gendine, ona demiyo. Öyle babasını yiyeceği yemeklerden yemek goyuyo. Sonra gahveyi hazırlıyo. Bir de pencereden bakıyo görüyo onları. Çoban onları odayı goyuyo. Gız hemen üç fincanlık kahve bişürüyo. Alıyo gidiyo. Çoban da hoş beş yapıyomuş, onlarla. Vezire veriyo, sandalcıya veriyo, en son babasına veriyo. (*Ağlayarak*) Sarılıyo babasına “Vay babacuğum”. O da gızına sarılıyo. Çoban öfkeleniyo, gapıyı çarpıyo, çıkıyo dışarı. Hemen sesleniyo padişah. “Adı ne?” “Mehmet” diyo. “Mehmet Efendi, Mehmet Efendi, bu benim gızım. Sen bize öfkelenin emme” diyo. “Noldu, nasıl oldu?” diyo. İşte anladıyo olanı. Yemeklerini yidiriyo, misafir ediyolar iki gün. “Gızım hadi gidelim” diyo. “Baba sen çocukların adını sordun mu?” diyo. “Sordum” diyo. “Ne anadın” diyo? “Ben bir padişah gızıydım. Bu adam ne senin gapuna gelebülür, dünür olabilir. Ne benim adıma anabülürdü” diyo. “Ama cenabı Allah ne yaptı? Bağa bir dert verdi, seni tiksindürdü, bi suyu bana şifa verdi, bu çobana verdi. Ben bunu bırakur gidersem belki bir dert daha verür Allah bana” diyo. “Emme çocukları götürürsen götür okut, onları adam et. Bize de üç beş kuruş maaş verersen sen de atalığı yapmış olursun.” Yiyip içip muradlarına eriyolar. Bu hikâye burda tamam oluyo.

MASAL 34A: ESKİ PADIŞAH⁹²

Zamanın birinde biri padişahlıktan emekli mi olmuş, çıkmış mı öyle bi şi. Bi hanımı varımış, bi de çocuğu varımış yanında oğlan. Memleketlerinde duruyolarımış. Künün birinde, o padişahlıktan emekli olan, oğluyla hanımına dimiş ki “Ben fırıncıya gezmeye gidiyom. Bi kaç dakika sonra gelirim eve.” Gidiyo oğluylan hanımını bırakıyo orıya. O gidince bi yerden bi atlı geliyo gadını alıyo atının üstüne biniyo, alıyo götürüyo. Tabi o gezmeye giden adam, geliyo çocuğuna “Oğlum anan nırde?” “Anamı biri atnan götürdü” diyo. O da çocuğunun elinden dutuyo.

Gidiyolar, gidiyolar, giderken bi çaya denk geliyolar, goca çay, su akıyo, köprüden geçerken oğlanın ayağı dakılınca, gayınca suyun içine düşüyo. O düşen çocuk gide gide değirmenin ardına akıyo. Gide gide değirmenin o oluğun başına o süzgeç var, değirmenlerin oluklarından süzgeç vardır, öteberi gitmesin diye. Süzgece dakılıyo. Değirmen yavaşlıyo tabi su daşıyo. Değermenci gidiyo. Oluğun başına varıyo, bi çocuk. Çocuk oluğun başına dıkanmış. Oluğun içinden çocuğu alıyo, tabi değirmen gine dönemeye başlıyo. Çocuğu alıyo, büyütüyo. O çocuğu, padişahlık zamanında o zaman askerlik bi şeyi oluşturuyolar yani. Bunu tabi değirmenci askere gönderiyo, o zamanın askerliği padişah emriyle dönüyo yani.

O suya düştükten sonra o baba, gidiyo gidiyo üstü başı kirleniyo acıkıyo, çok fakir galıyo. Gayli kaç gün yimeden içmeden yola gittiyse. Herhangi bir yere varıyo. Bakıyo bir alandan binlerce kişi, kaç kişi olduğu belli değil, padişah seçiyolarımış. Orda bi kuş, kimin depesine konarsa, o padişah olacaktı. O kuşu gönderiyolar, dönüyo dolaşıyo o yoldan gelen yolcuya gonuyo. Eski padişaha. Eskiden padişah olduğunu bilmiyolar, o yoldan gelenin. “Galdurun şu guşu ordan bu pis adamın üstüne gonuyo” diye bağıryolar. İkinci bi sefer gine adamın başına gonmuş. “Yahu bu guş deli mi oldu ne oldu?” Napalım, dirlerken o padişah adaylarından biri diyo ki “Üçüncüye bi daha kuyverin bi daha bu adama konarsa padişah bu adam olacak” diyo. “Yahu kirli adam, adam pis, şöyle böyle, padişah olmaz ondan” hepsi bi şeyler konuşuyo. Neyse üstüne bi daha konunca “Bu adamı götürün bi hamama yıkayın, üstünü başını, yıkayın temizleyin, makama oturturun” diyo. Bunu bi güzel yıkayolar hamamda. Üstünü başını giydiriyolar. Her gelen diyo ki “Bu bizim eski padişaktan daha güzelimış.” Gelen bakıyo, daha yakışıklı falan öyle diyolar. Bi emir veriyo yeni padişah. “Çevrede kim varsa ne varsa alın gelin burıya.” Suya kaçan oğlu var ya, onu büyüten adam askere göndermiş. Kulübe de bekçiyimış. O kulübenin içinde de kadın varmış. Oğlan da padişahın oğlu olduğunu bilmiyo yani. Herkesi götürüyolar, oraya bakıyolar. Yeni padişah olan adamın hani hanımını kaçırıldı ya

⁹² Kaynak Kişi: Erkek (61), Yapraklı- Düzenkara. Çalışmanın değerlendirme bölümünde anlatıcıyla ilgili kişisel bilgilere yer verildiğinden ismi gizli tutulmuştur.

bi atlı, o kulübedeki onu beklemiş hanımını. O kulübedeki onu bekleyen oğlan, anası olduğunu bilmezmiş. Padişah bakınca hanımının bi nişanı varmış. O nişandan bi gün evvel hanımını buluyo. Oğlanı bir yerden, yüzünden bir yerden oğlu olduğunu biliyo. Onlar kavuşuyorlar, böylece bu iş burada bitiyor.

MASAL 34B: GENÇLİKTE Mİ? KOCALIKTA MI?⁹³

Bi adamın iki çocuğu varımış, malları da varımış böyle. Gece uyrasında adamın, bi sakallı dede geliyomuş. Dilim dönmüyo, mınğaraz diyolar ya hani, göya iflas ediyoruz, öyle gece derimiş ki "Oğlum gençliğinde mi isten? Güçlüğünde mi isten?" Göya, bunu derimiş. O da hiç söylemezimiş. İki gece olmuş, böyle her gece geliyomuş. Ertesi gece olmuş "Gız garı sağa bi şi dicem." "Ne dicen?" demiş. "Bağa iki gecedür bi dede geliyo, böyle böyle diyo. Bi cevap veremiyon." "Aman, ondan kolay ne var" diyo. "Gençliğimizde versin, güçlüğümüzde vermesin" diyo, güya. "Gocalığında bi iş yapamayız. Gençliğimizde geçer, gider" diyo." Eyi."

Bunnar şindi, beş altı davarı varımış, ineği varımış, öküzü varımış. Bi gün gitmiş öküzü ölmüş. On beş gün durmuş, biri daha ölmüş. Yirmi gün durmuş, biri daha ölmüş, inek ölmüş, hepsi ölmüş. Yaz olmuş. Gocası demiş ki "Köye çoban duralım, hizmetkâr duralım, göya malı güdelim garnımızı doyuralım. Napalım, mal yok, melal yok. Davarı da sel aldı. İnek de öldü hepsi öldü" demiş. Öyle deyince," Yok" demiş garı. Garı akıllıymış. "Bu köyde durursan, el bize güler. Yabana gidelim" demiş.

Böyle çay varımış bi geçit. Emme çoğumuş. Bi yanına büyük oğlunu çıkartmış, o sekiz yaşında neyi varımış oğlan. Onu yılgunların içine bırakmış, adam. Geri gelmiş, anasını almış. Oriya varsa baksa oğlan gaybolmuş. Sekiz yaşında oğlan. "Eyi" demiş, "Allah bize bi daha verür" demiş garı. "Napalum?" Geri gelmiş, iki yaşında oğlan da yabalaya yabalayın çaya düşmüş. Aşağıda balıkçılar varımış, onlar dutmuş. "Yedi senedür çocuğum olmuyo, ben bunu vermem" demiş. "Bi daha olur sizin çocuğunuz" demiş. O da öyle gitmiş.

Köye varmışlar. Köye varınca tellal bağırtmışlar, çoban geldi. "Kim de ne varsa, örtü, döşek, yastuk, gap, gacak ne varsa çoban dudultu" diyolar. Böğün de diyo, iki gön gidiyo, şeye varıyo, oriya, yılgunlara her gün gidiyormuş. Bi hafta gitmiş, acaba bulur muyum ki diye umudundan. Bi şey gelmiş. Kevrancı, kevran gelince, oriya çadırı gurmuşlar. Çoban demişler, "Şu elbiselerimizi götür, yıkat. Biz parasını verürüz. Ne dutarsa" demişler. Ağşam olmuş eve gelmiş, demiş böyle böyle birine yıkatım. Garı da demiş ki, "Niye ele para veriyon lan adam" demiş. "Ben onları yıkarın dikerim, ondan sonra verürüm" demiş. "Eyi."

Ondan sonra böyle ertesi gün demişler ki, günde günde demiş, orda ne var demiş. Bu sefer de aşağı git, demişler. Bohçayı aldı gidiyo, o çadıra verecek ya. Geri getürmüş, o çadırı bırakmış oriya. Eve bırakınca garı diyo ki "Amanın oğa da verürler para, bana da verürler para, ben de gideyin de parayı alur gelürün" diyo. "Eyi." Şimdi adam mala gedince, boğçayı alıyo, garı gidiyo. Alıp gidince varıyo oriya. Boğçayı açıyo bakıyo emme. Oranın başı bayılıyo. "Ne güzel yıkanmış, tikilmiş, mikilmiş, ütülenmiş ne iyi. Bacım bi de şey idiver de, bi de yemek

⁹³ Kaynak Kişi: Şefika Tekin (75), Yapraklı- Doğanbey Köyü.

yapıver de” diyo. “Paramı veriyin, gidiyin” diyo. Ötekilere emir veriyö. “Çadırları çıkın, demirleri yüklen, hemen gideceğüz.” Hemen ordan yüklediyyolar, garıyı alıp gediyyolar. Garı da gidiyyo. Ertesi gün mala gidiyyo, dellal bağırtıyyo. “Garım gitti, ben malı güdemiyon, herkes malının başına gelsin. İkinciye de ne varsa evde herkes malını, alsın, getsin” diyo.

Adam orda geziyyo, burda geziyyo, ipiyy bi geziyyo. Adam geze geze böyle bi Çankırı gibi bir yere variyyo. Orıyya varınca guş uçururlarımış. Guş kimin başına gonarsa padişah o olurumuş. Ondan sonra, bu da şindi yabancı ya! Gıyyıya oturmuş. Varmış, guş onun başına gonmuş. Onda demiş ki “Bu gıyyıda. Yanaşamadı, onun için olmadı” demişler. “Gel oğlum gel, sen de gir ortıyya.” Ortıyya gelmiş. O başına almış, o başına almış, guş uçamamış. “Durun durun, herkes serbest olacak. Guş girecek” demişler. Ondan sonra gine kuş ona gonmuş. Padişah olmuş. O demiş ki yanındaki, “Şimdi demiş bir zengin insan gelür. Senlen bi oyuna duduşur. Padişahın hep parasını alur, gider” demiş. Onu alıştırmuş böyle derimiş. Hani şu taş oyunu, kâğıt, öyle bi şiler alıştırmuş.

Şindi yirmi sene olmuş, böyle gezeli. Çadır aynı gine, böyle durmuşlar. Çadır gelmiş, öyle durmuşlar. Padişaha demiş ki oranın zahibi, ben padişahınan gidiyyim. Ben demiş şey diyim şunun yemi nesi varsa alıyyım gidiyyim, demiş. O zamana gadan bacım var çadırdı, diyo. Esger ver iki. Onlar orada beklesin başını, diyo. Ben bacımı emanet edemem kimseye, diyo. İki esger yollayın, diyo. Esgeri yolluyolar, kış günü, güz günüyümüş soğuk. Şindi biri diyo ki “Ben diyo yılgunların içindeymişim, babam almış gitmiş, sekiz sene çocuğu olmamış, beni babama vermemiş, babamı da anamı da bilmiyyon” diyo. Biri de diyo ki “Ben de küççüğüm iki yaşındaymışım, balıkçılar tutmuş, büyütmüş lakin ben de tanımiyyom, anamı babamı, emme bu babam da iyi, çok bakıyyo” diyo, “Anam da iyi” diyo. O zamana gadan garı diyo ki çadırdı açıyyo “Yavrularım, yavrularım, gelin ikinizden benim yavrumsunuz” diyo. O zamana gadan şindi padişahınan o kevrnbaşı geliyyo. “Böyle mi yüce padişahsan sen?” diyo. “İki dene asger diktirdin. Kimse yok” diyo. “Benim bacım noldu?” diyo. Şindi garı çadırdı açıyyo. “Bunlar benim ikisi de benim yavrum” diyo. “Eyi” diyo o kevrnbaşı, gayrik diyo senin şeyin bitti. “Bi de gocanı buluyum bırakıp gidecen gaylik seni” diyo. Şindi padişahın kapısından gelirken üst yanını soyuyoy, herkes geçiyyo. Gayri ona da diyo dövül (dökül), ona da diyo dövül, ona da dövül. Bi tek diyo padişah galdı, diyyolar. Köy yerinde hani dedüğü gibi “Padişaha gözünü dikti garı gelmeden” diyyolar. Padişahı soyuyolar, göyya hani padişahın garısı olalım deyyi, diyye uğraşıyyo diyyolar. Kadın diyo “Benim gocamın sağ göğsünün üstünde şöyle beni var” diyo. “Beninden biliyyom, yirmi senedür değimişdür, bilemen” diyo. Padişahı soyuyolar o da o çıkıyyo. Bebekleri geliyyo, garı geliyyo. Onlar muradına ermiş, siz de eresiniz. Oldu mu?

MASAL 35: ŞAH İSMAİL⁹⁴

Şah İsmail, Gülizâr'a âşık oluyo. Gülizar'ın babası da Şah İsmail'e kızını vermemek için kaçıyo; memleketten kaçıyo. Dinleri birbirini dutmuyomuş emme zenginimiş adam, kızını alıyo gidiyo. Şah İsmail de bunun peşine düşüyo. Arıyo arıyo, arkasından izini sora sora peşi sıra gidiyo.

Beldenin birinde, iki topluluk birbiriyle gavgâ ediyolarımış. Bi yanı galabalımış, obir yanı biraz daha azımış. Şah İsmail az olanların yanında bi giriyo, yardım ediyo. Ötekilerin hepsini tarumar idiyolar. Şah İsmail çok güzel gılıç kullanırmış, iyi silahşörümüş. Adamlar:

“Beyim senden Allah razı olsun. Seni Allah gönderdi yoksa bizi bunlar öldürececi. Bunlar bizim hasımımız.” Eve götürüyolar,

“Sen ne istersen sana verecez. Bi kız gardaşımız var. Sana verem.” Gız da:

“Tamam” diyo.

“Emme ben şimdi alaman. Ben bi gız peşine gidiyon. İran Şahı'nın oğluyun, diyo, emme söz veriyon; eğer bu gızı bulup gelürken senin gız gardaşını da alacan” diyo. Bu oradan gidiyo. Dağın belinde bi çadır. Arabın bite geleni, gideni öldürüyo. Çadırda da bulgur pilavı bisiyormuş. Arap:

“Ey deliganlı! Bu pilava ganlı pilav dirler, sen bu pilavı yiyemesin; hak etmeyince” diyo.

“Gelirken görmedin mi cenazeleri. Beni yenenen öyle yiyecen.” Şah İsmail:

“Hadi gel” diyo. Bi nara atıyo, vurunca atdan aşsa düşürüyo. Depesine çöküyo:

“Sen bu gadar cana gıymışsın, senin canını alıyın Arap” diyo. O zamana gadarak, yüzünde perdesi varmış, açmış. Açar açmaz ayın on dördü gibi güzel bi gız. Öldürmeden bırakıyo. Hemen gız sarılıyo:

“Beni götürecen nere gidersen. Ben, buraya çıkdım ki beni yenen varısa ben ona varacan diyi çıktım, diyo, bu gader bekliyon, buradan geçenlerin bi tanesi beni yenedi. Sen yendin, beni alacan” diyo.

“Yav Arap, adın ne?”

“Arapözengi”

“Yav Arapözengi, ben Gülizar'a gidiyon. Gülizar'ı babası götürdü. Gülizar'ı bulup onu getürecen, ondan başka kimseyle evlenmen. Onu bulduktan sona seni de alurum.”

⁹⁴ Kaynak Kişi: Hüseyin Yaylacı (64), Çankırı- Eldivan. (Derleyen: Ahmet Karaca, Çankırı Halk Anlatıları Lisans Tezi). “Aynı masalı aynı kaynak kişiden derlememize rağmen; masalı ilk gördüğümüz kaynak, Ahmet Karaca'nın çalışması olması nedeniyle onun derlemesine yer verilmesi uygun görülmüştür.”

“Olmaz ben seni gaybidemen” diyo. Garınlarını doyuruyolar, ikisi de ata biniyolar, gidiyolar. Gide gide Gülizar’ı bi şehirde buluyolar. Düğün oluyomuş. Şah İsmail’e vermeyin diyi; orada ki zengin birine veriyomuş.

“Nasıl yaparızda gıza haber verüz” diyolar. Bi goca garı buluyolar. “Sana şu gadar altun verecez, sen gidecen bu mendili ona gösterecen, evvelden birbirlerine mendil vermişlermiş, seni filan yerde bekliyolar diyecen. O oruya gelür.”

“Tamam” diyo. Gızın yanına gidiyo. Mendili veriyo. Gız bi manayınan ordan çıktuğu bille oraya gidiyo. Bunları aldığı gibi ordan gidiyolar, ipiy gitmişler.

“Yav yorulduk, gecede hiç uyumadık, öçük yatalım” diyolar. Şah İsmail’le Gülizar sarılmışlar yatıyolarımuş. Arapözengi de gelen giden olur diye alt yanda nöbete durmuş.

Bi de beyin haberi oluyo. Bulana şu gadar altun, bulana şunu verecen, bunu verecen. Gendine güvenen yola çıkmış. Arapözengi hepsinin kellesini almış. Kimisini öldürmüş, kimisi kaçmış, Gerisin geri gelmiş, bakmış yatıyolar, yatarkene dimiş ki:

“Gine duman çöktü hindin özüne,
Gül halli sevdüğüm gör neler oldu.

Bayramdan da çok severim cengi,

Yoktur gülnarımın cihanda dengi.” diyo. Şah İsmail galkıyo:

“No, Arapözengi, noldu?”

“Ne olacak?! Şuralarda beş on keklik vurdum gidde kekliklere bi bak” diyo. Anlıyo. Bi de uzansa baksa:

“Aman hadi gidelim, fazla cana gıyma

“Gine Hindistan’ a ulaştı haber.

Çok beklemeden gelür binlerce asker.

Gendim gızım, adım Arapözengi.” Atlarına biniyolar, bırakıp gidiyolar. Gülperi’yi alıyolar, oradan babasının yanına geliyolar. Babası:

“Hoş geldiniz. Şah İsmail, bunların üçünüde sen gendine mi aldın? Bi teni de bana ver” diyo. O zamana gadar diyo ki:

“Baba, bunları ben aldım, vermem kimseye” diyo. Sindi bunu nasıl altederin de gahpeline bunu nasıl öldürürün, nasıl alırım diye düşünüyö. Gızlara gözünü dikmiş. Diyo ki:

“İsmail, gel senle bi dana oynuyalım; eğer ben seni yenersem ellerini arkadan bağlıyacan, sen beni yenersen, sana şu gadar para verecen” diyo. Şah İsmail’ in galbinde bi kötülük yok. Arapözengi, fala bakarmış, dimiş ki:

“Senin başına çok kötü haller gelecek. Ben, babana güvenmiyon. Gendine çok tedbir al” dimiş.

Oynamışlar, Şah İsmail yenilmiş, ellerini bağlatmış. Celladlara:

“Bunun gözlerini oyun” demiş.

“Baba! Böyle miydi gavlimiz, sen ne yapıyon?” didiyse de hemen celladlar gelmiş, gözlerini oymuşlar, dağın yanına atmışlar.

Ağlarken, enşerken üç tane güvercin gelmiş, demişler ki:

“Eğer bizim dilimizden anlıyorsan; şu tüyleri alda gözüne sür.” Almış sürmüş gözüne. Gözler görmüş emme şası olmuş. Oradan çıkıyo, aç susuz:

“Bu dağın muhakkak bi düzü olacak, düzünde de bi köy olur.” Aşşa doğru inerken tarlada bi adam çit sürüyömuş. Geliyo adamın yanına:

“Selamün aleyküm, baba” diyo. Adam:

“Aleyküm selam, oğlum nereden geliyon, nereye gidiyen?”

“Benim anam yok, babam yok. Sen benim babam ol” diyo.

“Lan oğlum, benim de oğlum yok, diyo, garnın aç mı” diyo. Ekmekten yiyolar, aşama gadaran beraber çit sürüyolar. Geliyolar:

“Garı! Garı! Ben bi oğlan buldum.” Geliyo anasının da elini öpüyo. Onlara ana, baba diyo.

Arapözengi, kızları hemen almış, atlara bindirmiş, şeerin öte yanına bi çadır gürmuşlar.

“Burada duracaz! Burada geleni, gideni görürüz, baskın yimeyiz.” Dünürücü gelen herkesin gafasını vurup, vurduğunun gafasını uçuruyömuş. O şerde yiğit deliganlı galmamış. Böez de köylere çıkmışlar köylere iki atlı gelmiş:

“Beyin garsısına bi arap çıkmış. Bunu yenecek, gendine güvenen deliganlı varısa çıksın. Yenene, şu gadar altun verecek, şunu verecek, bunu verecek.” Bu duymuş, tellalları. Varmış babasına:

“Baba sen bilün, ben gidiyin.”

“Lan oğlum, ben seni yeni buldum. Ben seni göndermen.”

“Aman baba! Eğer ölmez de sağ galırsam; seni yaşadacan.” Yalvarmasına dayanamamışlar.

“Hadi git” demişler. Bu gibi üç dört kişi daha çıkmış, o köyden gidince:

“Ben çıkıyon şu Arabın garşısına” demiş. Biri çıkarı da Arabı öldürür, diye gorkuyömuş. Öteki adamlar da:

“Yok lan, sen nere öldürün, senin nasıl gücün yeter” diyolarmış. O zamana gadar eyce zayıflamış, gözleri de eçük şası olduğundan; tanıyamamışlar. Aşamı geçiriyolar, zabah olunca gine, ben çıkıyın şunun garşısına, dimiye başlamış.

“Gönderem de şunun kellesini alsın, demişler, bu canına çok susadı.” Bu çıkıyo atın üstüne, bir nara atıyo, varıyo arabın üstüne. Arap çok kellesini alıyın diyi vuruyo emme gücü yetmemiş, yenememiş.

Cenk akşama kadar sürüyo, aşam olunca bırakıyalar. Padişah bunu goltuklamış, yidirmiş, içirmiş. Padişahın, Şah İsmail'in atıyla silahlarını istemiş:

“Bak, o zaman ne yapıyon o araba” demiş.

Gene bi fırsat bulup gıyınsayın gıyınsayın gaçıyo. Gızların bi te biri nöbet dutuyomuş. Arapözengi de uyuyomuş. Yatmadan Arapözengi gızlara:

“Şah İsmail gibi bu adama da çok gılıç salladım öldüremedim; eğer bu adam beni yarın öldürüse şu zehirleri bardaklara goyun, için. Bu adama sağ teslim olmaycaz” demiş. Gızlar da:

“Tamam” demiş. Şah İsmail bunları dinliyomuş, bi de atlamış çadıra girmiş:

“Ben Şah İsmail'in” demiş. Sarmaş dolaş olmuşlar. Arapözengi:

“Yarın yine çikalım, ikimiz bi ceng idelim millet bi cenk görsün. O arada da sen beni attan aşşa düşür, başıma çök. Gel padişah düşmanının canını gendin al, di. Üç dört metre galınca beni bırak, şu baban kelleni goparayım” demiş.

Zabalayın oluyo. Cenge başlıyolar. Vuruşuyolar. Birez vuruşduktan sona Arapözengi atdan düşüyo, Şah İsmail gılıcı dayıyo kellesine:

“Beyim gel, düşmanının kellesini al” diyo. Hemen çapa çapa yanaşıyo. Üç dört metre galınca Arapözengi galkıyo kelleye goyunca kelleyi goparıyo. Bi yaygara gopmasın diye:

“Ben Şah İsmail'in” diye bağırıyo.

Şahlık buna galıyo. Kırk gün, kırk gece davul zurna çaldırıyo. Yiyip içip muradlarına eriyolar. Allah herkesi öyle murada erdirsin.

MASAL 36A: EBA MÜSLİM⁹⁵

Hükümdarın hiç çocuğu olmayınca; hekimleri mükümleri getirmiş deva bulamayınca:

“Lan dimiş, bu hekimlerden hayır çıkaca yok bi de memleketimi gezeyin belki Allah bi yerden bi yardım gönderi” diyo. Atına binmiş, elbiseyi de kötü giymiş, yanına vezirini almış.

Gezerken gezerken bi bunların başına oturmuşlar, yemek yiyolarmış. Bitee gelmiş yanlarına.

“Selamünaleyküm padişahım” dimiş.

“Yav sen ne biliyon benim padişah olduğumu? Ben de bi padişahlık işareti yok” dimiş.

“Benim padişah olduğumu biliyosan, derdimi de bilin sen” dimiş.

“Onu da biliyom, padişahım. Senin çocun yok bunun için buralara çıktın” dimiş.

“Ey nasıl olacak? Cenab-ı Allah bana nasıl çocuk verecek?”

“Al sana bi elma veriyin, bu elmanın yarısını hanımına ver, yarısını sen yi.” O zamana kadar vezirin de yoğumuş bebe:

“Bana da bi imdat”

“Al bi elma da sana veriyim, dimiş. Emme bebekleriniz olunca adını ben gelmeyince goymuyacanız. Ad goyma zamanı ben gelece” dimiş.

Allah’ ın hikmetiyle birer oğulları olmuş. İki gardaş gibi aynı okumuşlar. Yaşları büyümüş hep, adsuz diyolarmış.

“Bunların adı yok bunlara bi ad goyam, adamın gelece yok.” Akşam toplanınca şunu goyam bunu goyam dirken aynı adam gapıdan içeri girmiş.

“Birinın adı; Eba Müslim, birinin adı; Said olacak” dimiş. Bi gutu vermiş.

“Padişam, bu çocuk, bu çocuk tam evlenme çağına gelene kadar gutunun içini açmıyacan dimiş, sakla evlenme çağına gelince vereceksin” dimiş. Padişah da:

“Tamam” dimiş.

Oğlanlar büyüyo, evlenme çağına geliyolar. O günün ne kadar güzel kızları varısa gösteriyolar.

“Ben evlenmen” diyo.

Babasında ki gutu, aklına geliyo, gutuyu açıyo bi bakıyo ki ne baksın, bi güzel kız resmi:

“Eğer Seyfel Mülük beni ararsan, El-cezine İbrahim bağlarında bulursu. Adım, Bedarül Cemal” yazıyo. Said’e diyo ki:

⁹⁵ Kaynak Kişi: Hüseyin Yaylacı (64), Çankırı- Eldivan. (Derleyen: Ahmet Karaca, Çankırı Halk Anlatıları Lisans Tezi).

“Yav gardaşım, resme yandım, uykularıma sedde veriyo. Nerde bulacaz.” Böyle bi yerin hiç adı yoğumuş. Oğlan gün gün kötölemeye başlıyamiş. “Oğlum derdin ne?” söylemiyomuş. Ne gadar uğrasmışsa söylememiş. Padişah sonunda Said’ i sıkıştırıyo:

“Said, bunu sen biliyen; senin canını alacan, kelleni alacan. Bunu diyiverecen.” Said olanı biteni anlatıyor.

Ne gadar kervancısı, gemici varsa soruyolar, araştırıyolar, bi tanesi.

“Bu doğuda, doğuya giderseniz bulursunuz” diyo.

Gırk gün yetecek yiyeceklerini alıyolar. Adamlarını alıp yolculuğa çıkıyolar Said’ de yanlarında giderkene bi fırtına çıkıyo, fırtınada gemi parça parça oluyo. Bi de gözünü açsa baksa beş arkadaşıla bi tahta parçasının üstünde galmış, Said yok, o da gitmiş. Denizin içindeki balıklar arkadaşlarının büyü biteni gapıyo, büyü biteni gapıyo, tek gendi başına galıyo. Rüzgar esince bi adıya çıkartıyo. Ada da, yiyecek aramaya çıkıoy. Bi de ileriye gidince, bakıyo ki, dağın etende bi baca tütüyo, dolana dolana varıyo. İfritlerin oğlu bi gızı kaçırılmış, oraya bi saray yabdurmuş orda duruyomuş.

“Sen in misin cis misin?”

“Ben ne isim ne cisim, ben de insanoğluyum diyo.

“Yav senin adın ne?”

“Müslim”

“Ne geziyon gardaşım, buralarda” diyo. Resmi gösteriyo:

“Şu resme yandım da geldim.”

“O, benim süt gardaşım” diyo.

“İyi, tam yerine gelmişim öyleyse, diyo. Süt gardasında nasıl buluruz? Diyo.

“Bu bizim bağlar (El cezine İbrem Bağları), onlarda bizim bağlara gelürler. Benim anam onu emzürmüş biz onla süt gardaşıyız. Beni yezidin oğlu aldı getürdü, babamın neyi haberi yok. Deniz kenarında yıkanırkere, tuddular buraya getürüdler” diyo.

Gutunun içinde bi de yüzük varmış. Sultan Süleyman’ın yüzüğü” diye yazıyomuş.

“Bunu nasıl öldürürüz?”

“İmkân yok Müslüm: Bu adam bi golundan seni dutsa, bi golundan beni dutsa, guş gibi götürür” diyo.

“Canlı olanın mukakkak bi ölümü vardır. Sen, gelince bi gör” diyo.

“Üç dört güne dek gelecek” diyo. Ayda iki üç gelir durur, gidermiş öte yanda o da bi beyimiş.

Gelece zaman, Müslüm’ü başka bi yere sokmuş, yiyececi, içeceni veriyo.

“Sen yi, iç buradan çıkma” diyo. İfrit beyinin oğlu gelince gız soruyo?

“Yav efendim, sen gidiyon gelmiyon, gidince sana bi şey olursa” ben burada aç susuz nolurun. Hiç beni düşünüyön mu? diyo.

“Yav bana bişey olmaz” diyo.

“Sultan Süleyman öldü diyo. Onun yassı var, o yüzden de denizin tarafına dudun vakit iki tane tabut gelir. Onun içinde bi ak güvercin bi gara güvercin var. Ak güvercin canım, gara güvercin soluğum der; diyo. Sultan Süleyman da öle kaç sene oldu ne yüssü galdı ne kendi galdı. Beni kimse öldüremez” diyo. Bırakıp gidince, Müslüm geliyo:

“Duydun diyo, yüzük bende” diyo. Seviniyolar. Denizin kenarına varınca yüzük dutuyolar, büyük bi tabut geliyo. Tabutu açıyolar, iki tane güvercin çıkıyo:

“Ama Eba Müslim, öldürme beni” diyo. Gız:

“Eba Müslim gopat kellesini yazılı, seni de öldürü beni de öldürür” diyo. Ak güvercinin kellesini gopartıyo canı kesiliyo, gara güvercinin kellesini yolunca oruya ölüyo, denize atıyolar.

“E şimdi buradan nası gurtulacaz gardaşım? Dallarını bağıyolar bi sandal yapıyolar; yiyecek, içecek goyuyolar içine, nereye gittiklerini bildikleri yok. Rüzgar bunları alıyo götürüyo. Abıcasının memleketine, gızın abıcası da öte yanda bi hükümdarmış. Gızın babasına haber gönderiyolar. Ordan, bunlar, iki üç gün durunca tekrar babasının memleketine gidiyolar. Gızın memleketine varınca, geziye çıkıyolar. Bakıyo ki biri yorgan satıyo:

“Len bu Said olsa gerek” diyo. Emme said’e benzemiyo, sakal bıyık garışmış elbise kotü sırtında:

“Şu yorgancıyı, atın zindana” diyo. Hemen dutuyolar, zindana atıyolar. Orda olsa bulurun, diyi yapıyo.

Gız memlekete varınca; anası gızı gaynasıyolar, ağlasıyolar, aklına geliyo:

“Geçen ki adamı getirerek” diyo. Getürüyolar.

“Sen nerelisin hemzerim?”

“Ben filanca memlekettimim”

“E... neye geldin?”

“Eba Müslim gardaşımınan, bi gızın peşine düştük geldik.”

“Vay, gardaşım sen miydin?” sarmas dolaş ağlaşıyolar, muğlasıyolar, onu da alıyolar yanlarına. Ona da bi got elbise giydireyolar. Beraberce bağa gidiyolar, bi ateş yakıyolar. Ateşi görüncek, anasıyla gızı geliyo, sarılıyolar ağlaşıyolar.

İfritlerin şahı, oğlunu öldüren insanoğlunu bulsun diye bütün adamlarını gol çıkartıyo.

“Bunu bulun getürün.”

Eba Müslim, bağda geziyo burada?”

“İfritin oğlunun mapishanelerinde yatıyoduk, bizi ordan gurtaranadamın eline ayağına sarılmaya, o adamı zengin itmeye geldik” diyo. İnsanoğluya ağzından kaçırıyo.

“Ben öldürdüm” diyo. Hemen golundan gabdukları bile götürüyolar oruya:

“İşte beyim, oğlunu öldüren bu.”

“Çabuk buna bi gayık yapın, denizin kenarına atın. Bi yere gitmesin. Oğlumu ordan getürdü, bu da orda ölsün” diyo.

Eba Müslim’ i arıyolar, tarıyolar yok. Gız diyo ki.

“Bunu götürse götürse ifridler götürmüştür” diyo Gızın ağabeyside perilerin beyiymiş. Bunlar müslümanımı, guvvetlilermiş oğlana varıp anlatınca diyo ki.

“Onlar aldı öyleyse” Haber salıyo; filanca insanoğlunu yokaladınız, getüreceniz buraya. Yoksa daş daş üstünde goyman. Seni yerinen bi iderim” diyo. Hemen getürüyolar teslim idiyolar.

Ağası, Eba Müslim’e gardaşımı veriyo. Öbür gıza da:

“Gardaşım, sen de Said’e varacan” diyo.

“Sen öyle diyosan olur gardaşım” diyolar. Periler bunları kendi ülkelerine getiriyolar, yiyolar içiyolar hayatlarını yaşıyolar...

MASAL 36B: EBA MÜSLİM⁹⁶

Şimdi padişahlan vezirin ikisinin de çocuğu olmamış. Çocuğu olmayınca bunnar, o günün devrinde vezirinen padişah, araziye çıkmışlar. Buna bir çare bulalım. Doktorlar hekimler o günün devrinde çok araştırmışlar emme, şimdiki gibi bilemiyorlar. Gidelim, demişler. Memleket memleket gezelim, belki bir yerden bi fayda olur. Bunlar köylü elbisesi giyiyorlar, vezir de padişah da. Ata biniyorlar, yiyeceğini alıyolar. O şehir, o şehre, o köy gezerken bunların başında oturmuşlar, yemek yiyolarımış. Yemek yirken, adamın bi te "Selamün Aleyküm, Padişahım" demiş. Adam görmediği, tanımadığı adam. "Sen ne biliyon benim padişah olduğumu?" demiş. "Biliyom, ben padişahım, derdini de biliyom" demiş. Öyleyse derdimizi diyiver, demişler ya. O da Hızır'ımış. Allah tarafından, Hızır'ımış. Peki diyiviriyim, deyi. İki eline birer elma vermiş, bi vezire vermiş, bi padişaha vermiş. "Bunnarı hanımınızınan yiyeceniz, yatacanız, Allah'tan bebeğiniz olacak." demiş. Ve olur yani Allahtan hikmetiynen olur, demiş. Oyle deyince, bunnarın hoşuna gitmişler, hele gel hele iki yimek yi memek yi, neyise, onlar arkadaş olmuş. Bunnar ordan geri dönmüşler. Sade bi gutu vermiş. Gutunun içinde demiş, ben gelmeyince adını vermeyeceniz bi. Bi de evlenecek çağa gelmeyince bu gutuyu oğluna vermicen, demiş padişaha. Sakın ha sakın bu sözlerimi dutucan, demiş. Tamam, tamam, demişler. Dutacağız.

Neyse bebekleri olmuş, onların ikisi şimdi okula gidiyo. İkisinin de birer oğlanı olmuş. Oğlan olunca, bunlar okula gitme çağına gelince, Adsuz Bey'i, Adsuz Bey'i demiye başlamışlar. Lan bu gelecek gelecek niye gelmedi? En sona bi gün, toplanmışlar. "Yahu Beyim, padişahım, bu Adsuz Bey, Adsuz Bey, buna bi ad biz dakalum. Gelmedi hani geleceğidi bu adam? Gelmedi." "Peki". Toplanmışlar. Tam ad verecekleri vakit gapıyı çalmış, içeri girmişler. Adam aynı şekilde gelmiş gine. Ooo, hoşgeldin, beş gittin, neyise. Demiş "Adını goyacaduk, sen gelmedin, biz de ad goyacaktır." "Tamam, eriştim ben" demiş. "Bunun adı Seyfe'l Mülük" demiş. "Bunun adı Said" demiş. İkisinin adları. "Bağa müsade, ben gidiyon" demiş. "Hele dur." "İh ih." Ordan çıkmış adam gitmiş. Bunlara özel hocalar dutuyo, padişah.

Bunlar, 20- 25 yaşına giriyorlar. O zamana kadar bunlar evlenme çağına gelince, bunu everelim, diyorlar. Kimi gösterdilerse o mıntıkada kimseyi beğenmiyor o oğlan. Oğlan beğenmeyince, gendi gendine bi gün diyo ki: Yav. (Hızır) adlarını verürken gutuyu vermiş, ilkin değil de adını verürken. Babasına gutu verdüğünü, gulağına söyledüğünü, ne dedüğünü duymadığı için "Lan babama bi gutu verdiydi bizim adımızı veren" diyo. "Bu gutu nerdeyi ki?" Sarayı alt üst devürmüş, gutuyu bulmuş. Belki beş, on gün uğramış yani. Gutuyu bulmuş, gutuda ne yazıyo? Açmış bakmış:

⁹⁶ Kaynak Kişi: Hüseyin Yaylacı (72), Çankırı- Eldivan.

"Beni arar bulursan Seyfel Mülük, El Cezire İbrem Bağlarında Bedürü'l Cemal." Adım Bedrü'l Cemal, diyo. Hiç bilen yokmuş o günün devrinde. Gızın da resimi varmış. Resime bakıyo ki yanıyo. Oğlan için için erimiye başlıyo.

Padişah diyo "Said, benim oğlum eriyo." Ne kadar gız gösterdilerse beğenmedi ya. Seyfel Mülük de derdini Said'e anlatıyo. Boyle boyle diyin. Gızı da gösteriyo. "Aman babama deme, bi resme yanmış beyin oğlu dirlerse benim hiç arım yok mu" diyo? "Sakın diyivirme". En sona baktı ki oğlan iyice kötölemeye başlayınca Said'i çağırıyo. "Sen öldürecen, diyivirmezsen" diyo. Baktı ki öleceğini hissidence "Tamam padişahım" diyo. "Sana verdiler ya bi gutu, o gutuyu Seyfel Mülük bulmuş. O gutunun içinde bir resim var, El Cezire İbrem Bağları'nda Bedrül Cemal ararsan beni orada bul demiş" diyo. "Bu Bedrül Cemal'e yanuk." Hemen oğlunu çağuruyo. Ondan sonra her bir tarafa habar salıyor. Bu El Cezire nerede, diyi. Hiçbir kimse bulamıyo. Hiçbir kimse bilmiyo. Sade, bi tene demiş ki, denizimiş herhalde durduğu yer "Ben şu denizin, öte yanında olduğunu duydum" demiş ebemden, dedemden. "Emme ben gitmedim, görmedim." O oyle deyince, oğlan "Ben gidecem" diyo. "Oğlum, yapma, etme, seni burdan evlendirelim, gidersen geleme ölürsün." Bilmem ne. "Ih Ih". "Ya o yolda ölecem, gidecem."

Neyse bunlar, yiyecek, içecek, çörekler, yemekler yapıyo. Gırk dene de yanına adam alıyo. Said'i de alıyo. Bi geminin üstüne biniyolar. O tarafa doğru devam. Giderken giderken giderken, ileri gidince bi fırtına çıkıyo. Gemiyi parça parça yapıyo. Gendini üç arkadaşınan bi tahtanın üstünde görüyo, Seyfel Mülük. Başka kimse yok. Öte yani gitmiş. Bu tahta parçası giderken balıklar gapıyo, ikisini de gapıyo. Bu tek galıyo. Bi adıya, tahta varıyo. Oriya çıkıyo. Çıkınca, bakıyo şöyle, zaten aç susuz. Ordaki dağ yemişlerinden neyin, ne bulursa iki onlardan yiyo, miyo. Gezerken bakıyo ki öte yanda, dağın aşşağı eteğinde dümdüz ovanın içinde bi baca tütüyo. "Lan burda insan var" diyo. Varıyo, oriya gidiyo. Dolana dolana gidiyo oriya, varıyo. Varınca tak tak gapıyı vuruyo. Bi kadın çıkıyo. "Sen is misin cis misin? Yahu sen kimsin?" "Ben neysem neyim, ben de insanım" diyo. "Sen nerden geldin? Nere gittin?" Orada Hititler memleketiyimiş. Uçarımış Hitit'ler. Yani meleğin bi çeşidiyimiş.

-Burda insan yaşayamaz, buraya gelemez, sen nasıl geldin? diyo.

-Ben geldim.

-Nasıl geldin? Otur, çağırıyo oğlanı. Gel bakalım.

-Ben, şu resme yandım, diyo.

-Bu benim gardaşım. Süt gardaşım, öz gardaşım değil, süt gardaşım, diyo gız.

-Nerde?

-Bu, El Cezire İbrem Bağları'nda. Bizim bağlarlan onların bağları yan yana yakundur. Orda benim anam onu emzürmüş, onun anası da beni emzürmüş. Beni Hititlerin oğlu aldı, gaçtı,

golundan tuttuğu gibi guş gibi getürdü, bu saraya. Ben burda duruyom. Geliyo, bi haftada bi kere. Benlen iki gonuşuyo, bırakıyo gidiyo, diyo.

Eyi amma bunu nasıl yapcaz? Seni görerse, alur kanadana götürür seni denize atar, diyo. Guş gibi uçuyo, diyo.

Gutunun içinde de bi yüksük varımış. O yüksüğü de barınağına dakmış. Yav bunun muhakkak bir sebebi var diyo. Neyise arada iki üç gün durunca, geliyo (İfrit). Saklıyo bunu gız. Saklayınca, yatup galkınca diyo sağ tarafından giriyor, gadın kısmı deyil mi?

-Yahu işte, beyim sen gidiyon, gelmiyom. Ben burda sen ölür bitersen, ben nasıl ederim?

-Ben ölmem.

-Niye?

-Sultan Süleyman'ın yüksüğü vardır, o da öleli bilmem kaç sene oldu. Sultan Süleyman'ın yüksüğünü denizden tuttun mu bi gutu çıkar. Gutunun içinde iki tane tabut çıkar. Birinde ak guvercin vardır, bi tene de gara guvercin. Ak guvercin canum, gara guvercin soluğum. Bunları gopartırsan ben orda ölürüm, diyo. Öle bi şı olmayınca, yüksük de kim bülür nerde. Sultan öldü gitti, ben ölmem, diyo.

(Seyfû'l Mülük de) Bakıyo yüksük barınağında. 'Sultan Süleyman'ın Yüksüğü' diye yazıyomuş zaten. O öyle diyince tamam, diyo. Duruyo, duvarın öte kenarında. Neyse işi bittükten da bırakıyo, gidiyo (ifrit). Gidince:

-Duydun mu sen de?

-Duydum.

-Yüksük bende diyo.

-Ne!

-Yüksük bende.

-Hadi gidelim, beklemiyelim.

Hemen gidiyolar, bi çaptan iki tene tabut gibi şöyle bi gutu geliyo. Yıldırım gibi. Gelür gelmez hemen açıyo, ak guvercini eline alıyo. Gokyüzünden iniyo. "Aman öldürme, yiğit beni, seni sevdiğine, ona gavuşturacan" diyo. Gız diyo ki "Aman Seyfel Mülük, çabuk gopart. Seni de öldürür beni de öldürür bu" diyo. Gopardıyo, ötekini de gopardıyo. O orda ölüyo. Ölince bunlar gidiyo. Şimdi ordan sağdan soldan odun kesiyolar, ipinen bağlıyolar, gayık yapıcaklar. Onun üstüne biniyolar. Babası denizin gayığın öte yanındayımış gızın. Oriya gidecekler. İki şeylennen çekerek mükerek neyse, bunları dalga götürüyo, Allah götürüyo bunları. Dalga ona bereketen götürüyo.

Gidiyo, orıya varınca "Ay benim gızım geldi." Ondan sonra, hoş beş, sohbet. Neyse bunu gezdiriyolar, mezdiriyolar. Bi ara bakmış ki Said, yorgan satıyo. Yorgan almış, yorgan

satıyo. O da, orıya adıya çıkmış. O da bi tahta parçasıyanan çıkmış. Said olduğuna şüpheleniyo, tam bilemiyo. Tabi aradan bir kaç sene geçiyo yan. Öyle bi gun iki gun değilmiş. O zamana gadar, yanında ne diyelim oranın emniyet amiri, polisi şunu bunlan gezdiriyolar onu. Şunu yakalan, mapise atın, diyo Seyfel Mülük. Hemen biri dutuyo, alıyolar götürüyolar, mapise atıyolar. “Benim suçum ne muçum ne?” diyo emme. (Seyfü’l Mülük) Ben bi daha göremem mapis olursa gider bakarım, öğreniyim. Bu olsa gerek diyo. Alıyolar, götürüyolar. Neyise bu şimdi atıyolar mapise.

Bu gederken işte arada fırsat buluyo gıza. Yahu diyo “Bacım, memlekete gelinci beni unuttun? Hani şeye gideceğüdük ya! El Cezire bağlarında. Bedrül Cemali görecekik ya. Sen götüreceğın ya.” “Amanın gardaşım, unutmuşum gusura bakma.” Anasına diyo, yarın bağlara gidelim. Ocağ yakınca, ateş yakınca geliyolarmış. Neyse, tamam gidelim, diyo.

Ertesi gün varıyolar, gidiyolar şimdi. Varıyolar bağlara, ocağ yakınca onlar gökyüzünden geliyolar. Oturuyolar. Şimdi onlar gelince, oğlan gezmiye çıkmış. Gız onlan gonaşacak, monuşacak da. Ondan sonra, çağırılırsa gelecek yanlarına. Gezerken iki tane Hitit, oğlanın öldürdüğü adamın babası beyiymiş oranın. Benim oğlumu insanoğlu öldürdü bunu kim öldürdüyse bulacan, diyi. Ne kadar elemanı adamı varısa hep salmış. Onlar da bakmış ki bu geziyo bağlarda. La acaba bu adam mı öldürdü ki diyi yanına iniyolar.

-Selamu..,

-Aleykum Selam. Ne o?

-Biz, Hititlerde, padişahının beyinin mapishanesindeyüdük. Bunun oğlunu bir insanoğlu öldürmüş. Bunu biz ihya ediceğiz. Bunu arıyoz. Biz gurtulduk.

-Ben öldürdüm, diyo.

Bunu golundan tuttuğu gibi alıyolar, gidiyolar.

Varıyolar, bunlar götürüyolar. O zaman “Beyim işte oğlunu öldüren adam bu.” “Tabut yapın. Denizın içine salın bunu, ölmicek, ekmek içecek neyi verin.”

Onu atıyolar buraya. Su geçürmiyo tabi içine. Hava alacak yeri neyi de var. Orıya atıyolar. Atınca gız diyo ki Bedrül Cemal “Yav çağurun da bakalım görelim” diyo. “Ben onu gördüm rüyamda. Nasıl bi adam olduğunu gördüm” diyo. Çağurun bakalım. Bağrıyolar, bağrıyolar, adam neyi yok. Oğlan yok. Oğlan kayıp. Nereye gitti? Böyleyse, bunu diyolar Hititler aldı götürdü. Onların olduğunu biliyolar. Bu gızların babası Hititlere fazla gelirimış. Bunlar diyolar, çabuk gelecek. Siz adamımızı götürdünüz. Harb ideriz, sizi şöyle yaparız, böyle yaparız. Nitekim bunlar az geliyo, bakıyolar olacağı yok. Oğlanı veriyolar. Oğlanı verip emme orda bir ay neyi falan yatmış. Ondan sonra neyise bulmuşlar, gonaşmışlar.

Tamam, oranın ağası varımış. Ordan gelmişler, düğünü yapmışlar. Şimdi düğünü yapınca burdan alacaklar (gızı). Neyse bu arada aklına geliyo. Lan Said'i ben mapise soktum,

Said olsa, ben gidiyim. Şunu buluyum. Mapishaneyeye varıyo. Filanca zamanda duttuğun... Aradan tabi bir ay geçiyo. Yanındaki adamlarla gidiyo, ordan çıkarıyo. Sen kimsin? Nerelisin? filan dirken. İşte ben şöyleyim, böyleyim derken Said olduğunu anlıyo. O da onu tanıyo.

-Aman gardaşım, sen misin? Sen noldun?

-Valla bilmiyom, bi tahta parçasıyanan adıya çıktım işte.

Neyise diyo, sana da diyo benim garının süt gardaşını, ordan getürdüğünü alalım, diyo. Tamam olur, diyo. Neyise düğün yapıyolar, ona da yapıyolar, everiyolar.

Şindi öte yanın hiçbir habarı yok. O yanı ağlıyo, yanıyo. Şu gadar oğlumuz gitti, şu gadar şunumuz gitti. Nitekim şimdi gayli bu taraf alıyo götürüyo, gökyüzünde guş gibi. Biri Hititler, biri melekler tarafından. Bunlar melekler tarafındanmış bu oğlanın alduğu. Bunları golundan dutuyolar, babasının memleketine götürüyolar. Orda gucaklaşıyolar, ağlaşıyolar. Gersengeri gine getiriyolar orıya. Yani boyle yiyip içmiş, muradlarına ermiş.

MASAL 37: BEY BÖREK⁹⁷

Şimdi o günün devrinde, o beylik zamanında, her gına gecesi, geyik avına giderlerimiş gençler, kırk gişi. Geyiği, o gına gecesi millete yidürmek için. Nitekim bunlar Avkavak Gızı'ynan nişanlanınca bunlar ava gitmiş. Akkavak Gızı, Bey Börek'in sevgilisi. Bunlar ava gidince; ha şurda ha burda bi alageyik peyda olmuş önlerine. Geyik bi görünüyomuş önlerine. Atınan gidiyolar. Bi görünüyomuş -demek ki gözüktüğü yirleri bizim dağlık değil de şöyle çıplak depeli gibiymiş-.Ha dutacağız, ha vuracağız, ha geliyo, ha gidiyo, geyik bunları, başka bir devlet toprağına geçürmüş. Rusya'ya geçmiş diyelim temsili. Ağşam da olmuş, depenin doruğunda şöyle bi çayıra varmışlar. Atları çayıra salmışlar. Bey Börek'in atı kuheylanmış. Kırk tane mi? Otuz tane mi? Yirmi tane mi atın içinde, atın kuhayleni çıkarmış. Ermiş adamın başına geleceğini bilürmüş at. Bey Börek; akşam olmuşlar, yorulmuşlar, zabahleyin bi daha arıyalım demişler. Bunun atı demiş ki "Bey Börek başına çok kötü haller gelecek." "Şu yalımdaki tüyü al da bi yere sakla. Bunu çakmağınan yakınca ben gelürün" demiş at. Oyle deyince o da almış. Alınca bunlar şimdi, herkeş yatmış. Yatınca o da -garşı ki temsil İran'ın diyelim- oranın o şehirin garşısındaymiş sarayın, (saray) görünüyomuş. Onlar çayırılıktalar. Oranın da bekçisi varmış. O çayırılığı, oranın atlarına yidürürlerimiş. O günün devrinde at meşhurmuş. Araba neyi yok. Nitekim bunlar zabah olunca, ıfık olur olmaz gelmiş. Bi de baksa ki ne gelecek, gırk dane adam yatıyo. Gırk dane at çayırdı yayılıyo.

O zamana dak sabah olunca oranın bekçisi gelmiş. Bakmış ki gırk tane adam burda yatıyo. Dimek ki yaz devresiymiş. Yaz olmasa sokakta yatamazlar. Demiş, hemen ben bunnarın bi ikisini yakalasam, şimdi bunlar fazla galabalık olduğı için tüfeğe müfeği var herkeşin. Bunlar bağa teslim olmaz.

Hemen gitmiş oranın padişahına, beyine. O günün devrinde beylik yaşıyolarımış. Padişahlık değil de beylik varmış. Beyine varmış; beyim bole bole, demiş. Gırk gişi yatıyo çayırdı, bi de çayıra goku saçarlarımış. Uykuya daldın mı tezelden galkamazmış adam. Yani onu da mahsus yaparlarımış, bole gelip de yatmak için deyi. Gali 50-60-100 adam veriyo, geliyolar. Bunlar herkeşi yatağında tutup ellerini arkadan bağıyolar. Atlıları da dutuyolar ama bunun atı dutulmuyo.

Alıyolar, götürüyolar. Şimdi bunlar soktular modese. Onlar bunun dilini tanımyolar. Gonuşuyolar; "Niye geldiniz?" Bunlar bi çeşit gonuşuyo, onlar bi çeşit anlaşımyolar. Anlaşamayınca "Lan sokıyım mapusa (bunları) dursun" diyo oranın Beyi.

Şimdi bunlar orda yata dursun, bu orda yatınca bakıyolar gelen yok, giden yok. Bunların işini tutan, ahırına, işine bakan bi hizmetçi almışlarımış. Hizmetçi evli, garısı neyi

⁹⁷Kaynak Kişi: Hüseyin Yaylacı (72), Çankırı- Eldivan.

varımış. Bu adam da ağlıya ağlıyo, evin bi tek oğlu varımış. “Oğlum gitti gelmedi, bi kız gardeşi var, nerde galdı?” Araşdırıyolar, araşdırıyolar. Kimseden bi cevap alamıyolar. Alamayınca o günün devrinde garalar giyerlermiş. O adam, garısı, gızı akrabası, garalar giyerimış. Yedi sene de hem altı sene dolmuş. Yedi sene de olmayınca, o nişanladığı gadın başkasıyna evlenemezmiş. İlla yedi sene dolacak.

Bu Akkavak Gızı’na evde çalışan işçi, idareyi o almış. Babası ağlaya ağlaya gözleri görmüş, anasının beli bükülmüş, o da kötü hale gelmiş. Oranın beylik şeyini de o hizmetçi yürütmeye başlamış. Ondan sonra, şimdi bunlar ne yaptıysa (Bey Börek’in) kız gardaşıyan Akkavak Gızı da gelmiş evde duruyo. Evde dururken lan kervancı geldi, demişler. Bi kervana gidelim. Bi de bakmışlar gitmişler. *Kervan demin dediğim gibi o memleket bu memleket gezen adam. Burda buğday satıyo, burdan gidiyo başka bir meyve alıyo.* Kervancı hemen şehrin altında buñar varımış. Buñarın oraya gurmuş. Gelüken oranın idare beyi, kervancının gündüne geldüğünü anlamış. Gelüken bunlara bakmış, ikisi birbirinden daha güzel. Lan bunlar benim garşıma geçerse belki dengemi bozarım gibisine çadıra girmiş. “Bacılarım dışarıdan gonuşun ne diyosanız” demiş. “Ne derdiniz varsa dışardan anlatın” demiş. “Kervancı biz saña geldük. Bizim kırk tane burdan düğün gecesi geyik avuna gittiler. Gırkı da gelmedi.” Dengiboz’umuş kız gardaşının adı. “Benim adım Dengiboz, bu da Akgavak Gızı. Bu da nişanlısydı ağamın.” demiş. “Gittüler, geyik avına gelemediler” demiş. “Acaba sen gördün duydun mu? Senden öğrenmek istiyoz.” demişler. O da demiş ki “Bacılarım ne duydum ne gördüm, eğer duyar görersem size bi habar gönderirim” demiş. “Tamam sağol.” demişler. Onlar ordan gitmişler.

Gidince aradan bu şimdi, bu gervancının gafasına dakılmış adamların, garalar giyince yani acıklı ağlayarak gonuşmuşlar herhalde. Neyse bu ordan almış, ne satıyosa ne yapıyosa, ordan toplamış, gitmiş. Giderken o beldeden geçiyomuş. Kervancı şimdikini bizim tırların serbes olduğu gibi onlara da serbesimış. Giderken yol yüksekdeymiş. Mapishane de alt yandaymış. Üst taraftan giderken aşağı taraftakiler görünüyomuş Bakmış ki sakallı sakallı saçlı adamlar, traş mıraş da olmamış. Lan acaba demiş, şu kızların demiş bağa söyledikleri bunlar mıyki? demiş. Adamın gafasına dakılmış. Güzel de türkü çağırırmiş. Bey Böyrek de çok güzel saz çalar, hem türkü çağırırmiş. Ordan türkü söylemiş bunnara. Orda demişler, o zamana gada türkü söyleyince Bey Börek de onlara söylemiş. Ben sizin ilden Bey Böyrek’e:

Sen bizim elden geçerken

Yaz mıydı kış mıydı?

Akgavak Gızı gelin miydi kız mıydı?

O da demiş ki:

Ben sizin elden geçerken

Bahar değil yazdı

Akgavak Gızı gelin değil, gızıdı.

Çok türküsü var emme ben türküyü dutamıyon. Göy ismi, adam ismi dutamıyom emme hikâyeyi dutuyon. Neyse anlamış kervancı, bunların olduğunu. Emme türkü çok güzelmiş, çok yanuk de sesi varımış Bey Börek'in. Oranın beyinin gızı bunların türküsüne, Bey Börek'in, yanmış. Akşam ayak çekilince yukardan aşağı ip uzadıyolarımış, yicek miyecek neyin. Eline organı almış gız dolanmış, bekçi olmadan arkadan gelmiş. “Bugün türkü çağıran kimise urgana sarılsın çıksın” demiş. Herkeş urgana sarılmış, altı sene olmuş, yedinci seneye gidiyo. O zamana kadar bi tek çeken gız. Alt yanı şöyle gayaymış. Geçmanın imkânı yok. Yani bi tek yolu varımış, gayanın başındaymış. Yol üst taraftan gittiği için. Neyise. Lan demişler, çeken bi gız. Bizim hangimizi çıkardacak? Hanginiz çıkarsa! Birimiz çıkacak. Bey Börek'i gönderelim, beyin oğlu. Yarın gelür bizi burdan gurtarur. Doğru, dimişler. Bey Börek'i çıkartmışlar. Bey Börek çıkınca organı aşşağı uzatmış, organ erişmemiş. Bunun bir çakı bıçağı varımış, çakı bıçağıyla organı kesmiş. Patır kütür, patır kütür aşşağı inmiş. Gız dolanmış, üzülmül müzülmüş emme noldu? İyiyim ben, demiş.

-(Kız) E beni götürecen sen.

-Yav ben seni nasıl götürüyün şu halime baksana! Saç sakal birbirine garişmiş, şörda gelür biri benim elümden alır seni. Tüfeğüm yok, dabancam yok, bi şeyim yok. Söz veriyon seni alacan. Babana da bizim suçumuzun ne olduğunu soracam, demiş gıza.

-Tamam. Söz mü?

-Söz.

Bunu çıkardıveriyo, varıyo çayırın yanına. Zabah yakın olmuş. Gayli o tüyü gafasına dikmişmiş. Attan aldığı, o tüyü çıkarmış. Çakmak taşıyan tüyü çakmış yalan yanlış. Atı yarışmış gelmiş, at gelürken hemen ata binmek istemiş. “Ey Bey Böyrek, yedi sene dolacak, yedi sene yanaştı. Az bi zaman galdı. Yedi senedür ben gemimi geviyom. Ağzımdan gemi almadın, ağzım yara oldu. İyeri almadın sırtımdan, sırtıma iyer yapıştı. Sağ ayağımdan al, ağzımdan sırtıma çal, iyi olacak Allah'ın hikmetiyen” demiş. “Bi de sağ cebine al, bi cebine bi yana, anan beli büküldü, baban gözleri kör oldu. Çok kötü haldeler, belki Allah'ın hikmeti onlar da iyi olur” demiş.

Öyle deyince ata çaldıktan sonra bi sağ cebine almış, bi sol cebine gomuş. Ondan sonra ata binmiş. Gelmiş, o gün de gına gecesi varımış. Gına, o buñarın başına gelmiş. Sakal bıyık, böyle garişuk. Şimdi Dengiboz, gız gardaşının tazısı varımış. Avcı ya! Tazı bundan evvel yarışmış. Atında bi tayı varımış. Attan evvel suyu içmeye başlamış. Tazı da bakılmayınca uyuz olmuş. Gız ordan gızmış, tazıya. Uyuzun bulaşacak ata mata. Tazıya daş atmış. Tazıya vurunca cavıklamış, gitmiş öyle.

Vurunca demiş ki (Bey Börek):

Vurma bacım vurma tazıya

Akıttın gözünden gan ile yaşı.

Dengiboz da Bey Börek'in gız gardaşı.

Öyle deyince, vay sen Bey Börek'i ne biliyon? Ben geçerken duydum, diyo. Yoksa bileneceği neyin yok. Sakal buralara inmiş, saç buralara inmiş. Altı yedi sene adam tıraş olmamış.

Neyse o zamana gadar bu eve gidiyo. Hemen atı bırakıyo, geliyo. "Sen nerden gördün, nerden bildin." "Ben gördüm." Şöyle de böyle. "Senin, anan belü bükülmüş, baban gözleri kör olmuş. Şu toprakları al da onlara çal, iyi olsunlar" diyo. Hemen daha atı bırakıp gelince daha gapıdan girerken oğlumun gokusunu geliyo demiş, anası.

-Oğlum mu geldi yoksa? demiş.

-Yok ana bi abdal gelmiş. Onlan gonaştuk. Bey Börek'i neyi biliyo.

Babasına anasına da çalmış (toprağı). İki de iyi olmuş. O gün de gına gecesiymiş. Bu düğün niye çalınıyo, davul zurna, öğreniyö tabi ordakilerden. İşte diyo, Bey Börek gitti. Garısını orda çalıştığı işçi, Hasan Mehmet neyise o alıyo, onu düğün ediyorlar.

Neyse bu şimdi gidiyo ertesi gün halasını buluyo. "Hala ben geldim aman kimseye deme" diyo. Zabahleyin elmayı çakıyolar sıırıgın ucuna. Bunu kim vurursa bi hak altun, diyo. O bey ya gayli şimdi. Gine sakallı. Atan elmayı vuramıyo, atan elmayı vuramıyo. Bu diyo ki "Yav şu elmayı bi de ben atayın" diyo. "Bana bi ok verin de bi de ben atayın" diyo. O zamana gadar "Lan abdal sen nerden atacan" diyorlar. Adam yerine goymuyo. Al lan bi dene at, diyo. Atar atmaz, kenarından geçmiş. Geçince Bey Börek "Yeni yay olduğu için yan çekiyo, bi eski yay verin de bakın nasıl almayı haklayamıyom mu?" diyo. Bunu yanaşdurunca bunda bi iş var diyorlar. Nitekim gidiyorlar. "Lan Bey Börek'in eski yayı var al da gelin" diyo. Bu eline alınca ağalar diyo "Bakın yay ağasını buldu. Almayı görün şimdi" diyo. Atınca almayı haklıyo. Altını veriyorlar. Elmayı da bu o günlerde vermişmiş. Elmayı zırhlamış, şey etmiş mumlamış, yedi senedir elmayı elinde gezdiririlmiş adam. Bey Börek'i severmiş. Elmayı görünce biliyo gendü verdüğü elmayı, elmayı istiyö. "Elmayı ver hemen" diyo altını verirken. "Elmayı veremem. Elma bi yiğidin hatırası bende. Altını vaat ettim, altını al." Neyise altını verin de ordaki adamlara dağıtıyo. Lan şaşıyorlar, bu adam gendüne bakmamış, hali kötü.

Neyse bu ordan akşam gına oluyo, gına olurken halasına varıyo. Halasının orda yatmış zaten. Elbiselerini getüttürüyo öte yandan. Güzelce bi traş oluyo, banyo oluyo. Zabahlayın daha öyle abdal halindeyken saz çalıyo. Akgavak Gızıynan oranın sahte beyi garısını türkü oynamaya çıkardıyo. İki guma oynasın diyorlar. Bu şimdi Dudu'ya türkü yakmışmış.

"Dudu şimdi sallanur da gezer

Arkası büyükte taş ezer." diye türkü çığırıyomuş.

Garı ecük oturmuş. Hemen türkü çağırınca daha türkü bitmeden “Ben yeter yoruldu” demiş, oturmuş. Bunu biliyosa Bey Böyrek bilür, bu Bey Böyrek demiş garı. Benim türküyü Bey Börekten başka bilen yok. Bunu Bey Böyrek yaktı bana. Hemen oturmuş, aradan gaymış. Varmış gocasına, “Bey Böyrek geldi. Abdal gördüğün, elmayı haklayan Bey Börek. Benim türküyü Bey Böyrek biliyo. Zabahlayın senin halin nolacak?” demiş. “Seni zabahlayın asar, garısını alıyon.” “Aman garı! Napalım?”

İşte o günün devrinde eşeğe sarmışlar. Para, altın ecük bi şiler, kaçmışlar. Demek ki pek gidememişler, ne diyelim bi saat gadar gitmişler. Orda bi ışımış, geç galmışlar yani. Orda bizim tırmık diyolar, eskiler, suyun geçtiği yere, kanel diyelim orıya saklanmışlar. Eşeği öte yana bağlamışlar, saklanmışlar. Adam da zabahlan suya gelmiş. Dellal bağirtirmiş zabahlayın. “Beyinizi bulun.” Arıyolar arıyolar yok. Beyi bulana şu gada para vericen, şu gada bunu vericen, deyi. Bey Börek gelmiş deyi herkes kaçmış, diyo. Neyse adam da zabahlayın gulakları duyuyo, suyu goyveriyo. Suyu goyverince bunlar çıkıyo, pat pat çıkıyo öte yandan. “Aman beyim sen ne geziyon burda ya? Bey Böyrek seni arıyo. Şu gadar altın verecek bulana.” Başka çare bulamıyo. “Gidelim bari” diyo. Alıyolar, götürüyolar gel bakalım. “Benim hanımı niye alıyon sen?” diyo. “Ey Bey Börek yedi sene oldu, ben almasam başkası alacak. Ben de bunun için alıyom, ben yedi sene olmayınca senin gadınına yan gözle bakmadım” diyo. Öyle deyince “Hadi sen serbest ittim. Nerde yirsen yi.”

Bu şimdi gayli Bey Börek gelmiş diye, oğlu oralarda galanların, babası hepsi geliyolar. O günün devrinde beyin binasının olduğu yeri herkeş ziyaret ediyö. Parıya bakıyo, elindeki saat altunu alıyo, götürdüğü altunu. Para az, ne yapacan ben bunu, nasıl gurtaracan diye, boyna bunu düşünüyö. Aklını gullanıyo diyo ki “Ben paraynan ordu bulamam bi şı yapamam, ben geçi alıyon” diyo. Bis sürü, yüzerden üç yüz geçi alıyo. Gerisini de hep boynuzlu alıyo. Boynuzlarına hep mum alıyo. Başına da otuzar, kırkar, ellışer adam dikiyo. Her geçiyi bi bölük bu yana yapıyo, bi bölük bu yana. Şimdi gece de olunca, ışıklar da yanınca davarın gafasından boynuzundan mumun yanınca, adam geriden görünce asker diyo. Bu şimdi ondan sonra, ata biniyo, yanında biriynen varıyo. Sarayın, beyin gapısını çalıyo. Bekçi soruyo “Noluyo?” “Çabuk beyinize söyleyin, bizim kırk kişimizi burıya esir almış. Çabuk yoksa yakacam bu şehri” diyo. “Bakın şurıya.” Bakıyolar ki hakketten bir bölük asker o yanda, bi bölük bu yanda, bi bölük o yanda. “Bunu nasıl yapalım?” “Yakacan seni” diyo. “Ne diyon, sen?” “Benim kırk kişimi vericen. Seni affedicem” diyo. Adam çare bulamıyo. Tamam toplicam, garşına, peki diyo. Sayıyolar, getiriyolar, bi dene yok. Bi tene nerde? Kırk kişi olacak. Çabuk bul adamı, diyo. Gayli başlıyo çabalamaya. Gızı diyo ki “Baba ben tek memleketimiz yanmasın, ben fedai olarak gideyin” diyo. O giden adamın yerine ben gideyim diyo emme gız anlıyo. “Tamam, hadi git bari gızım” diyo. Onu ona veriyolar. Ondan sonra işaret veriyolar, ordu geri ayrılıyo. Otuz

dokuzunu da geri alıyolar. Ondan sonra, bunlar geliyo şehrine. Gelince davul zurna, Şenlik Őamatalık, gırk gũn gırk gece davul zurna aldırıyor. Akgavak Gızıynan evleniyo, yiyip içip muradına eriyo, Allah iyi murad erdirsin herkese.

MASAL 38A: İNSANOĞLUNA İYİLİK Mİ OLUR?⁹⁸

Bi adam bi tarla almış gomşusundan. O tarlanın içinde daş varmış. Daşı sökmüş, altında tabaka çıkmış. Heh buldum, buraya bi şi gömmüş, demiş. Alıyo sevincinen. Açınca gutunun içini bi ılan var gutunun içinde, bunun bileğine sarılıyo.

-Ben yerimde yatıyodum, beni niye çıkarttın? Seni sokım de aklın başına gelsin, diyi.

-Aman sokma.

Bi at yayılıyomuş orda, şöyle yaşlı bi at.

-Şu ata danışalım, sok dirse sok, diyo.

Varıyo atın yanına yılan diyo ki ata:

-Ben senelerdür bu gutunun içinde yatıyodum. Bu geldi beni çıkarttı yerimden. Şimdi ben bunu sokucam. Sen ne dirsın? diyo.

-Sok gitsin. İnsanoğluna iyilik mi olur? Ben taa at iken biniyodu, cirit oynuyodu, gelin getirmeye gidiyodu, düğünlerde değnek oynuyodu. Şimdi ihtiyarladı, gebersin deyi sürüverdiler beni. Sok gitsin, diyo.

Hemen, aman bi de öküz varmış. Yaşlı bir öküz. Bi de şuna soralım, diyo. Gurtulma yolunu arıyo. Öküze de anadıyo yılan. O da diyo:

-Sok gitsin, insanoğluna iyilik mi olur? Ben tazeyken çim sokuyo, kağniya goyyo, sırtımı tariyodu, yem veriyodu, şimdi ihtiyarlayınca bi iş yapmadı diyin gebersin diyi sürüverdi, diyo.

Hemen tilki gidiyomuş ordan.

-Bunlar(ın) insandan canı yanmış da ters gonuşuyalar. Şu yaban hayvanına soralım. O ne derse ben razıyım, diyo adam. Ona şu elini gösteriyo “Sana al beş tene tavuk var... Beni gurtar diyo.”

- Yılan: “Tilki, ben yerimde yatıyodum senelerdir, kimseye zararım yoğudu. Bu adam geldi beni çıkarttı yerimden. At sok didi, öküz sok didi, sen ne diyon? diyo.

-Nerde senin yerin?

Gutuda elindeymiş böyle, yılan şu golunda.

-O gutuya sen sığman ki! diyo tilki.

-Sığmaz olur muyum senelerdir o gutunun içindeyim.

-Gir bakiyin?

Yılan giriyor, çevriliyo. Sığıyo.

Gapat, diyo adama. Adam hemen kapadıyo gutuyu. Bir kenara bi taşın altına saklıyo gutuyu.

⁹⁸ Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (97), Eldivan- Saray Köy.

Şimdi köye geliyo adam. Ertesi gün, tilkiyi dutuyo, iki tazı buluyo. Telkinin yaptığı iyiliğe garşı o da tilkiyi avlamaya gidiyo. İki tazı buluyo harara goyuyo. Götürüyo tazıyı tilkiye, hoplaya hoplaya geliyo.

-Naptın? diyo.

-Getürdüm. Harara sok gafanı yi.

-Ben onların şöyle gıyak gıyak kaçısına meraklıyım. Sen onu çıkar harardan da ben onu govalayarak dutuyum, diyo.

-Vay niye zahmet çekiyon? Gel işte hararın ağzından sok gafanı yi, diyo.

Olmaz.

Güvenemiyo insanoğluna o da. Ecük gıyidan yanaşıyo emme, o da tazıları doğrulduyo, ayağa galdırıyo. Hemen duttuğu tazı tilkiyi bi önüne gatiyolar. Ha govala ha govala ha govala şöyle bir bağın gıyısında bi gulübe varımış. Önünden yol geçiyomuş. Tilki guyrugunu şöyle sallıyo, gulübeye giriveriyo, tazılar onu şu yana gitti sanıyo. Gidiyolar yol boyuna. “Huh” diyo tilki. “Şimdi burda bi adam olmalı. Benim guyluğumdan dutmalı. Bana bi zopa atmalı, bi zopa atmalı. Ulan öküz demiş sok, at demiş sok, sen niye sokma diyon? İnsanoğluna iyilik mi olur?” diyo. Ordan adamın biri de, hava çisemiş de oraya girmişmiş. Tilkiyi guyluğdan yapışıyo. Buna yiyin mi yimen mi zorlayınca guyluğunun derisi adamın elinde galıyo. Guyluğu doprak gibi çıkıyo. O gün de cuma imiş, Evveli üç dört göy, bi köyde gırlarlarımış cuma namazını. Her camide cuma gılınmazımış, esgiden öyleyimiş. Adamlar gidiyolarımış, dilki demiş ki:

-Nereye gidiyonuz?

-Cuma namazı gılacağuz şu köyde.

-Napacağuz şu göyde?

-Allah'tan sevabımızı isteyeceğüz, mal isteyeceğüz, mülk isteyeceğüz.

-Hiç öyle emek çekmeyin, şu kulübeye gidin. Dua eden hemen gabul olur. Beni adam yakaladı. Zopayı yidim. Sizin duanızda kabul olur, diyo.

Adam yakaladı bunu dövdü ya. Adamlar, gidiyo oraya dua için ordaki adamı parçalıyolar. Böyle bitiyo.

MASAL 38B: “İNSANOĞLUNA İYİLİK Mİ OLUR ?” HİKÂYESİ⁹⁹

Köyün birinde bir rençber varmış. Tarlada çift sürerken saban bir taşla takmış, gelmiş köyden kazma kürek almış, gitmiş taşı, eşmiş etrafını. Taşı devirince, altından bir tabaka bulmuş. Bunun içi parayla doludur diye hemen sevinçle kapmış tabakayı. Ağzını açmamış içinden bi yılan hemen bunun bileğine sarılmış. Yılanı görünce şaşırmış adam. Ey insanoğlu demiş ben senelerce orda yerimde yatıyordum, sen beni tedürgün ettin, çıkarttın yerimden. Şimdi ben sana ne yapayım? demiş. Sokuyum, öldürüyüm mü? demiş.

Ötede bi koca öküz yayılıyor. Şu öküze demiş bi danışalım demiş, sok diyorsa sok demiş. Başka çare yok, kaçamak yol arıyo. Varmışlar öküzün yanına. Ben demiş senelerdir yerimden duruyordum, bu geldi beni çıkarttı yeriden, ben şimdi bunu sokuyum mu sokmuyum mu? Sok gitsin demiş. İnsanoğluna iyilik mi olur demiş. Ben taze danayken iyi bakıyordum. Yemi, samanı veriyordu. Şimdi yaşlanınca gebersin diye sürüverdi beni buralara demiş.

Öte yana bakmışlar at yayılıyor. Bi de şu ata soralım, atın yanına varmışlar. Yılan anlatmış, o da demiş sok gitsin, insanoğluna iyilik mi olur? Yaşlanınca ölsün diye sürüverdi beni buraya demiş at.

O sırada bir tilki görmüş adam. Bunlar demiş insandan canı yanmış, onun içinde öyle diyorlar. Şu tilkiye soralım demiş. O doğru konuşur, demiş. Yılan anlatmış tilkiye öküz sok dedi at da sok dedi, sen ne diyon? Nerde senin kabin demiş. Adamın elindeymiş. Sen ona sığman ki demiş tilki. Hadi gir bakayım demiş. Kapat demiş adama, kapatmış. Yarın demiş tavukları al gel buraya demiş. Olur mu? Olur, demiş. Çıkmış gelmiş köye, köyde kimin tazısı iyi çiftçiyi arıyor, tazı aramaya başlıyo. Yaptığı iyiliğe karşılık. Demişler ki falancanın tazısı var. Tilkiyi gördükten sonra tutuyo, öldürüyor demişler. Bir tilki var gayet güzel satalım parası ortak olsun. Tazıyı bana ver yarın, demiş. Dolu götür demiş. Tazıyı bir çuvalın içine koymuş, almış gitmiş tarlaya. Çift sürüyormuş, bi de tilki gelmiş. Ne yaptın ağa getirdin mi tavukları? Getirdim, demiş. Orda çuvalın içinde kafanı sok ye demiş. Kovalamaya meraklıyım demiş. Tilkiyi tazıya göstermiş. Tilki önde tazı peşinde derken bekçi kulübesine varmış. Tilki kuyruğunu sallamış girivermiş. Tazı da yol boyu gitti sanmış, gitmiş. Kulübeye de az evvel bi adam girmiş, yağmur yağıyormuş içerde oturuyormuş. Tilki kendi kendine öküz demiş sok, at demiş sok, insanoğluna iyilik mi olur sanki merhamet ettin. Şimdi demiş burada bir adam olmalı kuyruğundan tutmalı bana bi zopa atmalı demiş. Adam da usul usul yanaşmış. Kuyruğundan bunun bi kapmış, tilki zorlayınca kuyruğunun derisi soyulmuş adamın eline.

⁹⁹ Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (90), Eldivan- Saray Köy. “Esra Gökteş tarafından 2009 yılında derlenmiş, SÜTHKUAM arşivinden karşılaştırma amacıyla alınmıştır.”

Biraz ileri varınca cumaymış eskiden 3-4 köyün adamı bir köyde Cuma namazı kılarlarmış. Kömen kömen gidiyorlarmış. Tilki, nereye gidiyorsunuz? demiş. Cuma namazı kılacağız demiş birisi. Ne yapacağınız Cuma namazı kılıp da? Allah 'tan bizi affetmesini isteyeceğiz, para isteyeceğiz. Hiç oraya gitmen şu kulübeye gidin bu kulübede demiş, hemen dileğiniz kabul oluyor demiş. Adamlar gitmiş bakmış kulübede tilkinin kuyruğu var Tilki de kaçmış gitmiş.

MASAL 39: AVCI ÖMER¹⁰⁰

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Çok söylemesi günahmış, az söylemesi sevapmış. Zamanın birinde bir Avcı Ömer varmış. Bu adam adından da anlaşılacağı gibi avcılıkla geçinirmiş. Gine böyle günlerden birinde ava gitmiş. Sabahtan akşama kadar dolaşmış dolaşmış ama hiçbir av hayvanına rastlayamamış. Üzgün üzgün evine dönmeye karar vermiş. Evin yolunu tutmuş. Yolda gelirken yolun üzerinde iki yılanın boğuştuğunu görmüş. Boğuşmakta olan yılanları biri ak öbürü de kara imiş. Ak yılanı, kara yılan boğuyormuş. Avcı Ömer yılanları böyle görünce bir müddet beklemiş. Nihayet kara yılanın boğmakta olduğu ak yılanı kurtarmak istemiş. Bunun içinde kara yılanı nişan alarak tüfeğini ateşlemiş. Fakat alttaki ak yılan o anda birden ötekinin üzerine çıkıverince Ömer'de kara yılanı vurayım derken ak yılanı vurmuş. Zaten av bulamamanın üzüntüsüyle yanan Avcı Ömer bu yeni duruma daha çok üzülmüş. Ama elden ne gelir? Çaresiz yine yoluna devam ederek evine gelmiş. Akşam olmuş evli evine köylü köyüne çekilip de herkes yatınca Avcı Ömer'in kapısı çalınmaya başlamış. Avcı Ömer:

-Hayırdır inşallah diyerek kalkıp kapıyı açmış. Karşısında jandarmaları görünce çok şaşırılmış. Jandarmalar:

-Avcı Ömer seni karakola götüreceğiz, çabuk hazırlan karına söyle nereye gittiğini kimseye söylemesinler, demişler. Avcı Ömer'de karısına tembih edip jandarmalarla yola çıkmış. Yolda giderken jandarmalara kendisini niye götürdüklerini sormuş. Onlar da:

-Sen bugün bir suç işlemişsin. Fakat bu günkü ifadeni almak için götürdüğümüz yeri ve bu götürüşünü kimseye sen de söyleme yoksa senin için hiç iyi olmaz. Çünkü şimdi gittiğimiz karakol yer altında bir yerdir. Ayrıca biraz sonra göreceğin gibi her taraf yılanlarla dolu. Fakat yine de sen hiç korkma; onlar sana hiçbir şey yapmazlar. Ayrıca sana bir sır söyleyelim. Sakın ağzından kaçırma. Bizim söylediğimizi söylersen bizi öldürürler. Seni şimdi sorguya çekecek olan yılanlar padişahıdır. Seni suçlu bulursa çok kötü. Çünkü kurtuluş imkânın yok demektir. Ama suçsuz bulursa çok büyük mükâfat verir. Bunun için de sana ne istediğini sorar. O zaman senden dilimin altına gök boncuk diliyorum, dersin. Şimdi bizim söyleyeceklerimiz bu kadar. Zaten karakola geldik. Bundan sonra bizimle hiç konuşma. Sadece gösterdiğimiz yollardan yürü yeter, diyerek bir mağaranın ağzına gelince durmuşlar. Avcı Ömer'e girmesini söylemişler. O da mağaranın ağzından içeri girmiş. Mağaranın içi yerden tavana kadar yılanlarla kaplı imiş. Yılanların üzerine basa basa yılanlar padişahının odasına kadar gitmişler. Yılanlar padişahına

¹⁰⁰Sadık Softa'nın 15 Şubat 1984- 29 Şubat 1984 tarihlerinde Karatekin Gazetesi'nde tefrika olarak yayınladığı masallardan alınmıştır. Sadık Softa kendisiyle yapılan mülakatta bu masalı babasından derlediğini belirtmiştir. Masal metni "Padişahın kızını vuran Çankırlı Avcı Ömer'e bugün 2. shf'de başladık." şeklinde manşetten verilmiştir.

Avcı Ömer'in geldiğini haber vererek huzura kabul etmesi için beklemeye başlamışlar. Nihayet Avcı Ömer'i sorguya çekmek için odasına aldırılmış. Avcı Ömer içeri girer girmez ak yılanla kara yılanı tanımış. Onlar da orada hazır bekliyormuş.

-Eee. Avcı Ömer söyle bakalım kızımın ne istedin? Sana bir kötülük mü yaptı ki onu vurdun? Avcı Ömer;

-Hayır Sultanım, onun bana hiçbir kötülüğü dokunmadı. Bana karşı hiçbir kötü harekette bulunmadı.

-Peki neden vurdun yavrucağı?

-Efendim ben avdan dönerken yolumun üzerinde bir ak yılanla bir kara yılanın boğuşmakta olduğunu gördüm. Kara yılan ak yılanı boğuyordu. Ak yılanı acıdığı için, kara yılanı vurmak istemişim. Fakat yanlışlıkla ak yılanı vurdum. Çok üzüldüm ama elimden bir şey gelmeyeceği için çekip evime gittim. Zaten ak yılan vurulunca yılanların ikisi de kaçıp gitmişlerdi. Olan bu kadar oldu, deyince yılanlar padişahı yanında duran ak ve kara yılan sormuş:

-Olay Avcı Ömer'in anlattığı gibi mi oldu? Ak ve kara yılanlar:

-Evet sultanım aynen öyle oldu, demişler. Yılanlar padişahı:

-Söyle bakalım Avcı Ömer bu yılanların yani ak yılanın benim kızım diğerinin ise damadım olduğunu bilmiyor muydun?

-Hayır sultanım. Onların nişanlı iki çift olduğunu bilseydim hiç rahatsız eder miydim? Deyince padişah Avcı Ömer'in sözlerini çok beğenmiş ve ona:

-Dile benden ne dilerse deyin Avı Ömer de:

-Sağlığını dilerim efendim.

-Oğlum benim sağlığımdan sana bir fayda gelmez. Dile benden ne dilerse.

-Sadece sizin sağlığınızı diliyorum.

-Evladım dile ne diliyorsan. Sağlığımın ne yapacaksın? Sana ne faydası olacak?

-Efendim dilimin altına gök boncuk diliyorum.

-Peki onun tehlikesini de biliyor musun? Zannederim bilmezsin. Yine de ben sana hatırlatayım. Ondan sonra sen kurdun, kuşun her türlü mahlûkatın dilinden anlayacaksın. Eğer bir kimseye bu mahlûkatın dilinden anladığını birine söylersen, söylediğin yerde o saat canın çıkar. Ölürsün diyerek, Avcı Ömer'in dilinin altına tükürmüş sonra da jandarmalara:

-Bu adamı sağ salim evine kadar götürüp teslim edin. Sakın evine teslim etmeden bırakmayın. Başına bir iş gelirse gerisini siz düşünün, demiş. Jandarmalar Avcı Ömer'i evine kadar getirip bırakıp gitmişler. Avcı Ömer içeri girince karısı:

-Seni nereye götürdüler? diye sormuş ama o söylememiş.

-Aradan zaman zuhur geçmiş Avcı Ömer yine evini ve geçimini avcılıkla sağlıyormuş. Bir gün av yapacağım diye eve dönüş yolunu tuttuğunda dönmekte gecikmiş. O dönüş yolunu tuttuğunda akşam olmuş hava kararmış imiş. Yolda gelirken bir sürüye rastlamış. Köpekler ısırmaları diye çobanlara seslenmiş. Çobanlar hemen Avcı Ömerin önüne gelerek çadırlarına misafir etmişler. Geceyi yanlarında geçirmesi için çok ısrar etmişler. Avcı Ömer de bu ısrarlar karşısında o geceyi orada geçirmeyi kabul etmiş. Bunun üzerine çobanlar bir davar keserek misafirlerine gereken hürmeti göstermeye çalışmışlar. Onlar bu kestikleri davarla ilgilenirken sürüde bulunan ihtiyar köpek ulumaya başlamış. Bu köpeğin arkasında da genç köpek ulurmuş. Avcı Ömer köpeklerin ne dediğini hemen anlamış. İhtiyar köpek diyor ki:

-Avcı Ömere kesilen davarın artan kısımlarını bana yemek olarak verirseniz, bu gece sürüye kurt getirir onlarla birlikte genç köpeği de sürüyü de birlikte yiyeceğim. Genç köpek ise:

-Avcı Ömer'e kesilen o davardan koca köpeğe verilecek parçadan bana verilerse sürüyü kurtlardan ve koca köpekten kurtaracağım. Bunu hem de tek başıma yapacağım, diyorlarmış.

Avcı Ömer bunları çobanlara anlatmayı düşünmüş ama yılanlar padişahının sözlerini hatırlayarak vazgeçmiş. O sırada çobanlardan birisi Avcı Ömer'e kesilen davarın artıklarını köpeklere vermeye hazırlanırken Avcı, onları ne yapacağını sorunca Çoban köpeklere vereceğini söylemiş. Bunun üzerine Avcı Ömer:

-O parçaları bana verin. Köpeklere ben vereyim demiş. Çobanlar:

-Aman ağa köpekler seni ısırırılar. Hem sen bizim misafirimizsin. Rahatına bak, gerekirse ihtiyar köpeği bile boğarız, dedilerse de Avcı Ömer,

-Yok canım ne ehemmiyeti var? Ben severim bu işi diyerek çobanın elinden alarak kendisi götürüp hepsini küçük köpeğe vermiş. Küçük köpek önündeki eti yiyip bitirince ihtiyar köpek tekrar ulumuş.

-Avcı Ömere kesilen davardan bana bir parça et verseydiniz, sürüye kurt getirip onlarla birlikte küçük köpeği de yiyecektim. Ama o etten bana vermediniz, yine sürüye kurt getireceğim, demiş. Hemen arkasından küçük köpek uluyarak, ona cevap vermiş. O da diyor ki:

-Bu gün sürüye gelecek kurtlarla birlikte ihtiyar köpeği de boğup öldüreceğim.

-Avcı Ömer iki köpeğinde dediğini anladığı için genç köpeğin sırtını sıvazlayarak çadırdan içeri girmiş. Yemiş, içmişler. Sonra yatıp uyumak için birisi:

-Arkadaşlar siz yatın ben dışarı çıkıp sürünün başında nöbet tutayım deyince Avcı Ömer:

-Arkadaşlar gelin hepimizde çadırda yatalım. Bugün sürünüze hiçbir şey olmayacak, deyince ikisi de bunu kabul etmemişler. O sırada dışarıdaki genç köpek ulumaya başlamış, diyormuş ki:

-Avcı Ömer benim dileğimi yerine getirdi. O etten tek bana verdi. Bugün bütün kurtlar toplanıp gelse bile yine de sürüye hiç zarar verdimmeyeceğim. Bunu duyan Avcı Ömer:

-Arkadaşlar sürüye bir ziyan gelirse ben o ziyani kapatacağım. Bir şey olursa sürünüzü ödeyeceğim, gelin hepimizde içeride yatalım. Nöbet tutmaya lüzum yok deyince çobanlar istemeye istemeye kabul etmişler. Sürüye zarar geleceği endişesiyle dolu imişler. Keçelerin içinde yatmışlar ama uyku tutmuyormuş. Avcı Ömer:

-Yahu ağalar, neden uyumuyorsunuz? Bana inanmıyorsunuz. Biriniz dışarı çıkıp bakın. Sürü yerinde değil mi? deyince çobanlardan birisi çıkarak sürüye tekrar bir göz atıp gelmiş. Sürünün sakın sakın yerinde yattığını görünce tatlı bir uykuya dalmışlar. Hem de öyle dalmışlar ki sabaha kadar hiç birisi uyanamamış

-Sabah olup da uyandıklarından sürüyü yerinde bulamamışlar. Telaşlı telaşlı sürüyü aramaya başlamışlar. Nihayet bir ara birisi sürüyü bularak ötekilere haber vermiş. Diğerleri de oraya geldiğinde sürüyü ufak bir tepenin güne bakan tarafına doğru serilip yatmış, hepsi de geniş getirip duruyormuş. Sürünün etrafı da kuş leşlerinden geçilmiyormuş. Koca köpeğin leşi de sürünün diğer tarafında imiş. Çobanlar böyle görünce koca köpeği de kurtların boğarak öldürdüğünü sanmışlar. Halbuki o anda genç köpek uluyarak olanları sanki Avcı Ömer'e anlatıyormuş. Diyormuş ki:

-İhtiyar koca köpek de kurtlarla bir olup sürüye ve bana saldırdılar. Bende ihtiyar köpeği ve kurtların hepsini öldürdüm. Bu sırada çobanlardan birisi Avcıya:

-Arkadaş sen bunu herhalde akşamdan biliyordun. Şimdi senden bir ricamız var. Bu sürüden en iyilerinden bir koyun seç. Bu koyun sana hediyemiz olsun. Avcı Ömer bu teklifi kabul etmek istemeyince çobanlar ısrarda devam etmişler. O da kabul etmek zorunda kalmış. Çobanlar ısrarla sürünün içine salmışlar. Kendi kafana göre iyi bir koyun seç diye de durmadan ısrar ediyorlarmış. Avcı da sürünün içinden bir koyunu gözüne kestirdiği sırada sürünün içinden bir koyun melemiş, o koyun diyormuş ki:

-Mee. Avcı Ömerin beni seçmesi lazımdır. Çünkü ben bin koyun anası olacağım. Avcı Ömer o koyundan yana bir göz atmış ki ne görsün zayıf mı zayıf, kötü mü kötü bir koyunmuş. Hemen o koyunu seçmiş. Çobanlar tabi hemen itiraz etmişler. Ama bu sefer de Avcı onlara ısrar karşı koymuş.

-Arkadaş ben bu kuzulacı koyunu seçtim. Çünkü bu koyun kuzulayarak çoğalacak, deyince çobanlar:

-Yahu Avcı, o koyunu sen eve götüresiye dek, ölür. Halbuki biz sana daha iyilerinden vermek istiyoruz. Zararı yok sen yine kuzulacı olanından sen. Ama iyisini seç, demişler. Ama avcı onların lafına bakmamış. Seçtiği koyunu alarak onlardan müsaade istemiş. Onlarından müsaadesiyle evin yolunu tutmuş.

Aradan günler geçmiş. Nihayet kötü koyun, ikiz doğurmuş. Aradan sene geçmiş, bu seferde bir yaşındaki kuzuları ile birlikte bu koyun ikiz kuzulamış. Avcı öncekileri köyün sürüsüne katarak senelerin geçmesini beklerken zaman zuhur geçmiş. Büyük bir sürünün sahibi olmuş. Bu seferde kendisi bir çoban tutarak kendi sürüsünün otlatılmasını böylece sağlıyormuş. Olaylar böylece sürüp giderken karısı da Avcıdan şüphelenmeye başlamış. Günlerden bir gün sürü yaylaya çıktığı bir zaman Avcı karısını yanına alarak sürüsünü görmeye gitmeye karar vermiş. Karısına bunun için hazırlanmasını tembih etmiş. Hazırlıklar tamam olduğu bir sırada yola çıkmışlar. Yol oldukça uzakmış. Kadın bir ara yorulduğunu söyleyerek ata binmiş. Bir müddet gittikten sonra yolları bir bayıra gelip çatmış. Ama Avcı'nın hamile karısı hala atın üzerinde gidiyormuş. Bir ara at kişnemiş.

-Ne olur sen de hamilesin ben de. Biraz şu bayırı çıksaya kadar biraz yürüsende ben de sen de pek yorulmasak. O böyle deyince Avcı karısına:

-Hanım biraz inip de yürüsen. Hayvan da yazık hamile, o da yorulmuştur. Tepeyi çıkınca ziyarı yok yine binersin, deyince. Zaten Avcı'dan şüphelenmekte olan karısı tamamen yüklenmiş.

-Sen bu hayvan kişnedi ondan bir şey anladın. Ondan sonra bana attan in dedin. Ne anladın bana söyleyeceksin, deyince Avcı:

-Pekala Hanım. Söyleyeceğim ama önce bir daha dünya gözüyle sürümü göreyim. Ondan sonra sana her şeyi anlatacağım, deyince hanımı attan inerek yürümeye başlamış. Sonra sürünün bulunduğu yaylaya varmışlar. Avcı sürünün içinde gezinmeden önce yılanlar padişahının sözüne uyarak suyunu kefenini hazırlayıp karısına:

-Hanım bir de şu sürünün içinde dolaşarak nasıl olduklarına bakayım ondan sonra sana söyleyeceğim, diyerek sürüyü gezmeye başlamış. Sürünün içinde gezerken bir olaya şahit olmuş. Sürüde bir koyun koçsamış. Koçun birisi koyuna musallat olmuş. Peşini hiç bırakmıyormuş. O sırada koşsuyan koyun sürünün hemen yanında bulunan bir arktan öte atlayıvermiş. O arktan atlayınca koç peşinden gitmemiş. Geri dönüp sürüye karışmış. Bunu gören koyun:

-Meee. Gelsene peşinden. Koç:

-Sen beni Avcı Ömer mi sandın? Bir kadın için öldürecek miyim kendimi? Senin peşinden gitmem belki de su dolu arka düşüp boğulacağım. Ama gitmezsem burada çok koyun

var. Ben Avcı Ömer gibi kadın aklına gidip kendimi öldürmem, demiş. Avcı durmadan onlara bakarak dinliyormuş.

-Ulan benim bir koç kadarda mı kafam çalışmıyor. O kendini öldürmekten çekiniyor da ben niye karının inadı için kendimi öldüreyim? diyerek sürünün arasında dolanmaktan vazgeçip karısının yanına gelerek:

-Hanım senin öğrenmek istediğin şeyi sana söylersem ben öleceğim. Gel şu sevdadan vazgeçte yaşayıp gidelim, yoksa benim ölümüne sebep olacaksın, demiş. Ama karısı illa da öğrenmek isterim deyince Avcı:

-Benim ölümüm pahasına da öğrenmek istiyorsan sen benden çok büyük şey istiyorsun diyerek karısını öldürmüş. Önceden kendisi için hazırladığı su ile karısını yıkayarak orada bir yere defnetmiş. Sonrada köyünün yolunu tutmuş.

MASAL 40: ÇAKUŞ¹⁰¹

Bir varmış bir yokmuş bir adamın üç oğlu varmış. Fakat bu üç oğlanlar babalarıyla hiç geçinemiyorlarmış. Bir gün babaları bunlara çok kızmış ve evden kovmuş. Üç kardeş baba ocağını terketmişler. Bir ağaya üçü hizmetkar durmuşlar.

Ağanın işleri pek çokmuş. Büyük kardeşle ortanca kardeşleri çok çok alıştıkları halde küçük kardeşleri hiç çalışmazmış. Bu en küçük kardeşin büyük bir tepenin başında küçük bir kulesi varmış orada yaşarmış. Adı da Çakuşmuş. Çakuş'un bir kedisi ile bir kavalı varmış. Akşama kadar kavalını varmış. Akşama kadar kavalını çalar, kedisini de yana alır, gezer dururmuş. Diğer kardeşleri ise O'nun bu durumuna çok kızıyorlarmış. Ve nihayet daha fazla dayanamışlar. Bir gün bunu ağaya şikayet etmişler. Ağa'ya:

-Ağa Çakuş senin büyük karınla geziyor. diye iftira atmışlar. Ağada çakuşa çok kızmış.

-Çağırın şu herifi buraya gelsin beni görsün demiş Çakuşa haber verilince Ağanın yanına gelmiş Ağa:

-Dağdaki devin karısının yatak odasında, yattığı yerin arkasından bir namazlağası vardır, onu alıp getirdin ne ala yoksa seni celladlara teslim ederim, demiş. Bunun üzerine Çakuş yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş dere tepe düş gitmiş. Devin evini bulmuş. Devin evinde pek çok kapı varmış. Çakuş yerden bir kaç taş toplayarak kapılardan bir bir geçmeye başlamış. Her açıpta girdiği kapının önüne bir taş koyuyormuş. ‘ Kapılar örtülünce açılmaz belki’ diye düşünüyormuş. Girdiği altı kapının önü ne altı tane taş bırakmış. Ama topladığı taşlar bitmiş. Çakuş'un önünde bir kapı daha varmış. Çakuş o kapıyı da açarak içeri girmiş. O'nun girmesiyle de kapı arkasından kapanmış. Kapı kapanır kapanmaz dev saklandığı yerden çıkarak Çakuş'un karşısına dikilmiş. O'nu yakalayarak bir direğe bağlamış. Karısına da:

-Hanım bu gün akşam benim ağabeylerim misafir olarak gelecek. Bu ademoğulunu yemeğe hazırlada akşam bunu yiyelim, demiş. Sonrada evden çıkıp gitmiş. Devin karısı da kör, kesmez bir bıçak alarak gelmiş, Çakuş'un karşısına dikilmiş.

-Seni bu kör bıçakla kesip pişireceğim, deyince Çakuş ona:

-Abla şu ellerimi çöz, bıçağı ben bari bileyeyim. Kör bıçakla canım daha çok acır. Bileyeyim ki hem senin işin kolaylaşsın, hem de benim fazla canım yanmasın, demiş. Bunun üzerine dev karısı Çakuş'un ellerini çözmüş. Çakuş'a kör bıçağı vererek “Haydi şu bileği taşında bıçağı bile” diyerek ona vermiş. Çakuş bıçağı iyice biledikten sonra bir fırsatını düşürerek devin karısını kesmiş. Sonra ocakta kaynamakta olan kazanın başına getirmiş. Dev karısının memelerini keserek kazanın altındaki ateşin içine atarak yakmış. Sonra da dev karısını

¹⁰¹ Sadık Softa'nın 9 Ocak 1984- 13 Ocak 1984 tarihlerinde Karatekin Gazetesi'nde tefrika olarak yayınladığı masallardan alınmıştır. Sadık Softa ile yapılan mülakatta bu masalı, Çankırı- Beşdüt köyündeki Zülfiye Yavuz'dan derlediğini belirtmiştir.

kazanın içine atarak devin yatak odasındaki namazlağıyı alarak oradan çıkıp gitmiş. O gittikten hemen sonra dev ağabeyleriyle gelmiş. Kazanda pişmiş durumda olan etleri çıkararak sofrayı kurmuş. Ağabeyleriyle oturup yemişler. Beklemişler beklemişler karısı gelmemiş. Sonra dev bıçağı börmüş. Bıçağın bilenmiş olduğunu görünce de yedikleri etin karısının eti olduğunu anlamış.

-Vay vay deyyus Çakuş bizim karıyı öldürdü. Sonra bize yedirdi. Bunu onun yanına bırakmam, demiş. Bu sırada Çakuş da kendi köyüne gelmiş. Ağaya haber vermişler hemen Çakuş'u yanına çağırılmış. Oda Ağanın yanına gitmiş.

-İşte Ramazan ağa al, sen buyurdun ben getirdim. Başka bir emrin var mı? demişler. Ağa bu işte te çok sevinmiş.

-Sağol Çakuş. Başka bir diyeceğim yok git işine bak.

Çakuş yine ağanın yanından ayrıldıktan sonra kedisi ve kavalını alarak eski yaşantısına dönmüş. Günler aylar böyle geçip giderken kardeşlerinin gözünde hep Çakuşun üzerindeymiş. Onun bu yaşantısı kardeşlerinin hiç hoşuna gitmiyormuş. Günlerden bir gün yine dayanamamışlar ve Ağaya Çakuş'u müzevirletmişler.

-Ağa. Çakuş bu seferde senin küçük hanımla gezip tozuyormuş, demişler. Ağa bu işe temelli kızmış.

-Çağırın şu herifi benim yanıma demiş. Çakuş'a yine haber vermişler. O da Ağanın yanına varmış. Ağa!

-Çakuş, o gidip namazlağasını getirdiğin devin kızı vardır. O kızın parmağında da güzel bir yüzük bulunur. Gidip bana getireceksin, demiş.

Çakuş bu hal üzerine yola çıkmış. Gide gide devin evi tekrar bulmuş. Evin yanındaki çeşmenin başına oturmuş orada beklemiş biraz sonra devin kızı çeşmeye su doldurmaya gelmiş. Çakuş'ta hemen devin kızının parmağındaki yüzüğü çıkararak alıp kaçmış. Ağaya getirip vermiş. Yine eski hayata dönerek bildiği gibi gezip tozmaya başlamış. Ama kardeşleri de hep onu gözetlemekteymişler. Yaşadığı hayatı çekemedikleri için tekrar Ağaya gitmişler:

-Ağa bu Çakuşta işi iyice azattı. Şimdi de senin küçük kızınla geziyor. Dediklerinde ağa:

-Çağırın bakayım onu benim yanıma, demiş.

Çakuşa haber vermişler Ağanın yanına gelince Ağa:

-Bu sefer gidip o devî bana alıp geleceksin yoksa seni cellata teslim edip cananı aldıracağım, demiş. Bunun üzerine Çakuş:

-Ağa benim bu işi yapabilmem için senden bazı isteklerim olacak. Bunun için sen bana iki öküz, dört kilo çivi, iki tane öküz zili vereceksin, demiş. Hemen istediğini yerine getirmişler. Çakuşta bunları alarak yola çıkmış. Devin evinde yaklaştığı sırada devî görerek bağırılmış.

-Dayı ne arıyorsun?

-Çakuşu arıyorsun.

-Çakuşu ne yapacaksın?

-O herif benim karımı kesti bize yedirdi. Kızımın parmağından yüzüğünü çaldı. Onun için arıyorum, deyince Çakuş:

-Ben de onu arıyorum gel beraber arayalım, bulalım, demiş. İki beraber aramaya başlamışlar. Sonra dinlenmeye başlamışlar. Bir ara Çakuş, Deve:

-Yahu şu ağaçtan oluk yapsak.

-Ne yapacaksın oluğu?

-Çakuşu yakalayınca içine koyarız ve rahatça ne yapacağımızı düşünürüz. Hem böylece elimizden kaçamaz, demiş.

Devle beraber kalkmış bir oluk yapmışlar. Oluk bitince de Çakuş, Deve:

-Şunun içine gir ben de üzerini kapayayım. Bakalım dışardan ışık görünüyor mu? demiş.

Dev oluğun içine girince, oluğun ağzını çivileyerek devi içeride hapis etmiş. Sonra Deve:

-Aradığın Çakuş benim. O söylediğin işleri ben yaptım. Şimdi de seni Ağa'ya götürüyorum, diyerek öküzleri oluğa koşmuş ve sürüye sürüye Ağa'non oraya varmış. Çakuş, Ağa'ya:

-Ağa bu devi yakayım mı yoksa oluğun kapağını mı açayım? Yanarken mi yoksa kaçarken mi daha çok haz alırsın? diye sormuş. Ağa da:

-Aç kaçışına bakalım şunun, deyince Çakuş, oluğun ağzına çaktığı tahtayı sökmüş. Dev çıkınca Çakuş'un kedisi hemen devin üzerine atılmış. Kediden çok korkan dev tozu dumana katarak kaçmış, gitmiş. Bunun üzerine Ağa, Çakuşa:

-Dile benden ne dilersen. Çakuş da:

-Allah'ın emri peygamberin kavliyle küçük kızını istiyorum, demiş. Ağa buna çok memnun olmuş. Küçük kızını Çakuşa vermiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına siz çıkın kerevetine.

MASAL 41A: TOPAL KARGA¹⁰²

Bir varıymış. Bir yoğumuş. Allah'ın kulu pek çoğumuş. Çok söylemesi çok günâhıymış. Evvel zamanda bir karga varıymış. Bu karga küllüklerde eşinirken eşinirken ayağına diken batmış. Topallaya topallaya bir eve gitmiş. Evin kapısını çalmış, bir kadın çıkmış, “Teyze ayağıma diken battı, bu dikenı çıkarıver.” demiş. Kadın Topal Karga'nın dikenini çıkarmış. Topal Karga “Teyze sen bu benim dikenimi saklayıver, ben sonra gelir alırım.” deyip oradan ayrılmış. Aradan çok zaman geçmiş. Kadıncağız bir gün ekmek pişiriyormuş “Bu diken burada durup duruyor, şunu ocağa atıp yakayım.” deyip dikenı ekmek sacının altındaki ocağa atmış. Birkaç gün sonra Topal Karga kadına gelmiş “Teyze benim dikenimi verir misin?” demiş. Kadın “Amanın ben onu ekmek pişirirken ocağa vurup yaktım.” demiş. Bunun üzerine Topal Karga “Ya dikenı verirsin, ya ekmeği verirsin. Ya dikenı verirsin, ya ekmeği verirsin.” diye o kadar çok bağırılmış ki kadıncağız, “Aman Topal Karga bağırma, al şu ekmeği de git.” demiş. Topal Karga ekmeği alıp başka bir kadına gitmiş, “Teyze şu ekmeğimi saklayıver, ben sonra gelir alırım.” demiş. Kadın, “Peki bırak git.” demiş. Aradan uzun zaman geçmiş, ekmek kurumuş bayatlamış. Kadın bu ekmek bir işe yaramaz deyip ineğine yedirmiş. Bir kaç gün sonra Topal Karga kadına gelip “Teyze ekmeğimi verir misin?” demiş. Kadın “Amanın o ekmek bayatladı, ben de onu ineğe verdim yedirdim.” demiş. Bunun üzerine Topal karga “Ya ekmeğimi verirsin, ya ineği verirsin. Ya ekmeği verirsin, ya ineği verirsin.” diye o kadar çok bağırılmış ki kadıncağız, “Aman aman Topal Karga bağırma, al şu ineği de git.” demiş. Topal Karga ineği alıp başka bir kadına gitmiş, “Teyze şu ineğimi saklayıver, ben sonra gelir alırım.” demiş. “Kadın peki bırak git.” demiş. Aradan bir müddet geçmiş. O kadının evinde düğün varmış. Çok kalabalık misafir gelmiş. Yemekler yetişmemiş. İneği kesip misafirlere yemek yapıp yedirmişler. O gün de Topal Karga eve gelmiş, kadına, “Teyze ineğimi ver.” demiş. Kadıncağız, “Amanın! Bizim düğünümüz vardı, biz o ineği kesip misafirlere yedirdik.” deyince Topal Karga, “Ya ineği verirsin, ya gelini verirsin. Ya ineği verirsin, ya gelini verirsin.” diye o kadar çok bağırılmış ki sonunda, “Aman aman Topal Karga bağırma, al şu gelini de başımızdan git.” demişler. Topal Karga gelini almış, bir de bir davul almış yüksek bir yere çıkıp “Bir dikene bir ekmek aldım oh yaa.” daldal da dümbele, dümbele diye davula vurmuş. Arkasından “Bir ekmeğe bir inek aldım oh yaa.” deyip daldal da dümbele, dümbele diye gene davula vurmuş. “Bir ineğe bir gelin aldım oh yaa.” deyip daldal da dümbele, dümhele diye diye, davul çala çala gelinle beraber gitmiş.

¹⁰² Necati Asım Uslu ve Hamdi Uslu'nun annesi Zeliha Uslu'dan dinlediği masallardan (Uslu, 2005: 393).

MASAL 41B: TOPAL KARGA¹⁰³

Bir tane topal garga varmış. Garganın ayağına diken batmış. Diken batınca ordaki sağdaki soldaki komşulara gidiyo, diyo ki

-Benim ayağımdaki dikenı çıkartıverin.

Orda bir tane teyze çıkartıveriyo.

-Diken burda dursun. Canımı çok yaktı bunu saklayacağım. Ben gelesiye kadar bu diken dursun burda, diyo.

Kadında ekmek ederken evi süpürürken diken süpürgeyle beraber ocaklığa gidiyor. Ocaklıkta yanıyor. Yanınca karga bir vakit geçince,

-Benim dikenim vardı? Diken nerede? Emanet vermiştim sana, diyo.

O da diyor ki:

-Senin diken ocakta yandı. Sana yerine ekmek versem ne olur? diyo.

-Tamam, ver diyo.

Ekmeği alıyor gidiyor. Onu dikenin yerine saklamayı düşünüyor karga. Çobanın yanından geçiyor. Çobanın yanından geçerken çobana diyor ki

-Bunu sana emanet etsem nasıl olur?

-Tamam, diyor. Çoban vakit geçince çok acıkıyor. Acıkınca ben bu ekmeği yiyeyim diyo. Ekmeği yiyince, karga nasılsa gelmez, diyor. Garga aradan vakit geçince geliyor. Diyo:

-Benim ekmeğim nerde?

-Ben çok acıktım yedim. Sana kavalımı versem nasıl olur? O da:

-Tamam ver. Alıyor kavalımı başlıyor.

“Ayağıma diken battı dı dı dı dı

Dikeninle ekmek değiştim dı dı dı dı

Ekmeğilen de kaval değiştim dı dı dı dı

Kaval bağa kaldı dı dı dı dı” diyerek gidiyo.

¹⁰³ Kaynak Kişi: Kadın (-). Çankırı- Kızılırmak. Anlatıcı, kişisel bilgilerini gizli tutmak istediği için bu bilgilere yer verilmemiştir. Masalın ses kaydı ASA arşivindedir.

MASAL 41C: TOPAL KARGA¹⁰⁴

Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir topal karga varmış. Bu topal karga bir gün ormanda gezerken ayağına diken batmış. Tabii diken batınca çok acı yanmış. Bu dikenini nasıl çıkarabilirim diye bayağı çabalamış uğraşmış ve bir köylü teyzenin yanına gitmiş. Köylü teyze topal kargaya yardımcı olmuş ve ayağındaki dikenini çıkarmış.

Yalnız topal karga köylü teyzeye demiş ki:

-Bu dikenini sana emanet olarak bırakacağım sen bu dikenini sakla.

Teyze dikenini saklamış. Aradan yıllar geçmiş topal karga belli bir süreden sonra gelmiş.

Topal karga:

-Dikenimi ver demiş.

Teyze:

-Ama sen uzun süre gelmediğin için ben dikenini ekmek yaptım kullandım, demiş.

Topal karga:

-Dikenimi verin dikenimi verin dikenimi isterim, diye tutturmuş.

Topal karga dikenini alamayınca ekmek yaptığı için ekmekleri alıp gitmiş.

Topal karga giderken bir köye uğramış ekmeği oradaki köylülere emanet bırakmış. Belli bir zaman geçtikten sonra topal karga yine uğramamış. Topal karga epey bir süre geçtikten sonra uğramış.

Topal karga bu sefer de köylülere demiş ki:

-Ekmeğimi isterim, demiş

Köylüler de ekmeği hayvanlara yedirdikleri için verememişler.

Topal karga:

-Ekmeğimi isterim, diye tutturmuş.

Ekmeği hayvanlara yedirdikleri için topal karga hayvanları almış. Topal karga hayvanları önüne katmış ve ormana doğru gitmiş. Hayvanları bayağı çoğalmış. Yine giderken bir köye rast geliyor.

Köydeki bir dedeye diyor ki:

-Dedeciğim bu hayvanları sana bırakacağım sen bak. Belli bir süre belli bir zaman geçtikten sonra senden alırım.

Hayvanları dedeye bırakıp gidiyor. Dede de belli bir süre baktı topal karga gelmiyor, topal kargadan bir ses çıkmıyor. Bir kızın düğünü oluyor köyde. Dede de o düğünde hayvanları tutuyor kesip köylülere yemek yapıp dağıtıyorlar. Daha sonra belli bir zaman geçtikten sonra topal karga geliyor.

¹⁰⁴ Kaynak Kişi: Hatice Kesikoğlu (42), Çankırı- Merkez. (Derleyen: Musa Kandemir, A.Serdar Arslan).

Topal karga:

-Ben hayvanlarımı istiyorum ver hayvanlarımı diye tutturuyor.

Dede de diyor ki:

Ben hayvanları kestim yemek yaptım o kızın düğününde dağıttırdım.

Topal karga tekrar:

-Hayvanlarımı istiyorum ver hayvanlarımı diyor.

Dede diyor ki:

-Hayvanlarını ben veremem.

Topal karga:

-O zaman kızı alacağım, diyor.

Kızı alıp gidiyor ve kızla mutlu bir evlilik yaşıyor. Ve mutlu oluyor.

Masal bu ya. Çok seviniyorlar. Gökten bir elma düşmüş o da topal karganın başına düşmüş. *Buradan ben emanete hıyanetin yapılmayacağını anlıyorum. Birisi bir emanet bıraktığı zaman ona gerçekten sahip çıkmak gerekiyor. Hele şu zamanda şu yaşadığımız dönemde bu çok zor. Ama çoluk çocuğumuzu o şekilde yetiştirebilirsek inşallah bu dediğimiz şeyleri de yapabiliriz, uygulayabiliriz.*

MASAL 42: BİTMEYEN MASAL¹⁰⁵

Bitmeyen bir masal var. Hiç bitmiyor. Bunu bir dinlerdik bir dinlerdik. O biraz nasıl diyeyim fıkra gibi eğlencesine dönük gibi masalın. Öyle karşısında anlattığı kişilerin dikkatli davranması için, hani biri bi şi anlatırken dinlerken, dinlerken yine aynı şeyi anlatıyor derler ya karşısındakinin dikkatini çekmek için anlatılır. Duyduğum şekliyle anlatayım sana.

Şimdi hasat zamanında hasat yapılıyor. Hasat yapıldıktan sonra ekinleri köylerde ambara koyuyorlar. Tabi aradan biraz zaman geçtikten sonra normalde ambarın içerisinde hiçbir şekilde bir girişi çıkışı olmayan kapalı bir alan. Ekini kışlık için koyuyorsun yani.

Yazın ekini ambara koyduktan sonra ambarın bir köşesinde sadece bir karıncanın gireceği kadar bir alan kalmış. Orayı da görmemişler. Kapatmışlar ama ambar ekinle dolu. Bu şekilde bir tane karınca, o kırmızı karıncayı bilir misin? İri kırmızı karınca, oradan giriyο. İçinden bir tane buğday tanesini alıyo, oradan çıkıyo, yuvasına götürüyo. Bunun diğerk kırmızı karıncalar da geliyo aynı şekilde. Önce iki tanesi giriyο, onlar birer tane alıyolar çıkıyolar, sonra diğerk iki tane kırmızı karınca girerek iki tane alıp gidıyolar. Tabi bunların o halini görünce o kanatlı karınca da olayı görüyo.

Netice haliyle de bunlar kışlık erzak hazırlayacağı için aynı şekilde o da geliyo. Ama tabi onlar ikişer ikişer değil tek tek giriyolar. İşte kırmızı karınca giriyο arkasında kanatlı karınca girip o da bir alıp çıkıyo. Tabi bu şekilde kırmızı karıncayla kanatlı karınca buna devam ederken bu sefer de siyah karınca olayı görüyo. Ambara bu sefer üç farklı karınca gelmeye başlıyo. Hepsi de birer tane alıp çıkıyolar. Şimdi bu şekliyle beş farklı karıncı geliyo. Kırmızı karınca, kanatlı karınca, siyah karınca girip girip çıkıyolar. Yuvalarına ekini götürüp geliyolar. Kırmızı karınca, ikişer ikişer giriyor. İkişer ikişer alıp ikişer ikişer yuvasına bırakıyo. Ama onun arkadaşları gelince, onlar sıraya giriyor. Sırayı ötekine vermeden o birer tane daha alıyo. İkişi beraber girmiş, bir tane buğdayı beraber götürmeye başlamışlar ama ötekiler birer tane birer tane taşıyorlarmış. Kanatlı karınca girmiş, almış birer tane götürmüş. O arada işte ekin aşağı sağlamış biraz, karıncanın biri de altından zorla çıkmış.

Sonra benekli girip çıkmış, kırmızı girip çıkmış, siyah girmiş çıktı. Ha, içlerinden bir tane total karınca varmış. O zorla taşıyomuş. İki tane gelmiş, biri total, ha içeri girmiş. Ha benekli, ha kanatlı karınca girmiş uçarak götürmüş. (Kanatlı) susamış (bu arada). Su içerken birisi koşarak geliyor, yardım ediyο. Yav birisi buğday düşürmüş yolda, diğerk arkadaşlarıyla bir olmuş, götürmüş. Kırmızı karınca çıkmış, kanatlı karınca girmiş, kanatlı çıkmış siyah karınca girmiş, o çıkmış total karınca girmiş. Hepsi de birer tane götürüyo. Biraz sonra ambarın kenarından ekin sızmaya başlamış. Vay ekin düştü aşağı. Vay karınca yere düştü, yuvarlandı.

¹⁰⁵ Kaynak Kişi: Murat Aslan (55), Çankırı- Merkez.

Bitmez bu. Ambarda ekin biter mi? Ambara boşaltıyasya kadar bunu böyle anlatabilirsin. Ekin de bitmeyeceğine göre beş çeşit karıncaya taşıt dur.

MASAL 43: KELOĞLAN'IN GEYİK SÜTÜ¹⁰⁶

Çok namlı bir hükümdar varmış. Çok zenginmiş. Çocuğu olmuyomuş. Zaman içinde bir kız evladı olmuş. Hastalıklıymış. Ülkenin birçok yerinden hekimler gelmiş ama hastalığına çare bulunmamış. Ondan sonra hekimin biri demiş ki “Fılan dağda bir geyik varmış. Onu kimse tutamıyormuş. Allah koruyormuş. Kimse avlıyamıyormuş. Bu geyiğin sütünü içerse bu evladın iyi olur” demiş.

Söyletmiş adamlarına, sadrazamlarına kimse cesaret etmemiş ya da edememiştir. Tellallar bağıryomuş. “Geyiğin sütünü getirene padişah kızını verip saraya damat yapacak” diye söylüyorlarmış. Ne kadar tellal da bağırsa kimse cesaret edemiyo. Gidiyolar geyiği yakalayamıyolar, geyiğin sütünü denk getiremiyolar. Neyse köyde bi çobanlık yapan bi Keloğlan varmış. Keloğlan rastgele onun bunun hayvanını güdermiş. Ömrüne devam edermiş. Keloğlan'a bir gün demişler ki:

“Sen bir git, sütü getir. Padişah’a, saraya damat ol” diyorlar.

Keloğlan'a böyle bir heves gelmiş söylenenlerden sonra ondan sonra Keloğlan bir eşeğe biniyo. Ben filan dağdaki o namlı geyiğin sütünü getüreceğim, padişahın iyi olacak, demiş. Köylü ondan sonra Keloğlan’la giderken dalga geçiyolar, ıslık çalıyolar giderken.

Bahsedilen geyik de yakalanmayan var ya sanki Keloğlan’ı bekler gibi melaikeler tarafından uysal bir hale bürünüyo. Keloğlan geyiğin yanına geliyo sütünü sağıyo. Eşeğine biniyo, sütü saraya takdim ediyo. Netice de sütü içiriyolar, süt dedikleri gibi şifa oluyo, kız iyi oluyo. Padişah da sözünü yimiyo. Sözünü tutunca da Keloğlan’ı saraya aldırıyo, giydiriyo, kuşatıyo, damat yapıyo.

¹⁰⁶ Kaynak Kişi: Hayati Tuna (85). Çankırı- Ilgaz.

MASAL 44: HARUN REŞİT İLE PEVRÜL BİRDANE¹⁰⁷

Harun Reşit diyi azılı zalimkar bir padişah varmış. Birde bunun gardaşı varmış Pevrül Birdane diye. Yani ermiş keramet ehli adam da adamı Deli Pevrül dirlermiş. Şindi Harun Reşit Şam'dan Halep'e kervan işletirimiş. Şimdinin tır gamyonları oldu mu o zaman da gatırcılar kervan işlediyo. Giderken gelirken bakıyo kervancılara. Bi gün diyo ki Pevrül, Harun Reşid'e "Lan gardaşım diyo, şu kervanın başında ben gidiyin." "Lan deli diyo sen giden gelin de bi iş yaparsın." İkinci sefer yine diyo. Üçüncü de diyokine lan peki diyo. Pevrül kervanbaşı olacak kervan eyliynen gidecek. Kervan ehli ne dirse onun emrine uyacak, diyo. Peki ağa şimdi bu Şam'da Halep'e yüklediyo gatırları. Gatır sürüsne kervan adı verilir. Tabi 30-40 gatır bi kervan oluyo. Bi gidiyo şimdi orıya varıyo. Malları satıyo bir avıç toprağa. Giderken kervan ehline kervanın adamlarına yidiriyo, içiriyor. "O yaşatıyo. Şindi Şam'dan Halep'e varınca malını matahını satıyo. Birer avıç toprağa. O topraâ sarıyo iki gatıra, ötekilerde boş onüne gatiyo, geliyor. Bu diyolar "Deli Pevrül, lan bu varınca Harun bunun kellesini alır." Deli ya halbuysa adam keramet ehliymiş Pevrül Birdane. Ağa geliyor sulak bir yire. Hayvanları indiriyor yükü. Oturun diyo, yin için bol siyafetler çekiyo kervan ehline. Ağa orada Cenab-ı Allah'a keramet ehli ya yalvarıyo, yalvarıyor. Neyse dileği gabıl oluyo. Bu aldığı toprağı da döküyor. Ordan çakıl dolduruyor. Bu çakıllar yakut, elmas, zümrüt oluyo. Yine getiriyo Harun Reşit'e kervan ehli diyo kine "Tamam bu deli Pevrül'ün kellesi gitti." Harun Reşit azılı padişah ya zalimkar astığı astık kestiği kestik. Şindi bakıyo ki Harun Reşit o tayfa biliyo ki daş toprak getdi. Deli Pevrül deli deli o... Yakut, zümrüt, elmas... "Lan gardaşım diyo, sen şu kervanın başında diyo. Olur, bida git. Harun Reşit Pevrül Bidaniye. "Bi daha git sen şu kervanın başında" diyo. "Olur gardaşım hay hay" diyo. Şindi yüklediyolar kervanı ordan kervan ehli diyokine "Lan deli Pevrül'nen gidiyo. Yine bizim işimiz iş, iyi tıklarında" diyolar. "Ne olacak? Yiyecez, biz, içeceğiz tamam bizi yaşıdıyo" diyolar oho... Kervan ehli gidiyolar Şam'dan Halep'den Cudus'den dolanıyo o gün devrinde gine ordan birer avıç toprağa satıyo. Dolduruyo getiriyo, gelirken yine Cenab-ı Allah'a yalvarıyor. Bunlar elmas oluyo, yine getiriyo, Harun Reşid'e viriyo. Harun Reşit diyokine "Lan gardaşım bu iş iyi be, işler yolunda be sen bi daha git. İki daha git. Gine kervanın başında git." Sen diyo "Çok iyi alışveriş yapıyon." "Olur gardaşım", diyo git diyo. Gine gidiyolar, yüklediyolar. Yine orda seriyo gatırları. "Gelin lan" diyo kervan ehline. Yidiriyo, içiriyor, getiriyo Harun Reşid'e viriyo. Bakıyo ki bı avıç toprak bi çuval toprak. "Lan bu ne" diyo. Ya "Sen gafnı mı oynaddın lan bu ne?" diyo gardaşım. Bi sefer getdiğim senin sülaleni besler. İkinci seferde getdiğim sülalenin sülalesini besler, neslinin

¹⁰⁷ Kaynak Kişi: Hasan Karataş (55). Şabanözü- Mart Köyü. Derleyen: İrfan Keleş. (Keleş, 1986: 100-101).

neslini. Sen ne istiyon, diyo. İnsanın gözünü anca bi avıç toprak doyurudiyi işde bunun için dimişler. Senin gözünü bi avıç toprak dolduru, senin gözünü kar bürümüş. Giç bi şey görmüyor diyo. Diyecem insan olunun gözünü anca bi avıç toprak dolduru bunun için dirler yiğenim.

MASAL 45: ASLAN ALI¹⁰⁸

Bir varmış biri yokmuş. Vakti zamanında bir padişah yaşarmış, bu padişah:

-Benim öleceğimi kim bilür? demiş.

O padişahın zamanında adamın bir tanesi hoca mı diyem dervüş mi diyem:

-Ben biliyon, demiş.

-Ne biliyon, demiş padişah.

-Buğunki demiş, bizim idaremizden çalışan birinin doğan bebeği böyüyecek seni öldürecek, dimiş.

-O da o zamana dak:

Nasıl olur? Ben de yeni doğan bebekleri hep ölüptürürüm. Asker çıkartıyo, o senenin içinde nerde bebek doğduysa hepsini öldürtüyo. Sadece bi tanesine geliyorlar ki gürbüz, baba yiğit şöyle olacağına, buna kıyamıyola alıyolar anasından öldürelim diyi, dağın kenarına varınca bırıkiyolar. Gurt guş burda yisin diyolar.

Neyse bunlar gide dursun. Gidince buna (çocuğa) geyikler neyin peydah oluyo, bunu besliyolar. Bu oğlanı besleyince sekiz on yaşına gelince geyikle giderken görüyolar. Avcılar geyik avına çıkıyolar, bir de bahıyolar hi geyiği arkasına bi bebek gidiyor. Bu bebeğe bağıryolar, çağırıyolar. Bebeği iyiliyemiyolar. Geliyolar köye yahut odiya diyolar ki:

Böyle böyle geyiğin arhasında bir bebe gördük. Bağırduk eyleyemedük. Bu nasıl iş. Filan yer, dar yer var, diyolar. O dar yere sıkıştırılım, arayıda yaralım bebek atlayamayacak şekilde. Geyikler atlar emme bebek atlayamaz. Üstünü de çalı çırpı yaprakleyinde örtelim. Geyikler onu bu gohudan bilir, atlar gider. Amma bebe düşer. İçeri düşünce biz de bebeyi tutarız, diyolar, böyle karar veriyolar.

Gidiyolar setin doruğunda sarplık, kayalık, öcük bir yer varmış. Orayı, adam boyu üç dört metre uzunluğunda yarıyorlar. Geyikleri ordan burdan kovalayıp dar yere götürüyolar. Urdan dar yere geçerken herkeş atlıyo. Bebek atlayamıyo. Üstüne basın derken patlak aşağı düşüyor. Düşer düşmez bebeği dutan diye yarıyorlar. Bebek hangısına vurduhça yuvalıyo, yanaşamıyolar buna. Ordan, yav bizim urgan vardı (yanlarına almışlarmış). Urganı ilmek yapıyolar, atıyolar. Boyuna ipi atıyolar, biri o yana biri bu yana asılıyolar. Bebeğe yanaştırmıyolar. Bebeği alıyolar, geliyolar, o günün devrinde odiya. O devrin padişahına yahut sorumlusuna götürüyolar.

Padişah diyo ki o gün orada:

-Koyverin benim bebeylen okula gitsin, diyo altı yedi yaşına girmiş gibi.

-Padişahım sen ne diyon diyolar. Bu vurduğunu öldürüyor.

¹⁰⁸ Kaynak Kişi: Hüseyin Yaylacı (72), Çankırı- Eldivan.

Padişah:

-Öylesine atın zindana, diyo.

Zindanda ekmek neyin veriyolar. Çocuk kısmı, konuşmaları tez alıyor. Konuşmaları monuşmaları öğreniyo. Elbiseleyin atıyolar. Tabi, elbise neyin giyiyor. Neyse bu şimdi en sonda:

-Ya beni buradan çıkardın, diyo.

Böyle diyince padişaha soruyorlar. Boyle boyle diyo. Padişah "Getirin bahalım" diyo. Getiriyolar.

-Benim oğlanla giden mi okula?

-Giderim, diyo.

Oğlanla okula gidiyolar geliyolar. Bunun adını Aslan Ali dakıyolar. Yiğit, gürbüz diyi. Okula gidip gelirken bunlar on sekiz yirmi yaşına yanaşmışlar. Ötekedekeyken bunların başında bir kocakarı, bunların yanına gelmiş. O devirde destlerini doldurmuş, gelenlen gidenlen boyna çene çalıyomuş. Padişahın oğlu demiş ki:

-Lan biz burda muhabbet ediyoruz, bu karı burda çene çalıyo şunu çömleğini gırıyım, demiş.

Çocuk:

-Lan kırma, demiş. Bu kocakarılar donuzdur, bir şeydir, ilenir neyi, demiş.

-Lan ne olursa olsun, demiş. Taşı atınca gırmış. Gırınca kadın:

-La bi tek çömleğim vardı su götürecektim, onu da gırdınız, demiş.

-Gırk devlerin kız kardaşı var, ona âşık olun da alaman, demiş.

Padişahın devrinde, emrinde ne dirse oluyomuş. Neyse acuk sonra kafasına takılmış.

-La gidelim, bizim alamacığımız ne olur? Gitmişler, varmışlar.

Nerde deyze bu?

-Oğlum gırk tane gardaşı var, içinde tek kız varmış, en güççük. O gibi güzel daha yok kimsede alamadı, bunu duydum, diyomuş.

-Nerde?

Doğu tarafında bilmen nerde. Bunu şimdi Aslan Ali gafıyı dakıyor.

Padişahın oğlu anasına diyo ki:

-Ana, bana yiyecek-içecek doldur. Aslan Ali'ylen gidelim.

Aslan Ali de elini demirden bir değnek yaptıriyo, dartıyo otuz-otuzbeş kilo. Ücük daha olsun bu, diyo. Kırk beş-elli kiloya çıkartıyo. Deyneği alıyo, giyecekleri de alıyo, babasından neyin müsaade istiyolar, yola goyuluyolar. Yolda giderken arkasına bahıyo. Padişahın oğlu deey nerde kalmış.

-Eyleniyo geliyolar, padişah oğlu:

-Sen gafayı yedin gittin, bi de arkanda yarıştım, yettim. Gidemiyom ben.

Aslan Ali:

-Tamam. Bin sen de omzuma.

Padişahın oğlunu da bindiriyo omzuna, yola goyuluyolar. Gide gide gide bi ovanın düzündü bi bina görüyorlar. Akşam yanaşmış ecük. Binanın dört tarafını duvarla örmüşler. İçeri girmenin imkânı yok. Demir bir gapı var emme öyle böyle diri değil. Aslan Ali dutuyo gapıyı bir yana dayıyo. Dayayınca içeri giriyorlar. Bir gız çıkıyor. Hakkatten de güzelmiş gız...

-Siz kimsiniz?

Aslan Ali:

-Biz seni almaya geldik, padişahın oğluna seni alcaz.

-Benim ağabeylerim var, diyo gız.

-O zaman gelsin ağabeylerin, onlardan izin almadan götürmem seni.

Ağabeyleri geliyor. Ağabeyleriyle orda konuşuyolar. Bu nasıl kapıyı açtı. Bu adam bi adam mı, iki adam mı? Eğer otuz otuz beş adam varsa girelim içeri, birer tane mikleyelim. Eğer bu adam bi tek-iki ise buna gücümüz yetmez. Bunu güzelliğinen halledelim, diyolar. Adamlar da yiğidimiş hep. Dev didikleri aslında yiğit adamımiş. O da insan, yiğit adam. İçeri hepsi (otuz dokuzu) toplanıyo. Bunların işi gücü avımiş. Ava giderler akşama gadar ne vurularsa bişürür yirlermiş. Tek kazançları buymuş, başka kazançları yoğumuş. Dimek ki ormanın eteğinde düz ovada bi yerdeymiş.

Neyse içeri girince bakıyolar, iki kişi. Hoşgeldiniz diye ellerini sıkıyolar. Aslan Ali'nin elini sıkıdığı barmaklar patlıyomuş. Padişahın oğlunun elini sıkınca bi şey yok, diyolar.

-Ne sizin işiniz? diyolar.

-Biz senin gız gardeşinize dunur geldik. Filanca yerin padişahın oğlu, diyolar. Buna ne diyonuz?

-Beyim diyolar, iyi, hoşgeldiniz, sefa geldiniz, emme biz bi düşünelim, diyolar.

-Tamam, zabaha gadar düşünün bana bir cevap verin diyo Aslan Ali.

Bunlar zabahleyin anlaşıyolar. Işır ışımaz kaçıyolar evden. Gız gardaşını vermiyolar. "Verirsek yemeği kim yapacak?" diyolar. Aslan Ali yoldan gelmişler tabi acuk uyuyorlar. Uyanıyolar, bakıyolar ki vakit olmuş. Bakmış kimse yokmuş. Gızı soruyor. Ağabeyleri neyin zabahleyin gittiler. Aslan Ali geliyor. Her birini toplayıp eve getiriyo.

O gidince padişahın oğlu da ağzında ciğarasını da yakmış, elini arkasına almış, geziniyomuş. Orda gezinirken aslında Gara Dev isminde bir dev ona âşık olmuş. Onu almak için çok uğramış emme bunu dutmuşlar tılsımlı gıyuya atmışlar. Yiyeceğini içeceğini veriyolarmış emme tılsımı onu da çağırıyomuş. Dev ciğiranın dumanını görmüş.

-Ey delikanlı! Beni buraya bağladılar, demiş. Ben bi sigara istiyom. Bana ver de içeyim, demiş.

Cigarayı yakmış atmış. Atar atmaz bu cigarayı çeker çekmez bi deptiyse bu, tılsım gitmiş, atlamış çıkmış. Padişahın oğlunun gulaklarından tutup kaba toprağa çaka gomuş. Ondan sonra gızı alduğu gibi gitmiş. Aslan Ali bi de gelip bakıyo ki gapu açık, araştırıyolar. Gız yok, diyolar. Ötekiler biliyo onu gara devin götürdüğünü. Onlar:

-Yav benim gardaşım bunu götürmez, siz yalan konuşuyunuz, beni kandırıyorsunuz, bu noldu? diyo.

-Bilmiyoz efendim biz de senlen gittük, diye bunu aldadıyolar.

-Bu da eli arkasında öfkesiyen gezermiş. Gezerken de ayağına bi yumuşak bi şey dokunmuş garanlukta. Bu ney ki deyi eğilmiş bakmış ki adam gafası. Dutmuş gafasından galdırmış, çıkartmış eve götürmüş. Dili dişi durmuş zaten. Neyse bunun dilini ağzımı su neyi elini yüzünü silmişler milmişler. Su neyin vermişler. Akli başına gelmiş.

-Noldu? Lan gardaşım sana, demiş. O da:

-Ben cigara içip gezerken bağa böyle böyle dedi bi tanesi, ben de cigarayı verdim, toz dumanı karıştı. Bi de gulaklarımdan bir elin tuttuğunu biliyon, diyo.

-O zamana dak sizin düşmanınız kim? Bunu kim yaptı, diyup sıkıştırınca vallahi öldürürüm, diyo... Onlarda:

-Gara Dev isminde bir dev vardı, bizim gıza aşığıdı biz de buraya zıhladıyduk, onun da tılsımı cigaraydı demek ki bu Gara Dev yapmış, diyolar.

-Nerde bulurum?

-Gara Dev, Gara Dağ isminde bir dağ var, deey irak. Bu dağda onun sarayı var. O Gara Dağ'a gider, orada yaşar. Hep onun kontrolündedir oralar. Hepsine yemin verdiriyoy.

-Ben gelene kadar söz veriyonuz mu? Padişahın oğluna bi şey yapmıcaınız. Otuz dokuz-kırk gün burdayım, diyo.

-Tamam diyolar.

Ordan deyne tükürüyor, gidiyo. Giderken köyün içinde geçiyomuş. İki gardaş babaları ölmüş, mal bölüyolar. Altınları bir yana gomuşlar tabi toprağı bölmüşler. Bi de deri varmış. Deriyi de beriye gomuşlar. Deriyi alan razı oluyo, altınları alan razı olmuyo. O zaman gadar:

Yav altın nerde? Şu deri nerde? Nasıl insanız? Razı olmuyonuz, diyo. Ey delükanlı diyolar, sen ne bilün diyolar yanındaki gomşuları.

-Derinin üstüne bindüğün an beni filan yire götür dedin mi seni gökyüzüne uçurur, diyolar. Hemen deriyi alıyo, Aslan Ali:

-Deri benim. Sağ olur da geri gelürsem deriyi verecem size gine, diyo. Emme şimdi vermem, diyo.

Dabanca silah da yok o günün devrinde dabanca atsalar. Adamlar bakıyo güç yetecek adam değil "Peki beyim" diyolar. Ordan dışarı çıkınca deriye:

-Beni Gara Dev'in mıntıkasında eteğine götür, diyo, uçuyo.

Gara Dağ'ın eteğine gelince orda bakmış ki bir köy var. Köy odasına varıyo. Nerelisin falan diye bişeyler soruyolar.

-Anan var mı?

-Yok,

-Baban var mı?

-Yok.

-Ben gariban adamın bi taneyim, diyo. Bi tane de diyo ki:

-Ne yapacan?

-Ben her işi yaparım, diyo.

-Filanca Hasan Ağa'yı çağırın hele ya çobanı arıyodu, diyolar. Hasan Ağa'yı çağırıyolar.

Oğlan:

-Ben otuz dokuz-kırk günlüğüne çoban dururum, işine gelirse, sana bir daha dururum diyo. Yabancı olduğu için zabalayın mıntıkaya çıkartıyo.

-Bak oğlum Aslan Ali şu mıntıkaya gitme, orda Gara Dev var. Hem seni hem davarları öldürür.

-Peki ağam peki...

Bu şimdi u gittikten sonra davarları o yana gönderiyo. Hiç kimse yanaşmamış. O mıntıkaya ot gakılı, derelerde sular akıyo. Gırk-elli kadar koyunu güderken Gara Dev:

-Ey Aslan Ali! Beni burda da mı buldun?

-Ya gızı alıp kaçmak var mı? Senin canını alacam.

Aşağı yukarı bunlar birbirine girişiyolar. Akşam olunca Gara Dev diyo ki:

-Aslan Ali, bir çakmak olaydı da dişlerimi bileyeydim, seni çatır çatır yerdim.

Aslan Ali:

-Ağanın güzel bi gızı varmış. Ağanın gızı olaydı tava çöreği bişürürdü, bi de yanaklarından öpeydim, seni bir değnekle öldürürdüm. Böyle her gün ahşam vaat edip geliyola. Goyunlar da iyileşmeye, sütlenmeye başlamış.

Ağanın garısı:

-La herif! Bu goyunlar iyileşiyor bu çoban bunları nerde güdüyo.

Aradan yirmi-yirmi beş gün olmuş. Aslan Ali gene aşağıdan yukarı goyveriyo bu gene.

Ağa görüyo:

-Ana! Lan burdan mı güdüyo şimdi. Gara Dev gelir. Goyunları da bunları da öldürür diyi aklından geçiriyor. Takip ediyö. Aslan Ali gene Gara Dev'len çarpışmaya başlıyo.

Ağa ahşam olunca böyle dirken diniyo, bunlar eve geliyo. Garısına anlatıyo. Garısı:

-Biz bundan daha iyi adam mı bulacaz? Gara Dev'e böyle karşı koyan güleşen? Verelim gızımızı, diyo.

-Virelim mi?

-Verelim.

Ahşam oluyo. Ali geliyor. Garnını doyoruyolar. Hiç bi şey söylemiyolar. Yine zabahleyin çıkıp giderken bu kız bi gatt elbise giydiriyolar. Bu gıza bi tava çöreği yaptırıyo ona. Ondan sonra bi de çalkama yaptırıp, alıp götürüyolar. Gız:

-Al ağa sana hep getürdüm. Gara Deve gitme, diyo. Aslan Ali güzelce garnını doyoruyo. Çalkamayı da tepesine dikiyo, gızında iki yanaklarından öpüyo.

Gara Dev'e Aslan Ali nasıl vurduysa elindeki elli-kırk kiloluk zopaylan Gara Dev vurur vurmaz yıkılıyo. Gara Dev:

-Beni öldür, öldürmezsen güveye girdüğün gece gelürüm. Padişahın oğlunu öldürürüm, diyo.

O zamana gadar öyle diyince Aslan Ali:

-Lan öldürmeyecen seni, sen burda gendi gendine öleceñ. Ben orda bekliyin, gel de sıkıysa gel de öldür, diyo. O zaman gadar Gara Dev orda yatıyo. Gız da orda. Aslan Ali gidiyo gızı alıyo.

Aslan Ali:

-Ağa ben yavaş yollanıyım, bugün otuz yedinci gün iki üç gün galdı. Ya istersen parayı istersen verme, diyo.

Ağa:

-Yoo, diyo. Parasını veriyo. E burda dur, benim gızı al diyo.

Aslan Ali:

-Ben bu gızı almaya geldim. Bu gızı götüreceñ.

Aslan Ali ve gız yola goyuluyolar. Deriye ikisi biniyo. Köyün eteğine geliyolar. Aslan Ali köylülere deriyi geri veriyo. Aslan Ali, gızınan yavaş yavaş Gara Dev'in mıntıkasına varıyolar. Aslan Ali:

-Zabahleyin gidecez, ne gonaşacaksınız söyleyin, ne söyleceksiniz diyo.

Gızın abileri:

-Bi şey demiyöz ağam gız senin olsun, diyolar. Neyse bunlar yatıyolar, zabah olunca gine herkeş gitmiş, gine kimse galmamış. Gızı alıyolar. Giderken padişahın oğlu aksar gibi yapıyo. Aslan Ali:

-Lan noldu sana gardaşım diyo. Padişah'ın oğlu:

-Gardaşım sana söyleyemedim. Eğer bir gün daha gelmiyeydün benim her tarafımı şimdiden güverttiler. Beni öldürcektiler.

Aslan Ali sinirleniyo vay bilmem ne yapduklarım diyo gızıyo bunnara. Aslan Ali gidip on-on beş tanesini dağda öldürüyo. Siz böyle yaptınız, sözünde durmadınız, deyip. Nitekim gersengeri ordan gızı getiriyolar şindi. Gızı saraya getürdükden sona buna kırk gün-gırk gece davul-zurna çalıyolar. Padişahın oğluyolan everiyolar. Şimdi everecekleri gün, bu guş dilinden de bilürümüş, guşlar arazide gezerken:

-Ey Aslan Ali! Öldürmedin de güvey girince gece gelecek gızı götüreceğ, diyolar.

O zamana gadar tamam öyleyse, diyo. Emme bu sırrımızı kimseye anlatma, diyolar. Anlatırsan daş olursun, diyolar.

-Peki tamam, diyo Aslan Ali.

Güvey de girmiş, Aslan Ali de binada dolaşyomuş, insanoğlu biraz vefasız oluyo. Padişahın oğlu Ey Hanım! Aslan Ali bizim güvey girdiğimize dayanamadı, binayı sarsıyo, diyo. Meğersen Aslan Ali gelmiş, Gara Dev gelmiş, onla çarpışyomuş. Bir iki daha vurmuş öldürmüş, başka odaya girmiş. O zaman bina sarsılmış. Padişahın oğlu Aslan Ali'yi idam ettirmeyi düşünüyö. Gız:

-Bunu Aslan Ali yapmaz. Yapsaydı beni sana vermezdi, kendi alırdı. Bunda bi yanlışlık var, gel bu işi yapma, diyo. Zabah erkenden galkar galkmaz Aslan Ali devle çarpıştığı için yorulmuş yatıyomuş. Gidip cellatların hepsini toplıyo geliyo, onu yatakta basıyolar. Yatakta Aslan Ali'yi bağıyolar.

Aslan Ali:

-Ey Padişahın oğlu! Benim ne suçum var da beni tutuklattın.

Padişahın oğlu:

-Bu gece bina sarsıldı, sen bizim güveye girdiğimize dayanamadın. Aslan Ali:

-Eğer ben almak isteseydim, bu gızı verür müydüm sana? Benim çektiğim çileleri biliyon mu? diyo.

Padişahın oğlu:

-Peki, neden bunu yaptım?

-Kuşlar zaten daş olıyım dediler ya söyleyemeycedim. Ama böyle dimendense daş olıyım daha iyi, diyo. Git filanca odaya var, Gara Dev orda yatıyo, diyo. O zamana gadar Aslan Ali bu daş oluyo sarayın bahçasında. Giriyolar bakıyolar ki güç kuvvet yeteceği yok, bir ayı orda yatıyo. Neyse Gara Dev'i götürüp gömüyolar. Gız boyna ağlarımış.

-Bize bu iyilik yaptı da biz buna böyle kötülük yapduk, biz bu günahı nasıl çekecez? diyi. Gece rüyasında demişler ki:

-Ey Gızım! Filanca derede kırk tane tilki var. Yavrısuynan beraber bunu gımıldatmadan eğer hepsini öldürttürürsen ve bunları orda kazanlarda kaynatıp yağını taşa sürersen öylen sıcağıylan taşa vurup yarılacak. Aslan Ali anadan doğma gibi çıkacak, demişler. Öyle deyince gızda zabahleyin uyanıyor. Bu arada padişahın oğlunun babası yaşıyomuş. Padişah, oğluna:

-Bu gızı bana mı getirdin, diyo.

Padişahın oğlu da babasına vurunca öldürüyor. Gız:

-Bana kırk tane asker verecen, filanca yerde kırk tane tilki öldürecek. Padişahın oğlu:

-Yav hanım sen ne yapacan?

-Sen ne edecen bey, diyo gız.

Gız, şimdi bunu duyarsa beyin oğlu bunu kabul etmez (diye söylemiyo). Neyse kırk tane asker veriyolar. Dört bir tarafını tüfekte kapatıyolar. Kimisi gazmaylan kimisi tüfeğinlen gırgını öldürüyola. Derisini yüzüyolar, ondan sonra gazanlara atıyolar. Yağını gız alıyo, çizgi çizgi daşın yaruklarına çalıyo, öğlenleyin sıcak vurunca Aslan Ali daş yarulup ordan çıkıyo. Aslan Ali padişahın oğluna bir kere vurunca gebertiyo.

-Seni hakkın buymuş ben bilmedim, diyo.

Daha sonra kırk gün tekke, davul, zurna çaldırıyor. Oranın beyi oluyo. Allah herkese iyi muradlar versin (Amin).

MASAL 46: KEÇİ KIZ¹⁰⁹

Böyle gelinin çocuğu olmamış. Bi gelinin. Şimdi dama inermiş, bi davarlar, mallar gadar etmedin. Keçiler gadan beni itmedin derimiş boyna. Tövbe, Cenab-i Allah'a şey gelür gibi. Sonradan Allah bi çocuk vermiş. Ola olmuş. Oğlak olmuş. Böyük söyledi ya. Böyük söylediği için oğlak olmuş. Bunlar şimdi böyle durmuş. Şimdi anası böyle gidince hemen galkarmış, tuladan çıkarımış. Oğün ne yapacak? Mayalıvercek, maya idermiş, yemek kuycak, yimek kormuş. Evleri süpürürmüş, bulaşık yıkarımış. Her işi dutarımış. Emme gadın diyemezmiş ki: “Benim gızım var” diyemezmiş. Geçi dirmiş, geçi aşağı geçi yukarı.

Ondan sonra, bi gün demiş ki, eller çamaşur yıkmaya gidiyomuş, böyle böyle çaya doğru giderkene “Aman demiş bi gızım olaydı da” demiş, garıların içinde. “Ben de gider de çamaşur yıkar gelirdün” demiş. Biliyo emme, öyle diyemiyo. Utancından. O zamana gadan şey diyo ki “Meeeee, şu boynuzuma çamaşuru dak, şu yanına da diyo tencereyi dak, ben de gidiyin” diyo. “Meee” diyo. Ondan sonra dakıyo, onlar yukarı gondıysa, o aşıya gonuyo. Orda hemen tuladan çıkıyo, çamaşırı yıkarkene Beyoğlu geliyo, atınan. Emme, bir güzel imiş, dünya güzelmiş gız. Ondan sonra buna diyo ki Beyoğlu gelinci “Amaan bunu bana alıverin” diyo, anasına. “Dünür get” diyo. Şimdi geliyo padişahın garısı ya. Garı utanıyo, çekiniyo, amanın geldi diye. Hiç diyo çekinme, aha diyo geliverdim diyo. Geçi galkıyo. Şurdan elini, ayağını yalıyo. Hoşgeldin dey. Ayakkabıyı ayağıynan çeviriyo, gariyi yolluyo. “Ne dedi?” diyo. Ben bi şi diyemedim, ah yavrum ne diyim. Kapıda geçi yatıp döküyo, bi şi diyemedim. “Yoo ana” diyo Beyoğlu, “Onu alacam” diyo. “Eyi.” Bi dahakine gine geliyo. Diyo ki Allah'ın emriylen kızına dünür geldim, diyo. “Öyle emme, görüyon ya bi şiye yaramıyo ki” diyo. “Veriyin, noluvarecek” diyo.

Bindiriyolar şeye arabaya, taksiye neyise gidiyo. Şindi ağşam oluyo, yatsı yanaşınca yengeye diyo ki “Meee” diyo. Sen çık diyo ayağıynan. Sen çık diyo. Hemen o çıkınca tuladan çıkıyo, bir dakım elbise giyiyo. Sanduğun üstüne oturuyo. Zabahlayın oluyo. Böyle millet görececek dey, hemen tulaya giriyo. Bunlar bir hafta böyle nevi durunca, düğün oluyo. Kaynanası diyo ki “Yavruummm bunu da götürelim.” Görümcesi diyo ki “Ele mi gülüş edecen, geçi gider mi kınaya?” diyo. “Gitmez” diyo. O zaman aha böyleyse gidelim, diyo. (Keçi kız) Gitmiyo, oturuyolar. Onlar gedence, düğün yarı olunca hemen tuladan çıkıyo, bi dakım elbise giyiyo. Varıyo, ordan birini çekiyo, oynuyo, oynuyo. Gaynanasının yanına varıyo, görümcesiynen oturuyolar. “Gızım, nerelisin?” “Bükleççi köyündenim” diyo. Ecük durunca hemen ordan çıkıyo, hemen tulaya giriyo, gine aynı orda oturuyo. Ertesi gece diyo ki, “Gız gızım valla pek canım sıkkın, bunu götürelim.” Ele mi gülüşüyolar canım, gitmesin” diyo. Gine görümcesi

¹⁰⁹ Kaynak Kişi: Şefika Tekin (76), Yapraklı- Doğanbey Köyü.

götürmüyo. Hemen kına yarı olunca, hemen gidiyo, tuladan çıkıyo dakım elbisyeyi giyiyo. Gine gidiyo. Orada oynuyo, oynuyo, gine kaynanasının yanına varıyo. Gızlarım nerelisin? Tün diyo Bükleççi köyündendim, boğün de Oklaççı köyüneyim, diyo. Eyi ikisi yakın mı diyo? Yakın, onlar ikisi yanıyor diyo, biri yanacak biri büksürecek. Onlar diyo yakın olmayınca olmaz, diyo. Ondan sonra hemen görümcesi hilalleniveriyo. Süğürterek ordan çıkıyo, çıkıyo gelse baksa tula orda duruyo. Bizim ezeli ocaklar olur, şimdi gine var aşağıda benim. O ocaklığa goyuyo, ateşliyo, yakıyo. Geliyo, amanın, gelse gelse o. “Ah yavrum senin güzelliğın oğlun bilmiş de ben bilememişin” diyo. “Dur, gocam gelsin de iki rekât namaz gılıyım. Ondan sonra ruhumu teslim ideyim” diyo. Bana diyo, “Beni kimse görmedi. Gocamdan başka kimse görmedici” diyo. Orda vadesi yetiyo. Allah'a büyük söylediği için keçi olduğu için, kimse görmüyo ya.

MASAL 47A: YAPILAN İYİLİĞİN KARŞILIGININ GÖRÜLMESİ HİKÂYESİ¹¹⁰

Vaktında zamanında bir padişah varmış. Padişah ülkeye hükmeden bir adam. Bir derde tutulmuş. Toktorlar buna bir çare bulamamışlar. Bir çare bulamıyorlar. Münecimler tutup karınıni yaracan, ayakların içine sokacan senin derdini o çözer diyorlar. Balıkçılara emir veriyor, kim bu balığı tutarsa buna şu kadar mükâfat var, birine denk geliyor. Denizin üzerine ağ atıyorlar balıkçının birine denk geliyor. Müjde padişahım diyorlar balık tutuldu. Padişahın da 15 yaşlarında bir oğlu varmış. Nasıl bir balık diye heyecanla bakmaya gidiyor. Bide varıyo bakıyo ki balık çok güzel, boyalanmış gibi, debeleniyor, kımıldıyo, hey ya Rabbül alemin diyo. Tutuyo balığı denize atıyor. Bi de geliyor adamlar, padişahım balığı tuttuyduk emme oğlun denize attı diyorlar. ‘Vurun kellesini’ diyor oğlunun. Bi tek de oğlu varmış. Padişahım nasıl olur senin yerine, ilağzım değil, benim iyi olmamı istemeyen evlat bana yaramaz diyo, vurun kellesini. Araya araçılar giriyo. Padişahım öldürmeyelim de sürgüne gönderelim zefil, aç, susuz, babasının kıymetini bilir. Biraz eziyet ceker de diyorlar. Bir at veriyorlar altına bir de heybe, altın baplıyorlar, babanın haberi yok, yardımcılar ata da bindiriyor, şu yolu takip edip gidecen Türkiye’nin sınırını çıkacan dışarı diyorlar. Giderken denizin kıyısına varıyor, bir adam emme çok kuvvetli, kolları sıvamış, elinde balta var, çok sapı uzun, keskin bir balta, birer bıyıkları var birer tutam, oğlan korkuyo, bunu öyle görünce, atın gemini çekmek istiyo, delikanlı korkma diyo. Ben sana arkadaş olacağım, nereye gidersen ben de oraya gideceğim diyor. Ben bilmiyom ki nereye gideceğimi diyo. İşte tamam diyo ben sana arkadaş olurum, gideriz ikimiz bi diyor. Gidiyorlar bunlar iki gün işte Türkiye’nin sınırını çıkıyorlar, başka bir ülkeye. Orda bi kırk tane harami varmış, hırsız, eşkıya. Onlar ovanın orta yerine iki kat bi bina yapmışlar. Kırk kişi birlikte, sağdan sola geçen, eveli kervanlar deveyle 50-60 tane katır böyle giderlermiş, cesaret edemezlermiş yolculuk yapmaya. İşte 40 katırlı bir kervan gidiyormuş, bunlar bakıyorlar evin üst katından yemeği de yapmışlar da daha kaşıkları şey etmeden biri demiş ki büyük bir kervan geçiyor filanca yoldan. Hemen bırakıyorlar bunlar biniyorlar atlarına sürüyorlar kervanın üstüne. Eğlenin bakalım eğiliyorlar kervanı, karşı geleni vuruyorlar, öldürüyorlar, mallarını, katırlarını alıp geliyorlar emme bunlar da bakıyorlar vakit akşam, dar, şöyle bi bina var, duman tütüyo diyorlar gidelim oraya misafir olalım. Onların eşkıya olduğunu bilmiyor bunlar. Varıyorlar oraya bakıyorlar ki yemek hazırlamış 40 kişilik büyük kaptı, kaşıklara batırılmış kimse yok. Padişahın oğluna diyor ki benim adım ne demiş Baltabıyık demiş, sen çık rahatına

¹¹⁰ Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (90), Eldivan- Saray Köyü. “Aynı kaynak kişiden tarafımızdan da derlenen bu masal, Esra Gökteş tarafından 2009 yılında derlenmiş, SÜTHKUAM arşivinden karşılaştırma amacıyla alıntılanmıştır.”

bak ben atın yemini, samanını verir, gelirim demiş. O yukarda duruyo, beriki şimdi biliyor, hırsızların geleceği şeyi, kapı ardına duruyor, girenin kelleyi kesiyö, kırkını da öldürtüyor hırsızların. İçeri ahıra sürüklüyor, üstünü örtüyo. Katırları da yığanın başına sürüp öyle savıyor. Elini yüzünü yıkıyor, çıkıyo padişahın oğlunun yanına. İkisi bi oturuyorlar, yemek yiyorlar, yatıyorlar gece uyuyorlar. Sabahleyin oluyor, kalkıyorlar. Gide gide bir şehre varıyorlar. Şehrin bir caddeden girerken böyle bir tane bir gelin pencereden uzanmış, bakıyormuş. Padişahın oğlu ona bakınca, çok güzelmiş âşık olmuş. Varıyorlar işte şehrin merkez yerine diyorlar bize bir kiralık ev buluverin. Misafirhanemiz var, biz temelli duracağız burada diyorlar. Bizim ne gün gideceğimiz belli değil. Öyle deyince bir ev buluyorlar, işte şu evde yiyin için yatın. Bunlar ahıra atlarını koyuyorlar, eve de heybesini koyuyorlar. Cebine bir avuç altın dolduyor varıyo bi kahveye, köy kahvesine. Baltabıyıkla beraber. Selamün aleyküm diyor, aleyküm selam misafir ağa siz yabancıya benziyonuz, gurbetten geliyo diyorlar. Ne ise biz şöyle bir çıktık geziye diyorlar, babam kovdu neyi demiyor, orda işte kahvenin içinde çay içenler varmış. 15-20 kişi, oğlan kahveciyi çağırıyor diyor ki bunların hesabi bende diyo bir altın çıkarıyo koyuyor, bundan al paremi diyo. Çay içtikten sonra lokanta soruyorlar, filan yerde lokanta var. Gidiyorlar lokantaya, oraya yemek ısmarlıyorlar, orada kaç kişi yiyorsa eveli onların hesabı bende diyo oğlan, bakıyorlar ki bu oğlan zengin bişeye benziyor diyorlar, hoş beş ediyorlar. Aradan geçiyor işte 15-20 gün geçince siz temelli kalacağa benziyonuz burada, kalacağız. Sana ait münasip bir eş bulalı diyorlar oğlana. Böyle iki tane erkek bir evde olur mu? Yemeğimizi yapacak, çamaşırımızı yıkayacak bir eş bulmalı, diyorlar. O da olur, öyle münasip biri varsa emme diyo şehre girince orda bi üç dört bina ilerisinde kadın gördüm acaba bekâr mı evli mi? Bekâr bekâr diyorlar. Tamam emme kocası öldü diyorlar, dul diyorlar. Olsun diyor. Neyse gidiyorlar. Dünür oluyorlar zaten biliyorlarmış, kız birkaç kişiylen evlenmiş sabahleyin ölüsü çıkmış güveyin. Neden olduğunu bilen yok. İşte giyindiriyorlar, kuşandırıyorlar, bi tek odaymış bunların tuttıkları ev. Padişahın oğlu diyor ki ağabey şimdi ben evlendim ailem var, sana otelden bir yer bulalım diyor. Yo ben senin yanında ayrılmam diyor. Nasıl oluyor diyo, bizim dinimizde buna müsaade etmezler. Perde çekeriz, odanın ortasından bir urgan gezdiririz diyor. Siz bi yanda yatarsınız ben bi yanda yatarım diyor. Fazla da ısrar edemiyor, oğlan ufak, adam yiğit. Yatıyorlar aradan zaman geçiyor uyuyor bunlar. Geliyo Baltabıtık elinde baltayla gidiyo başlarına. Tam işte uykunun derin zamanında kızın ağzından bir yılan çıkıyor, 1 metre uzunluğunda, evin içini bir dolanıyor, oğlanı sokmaya geliyormuş bu Baltabıyık baltayı bi sallıyo, ortadan iki biçiyö yılanı. Kafa tarafı kızın karnına giriyor. Kuyruk tarafını atıyor dışarı. Sabahleyin oluyor, köylü gelmiş kapının önüne kazanları koymuşlar, teneşir, tabutu getirmişler, bir harıl gürül bir ses var. Baltabıyık çıkıyor, bakıyor, ne oluyor diyor. Bak bakalım şehzade duruyor mu öldü mü diyorlar. Ölecek miydi diyor. Bu kadın birkaç kişiyle evlendi, sabaha eşi

ölü çıkıyorlar. Vay demek siz bile bile verdiniz diyor. Baltayı alıp yarışıyor bunların üstüne, hepsini dağıtıyor, kazanı kırıyor, yıkıyor, oraları siliyo, süpürüyor, temizliyor. Bunlar da kalkıyorlar, yemeklerini neyi yiyorlar aradan birkaç gün geçince babası ölmüş oğlana bir telgraf geliyor. Sizlere ömür başın sağ olsun baban vefat etti, yeri boş duruyor, gel babanın tahtına otur diyorlar. Ağabeyim diyor memleketten telgraf geldi, babam ölmüş halk beni çağırıyor diyor. Olur, gidelim diyor, gidelim emme, sen 40 katır alacaksın biraz eşyamız var bizim oğlanın bişeyden haberi yok, olur diyor, gidiyorlar pazara, pazardan 40 tane katır alıyorlar. İşte yükleri koyacak kap map geliyorlar binaya. Çünkü o binadan eşkıyanın namı her yere yayılmış kimse oraya uğramıyormuş, sessiz. Geliyorlar bunlar şimdi gece yine oğlan yukarı çıkıp yatıyor. Baltabıyık yükleri hırsızların getirdiği yükleri kaleleştiriyor, sabahleyin katırlara yüklüyor. Bağırıyor, hadi bakalım, bizim iş tamam, gelin gidelim. Düşüyorlar yola. Gele gele o birleştikleri yere geliyorlar. Gelirken oğlan kendi kendine acaba bu katırların yükünden bana verir mi ki diye kalbinden geçiriyor, diyemiyor. Bir ara ağabey diyo, bu yüklerden bana da bir hisse var mı, olur olmaz olur mu orta ortaya böleceğiz diyor. Benim yolum ayrı burda bölüşelim malımızı diyor, Baltabıyık. Şimdi şu yana bağlıyor katırın birini, birini o yana taksim ediyor. Yükler tamam, şimdi gelini böleceğiz diyor. Padişahın oğlu, ağabey bu benim şahsıma ait aldığım bir ailem, bu bölünür mü? Benim katırları böldüm ya diyor. Bunları ben kazandım böldüm yarısını diyor. Niye aldığın hanımının yarısını bana vermiyorsun diyor. Olurdu olmazdı falan konuşna diyor. Nasıl böleceğiz, orta ortaya ben baltayla bölerim onu diyor. Gelini tutuyo alttan aşağı indiriyor, sıkı dur diyo geline. Bismillah ya Allah diyo baltayı kız 'hook' diyince ağzından yılan düşüyor, yarısı yılanın karnına gittiymi ya. Kızın ağzından yılan düşünce hemen basıyor ayağını, eziyor baltayla. Ondan sonra oğlana diyor ki katırlar da senin, hanım da senin. Yap bir iyilik diyor, balık bilmezse Halık bilir diyor. Denize attığın alabalığım ben diyor. Padişahın oğlu saraya oturuyor, yiyip içip muradına eriyor.

MASAL 47B: BALTABIYIK¹¹¹

Padişah bi derde dutulmuş. Böyle bi yara çıkmış bacağanda. Tokdor çare bulamamış. Birisi demiş ki dengizde bi balık var. O balığın garnını yarıp da ayaklarını sokarsan içine, 24 saat durunca senin vücudunda yarayı bereyi çeker. Gurtulursun, diyorlar. Padişah da bi ton balıkçılara emir veriyö. Kim denizdeki şu balığı dutar da gelürse onça şu gadar mükafat vericem, diyi. Bi ilan idiyo. Bütün gayıkçılar seferber oluyo denize. O yana bu yana gayıkçının birine denk geliyo. Balık ipey böyüğümüş. Yakalıyo getiriyo gayığın içine kenara bağılıyo. Üstünü de örtüyo. Padişahım dedüğün balığı ben duttum, diyo. Nerde? diyo. İskeleye bağıladım gayığı, gayığın içinde. Oğlu varımış böyle 13-15 yaşlarında. Nasıl balığı ki diye bakmaya gidiyo duyunca. Variyo bakıyo ki balık oynuyo gayığın içinde. Allah Allah diyo. Bubamın canı nasılısa balığın canı da öyle diyo. Sen bu balığın garnını yar, ayağını sok, iyi olucan diye, diyo. Bu ne çekecek o eziyeti, diyo. Gayığın üstünden doğrulduyo denize balığı. Atlıyo gidiyo balık. Geliyorlar, şimdi herkes balığa bakmaya. Bakıyolar balık gitmiş. Kim yaptı bunu? Oğlu geldi yaptı, diyo görenler. Vurun kellesini diyo, böyle evlat lazım değil bana, diyo. Hemen vezirler diyo ki yav bi tek oğlun var. Sen ölünde kim geçecek yerine senin? Yalnız sür, senin sınırdan dışarı ecük eziyet çekerse, aç susuz galırsa giymetini bilür, diyorlar. Öyle deyince sınır dışı yapmaya garar veriyö. Defol git gözüm görmesin seni, diyo. Bi at alıyo, heybiye de hazineden altun dolduruyo. O zaman kâğıt para yok. Biniyo ata giderken denizin kenarına variyo. Bi bakıyo denizin gıyısında yolun kenarında bi adam dikiliyo emme golları sıvanmış şöyle bıyıkları bükmüş. Başı açık saçı taramış, öyle yiğit ki! Adam napım geri dönmiye imkân yok. Bu adam beni yakalar. Öldürüse diyo. Yavaş yavaş yanına yanaşınca diyo “Bana doğru gelürse atı tepükleyim gurtulursam gurtulurum gurtulmazsam bakalım noluyo?”. Böyle gendini gurtarma yollarını ararken yanına yanaşıyo. “Selamün Aleyküm” diyo. “Aleyküm selam deliganlı” diyo. “Ni yana yolculuk?” “Valla ben de bilmiyom ne yana gidicem. Ben hiç dışarı çıkmadım bilmiyom nereler var.” “Ben her yeri biliyon. Ben sana arkadaş olıyn” diyo. “Adım ne?” diyo. “Baltabiyik derler bana. Ben dünyanın her tarafını bilirüm diyo. O olur, diyo “Hadi gidelim.”

Gidiyolar beraber, ağşam üstü depiye yanaşınca bi yerde bi ev görüyolar, böyle iki katlı yapmışlar. Şu eve misafir olalım diyorlar. O ev de Haramilerin eviyimiş. 40 Harami varımış. Soyuyolarmış yolcuları. Orda beraber yiyilarmış, yiyip içip yaşıyolarmış. Yemeği yapmışlar; bulgur pilavi yapmışlar, sininin üstüne dökmüşler. Gaşukları şöyle sokulu 40 dene kaşuk. Gözcüleri demişler ki kervan geçiyo filan yerden. Çok galabalık kervan geçiyo, demişler. Hemen binip atlarına sürüyolar kervanın öğnüne. Bunlar geliyolar, gapı baca açuk. Giriyorlar

¹¹¹Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (97), Eldivan- Saray Köy.

içeri. Oğlana diyo ki “Sen çık yukarı rahatına bak, ben atı yemini samanını verür gelürüm” diyo. Şindi gapının ağzı dışa avlu çevrölmüş böyle duvar, iki metre yüksekliğinde. İşte kervanın adamlarını karşı gelenlerini öldürmüşler. Karşı gelmeyen kaçmış, canını gurtarmış. Dutmuşlar gatırlarını herkes birer gatr. Türkü çağırıp geliyolarmış. Gapının ordan şöyle hizasıylan kellesini goparıyo, onu şöyle çekiyo. Gatırın yulağının boynuna doluyo sürüyo avluyo. Arkadan diğer katırcı geliyo, onu onu derken kırkını da kesiyö Baltabıyık. Yıkıyo gatırları, yüklerini bir tarafa çekiyo garaltıya. Gatırlarında yulağın sarıyo boynuna. Allah versin kısmetini duvardan dışarı çıkariyo. Nereye giderseniz gidin, deyi. Çıkıyo yokarıya elini yüzünü yıkıyo. “Naptın?” “Valla abi şuraya yemek hazırlamışlar” diyo “Bulgur pilavı, iyi datlı” diyo. “Yidin mi?” “Biraz yidim de seni bekledim”. Beraber yiyolar yatıyolar.

Zabahlayın galkıyolar. Biniyolar, atlarına. Gidiyolar bi şehre varıyolar. Şehre girerken birinci ikinci evin balkonunda bi hanım oturuyomuş. Ona şöyle atın üstünden şöyle bir bakıyo. Çok güzel bi hanım. Neyse gidip köyün orta yerine varınca orda gahve varımış. Millet gahvenin önünde oturuyolarımış. “Selamün Aleyküm” diyo. “Aleyküm Selam.” “Siz biraz uzaktan gelmişe benziyonuz.” “Evet biz uzaktan geldik. Türkiye'den geldük” diyolar. “Biz bir yer arıyoz” diyolar. “Şurda bir misafirhane var.” “Biz şahsimiza ait bir ev bulup kiralamak istiyoz” diyolar. Biri diyo ki filancanın evi var, kendi çalışmaya gitti, orayı verelim bunlara diyo. Onlar gidiyolar iki kişi, açıyolar evi. Veriyolar, burda oturun diyi. Geliyolar yine gahvenin önünde iki adam, gahveci çayı yeniden demle ağalara. Yav biz sana içireceğiz. Sizden de içeriz. Böğön biz bi gendimizi tanıdalım diyolar. Gaç kişi varsa gahveci çay dağıdıyo. “Ne duttu?” “50 lira.” 100 lira veriyolar. Lokanta soruyolar, yemekhane. Şurda lokanta var gidiyolar. Orda beş altı kişi yemek yiyomuş. “Selamün Aleyküm.” “Aleyküm Selam.” Bunların paralarını alma, biz vereceğüz diyolar. Gendileri de yiyolar. Şimdi aradan bir iki hafta geçince ulan herkeşlen ehbab oluyolar. Diyolar ki “Sizi evlendürelim.” Baltabıyık diyo ki “Delükanlıyı evlendürelim ben evlenmem” diyo. “Olur, o olsun” diyolar. “Bi kadın olursa hiç olmazsa eviniz neyin temizlenir.” Şimdi nasıl olacak derken, oğlan diyo ki “Bizim geldüğümüz yolun kenarında ikinci evde ben bir kadın gördüm, bekâr mı?” deyi soruyo. “Bekâr, eşi öldü” diyolar. “Münasib ise onu alıverin bana” diyo.

Gidiyolar “Bir haftadur herşekin yemek parasını, çay parasını veriyo. Çok paraları var, seni onlan evlendirelim. Olur mu?” “Olur.” Düğün yapıyolar. Birkaç gün şenlik şamata bunları evlendürüyolar. Bi de zabahlayın olunca daha ezan okunma zamanı gapıda bi sesler duyo Baltabıyık. Bi bakıyo, gazan gurulmuş, teneşür tahtası, tabut gelmiş. “Noluyo?” diyo. “Bah bakalım Şahzade sağ mı ölü mü?” diyolar. “Ne demek bu?” “Demek siz bunu bile bile mi verdiniz bize?” diyo. Vay bi küfür ediyo bunlara, tabuta da, teneşüre de gırıyo baltaylan, gazanın suyunu döküyo fırına adıyo.

Şimdi güveği olunca ev bi gözümü. Oğlan “Abi sana ayrı bi ev bulalım” diyo. O da “Niye?” diyo. “İkimiz bir evde olmaz” diyo. “Bi perde çekerüz evin orta yerine. Siz hanımınan bi tarafta yatarsınız” diyo. “Ayrı evde olmaz” diyo. Oğlan tek çıkamıyo, geriveriyo perdeyi böyle. Gece onlar uyuyunca Baltabıyık baltayı alıyo, gidiyo başlarına dikiliyo. Meğersem gızın garnında yılan varımış. Gız iki üç kişiyen evlenmiş. Gece yılan galkıyomuş, adamı sokuyomuş, zabahlayın ölüsünü buluyolarmış. Gız da anamamış, bilmiyomuş ne olduğunu. Onun için tabut, teneşür gelmiş zabahlayın, yılan çıkmış oğlana doğru gidiyomuş, Baltabıyık bi çalıyo. Ortadan bölüyo yılanı, kafa tarafı gine kaçıyo kızın garnına. Guyruk tarafını atıyo pencereden dışarı.

Aradan bi kaç gün geçince telgraf geliyo memleketten. “Başınız sağolsun baban öldü. Tahtı boş, gel otur yerine.” “Ağabey babam ölmüş. Memleketten çığırıyolar. Napacağuk?” “Gidelim” diyo. “Gidelim emme kırk tane gatır lazım” diyo. “Alalım bazardan” diyo. Gidiyolar pazara kırk dene gatır alıyolar. Oğlan napacak gatırı hiç sormuyo, bilmiyo hiç bi şeyden habarı yok. Galkıyolar zabahlayın düşüyolar yola. Garyı bi ata bindiriyo. Varıyolar o eve. Hırsızların evine. Zaten onların evine kimse uğramıyomuş. Kimse uğramamış. Unlardan sonra oraya. Çıkıyolar yukarı yatıyolar zabahlayın. Bu erkenden galkıyo, yükleri goyuyo, gatırları sarıyo. “Hadi buyurun gidiyoz” diyo. Sesleniyo. Gele gele gelip birleşdikleri yere denizin kenarına geliyolar. Baltabıyık diyo, “Burda yolumuz ayrılıyo. Malımızı bölelim” diyo. Yolda biraz gelirken oğlan demiş ki Baltabıyık’a “Bu gatırlar da benim de hakkım var mıydı?” “Olmaz olur mu? Kârimiz de ortak zararımız da ortak. Yarısı senin, yarısı benim” diyo. Şimdi geliyolar, ayrılalım deyince, gatırın birini şu yana ağaca bağıyolar, birini de şu yana ağaca bağıyolar. Birini onun kucağına dakıyo yularını, birini bunun kucağına, yirmişer gatır veriyo. “Ok mu atacağuz, beğendiğini mi alıcan?” diyo oğlana. Ok atalım diyolar, ok atuyolar. Şu yan senin. “Gelini de böleceğüz” diyo Baltabıyık. “Yahu ağabey, olur mu? Gelin benim şahsima ait ailem” diyo. “Gatırları böldün ya!” diyo. “Gatırların nasıl kazanıldığından habarin var mı senin?” diyo “E nasıl böleceğiz, e balta var elümde” diyo. “Gafaya vuralım orta ortaya bölelüm yarısı senin yarısı benim” diyo. Şimdi yılanın yarısı garnında galdıydı ya. Onu çıkartmak istiyo Baltabıyık. Orda “İn attan” diyo gızın dutuyo golundan. Çekiyo, “Hiç kımıldama, doğru dur” diyo. “Bismillah ya Allah” baltayı bi galdırınca, “hıhh” deyince gız ağzından yılan çıkıyo. Yarım yılan, hemen baltayı vuruyo eziyo. “Balık bilmezse Halık bilir” diyo. “Senin denize attığı alabalığıym” diyo “Gatır da senin garı da senin hadi yolun açuk olsun” diyo oğlana. “Güle güle git. Allah işinde başarılık göstereyin” diye de dua ediyö.

MASAL 48: AZRAİL İLE ARKADAŞI¹¹²

Bi adam yüksek tahsilde okumuş. Bitürmüş, otuz sene okumuş, bi adam meraklıymış, oğlunu okutmuş. Okumayı bitirüp gelince babası demiş ki “Oğlum evlendürelim bak otuz sene oldu.” “Baba hiç bi yere çıkmadım. Memleketin halini ahvalini bilmiyom, şöyle dolaşayın bi kaç gün, ondan sonra bakalım noluyo” demiş. Her gün namaz gıllarken Allaha yalvarurmuş, “Allah’ım bağa şu Ezrail’i bi göster” dirimiş.

Öyle, gidiyo. Evden çıkmış, Angara’dan çıkmış, Çangırı’ya gidiyomuş. Bi adamın ardına etmiş. “Selamün Aleyküm” “Aleyküm Selam.” Bi yerden biraz gonuşa gonuşa gidince yol ikiye ayrılmış. Garşılarında yol çatallaşmış. Bu adam demiş ki buna “Ağabey ne diceksen de, benim yolum ayrılıyo burdan” demiş. Okuyo müslüman neyin, biliyo ya. “Arkadaşın ismini sormak sünnetü seniyledür. Senin adın ne? Nerde yaşursun? Ne iş yaparsın?” “Benim adım demiş Melekül Mevt. Refikalem’de yaşıyom” demiş. Hemen dutmuş golundan “Benim gece gündüz Allah’a yalvarduğum sensin” demiş. “E ben de sana ne zamandan beri ne dicek diyom. Beni niye arıyon ki?”. “Benim canımı ne zaman alıcan?” dimiş. “Yahu ben emir guluyum. Cenab-ı Allah ne zaman, hadi git filancanın canın al dirse, o zaman gelür canımı alırım” demiş. “Yahu Allah’ınan senin aranda ne var?” demiş. “Sen sorsan cevabını alursun. Sen bir meleksin. Bırakmam” demiş. Neticeyi almadan bırakmam, demiş. Melek, “Bu gulun bana bu şeyde bulunuyo ne yapayım. Ne deyim.” (Cenab-ı Allah) “O gulum, evlendüğü gece, dış gapıdan girecek, iç gapı da canın alıcam.”. Ezrail’in ecük canı sıkılmış, öyle deyince. “Ne o? Ne habar?” demiş. “Yahu hiç dilim varmıyo demeye” demiş. “Kurtuluşu var mı bu işten niye demiyon?” Cenab-ı Allah demiş “Evlendüğü gece dış gapıdan içeri goyacaklar, içerki gapıya girerken alıcam onun canına, diyo” demiş. Gelinin yanına varmadan. “Ben de evlenmem” demiş.”Gendün bilün.” Dönmüş, geri gelmiş.

Babası “Oğlum niye evlenmiyon?” “Evlenmem baba, ben evlenmem.” En sona demiş ki bu gendü çok akıllı ya. “Ben böyle ufak defek cahil gızları alman. Ben cahil cühelaylan evlenmem. Benim alacağım gız benden daha üstün olmalı ki ben alabiliyim” diyo. Bu her tarafa yayılıyo. Adam hatırlıymış, köyün ağasıymış. Tanıdığı ahabı çoğumuş. Filancanın oğlu böyle demiş, diye herkes duyuyo bunu. Diyolar ki “Konya’da hünkâr oğlu var. Bi gızı var. Yetmiş dene talebesi var. Senede yirmi tanesini hafız çıkarıyo. Bunun üzerine ne erkek ne bilgili adam bulunmaz” diyolar. Geliyo adama haber veriyolar. Adam iki kişi daha yanına alıyolar. Varıyolar Konya’ya. Soruyolar ağanın evini. Şu gonak, diyolar. Sesleniyolar. Bu da gonağın ikinci gatında oturuyomuş. Buyrun ağalar, buyrun hoşgeldiniz sefalar getirdünüz. Hemen hizmetçılara “Atlara bakın” diyolar. Hoş beş. Yüzleri gözleri düzgün. Üç gün misafir ediyö. Hiç bahsetmiyolar

¹¹² Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (97), Eldivan- Saray Köy.

dünürlükten, yiyolar, içiyolar, geziyolar, dolaşıyolar. Ağşam beraber diyo ki “Sormak ayıp olmasın emme sizi buraya getiren ne?” diyo. Diyolar ki “Bu beyin bi oğlu var. Otuz sene okudu. Dört kitabın dördünü de ezberine aldı. Çok büyük âlim. Everelüm dedik. Benden üstün olacak benim alcağım gız diyo. Senin gızın varımış. Yetmiş talebe okutuyo dediler. Ona dünür geldük, Allah'ın emriyenen.” diyolar. “Sordunuz mu beni?” diyo. “Üç gündür biz seni soruyoz” diyo. “O zaman ben de sizi sorayın. Hadi gidin köyünüze. Ben de geliyin sizi sorayın” diyo.

O da yanına iki üç kişi alıyo, iki üç gün sonra, o adamların memleketine. Bi köye misafir oluyo. Hoş beşten sonra “Ağa ne yana yolculuk?” Anadıyo böyle böyle diye. Yav o adam gibi bilgülu çıkmaz bi daha. Böyüğüne garşı çok terbiyeli, güççüğüne garşı çok merhemetli. Çok da bilgülu, heç gitmeye gerek yok orıya, diyolar. Neyse bi köye daha varıyolar. Aynı köyün adamı da böyle anyo. Geri dönüyo haber yolluyo, düğünleri yapsınlar gelsinler, gelinlerini götürsünler, diyo. Geliyolar falan neyse. Atınan falan neyle geldiler se. Alıyolar gelini götürüyolar. Şindi yatsı namazını gılıp, hoca duaylan güyeği getiriyo. Dış gapıdan güyeği giriyo. Ezrail oturuyo burda. Bekle bekle, bekle Allah bekle. Gızın aklına şöyle bi şiler geliyo. “Acaba benim hakkımda yannış mı anattılar ki? Benim bi gusurum mu var ki güyeği niye gelmiyor?” Gece yarıyı geçiyo. “Galkıyo beyim orda niye bekliyon sen? Benim hakkımda bi kötü laf mı anattılar sana? Varsa bi gusurum söyle” diyo. “Yar mı datlu can mı datlu?” “Canına noluyo?” diyo. “Yav Ezrail oturuyo burda” diyo. “Ne biliyon Ezrail'i sen?” diyo. “Ben bunnan kaç sene evveli, üç saat yolculuk yaptım, sordum” diyo. “Boyle anattı, şimdi de burda oturuyo” diyo.

Oğlanın kitapları varımış, böyle sergende dizili. Hemen arkadaşı hakkında bi ayet buluyo kitabın birinde. Açıyo, “Sen ona de ki: Bak arkadaş, benim sennen üç saat yol arkadaşlığım var. Eğer ben bu muradıma ermeden benüm canımı alırsan. Mahşer günü iki elim yanımda. Hakkımı helal etmem de” diyo. Gız oğlana böyle söylemesini söylüyo. Oğlan diyo ki Ezrail'e “Bak arkadaş. Bundan üç sene evvel sennen üç saatlik bi yol arkadaşlığım var.” “Evet” diyo. “O hakkımı helal etmem benüm canımı alırsan” diyo. Ezrail “Ya Rabbi, ben napıyım?” diyo. “Senin hatrın için altmış sene daha ömür verdim guluma, çekil ordan.” Çekil aradan da muradlarına ersinler diyo Cenabı Allah. Muradlarına eriyolar, Allah herkeşi erdirsin muradına. Âmin.

MASAL 49:
ALTIN PERÇEMLİ OĞLAN İLE ALTIN PERÇEMLİ KIZ¹¹³

Bir varmış bir yohmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde ben babamın babamın beşiğini tıngır mıngır sallaiken gapıya bi müjdeci geldi. Deden dünyaya geldi diye.

Vahdın zamanında bi padişah varmış. Bi gün dellal bağıtdırıyo ki; memleketde hiç bi ışık yanmıyacah diye. Bu dellal üzerine herkez ışıklarını söndürüyo gece. Bi de üç kız gardeş varmış. Bunnarın ışığı yanıyor tabi. Minariye çıhıyo bahıyo ki; Pencereden dinliyo. İçerde kızlar şöle gonusuyolar. Büyük kız diyo ki; padişah beni oluna alsa ben öle bi yemek bişirim ki bütün ordusuna yetiririm. Küçük kız da diyo ki; Padişah beni oluna alsa bende çadır dohurum bütün ordusuna yetiririm. O zamana gadar en küçük kız da diyo ki; Padişah beni oluna alsa ben de diyo, bi altın perçemli kızla, bi altın perçemli olan dünyıya getiririm diyor. Bu söz üzerine padişahın hoşuna gidiyor ve hemen sabahleyin büyük gızı çağırıyo. Ve oluna alıyo. Gız o gadar uğraşıyo falan yemek pişiriyor ama padişahın ordusuna yemek yetirmenin imkanı mı var? Yetiremiyo ve gızı sarayda bırakıyor.

Tekrar orta gızı şey yapıyor. Oluna alıyo. O da çadır dohumaya başlıyo ama gene yetiştiremiyo. En nihayet küçük gızı çağırıyo oluna alıyo. Ve küçük kız aradan zaman geçiyo. Bi altın perçemli olanla bi altın perçemli kız dünyaya getiriyo. Bunnar doğar doğmaz öbür kız gardeşleri çekemiyolar ve hemen çocukların beşiğine iki tane köpek yavrusu goyolar. Padişah gelince köpek yavrularını görünce bu ne diyolar. İşde bunnar dodu. Hemen bu böle olunca şerin en işlek yerinde bi guyu gazdırıyo gadını orıya gömdürüyor. Ve gelen giden taşlamak üzere. Çocuklar da oradan sarayın adamlarından birine para vererek bunnarı götür öldür diyolar. Tabi adam alıyo gidiyo. Kıyamıyo. Bunnarı bi sandığın içine goyo ve götürüyo ve denize atıyolar. Orda giderken bunnar bi ihtiyar gadının eline geçiyo. Ve gadın bunnarı büyütüyo. Aradan zaman gecib de büyüyünce çocuklar annesinin babasının kim olduğunu soruyolar. Gadın bilmediğini sölüyo. Bunnar annesini babasını aramak üzere yola çıhıyolar. Gide gide bi dağ başında bi şeye rasgeliyolar. Konağa. Oraya pençiresinden olan giriyo. Gapıyı açıyo gızı de eliyö. Ve orede yerleşiyolar. Çocuk evcılıh yapıyo onunle gerdeşini besliyo. Birgün padişah olu de eve çıhmışmış ve çocuk de evlenirken karşıyolar. Hemen ikisi bereber evlenirken padişah olunun geni gaynıyo ve çocuğu çoh seviyo. Beraber evlenip döndkten söne tekrar buluşup evlenmek istiyorlar felan. Eve gelince anlatıyor. İşde böle böle dağda birisiyle rasladım. Altın perçemli bi olan çocuğuyla. Çoh iyi bi çocuk. Onunla evlendih. Felan diye. Hemen öbürleri bunun kendi olu olduğunu anlıyorlar. Ve orıye bi gece geri gönderiyolar. Gece geri geliyo gızı

¹¹³ Kaynak Kişi: Ayşe Küçükboyacı (50). Çankırı- Alibey Mah. “Bu masal, 1969 yılında Mustafa Evren tarafından derlenmiş olup ‘Çankırı Masalları Üzerine Bir Araştırma’ isimli çalışmadan aktarılmıştır” (Evren, 1969: 70-72).

gendiriyö. Gızım diyo felence yerde bi dünya güzeli verdur. Eğer bunu sana gerdeşin getirirse bu yalnızlıhdan gurtulursun. Bütün dünya haberlerini sana o dünya güzeli verir diyo. E. cadının bu sözü üzerine ahşam gerdeşi gelince gız gerdeşin surat esmiye başlıyo felen. Neyin var diyo. Beni buraya yalnız yere bırakıp kendin gidip evleniyorsun eyleniyorsun diyo. Sole ne istiyorsan onu yapıyım diyo. O da o zamana geder felance yerde bir gyunun içinde bi dünya güzeli varımış. Bene git bunu getirirsen ben de onunla eylenirim diyo. Çocuk bunun üzerine yole çıhıyo ve getirmek üzere giderken, bir çeşmiye rasgeliyo. Oradan bi su içiyo. İçerken bi beyaz sakallı pir karşısına çıhıyo. Neriye gidiyosun olum diyo. Dünya güzelini gerdeşim istedi ona onu getirmeye gidiyorum diyo. İyi dikget et sözlerime olum diyo. Yanlıs oraya vardıgın zaman gyunun başına diyo. Dünya güzeli diye seslendiğin zaman diyo. Eğer o efendim diye içerden seslenince cebe cebe diye üç defa söylemezsen beline gadar daş olursun diyor. Eğer ikinci sefer gine söyleyemezsen daha yuharıya daş olursun. Üçüncüsünde söyleyemezsen tamamen daş olursun. Oradaki daşları görürsün diyo. Unutma sahn diyo. Hemen çocuk bunun üzerine orıya varıyo. Dünya güzelinin bulunduğu yere. Dünya güzeli diye bağıriyo. Ve o içerden efendim diyo. Cebe dimeyi unutuyo. Ve dizlerine gadar daş oluyo. İkinci sefer gene bağıriyo. Gene söylemiyo. Elinde bi cebe suyle. E ne istiyorsun. E, bi su ver diyo adama. O da diyo ki ben cebemden su vermem diyince hemen cebe ahlına geliyor. Ve cebe cebe diye sesleniyo. Dünya güzeli yuharıya çıhıyo. Hemen yuharıye çıhınca gızı alıb götürüyo. Orıya.

Ve orada gız onunla eylenirken padişan olu bunu saraya davet ediyo. Ve orıya giderkene dünya güzeli diyo ki; Orda size yemek hazırlayacaklar ve yemeğe zehir atacak senin teyzelerin diyo. Hemen öle diyince şu yüzüğü al üzerinde gezdır. O zaman bişey olmaz diyo. Ve alıyo yüzüğü orıya gidiyolar. Yemekte yemek gelince en ilkin diyor bunu bişirenler yesin diyor. Çağırayolar onnar yemiyo ve çocuk annadiyo hadiseyi olduğu gibi. Bir diyor ana köpek gölbezi dünyaya getirmez. Biz senin çocuklarınız. Bunu duyan padişahın olu, çocuklarını karşısında görünce sarmaş dolaş oluyo. Teyzelerini de çağırıyolar. Gırh gatıra mı razısınız gırh satıra mı? Onnar da diyolar ki gırh satırı ne yapalım. Gırh gatıra razıyız diyolar. Ve gırh gatırın guyruna bunnarı balıyo salıveriyor. Dere depe aşıp gidiyolar. Diyerleri de yiyip içip muradlarına eriyolar. Siz de eresiniz.

MASAL 50: BİT DERİSİ BİT KAFASI¹¹⁴

Bi varımış bi yohumuş. Bir adamın bir gızı varmış. O gadar güzel, o gadar güzelmiş ki; Yani tarif edilecek gadar güzelimiş. Gelen giden sadan soldan, bütün Türkiye ‘nin her tarafından dünürler gelmiş. Bu adam kime vereceğini şaşıtmış. Bir gün düşünürkene sırtı gaşınmış. Gızım demiş; Gömleme bi bahıver. Gönlene gızı baharkene bir ufahlık yani bit bulmuş. Gızım öldürme o biti bana ver, demiş. Bu biti küpe goymuş. Her gün bir damla gan, her gün bir damla gan vere dursun bu bit büyürkene bu gız da padişan oluyla tanışıp sevişillirmiş. Padişan olu ordan geçerkene; Bah padişan olu falan gızınan konuşuyo diyerek utancından yanına bir arab olu almış. Her gün arab oluna bi kasa balıh alır. Arab olu balığı satarkene bey olu da o gızınan gonuşurmuş. Arab olu balıh satıyom diyince gız parolaları buymuş. Arab olu balıh satıyom diyince gız çihar, bey oluyunan gonuşurmuş. Bir gün gine bu vaziyet dert olagelsin. Bit büyümüş, kedi gadar olmuş. Babası biti kesmiş. Gövdesinden ayırmış. Gafasını bir tarafa gövdesini derisini bir tarafa asmış. Ve bütün dünyaya, Türkiye’ye haber ilan itmiş. Gapıda bir mahlug var. Bunu kim biliverüse gızımı ona verecem demiş. Gelen bahmış, giden bahmış. Ne beyler paşalar bahdıysa da kimse bilememiş. Gız bunu düşünmüş ki; Ben bu padişan oluna bunu haber vereyim demiş. O gün balıh satıyom deyi bardında arab olu, gız çılmış hemen iki satır yazı yazmış. Bit derisi bit gafası demiş. O arada bey olu, padişan gıza baharkene, arab olu kağıdı gapmış. Bit derisi bit gafası, demiş. Ey gısmetin seninmiş diyerek babası bunu, gızı arab oluna vermiş. Bu arada padişan olu cebinden çıharmış, barmanda ki yüzü gıza vermiş. Gız da padişan oluna bir mendilini vermiş. Bu arada herif ölmüş. Dügünlerini yabmışlar. Güye girdiğinde gız ne yapıp yapıp yolunu, olanı gıdıliya gıdıliya öldürmüş. Sabah olmuş annesi bahmış. Gelen yoh, giden yoh. Gapıyı çalmışlar açan yoh. Bi de gapıyı açmışlar bahmışlar ki; İçerde gız oturmuş alıyor. Ne var gızım demiş. Olunuz ahşam gelib de demiş, yüzümü açdında sırtının üsdüne düşdü. Bi da galhmadı. Onun için ben de çıhmadım demiş. Ve bahmışlar ki, dohtura neyi mayane itdürmüşler. Hiç bi yerinde bişey yoh, olan ölmüş. Onu gömmüşler. Gızım ister bizinen dur, ister baban evine git demişler. Ben de gidecem babamın evine diyerek gız, keçeciye gitmiş. Bi hapaz altun vermiş. Bana demiş; Bir keçe dikeceğiniz emme bi tek gözlerimin azım görükecek. Başha hiç bi yerim görükmiyecek demiş. Ve keçeyi almış, eline de bi deynek almış, Isdanbula varmış. Varmış arıya arıya padişan olunun evini bulmuş. Gapıyı çalmış; ne olursunuz, aman beni içeri alın dediye de; Hanım; Bahın şuna kim bu canımın darlında govun, pare verin gitsin demiş. Gız gitmemiş. Ertesi gün aynı o zaman, aynı vahıtda gine gelmiş, gapıyı çalmış. Beni demiş; Nolursunuz gazınızı güdüyüm, gaz damınız da

¹¹⁴ Kaynak Kişi: Mehmet Kayabaşı (36). Çankırı- Yenimahalle. “Bu masal, 1969 yılında Mustafa Evren tarafından derlenmiş olup ‘Çankırı Masalları Üzerine Bir Araştırma’ isimli çalışmadan aktarılmıştır.” (Evren, 1969: 207- 209).

yatırım, beni içeri alın demiş. Bu arada kimdür bu neyin nesidür diyi sordukların da; Ne erkeğe benziyor, ne gadına benziyor, bir adam içeri alın diye söylüyor. Demiş. O arada govun gitsin demiş. Ertesi gün gine gelmiş, yine yalvarmış, yaharmış; Gazınızı güdüyüm, gaz damınız da yatırım, ne olursunuz diyi söledin de; Bunda da vardur bi keremet demiş olanın annesi. İçeri alın, gaz damına atın, gazları güdsün, gazlarınan yisin issin diyi söylemiş. Bu gazlarınan yiyip içedursun. Olan son umudunu kesmek üzere, kız beni arıyomu darıyomu diyi, soruyo mu beni araşdırıyomu diyi. Bi da demiş şuna haber gönderiyim. Bütün haber göndermiş her tarafa; Gücü yeten de yetmeyen de bana bi gaşih çorba getirsin. Belki iyi olurum anne diyerek annesine söylemiş. Ve her tarafa bütün gonşu, eş, dos, ahrabalarına, bütün o vilayet de ki olannara haber salmışlar. Gücü yeten de yetmiyen de getirmiş. Bütün beyler, paşalar, ne datlılar ne sütlüler getirdiyse olan gaşını daldırmış. Hiç geri gitsin, geri gitsin, geri gitsin. Bir gün kız anlamış. Dimek ki demiş bu olan beni arıyo. Bi de ben bişürüyüm demiş. Ve annesinden tarana, bulgur neyise o günün devrinde bir yemeklik istemiş. Aman demiş ged demiş. Onun adıda o anda Keçeli galmiş. Keçeli bütün beylerin paşaların getirdiği yemekleri yimiyor da; senin getirdin yeme mi yiyecek. Gid hadi demiş. Yalvarmış, yaharmış o gün, ecücük bi dene almış. Gazların tüyüynen bişürmüş ve barmanda ki yüzü atmış. Gazların tüyüynen o gün o çorbayı bişürüyo. Barmananda ki yüzü çıhardıp o tasın içine atıyo. Olan bi garişdırıyo, bi da garişdırınca gendi yüzünü çıhardıyo, eline alıyo. Ve o çorbayı, bişmemiş çorbayı iyice yiyo. Anne diyo; Bu çorbayı kim bişürdüyse çoh iyi bişirmiş. Aman bana bi çorba da bişirsın diyor. Amanın olum bu çorbayı bişüren bizim evimiz de duruyor, gazlarımızı güdüyor, gaz damında yatıyor. Onun adı Keçeli diyor. Keçeli gel, gel sen bizim ahçbaşımız olacahsın diyo. Mutfa sohuyorlar. Olan gündən güne kız tabi gözünün önünde, iyi olmiya başlıyo. Bir gün diyor ki Anne Diyor; Eşikteki beşikteki hepiniz toplanacahsınız, hamama gideceksiniz. Ben iyi oldum gayli sizde killendiniz. Bu gün hamama gidin diyor. Yo Aman olum biz da sen iyi olmadan biz hamama gidemeyiz. Şimdi hamamın sırası mı didiyse de, olanın hatırını gırmamah için hamama gidiyolar. Bütün eşikte ki beşikte ve hepsi gidiyor. Olan galhıyo. Eline bi bıçah alıyo. Gızın baştan aya keçesini yırtıyo. Bahıyo ki, gelinlik elbiseyken duruyor. Bütün başından geçenneri kız annadıyo. Şimdi diyor doru hamama gideceksın diyor; içeri gireceksın kimseynen gonuşmıyacahsın diyor. Gız hamama geliyor paytonan. Bi sağına altın döküyo, bi soluna, bi önüne, bi arhasına. İki tas su dökünüyo. Olanın anası gıza yarsıyo. Beğeniyor şunu diyor oluma alıyım. Ne gadar lafa dutduysa da; Bey gapı da bekliyor. Acele benim işim var diyor. Kimsiye bi laf vermiyo ve geliyo. Olanın arhasına garyolaya yatırıyor. Üsdünü örtüyo olan gızın yorganan. Aman olum nolduy ki diyi bir çıhıyo bahıyo ki; Aman olum nasıl oldun? Ben çoh iyiyim anne diyor. Sen nasılsın? Ben de iyiyim diyor. Neler gördün ne var ne yoh anne diyor? Aman olum ne sen sor ne ben de söyleyim diyor. Neyimiş anne ille söyle diyor. Bi kız gördüm ki

diyor. Güzellerden güzel da hayatımda o kadar güzel gız görmedim. Kimin nesi neyin nesi, nerden geldi, neriye gidiyo diyi sordumsa diyo; Bey gapı da bekliyo, acele işim var gidecem dedi. Bi tas altun bi yanını döktü, bi tas altun bi yanını döktü bırahdı gitdi diyor. Anne çoh mu güzeldi diyor; Ah olum sorma çoh güzelidi diyor. Hagigaten çoh mu güzelidi anne diyor? Çoh güzelidi. Yorganı galdırıyor atıyor; Anne bundan da güzelmiydi diyor? Aha olum oydu, aha olum oydu diyor, gadın arhasına bayılıveriyor. Arhadan gız gardeşi geliyor. Gız gardeşi de aman abey hamamdaki buydu diyor. O da bayılıyor. Hizmetçi neyi hemen dohdur falan getiriyolar, ayıldiyolar. Başından geçenleri olan annadıyor, gız da annadıyor. Gırh gün gırh gece bir düğün gına yapıyorlar. Yiyolar içiyolar. Onlar ermiş muradına darısı sizlere.

MASAL 51: MERDANE COZ¹¹⁵

Bi varımış bi yohumuş. oh sölemesi günahımış. Vahtı zamanın da ormanlığa yakın bi köy varımış. Bu köyün halkı ormanlığa gidib odun edellermiş. Fahat geri dnmezlermiş hiç bir vahit. Nihayet bi de anniyolar ki; Gırh devler diye bi devler gelmiş, o ormanlığa yelleşmiş. Ve giden köylüleri bütün dutub yiyollarımış, ldryollarımış. O zamangadar bu köylüler oh gorhu içerisinde galmişlar. Ve nihayet bi deligannı isminden yani, Merdane Cos isminde bir geç yetişmiye başlamış. Bu geç oh iri, gvetli bir yiğit olarakdan asgere gitmiş. Ve asgerden, asgerliğini bitirb geldiğinde bi de bahsa ki. Köy odasında büyükleri birbirlerine böle fişgos yapıyolar. Selam veriyo içeri girdikten sona hoş geldin falan. O zaman gadar diyolar: Beyler ağalar niçin siz birbirinizden gizli konuşuyunuz? Ben de anlayım diyo. O zamana gadar: Ah olum ne anlıyacaksın. İşde bizim bu ormana bi devler gelmiş, yelleşmiş hiçbir Şeyimi oduna gidemiyor. Yahu bundan golay ne var dimiş. Canım demişler, senin gibi nice, nice pehlivanlar geldi gine hepsi malub oldu, ldler. Diyolar. leyse bana gırh dahım elbise yabdırıracasıız, biri birinden farh geniş olmah üzere diyor Merdane Coz. Pekala diyolar Ve gırh tane dahım elbiseyi yabdırıyolar. O zamana gadar işde ben onnarı öldürmek için gidiyorum diyo. Evden hib iredlediği zaman böle, köyü iredlediği zaman bi de ahlına bir Şey geliyo. Tabi gerisingeri dönüyo. Geliyo evden bi yımırta alıyo, cebine goyor. Ve o zamana gadar irelliyo. Gide gide bi gayanın depesine oturuyor. Bi de garşıda bahıyor ki, iki tene dev. Birisi siyah birisi de tabi beyaza renginde bir devmiş. O zamana gadar devler bahıyor ki, garşıda gayanın üzerinde bir adam oturuyo.

Bu neyin nesi acaba diyo birbirine? Dev garşıdan barıyor: Ey sen is misin cismisin nesin falan diyince, Merdane Coz gulahlarını grsediyor. Gulağam duymuyor. Biraz beri gelin falan, işaret ediyo eliynen. O zamana gadar öbür dev gorhuyo. Gara dev irelliyo. Geliyo yanaşıyo falan derken gine barıyor. Ve gine işaret ediyo. Biraz daha beri gel falan. Öteki gelmiyor tabi gorhmuş orda bekliyor. Gara dev tekrar yanaşıyor. Ve yanına gadar sohumah üzere geliyo. O zamana gadar sen is misin cis misin didiğin de? Ben ben-i adem Merdane Cos pelivanım diyo. O zamana gadar: Sen bizim şerrimizden nasıl geldin? Bizim elimizden hiç bir kimse gurtulmaz diyo. Ve o zamana gadar mademki leyse gurtulmuyosa, şu gayayı al bahayım diyo. Gayanın suyunu ıhardırsan beni burda elbetde malub eder ve yersin demiş Merdane Cos. Eğer ben suyunu ıhardırsam sizin hepşnizin kaffasını gırarım diyor. Ve hemen dev ordan bir gaya bir gaya parçasını alıyo, sıhıyo un yapıyo. Un yabdığı halde elbetde suyu ıhmıyo. Gördün mü diyo? Bah sen ıhardamadın suyu diyo. O anda hemen cebinden yımırtaı sıhdımı suyu

¹¹⁵ Kaynak Kişi: Osman Evren (58). ankırı- Odunpazarı. “Bu masal, 1969 yılında Mustafa Evren tarafından derlenmiş olup ‘Çankırı Masalları zerine Bir Araştırma’ isimli çalışmadan aktarılmıştır.” (Evren, 1969: 130- 134).

başlıyo şeyin altından ahmıya. Cib cib damlıyo. Ve o zamana gadar, aman Merdane Cos buyrun arhadaşlarımız var diyo. Seni orıya götürüyüm, tahdim ediyim diyo. O zaman gadar pekala gidelim hadi diyo. Tabi iri yarı bir Merdane Cos ki, o da onnar gibi böle iri yarı bir adam. Ve onnar önde Merdane Cos arhasında giderkene diyor ki, gara dev: Boş gitmeyelim diyor. Şurdan bir çam yihıyım annadın mı, odun götürelim diyor. Ve odunu hemen çamı yihıyor. Dalıynan budağıynan omzuna alıyor. O zamana gadar diyor ki Merdane Cos'a: Şu baltamı da sen al da diyo, bunu sen getir diyo. Peki diyor. Şimdi dev irellemiyeye başlıyo. Merdane Cos pelivan baltıya bi yohluyo ki: Ne yohlasın, balta yüz kilodan fazlamış, yerinden galhmıyo. O zamana gadar sapına dutuyo. Gökten durnalar geçiyormuş ve durnalara garşı bi hedef alıyor ki, güya durna indirecek atacah da. Bi de bahıyo ki, gara dev arhasına: Amanın durnalara herhalde bizim baltayı atacah galiba diye ne yapıyosun pelivan diyo. Tabi boş gitmeyelim diyo. Hiç olmazsa şurdan bi kaç tane durna indirelim de arkadaşlara götürelim. Tabi devin şeyi gıymetliymiş baltası. Aman aman benim gıymetlidir baltam olmaz diyo, ve geliyor baltayı da alıyor. Çamın ağacın üzerine goyor. O zaman gadar bi de varıyorlar ki: Böle gırh tene dev, gocaman bir bina. Binanın içerisinde misafir idiyorlar. Baş köşiye geçiriyolar. Arhadaşlarına vaziyeti olduğu gibi anladıyo, arhadaşları da çoh gorphuyor. Ve nihayet ikram izzet, gahveler falan gelişin gitsin derken, üç gün beş gün sekiz gün hiç sesini çıhardmıyo. Merdane Cos pelivan tam rahatı buluyo. O zamana gadar şimdi arhadaşları diyor ki, gara deve: Sekiz on gün olduğu halde bu gidmek istemiyo. Sen bunu götür yerine biraş, yohsa biz seni yeriz diyo. Tabi gara dev de cesaret idemiyo buna. O zamana gadar diyor ki: Pehlivan diyor, artıh sen de anneni babanı elbet de garisbidin deyil mi diyo? Ey tabi garisbidim diyo falan. Biraz biz hazırlıh yapalım falan diyolar devler. Şimdi o anda buna nasıl yapalım biz bunu, gitdiği yoh bahıyollar ki. Biz depesinde buna sıcah su dökelim. Onu bu şeyinde odasında öldürelim gararını veriyolar. Bunu tabi gapının arhasından Merdane Cos pelivan diyniyo. Ve o zamana gadar hemen yatanı, yatanın içerisine ağaç parçasını yatırıyo. Kendisi sediri böle çekiliyo. Gece yarısı oluyo. Tabi yavaş yavaş çıhiyo devler. Üç dört tanesi gaynar gazanın suyunu depesinden böle döküyor. Şarıl şarıl. Tabi kenarda olduğu için o zamana gadar dohunmuyor ona. Zabaleyin oldu zaman gapısına geliyor, tah tah vuruyolar. Tabi Merdane Cos pelivan orda oturduğu için buyrun diyo. Tabi her şey muntazam. Nasılsın falan pelivan diyolar? Yav diyo: Bu gece o gadar hava sıcamış ki diyo, biraz terledim hepsi bı gadar diyo. Pekala buyrun falan derken obür odıya çekiliyolar. Şimdi aralarında yahu bizim yabdımız, bu gadar gaynar su buna bi sıcahlıh vermiş. Ne yapacaz falan diyor? Nihayet ertesi gece gine bi pılan guruyolar. Bu sefer de diyolar: Süngülerinen adamahıllı süngüliyelim diyolar. Aynı şeyi odunu gine orıya yatırıyo. Gendisi çekiliyor sedire. O zamana gadar gece yarısı yavaş yavaş derken, hadi bahalım höcüm diyolar. Süngüleri batırıyolar. Tabi çekiliyolar. Oduna batırıyolar. O zaman gadar zabaleyin oluyo, gine geliyolar.

Gapıyı tıhlıyolar falan. Buyrun diyo. Nasılsın pelivan falan diyince, hayretde gahıyolar, iyiyim diyo. Arhadaşlar diyo, fahat bu gece diyo biraz rahatsız oldum diyo. Pire mi vardır ne vardır? Vücütüm biraz pire ısırıldı falan diyor. O zamana gadar arhadaşlar, gine çılıyo devler. Yahu bizim bu süngülerimiz buna pire gadar gelmiş biz ne yapcaz bizim kaffamızı bu adam gıracah, bu pelivan bizi öldürecek diyolar. O zaman gadar gara deve gayli höcüm ediyolar. Ya bunu götürüb bırakacan veyahut seni burda yiyecez diyolar. Peki arhadaşlar siz ne dersenez o olsun amma biz bunu boş gönderemeyiz diyolar. O zamana gadar bi çuval altını yüklüyolar gara devin sırtına veriyolar. Tabi Merdane Cos pelivan da onun peşinde. Helallaşıyo falan derken, tam evine gadar götürüyo. Evine götürünce avlusuna giriyo. Tabi gapıdan içeri girince, pelivan ben gidiyim diyo.

Yo.. Buriya gelmişleyin gidilmez diyo. Burda bah annem babam bir gahve içiriyim sana diyo falan. O gahveleri içmekde olsun. Şeyine diyor ki: Obür gardeşine tabi Merdane Cos pelivan: Git diyo, altınları boşalt. İçerisine çam gozasını doldur ve gah bizim gara devin getirdiği hediyeyi getirin derim diyor. Şuriya dökün derim diyor. O zamana gadar bu gara devin getirdiği hediyeyi dökün demiş. Ve evin ortasına dökünce bi de ne görsünner ki: Bütün goza. Hemen dev ordan nasıl çıhdıysa gapının eşikli dahi boynuna dahilmiş ve yoldan dışarı fırlamış, kaçmıya başlamış. Ve önüne bir dilki geçmiş gara devin: Vay goca ayı vay demiş. Bir keloğlanın marifetleri sizi ne yabdı falan demiş. Bi de o zamana gadar gara dev varmış bahmış ki: Yellerinde hiç kimse, arhadaşları galmamış. Oradan çekmiş gitmişler. Ve köylüler de yemişler içmişler muradlarına ermişler. Darısı sizlere.

MASAL 52: SİHİRLİ MÜHÜR¹¹⁶

Bi varımış bi yogumuş. Çoh sölemesi günehmiş. Az sölemesi sevvebımış. Vahdı zamanında bi tane adam varımış. Bu adamın iki tane arhadaşı varımış. Birisi köpek birisi de kedi. Bunnar bi gün yolda giderken bahıyollar ki bi adam bi tane yılanı öldürüyo. Gidiyollar hemen adamın elinden yılanı gurtarıyolar. Yılanı gurtardıhdan sona yılan bunnara diyo ki; Ben diyo yılannar padişahının oluyum. Gidelim diyo. Babama diyo. Babamdan siz dilek dileyin diyo. O size istediünüzü verü diyo. Yalnız babamın azının içinde bi tane mühür vardur diyo. O mühürü isteyin diyor. Bunnar gidiyolar neyse efendim yılannar bizi ısırı filan diyi gorhuyoler emme tabi padişah bunnara engel oluyo. Bunnar padişah huzuruna vardıhları zaman padişah diyor ki; Dilen benden ne dilerseniz? Bu da diyo ki; Padişam dileğin altındaki efendim yüzü, mühürü dileriz falan diyolar. Üç kere bunu tekrar idiyolar. Tekrar itdikden sona peki diyor. Veriyim diyo. Çıhardıyo veriyo. Olan diyo ki; bu mühürün bi hüneri vardur diyor. Her diledini verür diyor. Efendim bunu yaladığın zaman garşına bi arab çıkar diyor. Ona sölersin hiç gorhma diyor. O verü sana diyor. Peki diyorlar bunnar Allesmarladuh güle güle çekip gidiyolar. Bunnar giderken giderken üç arhadaş garınnarı acıhıyo. Diyolar len şurde bi yemek falan yiyelim hele diyolar. Efendim çıhاریyo mühürü bi yalıyo mühürü, yemekler olduğu gibi yere dökülüyor. Tabi güzelce bunnar garınnarını falan doyurduhdan sona gide, gide, gide, gide, bi de varyıylar ki; Ondan bi efendim dökük böle köhneleşmiş bi ev. Bu eve varyıyolar. Bu evde bi goca garı yaşarımış. Bunnar da çoh fakirmiş. Ekinneri yohmuş hiç. Ambarları boşalmış tamamen. Diyor deyze bizi misafir alun mu? Alurum olum falan filen diyor. Geliyorlar bunda misafir oluyolar. Onnar çoh fakir olduğu için olan gidiyor efendim mührü yalıyor bunnarın ambarını ekinle dolduruveriyor. Neyse bunnar burda duradursunlar. Bu olan padişah gızına aşih olmuş. Padişah gızısı bana isteyiver nene diyor. Olum onu sana vermezler felen diyo. Sen isteyiver onu bana diyor. Kadın dünüre gidiyor. Padişah huzuruna ve böle böle diyor. Benim olum var diyor. Gızınıza Allah'ın izniyle istiyom falan diyor. Peki senin olun bizim gıza iki tane elbise yapdurabilir mi diyor? Bahalım gidip söyleyim diyor. Olana geliyor olan peki diyor. Ondan golay ne var diyor. Bi kere yalıyor mühürü arab çıhıyo garşısına. Diyo bana iki tane güzel elbise lazım incili mercanlı diyor. Peki hay hay efendim diyo. Elbiseleri getiriyor olana veriyo. Neyse bunu götürüyorlar gıza. Bu sefer padişah diyor yav bunda bir iş ver falan diyor. Diyor ikinci dilek olarak benim sarayın gibi diyor bi saray yapduracan diyor. Benim sarayın garşısına diyor. Neyse olan gine şeyi yalıyor. Mühürü yalıyor. Ve bi saray istiyor arapdan. Saray da guruluyor. Padişah hayret idiyor. Yav Allah Allah diyor. Bu ne biçim iş falan diyor bi de iki sarayın arasına bi altundan

¹¹⁶ Kaynak Kişi: Mehmet Göde (20). Yapraklı- Aşşığı Mah. "Bu masal, 1969 yılında Mustafa Evren tarafından derlenmiş olup 'Çankırı Masalları Üzerine Bir Araştırma' isimli çalışmadan aktarılmıştır." (Evren, 1969: 161- 163).

köprü yapduracan diyor. Gelip geçecek burdan diyor. Olan gine mühürü yalıyor. Arab çıkıyor garşısına. Diyor bu seferde altın bi köprü lazım falan. Arab hay hay efendim olur diyor. Bi de köprü yapduruyorlar altundan. Neyse padişah gızını veriyö buna. Gırh gün gırh gece düğün idiyorlar, yiyolar, içiyorlar. Dirken böle sıh sıh eve giderimiş. Bi gün gine eve giderken garısı diyo ki; Bey senin şu mühürü bana ver de diyor. Bi kaç gün de ben de galsın diyor. Peki hanım falan diyor. Veriyor bu mühürü buna. Bu olan mühürle efendim gız oynarken falan işde bu evde hizmetçi olan birisi bu mühürün şöhretini annıyo. Bir cadı garı buluyor. Aman teyze diyo. Onun elinde mühür var. Bu mühürü bana nasıl it aliver. Cadıgarı eve geliyor gızım diyor. Elindeki mühür beg güzelimiş diyor. Hele bi bahıyım hele diyor. Baharken diyor ki; Gözlerim seçemiyor diyor. Şuna bahçede bahıyım falan diyor. Alıyo bahçeye çılınca gidiyo hizmetçiye bunu veriyö. Hizmetçi de gidiyo mühürü yalıyor. Efendim sarayı yıhdırıyo. Ondan sona olanı hapisaniye atıyor. Gızı da gendi yanına alıyor. Erkeğimiş. Gızı da yanına getittürüyo. Neyse bu durum böle giderkene bu kedi ile köpek geliyolar. Olanı ziyaret itmiye. Neyse olanı ziyaret idiyorlar. Birbirlerine annadıyolar. İşde derdi böle böle falan diyolar. Kedi ile köpek biz bunu bulup getirelim falan. Neyse bu ikisi yol düşüyolar. Nehirden geçiyorlar. İki sarayın arasında nehir ahar. Deriye köprü yapmışlardı. Ordan geçiyolar bu hizmetçinin efendim evine varıyolar. Hizmetçinin evine varınca gizliden tabi. Orda bi evin içinde begmez küpü varımış. Küpün içine kedi kuyrunu sohuyo. Geliyo. Hizmetçinin eline yüzüne bulaşdırıyo. Adam elini yüzünü silerken efendim cebinden mühür düşüveriyo. Mühür düşünce kedi bunu gapduğu gibi kacıyo. Bunun köpen adı da çoruh ağazmış. Çoruh ağaz yetiş falan diyo. Hemen geliyo köpek bunu sırtına bindiriyö. Dereden köpek yüze yüze geçerkene bu da sırtında kedi. Diyor ki çoruh ağaz; Hele bi ver de bi de ben bahıyım. Bu mühür ne biçim mühürümüş diyo. Kedi diyo ki; Yav senin azın büyüktür diyo. Şimdi düşürüverüsün suyun içine falan diyo. Yoh düşürmem diyo. Düşürürün vermem falan. Seni diyo burda bırahırım diyo. Atarım diyo. Biraz yanının üstüne dönünce peki diyo kedi. Veriyö. Azından düşürüveriyor bu sırada suyun içine. Çıhıyolar garşı geçiye. Napalım napalım falan, gidelim balıhçı dükânına herhalde bi balıh yudmuşdur bunu. Gidiyorlar balın orda bi gaç balığın gannını açıyolar. Balığın gannından mühür çıhıyor. Mühürü alıyolar bunnar doru olanın yanına götürüyolar. Olan hemen mühürü dutuyo. Efendim köprü tekrar guruluyor. Garısını getittiriyor falan. Yeni dileklerini diliyo. Ondan sona bu hizmetçinin cezalarını da veriyolar. Yiyolar, içiyolar muradlarını eriyolar. Siz de eresiniz muradınıza.

MASAL 53: YARIMCA DEYYÜS¹¹⁷

Adamın biri diyo ki “Ben ölecem, benim öldüğümün ertesi gün, üç gızı varmış, benim öldüğümün ertesi gün, gapıya kim gelirse büyük kızımı oğa verin. Ertesi gün kim gelirse ortancılığı da ona verin. Daha ertesi gün, kim gelirse güççüğü de oğa verin.” Bunlar babalarını guymuşlar zabah olmuş, zabahlayın gapının öğnüne bi şi gelmiş, oturmuş. Goca bi dev. Dev herhalde. Dev gelince, büyük demiş ki “Lan öldürelim.” Ortanca demiş ki “Lan keselim, biçelim”. Güççük de demiş ki “Lan babamın vaadı varıdı ya, dediydi ya ben öldükten sonra kim gelirse kızımı oğa verin diyi.” Dutmuş o vermiş güççük. Onu almış, gitmiş. Ertesi zabahlayın olmuş. Gapının öğnüne gine bi şi gelmiş. Biri demiş öldürelim, biri demiş vuralım, ölmez şöyle böyle diyesiye güççük demiş ki “Babamın vaadı varıdı ya.” Ezahra ımış o gelen de herhalde. Onu da ona vermiş. Göndermiş. Daha ertesi gün olmuş zabahlayın olmuş gine gapının önünde ne varıdı? Biri de gartal olsun. Neyise, ondan sonra, babamın sözü varıdı oğu da oğa verimiş, gitmiş. Hepsı gitmiş.

Oğlanı, güççük gardaşlarını evermişler. Everince düğünleri olmuş. Eskiden aha diyon ya kırk gün boyunca gelin çıkmazımış dışarı. Bu da 39 gün deyince dışarı çıkmış, o Yarımca Deyyüs da gelmiş. Gelini aldığı bile gotürmüş, deey bi denizin ortasında bi şeye dakmış. Evi varımış orada. Oğlan gelmiş. Çifte mi gitti, davar gütmeye mi gitti? Neye gittiyse gelse baksa garısı yok. “Nereye gitti?” “Yok, Yarımca Deyyüs geldi, aldı, gitti.” Oğlan bi demür değnek almış eline. Ayağına demür çarık giymiş, düşmüş yola. Garısını aramaya gidiyo, giderken giderken giderken dimiş ki hani büyük bacısının evine rast gelmiş. O şeyinkine, devin alduğunun evine rastgelmiş. Devin alduğunun evine varmış. Ablasına gapıyı çakmış. “Amanın gardaşım. Sen nerden geldin? O seni şimdi yir” demiş. Hoş beşten sonra neyin konuşmuş, böyle böyle, “Yarımca Deyyüs benim hanımımı aldı gitti.” Hanımımı aldı gitti deyince, “Gardaşım, o şimdi gelirse belki övkeli gelür, av neyin bulamasa şeye gitti ya, seni yir” demiş. “Gel sen şuraya saklan.” Oğlanı saklamış, bi de şey etse baksa ki, o ağşam olmuş, (dev) gelmiş emme, zıngıl zıngıl etmiş gonak. Arkadan gelince “Imm, evde bi insanoğlu eti gokuyo” demiş. “Kim geldi?” demiş. “O da kimse gelmedi aman, sen avda bi şi yimişin, dışın dibinde neyin galmuştur bak ona” demiş. Ondan sonra baksa dursa “Yok insanoğlu eti gokuya” demiş. “Böyük gardeşim gelse naparsın?” demiş. “Hiiç, parça parça yaparım.” “Ortancam gelse napan?” “Ümmüğümün delüğüne değmeden onu yudarım” demiş. “Güççük gardeşim gelse naparsın?” demiş. Hani o iyilik yapıdı ya “Depemin üstünde yeri var onun” demiş. “E güççük gardeşim geldi, hanımını Yarımca Deyyüs almış, gitmiş.” demiş. Neyise “O gelsin nerdeyse.” Çıkmış gelmiş, hoş beş yatmışlar, gakmışlar. Ben görmedim emme, sen şimdi filan yerdeki eniştene de git.” Ordan

¹¹⁷ Kaynak Kişi: Fatma Cılbır (63), Yapraklı- Pehlivan Köyü.

çıkmiş oğlan. Ertesi gün de ortanca bacısının evine varmış. Onun evine varmış. Onun evine de varmış aynı öyle misafir olmuş. “Amanın gardaşım sen nerden geldin, seni şimdi gelürse yir, amanın gardaşım” demiş emme. Yemişler, içmişler, ağşam olmuş. Oturmuşlar. Ezahra, o da gelmiş “İmmh evde bi insanoğlu eti kokuyo. Ee gardaşların mı geldi yoksa?” “Böyük gardaşım gelse naparsın” demiş? O da aynı işte “Öldürürüm.” “Ortanca gelse naparsın?” “Keserin, biçerin.” “En güççük gardeşim geldi” demiş. “E geldiyse hoş geldi sefa geldi. Nerde hani?” Gelmiş, oturmuş, anlatmışlar. Bunun hanımını Yarımca Deyyüs gotürmüş. E demiş öyleyse sen şeye git, gartala. “Oğa git” demiş.

En sona güççük bacısının evine varmış. O şimdi gelmiş demiş ki orda otururken, “Gardeşim, gelince belki gızgın neyi gelür, sen gine saklan şuraya”. Ağşamlayın, ağşam olmuş oğlan saklanmış. Kartal gelmiş, fas fas fas gelmiş. İçeri girmiş. “Bugün Yarımca Deyyüs bi gelin götürdü” demiş. “Bağardı, bağardı, bağardı götürdü” demiş. Bunu görmüş, görünce ondan sonracağızım demiş: “Bu güççük gardaşımın hanımı.” Böyle böyle, gardaşım geldi onun hanımını götürmüş. O zamana gadaran “Nerde?” Aha filan yirde. Gel, hoş geldin, hoş beş. Oğa bi şî demiyolar oğa iyilik yaptı ya babasının vaadini yerine getürdi ya. Öyleyse hadi demiş, zabahlayın olmuş. “Ben gidecen nerdeyse” demiş. Hani hanımını çıkartmaya gidecemiş. Varmış bunlar neyse gitmişler ikisi. Kartal akşamdan demiş ki “Gırk lokma et, gırk lokma su, şöyle guy.” Ordan gidip getürecekler, denizin ortasına varacaklar ya. Gitmişler, gitmişler, denizin gıyısına varmışlar. Kartal demiş ki “Amaa bak sen, orıya şimdi sen şu yüksüğü yala. Ordan üç tane at çıkar yamacına” demiş. “Sakın büyüğe binme, ortancaya binme, en güççüğe bin” demiş. Kartal şurda oturuyo. O onu gözlüyo.

O varmış denizin gıyısına. Ordan o yüksüğü yalayınca üç tane at “Emrit” diyi, çıkmiş gelmiş. Heyecandan böyüğe binmiş gaçamamış. Denizin ortasına geçmiş, ordan hanımını indürmüş, saçından asmış, indirmiş. Tam almış, anaaam öteden o Yarımca Deyyüs uyanmış, duymuş. Öteden onu gorüp de oku atınca, oğlanı parımparça yapmış, oğlanı öldürmüş. Gızı gene götürmüş orıya asmış. Öteden gartal galkmış “fas fas fas fas” ganatlarıylan uça uça gelmiş. Oğlanın onda da cansuyu varmış, oğlanın parçalarını kemüklerini toplamış, üstüne de bi o sudan sepelemiş. Oğlan heykiri heykiri heykiri canlanmış. “Lan oğlum ben sağa demedim mi küççüğe bin?” Neyse bu gine canlanınca gitmiş gine galdurmuş, gine denizin gıyısına varmışlar. Yüksüğü yalamış. “Emrit” diye at yamacına gelmiş. Bu güççüğe binmiş, gitmiş hanımunu indürmüş, güççük ata da binmiş. Beri geçürmüş. Geçürünce bu sefer güççüğü Yarımca Deyyüs görememiş. Göremeyince ordan almış, gelmiş, gayli hanımına gavuşmuş. *Bu gadar biliyom. Bu masal da bitmiş işte yavrurum.*

MASAL 54: KELOĞLAN VE ALTIN BÜLBÜL¹¹⁸

Bir varmış, bir yokmuş; evvel zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellâl iken, horozlar berber iken; Bir padişah varmış. Bu padişah, her tarafı camdan bir cami yaptırmış.

Bir Cuma günü namazdan çıkarken, eli yüzü pak aksakallı bir ihtiyar görmüş. İhtiyar padişah'a demiş ki:

“Padişahım, eğer Kafdağı'nın ardındaki, “Altın Bülbül”ü getirir camiin bitişiğine koyarsan, eserin tamamlanır” demiş ve gözden kaybolmuş.

Padişah, günden güne üzülmüş. Bir gün çocuklarına demiş ki:

“Evlâtlarım: Kafdağı'nın ardındaki, Altın Bülbül'ü nasıl getireceğimi düşünüyorum.”

Çocukların hepsi bir ağızdan babalarına, söz vermişler.

Atlarına binip; yola düşmüşler. Gel zaman, git zaman bir pınarın başına varmışlar. Yemişler, içmişler tekrar yola koyulmuşlar. Giderken önlerine üç yol gözükmüş. Büyük oğlan haykırmış; Ben birinciden gideceğim. Ortancası ben ikinciden gideceğim. Küçük oğlana da bataklık yol düştü, deyip bir birinden ayrılmışlar. Büyük oğlanla, ortancası giderken, yolları birleşmiş ve bir şehre varmışlar. Paraları kalmayınca da biri hancıya biri de lokantacıya çırak olmuşlar. Biz gelelim küçük oğlan'a;

Küçük oğlan, bin bir zorluk içinde yoluna devam etmiş.

Çalı ve çırpılardan geçerken eli yüzü kan içinde kalmış. Nihayet bir pınara varmış. Pınarın başında eli yüzü nurlu, aksakallı bir ihtiyar görmüş. Selamlaşmışlar. Suyunu içtikten sonra nereye gittiğini niçin gittiğini anlatmış. İhtiyar çocuğu yolundan çevirmek istemiş. Oğlan:

-Ben babama söz verdim. Ölmek var, dönmek yok.

İhtiyar, oğlanın sırtını üç defa sıvazlamış. Çocuk yine ıssız çöllere düşmüş. Açlıktan, susuzluktan bitkin bir hale gelmiş. Yedi canlı devin sarayına varmış. Devi öldürerek saraydaki peri kızı ile tanışmış. Oradan yoluna tekrar devam etmiş. Gide gide sekiz canlı devin sarayına varmış. Bu devi de öldürerek oradaki peri kızı ile tanışmış. Kız onun nereye gittiğini sormuş; o da “Altın Bülbül'e” diye cevap vermiş. Kız, buraya nasıl gidileceğini, dokuz canlı devden nasıl korunacağını anlatmış. Çocuk, tekrar yola koyulmuş ve dokuz canlı devi de haklamış. Fakat devin sarayında hangi odaya dalacağını şaşırılmış. Çünkü 99 odası varmış.

Sarayda bir kedinin işareti üzerine “Altın Bülbül”ü alarak yola koyulmuş ve önce, rastladığı ihtiyarın yanına gelmiş. Saraydan getirdiği eşyaları ihtiyarın yanına bırakarak, kardeşlerini aramak üzere, yeniden yola devam etmiş.

¹¹⁸ Kaynak Kişi: Durali Karapınar (?), Çankırı- Yonca Köyü. (Derleyen: Osman Saygı, 1969, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Sayı:240). (Saygı, 1969: 3388).

Şehrin birinde kardeşlerini bularak onların her birine birer at almış. İhtiyarın yanına giderek Altın Bülbül'ü almışlar. Eve gelirlerken, ağabeyleri, kıskandıklarından küçük kardeşlerini suya atmışlar. Fakat Altın Bülbül babalarının yanında bir defacık olsun ötmemiş. Suyu atılan kardeşleri ölmemiş, sırsıklam gide gide bir çobana rastlamış. Bir altın vererek bir koyun almış. Koyunun işkembesini başına geçirmiş olmuş tam bir “Keloğlan”.

Gide, gide, bir kasabaya varmış. Bir hancıya çırak olmuş. Han sahibi bir gün öyle hasta olmuş ki. Kasabanın tabipleri hiçbir çare bulamamış. Bir aksakallı ihtiyar, “Fılan padişahın camiinden bir yudum su getirirsen efendin iyi olur” demiş.

Küçük oğlan koşarak, o camie varmış. Buradaki Altın Bülbül başlamış, ötmeye. Bu olayı padişaha müjdelemişler. Padişah bütün halkı geçirmiş, ötmemiş Keloğlan gelince yine ötmüş. O zaman başındaki işkembeyi çıkararak, babasına kendisini tanıtmış.

Ertesi gün, çayıra kırk çadır, kurdurmuş, Altın Bülbülü küçük oğlanın getirdiğini anlamış; diğer oğullarını saraydan kovmuş.

MASAL 55: RASGELE¹¹⁹

Dedem diyo ki, adamın bi tanesi İstanbul'a çalışmaya gitmek istemiş. Giderken orıya İstanbul'a giden kervancıya, galabalığa garişmiş. Adamın birisine demiş ki:

-Lan oğlum, sen nere gidiyon?

-Çalışcam amca.

-Vay oğlum sen çalışıcan ama güçlü kuvvetli bi şî değılsin daha 12-15 yaşında ancasin.

Elin işine dayanamazsın.

-Valla amca başka imkânım yok. Burda kimse yok, anam var. O da zayıfladı. Benim oğa çalışcam para getüricem, para göndericem. Garnımızı doyuracaz, demiş.

Yanında giden adam demiş ki

-Lan oğlum ben sana bi akıl veriyim.

-Ver amca.

-Ne gelürse rasgele diyecen. Sövseler de rastgele, dövseler de rasgele. Rasgele diyecen. Başka bi laf söylemicen. Sadece gahvecinin yanına git, ocaklıkta onlara yardım idersen, sen oralarda galırsın belki yer neyi de verürler, demiş.

Neyise adam onlarla varımış İstanbul'a. İstanbul'a varınca bi gahveye misafir olmuş. Herkeş gitmiş, bu gitmiyo. Gahveci sormuş,

-Oğlum sen ne bekliyon?

-Benim kimsem yok. Ben buriya çalışmaya geldim.

-E na yapacan nerde çalışıcan?

-Ne iş bulursam.

-Lan oğlum sen bi iş yapaman. Benim yanımda dur, şurda yat.

Yatak vermiş. Sen burda yat diye. Bağa da yardım it, dimiş. Amma adam ne didiyse rasgele diyo. Ne söyledise. Hiç başka laf yok. Çalışmaya başlamış. Dövmüşler de gine rasgele demiş. Bu oğlan orda 22-25 yaşına neyi girmiş. O günün devrinde tam babayığitleşmiş gayri. Şimdi o günün devrinde de o şehirde zengin bi adam hanımıynan beraber döğüşmüşler. Birbirilerine üçten dokuza şart etmişler. Şart idinci müftüye gitmişler. Müftü demiş ki “Şart idince sizin birbiriniznen nikâhınız galmamış. Dinimizce başka biriynen nikahlanacan ondan sonra sana geri gelecek.” Gari çok zenginimiş, adam o gada değılimiş. “İ napacağuz? Kime versek bu gariyi bırakmaz.”

Gari da güzelimiş bu yaşlarda gene otuz beş neyin yakınlarımiş. Filan yerde bi kahveci yanında çalışan var, Rasgele adı, dimişler. “Oğa verürsek, bu Rasgele dedükçe bundan gari

¹¹⁹ Kaynak Kişi: Hüseyin Yaylacı (72), Çankırı- Eldivan.

bunu eve goymaz. Seni gerisin geri kabul eder. Emme kime verürsek bu garı zengin bu garıyı sana vermezler” demişler.

“E hadi.” Gitmişler, almışlar, gelmişler. Gel bakalım Rasgele. Ne dedilerse “rasgele” diyo. Neyise tamam ikisine nikâhı gıymış. Bunları ikisini güyeğe goymuşlar. Güyeğe goyunca ne didiyse garı “rasgele.” Lan demiş “Ne rasgelesi.” Altın kemer çıkartmış, bilmem şu gadar bilezük çıkartmış. “Bu evler benim, bu saraylar benim. Lan bundan daha rasgele olur mu? Rasgeldi işte” demiş. Öyle deyi dili açılmış gayri. Ondan sonra neyise güyeği girmişler. Zabahlayın uyuyamamış. Zabah erkenden gelmiş. Zobayı almış “Şuna eyice bi uzat” demiş garı. Geliyo, bağrıyo, çağrıyo Rasgele bilmem ne. Ondan sonra gapıyı açıyo, içeri girince buna iki zoba vuruyo. Zobanın acısıynan o günün devrinde doğru gadıyı buluyo. İşte beni dövdü, garıma şöyle etti, böyle etti. Bunları adliyeye alıyolar, götürüyolar. Götürünce “Derdiniz ne sizin?” “Derdimiz ne olacak?” “İşte benim garım beni eve goymadı.” Diyo ki gadın “Gadı efendi öyle değil. Bu adamınan biz dövüştük biz ayrıldık. Ayrılınca beni bu Rasgele’ye verdiler. Rasgele’ynen biz güyeği girdik. Zabah erkenden gelmişler, rahatsız idiyo. Ben bundan ayrıldım. Rasgele de övfelendi bi zopa vurmuş.” E efendi diyolar, “Sen niye elinle vermişin, garının evine gidiyon bi daha. Sen haksuzsun” diyo gadı. O Rasgele rahat yaşamış. Yiyip içmiş muradına ermiş. Eskiden Cenab-ı Allah, kırk gün ne dersen başına o gelir derler.

MASAL 56: HİÇ YOK¹²⁰

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken hurus berber iken bir varmış bir yokmuş. Bi arkadaş yolda gidiyomuş, arkadaşının yanına getmiş.

-Selamun aleykum.

-Aleykum selam.

-Nereye gidiyon arkadaş?

-Ava gidiyom.

-Beni arkadaş yapan mı yanına?

-Olur.

Gide gide gitmişler bi susuz göle. Gölde o yana bakıyolar, bu yana bakıyolar. Bi de susuz gölde cansuz ördek görüyolar. Susuz göldeki cansuz ördeğe bi ateş ediyolar, vuruyolar. Ah bunu bişürmiye, ah bize bi gazan, vah bize bi gazan, bize gösterdi üç dane gazan. Birinden gelmiş geçmiş, birinin gulpu yok, birinin hiç götü yok. Götsüz gazana atmış ördeği. Altını yak babam yak. Etləri yanmış ki kemikleri kalakalmış. Dudağımız yandı derken etleri sıyırıp kemükleri sıyırmışlar. Bulmuşlar, biraz da susamışlar. Susayınca ah bize bi çeşme, vah bize bi çeşme, bize gösterdi üç dane çeşme. Birinden gelmiş geçmiş, birine hiç uğramamış, biri de aha ihtiyarın gözünün yaşı gibi damlıyomuş. Orayı vermiş dudaklarını, sor babam sor, dudakları ıslanmış garnının hiç habarı yok.

¹²⁰ Kaynak Kişi: İsmail Özcan (80), Çankırı- Eldivan.

MASAL 57: KUYRUK ACISI¹²¹

Bi adamın bi ineği varımış, bi oğlu varımış. Adam künde süt satmaya giderimiş. Bi gün baksa duvarın üstünde bi yılan var. Naşrapaya goyumuş, yılanı vermiş sütü. Yılanı vermiş, geri gelürkene naşrapamı alurum, demiş. Bi altun bırakmış yılan. Günlük böyle, günlük böyle. Ondan sonra adam, Hicaz'a gideyin, demiş. İpiy param oldu demiş. “Ah yavrum, yılanı aç goyma e mi? Bak künde bi altun bırakıyo” demiş. O bize gelür oldu, hem südüümüzü satıyo hem de o altunu şey edermiş.

Bunlar gedince, bu böğün veriyo, iki gün veriyo. Buğa galdırıyo oğlan vuriyo. Kuyluğu gopuyo. Altının hepsini alacak, garında ne varsa hepsini alacak. Günde günde vermeden alayım, diyo.

Şindi Hicaz'dan geliyo. “Naptın yavrum yılanı?” diyo. Oğlan bi hasta oluyo. Oğlan hasta. Ondan sonra “Baba yılan çıkmadı, ben de hastayın, bi daha gitmedim” diyo. Vuriyo, diyo ki “Ne yaptın? Niye diyo çıkmadın?” diyo. “Kuyruk acısı benden çıkmasın, evlat acısı da senden çıkmasın” diyo. *Burda bitmiş. Anladın mı?*

¹²¹ Kaynak Kişi: Şefika Tekin (76), Yapraklı- Doğanbey Köyü.

METİN 58: ÖYLE OLMASAYDI BÖYLE OLMAZDI¹²²

Adamın bi tanesi yolun kenarında ıstar dokurmuş. Evveli bez dokurlardı. Bir zaman onları giyiyorlardı. Ben de biliyorum, ben de giydim onlardan. Pamuktan elbise, pantol, don mon. O geçerken adam yolun kenarından

-Öyle olmayaydı böyle olmazdı. Böyle olunca öyle oldu. Öyle olunca böyle oldu, dirimiş.

Adamın bi tanesi de ordan, işçi çalışmaya giderimiş yolun kenarında. Onun dikkatini çekerimiş. Yahu bu adam ne diyo böyle. Bunun sebebi ne?

Neyise bir senedür gitmiş adam o yoldan. O gün bakmış ki işten ecük erken çıkmış. Adam da oturmuş. Garşısında ocak varımış, orda çay içiyomuş.

-Selamün Aleyküm amca.

-Aleyküm Selam, buyrun. Oturmuş:

-Amca ben sana bi şi danışcam. Ben burda bi senedür gidiyorum, bu yolda. Giderken sen ‘Öyle olmayaydı böyle olmazdı. Böle olunca öle oldu, öle olunca bole oldu.’ Bunun manası ne? Sen ne demek istiyon böyle?

-Oğlum bunu mu öğrenmek istiyon, demiş.

-Bunu öğrenmek istiyom amca. Gafama dakılıyo senin bu lafın, gece gündüz. Noluyo diyi.

-Peki oğlum. Benim iki gat evim varıdı. İki gat eve, kiracı goydum. Garyılan konuştum. Bi tane de biz oturalım. Bi tane de çayımızın şekerimizin parası çıkar. Kiracı yazduk adamın bi tanesi geldi. Aynı emsal biz gibi, üç çocuğu var, duttuk. Aradan altı ay bi sene geçmeden benim gariyi ayarladı. Garyı ayarladı bunu sezdim. Takip ittim, gariyi onlan duttum. Emme gariya da görükmeden oğa görünmeden geldim. Lan ben napayım? Ben bunu çıkarsam, garı gidecek. Üç bebe var. Nası beşliyim? Napıyım? İl bağa üç bebeynen gelmez. Ben de bunun gariyi söyleyim. Bunun garı da bağa galırsa biz de onlan evlenelim.

(Adamın) Garısına söylemiş: “Bacım boyle boyle benim gariyanan senin herif arayı bulmuş. Ben şimdi git desem, benim garı sizlen gidecek, ben bekâr kalacam. Sen de kuma çekecen. Gel sen, ikimiz de evlenelim, onlar gitsin sen de bennen gal.” “Hööyt benim gocam öyle yapmaz” diyi söylemiş. Sertenmiş garı. “Ben takip ettim, duttum. Sen de takip it. Sen de tut” demiş. Takip etmiş, o da dutmuş. Demiş ki “Hasan Ağa, Mehmet Ağa, *adi neyise gayrı* senin dediğin doru ben senlen galacam” demiş. “Bu adam böyle yaptığı için ben senlen galacam.”

¹²² Kaynak Kişi: Hüseyin Yaylacı (72), Çankırı- Eldivan.

-(Çocuğa anlatır) Bunun garısına bakıyom eşyaları topluyo, galıyo. Yoksa o da mı toplayıp gidecek, benim garı toplanmıya başladı eşyayı. Nitekim gitti. Şimdiyse ben de bu garıynan galdım. Özlük üveylık sardı. Özlük üveylık sarınca geçim olmuyo. Ne de olsa o evde bi şiden böyüyo. Benimde gafama dakılıyo. Öyle olmayaydı ben bu kiracıyı goymayaydım böyle olmazdı. Böyle olunca bu kiracının garıyı almayaydım, böyle olmazdı. Öyle olunca böyle oldu. Boyle olunca oyle oldu. Öyle olunca boyle oldu diyi ben bunu gafama dakıyom bunu gonusuyom, demiş.

METİN 59: SOFRA BAŞINDA CİNAYET¹²³

Hatimler mahallesinin Patatis gazasına balı, Garnıyarık nahiyesinin eşreflerinden olan Maruf Turp salatası idaresinde bulunan bahçıvanbaşı dereotu, meşgul mahallede oturan lahana lahabıyla maruf taskebabının böründen havuç hançeriyle yaralanmıştır. Yaralanan taze bezelye kaptu önünde düşmüştür. Orada nokta beklemekte olan Hint horozu polis ve mahalle bekçisi bulduk köpeği tarafından mücrimler yakalanarak dolma biber mahkemesine sevk edilmiştir. Orada ağır ceza reysi Bay baklava, hakim tulumba datlısı müddeum bayan Aşire, zabıt katibi bayan Pelteva hanım huzurunda yapılan duruşma sonunda gabatın aynı köyden kınalı namıyla maruf Çavuş üzümünden olduğu anlaşılmıştır. cüri heveti kararıyla ellerine tel kadayıfı kelepçesi vurularak enginar hastanesinin nezaret altına alınmıştır. Orada müjrimin aslı Beşi Birlik vilayetinin, Sarılıra gazasına bağlı, Çeyrekler nahivesinin Metelikler köyünden olduğu anlaşılmıştır. Katip Fazlı hasta oldundan gurabiye hastanesine kaldırılarak orada sizlere ömür vefa itmiştir. Cesedi sulhanede yıkanarak, sona kavun tubıtuna konarak hızarlık gabristanına defnedilmiştir.

¹²³ Kaynak Kişi: Şükrü Akkoca (55). Şabanözü- Mart Köyü. (Derleyen: İrfan Keleş) (Keleş, 1986: 95-96).

METİN 60: AĞAÇ DİKMENİN FAYDASI¹²⁴

Şimdi benim gibi yaşlı bir adam bahçe dikiyomuş. Yaşlı sakallı bir adam. Yanda padişahlan vezir gedeyomuş. Padişah demiş ki:

-Ya amca, bu yaştan sonra saçın sakalın ağrımış. Bu ağacın meyvesini yiyebilcen mi? U da demiş ki:

-Dedem dikti, babam dikti ben yiyom. Ben de dikim de oğlum yer, gızım yer, torunlarım yer, demiş. Böyle deyince padişahın bu laf hoşuna gidiyo, vezirine diyo ki “Buna bi kese altun ver” diyo. Vezir bi kese altın veriyo ihtiyara.

-Gördün mü padişahım, herkesin ağacı bir sene de meyva verir. Ben daha diker dikmez meyvesini aldım bak.

Bu laf da hoşuna gidiyo padişahın. Diyo ki “Şuna bi kese altun daha ver” diyo. Bi kese daa altun veriyo.

-Gördün mü padişahım, herkeşin ağacı sene de bir meyva verir. Benim ki iki meyva verdi, diyo.

Padişah şimdik “Ula, hadi” diyo vezire. “Gidelim gayli, bu hazineyi bitürcek” diyo. *Velhasılı ağaç dikmenin çok faydası vardır. Bir dalından guş gurt yiyo, sonra çalışmaya faydası var.*

¹²⁴ Kaynak Kişi: İsmail Özcan (80). Eldivan- Saray Köyü.

METİN 61: MİKTAD¹²⁵

Medine'nin köyünde iki gardeş varmış. Birisinin adı Esved birinin adı(?) biri de Miktadın babası. O köyde sığırı varmış. Esved evlenince şehre göçmüş. Tükkan açmış. Şehirdekinin bir gızı varmış. Köydekinin bir oğlu varmış. Bunlar birbirinden pek hoşlanmazlarımış. Gız yiğitleşmiş. Gızı öyle alıştırmış ki gız ok atmayı, kılıç kullanmayı, ata binmeyi, benim erkek gızım diyi. Adam da cengaverimiş. Gıza her şeyi bellediyo. Dünürler geliyor. Gız diyo ki “Beni kim attan aşağı durursa ben ona varırım, Ahmet Mehmet bilmem.” Bu her yere duyuruluyo, yayılıyo. Ne zaman imtihan olacağız? İşte filan ayın filan günü filan yere gendüne güvenen gelsin, diyolar. Bir gün tayin ediyolar. Bu Miktad'da davar güdüyomüş, köylüler de akın akın gidiyomüş. “Nere gidiyonuz?” demişler. “Sen duymadın mı? Senin amcanın gızı, harp ilan etmiş delikanlılara. Beni kim attan düşürürse ona varırım demiş.” Hemen topluyo davarı, getiriyo gapıya sürüyo. Anası:

-Oğlum daha güçlük değil bi şi değil...

-Ana amcamın gızı beni kim yenerse ona varırım demiş.

-Lan oğlum amcan vermez saña gızını boşuna gitme.

-Ben gidecem.

Yakın gomşusu varmış. “Ana oğul ne gonuşuyonuz?” demiş. Yav abi, demiş garı. “Meydanda beni kim attan düşürürse ona varırım demiş. Bizim bu da ona sulanıyo. Buna amcası gız verür mü?” demiş.

-Niye vermesin gız niyetliyse? Gel benim at iğeri duruyo bin git. Adamın atı varmış gomşusunun. Hemen Miktad adamın gılıcını, galganını, okunu vermiş “Allah yardımcın olsun” demiş. Binmiş ata. Gelmiş ki gız. Bi kaç denesinin kelleyi gopartmış. Bi daha çıkan olmamış, at oynatıyomüş gız meydanda. Hava atıyomüş. Çıkanların bir ikisini gopartmış kellesini. Miktad da ordan gızın yanına sürüyo atı.

-Sen kimsin? diyo.

-Tanımadın mı? Ben amcan oğluyum, diyo.

-Ben amca dayı bilmem. Beni attan aşağı düşürebilürsen, ben seni o zaman bilirüm diyo.

-Hadi ilk hamle senin, diyo Miktad.

Gız atı dolaştırıyor, şöyle okunu doğrulduyo, sürüyo buna atı. Tam hizasına geliyor, Miktad atlayıp iniyo attan aşağı, o geçince biniyo atın üstüne. Gız geliyo, bakıyo adam dimdik duruyo atın üstünde. Ulan bu beni yenecek, diyo.

¹²⁵ Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (97), Eldivan- Saray Köy, (Derlendiği Yer: Ankara).

Ordan bir daha doğrultuyo. Hemen atın bu yönüne geliyo, hamle geçince doğruluyo. Sonra “Sıra bana geldi sıkı dur şimdi” diyo. Atı sürüyo, vurunca gızın bağına, gızı attan aşığı yuvarlıyo, amma gız çok güzel imiş, yüzünde perde varmış. Onu açdın mıydı adam güzelliğiyle bayılıyomuş. Çoklarını öyle öldürmüş. Buna da açmış emme bu hiç bakmamış. “Tamam, ben senlen evlenicem.” Galgiyolar el ele duduşuyolar. Varıyolar gızın babasının yanına. “Sen kimsin?” Filancanın oğluyum. “Sen amcam oluyon benim. “Ben Miktağım” diyo. “Ben amca dayı bilmem yüz deve veriyon mu bana?” diyo. “O zaman gızımı veririm sana” diyo. Gızı da: “Baba yüz deve olur mu? Ben söz verdim.” Babası “Ben söz möz bilmem, sana az masraf mı harcadım” diyo. “Öyle bulacan gelecen yüz deveyi, alacan gızı” diyo. Ona da “Sakin başkasına söz verme” diyo. “Olur” diyolar.

Ordan şimdi şehire çıkmışlar dışarı. Peygamberimizin göçünü getiriyolarmış Hz. Ali'ylen Hz. Hamza Mekke'den Medine'ye geliyolarıymış. On beş deve varmış önlerinde. Yüklü devenin on beşini bulduk, diyo Miktağ. Öte yana Allah bir kolaylık verür, diyo. Daha o zamanlar da müslüman değil, Allah'ı bilmiyo ya. Miyaseye (kızın adı) diyo ki “Sen burda bekle. Ben şu develeri alayım geleyim” diyo. Onlar yol boyu gidiyolar şöyle. Sürüyo atı “Hey ağalar bakın. Canınıza gydırmak istemiyosanız develeri bırakın, çekin gidin” diyo. Hz. Ali dikiliyo “Sen kim oluyon, kimsin sen?” diyo. “Bana Esved oğlu Miktağ derler” diyo. “Her suyun geçmeye yolu bulunmaz, her Ali'yi de gılıç kesmez. Sen yanlış geldin” diyo. “Fazla gonuşmayın, inadı bırakın” diyo Miktağ da. Gülüyo Hz. Ali. Hemen “Göster bakım hünerini” diyo. Ali buna nasıl vurduysa attan düşüyo aşşığı. Hemen garısı yanaşıyo ordan. “Aman ağabey kurbanın oluyum daha biz evlenmedik gocamı öldürme. Düğün yapacağuz” diyo. Başlıyo ağlamaya. Ali soruyo “Siz kimsiniz? Nesiniz? Niye böyle önümüze geçtiniz?” “Babam aksilik etti. Yüz deve istedi bundan” diyo. “Bu da ben bulurum dedi” diyo. Hz. Ali de “Böyle yol kesmeyle yüz deve böyle olmaz. Biz verelim beş deve size emme ötekileri nerde bulucanız?” diyo. Siz diyo “Röşivan padişahı var. O böyle yiğitleri sever. Sen ona git” diyo Miktağ'a. Bu halini anadursan sana yüz deve verir, diyo. Geliyo Miyase'ylen tokalaşıyolar. Beni bekle, diyo. Gidiyo bu.

Bu adamın da (Nuşirevan'ın) pehlivanları kılıç oyunu oynuyolarmış, yüz gadar pehlivan. Birbirilerine kılıç nasıl gullanılır, onu bellediyolarıymış. Bu onları görünce sürüyo atı onların içine. Sağa sola dağıdıyo bunların her birini bir yana. Çekiyo atını. “Selamün Aleyküm” diyo. “Sen ne yana geliyon ne yana gidiyon?” “Ben Mekke'den geliyom” diyo. “Ne işi yapıyon?” diyolar. “Her işi yaparım ben silahşörüm” diyo. Gidiyolar beylerine anadıyolar. “Bi delikanlı geldi, elde avuçta duracak gibi değil. Öyle bir kıvrak öyle bir yalavuk.” “Nere, bana getirün” diyo. “Oğlum buraya gelmenin sebebi ne?” diyo. “Benim bir amcamın gızı var. Böyle şe ilan etmiş.” Başına geleni anlatıyo. “Amcam da yüz deve istedi benden. Gız gaçalım dedi

emme ben razı olmadım.” “Nasıl olcak bu?” diyo. “Sen yüz pehlivan ayır. Beni öldürürlerse kanım helal olsun. Ben onları öldürürsem bana yüz deve verün mü?” “Verürüm” diyo adam. Seçiyö askerın içinden yüz kişİ. Adı belli pehlivanlardan. Lan bu düşünüyö şimdi “Yüz tene pehlivan öldürürsem adam bana verür mü?” diyo. Napayım? Varım gidiyim diyim ki “Beyim şimdi bu pehlivanlarına yazık olur” diyo. “Bi gaba kırmızı boya eridelim, benim kılıcı da pamuk keçe saralım” diyo. “O boyaya batırırım. Kime vurursam o öldü olsun çıksın” diyo. Adam da “Lan sen merhamet ediyon da” diyo. Bak hele, diyo Hükümdar. Peki, diyo. Boyuyolar kırmızı boya. Bunun gılıcının ağzına da batırıyorlar. Kiminin başına vuruyo, kiminin goluna vuruyo. Kiminin bacağına vuruyo buna hiç darbe vuramıyorlar emme. Yüzünü de nişanlıyo. Hükümdar “Tamam veriyom sana yüz deve. Şu develer benim içinden seç al, yüz deve” diyo. “Emme ben haber verdüğüm zaman benim yardımına gelmelisin” diyo. “Her zaman emrindeyim” diyo o da. “Sen bu iyiliğı yapındın sonra” diyo.

Alıyo yüz deveyi şimdi, buna asgerde gatiyo yanına. Aradan ne gadar geçtiyse ölmeyeydi şimdiye gelürdü diyorlar. Gızı başka bir adama veriyorlar. Gız “Varmam” diyo ama babası “Sağ olaydı geliyodu şimdiye gadar” diyo. Zaten gardaşından haz etmiyodum. Dügün alayı gidiyomuş böyle, garşılarına çıkınca orada dügün alayı görüyö. Diyoki yanındakılara “Siz burda beklen, ben bakayım bakalım neyin nesi?” diyo. Sürüyö atı, geçiyö dügün alayının önüne. “Hey! Eğlenin bakalım.” Eğleniyorlar. “Nereden gelip nereye gidiyonuz?” “Bu kim?” Ordan biri diyo ki bu filancanın gızı. Filanca köyde filan ağanın oğluna, götürüyor. “O benim nişamlım bunu kimse götüremez, bırakın gidin” diyo. Güveyinin gardaşı götürüyömuş atı da. “Sen kim oluyon, çekil ordan” diyo. Çekiyo gılıcını bu da onun kelleyi goparıyo. Biri daha çıkıyo onun kelleyi de goparıyo.

Yaşlı adamın birisi diyo ki “Bu gavgaylan neylen olmaz gıza soralım” diyo. Geliyorlar gıza “Miyase, Miktağ gelmiş. İki tene adam öldürdü.” “Nerde hani?” “İşte tee orda.” Hemen atlıyo iniyo atın üstünden. “Yorulduysa ver gılıcı bana şunların hepsini, öldürüyüm. Ben sen varken kimseye varmam” diyo. Adamlar bizim dicemiz bi şi yok diyorlar, adamın hakkı. Ne diyorlar, şimdi bu kötülüğünün olmaz. Hoş beş yapalım. Serhoş yapalım. Bağlıyalım. O zaman adamı gelsin, güveğı gelsin öldürsün, garısını da götürsün diyorlar. Neyse geliyorlar. “Hoş geldin sefa geldin, gecikünce herhalda biz bu öldü dedük. Evlendürdük. Ölmemişin geldin. Hanımına sahip ol” diyorlar emme içkiyi veriyorlar, buna içiriyorlar. Bunu bir ağaca sarıyorlar urganlan. Habar yolluyorlar güveğıye. “Biz bağladuk, gel kellesini kopart garını al git.” Hz. Ali de bunu o zaman keseceğı zaman, başınız dara gelürse şu duayı okuyun diyo. “Nerde olursanız olun, bu duayı okuyunca hemen oraya gelirüm” diyo. Adam ecük durunca yerde bi bakıyo ki her yeri bağlı. Aklına bu dua geliyo. Hemen “Euzu Besmele” çekiyo, okuyo. Çadırın gapısını açıyo Ali giriyo. “Ne hal bu hal?” “Ya ağabey beni gandırdular, bağlamışlar beni, serhoş yapmışlar.”

Hemen bağlarını kesiyo. Ordan çıkıyolar gılıçlarlan dışarı. Her biri bir yana dağılıyo. Gelin de geliyor. Bunları alıyo, geliyo Medine'ye. Düğünlerini yapıyolar, evlendiriyolar. Ondan sonra Medine'de çok harpta bulunuyo Miktad. Hz. Hüseyin'in Kerbele'de de Yezid'inen harpteydi orda.

METİN 62: KEÇECİ¹²⁶

Şimdi bir köyde iki dene delikanlı varmış. İki gardaş. Biri büyük biri güççük. Keçe yaparlarımış. Zanaatları keçe yapmakmış. Çocuklara, çobana mobana. Fazla bir kazanç bulamamışlar. Güççük oğlan diyo ki “Ya ağabey eller gidiyo gurbete. Zengin olup geliyo, biz kaç senedir burda çalışıyoz garnımızı zor doyuruyoz, biz de çıkalım bi dışarı” diyo.

Çıkıyolar dışarı, gidiyolar bir şehre varıyolar. Angara'dan çıkıyolar, Çankırı'ya varıyolar. Bunlar şehre girince hemen alıp götürüyolar misafirhaneye. Misafirhane de bunlara 3 gün yiyolar içiyolar, para pul soran yok. Dördüncü gün diyolar ki “Sizin misafirliğiniz bitti, gidebilsünüz” “Ya biz böyle şehri nerde buluruz, gitmeyiz” diyolar. “Biz burda galmak istiyoz” diyolar. Buranın kanunlarına siz tahammül edemezsiniz, diyolar.

-Nasılmış buranın kanunu?

-Hoca Allahü ekber deyince camide bulunacan. Gelemediğin gün üç gün sorularlar, üç günden sonra ipe dakarlar asarlar.

-Biz müslümanız biz namazımızı kılaruz, orucumuzu dutarız.

-Peki o zaman diyolar, gelin bakalım. Camide safa diziliyolar. Herkesin numarası varmış. Gelmediysen kimin numara filancanın. Güççük olan çok yakışıkluymuş. Oraya tükkan açıyolar onlar, keçe yapıyolar. Aradan geçiyo birkaç ay. Gadı'nın da bir gızı varmış. Gadı derlerimiş, hâkimlik yaparımış. Onun bi gızı varmış, çok güzel imiş. Onu bunu beğenip varmamış, evlenmemiş. Demişler ki: “Bir keçeci var tam senin ağzına layık. Öyle bir yakuşuklu, Öyle gözel, eli ayağı düzgün.”

Gız bir gün geyinmiş guşanmış. Keçeciyi görmeye gitmiş. Varıyo, bakıyo ki keçeci, elinde tokmağınan elinde şeyleri dövüyo böyle. “Golay gele ustalar” diyo. Gız gonuşuyo emme oğlan hiç de öyle bakmıyo gıza. Ezan okununca büyük ağası diyo ki “Ezan okunuyo” diyo. O duymuyor. Gız oğlan bakmayınca elini şöyle dutmuş bana şu ölçüye bir keçe yapıcan. Ölçü neyi yok da oğlan bana baksın deyi. Oğlan bi bakıyo gızı görünce gözünü ayıramamış gızdan. Ağası “Gardaşım ezan okunuyo” demiş ama o hiç duymamış. Gitmiş ağası namazı gılmış, bakıyolar, keçecinin yeri boş. Hemen iki candarma geliyor, bunu alıyo. Zindana götürüyo atıyo. Gıza habar veriyolar, gittin elin oğlunu asacaklar. Gurtar, diyolar. Gız bir tepsi baklava yapıyo. Onun altına da para goyuyo, böyle gönderiyo oğlana. Bir de kâğıt yazmış. “Yarın dile dileğini deyince gadının gızını dilerim, de” diye. Üç gün sorguluyolar ya. Orda dilekleri yerine getiriyolar, üçüncü günün sonunda da idam ettiriyolar. Gadının gızını dilerim desin, diyo kâğıda öyle yazmış.

¹²⁶Kaynak Kişi: Yaşar Şahin (97), Eldivan- Saray Köy, (Derlendiği Yer: Ankara).

Neyse zabahleyin oluyo. Zabahleyin iki candarma geliyo. Alıyolar keçeciye götürüyolar mahkemeye. Oğlum dile dileğini, diyolar. Üç gün dediğin olacak, diyolar. “Gadının kızını dilerim” diyo. Kadı bakıyo, diyolar ki iki gün sonra ölü diyolar. “Şimdi âdetimi bozacağız? Yolla kızını” diyolar. Neyse gızı alıp geliyolar, zindana. Oğlanın yanına gelince “Beş dakika yüzüne baktık, asıyolar beni. Elinden tutsan beni parçalarlar” diyo. “Sen hiç korkma. Cesur ol. Sen bir günlük beylik iste” diyo gız. Sarılıyolar birbirine.

Sabahlayın geliyo iki candarma, alıyolar gidiyolar. “Oğlum dile dileğini” diyolar. “Babamın bir atı var, çok yeyin. İcap ederse zindancıya beş on gurus verür geçeriz.. Atı iste” diyo (gız) Dile dileğini deyince “Gadı’nın atını dilerim” diyo. “İyi, bizim evin numarasını belledin, başka yere gitme” diyo (kadı). Atı da yolluyolar zindana.

Üçüncüsü gün, gız diyo ki “Sendeki, seni götürren candarmalara beni asınca kimse bilmez. Şurdan bizim tükkanın önüne gadar gidelim de, ben keçe yaptığım dokmağı elime alayım, elime tokmağı görünce bu filanca adamınmış derler. Belki bir tüh diyen olur. Onlarda insan, sana yardımcı olurlar.” Geliyo iki candarma “Hadi bakalım ağabeyler, beni yarın asacaklar. Kimse bilmez. Gelin şu yandan ben şu keçe yapduğum tokmağı alayım elime, asarken görürlerse bu filancaymış derler” diyo. “Olur” diyolar. O yandan gidiyolar. Alıyo keçe tokmağını eline. Gız varınca diyo “Mahkemede gapıya öyle bir vur ki tokmağı, gapıyı kırasıya” diyo. “Dile dileğini deyince beş tokmak gadının gafaya, beş dokmak savcının kafaya, beş de gapıcının kafıya vurmayı dilerim de. Onlar seni beraat ettirür” diyo.

Ordan varıyo mahkemeye. Gapıya bi vuruyo, gapı böyle geri şey idiyo, hepsi bakıyolar. Sorgulanıyo güya. Son günün diyolar, “Dile dileğini.” “Beş tokmak gadiya, beş tokmak savcıya, beş de gapıcı Deli Mehmete vurmayı diliyorum” diyo. Gadı savcının yüzüne bakıyo, savcı gadiya bakıyo. “Yahu ben onu o gün gördüm gibiydi” diyo. “Camide gördüm gibiydi” diyo. Gapıcı Mehmet diyo ki “Gibisini bilmem ne yapıyım, ön safta kılan buyudu. Geç kaldım diye hızlı gitmiş öne geçmiş. Asıl gelmeyen başkası. Bunu cezalandırıyoruz. Ben şahitlik yapıyım” diyo. Beraat ediyolar, gızı da alıyo, atı da alıyo, yiyip içip muradına eriyo.

METİN 63: HİKÂYE-İ KESİKBAŞ¹²⁷

Şimdi Kesükbaş. Ahmetciğim öyle acıklı ki bu hikâye anaaaam, annaaam. Bunu zamanında İslamiyetin yeni doğduğu zamanında, Peygamberimizin damadı Hz. Ali. Aslan o aslan. Ondan sonra Kesikbaş geliyo, peygamberimize. “Benim mazeretim var” diyo, ağlıyo.

“Bir oğlum, bir hatunum varıdı,
İkisi de benim ile yar idi,
Kolum ile gövdemi bir dev yidi,
Ya rasullallah meded eyledi.”

“Bana yardım et” diyo Kesikbaş. Ondan sonra Peygamberimizin aklına Hz. Ali geliyo. “Ali gel” diyo. “Kesikbaş, erkenden gidelim” diyo Hz. Ali. Kesikbaş erkenden geliyo. Guyuya gidiyolar.

Avretimi aldı gitti guyuya.

Gaygı guymaz gözlerim uyuya, diyo.

Uyku gelmiyo bana, diye ağlıyomuş. Ondan sonra şimdi, Hz. Ali, bir atı var, hızlı hızlı gidiyo. Kesikbaş da yuvarlana yuvarlana gidiyo. Varıyolar bir guyuya.

Düldül at giderken katı.

Ol kesikbaş düldülden katı.

Gece gündüz gittiler

Bir geyunun başına vardılar.

“İşte benim avretim bu guyuda” diyo. Beş yüz kulaç kementi varımış, 500 metre. Hz. Ali'nin. Onu kenarda bir kayaya bağlıyo, bir eline kementi alıyo.

Kementin ucunu bir kayaya bağladı

Ol kesikbaş düldül ile ağladı.

At da ağlıyo, kesikbaş da ağlıyo. Eğül eğül guyuya iniyo Hz. Ali. Kenarlarına basaraktan gidiyo. *Allah'ın aslanı ol gerçek veli.* 500 kement bitiyö, daha guyuya inilmiyor.

Ali eğildi guyuya baktı irak.

Kendine diyo kementi elden bırak.

Hz. Ali kementi elden bırakıyo, yedi gün yedi gece iniyo guyuya. Sekizinci günü geyunun dibine iniyo. Su yok, bir demir gapı görüyo. Hz. Ali hemen secdeye varıyo.

Gördü bir demir gapı.

Secdeye vardı eyledi tapu.

Kapıyı dandırdadıyo, vuruyo gapı açılıyo. Bir adam Hz. Ali'ye “Hoş geldin” diyo hemen ağlayaraktan. “İşte beni de buraya getirdü dev” diyo.

¹²⁷ Kaynak Kişi: Mustafa Kurt (88). Çankırı- Merkez.

*Beş bin idik, beşyüzümüz godu,
Günde yüz kişimizin gözünü yidi.*

Oraya adamları yığmış, günde yüz kişi yiyomuş dev. Hz. Ali soruyo: “Nerede bu dev? “Az ileride” diyo. Tünel gibi yer altından gidiyolar. Kayadan yapılmış, kale gibi bir yer. Oradan bir bağıyor, nara atıyo Ali. Dev çıkıp geliyo. Ejderha gibi bir dev. Dev diyo ki:

*Sen mi geldin Ya Ali, düşmanımız,
Senin elinden yakıldı canımız.
Sen kesmişsin bunca devler başını.
Sen akıttın kasır devin ganını.*

O devden de büyük kasır dev varmış. Onu gine Hz. Ali öldürmüş. Ondan sonra, Hz. Ali öfkeleniyor. Çekiyo kılıcını, devin başını kesiyö. Ordan sarayın daşını da çiziyö. Ondan sonra bir oda da beşyüz müslüman varmış, dua ediyolar. Bir odanın birinde de Kesükbaş’ın Hanımı. Orda. Namaz gılıyomuş. O da memnun oluyo. Guyunun dibine geliyolar, gece gündüz yedi günde gidiyolar. Hz. Ali dua ediyo onlar âmin diyolar. Yarım saat, Hz. Ali okuyo okuyo okuyo, onlar âmin diyorlar. İşte yarım saat geçtikten sonra kendilerini kuyu ağzında buluyolar. Hani yedi gün yedi gece geldi ya. Ondan sonra Kesikbaş, hanımını alıyo. Hz. Ali, Döldül’üne biniyo. Hadi hakaye orda bitiyo.

METİN 64: İKİ KARDEŞ¹²⁸

İki gardaş varımış. Bunlar ateşe tapıyorlarmış. Şindi güççük gardeş, büyük gardeşe diyo ki “Ağabey yaa, ben bu ateşe tapma işine kalbim kanaat getirmiyor” diyo. “Ne yapalım?” diyo (abisi). “Çıkalım şöyle sahra gibi bir yere. Ateş yakalım. Ateş elimizi yakarsa ondan vazgeçelim. Başka bir din bulalım” diyo. Çıkıyolar bir tarlaya. Odun topluyolar, yakıyolar ateşi. Yakıyolar ki ateş ellerini yakıyo. Ondan sonra büyük kardeşi pek inanmıyo ama güççük kardeşi “Ben buna tapmam bundan sonra” diyo. “Ne yapalım?” diyo. İşte bir tane çocuğu, bir hanımı varımış. “Gidelim bir din ararım” diyo. Büyük “Ben gitmem. Babam senelerdir buna tapmış. Sen git” diyo. “Ben gidecem abi” diyo, eve varıyo, gidiyo hanımına. “Hanım gidecez. Yeni bir din arıycaz” diyo. “Olur” diyo hanımı, ona inanıyo. Gırk gün gırk gece gidiyolar.

Bir kasabaya varıyolar, ev buluyolar, eşyalarını indiriyolar, ertesi gün bazara çıkıyo amele pazarına. Birisi götürecekt de çalışacak! Ekmek alacak, kömür alacak. Herkes iş buluyo, bu iş bulamıyo. Camiye gidiyo. O gittiği yer de, müslüman devletiymiş. O gaza. Aynı Çankırı'nın Yapraklı kazası gibiymiş. İş bulamayınca gidiyo camiye, namaz gılıyo. Namaz gılıyo, tesbih çekiyo. Ağşam oluyo varıyo eve. Yiyecek bir şey yok. “Naptın?” diyo hanımı. “Valla ben bir ağaya çalıştım, yarın verecek benim yeğmivemi.” Biraz yiyeceklerimi varmış, yiyolar yatıyolar. Ondan sonra yine pazara geliyo, herkes iş buluyo. Ona iş, gine yok. Gidiyo yine camiye. Abdest alıyo. “Yarabbim ben senin uğruna, ana baba yurdumu terkettim” diyo. Gine akşam oluyo. Gine geliyo, biraz daha yiyecekleri kalmış, yatıyolar. Galkıyo gine geliyo pazara. Herkes iş buluyo, buna iş yok. Şimdi ikinci gün gelirken yiyecekleri azalmış, bir tencereye su goyuyo anneleri. Gariştirıyo, “Babanız şimdi gelecek, bana şey getirecek çorba yapıcım” diyo. (Adam da) Gelürken de boş gelmeyeyim deyi, kuşağına toprak dolduruyo.

Üçüncü gün gine iş bulamayınca, ikindi oluyo, evin gapısı çalınıyo. Adam camide, kadın da peçeli. “Buyur, kimsin?” diyo. Bir kadın geliyo, tabağın içinde üç tane altun. “Bu ne?” diyo. “Sizin gocanız, bizim patron ile çalışmış. Üç günlük yevmiyesi” diyo. Hemen alıyo, gidiyo bakkala, bir yer gösteriyo gadın. Orda bozduruyo, bi şiler alıyo, geliyo. Oooo öteberi alıyo, çocukların yüzü gülüyo. Ondan sonra adam mahcup geliyo gene. Geliyo ki evde bir şenlik var. Onu garşılıyolar, baba hoşgeldin falan. Ondan sonra “Hanım Hayrola?” “Yav, sen ağaya çalışmışın ya, o altun getürdü” diyo. “Ben de bozdurdum eşya aldım” diyo. “Nasıldı?” diyo. “Bir peçeli gadın, gözleri görmüyodu. Bir tane tabağın içinde üç dane altun” diyo. Adam anlıyo durumu. Allah'tan olduğunu. Ondan sonra bir gün evvel getürdüğü toprak da un oluyo. Evin köşesine dökmüşümüş. Ondan sonra müslümanlığı devam ediyo.

¹²⁸ Kaynak Kişi: Mustafa Kurt (88). Çankırı- Merkez.

Ek 2:**SÖZLÜK**

Alacanlı: Bilinci kapalı, baygın bir şekilde.

Alt etek: Üçetek kıyafetinin arkasında parça.

Ark: Suyolu.

Batman: Büyük çömlek, bir ölçü birimi.

Ben-i âdem: İnsanoğlu.

Boyunduruk: sabana ya da kağına, arabaya koşulan hayvanların boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.

Bunar: Pınar.

Caba: Topraktan yapılmış et pişirmeye yarayan kap.

Çalkama: Ayran.

Çente: Çanta.

Çerçici: Seyyar satıcı.

Çoruh:

Dikme: Kavak fidanı.

Dondom böceği: Domdom böceği.

Ecük: Çok az.

Eğül eğül: Usulca.

Ereğez: Gürpınar köyünün eski adı.

Ezahra: Yılanın büyüğü.

Filke: Musluk.

Fisgos: Dedikodu

Garisbimek: Özlemek

Gatık: Erzak.

Gayli: Sonra.

Geven: Zamk çıkarılan dikenli bir çalı, keven.

Günde günde: Her gün.

Güveği: Damat

Güveği koymak: Evlendirmek.

Güveği koymak: Evlendirmek.

Hak: Ekin ölçęđi.

Hey: Oval ağızlı içe doğru derinleşen büyük sepet.

Hitit: İfrit.

Hotban: Devamlı, habire.

Hötüş: Ekmek.

İpıl ıpıl: Işıl ışıl.

Istar: Astar, bez.

İğdirmek: 'Giydirmek', serzenişte bulunmak.

İngün: Engin.

İrellediği zaman: İlerlediği zaman.

Kankal etmek: Sarmak (İpi yuvarlak şekile getirmek anlamında)

Kapsit: Hapsetmek.

Kasır Dev: Develerin en büyüğü.

Kaş: Dam'da denir, Ahır.

Keyli: Gayri.

Keyli: Sonra.

Libas: Elbise

Mahlûk: Yaratık.

Mapushane: Hapishane.

Mektep yazmak: Mektup yazmak.

Mertek: M13B'de geçen bastondan yapılmış bir çeşit asa.

Nalın: Takunya.

Nalin: Takunya

Naşrapa: Maşrapa, bakırdan yapılmış su kabı.

Oklağaç: Oklaç. Yufka açılan tahtadan yapılmış yuvarlak alet.

Öğendere: Hayvanları dürtmekte kullanılan ucu bizli değnek, üvendire.

Patşâ: Padişah.

Perde: Peçe.

Pür: Yaprak.

Pür: Yaprak.

Röşivan: Nuşirevân.

Saban: Çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı.

Sacyak: "Sayacak". Üzerine tencere, tava vb. konan ateşin üstüne konan üçayaklı demir.

Satlık Çağ: Evlenme Çağı.

Sertenmek: Kızmak, sinirlenmek.

Sümek: Taranmış, yumak biçiminde yün.

Şahna: Kesimci, kesenekçi.

Şemile: Gölge.

Tereze: Terazî.

Toz yapmak: Hava atmak.

Tula: Post.

Urus: Rus.

Yalavuk: Çevik, atik.

Yamacına: Karşısına.

Yaslağaç: Üstünde hamur açılan yemek yenilen sofa.

Yılgun: Olgunlaşmamış üzüm saçakları, koruk.

Zabah: Sabah.

Ek 3: Orjinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
Tarih: 13/06/2017
Tez Başlığı / Konusu: Çankırı Masalları
<p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 315 sayfalık kısmına ilişkin, 13/06/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 4 'tür.</p>
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
Gereğini saygılarımla arz ederim.
13.06.2017
<p>Adı Soyadı: Ahmet Serdar Arslan</p> <p>Öğrenci No: N12228671</p> <p>Anabilim Dalı: Türk Halkbilimi</p> <p>Programı: Türk Halkbilimi</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>

<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> Prof. Dr. Özkul COBANOĞLU </p>

Ek 4: Etik Kurul İzin Formu

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterlik

Sayı : 76000869/ **433-1399** 04 Mayıs 2015

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 24.04.2015 tarih ve 1888 sayılı yazınız.

Enstitünüz Türk Halkbilimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Ahmet Serdar ARSLAN**'ın Prof. Dr. **Özkuş ÇOBANOĞLU** danışmanlığında yürüttüğü "**Çankırı Masalları**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **28 Nisan 2015** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. **Ömer UÇUR**
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

Hasan Ögü

Hacettepe Üniversitesi Genel Sekreterlik 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 1003 - 1004 • Faks: 0 (312) 310 5552
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi için:
Yazı İşleri Müdürlüğü
0 (312) 305 1008

Ek 5: Etik Kurul Derleme Formu

Tarih:

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Çankırı ilinin kültürüne katkı sağlamak amacıyla hazırlanacak olan Çankırı masalları isimli bu tez çalışmasında masal anlatmaya gönüllü olarak katılmış bulunmaktayım. Bu çalışma için etik kurul izni alındığı bana araştırmacı tarafından bildirilmiş olup isim, soyadı ve anlatacak olduğum masalların çalışma için kullanılmasına izin veriyorum.

Katılımcı Onay Listesi

Çalışmaya katılmadan önce araştırmacı tarafından tez çalışması ile ilgili bilgilendirildim.

Evet () Hayır ()

Araştırmacı çalışma sonrasında verdiğim bilgiler doğrultusunda tarafıma telefon veya e-posta ile ulaşabilir.

Evet () Hayır ()

Tarafımdan verilen ve ses kaydına alınan bilgilerin sadece akademik amaçlar için kullanılacağı araştırmacı tarafından bana bildirilmiştir.

Evet() Hayır ()

Katılımcı

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

[18 Yaş altı çocuk ve ergenlerin katılımcı olduğu çalışmalarda velisinin adı, soyadı, imzası:]

Veli Onam Formu

Veli Adı:

Velisi bulunduğum katılımcının bu çalışmaya katılacağı tarafıma bildirilmiş olup çalışmaya katılmasına izin veriyorum.

İmza:

Araştırmacı

Danışman: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu

Adı, soyadı: Ahmet Serdar Arslan

Adres: Çankırı Karatekin Ünv. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Uluyazı Kampüsü

Tel:

e-posta: a.serdararslan@gmail.com

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ahmet Serdar Arslan
Doğrum Yeri ve Tarihi : 29.10.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurum : Çankırı Karatekin Ün. (Arş. Gör.) 2015-

İletişim

E-posta : a.serdararslan@gmail.com

Tarih : 13.06.2017

